

TOPLUMSAL HAREKETLERİN DİJİTAL ÇERÇEVESİ: SİVİL TOPLUM VE SOSYAL MEDYA

Dr. Habibe AKÇAY BEKİROĞLU

İmtiyaz Sahibi

Platanus Publishing®

Genel Yayın Yönetmeni

Arzu Betül ÇUHACIOĞLU

Kapak & Mizanpaj & Sosyal Medya

Platanus Yayın Grubu

Birinci Basım

Aralık, 2024

Yayımcı Sertifika No

45813

Matbaa Sertifika No

47381

ISBN

978-625-6634-52-7

©copyright

Bu kitabın yayım hakkı Platanus Publishing'e aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Adres: Natoyolu Cad. Fahri Korutürk Mah. 157/B,

06480, Mamak, Ankara, Türkiye.

Telefon: +90 312 390 1 118

web: www.platanuskita.com

e-mail: platanuskita@gmail.com

PLATANUS PUBLISHING®

Önsöz

Toplumsal hareketler, sosyal gerçeklik içinde, ya değişimi sağlamak ya da değişime direnmeye yönelik kolektif eylemlerdir. Toplumsal değişimin dışı vuruşu olan tepkilerin ve hoşnutsuzlukların ürünü olarak toplumsal hareketler, bireylerin sosyal gerçekliğe yönelik talep ve beklentilerinin ifade yollarından biridir.

Toplumsal bazı yönlerini değiştirmek, bilinçli, uyumlu ve sürekli çabayla mümkündür. Örgütlenme ve kolektif davranış eski toplumsal hareketlerle aynı olsa da, yeni toplumsal hareketlerde kişilerin örgütlenebileceği ortamlar reelden sanala geçmiş, sosyal medya sokaktan önce en önemli toplanma alanına dönüşmüştür.

Toplumsal hareketleri anlayabilmek, hareketin tanımlanma biçimini, olaya yüklenen anlamları, üretilen çözümleri ve hareketi yönlendiren motivasyonları çözümlemekle mümkündür. Çünkü bir olayın ya da konunun sunulma biçimi, alımlanma biçimini de etkilemektedir. Bu amaçla, çalışmada söylem analizi kullanılarak söylemi oluşturan açık ve örtük anlamlar ele alınmıştır. Anlamlandırma sürecinde ise çerçeveleme ile sosyal medya metinlerinde, konunun yapılandırılma biçimini, söylemin yapısını, anlamın kurgulanışını ve söylemi oluşturan ortak anlamlar açığa çıkarılmıştır. Bu noktadan hareketle çalışma, Snow ve Benford'un kolektif eylemi analiz etmek ve anlamak için tanımladığı üç temel çerçeve olan; "Teşhis, Tedavi ve Motivasyonel" söylem çerçeveleri etrafında, toplumsal hareketlerin sosyal medya söylemlerinde nasıl çerçevelendiğini tespit etme amacını taşımaktadır.

Bu kitap, beş yıllık emeğin, bilgi birikiminin ve araştırmanın sonucunda yazılan "Toplumsal hareketlerin sosyal medyada çerçevelenmesi: Çevre odaklı STK'lara ilişkin bir söylem çerçevesi analizi" adlı doktora tez çalışmasından üretilmiştir. Günümüz dijital toplumlarında, toplumsal hareketleri anlayabilmek ve anlamlandırabilmek isteyen herkese keyifli okumalar dilerim.

Habibe AKÇAY BEKİROĞLU

Giresun, 2024

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	3
1. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE ÇEVRECİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	9
1.1. Sivil Toplum Alanı	9
1.1.1. Özgür bireylerin alanı olarak sivil toplum	14
1.1.2. Örgütlü bir alan olarak sivil toplum.....	15
1.1.3. Demokratik yapıya geçişin anahtarı olarak sivil toplum	20
1.2. Türkiye’de Sivil Toplumun Tarihi	23
1.3. Sivil Toplum Kuruluşları	26
1.3.1. Sivil toplum kuruluşlarının özellikleri	32
1.3.2. Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri	36
1.3.3. Sivil toplum kuruluşlarının sorunları	39
1.3.4. Çevreci sivil toplum kuruluşları	42
2. KOLEKTİF EYLEM BİÇİMİ OLARAK TOPLUMSAL HAREKET VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	46
2.1. Toplumsal Hareketlere Genel Bir Bakış	46
2.2. Toplumsal Hareketi Ortaya Çıkaran Faktörler	52
2.3. Kolektif Hareketi Anlamak	55
2.4. Kolektif Eylem Biçimi Olarak Toplumsal Hareketler: Amaçsız Kalabalıklardan Rasyonel Topluluklara	62
2.4.1. Kitle toplumu kuramı	63
2.4.2. Sosyal değişim için toplumsal hareketler: Chicago Okulu	64
2.4.3. Rasyonel ve anlamlı hareket olarak kolektif davranış: Sembolik Etkileşimci Yaklaşım ve Herbert Blumer	65
2.4.4. Değer, güç ve katılım odaklı hareketler: Ralph H. Turner ve Lewis M. Killian	67
2.4.5. Toplumsal farklılaşma ve bütünleşme sürecinde toplumsal hareketler: Neil Smelser	68
2.4.6. Göreceli mahrumiyet teorisi: James Davies, Ted Gurr ve Denton Morrison	70
2.4.7. Politik süreç yaklaşımı: Sidney Tarrow	71
2.4.8. Rasyonel eylem kuramı kolektif hareketin kaynağı seçimli güdüler: Mancur Olson	74

2.4.9.	Kolektif eylemin adresi olarak sivil toplum: Alain Touraine	75
2.4.10.	Toplumsal hareketlerde sistem yaklaşımı: Alberto Melucci	76
2.4.11.	Kaynak mobilizasyonu teorisi	78
2.5.	Toplumsal Hareketlerin Dönüşümü: Toplumsal Hareketlere	
"Yeni"den Bakmak	82	
2.5.1.	Yeni toplumsal hareketleri eskilerden ayıran nitelikler	89
2.5.2.	Yeni toplumsal hareketlerde simgeler ve semboller	99
2.6.	Yeni Toplumsal Hareketlere Kolektif Kimlik Boyutunda Bakış.....	101
2.7.	Yeni Toplumsal Hareketler ve Çevrecilik	108
2.8.	Sivil Toplum Alanında Yeni Toplumsal Hareketlerin Yansımaları ..	114
3.	<i>SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SOSYAL MEDYA KULLANIMI</i>	120
3.1.	Yeni Toplumsal Hareketlerin Sosyal Medya Kullanım Pratikleri	120
3.2.	Sosyal Medya Bilgelik Çağı	120
3.3.	Statik Web'den Etkileşimli Web'e	126
3.4.	Toplumsallaşmanın Yeni Mekânları Olarak Sanal Topluluklar.....	130
3.5.	Sosyal Ağ Toplumu ya da Sosyal Medya Toplumu	133
3.5.1.	Var olma (beğenilme, kendini gösterme) miti ve Facebook.....	140
3.5.2.	140 karakterin egemenliği ve Twitter.....	142
3.6.	Kolektif Hareketlerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya	
Kullanımı.....	143	
3.6.1.	Dijital aktivizm alanı olarak sosyal medyanın kolektif hareketlerde	
STK'ların eylemleri üzerindeki rolü.....	147	
3.6.2.	Sosyal medyanın toplumsal hareketlerdeki rolü	154
4.	<i>GEZİ PARKI EYLEMLERİNDE ÇEVRECİ STK'LARIN SOSYAL MEDYA</i>	
METİNLERİ ÜZERİNE SÖYLEM VE ÇERÇEVELEME ANALİZİ	167	
4.1.	Çalışmanın Amacı	167
4.2.	Çalışmanın Önemi	170
4.3.	Çalışmanın Sınırlılıkları	170
4.4.	Araştırmanın Yöntemi	171
4.4.1.	Söylem analizi	173
4.5.3.	Toplu harekete geçirme söylemleri ve kolektif hareketlerin çerçevesi	
.....	187	
4.5.	Çalışmanın bulguları	196

4.5.1. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin sosyal medyada metinlerinin söylem analizi	196
4.5.2. ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı)'ün sosyal medyada paylaştığı metinlerin söylem analizi	223
4.5.3. Doğa Araştırmaları Derneği'nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi	240
4.5.4. Doğa Derneği'nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi	244
4.5.5. Slow Food Türkiye Derneği'nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi	250
4.5.6. Sinek Sekiz Yayınevi'nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi	253
4.5.7. Sokak Bizim Derneği'nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi	267
4.5.8. Yeşilist Derneği'nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi	278
4.5.9. Greenpeace Akdeniz-Türkiye Derneği'nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi	302
4.5.10. WWF -Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı)'nın sosyal medya metinlerinin söylem analizi	306
4.5.11. TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma) Vakfı'nın sosyal medya metinlerinin söylem analizi	311
4.5.12. ODTÜ BİYOGEN'in sosyal medya metinlerinin söylem analizi	327
4.5.13. Yeryüzü Derneği'nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi	330
4.6. Çevreci STK'ların Gezi Parkı eylemleriyle ilgili sosyal medya söylemlerine uygulanan çerçeveleme analizi bulguları	333
4.6.1. Direniş çerçevesi	333
4.6.2. Ekoloji çerçevesi	334
4.6.3. Temel haklar çerçevesi	336
4.6.4. Sivil dayanışma çerçevesi	337
4.6.5. İyi olan çerçevesi	338
4.6.6. Kötü olan çerçevesi	338
4.6.7. Biz çerçevesi	339
4.6.8. Öteki çerçevesi	340
4.6.9. Yapısal çözümler çerçevesi	341
4.6.10. Örgütlenme çerçevesi	343
4.6.11. Birlikte hareket etme/ kolektivite çerçevesi	344
4.6.12. Bilişsel ikna çerçevesi	345
4.6.13. Duygusal ikna çerçevesi	347
4.6.14. Rasyonel ikna çerçevesi	350
4.6.14. Yumuşatılmış güç çerçevesi	352
4.7. STK'lara göre bölünmüş söylem çerçeveleri ve stratejileri	355
4.7.1. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri	355
4.7.2. ÇEKÜL'ün söylem çerçevesi ve stratejileri	359
4.7.3. Doğa Araştırmaları Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri	361
4.7.4. Doğa Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri	363
4.7.5. Slow Food Türkiye Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri	365

4.7.6. Sinek Sekiz Yayınevi'nin söylem çerçevesi ve stratejileri.....	366
4.7.7. Sokak Bizim Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri.....	369
4.7.8. Yeşilist Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri.....	371
4.7.9. Greenpeace Akdeniz-Türkiye Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri	374
4.7.10. WWF -Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı) söylem çerçevesi ve stratejileri	375
4.7.11. TEMA Vakfı'nın söylem çerçevesi ve stratejileri.....	376
4.7.12. ODTÜ BİYOGEN'in söylem çerçevesi ve stratejileri	378
4.7.13. Yeryüzü Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri	380

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ..... 381

KAYNAKLAR..... 384

1.SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE ÇEVRECİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

1.1. Sivil Toplum Alanı

Sivil toplum konusunu ele alan teorisyenlerin birçoğu, konuya kendi bakış açısından yaklaşmış ve sivil toplumu ona göre tanımlamışlardır. Bu durum, kavramın farklı algılanmasına neden olmanın yanında, sahip olduğu farklı çağrışımlar, kavramı inceleyenler için kafa karışıklığına sebep olmuştur. Bu nedenle, kavram ele alınırken sivil toplum teorisyenlerinin farklı bakış açılarına değinmekte yarar vardır. Kavramı tek bir ekolün bakış açısına atfetmeden, fakat bu bakış açılarının ortak noktalarına göre değerlendirmek ve ortak paydasını bulmak, kavramın doğru anlaşılması açısından önemlidir.

Sivil toplum kavramı geniş bir akademik literatürün ürünüdür. Özellikle farklı bakış açısına sahip teorisyenler tarafından ele alınıp incelenmiş olması, kavramın günümüz modern toplumlarına uygulanmasında kolaylık sağlamıştır. Kavram, genel bir görüş olarak toplum bilimleri ve felsefesi bağlamında Batı Toplumlari'nin tarihsel gelişiminde belirli bir aşamayı ifade etmek amacıyla, bir toplum bilimleri ve felsefesi kavramı olarak kullanılmışsa da tüm zamanlarda, pek çok disiplin için popüler bir konu olmuştur. Önemi 18. yüzyıldan sonra artmaya başlayan kavram, gelenekselin yıkılmaya başladığı ve bireyin kendi yaşamı üzerinde belirleyici olması gerekliliğinin vurgulandığı, "Aydınlanma Düşüncesi" ile siyasi alanın dışında kalan, devletten ayrı kendine özgü ilişkileri içeren bir alan olarak tanımlanmıştır. Bu döneme kadar "siyasal olan" ile aynı anlamda kullanılan kavram, belli bir hukuk düzeninin gerektirdiği, siyasi bir örgüt, yani bir anlamda devlet olarak anlaşılmıştır.

Aristoteles'in "Politike Koinonia" (Biber, 2006: 11) diyerek, hukuku temel olarak ve diğer yurttaşlara zarar vermeyecek biçimde davranma yükümlülüğü altındaki bir devlet sisteminde, "özgür ve eşit" bireylerin oluşturduğu siyasal toplum olarak tanımladığı (Keane, 1993: 47,48) kavramın bu ilk kullanımında esas amaç, geleneksel toplumdaki modern topluma geçişi açıklamak ve modern toplumu tanımlamaktır. Bugün sivil toplumun, "devletin dışında, sivil bireylerin oluşturduğu alanı" ifade etmek için kullanıldığı düşünülürse, kavramın kökeninin geçirmiş olduğu anlam değişimini daha iyi kavramak mümkün hale gelir.

Ortaçağ'da birçok düşünürün, yurttaşların özgürlük, eşitlik ve faaliyet alanlarının sınırından söz ederken "sivil toplum" kavramından yararlanmaları, sözcüğe yurttaşların hak ve özgürlüklerinin devlet gücünden bağımsız olarak örgütlendiği

bir yapı özelliği yüklemiştir. Bu noktada, modern anlamdaki sivil toplum örgütlenmesine kısmen de olsa eşdeğer bir yapılanmanın ortaya çıktığı görülmektedir.

Bir devlet otoritesi etrafında birleşmeyi öngören toplumsal sözleşmeciler ise sivil toplumun oluşabilmesi için doğa halinden ayrılmayı zorunlu görürler (Biber, 2002b). Toplumsal sözleşmecilerine göre sivil toplum, despotik ve kaotik, kişilerin can ve mal güvenliği olmayan bir yapıdan ayrılarak bir devlet otoritesi etrafında birleşme ile özdeş tutulmuştur. Devlet ile eşdeğer görülen sivil topluma (Keane, 1980/1988: 61) buradan da anlaşılabacağı üzere, “sosyal alanı düzenleyici” bir işlevi yüklenmiştir. Bireyler aralarında gerçekleştirdikleri sözleşme ile doğa halinde koparak, medeni toplum olarak tanımladıkları yani sivil toplum düşüncesi çatısı altında birleşmişlerdir. Bu yeni yapıda ilişkiler hukuk normlarına uygun olarak işlemektedir (Çaha, 1997). Toplum sözleşmecileri, sivil topluma sosyal bir işlev yüklemişlerdir. Bu noktada toplum sözleşmecilerinin sivil toplumu devletin meşruiyetinin önünü açan bir manada kullandıkları söylenebilir. Onlara göre devlet ile sivil toplum eş anlamlıdır. Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau, sivil toplum kavramını siyasi otoriteyi ortaya çıkaran kamusal alan anlamında kullanmıştır (Çaha, 1997). On yedinci yüzyıl sonlarından itibaren sivil toplum-devlet ayırımına dayalı yeni siyasal düşünceye ilişkin temel taşlar, devlet-eksenli Machiavelli, Bodin, Hobbes, Rousseau ve Hegel gibi düşünürler ile birey-eksenli siyasal düşünce tarafında yer alan A.Smith, J.S.Mill ve F.Hayek gibi düşünürlerce şekillenmektedir. 18. ve 19. Yüzyıllara gelindiğinde ise kavram, yeni anlamlar kazanmaya başlamıştır (Azaklı, 1997).

Uzun yıllar “yurttaşlar toplumu” olarak görülen sivil toplum konusunda Alman filozof Hegel, sivil toplum-politik toplum ayrımını koyar (Belge, 2003). Hegel’in, 19. yüzyılda “Bürgerliche-Gesellschaft” (Biber, 2002b) olarak tanımladığı sivil toplumda bu dönemden sonra teorik bir kırılmanın ortaya çıktığı söylenebilir. Hegel, “devlet” ve “sivil toplum” kavramlarını birbirinden ayırmaktadır (Pelczynski, 1998). Sivil toplum düşüncesi, aydınlanmanın ünlü düşünürünün söylemlerinden önemli dayanaklar edinmiştir. Kavramı kelime olarak bugünkü anlamına en yakın anlamıyla kullanan Hegel’de, aile ile devlet dışında ama her iki kurumunun arasında bir kurum olarak kabul edilen sivil toplum alanı (Biber, 2002b), sosyal yapılar, kurumlar, bireyler ve devlete bağlı olmayan kuruluşları ifade eder. Böylece sivil toplum, “aile ve devlet” arasında konumlanan ve “tarihsel süreç içinde üretilmiş” olan “ahlaki yaşam alanı” olarak tanımlanır (Keane, 1988/1994: 76; Doğan, 2002: 114). Bu noktada Hegel, sivil toplumu; aralarındaki ilişkileri medeni hukukun düzenlediği, bu sebeple doğrudan doğruya siyasal devlete bağımlı olmayan özel bireylerin, sınıfların ve kurumların oluşturduğu bir mo-

zaik, (Arslanel, 2001: 12) ideal devlete ulaşmada geçiş aşaması olarak kavram-sallaştırmaktadır. Hegel'e göre sivil toplum, piyasa ilişkilerinin ve rekabetin yaşandığı bir alandır. Hegel'in devletin dışında kalan çevre içinde tanımladığı sivil toplum alanı, kaos, toplumsal çatışma ve karmaşaya eğilimli olup, devletin müdahalesi ile düzenlenmesi gerekmektedir. Bir anlamda Hegel, sivil toplumu devlet ile kaynaştırır, devletle birlikte var eder.

Sivil toplum, hem bireylerin çıkarının çatıştığı savaş alanı, hem de ekonomik gelişmeyi sağlayacak dinamikleri barındıran bir yapıdır. Siyasi toplumun ötesindeki bu alanı devlet, düzenlemeli, egemenlik altına almalıdır (Bostancı, 1997). Devletin müdahalesi sivil toplumun “sivil” muhtevasını korur. Hegel, devleti sivil toplumu var eden çatışma unsurlarını ahlaki değerlerle kuşatan bir kurum olarak var eder. Devlet, sosyal anlamda birliğin temsilcisidir. Hegel'in “harici devlet, ihtiyaçlara dayalı devlet, tasavvur edilen bir devlet” dediği sivil toplum hakkındaki görüşleri, onun devlet teorisinden ayrılamaz. Zira o, devleti, daha evrensel bir düzen yaratarak sivil toplumun sorunlarını çözen bir kurum olarak görmüştür (Wartenberg 1981'den akt. Gönenç, 2001: 25). Hegel, menfaatlerin gerçekleşmesi için bir araç olarak gördüğü sivil toplumun aynı zamanda, bireyleri korporasyonlar vasıtasıyla bir araya getiren ve devlette form bulan ortak bilincin ortaya çıkmasında yönlendirmektedir (Pelczynski, 1971). Hegelci bakış açısına göre, siyasal ortamı oluşturan kaos ve çekişmenin ortamı olarak görülen sivil toplum, aynı zamanda bu çelişkili durumların çözülmesine yönelik diyalogsal potansiyele sahip, toplumsal ilişkiler örüntüsüdür. Böyle bir bakış açısı ile sivil topluma etik bir işlev yüklenmiştir.

Hegel ve Marx'a gelinceye değin sivil toplum ve devlet eş anlamlı olarak kabul görmüş ve dönemin filozoflarınca “devlet öncesi toplum” durumunun, yani doğal durumun karşıtı olarak kullanılmıştır (Doğan, 2002: 10). 17. yüzyıldan itibaren özellikle burjuva sınıfının ortaya çıkması ve kentler arasındaki ticaretin artması, siyasal sistemlerdeki değişiklikler, temel hak ve hürriyetlerde gerçekleşen gelişmeler neticesinde ise kavrama yeni bir içerik yüklendiğini görmekteyiz. Bu dönemden sonra kavram, burjuva sınıfının ekonomik ve siyasi faaliyetlerini serbestçe gerçekleştirdiği alanı ifade etmek üzere kullanılmaya başlanmıştır (Doğan, 2002: 20).

Marx, kendi sivil toplum çözümlemesini geliştirirken âdeta düşünsel karşıtı olarak başvurduğu Hegel'in tersi bir çerçevede (Yetiş, 2003) devleti, tüm toplumsal ve iktisadi yaşamı kuşatan bir kurum değil, bu alanları kuşatan sivil toplumun hizmetinde bir kurum (Çaha, 1997) olarak görmektedir. Marx'a göre, devlet sivil toplumu değil, sivil toplum devleti kontrol etmektedir (Bumin, 1982: 35). Marx,

devleti sivil alanındaki çatışmaları uzlaştıran bir kurum olarak değil, sivil toplumun bir yansıması olarak kabul etmektedir. Üretici güçlerin belli aşamasında ortaya çıkan sivil toplum, devletin ve toplumun üzerinde bir kavramdır (Keane, 1988/1994: 101). Karl Marx, sivil toplumun 18.yüzyılda burjuvazi ile birlikte geliştiğini ileri sürmektedir. Bu anlamda, sivil toplum devlet üzerindeki burjuva sınıfı denetimini de üreten bir alan haline gelmiştir (Çaha, 1996: 199). Somut olarak, tarihte karşımıza çıkan toplumsal bir aşamayı ifade eden sivil toplum, insanlar arasındaki maddi ilişkilerin organizasyonunun belli bir formuna atıfta bulunur (Gönenç, 2001: 29). Yani, kamusal alandaki ekonomik faaliyetlerin şekillendiği bir alandır. Öten yandan Marx'ın sivil toplumu yalnızca ekonomik ilişkilerden (piyasa, özel mülkiyet ve rekabet) ibaret görüp; siyasi otoriteden bağımsız özel ve sosyal yaşamı kapsayan boyutunun görmemezlikten gelinmesi (Alpay, 1991: 20), sivil toplum kavramsallaştırmasının eleştirilen boyutu olmuştur.

Marx'ın sivil toplum kavramı, Hegel'in sivil toplum kavramsallaştırmasından bir anlamda daha geniş, bir anlamda ise daha dardır: Daha geniştir; çünkü Hegel'in sisteminde sivil toplum, aile ile devlet arasında yer alan bir aşamayı oluşturur ve bundan ötürü de aile dâhil tüm devlet-öncesi ilişkileri ve kurumları kavramın dışında bırakır. Daha dar bir kavramdır; çünkü sivil toplum kavramına Hegel, yalnızca ekonomik ilişkiler alanı ve sınıfların oluşumunu değil, aynı zamanda adli mekanizmayı, idari ve örgütsel yapıyı da dâhil etmektedir (Bobbio, 1988/1993: 100).

Marx'a göre, sivil toplum alt yapı, devletse üst yapıdır. Üretim ilişkilerinin biçimlendirdiği sivil toplum, üst yapının oluşumunu da etkileyen (Savran, 1987: 197,198), önceki tüm tarihsel aşamalarda mevcut üretici güçler tarafından belirlenen ve sonuçta karşılık olarak bunları belirleyen ilişkilerin biçimidir (Bostancı, 1997). İktisadi ilişkiler alanı olarak sivil toplum, siyasi ve hukuki üst yapıyı oluşturan devletin sosyo-ekonomik temelini oluşturur. Sivil toplum, mülkiyet ilişkilerine dayanan burjuva düzenidir. Dolayısıyla devlet, sivil topluma bağımlı bir yapıdır. Bu nedenle devletin faaliyeti de hâkim sınıfın çıkarları doğrultusunda gerçekleşmektedir (Erdoğan, 1998: 221). Marx'ın kavramsallaştırmasında sivil toplumun ekonomik ve siyasi toplumun (yani devletin) tamamen dışında bir alan olduğu söylenemez. Sivil toplum alanını ekonomik ilişkiler ile özdeşleştiren Marx'ın sivil toplumla ilgili fikirleri onun ekonomi merkezli bakış açısının bir ürünüdür. Sivil toplum, her ne kadar ekonomik ve siyasi toplumun dışında bir kavram olsa da etki alanı olarak bu iki alanı da kapsar. Marx, Hegel'in aksine sivil toplum sosyoekonomik ilişkilerle üretim güçlerinin bütünü olarak göstermiştir (Cevizci, 1997: 617).

Gramsci, düşünsel temeller açısından Marx’a daha yakın olmasına karşın, sivil toplum teorisinin kökeni Hegel’e dayanır (Bobbio, 1988/1993: 22). Gramsci’ye göre sivil toplum ideolojik hegemonya ve siyasal  ekillendirmelerin gerçekleştiği alandır. Bu şekilde bir kavramla tırma, devleti sadece burjuvazinin emekçileri baskı altında tutan bir araç olmdan çıkarmakta, onun ikna edici bir fonksiyonunu vurgulamaktadır (Gramsci, 1976’dan akt. Sarıbay, 1992). Devletin ikna edici fonksiyonunu açıklayan en ideal kavram ise hegemonyadır. Kapitalist toplumda çoğunluğun rızasını sağlamaya yardımcı olan, dolayısıyla ikna fonksiyonunu yerine getiren, üstyapı kurumlarının başında medya gelir. Diğerleri eğitim, aile, hukuk, sendika gibi sivil toplum kurumlarıdır. Bu kurumlar hegemonyanın tesisini sağlayan kurumlardır (Dağta , 1999). Sivil toplum, sınıfların iktidar için mücadele ettiği ve hegemonyanın işlevini yerine getirdiği bir alandır (Biber, 2009). Gramsci sivil toplumu, “toplumdaki egemen bir grubun tüm toplum üzerinde yürüttüğü kültürel bir hegemonya alanı” olarak tanımlamaktadır (Kutlu ve Usta, 2005). Böylece, ideolojilerin şekillendiği alanda, siyasi gücün sivil toplumu ele geçirilerek elde edileceğini savunmaktadır. Marx, sivil toplumun ekonomik boyutunu vurgularken, Gramsci siyasi boyutuna vurgu yapmaktadır. Sivil toplum yalnızca ekonomik mübadelelerin yapıldığı bir alan değil, çeşitli araçlar vasıtasıyla kitlelerin kültürel ve siyasal kimliklerinin g c lenmesine de yardımcı olur. Yani devlet sivil toplum ile siyasi toplumun bir toplamını ifade eder. Kısacası sivil toplum “sadece, maddi ilişkileri değil manevi ve entelektüel hayatın bütününü kapsar” (Arslan, 2001: 57). Özetle, Gramsci sivil toplumu, devlet mekanizmasına hakim olan sınıfın, aydınların (entelektüellerin) da yardımıyla, değerlerini empoze edip, hegemonya tesis ettiği bir alan olarak algılar. Bu, sivil toplumun neden üst yapısal olduğunun ve devletin bir kanadını olu turduğunun da izahıdır. Öte yandan modern anlamda sivil toplum d   n rlerine benzer şekilde Gramsci, sivil toplumun varlığını ve yokluğunu demokrasiye bağlamıştır.

Tarihi boyunca birçok d   n r n görüş bildirdiği sivil toplum, Batı toplumları için bir geçiş sürecini ve tarihsel aşamayı ifade etmektedir. Modern anlamda sivil toplum, “Batı’da Sanayi Devrimi sonrası ba layan siyasal ve toplumsal anlayışın bir ürünüdür. Batı dünyasının “Rönesans”tan sonra yaşadığı gelişmeler ve değişmeler yeni bir siyasal toplum arayışını doğurmuş, bu gelişmelerin sonucu olarak da ulus devletler ile birlikte daha katılımcı ve özgürlükçü bir siyasal yaşam tartışılmaya ba lanmı tır” (Arslan, 2001: 14). Bu demek oluyor ki sivil toplumun oluşması için feodal yapı açılmalı demokratik ve çoğulcu bir anlayışa sahip siyasi yapı oluşturulmalıdır.

De Tocqueville, sivil toplumu ilk defa ayrı bir örgütlenme alanı olarak tanımlamıştır. Bunun yanı sıra, sivil toplum kuruluşlarını, demokrasinin gereksinim

duyduğu güven, uzlaşma, tolerans, yurttaşlar arasında eşitliği sağlama gibi değerlerin üretildiği “büyük ve özgür okullar” olarak nitelendirmektedir (Tamer, 2010). Sivil toplum kavramı, Tocqueville’in demokrasi çözümlerine kadar gündemde kalmış, o dönemden (1850’lerden itibaren) Doğu Avrupa’da Sovyet tipi siyasal sistemleri demokratikleştirme kampanyalarında yeniden ortaya çıktığı 1970’lere kadar görülen uzun sessizliğin ardından tekrar önem kazanmıştır (Erdoğan, 1998: 205). Feodalizmin temellerinin sarsıldığı modern çağa geçişle birlikte, artan ticarî faaliyetler, gelenekselden kopuş, serbest pazar ve ekonomilerin etkisiyle, ortaya çıkan özerk kentler, sivil toplumun doğuşunu da müjdeliyordu. 20. yüzyılda demokrasi adına yaşanan gelişmeler, ulus devletlerin yeniden etkisini hissettirmesi ve hüsrarla sonuçlanan sosyalist deneyimler, sivil toplumun dünya tarihinde tekrardan diriliş sürecine girmesini sağlamıştır. Ayrıca bu dönemde iktisadi, siyasi ve sosyal alanda yaşanan gelişmelerin, Batı’nın demokratikleşmesinde bıraktığı olumlu izler, devletin tüm bu alanlar üzerindeki belirleyiciliğinin sınırlandırılması ve kontrol edilmesinin önünü açmıştır. Siyasal, sosyal ve ekonomik alanda yaşanan tüm bu değişimlerin de işaret ettiği gibi “sivil toplum açıkça devletin, örtülü olarak da ilkel toplumun karşıtıdır” (Gönenç, 2001: 21).

1.1.1. Özgür bireylerin alanı olarak sivil toplum

Sivil toplum alanı, devletin vesayeti olmadan vatandaşların sivil hak ve özgürlükler içinde ortak çıkarları için örgütsel birliktelikler oluşturdukları alanı ifade eder. Günümüz liberal demokrasilerinin iyi işleyişi ve temsili demokrasi içindeki demokratik açıkların kapatılması açısından sivil toplumun önemli bir aktör olduğu görüşü de bu doğrultuda ele alınmaktadır (Keyman, 2006: 17). Sivil toplum, zayıf anlamda devletin vesayeti altında olmayan, özgür birliklerin bulunduğu yerde, güçlü anlamda ise sadece bir bütün olarak toplumun, devlet vesayetinde olmayan bu tür birliklerle kendisini yapılandırabildiği ve eylemlerini koordine edebildiği yerde var olur (Taylor, 1990’dan akt. Beckman, 1999: 6). Devlet ile birey arasındaki ara alan, müzakere ve birleşmenin zorlama ve kısıtlama olmaksızın gerçekleştiği alan (Sunar, 1999: 11) olarak sivil toplum, vatandaşın taleplerini siyasi otoriteye taşımada önemli bir araçtır. Bu, vatandaşların kendi özgür iradeleri ile gönüllü olarak oluşturdukları birlikteliklerle sağlanmaktadır. Bu, sivil toplumun meşru halini ifade eder. Sivil toplum sosyal sermaye ile gelişir. Yani sivil toplumun en temel varlığı bireydir.

Sivil toplum devletin müdahalesi dışında bir alanı temsil eder. Bu zamana kadar tartışmasız güç olagelmış devlet karşısında birey olma kimliğini ve gücünü sergileme imkânı bulan vatandaşların “çıkarlarını devlet dışında elde etmek

üzere, meşruluğu kabul edilen örgütlenmeler” ortaya çıkmıştır (Azaklı, 1997). Sivil toplum, meşruluğu kabul edilen bu alanda var olur ve devletin müdahale alanlarının dışında kalan ekonomik ve sosyal alanı tanımlamak için gereksinim duyulmuş bir kavramdır. Sivil toplum alanı, kendi kuralları olan ve bu kurallara göre işlerlik kazanan, kendi kendini düzenleyen özerk bir alandır (Biber, 2009). Özerkliğin birinci koşulu varlığını başkasının desteğine bağlı olarak görmemek veya bağlı olmamak, kendi kendini desteklemek, yaşamak için başkasının onayına ihtiyaç duymamaktır. Kendi inisiyatifi ile hareket eden, gündemlerini kendi belirleyen, varlığını sivil topluma borçlu olmayan, olumlu ya da olumsuz tutum almakta özgür olan kuruluşlar özerktir (Turan, 1991: 29).

1.1.2. Örgütlü bir alan olarak sivil toplum

Sivil toplum alanı, örgütlü bir alandır. Sorunların çözümü için birlikte hareket eden ve dayanışma içinde olan bireylerden oluşur. Böylece kamu bilincinin geliştiği ve demokratik katılıma imkân tanıyan bir yapı söz konusu olur. İnsanların tek tek yapamadıkları şeyleri beraber yapması anlamına gelir. Sivil toplum, bu anlamda bir birlikteliği, gönüllülüğü, dayanışmayı temsil eder (Keyman 2004: 2, 3). Devlet denetimi dışında, kendi işleyişini ve yapılanmasını kendi düzenleyen alan olarak gönüllü esasına dayalı, merkezi karar alma erkini etkileyebilmek amacıyla oluşturulmuş birlikteliklerdir. Bu, sivil toplumun devletten tamamen kopuk olduğu anlamına gelmez. Her iki alanda birbirinin varlığını kabul eder ve teorikte her iki alanda birbirinin varlığına saygılıdır. Aksi halde sivil toplumun varlığı retoriksel bir varlık alanından öteye gitmez. Sivil toplum gücü sınırlandırılmış bir devlet öngörür. Sivil toplumun öngördüğü devlet; bireyler arasında adaleti tesis eden, özgürlükleri koruyan, yasaları uygulayan ve yasaların uygulanabilirliğini denetleyen, kendi de yasalara bağlı bir yapıdır. Bu yönüyle sivil toplum, devlet gücünü sınırlandırılmasından yanadır, fakat sivil toplum gerek hukuksal gerekse toplumsal anlamda varlığında devlete ihtiyaç duyar. Devlet sivil toplum için dengeleyici bir rol oynar, devletin varlığı sivil toplumun güvencesidir. Sivil toplum, var olabilmek ve varlığını devam ettirebilmek için devletin yasal düzenlemesine ihtiyaç duyar. Dolayısıyla, devletin dışında, devlet tarafından planlanıp kurulmamış, devlet denetiminde olmayan toplum veya toplumlardır (Keane, 1988/1994: 48). Kısacası “devlet ve sivil toplum birbirine yardımcı olacak şekilde, fakat aynı zamanda diğeri üzerinde kontrol işlevi de görececek bir ortaklık ilişkisi içerisinde olmalıdır” (Giddens, 1998/2000: 93). Bu noktada sivil toplumu, karşılıklı çıkarların birleştiği alan şeklinde ifade etmek mümkündür. Siyaset bilimi ve düşüncesi literatüründe sivil toplum ile devlet karşıt iki alan olarak kabul edilir. Gelişen bir sivil toplum, devletin elinden bazı faaliyetleri aldığı gibi, devleti farklı kesimler arasında araçsal bir kurum olmaya da zorlar (Çaha, 1997). Fakat sivil toplum

devlet karşıtı bir alan olarak algılanmamalıdır. Özel ile kamusal alan arasındaki sınırların bulanıklaştığı alanlar olarak sivil toplum; kendine özgü ilişkiler örüntüsüyle, siyasal devletin karşıtıdır (Yetiş, 2003). Devletle bir çatışma içinde değildir. Sivil toplum alanı siyasetin dışındadır. Ama siyasi erkin almış olduğu kararlarla etkilediği alanları savunur ve korur. Siyaset felsefesi literatüründe eleştirilse de sivil toplumun devletin olmadığı bir alana işaret ettiği görüşü sivil toplum kavramının havada kalmasına neden olmaktadır. Sivil toplumun, devlet otoritesine karşı halk kitlelerini harekete geçirebilecek, anlam, değer ve ideolojileri içinde barındırır. Sivil toplumun sahip olduğu örgütsel kapasite, siyasi otoritenin kararlarını değiştirebilecek ya da sınırlayabilecek gücü barındırır.

Devlet, “hem sivil toplumu kendi bünyesinde toplar hem de toplum içinde bir alan teşkil eder. Devlet, içinde hareket edilecek alanın çerçevesini belirler ve özenle grup örgütlenmesine ait (siyasi etkinlik dâhil) kurallarını düzenler. Toplumdaki bireylerin iyi yaşam konusundaki kendi kişisel değerleri dışında ortak bir değeri düşünmeye zorlar” (Doğan, 2000: 28). Bu anlamda, modern sivil toplum kavramsallaştırmasının Hegel’in görüşlerini destekler nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Modern anlamda sivil toplum karşısında devlete yüklenen işlevin, Hegel’in sivil toplumu siyasi toplumun ötesinde, ancak devletin düzenlemesine ihtiyaç duyulan bir alan olarak görmesi ile benzerlik taşıdığı söylenebilir. Öte yandan sivil toplum ve devlet bir terazinin iki kefesi gibidir. Terazinin bir kefesinin ağır basması diğerrinin gerilemesiyle sonuçlanır. Devlet; siyasal, kültürel, sosyal ve iktisadi faaliyetler içinde ne kadar yer alırsa, sivil toplumun var olma alanını o oranda daraltmış olur (Çaha, 2008: 140). Sivil toplumun gelişebilmesi için devlet toplumsal gruplara bırakılmayacak nitelikteki faaliyetlerle sınırlı kalmalı, geriye kalan alanları toplumsal kesimlere bırakmalıdır. Nitekim devletlerin sosyal, siyasal ve iktisadi yaşamın yegâne belirleyicisi olduğu Sosyalist Blok’a mensup ülkelerin hiç birinde sivil toplum gelişmemiştir (Çaha, 2008: 141).

Özerk kamusal alanlarda oluşan bağımsız bir sivil toplum olmadığı sürece, özgürlük ve eşitlik, katılımcı planlama ve toplulukların kendi kararlarını kendilerinin almaları gibi hedefler hoş fakat içi boş retoriklerden öteye gitmeyeceklerdir. Ancak bu bağımsız sivil toplumun oluşum sürecinde devletin “koruyucu, yeniden bölüştürücü ve çatışmaları dolayımlayıcı” işlevine gereksinim duyulmaktadır. Aksi halde “sivil toplumu dönüştürmek için verilen mücadeleler, gettolaşmış, bölük pörçük ve durgun bir hal alacak veya kendilerine özgü, yeni eşitsizlik ve özgürsüzlük biçimleri yaratacaklardır” (Keane 1988/1994: 37). Dolayısıyla yönlendirici ve eşgüdümleyici bir faktör olarak devletten vazgeçilemez. Sivil toplumun

gelişebilmesi için devletin yanı sıra, toplumsal yaşamın da bazı özellikleri taşıması gerekir. Bu çerçevede, sivil toplumun gelişmesinin “toplumsal farklılaşma”, “toplumsal örgütlenme”, “gönüllü birliktelik” ve “toplumsal düzeyde otonomileşme”ye bağlı olduğu söylenebilir. Sivil toplumun gelişmesinde toplumsal farklılaşmanın önemli bir rolü vardır. Toplum yaşamındaki kültürel, dinsel, siyasal, ekonomik veya cinsiyet bazındaki farklılaşmalar sivil toplum gelişimi için önemlidir. Farklılaşma aynı zamanda demokrasinin olmazsa olmaz koşulunu oluşturur. Tek tip vatandaş, din, kültür, görüş veya anlayışın baskın olduğu yerlerde başta siyasal partiler olmak üzere siyasal gruplar için bir sosyal taban oluşturamaz (Çaha, 2008: 141, 142).

Ortak yaşama dayalı bütün kolektif birliktelikler sivil toplum olarak tanımlanmaz. Sivil toplum sülale, aşiret, Komşu, akraba, hemşehrilerden oluşan bir toplum değildir. Sosyolojik olarak cemaat olarak nitelendirilen bu topluluklar, “biz” ve “yabancı” ayrımı üzerine inşa edilir. Bu ilişkilerin devamlılığının sağlanması ise “bizden” olanlar ile olmayanlar arasındaki ayrımın korunabilmesine bağlıdır (Öncü, 1991: 46). Sivil toplum biz ve öteki ayrımı yapan cemaat tarzı yapılar değildir. Bir amaç etrafında birleşen, herkese kapılarını açan kurumlardır. Bireyin, kendi seçimi olmadan, ister istemez girdiği, daha doğrusu kendini içinde bulduğu akrabalık gibi birincil ilişkilerle, iradesine dayalı olarak, mesela bir sözleşme ile katıldığı dernek türünden ikincil ilişkilerin (Tunçay 1998: IX) yaşandığı grupları birbirinden ayıran en önemli kavram rızadır. Birey, bu gruplara gönüllü olarak ve rıza göstererek katılmakta ve istediği zaman da ayrılabilir. “İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı Avrupa’da gelişen refah ortamı, farklı söylem ve arayışları körüklemiş, sonuçta çevre, kadın hakları, alternatif yaşam, din ve kültürel haklar etrafında arayışlara yönelen farklı kimlikte küçük gruplar olmuştur. Daha önceleri özel alanla sınırlı kalan kimlikler kamusal alana çıkmış, bir kimlik patlaması yaşamıştır” (Biber, 2002a: 126). O döneme kadar gözden kaçmış ya da siyasi otoritelerin görmemezlikten geldiği birçok konu politize edilmiş, söylemlerde yer almaya başlamıştır. Siyasal arenada dillendirilen bu konular sivil toplumun gerek yerleşmesi gerekse şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Tüm bu haklar ve söylemler kişisel özgürlüğe katkı sağlamanın yanında modern anlamda sivil toplum kavramının gelişimine de katkı sağlamıştır. Küreselleşme sürecinden kaynaklanan değişim ve dönüşüm sürecinin yarattığı; çevre sorunları, fakirlik, eşitsiz gelişme ve savaş gibi ulus-devletlerin kendi başlarına yanıt vermelerinin zor olduğu olumsuz etkiler için sivil toplum, önemli ve etkin bir aktör olarak görülmüştür (Keyman, 2004: 11, 15; Çaha, 2000: 74, 76).

Sivil toplum farklılıklardan doğar, farklılıklara saygı bireysel hak ve özgürlüklerin (çıkarların) korunduğu demokratik bir kültürü ifade eder. Sivil toplum,

toplumsal yaşamı oluşturan farklı kimlikler, farklı toplumsal aktörler ve farklı toplumsal kesimler arasındaki ilişkinin demokratik temelde kurulması için önemlidir. Sivil toplumun hem devlet toplum/birey ilişkilerinde, hem de toplumsal yaşamı oluşturan farklı kimlikler/aktörler/kesimler arasındaki ilişkilerinde “haklar ve sorumlulukların” demokratik ve adaletli dağıtımının anahtarı olduğunu yönündeki söylemleri açısından (Keyman, 2005) siyasi otoritenin eylemleri karşısında üstlendikleri misyonun sigortası olurlar. Özgürlükler ve haklar boyutunda, toplumsal iyi için çalışan sivil toplum için kişilerin vicdanı gibi hareket eder denilebilir. Bu açıdan bir toplumda sivil toplumun gelişmesinin üç önemli ön koşulu vardır: Farklılaşma, örgütlenme ve otonomileşme. Sivil toplumun gelişebilmesi için her tür toplumsal farklılaşmaya müsaade edilmelidir. Bunun yanı sıra, her tür farklı oluşumların siyasal katılım ve politika yapmasını sağlayıcı nitelikte örgütlenmesi gerekir.

Sosyal örgütler bu anlamda bireysel hakların sağlanmasında bir aracı kurum fonksiyonu görmektedir. Sivil toplumun gelişmesi için, son olarak da sosyal grup, kimlik veya kategorilerin devlet karşısında “otonom” bir statüye sahip olmaları gerekir. Yani, devletin müdahalesine maruz kalmaksızın sosyal grup veya kategorilerin kendi kaderlerini tayin etme inisiyatifine sahip bulunmaları gerekir (Çaha, 1997). Sivil toplumun gelişmesi için sosyal grupların, devletin yönlendirmesine maruz kalmaksızın kendi politikalarını özgürce belirleyebilme, başka bir deyişle otonomileşme inisiyatifine sahip olmaları gerekir. Bunun da modern dünyada ancak demokratik toplumlarda mümkün olabilir (Çaha, 2008: 143). Kavram, açık bir toplumun varlığını öngördüğü için, özellikle “liberal demokrasi” çerçevesinde, bir yanıyla sözü edilen kişi ve grup özerkliğine olanak verecek özgür örgütlenmeler ve iletişim kanallarının kullanımı ile kamuoyunu oluşturma; bir yanıyla da bu şekilde aşağıdan yukarıya mekanizmalarla siyasal toplumu veya devleti işleyiş bakımından dolaysız etkilemenin en çağdaş boyutunu oluşturmaktadır (Karaman, 1997: 266).

Sivil toplum kavram olarak ekonomik bir boyuta da sahiptir. “Bir pazar alanı olarak sivil toplum, mülkiyet ilişkilerinin devletin müdahaleci olmayan koruması altında özgürce gelişip serpildiği” alandır (Akal, 1990: 29). Sivil toplumun iki temel özelliği vardır: “Globallik ve örgütlülük”. Sivil toplumun global olması demek, onun hem farklılaşmış hem de aralarında bağıntılı çok sayıda gruptan oluşan bir bütün olmasıdır. Yurttaş olmak, çeşitli gruplar (aile, meslek, parti, sendika dernek vs.) aracılığıyla sivil topluma mensup olmak anlamına gelir. Yurttaş, grubu aracılığıyla sivil toplumun yaşamına ve üretici faaliyetiyle katılır. Sivil toplum, aynı zamanda örgütlü bir toplumdur: Yani farklılaşmakla kalmayıp, belli bir örgütlü yapısı olan, düzenli ve kurallı bir toplumdur. Bu toplum içinde, grubun

üyeleri olan bireyleri, onun adına temsil ederek haklarını koruyan, istek ve beklentilerini kamuoyuna, yürütme organına ve yasamaya ileten demokratik örgütler vardır. Devlet, toplumun farklı kesimlerini temsil eden bu örgütlü yapının temsilcilerinden oluşur (Oktay, 1996: 60).

Sivil toplumun gelişimini siyasal, kültürel, ekonomik ve toplumsal olmak üzere dört farklı düzeyde ele almak mümkündür: Siyasal alanda, bireylerin hiçbir kısıtlama ve engelle karşılaşmaksızın siyasete ve siyasi karar mekanizmalarına katılabilme hakkını ifade etmektedir. Toplumdaki farklı kimliklerin bir arada yaşayabilmesini, bu sayede kültürel bir çoğunluğun sağlanması ise sivil toplumun kültürel düzeyini ifade etmektedir. Ekonomik düzey ise bireylerin devletten izin almaksızın her türlü ekonomik faaliyette bulunabilmelerini anlatmaktadır. Sivil toplum toplumsal boyutta, bireylerin kendi iradeleriyle özgür biçimde örgütlenebilmeleri ve istedikleri örgüte üye olmalarıdır (Dursun, 1996). Sivil toplum alanı kamusal alan ve özel alan arasındaki ayırmadan doğar. Sivil toplum alanı iletişime açık bir alandır. Dayanışma içinde harekete geçmek ve iletişim kurmak için bir grup insana ihtiyaç vardır. İşte sivil toplumdan, sivil toplum kuruluşlarına geçiş de bu noktada gerçekleşir. Birey, kendi özsel değerini oluşturabileceği ve etkinliğiyle toplumsal yaşamda merkezi konuma ulaşabileceği yeni bir varoluş alanına kavuşmuştur (Yetiş, 2003: 36). Kısacası sivil toplum bireysel bir var oluş alanıdır. Tikel çıkarlar alanı olan sivil toplum, kendi gereksinmelerini varoluş tarzı durumuna getiren bencil bireyin, toplumun diğer öğelerini araçsal bir bakışla değerlendirmesine olanak tanımaktaydı (Yetiş, 2003: 37).

Sivil toplum alanına farklı kuramsal pencereden bakıldığında, Batı'nın sivil toplum kavramsallaştırmasında üç farklı bakış açısından söz edilebilir (Fincancı, 1993: 2) bunlar; çoğulcu sivil toplum, asgari devletçi sivil toplum ve katılımcı sivil toplumdur. Bu kuramlardan ilk ikisi liberal sağ düşüncenin ürünü, üçüncüsü ise Neo-Marksist sol akım ile gelişmiştir. Üç kuramın da ortak amacı, merkezi devlet otoritesinin toplumsal alana müdahalesini asgari duruma getirerek özgürlükleri korumak olarak belirtilmektedir. Liberal sağ düşünceden esinlenen “Çoğulcu Sivil Toplum Kuramı”, kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan devlet çoğulculuğunun yetersiz kaldığı belirtilmekte, içerisinde sivil toplum örgütlerinin de yer aldığı toplumsal çoğulculuğun yaratılması gerektiği ileri sürülmektedir. Devlettten ayrı bir toplum alanının varlığı tanınarak, sivil toplumun kurumsal faaliyetleri etkilemesi ve devletin faaliyetlerini yönlendirmesi gerekliliği savunulmaktadır. Bu kuramın savunucuları genelde devleti nötr sayarlar (Fincancı, 1993: 4). Liberal sağ düşüncenin geliştirdiği “Asgari Devletçi Sivil Toplum Kuramı”nda devletin düzenleyici kuralları, toplumsal yaşamın tüm verilerini dikkate alması ola-

naksız, yapay kurallardı. Devlet düzenleyici kurallarıyla toplumun doğal düzeyine müdahale etmektedir. Sivil toplumun oluşup güçlenmesi için, toplumdaki birçok örgütten biri olarak kabul edilen devletin yasama yetkisi daraltılarak topluma müdahale gücü en aza indirilmelidir. Neo-Marksist düşüncenin ürünü olan “Katılımcı Sivil Toplum” yaklaşımı ise devletle sivil toplumun iç içeliğini vurgulamakta, devletin sınırlandırılmasını değil sivilleştirilmesini savunmaktadır. Devlet ile toplum arasındaki ilişkinin demokratikleşmesi gerekliliği belirtilmekte ve halkın siyasal faaliyetlerinde daha katılımcı olması istenmektedir (Biber, 2006: 20, 21; Yıldırım, 2004: 48, 49; Güneş ve Güneş, 2003: 121).

1.1.3. Demokratik yapıya geçişin anahtarı olarak sivil toplum

20. Yüzyılla birlikte sivil topluma olan ilgi, Batı’da azalmaya başlamıştır. Kavramın yeniden canlanması ve Batı’nın gündeminde yer almasında ise, Doğu Avrupa ve Sovyet Bloku’nda yaşanan gelişmeler etkili olmuştur. 20. yüzyılın son çeyreğinde bu ülkelerde sınırlı da olsa özel alanın gelişmeye başlaması ve devletin her alanda hissedilen kapsayıcılığının azalması, sivil toplumun dirilmesi için ortam hazırlamıştır. Demokratik kurumların tekrardan inşa edilmesi ise sivil toplumun Batı’daki ilerleme sürecini hızlandırmıştır. Batı toplumlarında demokratikleşme adına yaşanan tüm bu gelişmeler, sivil toplumun despotik devletten bağımsız bir yaşamı olabileceğini simgeler. Sivil toplum, devletten bağımsız hatta devlete karşı bir yaşam alanını tanımlar. Sivil toplum, bireysel hak ve özgürlüklerin kazanım mücadelesinin, totaliter, despotik devletten demokrasiye geçişin anahtarı olarak kabul edilebilir (Keyman, 2005: 6, 7). Demokrasi yurttaşların uzlaşması ile benimsenmiş bir yönetim yapısıdır. Yani demokratik bir yaşam biçimini yurttaşlar kendi iradeleri ile kabul ederler. Sivil toplum, kolektif hareket etme, özgür irade ve ifade özgürlüğünün tecessüm etmiş halidir. Bu nedenle sivil toplum, demokratik yaşamın en önemli kurumlarından denilebilir. Sivil toplum, demokratikleşme içinde anlam kazanır. Sivil toplum ve demokrasi arasındaki ilişki birbirini gerektiren bir ilişkidir. Sık sık gündeme geldiği gibi halkın yönetime katılması için gereken mekanizmaların çeşitlenmesi ve etkililiğinin artması demokrasinin de işlerliğini oluşturacaktır (Tamer, 2010).

“Demokratikleşme” ve “sivil toplum”; gönüllülük, özerklik, siyasal sisteme girdiler sağlama, kendi desteğine sahiplik, siyasal liderlerin yetişmesine imkân verme, siyasal iktidarı sınırlandırıcı bir rol oynama ve gerektiğinde siyasal iktidarın meşrulaştırılmasına katkıda bulunma gibi birçok yönden örtüşmektedir (Karadağ, 2005: 70). Tıpkı ilkel toplum, feodal toplum, çağdaş toplum gibi sivil toplum günümüz demokratik toplumlarının adı olmuştur (Şahin ve Öztürk, 2008). Sivil toplum, demokratik toplumun en önemli unsurlarından biri haline gelmiştir.

Sivil toplum ve demokrasi birbirini var eden yapılardır. Toplumun, devlet kurumları dışında kendi kendini yönlendirmesi anlamında demokratik bir nitelik taşımaktadır (Yılmaz, 2001'den Akt. Biber, 2009). Sivil toplum, devlete karşı otoriter veya askeri rejimden kurtulmanın ve demokrasiye geçmenin en önemli aracı olarak düşünülmektedir (Tamer, 2010). Özellikle dünya siyasetinde bazı ülkelerin demokrasiye geçiş süreçleri ile birlikte değerlendirildiğinde sivil toplumu “totaliter/otoriter devlete karşı bir muhalefet alanı, toplumun bu devlete karşı kendisini örgütlenme alanı, dolayısıyla eski Yunan siyasi felsefesi (örneğin Aristoteles) terminoloji içinde, devlete karşı ikinci bir polis” (Keyman 2005) olarak tanımlamak mümkündür.

Toplumsal gelişimin, demokratikleşmenin ve ekonomik kalkınmanın önemli aktörü olarak görülen (Keyman, 2006: 9) sivil toplum, bireyin hak ve özgürlüklerini sağlamak, yaşama geçirmek ve bu hak ve özgürlüklerin sigortası olma işlevine sahiptir. Zira, sağlıklı bir demokrasinin oluşması ve ekonomik gelişmişliğin sağlanması açısından sivil toplum şarttır. Kamu yararı boyutunda şekillenen ve siyasi gücün doğru kullanılmasını denetleyen sivil toplum, siyasi erkin karşısında değil, onun karşısı bir kavramdır. Öte yandan aktif bir sivil toplum demokrasinin temel öğelerindendir (Yıldırım, 2004: 97). Bunun yanı sıra sivil toplum anlamını demokratik rejimlerde bulur. Bu açıdan bakıldığı zaman sivil toplum kuruluşları demokratik hayatın geliştirilmesinde, yerelleşmenin sağlanmasında ve yönetişimin hayata geçirilmesinde etkili birer aktör olarak kabul edilebilir (Usta, 2006: 92).

Sivil toplum katılıma açık, hesap verilebilir, şeffaf, demokratik ve otokratik olmayan yönetim yapılarında varlığını sürdürür. Yönetişim adı verilen bu anlayış, çok sesliliğe imkân tanıyan, insanların örgütlü bir şekilde seslerinin duyurabilecekleri bir yönetim yapısını demokratik devlet anlayışını öngörür. Vatandaşların, yöneticilerin alacakları kararlar üzerinde söz sahibi olabilmeleri, yönetime aktif olarak katılabilmeleri ve yöneticilerin alacakları kararlarda denetim mekanizmasının işlevsel olabilmesi için yönetim yapısının demokratik ilkeleri benimsemiş olması ve tüm bunları uygulayabilecek özerk sivil toplum kuruluşlarının faaliyette bulunabilmesi gerekir. Öte yandan aktif vatandaşlık, sivil toplumun olmazsa olmazlarından. Sivil toplumda hem bireysel özgürlükler korunur, hem de siyasi yaşam belli bir sorun, bir vizyon temelinde yönlendirilebilir (Keyman, 2004: 23). Sivil toplum için aktif vatandaş, bilinçli ve sorumlu vatandaş anlamına gelmektedir. Aktif vatandaş, çevresindeki olumsuzlukların bilincinde olup, onu değiştirmek için çaba harcar. Özne haline gelen birey, kendisi ve içinde yaşamış olduğu toplum için bir şeyler yapma iradesini edinmekte, toplumsal sorunlarda aktif olarak rol almakta, böylece kendine olan güveni de artmaktadır. Keyman'a

göre sivil toplum, demokrasiye geçiş ve bireysel hak ve özgürlüklerinin oluşumundaki ciddi rolleri ifade etmektedir. Böylece etik ve siyasi bir rol üstlenmiş olur, sosyal rolü daha geri plandadır. Sivil toplumdaki konuşmak demek, devlete karşı mücadele etmek anlamına gelmektedir. Devleti demokratikleştirmek, devleti şeffaflaştırmak, devleti topluma karşı sorumlu bir yönetim aygıtına dönüştürmek anlamına gelmektedir (Keyman, 2004: 6).

Güçlü bir sivil toplum, demokrasinin şekillenmesini birçok yönden etkiler. Bu etkilerin neler olduğuna bakacak olursak (Karadağ, 2005: 69, 70): Öncelikli olarak, sivil toplum, devlet iktidarını sınırlayan siyasal, ekonomik, kültürel ve ahlaki temellerinin kaynağını oluşturur. İkincisi, sivil toplum içindeki farklılaşmalar, devletin azınlık bir grup tarafından ele geçirilmesini önler. Üçüncüsü, canlı bir sivil toplumsal yaşam, siyasal partilerin uyarıcı nitelikteki siyasal katılım çabalarını destekler. Dördüncüsü, sivil toplum, devlete istikrar sağlar. Yurttaşlar, sivil toplum sayesinde daha iyi olanaklara kavuşur ve toplumun refahı artar. Son olarak, sivil toplum aracılığıyla yeni siyasal liderler yetiştirilmesi sağlanır. Bir diğer teoriye göre demokratik ülkelerde sivil toplum iki işlevi yerine getirir. Bunlardan ilki, demokrasinin ön şartı ve güvencesi olan demokratik bir siyasal kültürün yerleşmesine katkıda bulunmaları, ikincisi ise, bu tür kuruluşların demokrasinin önemli mekanizmalarından biri olan katılımın gerçekleştirilmesini sağlamalarıdır (Arslan, 2005). Cohen'e göre ise sivil toplum üç önemli unsurunda barındırmaktadır. Bunlardan birincisi, kurumların, örgütlerin ve seslerin çoğulculuğunu içeren bir sosyal alan olması; ikincisi, bireylerin özerk tercihlerinin belirlediği bir alanı ifade etmesi ve sonuncusu da bu sosyal alanın temel haklar temelinde oluşmuş bir yasal sistemle korunmasıdır (Tosun, 2001: 231, 232). Sivil toplum, fikir ve düşüncelerin, mekân birliği olmaksızın, katılımı sağlayabildiği toplum formudur. İnsanların kendileri ya da içinde yaşadıkları toplumla ilgili kararlara katılımını sağlayan yapılar, yani demokratik bir toplumdur.

Sivil toplumun demokrasi ile birlikte üstlendiği rol içerisinde en önemli işlevi, devleti metafiziksel bir kurum olmaktan çıkarmasıdır. Sivil toplumun gelişmesiyle birlikte devlet, ulaşılamaz, sorgulanamaz, yarı-Tanrısal bir otorite olmaktan çıkarak; eleştirilebilen, sorgulanabilen, gerektiğinde yanıldığı sivil toplum tarafından ortaya konabilen teknik bir örgüt ve hizmet birimi haline gelmektedir (Çaha, 2008: 145). Sivil toplum, kendi kendini üreten, gönüllü, devletten bağımsız bir alandır; devleti ortadan kaldırmak gibi bir isteği yoktur. Politik, sivil ve sosyal haklar, hukuk devleti, temsilci kurumları içeren tam bir farzlar, değerler ve kurumlar silsilesidir ve bu özellikleriyle bütün çoğulcu kurumların üzerinde bir kamu alanıdır ki bu alan demokrasinin vazgeçilmez koşuludur. Klasik olarak sivil toplum devletin resmi yapısından ayrılmış bir sosyal ilişkiler bütünüdür (Efeler,

2005: 115). Sivil toplumda demokrasinin yaşaması için ise destekleyici katılımcı bir kültüre, haklar ve mülkiyetler konusunda özgürlüklere ihtiyaç vardır. Sivil toplumun aynı zamanda toplumsal yaşamı oluşturan farklı kimlikler, farklı toplumsal aktörler ve farklı toplumsal kesimler arasındaki ilişkinin demokratik temelde kurulması için de önemlidir. Bugünün dünyasında sivil toplumun hem devlet-toplum/birey ilişkilerinde, hem de toplumsal yaşamı oluşturan farklı kimlikler/aktörler/kesimler arasındaki ilişkilerinde “haklar ve sorumlulukların demokratik ve adaletli dağıtımının anahtarıdır. Toplumsal sorunlara etkili ve uzun-dönemli çözüm bulma sürecine aktif olarak katılan ve bu temelde de siyasi aktörleri bu çözümleri yaşama geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan farklı gönüllü örgütlerin devlet denetimi dışında kurduğu ortak alan” gönüllü ve dayanışmaya dayanan sivil toplum düşüncesidir (Keyman 2007).

1.2. Türkiye’de Sivil Toplumun Tarihi

Türkiye’de sivil toplum alanı Batı’dakinden farklı bir gelişim izlemiştir. Özellikle Osmanlı’nın aşırı merkezîyetçi yapısı ve yöneticilerin toplumsal alan da dâhil pek çok alanda varlığını hissettiren otoriter tutumu, devlet denetiminden uzak, demokratik kurumların gelişmesini engellemiştir. Devlet otoritesinden uzak, kendi kimlik ve varlıklarını sergileyebilecek toplulukların oluşumuna imkân tanımayan, siyasi, iktisadi ve toplumsal alanı tam manasıyla kuşatan bir devlet yapısı, Osmanlı’da devlet eliyle oluşturulan ve siyasi otoritenin bir parçası gibi çalışan örgütlenmeleri ortaya çıkarmıştır. Osmanlı’da sivil toplum örgütlenmeleri, tam manasıyla özerk ve devletin denetimi dışında sayılamayacak, vakıflar, loncalar ve medrese gibi yapılanmalardır. Tarihi açıdan Türkiye’de sivil toplum, dini ve gönüllü kuruluşların oluşturdukları alan olmuştur. O dönemde, birçok toplumsal hizmetin yürütülmesinde de bu kurumlar etkili olmuştur. Osmanlı’nın son döneminde medrese, tarikatlar, vakıflar gibi “geleneksel” sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra; özel teşebbüs, ekonomik gruplar, siyasal partiler, dernekler, işçi hareketleri, kadın hareketleri, medya ve siyasal akımlar gibi “modern” sivil toplum unsurlarının da önemli ölçüde geliştiğini görmek mümkündür (Çaha, 2008: 146). Tek partili dönem, sivil toplumun gelişimi önemli derecede sekteye uğratmıştır. Özellikle bu döneminde toplumu tek tipleştirme ve kamusal alanı homojenleştirme çalışmaları göz önünde bulundurulduğunda, ülkelerin cumhuriyet rejimini benimsemiş olmalarının, onların demokrasi ilkelerini tam manasıyla uyguladıkları anlamına gelmeyeceğini göstermektedir. Çok partili dönemde ise sivil toplumun canlanmasında yeni bir süreç olmuştur. Özellikle siyasi, ekonomik ve sosyal alandaki gelişmeler ve bu alanların ülke gündeminde yer bulmaya başlaması ve sosyal grupların parti gündemlerinde yer almaları, sivil toplum adına önemli gelişmeler olmuştur. Türkiye’de 1980’lerin ikinci yarısından sonra sivil

toplum anlayışının tam manasıyla gelişmeye başladığı söylenebilir. Özellikle bu dönemde Dünya’da yaşanan demokratikleşme hareketlerinin süreçteki etkisi yadsınamaz. Demokratikleşmeye yönelik atılan adımlara paralel olarak, sivil toplum ve devlet arasındaki ilişkiler güçlenmeye başlamış, sivil toplumun etkisi siyasi otoritelerin kararlarında hissedilir olmuştur. Siyasi ve sosyal alanda yaşanan gelişmeler, “devletin toplum üzerindeki korku perdesini kaldırmasıyla birlikte İkinci Meşrutiyet döneminde boy gösteren, ancak tek parti döneminde yeraltına inen sivil toplum unsurları yeniden sosyal yaşam alanında boy göstermiştir” (Çaha, 2008: 148). Bu yeni siyasal süreçle toplumun farklı kesimlerinin sesi siyasal yaşamda duyulmaya başlamış, bu döneme kadar ezilen, hor görülen, yok sayılan kesimler siyasi otoritenin kararları üzerinde etkili olmaya başlamıştır.

Osmanlı’da daha çok bireyi devletin karşısında güçlendirmeyi amaçlayan, STK olarak varsayılabilecek yapıların, Batılı anlamdaki gelişimi ve normatif temelleri, Cumhuriyet’in ilanı, çok partili hayat ve anayasalarla oluşturulan demokratikleşme sürecinin ürünüdür. Türkiye’de 1980 sonrasında siyasal sistemin tıkanmasına bağlı olarak hızla kurumsallaşan STK’lar, katılımcı demokrasinin önemli bir unsuru olarak, toplumda önemli işlevleri yerine getirmeye aday olmuşlardır (Aslan ve Kaya, 2004). Bu tarihten sonra sivil toplum unsurları Türkiye’deki geleneksel merkezîyetçi varlık alanına karşı bir varlık alanı oluşturmaya başlamıştır (Ak, 2003: 61). Tüm bu gelişmelere rağmen, Türkiye gündemine 1980’lerin sonlarına doğru giren bu kurumların, devletin kapsamış olduğu alanın dışında, hak ve özgürlüklerin alanı olarak, yeni yeni sıçramalar yapabildiğini söylemek mümkündür. Seksenli yıllardan sonra gelişen bu sivil toplum alanı ise Türkiye’deki tarihsel algısından farklı olarak, askeri toplumun karşıtı değil, hükümet erkinin (devletin) karşıtıdır. Devlet karşıtlığı, devlete kaşı olma, devleti bir anlamda kötü, sorunlu olarak algılama: rüşvet, tahakküm, sorumsuzluk ile özdeşleştirme, sivil toplumun yeniden canlanmasının temel ögesidir. Türkiye’de 1980 darbesinden sonraki süreçte, devletten bağımsızlaşmış sivil toplumun, devlete karşı toplumun yeniden canlanması söz konusudur (Keyman, 2004: 7). Oysa 1982’deki adeta tarihin bir tekrarı gibi, güçlü ve hatta yürütme üstünlüğüne dayanan bu parlamenter model, kapatılan siyasal partiler ve sindirilen sivil toplum ile Türkiye’de karar alma siyasal boyutta kişiselleşmiş ve keyfilik eğilimi ağır basan bir siyasal yönetim üslubuna doğru kaymıştır. Bireysel, özgür, gönüllü siyasal ve toplumsal girişim, iktisadi hayat dışında arzu ve teşvik görmeyen bir nitelik kazanmıştır (Kalaycıoğlu, 2002: 120, 121). Bu nedenle Türkiye’de sivil toplumun gelişiminin demokratikleşme ile başa baş gittiğini söylemek mümkündür. Bunun sonucu olarak, Türkiye’de, sivil topluma Batı’dakine benzer profesyonel bir işlev

yüklenememiştir. Türkiye’de sivil toplum alanı bireysel hakların savunulmasından öteye geçememiş, kamusal alan konusunda ve sivil toplumun hareket alanı konusunda bir kavram karmaşası hep olagelmıştır. Güçlü merkezi yapı ve devlet yapısı geleneğinin hâkim olduğu Türk siyasi hayatının bir sonucu olarak, Türkiye’de modern anlamda sivil toplum oluşumunun çok gerisinde kaldığı söylenebilir. Böyle bir geleneğin ağır bastığı devlet yapısında, yol gösteren, baba devlet, sivil toplumu dahi kendi eliyle kurmayı amaçlayan bir zihniyettir. Devlet kontrolü altında oluşturulan her sivil yapılanma, devlete bağımlı, devletin güdümünde ve köksüzdür. Devlet müdahalesini her daim ensesinde hisseden yapılanma olarak sivil toplumun, kendine bir kimlik ve varlık alanı inşa etmesi imkânsız hale gelmiştir. Modern anlamda sivil toplumun gelişebilmesi için ise hukuk devleti ilkelerini benimsemiş, gücü sınırlandırılmış, demokratik bir yönetime ihtiyaç vardır.

Sivil toplum, sosyal hayatta gelişmemiş, geri kalmış ya da gözden kaçan alanların ve dezavantajlı kişilerin sesi olmanın yanında, bir yönetimin baskıcı, sınırlayıcı, tahakküm edici olmasını da engellemektedir. Güçlü bir sivil toplum, devlet gücünü elinde bulunduran yöneticilerin iradelerini sınırlandırmakta, bunların birer tirana dönüşmesinde önemli bir engel teşkil etmektedir (Çaha, 2008: 144). “Sivil toplum yapısı gereği devlet eliyle oluşturulabilecek bir şey değildir. Devlet ne kadar güçlü olursa olsun demokratik değerler yukarıdan aşağıya enjekte edilemez” (Tosun, 2005: 138). Jakoben bir tutum sivil toplumun felsefesine aykırıdır. Devletin her şeyi yapabilme kudretini kendinde görmesi ve bu güçle farklı sesleri sindirmesi, sivil toplum alanını yaralar. Sivil toplum demokratik toplumlarda oluşabilir. Oysa devletin her konuda kendini muktedir görmesi ve bir takım yasaları halka dayatması; sivil toplum ve demokrasi arasındaki bağı zayıflatmakta, böyle bir toplumda oluşan kurum sivil toplum alanından çok totaliter bir rejimin kurumları olarak görülmektedir. Tamamen devlete ve medya tacirlerine devredilmiş bir kamusal alan ve her şeyi devletten bekleyen, kendini devlete bağımlı hisseden toplum anlayışı nedeniyle devletin sivil toplum üzerindeki görece özerkliğinin sınırları genişlerken, sivil toplumun önemli bir iç dinamiği olan toplumsal dayanışma örüntüleri silikleşmektedir (Tosun, 2001: 234).

“Sivil” kelimesi köken olarak karşılıklı ilişkiye yönelik olanı ifade eder. Sivil toplum kavramının Türkçe karşılığının ne olduğuna dair farklı görüşler bulunmaktadır (Kuçuradi, 1998: 24). Öte yandan, konu ile ilgili pek çok yanlış anlaşılma da söz konusudur. Bu yanlış algılamaların en yaygın olanı, kabul edileceği gibi, “sivil toplum”un “askeri olmayan” olarak anlaşılmasıdır. Ancak son yıllarda Türkçe literatür kadar, günlük kullanımında da kavramın bunun dışındaki çağrı-

şımlarının yerleşmeye başladığı söylenebilir (Gönenç, 2001: 11). Yurttaş anlamına gelen sivil sözcüğü Latince kökenli bir kelimedir. İlk anlamı ise yurttaşa, hayatına, haklarına ilişkin bütünü belirlemek için topluluğu daha gelişkin bir sosyal hale geçirmektir (Akal, 1990: 32). Sivil toplum kavramı ise, Fransızca'dan aktarılan bir kavramdır. Kavramı, “Üçüncü Sektör Kuruluşları” olarak tanımlamak, ekonomik bir yaklaşımın, “Sivil Toplum Kuruluşları” şeklindeki bir tanımlama ise daha çok siyasal bir yaklaşımın adlandırmasıdır (Kuçuradi, 1998: 25). Sosyolojik düzeyde “toplum” kavramı siyasal toplum, ekonomik toplum ve sivil toplumdan oluşan bir bütünlük olarak tanımlanmaktadır (Keyman 2007). Sivil toplum tanımı içinde birey kendi sorunlarının, haklarının bilincinde, toplumsal sorunlar için kolektif hareket edebilen, gündemi takip eden ve etkileyen, siyasal toplumu etkileme düşüncesine sahip ve politik eyleyen bireydir. Birey sivil toplum içinde aktiftir. Onu sivil toplum bilinci içinde bir araya getiren kendi hak ve özgürlüklerini siyasal topluma benimsetme düşüncesidir. Bugün varılan düzeyde sivil toplum, “sosyal hareketler, kimlik siyasetleri ve yurttaş etkinlikleri temeline tartışılmaktadır” (Keyman 2006). Sivil toplum aktif, sesini duyurmak isteyen ve toplumsal var oluşunun bilincinde, toplumsal kaderinde söz sahibi olmak isteyen bireylerle yaşar.

1.3.Sivil Toplum Kuruluşları

Küreselleşme, siyasal ve ekonomik alandaki değişimler ve iletişim teknolojilerinin etkileri, bireyleri daha yalnız ve atomize hale getirmiştir. Böylece bağlarından koparılan ve yönetim erkine etki etme gücünden uzaklaştırılan birey, kendi gibi düşünen insanlara ve örgütlenmelere ihtiyaç duyar hale gelmiştir. STK'lar, yalnızlaşan bireyleri bir arada tutan, bireylerin aidiyet duygularını geliştiren, toplumdaki dayanışmayı artıran yapılardır. Bireyler, siyasal erk karşısında kendilerini temsil edebilecek bir güce ihtiyaç duymaktadır. Buna temsili demokrasilerin bir zaafı da denilebilir. Siyasi partiler, her ne kadar “toplumun sesi olma” söylemiyle yola çıkmış olsalar da, bu konu retorikte kalmış, belirli sınıfların sorunları çoğu zaman görmezden gelinmiş ya da çözümsüz bırakılmıştır. Siyasi partilerin yapısal sorunlarının yanı sıra, seçim sisteminden kaynaklı bir takım engeller de vatandaşların karar alma sürecine katılmalarının önünde ciddi engeller teşkil etmektedir. 20. yüzyılın son çeyreğinde, demokratik yönetimlerin gelişmeye ve yerleşmeye başladığı bir dönemde ortaya çıkan sivil toplum düşüncesi, siyasal iktidar karşısında bireyi etkin duruma getirebilmek ve bireyi siyasal yapının bir aktörü haline getirebilme çabalarının ürünüdür.

Küresel siyasal ortamda ulus devletin meşruiyetinin bulanıklaşmasıyla STK'lar, toplumların taleplerini yönetenlere aktarılmasında en etkili araçlardan

biri konumuna yükselmiştir. Bu dönemde ulusal ve uluslararası meşruiyet alanı genişleyen STK'lar, yöneten ile yönetilen arasındaki ilişkilerde daha belirleyici roller oynamaya başlamıştır. Yönetenlerin keyfi uygulamaları karşısında vatan- daşların haklarının korunmasında sigorta işlevi gören STK'lar, yönetenlerden kaynaklanabilecek hak ihlallerine karşı, bireysel hakları korumayı amaç edinmiş- lerdir. Kısacası STK'lar, bireyi devlet gücü karşısında koruyacak mekanizmalar ve yapılarıdır (Sarıbay, 1992).

Bir ülkede temel sosyal politikalar oluşturulurken, o toplumun değer yargıla- rının referans alınarak hareket edilmesi (Arslan, 2004), söz konusu politikaların toplum tarafından benimsenmesini kolaylaştırır. Sosyal hayatta önemli işlevler yerine getiren STK'lar, toplumun genelini ilgilendirecek konularda hükümetlerin kararlarını etkilemekte ve bu kararların toplum lehine alınmasını sağlamaktadır- lar. Öte yandan, belirli mekân ve zamanda bilgiye dayanarak belirlenen bir ihti- yacı ya da bir ihtiyaçlar demetini karşılamayı amaç edinen, kâr amacı gütmeyen hizmet veren, böylece de kamunun yönetimine katılan (Kuçuradi, 1998: 30) STK'lar, devlet kökenli olmayan, fakat siyasi toplumu etki altına almaya çalışan kurumlardır. Çalışma alanları teknolojik danışmanlıktan, insan hakları savunucu- luğuna, medya kuruluşlarının eğitilmesi ve demokrasiye hazırlanmasından, çevre kirliliği ile savaşılmaya kadar çok geniş bir alana yayılmıştır. Toplumların demok- ratikleşmelerine ve halk içindeki inisiyatifin organize edilip yine toplum yararına çalışmalara çevrilmesine yardımcı olmaktadır (Binay, 1997).

Toplumdaki bireylerin istemlerini örgütlü bir baskı gücü şeklinde devlete ile- ten STK'lar, hem devletin kararlarının ve eylemlerinin denetlenmesi, hem de so- rumluluk ve katılımcılık bilincinin oluşturulmasını sağlar. Böylece sosyo-ekono- mik, siyasal karar ve uygulamalara doğrudan katılan STK'lar, toplumsal yapıya dinamizm kazandırır. Günümüzde sivil toplum olgusu devletle hem bir karşıt- lık hem de karşılıklı bağıllık ilişkisi göstermektedir (Dursun ve Becerikli, 2008: 7). İş birliği için alternatif çözümler bulma ve bunları hayata geçirme amacına yönelik STK'lar, siyasi görüşlerin ve ideolojilerin dışında yer almalarına rağmen, yapıları gereği siyasi iktidar ile ilişki içinde olmak durumundadır. Bu ilişki gereği gücün doğru kullanılması, işbirliği ve bölümü önemli bir amaca dönüşmüştür.

Sivil toplum kuruluşları, sivil toplumun gelişmesinde önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Gelişmiş ve demokrasiyi yapısına tam olarak oturtmuş ülkelerin en önemli özelliklerinden biri iyi gelişmiş sivil toplum kuruluşlarına sahip olma- sıdır. Türkiye'de sivil toplumun gelişmesine yönelik atılan adımlar, Batıya göre henüz çok yeni de olsa, Türkiye'de STK'ların öneminin ön plana çıkmasını sağ- lamıştır. STK'ların Türkiye tarihindeki kurumsal yansımaları daha çok cemaat, cemiyet, tarikat, lonca ve vakıflar karşılamaktadır. Her ne kadar aksini savunan

görüşler olsa da (Gönenç, 2001; Çaha, 2000) bu örgütlenmeleri de birer sivil örgüt olarak görmek mümkündür. Batı literatüründe ise Sivil Toplum Örgütleri (Civil Society Organization-CSO), Devlet Dışı Örgütler (Non-Governmental Organization-NGO), bunların uluslararası faaliyet gösteren türleri olarak Uluslararası Devlet Dışı Örgütler (International Non-Governmental Organization-INGO), Sosyal Hareketler (Social Movement-SMO) gibi farklı isimlerle anılmaktadırlar (Yatkin, 2008). Yabancı literatürde “hükümet dışı örgütlenmeler (non-governmental organization) (NGO)” en çok kabul gören kullanımdır. Amerika’da ise STK, gönüllü kamu örgütleri (public voluntary organizations) şeklinde adlandırılmaktadır. Sosyal bilimlerde birçok kavram gibi NGO’ların, özellikle Türkçede, ortak bir tanımını yapmak mümkün değildir. Batı’da ele alınış biçiminin aksine sivil toplum kavramı olarak Türkiye’de, sınırları bakımından anlam kaymasına uğramıştır. NGO kavramının ilk kez kullanıldığı yazılı metin 1945’de yayınlanan BM tüzüğüdür. BM tüzüğünde NGO terimi hükümetler arası uzmanlaşmış kuruluş ve uluslararası özel kuruluşlara katılma prosedürleri arasındaki farkı belirtmek için kullanılmıştır (Willetts, 2001). NGO’lar, siyasi parti, çıkar ya da baskı grubu olmayan örgütlerdir. Bir örgütün NGO olarak kabul edilmesi için kar amacı gütmemesi, bir suç örgütü olmaması ve en önemlisi de şiddet yanlısı olmaması gerektiği vurgulanmıştır (Willetts, 2001).

STK’lar, devlet dışında özerk olarak örgütlenmiş, (Turan, 1991: 29.) toplumsal iyiye ve toplumun çıkarlarına hizmet eden, meşruluğu gerek devlet gerekse toplum tarafından kabul edilmiş kurumlardır. Sivil toplum unsurlarının meşruiyet kazanması, bunların kamusal alandaki tanınırlığı ile mümkündür (Çaha, 2005: 19). Bu noktada STK’ları, kamusal alanda hakları, özgürlükleri, rolleri, aidiyetleri ve değerleri ele alış biçimi ile toplumun hizmetinde olan sosyal varlıklar olarak tanımlamak mümkündür. STK’lar, bireylerin kişisel ya da toplumsal çıkarları, talepleri ve sorunlarını dile getirmek üzere kurdukları, gönüllü faaliyet ve kaynaklardan beslenen kurumlardır (Tosun, 2001: 231). Bu nedenle STK’lara, devletin müdahale alanı dışında kalan ekonomik ve toplumsal alanı kurtarabilmek ve tanımlamak için gereksinim duyulmaktadır. Bu alan, kendi kendini yaratan ve kendi ayakları üzerinde duran, örgütlü bir toplumsal yaşam alanı olmalıdır ve birey-devlet ilişkilerinde bireyi ön plana almaya dayanmalıdır (Biber, 2006: 15). Çünkü STK’lar, devlet ile birey arasında köprü işlevi gören, geniş sivil kitlenin talep ve isteklerini siyasi alana aktaran aktörlerdir.

Siyasi partiler birçok konuda sorunların çözümü için demokratik çözüm önerileri sunmaktadırlar. STK’ların işlevleri demokratik çözüm önerilerinin işaret ettiği noktada ortaya çıkar. Siyasi otorite ile her ne kadar karşıt bir ilişki temelinde

yer alsada, STK'ların siyasi iktidar ile ilişki içinde olması gerekliliği söz konusudur. Her ikisinin de varoluş sebebi toplumdur. STK'lar, faaliyet gösterdikleri alanda kendi kurallarını kendileri belirleyen, devletten bağımsız örgütlenmeler olsalar da, uygulamalarıyla devletin politikalarını etkilemeye çalışırlar. Çoğunlukla devletin çözümsüz kaldığı noktalarda devreye girerler. Devlet örgütü dışında yer alan birtakım siyasal, kültürel, ekonomik ve sosyal faaliyetleri yürütürler (Kalaycıoğlu, 1998: 111, 114). Devletin kamusal sınırları dışında yer alan, fakat toplumsal kaygı taşıyan STK'ların içinde yer aldığı alan, maddi ve manevi imkânları ölçüsünde insanlara hizmet etmeye çalışanların oluşturduğu, yapabildiği kadarıyla devletin toplumsal hizmet anlamında yapamadıklarını yapmaya çalışan gönüllü teşekküllerden oluşan birliklerin alanıdır (Akşit, 2003). STK'lar her ne kadar devletten bağımsız örgütler olarak tanımlansa da kanunların izin verdiği çerçevede hareket edebilirler.

Bütün dünyada, kitlelere hizmet sunan kâr amaçsız örgütler, sosyo-ekonomik açıdan büyük bir öneme sahiptir. Bu örgütler, modern anlamda, piyasa ekonomisinin sosyal ve ahlaki bir içerik taşımayan doğa yasalarına göre işleyen ve öyle olması gerektiği kabul edilen iktisadî faaliyetlerin yol açtığı toplumsal buhranları azaltarak ortadan kaldırmayı ve huzurlu bir toplum oluşturmayı hedef alan sosyal politika yaklaşımı kapsamındaki kuruluşlardır (Arslan, 2004: 155). STK'ların temel varlığı toplumsal sorumluluklarının bilincinde olan ve buna yönelik harekete geçen birey, yani yurttaşdır. STK'lar modern anlamda yurttaşlık bilinci ile gelişmiştir. Modern zamanların toplumsal öznesi olan bireylerin istemlerini örgütlü bir baskı gücü şeklinde devlete ileten STK'lar, hem devletin karar ve eylemlerinin denetlenmesi hem de sorumluluk ve katılımcılık bilincinin çoğalmasını sağlar. Böylece sosyo-ekonomik, siyasal karar ve uygulamalara doğrudan katılan STK'lar, toplumsal yapıya dinamizm kazandırır, (Aslan ve Kaya, 2004: 217) katılımcıların düşünce, eylem ve değerlerini daha demokratikleştirirler, böylece sivil toplumun temel öznesi olan “aktif yurttaş” oluştururlar. (Tosun, 2001: 152). STK'ların en önemli ögesi olan aktif yurttaşlar, üyesi oldukları sivil toplum kuruluşunun faaliyet gösterdiği alanda doğrudan etkili birer aktöre dönüşür. İçinde yer aldığı toplumda siyasi karar almada özne konumuna ulaşan aktif yurttaş, çevrenin olanakları ve sorunlarının farkında olarak, kendi ve toplum için fikirler üretme iradesini elde etmiş olur. Aktif yurttaş, toplum ile ilgili bilinç düzeyi yüksek, fikirler üretebilen aktif bireydir. Aktif yurttaşın yaşam alanı sağlayan, herhangi bir siyasal oluşumun içinde yer almadan kamusal alanda var olmasını ve sesini duyurmasına olanak tanıyan, katılımcı demokrasi ve onun modern aktörleri STK'lardır. Katılımcı demokrasi ve STK'lar ile toplumda etkin ve aktif hale gelen birey, yeni sosyal çevrelerde yer almaya daha fazla istek duyacak, topluma

karşı aidiyet duygusu gelişecektir. Böylece diğer insanlara yardım etme bilinci, kendisine ihtiyaç duyulduğu ve çevresine yararlı olduğu duygusuyla hareket edecektir. Kısacası STK'lar, yurttaşlık bilincinin gelişmesine ve yurttaş olmaya katkıda bulunurlar.

Nitekim sivil toplum kuruluşlarının aktif ve bilinçli katılımı arttıkça devlet birimlerinin de sivil toplum kuruluşların daha sık danıştığını gözlemlenmektedir (Yatkin, 2008). Vatandaşlar, STK'lar aracılığıyla istek ve sorunlarını hükümete, yerel yönetimlere ve gücü elinde bulunduranlara daha etkili yollarla iletebilmektedirler. 1985 sonrası dönemde Türkiye'de küreselleşmenin de etkisiyle çeşitli alanlarda faaliyet gösteren STK'larda önemli bir artış olmuştur. Toplumun vicdanı olarak tanımlanabilecek bu kurumların niceliksel gelişimi, sivil toplum kuruluşlarına verilen önemi de artırmaktadır. Nicelik, özellikle siyasi partilerin sivil toplum kuruluşlarını toplumsal bir güç olarak görmelerinde etkili olmaktadır.

STK'lar toplum yararını gözeten, hükümet dışı, gönüllü ve kâr amacı gütmeyen, sorunların çözümüne katkı sağlayarak çoğulculuk ve katılımcılık kültürünü geliştiren, demokratik işleyişe sahip, bürokratik donanımdan yoksun ve gönüllü olarak bir araya gelen bireylerden oluşan örgütlenmelerdir (Aslan ve Kaya, 2004: 216). Belirli rasyonel amaçları gerçekleştirebilmek için bireyleri bir araya getiren STK'lar, toplumda çoğulcu kültürün işlerlik kazanmasına katkıda bulunurlar. Yirminci yüzyılın son çeyreğinde siyaset sahnesinde görülmeye başlayan sivil toplum kuruluşları, bugün birçok siyasi konunun baş aktörü durumundadır. Öte yandan birçok siyasi konunun çözülmesinde merkezi rol üstlenmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının siyasi alandaki önemi ise her geçen gün artmaktadır. STK'lar siyasi konuların çözümünde kilit işlev görmeye başlamıştır. Toplumun destek gösterdiği, kabul ettiği gündemler başarıya ulaşır. STK'ların sahip olduğu potansiyel bu açıdan önem taşımaktadır. STK'ların taşıdığı bu potansiyel, siyasal iktidarın onlarla olumlu bir diyalog içinde olmasını zorunlu kılmaktadır.

STK'ların kendi varlıklarını koruması, güçlerini geliştirmesi, amaçlarını gereği gibi yerine getirebilmesi ancak demokratik yönetimlerde gerçekleşebilmektedir (Başoğlu, 1997). Siyasal katılımın biçimlerinden biri olan STK'lar, "Batı'dan başlayarak temsili demokrasilerde yönetim krizinin baş göstermesi ve halkın yönetime doğrudan katılma isteminin artmasıyla, toplumsal yaşamda önemli bir güç konumuna gelmişlerdir" (Aslan ve Kaya, 2004: 215). STK'lar demokratik hukuk devlet düzeni içinde bireylerin sadece "denetleme" ile yetinmeyip çeşitli alanlarda örgütlenerek hukuk devleti düzenini sağlamasına yardımcı olmaktadır (Hatemi 1997). Toplumsal desteğin sağlanmasında önemli rol oynayan bu kurumlar, kamu bilincinin geliştirilmesi, çoğulcu ve demokratik bir yapının toplumda işlerlik kazanması ve demokratik katılımın sağlanması gibi siyasi

otoritenin toplumsal anlamda işini kolaylaştıracak bir takım rolleri üstlenmektedir. Öte yandan, toplumun dikkatinin hassas konulara çekmesi ve toplumda bu konulara ilişkin farkındalığın oluşmasında önemli bir işlevi de yerine getirmektedirler. STK'lar, liberal demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla toplumda işleyiş kazanması sonucu modern ve örgütlü yaşamın vazgeçilmezlerinden olmuşlardır (Aslan ve Kaya, 2004: 216). Toplum üstü ya da toplum dışı olmayan bu yapılar toplumun aktif bileşenidir.

Sivil toplum kuruluşları, gönüllülük esasına göre örgütlenmiş ve özel alandan fedakârlık yaratmayı amaç edinmişlerdir. Topluma bir şey sunmaları, toplumsal iyiye katkıda bulunmaları, yatay ilişkilerin ön plana çıkartarak, hiyerarşik ilişkilerin yadsınması, sivil toplum kuruluşlarının açık ve belli bir konuda uzmanlaşmış (issue specific) olmaları (Tekeli, 1999, 4, 6) temel özellikleridir. Amaçları toplumsal iyiyi sağlamak olan STK'ların, faaliyet gösterdiği alanda ürettikleri çözümler farklılaşmakta, çoğulcu bir bakış açısıyla, sorunların daha fazla kişinin görüşüne yer verilmektedir. Toplumda bireylerin ihtiyaçlarına cevap veremeyen, klasik yurttaşlık anlayışının yerini, yeni toplumsal hareketler öncülüğünde doğrudan katılımcı örgütlenmeler almaya başlamıştır (Belge, 1998: 29; Şenatalar, 2001: 12). Demokratik kazanımların artması, toplumsal taleplerin değişmesi, Avrupa Birliğine uyum çabaları gibi faktörlerin de etkisiyle sivil toplum kuruluşlarının görece daha fazla işlerlik kazanacakları bir alan oluşmaya başlamıştır (Biber, 2002b).

Türkiye'de STK kavramı kısa bir geçmişe sahiptir. 1992 yılında, STK'lar için önemli bir dönüm olan Rio Çevre ve Kalkınma Zirvesi'nin, o dönem Türkiye için STK kavramı ve bilincinin çok yeni olmasından dolayı da çok fazla etkileri olmadan geçmiştir. Zirve'nin 1996 yılında İstanbul'da düzenlenecek olması, birkaç yıl öncesinde Türkiye'de STK ortamını hareketlenmiştir. 1994 yılında bazı sivil toplum kuruluşlarına üye olan kişiler bir araya gelerek ve kendi imkânlar ile bir ev sahibi komite oluşturmuşlardır. Böylece STK'ların arasındaki iletişim daha etkin hale getirilmiştir.

Tüm dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, Türkiye'de de STK'lar 1990'lı yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Çevre ve sürdürülebilir kalkınma alanında STK'lar, çoğunlukla kentsel, bölgesel ve ulusal ölçekte toplumsal muhalefetin öncüsü konumunda yer almışlardır. 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen HABİTAT-II Zirvesi, Türk STK'ların ulusal ve uluslararası alandaki görüşmelere etkin ve "paydaş" olarak katılımı açısından önemli deneyim kazanmalarını sağlamıştır. Bu sürecin olumlu çıktılarından biri olarak gelişen Yerel Gündem 21 inisiyatifleri, elde edilen kazanımlar ve uygulanan model açısından uluslararası alanda da önemli bir "örnek çalışma" olarak değerlendirilmiştir (Arıkan, 2006:

16). Tüm bu gelişmelere rağmen, Türkiye’deki merkezîyetçi ve otoriter siyasi yapı sivil toplum kuruluşlarının tam manasıyla güçlenmesi önündeki en önemli engel olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde çeşitli isimlerle faaliyet gösteren kurumlar da mevcut durumu koruyucu bir yapının ötesine geçememişlerdir.

1.3.1. Sivil toplum kuruluşlarının özellikleri

STK kavramının literatürdeki karşılığı, özelliklerini ve işleyişlerini belirleyen boyutlar neyin STK olduğu ya da olmadığıın sınırını çizmiştir. Böylece sivil toplum kuruluşları kavramsallaştırması içinde hangi kurumların STK sayılabileceğini belirlemek daha kolay hale gelmiştir. STK’ların en önemli özelliklerinden biri “kâr amaçlı” olmamalarıdır. Şahsi ya da ekonomik bir çıkar elde etmeyi amaçlamayan bu kuruluşlar, sosyal odaklı olup, kuruluş içinde yer alan kişiler, kâr ya da maddi bir çıkar beklemeden örgütlenmelerin içinde yer alırlar. Bu, STK’ları şirketlerden ayıran en önemli özelliktir. STK’lar, çoğu zaman, hitap ettikleri alana göre isimlendirilmektedir. Sivil toplum kuruluşlarına ekonomik boyuttan bakanlar için STK’lar kar amacı olmayan kuruluşlardır ya da üçüncü sektördür. Buna göre STK’lar, kamu ve ekonomik kar elde etme amaçlı işletmelerin dışında kalan, üçüncü sektörü temsil etmektedirler. Bu kuruluşlar, yapılarında gönüllülerin yer aldığı ve onların bağışları ve faaliyetleri ile varlıklarını devam ettirebilen örgütlenmelerdir.

Sivil toplumu örgütlenmesi geniş ölçüde gönüllülüğe dayanır. STK’lar, bireylerin kendi rızaları ile “gönüllü” olarak yer aldıkları oluşumlardır. Bu nedenle hiç kimse STK’da gönüllü olmaya ya da bağışta bulunmaya zorlanamaz. Üye olma ya da üyeliğe devam etme tamamen gönüllülük esaslarına bağlıdır. Faaliyetlerin icrasında gönüllülük esası hâkimdir. Sivil toplum örgütlerine giren bireylerin gönüllü katılması, hiçbir baskıya maruz kalmaması grup kimliğini özgürce ifade edebilmeleri gerekir (Türküne, 2005: 358). Öte yandan bu tür gruplara zorlama olmaksızın girip çıkmanın serbest olması gerekir (Çaha, 1997). Sivil toplum kuruluşları devletin ortadan kalkmasını değil, müdahale alanlarının sınırlandırılmasını savunurlar. Faaliyetlerin icrasında ve katılımda “diğerkâmlık ve gönüllülük” esası hâkimdir. Kısacası, kamunun altından kalkamadığı, özel sektörün de girmeyi cazip bulmadığı alanlarda kendiliğinden oluşan gönüllü ve kar amacı gütmeyen akımlardır (Silier, 2000: 199). STK’larda gönüllülük, bireylerin farkındalık yaratmak, toplumsal iyinin oluşmasına katkıda bulunmak için ellerinde bulunan varlıklardan (bunlar maddi olabileceği gibi zaman, kişisel ilişkiler, itibar vb. de olabilir) kendi istekleri ile toplum yararına harcamaları anlamına gelir. Bir anlamda özel alanlarından fedakârlığı ifade eder. Sivil toplum alanında etkinlik gösteren her örgütlenme STK olarak görülse de modern toplumlarda, kamuoyunu

aydınlatmak ve yönlendirmek için gönüllük esasıyla hareket eden kuruluşlar STK olarak görülmektedir (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, 2001: 5). Bunun yanı sıra STK'lar "tüm insanlığa hitap eden" kurumlardır. Ulusal sınırlar içinde yer alsalar da uygulamaları ile tüm insanlığı ilgilendirecek konulara değinirler. Bu nedenle yaptıkları işlerde insanlığa faydalı olabilecek sonuçlar hedeflerler. Belirli hassas konularda tüm bireyleri kapsayacak bir temsil mekanizmasıdır. Kısacası rasyonel bir problem etrafında birleşmiş, sorunların çözümü için yollar arayan bütün bireyleri temsil ederler. Din, dil, ırk, renk, cinsiyet, statü ayrımı olmaksızın, toplumsal bir sorunun çözümü için uğraşırlar. Bu nedenle STK'lar daha genel bir perspektifi olan, bir çözüm arayan, hatta alternatif öneren yapılardır (Tunçay, 2003). "Farklı toplumsal sorunlar üzerinde çalışan ve giderek toplumda yaygınlaşıp önem kazanan" STK'lar (Keyman 2006), "belirli bir hedef ve tek bir amaç etrafında örgütlenir". Çözüm ürettikleri konuyu bir amaç ya da bir sorunla sınırlandırır. Böylece konu hakkında uzmanlaşan ve tek bir konuya odaklanan yapılar ortaya çıkar. STK'lar alanlarında ve ele aldıkları konuda "uzman" örgütlerdir. Bu özellik, sivil toplum alanının iktidar oluşturmaya dönük, kendi içinde çatışmalı bir alan haline gelmesini engellemektedir. Öte yandan, STK'lar için her ne kadar belirli konularda uzmanlaşmış olma önemli olsa da değişik konularda birbirleri ile işbirliği yapma gereksinmesi duyabilirler. Kuracakları bu ilişkiler eşitler arası ortaklık ilişkileri ya da yatay ilişkilerdir.

STK'ların varlık nedenlerinden biri de toplumsal bir takım değerleri korumaktır. STK'lar "etik değerler" taşımaktadır. Aksi halde gerçekleştirdikleri eylemler despotizme kayabilir, böylece toplumsal "iyi"nin korunmasına zarar verebilir. Ayrıca "STK'lar hükümetlerin bir organı gibi hareket etmezler". Devletin resmi örgütlenmesi dışında, yurttaşlık bilinci ile geliştirilen gönüllü yapılanmalar olarak karşımıza çıkarlar (Kongar, 1991: 109). STK'lar bağımsızdırlar, devlet vesayeti altında yer almayan, siyasi örgütlenmenin dışında/devletten ayrı, kendi içinde yönetsel olarak özerk bir yapı sergilerler. Kısacası, "bireylerin ve grupların devletten kaynaklanmayan ve devlet tarafından toplumsal ihtiyaçlara çözüm bulmak ya da katkı sağlamak amacıyla faaliyetlerini gerçekleştirmeye yönelik oluşturdukları kurumlardır" (İlgaz, 2006: 16). "Siyaset dışı" aktörler, (Çakmak, 2007: 74) Siyasi iktidarı ele geçirme amacı taşımazlar, amaçları siyasi iktidarı etkilemektir. Siyasi etkinin boyutları ise, çok farklı olabilmekte; küresel, ulusüstü (AB), ulusal, bölgesel, yerel ve hatta yakın çevre düzeyi (mahalle sorunları, is yeri konuları, apartman yönetimi vs.) şeklinde (AB Uyum Süreci ve STK'lar 2004: 35, 36). Kısacası demokrasi, insan hakları, çevre, sağlık, eğitim, hayvan hakları vb. konularda ekonomik ve demokratik sorunları toplum çıkarı doğrultu-

sunda siyasi toplumun gündeminde tutar, hükümet ile vatandaş arasında arabuluculuk yaparlar. STK'lar ayrıca devletin kontrolünün dışında “bürokrasinin” diğer örgüt yapılarına göre daha sınırlı olduğu yapılanmalardır. Bunun yanı sıra bürokratik yapının sınırlandırılması, açık, şeffaf ve hesap verilebilirliğin ve adaletin sağlanması açısından STK'lara önemli görevler düşmektedir.

Yatay ilişkilerin hakim olduğu örgütlerde hiyerarşik yapılanmalara yer yoktur ve hiyerarşik ilişkilerin kurulmasına yönelik bir neden taşımazlar. Yerasimos, STK'ları, bireylerin eşit katkı ve sorumluluklarla kurdukları, ortak amacın doğrultusunda çalışan yatay örgütlenmeler olarak tanımlar (2001: 14). Sivil toplum alanı, iktidar ilişkisinin yaşandığı bir alan değildir. Bir iktidar talebi taşımadığı için de kendi içinde çatışmaya sebep olabilecek ilişkiler yaşanmaz. Sivil toplum içinde yaşanan toplumun daha yaşanılabilir hale getirilmesi için çalışan, belirli alanlarda uzmanlaşmış kurumların oluşturduğu örgütlü bir alandır. Bu kurumların içinde belli bir güç hiyerarşisi yoktur. Yatay örgütlenmenin yer aldığı yapılardır. Siyasal partilerin aksine, problemler karşısında daha açık, ideolojiden uzak, radikal, net ve cesur tavır takınırlar. Sivil toplum kuruluşları hükümetlerin sorumluluklarının bir kısmını devralarak, gerek ulusal (yerel) gerekse uluslararası boyuttaki sorunlara çözümler üreten aktörlerdir. Sivil toplum rekabete dayalı, açık, çoğulcu bir karakter taşıması gerekmektedir (Akdemir, 1997: 268, 269). STK'lar, demokrasinin güçlendirilmesi için çalışırlar. İnsanların, başkalarının da haklarını savunabildikleri demokratik rejimlerin kurumlarıdır. Çoğulcu demokratik yapının ürünüdürler. Kısacası STK'lar “örgütlü yapı”lardır. Kurumsal bir yapı sergilerler. Kurum kimliğine sahip örgütlenmelerdir. STK'lar bir sosyal alan içinde hareket ederler; özellikle demokratik olarak gelişmiş ülkelerde sosyal hayatta medyana gelen sorunların çözümünde önemli rol oynarlar. Bu nedenle, STK'lar sosyal hayatta bir takım rolleri yerine getirmektedir. STK'lar amaçladıkları herhangi bir konuda destek sağlamayı ve toplumu harekete geçirmeyi amaçlar. Nihai amaçları topluma bir şey sunmak, toplumsal iyiye katkıda bulunmaktır. Amaçları etrafında hiçbir şekilde başkaları üzerinde bir iktidar oluşturma amacı taşımazlar. Bir kuruluşun STK sayılabilmesi için toplumsal konularda kaygı taşıması gerekmektedir. Kanarya Sevenler Derneği de bir devlet dışı kuruluştur, ama onun toplumun gidişi için bir kaygısı yoktur. Dolayısı ile bu barış hareketinden farklı bir şeydir (Tunçay, 2003). Bu sivil toplum kuruluşlarının normatif yanını ön plana çıkarmaktadır. Sivil toplum kuruluşları katılımcılarının hayatlarına olumlu katkı sağlamayı amaçlamaktadır. STK'lar bireyler için bir sigorta işlevi görmek ve katılımcılarına güç vadeden kuruluşlardır. Hedef kitleleri ile aynı dilden konuşurlar. Bu kuruluşlara saygınlık kazandıran niteliklerinden biri de kendi istekleriyle de olsa bir “bağımlılık ilişkisi” oluşturmalarıdır.

STK'lar "kolektif" yapılardır. Birlikte hareket eden bireylerin oluşturdıkları yapılardır. Sivil toplumu oluşturan parçalar olan STK'lar, yurttaşların ortak bakiş, ortak talep ve duyarlılık temelinde gönüllü olarak bir araya gelerek; devletin hukuki, idari, üretici ve kültürel organlarının dışındaki alanlarda oluşturdıkları dernek, vakıf, sendika gibi örgütlenmelerdir (Uğur, 1998: 69). Sivil toplum, bir arada olmak, kolektif hareket etmektir. STK'lar ise kolektif harekete olanak sağlayan yapılanmalardır. Kısacası bireysel iradeye sahip, örgütlü bir topluluk ve faaliyetlere katılımın gerçekleşebileceği bir yapıya sahip unsurları içermelidir (Çaha, 1997). Şahsi çıkar elde etme söz konusu değildir. STK'lar "yerindelik (Subsidiarity)" ilkesine göre hareket etmektedir. Herhangi bir sorunun ortaya çıktığı noktaya en yakın yönetim biriminin eliyle ve o birimin gerekli mali kaynaklarla donatılması suretiyle çözülmesi, bu da yerel temelde örgütlenen sivil toplum kuruluşlarının devreye girmesini kolaylaştırmaktadır.

Bir suç örgütü STK olamaz. STK'lar, şiddeti teşvik etmez, sorunların çözümü için bir araç olarak kullanmazlar, siyasi parti, çıkar ya da baskı grubu olmayan örgütlerdir (Willets, 2001). Sorunların çözümü için şiddete başvurmayı çözüm olarak görmezler. Siyasi parti olmadıkları açık olan terör örgütleri bu kritere göre doğal olarak sivil toplum alanının dışında kalmaktadır. Benzer şekilde, organize suç örgütlerini de sivil toplum kapsamı dışında değerlendirmek de üzerinde fikir birliğine kolayca varılabilecek bir yaklaşımdır. Ancak doğaldır ki uygulamada şiddeti teşvik etmek konusu problemlili olabilmektedir. Şiddete başvurma somut bir ölçüt olmakla birlikte şiddeti teşvik her zaman kolaylıkla tespit edilemeyebilir (Çakmak, 2007: 75). Mesnetsiz suçlamalardan, ötekileştirici, suçlayıcı, şiddet söyleminden kaçınılmalıdır. STK'ları suç unsurunu barındıran bir takım örgütlenmelerden ayıran en önemli fark ise STK'ların demokrasiyi pekiştirici işlev görmeleridir. Öte yandan STK'lar "vatandaş olma bilincini artıran" kurumlardır. STK'ların dolaylı olarak lobicilik yapmaları, yönetim erki üzerinde baskı unsuru olmaları, devlet ile halk arasında aracı pozisyona girebilmeleri böylece kaynak dağılımında etkinliği arttırmakta, depolitizasyonu azaltarak katılımı arttırmakta, gereksiz ve tasfiyesi zor olan kamu kurumlarının ihdasını engellemeleri, devletten beklentileri azaltmakta ve tek tek bireylerin kamusal bir takım problemlerde sorumluluk yüklemelerine olanak tanımaktadır.

STK'lar, her kesimin farklı fikir ve düşüncelerini kapsayacak, geniş bir oluştuma sahiptir. Başka bir ifade ile "toplumsal farklılaşma" bu kurumların en önemli özelliklerinden biridir (Çaha, 1997). Sivil toplum herhangi bir sınırlamaya maruz bırakılmaksızın sesini duyurabilecek düzeyde bulunmalıdır (Çaha, 1997). Böylece özel alandan fedakârlık yaratmak amaçları arasında yer alır. Bu kurum-

lar, insanların tesadüfî olarak bir araya gelmeleri sonucu oluşmuş kurumlar değildir. Bir amaç için, belirli hassasiyetleri olan bireylerin bir araya gelerek oluş- turdukları, kolektif hareket edebilen, açık, kendi içinde bütünleşmiş, “tüzel kişi- likli” örgütlenmelerdir. Çalışma sahasının net bir şekilde açıklanması, faaliyetle- rinin net olarak belirtilmesi oldukça önemlidir. Sivil toplum tartışmalarını litera- türdeki karşılığı hatırlandığında, sivil toplum siyasal açılımları da olan, bağımsız, yatay ilişkiler barındıran, kamusal alanda herkese açık, çoğulculuğu tanıyan, eleş- tirel olan, aktif ve hiyerarşik olmayan örgütlü toplum kavramıyla birlikte tanımlanmaktadır (Uğur, 1998; Sarıbay, 1998).

1.3.2. Sivil toplum kuruluşlarının işlevleri

1980 ve sonrası Türkiye’deki STK’lar için önemli bir aşama olmuştur. Eko- nomik, siyasi ve kültürel gelişmelerle birlikte Türkiye gündeminde yer bulmaya başlayan sivil toplum gerçeği, bu dönemden itibaren hızlı bir küreselleşme süreci içinde yer almaya başlamış, siyasi iktidarın etkisi altında da olsa toplumsal ve siyasal söylemde yer almıştır. Son dönemde ise STK’lara, ülkelerin demokratik- leşmesinde önemli görevler yüklenmiştir. Barış sözcülüğü yapma, kitleleri yön- lendirme, bilinç oluşturma kısacası toplumun kanaat önderliğini yürütme görevi bugün STK’ların misyonu haline gelmiştir.

Sivil toplum hızla yaygınlaştıkça, “sivil toplumun ne anlama geldiği” konusu muğlaklaşmıştır. Sivil toplum farklı siyasi, ekonomik ve kültürel söylemlerin ve aktörlerin kullanımına girince, sivil toplumun esas işlevlerinin, taşıdığı temel ah- laki ve siyasi değerlerin ne olduğu da muğlaklaşır. Bu muğlaklaşma süreci, hem STK’ların kendi aralarındaki ilişkilerde ciddi sorunlar yaratırken, hem de sivil toplum kavramının suiistimaline (abuse) yol açan bir kullanılış biçimini de ortaya çıkarmıştır (Keyman 2005).

STK’lar, faaliyet alanları belirli bir alanla sınırlı olmayan, toplumdaki deza- vantajlı bireyleri de kapsayacak şekilde programlara sahip ve bireyleri temsil etme misyonunu üstlenmiş birlikteliklerdir. STK’ların üstlendikleri işlevler şu şe- kildedir:

a) Bireysel işlevleri

STK’lar, siyasi, sosyo-ekonomik, etnik, kültürel vb. kimlikleri ne olursa olsun tüm bireylerin gerçek bir amaç için ortak paydada buluşabileceklerini varsayar- lar. Sivil toplumun gelişebilmesi bireyselleşmeye bağlıdır (Çaha, 2000: 9). Top- luma hizmet etmek STK’ların en önemli amaçlarından. STK’lar, toplumsal farklılaşmaya katkıda bulunur ve bireylerini politik iradeye karşı korur (Çaha, 2001: 45). Çaha’ya göre sivil toplum kuruluşlarının bu alandaki temel işlevleri

pozitif değil negatiftir. Yani devlet üzerinde baskı kurmak değil, devlet müdahalesine karşı negatif bir rol üstlenerek bireylerin temel hak ve hürriyetlerini devlete karşı korumaktır.

Toplumu bilinçlendirmek ve harekete geçirmek STK'ların en önemli amaçlarından biridir. STK'lar, bunu toplum ile iletişim kurarak gerçekleştirir. Böylece kamuoyu STK'ların varlık nedenini anlar ve onlara amacına ulaşması için gerekli olan desteği sağlar. STK'lar toplum için vardır. Faaliyette bulunma nedenini ve amaçlarını topluma doğru aktaran STK'lar başarılı olur. STK'lar, toplumda bireylerin hak ve güvenlik alanlarını genişletme yönündeki mücadelelerini yürütmek, gerekse toplumu oluşturan farklı kesimlerin yaşamsal gereksinimlerini sağlamak amacıyla çeşitli sorumluluklar yüklenirler (Dursun ve Becerikli 2008: 7). Kısacası STK'lar vatandaş olma bilincini artırır, üyelerin ve dolayısıyla toplumun çıkarlarını korurken vatandaşların kamusal alanda söz sahibi olmalarının önünü açar.

b) Sosyo-ekonomik işlevleri

STK'lar sosyal dayanışmanın ürünüdür. Belirli amaçlar etrafında, bu amaçlara ulaşabilmek için çaba harcaya bireylerin oluşturduğu birliktelikler olmasından dolayı STK'lar, bireysel çıkarların ötesinde evrensel iyiye hizmet ederler. Toplumsal sorunu bir sorunu, yine bu sorunun çözümünü üretecek kişilere, yani toplum iletirler. STK'lar, toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamda önemli işlevlerinin yanında karar mekanizmasını etkileyerek, halkın isteklerini yönetime iletilmesinde aracı bir kurum görevi görmektedirler. Ayrıca, var olan farklı ekonomik, toplumsal ve siyasal aktörler arasında demokratik adil ve katılımcı bir müzakere ortamı yaratılmasına yardımcı olurlar (İçduygu ve diğerleri 2011: 51). Böylece insanlara yol gösterebilecek demokratik alternatifler sunarak toplumun gelişmesine katkıda bulunurlar. Bununla birlikte, ekonomik değişimlerin toplum üzerindeki yıkıcı etkisi en aza indirilmiş olur.

c) Kültürel işlevleri

STK'lar modern toplumların kurumlarıdır. Öte yandan modernite bireyi yalnızlaştırmış, bağlarından koparmıştır. STK'lar modern toplumlar içinde yalnızlaşan bireylere birlikte hareket edebilecekleri alanlar sumaktadır. STK'lar bireylere gönüllülük çatısı altında bir arada bulunma, kamuoyu için bir güç oluşturma olanağı yaratmaktadır. STK'ların, toplumsal hareketlerin ve vatandaşlık inisiyatiflerinin toplumda hızlı bir şekilde yaygınlaşmasına ve sivil toplum hareketlerinin küreselleşmesine tanık olmaktadır (Yatkın, 2008). Öte yandan, sosyal mobilizasyonu kolaylaştırır (Özbudun, 1999: 113; Yıldırım, 2004: 73, 74). Bunu, projeler üretmek, kaynak sağlamak ve projeleri uygulamaya koyarak eğitim, sosyal

refah ve istihdam konularında hükümet politikalarına paralel ya da alternatif sorumluluklar üstlenerek gerçekleştirmektedirler (Dal, 2005: 3). Bu noktada STK'lar, toplumsal sorunları çözmede etkin bir araç olarak görülür (İçduygu ve diğerleri 2011: 51). Ayrıca, kriz dönemlerinde sosyal destek, toplu uyuşmazlık durumlarında arabuluculuk işlevini görürler. Krizin derecesini hafifletmek ve acil hizmet sağlama yanında, uzlaşmazlıkların şiddet dışı yollarla çözümünü gerçekleştirirler (Ergil, 2001: 50).

d) Siyasal işlevleri

STK'ların en önemli işlevlerinden biri de siyasal iktidar karşısında tek başına haklarını savunamayan bireylerin çıkarlarını gözetmek ve siyasal iktidar tarafından alınacak kararların, vatandaşların istekleri de göz önünde bulundurularak toplum tarafından kabul edilebilirliğini sağlamaktır. STK'lar, karar alıcılar üzerinde, vatandaşların lehine olabilecek şekilde, sistemli ve sürekli bir etki oluşturmayı amaçlamaktadırlar. Farklılıkların seslerini duyurabilecekleri bir platform olarak sivil toplum kuruluşları, bireylerin siyasal duyarlılık ve katılımlarını artırma yönünde işlev görürler. Öte yandan, faaliyet gösterdikleri toplumlarda demokrasi kültürünün gelişmesine de katkıda bulunurlar. Yurttaş katılımının günümüzde ve dolaysız sağlanması ile iyi işleyen liberal bir demokrasiye devreye girer. Bu katkı özellikle devletin etkinliklerine gereklilik, verimlilik, meşruluk ve şeffaflık getirmeye önemlidir (İçduygu, Meydanoglu ve Sert, 2011: 51). Ayrıca, siyasi otoritelerin almış olduğu kararlardan etkilenebilecek kişilerin sesi olarak, siyasal otoritenin karşısında, muhalif tutum sergileyen STK'lar, toplumun ihtiyaç ve sorunlarını karar alıcılara ileten araçlardır.

Çaha (2001: 45), STK'ların iki önemli işlevi olduğunu belirtmektedir. Ona göre bu işlevlerden bir tanesi, toplumsal farklılaşmaya katkıda bulunmak diğeri ise bireyleri politik iradeye karşı korumak, üstlenerek bireylerin temel hak ve hürriyetlerini devlete karşı korumaktır. STK'lar ayrıca ihmal edilen konularda kamuoyu oluşturma işlevini yerine getirirler. Böylece bireylerin taleplerini dile getirmeleri için uygun ortamı sağlarlar. Dezavantajlı bireylerin haklarını savunmak ve bu hak ve taleplerin dile getirebilmek için uygun ortamın sağlanması amacıyla kamuoyunda duyarlılık oluşturacak örgütlü faaliyetler yürütülür. Böylece bu konularda kamuoyu duyarlılığının yaratılması/oluşturulması vasıtasıyla hükümetleri harekete geçiren siyasi baskının ortaya çıkmasını ve işlerlik kazanması da sağlanmış olunur. Kısacası, STK'ların kamuoyunu etkileme işlevi, kamuoyu oluşturmak suretiyle karmaşık ve geniş toplumsal yapıda bireylerin taleplerinin dile getirilmesine ve dikkate alınmasına katkı sağlamaktadır (Yıldırım, 2004: 84). Çoğu zaman STK'ların, sorunların çözümünde hükümetlerle ortak hareket etme-

leri de mümkündür. Bu nedenle hükümet ile vatandaşlar arasında arabulucu görevi üstlenirler. STK'lar, hükümetlerin çözüm bulamadığı ya da eksik kaldığı konularda, bireylerin sorunlarına çözüm yolu olarak, ya da bireylerin siyasi otorite ile sorunlarını çözebilmesi için bir araya getirerek, bireylerin siyasi ve sosyal hayatta aktif olarak yer alabilmelerinin önünü açarlar. Böylece, “etkin ve aktif yurttaşlık kurumunun varoluşunu sağlarlar” (İçduygu ve diğerleri 2011: 51). Ayrıca, bir ülkede kamuoyunu tanıma ve toplumun hassas olduğu noktaları tespit edebilme noktasında da hükümetler STK'lara ihtiyaç duyarlar.

STK'lar, birey ile devlet arasında tampon oluşturarak, siyasi otoritenin uygulamaları karşısında bireyi güçlendirirler. Siyasal otoritenin uygulamalarına karşı tampon olma işlevlerinin iki kanaldan gerçekleştirilir. Bunlardan birincisi daha önce de bahsedildiği gibi sivil toplum kuruluşlarının siyasi otoritenin almış olduğu kararlara karşı göstermiş olduğu tepkidir. İkincisi ise idare aygıtının uygulamaya koyduğu politikaların toplum tarafından benimsenmesi, bu politikaların STK'lar tarafından savunulması halinde daha kolay uygulanabileceği düşüncesinin sivil toplum kuruluşlarına yüklediği işlevdir (Arslan, 2001: 127). Buna göre, STK'lar toplumun istem ve taleplerini devlete iletmekten ziyade, devletin taleplerini topluma dikte etmeye, aynı zamanda devletin eylemlerini denetlemekten ziyade, aldığı kararları meşrulaştırmaya yönelik bir işlev yüklenebildikleri söylenebilir.

1.3.3. Sivil toplum kuruluşlarının sorunları

Eğitim, sağlık, çevre, kültür vb. alanda pek çok STK faaliyet göstermesine rağmen merkezi otoritelere toplumun isteklerini iletecek, hükümet gücünün halkın isteklerinden haberdar olmalarını sağlayacak yeteri kadar STK'nın varlığından söz etmek henüz mümkün değildir. STK alanı ekonomik kaygı taşımayan, siyasi otoritenin vesayeti altında bulunmadan özerk, devlet erki karşısında otonom, kamusal alanda etkisi olabilen kolektif faaliyetler alanıdır. Fakat potansiyel üyeler üzerinde etki kurabilecek mekanizmaların azlığı ve potansiyel üyeleri aktif üyelere dönüştürmedeki sıkıntılar, STK'ların sıklıkla karşılaşılan sorunlarıdır. Öte yandan ekonomik ve siyasi bir takım nedenlerden ötürü, sisteme alternatif çözümler üretebilmekten uzaklaşan STK'lar, statükocu bir yaklaşım içinde yer aldığı sıklıkla eleştirilmektedir. Buna rağmen STK'lar önemi gün geçtikçe artmakta olan yapılardır. Genel anlamda STK'ların belirlenen sınırlarına uymasa da pek çok örgütlenmiş yapı, kendini STK olarak tanımlamaktadır. Bu belirsizliğin en önemli nedenlerinden biri ise STK'ların sivil toplum kavramından yola çıkılarak tanımlanmasıdır. Daha önce de bahsedildiği üzere, Türkiye'de Batılı anlamda sivil toplum yapısının olmasının önünde üç engel bulunduğu söylenebilir

bunlar: 1) Güçlü devlet, zayıf toplum yapısı, 2) yönetici elitlerin siyasal sistem içindeki rolü, 3) toplumun özellikle de sivil toplum kuruluşlarının demokrasiyi içselleştirmemiş olmasıdır (Tosun, 2001: 263).

STK'lar temel amaçları ürün ya da mal satmak olmayan, belli bir misyonu yerine getirmeye çalışan kurumlardır. Bu nedenle STK'ların hedef kitleleri ile kurmuş olduğu ilişkileri kar amaçlı kuruluşlara göre daha fazla önemsemesi gerekmektedir. STK'ların hedef kileleri ise şu şekildedir (Ciğerdelen, 2005); *İç hedef kitle*: profesyoneller, gönüllüler, uzmanlar, danışmanlardır. *Dış hedef kitle*: Ulaşmak istediği birey ve gruplar, sponsor olabilecek birey, kurum ve kuruluşlar, hükümet, siyasi kişiler, yerel yöneticiler, hayırseverler, diğer ulusal ve uluslararası STK'lar, potansiyel gönüllüler, potansiyel üyeler, ulusal ve yerel medyadan oluşmaktadır.

TÜSEV'in (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı) birlikte yürüttükleri ve 2006 yılında açıkladıkları Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Türkiye Ülke Raporu, ülkemizdeki sivil toplum kuruluşlarının mevcut zayıflıklarını altı başlık altında özetlemektedir (Kadirbeyoğlu, 2010):

1. *Türk Halkının genel itibariyle sivil toplum kuruluşlarına üyelik oranının çok düşük olması*: Türkiye'de sivil toplum hızla gelişmekte, ancak yaygınlık ve derinlik açısından sınırlı kalmaktadır. STK'lar ağırlıklı olarak dernek veya vakıf olarak tüzel kişilik kazanmakta, ancak her 100.000 vatandaşa, sadece 108 dernek ve 4.5 vakıf düşmektedir. Az sayıdaki bu kurumlara katılım da oldukça düşüktür: Bireylerin %18'i bağış yapmakta, %7.8'inin bir derneğe üyeliği bulunmakta ve %1.5'i aktif olarak gönüllülük yapmaktadır.

2. *Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin düşük olması*: Pek çok STK kapasite geliştirme konusunda, gerek yönetim gerek programlama ve gerekse kaynak oluşturma alanlarında sıkıntı çekmektedir. STK'ların içinde bulunduğu kaynak sıkıntısı STK'ların kalifiye personel ve profesyonel hizmet almalarını engellemekte ve kapasite yetersizliğini kısır bir döngü haline getirmektedir.

3. *STK'lar arası iletişim ve işbirliklerinin düşük seviyede olması*: Araştırma bulguları STK'ların birbirleri ile olan işbirliği ve iletişim düzeylerinin endişe verecek kadar sınırlı düzeyde olduğunu göstermektedir. Ayrıca, STK'lar etkileşim ve bilgi paylaşımı fırsatlarının azlığı sebebi ile uluslararası mukabillerinde de kopuk hissettiklerini ifade etmişlerdir. STK'ların bir başka sorunu vatandaşlar ile kurulan "iletişim yetersizliği"dir. STK'lar, gönüllü ya da profesyonel insan gücü kullanarak, kamu baskısı oluşturmak ya da herhangi bir konuya ilişkin kişilerde bilinç ve davranışlarının değişikliği elde etmeyi amaçlayan yapılardır. STK'ların başarılı olabilmesi için daha fazla eğitim ve bilinçlenmeye ihtiyaç vardır. Ayrıca

hizmet için seçtikleri alanla ilgili bilgi alt yapısını ihmal etmeleri, bilgi ve enformasyon teknolojilerinden uzak kalmaları bir diğer problem alanını oluşturmaktadır. Özellikle doksanlardan sonra, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve bilgiye erişimin kolaylaşması ile kar amaçsız kuruluşların, iletişim kaynaklı sorunların üstesinden gelmeye başladıkları söylenebilir. Öte yandan STK'ların yazılı ve görsel basında yer alama sorunları bir tarafa, hedef kileleri ile kurmuş olduğu iletişimin yetersizliği, halkla ilişkilerin ihmal edilmesi ve kamuoyunda yeterince tanınmamaları da kar amaçsız kurum ve kuruluşlar için önemli iletişim problemleridir.

4. *STK'lara yönelik güven eksikliği:* Araştırma bulguları, vatandaşların STK'lara karşı güven duymadıklarını ve şüpheli yaklaştıklarını göstermektedir. Türkiye'deki düşük güven ve hoşgörü seviyeleri toplumda ortak hareket etmeyi zorlaştırdığı gibi, sivil toplumda ideolojik, etnik ve coğrafi çizgilerde ayrılıklara da yol açmaktadır. Güven eksikliği de ortak amaçlar için bir araya gelinmesine ve sivil toplumun gelişmesine büyük engel teşkil etmektedir. STK'ların en önemli sorunlarından bir diğeri de "farkındalık sağlama" konusudur. Kamuoyu tarafından bilinir olma ve halkın ilgisini görebilmesi için STK'ların görünür olması gerekmektedir. STK'ların diğer bir sorunu da vizyon ve misyon konusundaki belirsizliklerden kaynaklanmaktadır.

STK'ların belirsizliklerden fazlasıyla etkilenen yapıları ve geleceğe dair ön görülemezlikler önemli bir problem oluşturmaktadır. Kurumsallaşma, profesyonelleşme ve kaynak sorunu da STK'ların diğer problemleridir. Para, insan ve bilgi kaynaklarını etkin olarak kullanabilmede STK'lar için kurumsallaşma önemli bir konudur. Böylece STK'lar demokratik sistemler olarak tam manasıyla işleyememekte, iş birliği ve uzmanlaşma gelişmemektedir.

5. *Devlet-Sivil Toplum ilişkilerinin istenen seviyeye gelmemiş olması:* Araştırma bulguları, devlet ile sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkilerin çok iyi olmadığını ortaya koymuş, STK'ların devletle diyalog ve işbirliği mekanizmalarının tüm STK'lara eşit erişim imkânı sağlamayıp, sadece belli bir grup STK'yı ön plana çıkardığı yönünde endişeleri bulunduğunu göstermiştir.

6. *STK'ların yönetim konusundaki yetersizlikleri:* Araştırma bulguları, STK'ların özellikle iç ve dış şeffaflık ve hesap verebilirlik konularında yeterince iyi olmadıklarını ortaya koymuştur. Sektörün genelinde yolsuzlukların hâkim olması gibi bir durum söz konusu olmasa da, STK'ların iyi yönetim standartlarını benimseyip uygulamaları gerekli görülmektedir. Araştırma bulguları, ülkemizdeki sivil toplum kuruluşlarının sorunlarının önemli bir ölçüde içsel sebeplerden kaynaklandığı yönündeki savı doğrular niteliktedir. Keza, STK'ların kurumsal

kapasitelerinin düşük olması, STK'lar arası iletişim ve işbirliğinin zayıflığı ve STK'ların yönetim konusundaki yetersizlikleri, tamamen içsel nitelikteki sorunları vurgulayan konu başlıklarıdır.

Öte yandan STK'ların en çok karşı karşıya kaldığı problemlerden biri de “meşruiyet” sorunudur. Meşruiyet, hukuka uygunluk ve yapılan işlerin vatandaş tarafından destek görmesi ve onaylanmasıdır. STK'lar, varlıklarını halka dayandırdıklarında ve yaptıkları işleri onlara kabul ettirdiklerinde meşruiyet elde etmiş olurlar. STK'ların meşruiyet konusunda temsil konusunda yaşadıkları en önemli sıkıntı tüm vatandaşları kapsadıkları yanlışına kapılmalarıdır. STK'lar belirli amaçlar etrafında örgütlenmiş kurumlardır. Dolayısıyla belirli bir kitleyi temsil etmesi ve onların sorunları ile ilgilenmesi beklenmektedir. Aksi ise boş zaman ve kaynak israfıdır. STK'lar amaçları doğrultusunda faaliyetler gerçekleştirirken kar amacı güden kuruluşlardan farklı olarak toplum ihtiyaçlarının farkında olması, oluşabilecek beklentilere yanıt vermesi ve çok yönlü ihtiyaçlara çözüm üretmesi gerekmektedir. STK'ların bu çok yönlü yapısı çoğu zaman hedeflerin aksamasına, motivasyonun azalmasına ve güvenin olumsuz yönde etkilenmesine neden olmaktadır. Ayrıca tarihsel anlamda sivil topluma karşı yer alan önyargılı tutum bir başka sorundur. Güven, gönüllü kuruluşların yaşam kaynağıdır. Topluma faydalı olma amacıyla harekete geçen gönüllü kuruluşların yaptıkları işlere, yönetimde dürüstlüklerine, sonuca ulaşma başarılarına, çalışma prensiplerine güven duyulduğu oranda destek bulmaları, toplumda kabul görmeleri ve karar vericiler üzerinde etki yaratmaları mümkün olur.

1.3.4. Çevreci sivil toplum kuruluşları

Çevre, 20. yüzyılın önemli konularından biridir. Batı'da endüstriyel gelişimi sağlayan makinelerin kullanılmaya başlandığı dönem olan Sanayi Devrimi ile birlikte üretimin ve dolayısı ile sermaye birikiminin ve ekonomik gelişimin hızlanmasının yanında, bir takım problemleri de beraberinde getirmiştir. Hızlı bir şekilde artan kent nüfusu, yeni yerleşim ve yaşam alanlarının oluşumunu zorunlu kılmıştır. Kökleri çok eskiye dayanmasına rağmen, özellikle Batı'da yaşanan bu gelişmelerden sonra çevre sorunları önemli derecede hissedilir olmuştur. Ekolojik çevre ve onun kurmuş olduğu denge, Sanayi Devriminin de önemli etkisiyle insan tarafından tahrip edilmeye, bozulmaya ve hatta insanlar için tehlike olmaya başlamıştır (Görmez, 1989: 6). Çevre, tüm insanlığı ilgilendiren küresel bir konudur. Sonuçlarının tüm insanlığı ilgilendiriyor olması ve etkilerinin tüm insanlık üzerinde olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabilmesi çevre konusunda insanların duyarlılığını artırmıştır. Kamuoyunda çevre problemlerine karşı artan bilinç, son dönemde konu ile ilgili kitlesel hareketlerde de görünür olmuştur. İnsanoğlunun

temiz bir çevrede yaşayabilmesini sağlamak için, bütün bireylerin ortak uyması gereken kuralları vardır. Çevre sorunlarının pek çoğu insan eliyle, çevrenin bilinçsiz kullanılması sonucu oluşmuş sorunlardır. Canlıların varlıklarını devam ettirebilmesi için hayati bir bağ ile bağlandıkları alan olan çevre, pek çok disiplinin inceleme alanı içinde yer almıştır. Çevrenin korunması gereken kutsal bir varlık olduğu ve insanların yapmış oldukları işlerde, ekolojik dengeye dikkat etmeleri gerekliliğini, kutsal kitaplarda da görmek mümkündür.

Sanayi Devriminin ardından doğadaki şiddetli tahribata yönelik farkındalığın yavaş yavaş gelişmeye başlamasıyla birçok ülkede çevre bilinci ve onun ürettiği çevrecilik anlayışı kıpırtılarını göstermeye başlamıştır. Gelecek kaygısıyla birlikte toplumlarda çevre sorunlarına ilişkin halkı bilinçlendirme süreçleri hızlandırılmıştır. Çevre hareketleriyle birlikte koruma örgütlerinin bilimsel yayınları ve eğitici faaliyetlerin artması etkisini göstermiştir (Dilek, 2010: 180, 181). İktidarın ve sermayenin yeniden paylaşılması, gezegeni, insanlığı, hakları koruma gibi gerçek problemlerle uğraşmaları için mevcut yapıyı dönüştürmeyi amaçlayan STK'lar ise modern toplumdan kaynaklanan insanoğlunun problemlerine çözüm üretmeyi amaçlar. Bugün örgütsel çalışmalarla, çevreyle ilgili sorunların çözebileceğini öne süren pek çok STK söz konusudur.

BM tarafından 5-16 Haziran 1972'de Stockholm'de düzenlenen konferans, çevreci hareketler açısından önemli bir tarih olmuştur. BM üye ülkelerin ekoloji ve sağlık konusunda hazırlamış oldukları bildirilerin sunulduğu konferansta, ülkelerin ekolojik dengenin korunması konusundaki hassasiyetleri dile getirilmiş, konu ile ilgili önemli kararlar alınmıştır (Tuna, 2003). Aynı yerde çevrecilerin ve radikal grupların, tamamen hükümetlerden bağımsız olarak gerçekleştirdikleri sunumlar da dünyanın ilgisini çekmiştir. Ertürk (1996: 173)'e göre bu ikili konferans çevreci akımın iki yönelimini yansıtmaktadır. Bir yanda çevrenin korunmasında hükümetleri ve politikacıları ön plana çıkaran, yeni kurumsal ve hukuksal düzenlemeleri yeterli bulan resmi yönelim, diğer yanda ise kurumlara karşı militan bir muhalefeti öngören, giderek politik bir hareket olarak evrimleşen, çevreciler, ekolojistler vb. kavramlarla adlandırılan grupların yönelimi. Nitekim bu iki grup yönelimin, tüm ülkelerde çevreci akım içerisindeki temel ayrımı oluşturduğu görülmektedir. 60'lı yıllardaki çevre hareketleri öncekilerden farklı olarak doğal çevreyi korumanın yanı sıra siyasi ilgileri ve ideolojileri de barındırmıştır. 1979 yılında Almanya'da ana çizgisi çevrecilik olan Yeşiller Partisi kurulmuştur. Böylelikle çevre hareketi siyasî arenada da kendine yer bulmuştur. Yeryüzü Dostları (Friends of the Earth) ve Greenpeace (Yeşil Barış) gibi örgütler korumacı tavırlarının yanı sıra nükleer enerji, sanayi kirliliği, asit yağmurları gibi sorunlar

üzerinde temel toplumsal değişimden yana tavır almışlar, siyasi erkin çevre politikalarını sorgulayarak eylemi ön plana çıkarmışlardır. 1970’li yıllarda enerji krizi ve çevre sorununun gündelik hayatta hissedilmesi çevre hareketlerine verilen desteğin artmasına yol açmıştır (Önder, 2003).

Türkiye’de, 1980’den sonra politika ve ekonomi alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde gözlenebileceği gibi ekonomi alanında yaşanan ivme, çevre sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Geçte olsa insanlar ekonomi ve buna bağlı olarak yaşanan kentleşmenin doğa üzerindeki yıkıcı etkilerini görmeye ve buna yönelik endişe duymaya başlamıştır. Oysa pek çok alanda olduğu gibi, çevrecilik konusunda da devlet eliyle ve devlet denetiminde adım atılmıştır. Türkiye’de çevreci hareketler Çok Partili Dönem’den (1945-1946) sonra önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşında yaşanan çevre felaketlerinin de etkisiyle (ABD’nin II. Dünya Savaşında Hiroşima ve Nagazaki’ye atmış olduğu atom bombası, ABD ve SSCB arasındaki soğuk savaş döneminde devam eden nükleer denemeler), Türkiye’de çevre konusuna duyarlı örgütlenmeler oluşmaya başlamıştır. 1982 anayasasında yer alan “herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir” maddesi, o tarihe kadar çevre konusunda yönetenlerin atmış olduğu en önemli adımdır.

Çevre örgütleri farklı alanlarda faaliyet gösterebilir. Çevreci kuruluşların en önemli amacı çevreyi korumak ve ekolojik dengenin bozulmasını engellemektir. Bunlar içinde en önemlisi bitki ve hayvan soyu ve çeşitliliğini korumak, soyu tükenmekte olan türlerin yaşama ortamlarında koruma altına alınmasını sağlamaktır. Böylece doğal hayat ve insan soyu için tehlike oluşturabilecek her türlü olumsuz etkiyi azaltmada çevreci kuruluşlar önemli bir aktör olarak görev yapmaktadır. STK’lar bilgilendirme ve bilinçlendirme konusunda halkın dikkatini çekebilecek etkinlikler ve projeler yürütürler. STK’ların bu konuda yaşadıkları en önemli sorunlardan biri kamuoyunun ilgisini çekebilecek projeler üretememeleri ve medyanın bu etkinliklere ilgi göstermemesidir. Ayrıca STK’lar, çevre konusunda yeni projeler üretilmesine katkı sağlayarak, bilimsel olarak çevre üzerinde araştırmalar yürütülmesi konusunda bilim çevrelerini teşvik ederler. Yürütülen çalışmalara bilimsel çevrelerinde ortak olmasını sağlayarak geniş kitlelerin ilgisini çekmeye çalışırlar. Bu noktada STK’ların uygun iletişim ve etkileşim araçlarını belirleyerek onlara uygun iletişim kanallarını kullanmaları da oldukça önemlidir. STK’ların uygun iletişim stratejileri üretmeleri bu noktada oldukça önemlidir. Atık ve çevreye zararlı maddelerin doğaya en az zarar verecek şekilde

yok edilmesi, eğer mümkünse de geri dönüşüme sokulmasını sağlanması konusunda ilgili otoriteleri harekete geçirilmesi STK'ların çevre konusunda yürüttükleri önemli görevleri arasında yer alır. Bu konuda en önemli görev yerel yönetimlere düşmektedir. STK'lar yerel yönetimlerle etkileşim içinde olmalı ve bu sürecin denetlenmesi görevini yerine getirme konusunda katkı sağlamalıdır. STK'lar kamu denetçileri olarak görev yaparlar. Doğru kararların alınması ve uygulanması konusunda yönetimleri yönlendirme ve etkilemenin yollarını araştırırlar. STK'ların bu konuda karşılaştıkları en önemli sorunlardan biri ise yerel yönetimlerin çevre konusunda duyarsız ve bilinçsiz davranmalarıdır. STK'lar, kamu ve tüzel kişilerin çevreye verdikleri zarar konusunda kamuoyu oluşturarak bu zararın önüne geçme konusunda çalışırlar. Yapılacak işleri çevreye daha az zarar vererek yapılması konusunda yollar üretirler. STK'lar bu anlamda kamuoyunun oluşturulması ve denetim mekanizması sağlama görevini yerine getirirler. Evcil ve vahşi hayvanların korunmasına yönelik faaliyetler de çevre örgütlerinin çalışma alanlarındandır. Son yıllarda en aktif çevre örgütlerinin başında sokak hayvanlarını koruma dernekleri geldiği söylenebilir. Artık sokaklardaki hayvanların bakımı barınması ve yeni sahipler edinmesi hususunda çalışmalar yürütülmektedir. Öte yandan ÇEKÜL örneğinde olduğu gibi tarihî ve kültürel zenginliklerimizin korunması konusunda çalışmalar yürütülmektedir.

2. KOLEKTİF EYLEM BİÇİMİ OLARAK TOPLUMSAL HAREKET VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

2.1. Toplumsal Hareketlere Genel Bir Bakış

Muhalif hareketleri farklı şekillerde de olsa, tarihin her döneminde görmek mümkündür. Direniş ve hoşnutsuzlukları sergileme biçimi olarak toplumsal hareketler, yüzlerce yıllık bir geçmişe sahiptir. Dünyanın değişik bölgelerinde farklı biçimlerde ortaya çıkan bu hareketler, özgürlük arayışı, baskıya direnme, eşitlik istemi, hoşnutsuzluklar, cinsiyetler arası eşitsizlikler, çatışmalar, uyumsuzluklar gibi çok çeşitli nedenlerden beslenmiştir. Modern anlamda toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında ise özellikle küreselleşmenin etkili olduğu ekonomik, toplumsal ve siyasal alandaki gelişmeler belirleyici olmuştur. Kapitalist toplumsal ilişkilerin doğurduğu anomi ve işçi haklarındaki ihlallerden doğan hak arayışları, özellikle 19. yüzyıldan sonra ortaya çıkan toplumsal hareketlerin ve çatışmaların kaynağını oluşturmaktadır. Haklarının farkına varan ve onları savunma adına kolektif özneler gibi hareket eden bireylerin oluşturduğu toplumsal hareketler, ezilen, hiçe sayılan kişilerin savunucularına dönüştürmüştür. Bu bağlamda özellikle Durkheim'ın öncülük ettiği 19. yüzyıl sosyologları toplumsal hareketleri, anomi ve toplumsal çözülmenin sonucu olarak değerlendirmektedir (Tarrow, 1998: 4).

Muhalif hareketleri en baskıcı toplumlarda bile görmek mümkündür. Bu nedenle toplumsal hareketleri Batılı toplumlar ile sınırlandırmak kısıtlı bir bakış açısı olur. Toplumsal hareketleri Batı'ya ait olgular olarak değerlendiren düşüncelerle, Batı dışındaki toplumlara ve bu toplumların tarihlerine oryantalist bir yaklaşım sergilenmekle birlikte, herhangi bir muhalefet ya da direniş geleneğinden söz edilmemektedir (Çetinkaya, 2014: 53). Toplumsal hareketlere Batı ya da Doğu toplumu boyutlu, sınırlayıcı yaklaşımın tersine, hareketlerin ortaya çıktığı toplumlara yönelik demokrasi boyutlu bir bakış açısı daha sınıflayıcı ve anlamlı gözükmemektedir. Toplumsal hareketler, demokratik toplumlarda gelişir. Tilly (2004/2008: 234)'e göre demokrasi toplumsal hareketlerin olumlu yönde destekler. Toplumsal hareketler, demokratik toplumlarda yurttaşların örgütlenme ve birlikte hareket etme gibi becerilerinin gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır (Kılıç, 2009). Demokrasi, toplumsal hareketler için bir güç kaynağı olarak görülür. Tilly (2014: 197) demokrasiyi, toplumsal hareketlerin kendi tarihi boyunca sadık bir yol arkadaşı olarak tanımlamaktadır. Demokratik toplumların bir unsuruna dönüşen toplumsal hareketler, bunun yanında “daha demokratik bir topluml retoriğini de desteklemektedir. Çağdaş demokratik sistemlerde yönetimler belirli

aralıklarla yapılan seçimlerle denetlenmektedir. Toplumsal hareketler, çağdaş demokratik sistemlerin işlevsel olamadığı veya eksik kaldığı noktaları kamuoyunun ve politik aktörlerin gündemine getirmek için çaba sarf ederler. Toplumsal hareketler sıradan insanların kamu politikasında söz sahibi olmasıdır. Toplumsal hareketlerin niteliğini ve niceliğini belirleyen toplumda yerleşik demokratik eğilimlerdir. Bu hareketler demokratik toplumların eseridir. Demokratik toplumların elinde yoğrulurlar. Sosyal ve ekonomik açıdan gelişmiş, ancak yönetime katılma mekanizmasının sınırlı düzeyde olduğu demokratik ülkelerde toplumsal hareketlerin ivme kazanması kaçınılmazdır (Kılıç, 2002).

Toplumsal hareketler, sosyal hayattaki rahatsızlıklar ve hoşnutsuzluklardan doğar. Toplumsal hareketlerin engellemesi, demokratik toplumu sıkıntılı bir sürece sokacaktır. Bu gelişmeden sivil toplum kuruluşlarının olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle çevre, barış, feminist, anti-nükleer gibi çeşitli oluşumları marjinal bir gelişme şeklinde görmek yerine, demokratik sürecin gelişmesine yardım eden ve bu süreci daha işlevsel hale getiren girişimler olarak kabul etmek gerekir (Kılıç, 2009). Tilly'nin de belirttiği gibi demokratikleşme toplumsal hareketlere yönelik olumlu bir etkiye sahiptir (2008: 31). Fakat toplumsal hareketlerle demokrasi arasında zorunlu bir bağlantı yoktur. Toplumsal hareketler bazen çok da demokratik sayılamayacak bir takım hakları savunmak amacıyla da ortaya çıkabilir. Örneğin yakın zamanda göç etmiş göçmenlerin ülkeden kovulması için toplumsal hareketler yapılmıştır (Tilly, 2008: 95).

Devletler kitleleri, güçlü katmanlar da devletleri denetleyebildiğinden, ciddi bir toplumsal dönüşüm çabasının bir karşı örgütlenme gerektireceği açıktır. Görece belirgin orta vadeli amaçlar taşıyan, bürokratik tarzda örgütlenmiş sistem karşıtı hareketlerin başlangıçtaki oluşumuna yol açan da bu kavrayıştır. Toplumsal ve ulusal hareketler olarak iki farklı temel biçim almış olan bu hareketler, 1848'den sonra sahnede görünmeye başladılar ve sayıları, coğrafi yayılımları ve örgütsel etkinlikleri de bunu izleyen yüzyılda sürekli biçimde artmıştır (Arrighi, Hopkins ve Wallerstein, 1989/2004: 96, 97). Çeşitli çıkar gruplarından oluşan geniş kapsamlı örgütlerin geliştirdiği toplumsal hareketler 18. yüzyılın sonlarında Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da ortaya çıkmasına rağmen (Tilly, 2004/2008: 16) pek çok kavram gibi 19. yüzyılda gündeme gelmiş bir olgudur. Toplumsal yapıda yaşanan her türlü değişim o dönemin toplumsal hareketlerinde yansımaktadır. 19. yüzyılda sanayi kapitalizmi ile daha fazla görülür olan toplumsal hareketler, sınıfsal ve milliyetçi bir özellik sergilemektedir. Toplumu kitlesel tepkiye iten nedenler o dönemin Batı Avrupası'nda ortak bir noktaya doğru yaklaşan makro düzey modernleşme, kentleşme ve sanayileşme süreçlerine bağlanmıştır (Hannigan, 1991/2012). Toplumsal hareketler sosyal gerçeklik içinde ya değişimi

sağlamak ya da değişime direnmeyi amaç edinmektedir. Toplumsal değişimin dışı vurumu olan tepkilerin ve rahatsızlıkların ürettiği toplumsal hareketler, bireylerin topluma yönelik talep ve beklentilerini ifade yollarından biridir. Öte yandan toplumsal hareketlerdeki dönüşüm, toplumsal değişimin ürünüdür. Toplumlar kendilerini sürekli geliştiren sistemlerdir. Bu nedenle teknolojik, kültürel, ekonomik ve politik anlamda yaşanan her türlü gelişme, toplumda yansımaları bulmuştur. Toplumsal değişim, tüm bu alanlarda yaşanan dönüşümdür.

Toplumsal hareket kavramından ilk kez söz edenlerden Lorenz Von Stein'e göre, mevcut kuramsal sistemler ve doktrinler ile toplumsal sistemler arasında kavramsal bir ayrım yapmak ve toplumsal hareketleri tüm bu sistemlerin üstünde, sosyoloji alanında merkez bir yere koymak gereklidir. Stein, bu ayrımla toplumsal hareketlerin konusuna teorik bir açılım kazandırmıştır (Heberle, 1940'dan Akt. Yaylacı, 2012: 36). 1960'ların sonu ile 1970'lerin başında etkisi önemli derecede hissedilen ekonomideki neo-liberal politikaların getirmiş olduğu ağır baskı ve küresel ekonomilerin bırakmış olduğu izeler, hakların, kimliklerin, isteklerin, ekolojik çevrenin yok sayıldığı bir ortamı da beraberinde getirmiştir. Özellikle 1960'lardan sonra toplumsal olaylarda hem niteliksel hem de niceliksel bir artış yaşanmıştır. Ekonomik nedenlerin desteklediği ve siyasi iktidarı hedef alan 1960'ların toplumsal hareketlerini yönlendiren sınıf, sınıf tabanlı ekonomik eşitsizliklere tepki gösteren işçi sınıfıdır. Bireysel ve toplumsal eşitlik arayışının ürünü olan bu dönemdeki hareketler, siyasal iktidarı hedefleyen, ekonomik çıkar yörengeli sınıfsal yapısı olan hareketlerdir (Önder, 2003: 34). Toplumsal hareketler literatüründe "eski" olarak isimlendirilen ve örgütlü sınıfların yanında köylüler ve kadınlardan da destek bulan eylemler, 1970'lerde yönelimleri itibarıyla giderek küresel hale gelmişlerdir. Bu durum, sosyal hareketler sosyolojisi teorisyenleri tarafından kabul edilmiştir (Hannigan, 1991/2012). 19. yüzyılın sonlarına doğru gerek nitelik gerekse niceliksel olarak çoğalan toplumsal hareketlerin yayılması ve içselleştirilmesi 20. yüzyılda büyük bir hız kazanmıştır (Tilly, 2004/2008: 107). 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarındaki Avrupa'nın tarihsel sosyolojisinin merkezi olgusu, muzaffer kapitalizmin kazanımlarına örtük ya da açık bir şekilde meydan okuyan güçlü toplumsal hareketlerin ortaya çıkması olmuştur (Arrighi ve diğerleri 2004: 78).

Touraine'e göre, devrimci niteliklerini kaybetmiş toplumsal sınıfların yerini üretim ve üretim araçlarına odaklanan toplumsal hareketler almıştır. Toplumsal hareketler yaygınlaşan bir rahatsızlıktan doğar. Rahatsızlığın nedeni ise, sosyal yapı unsurlarının bazılarının yapısal olması veya işleyişten dolayı toplumun ihtiyacını karşılayamamasıdır (Şentürk, 2006). Toplumsal hareketlerin kaynağını içinde yer aldıkları toplumun dinamikleri oluşturur. Anlık tepkiler değildir. Kimi

zaman yıllarca süren bir birikimin ürünüdürler. Toplumsal olaylar değişimi isteyen ya da değişime direnen kitlelerin hareketleri, insanların kendi koşulları değiştirmek istemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkabilirler. İnsanlar, rahatsızlık duydukları şeylere karşı direnir ya da bunları çeşitli yollarla protesto ederler (Jasper, 1997/2002: 28, 29). Toplumsal alanda kırılmanın bir ifadesi olan toplumsal hareketler çoğu kez haksızlıklara ve yaşananlara karşı duyarsız kalan hükümetlere tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bir anlamda toplumda ortaya çıkan hoşnutsuzlukların dışavurumu, ihtiyaçların dile getirilmesidir (Şentürk, 2006). Toplumsal yapıda ve iktidar sahiplerinin hegemonyasına karşı, doğrudan ya da dolaylı olarak köklü bir değişiklik sağlamayı amaçlayan toplumsal hareketler, ortak duyarlılığın ürünüdür. Toplumsal hareketler sosyo-politik olaylardır. Kolektif davranışa dayanan ve kolektif etkileşimle biçimlenen bu hareketler, toplumsal aklın önemli derecede yansımasıdır. Bir kalabalığın kolektif bir özellik taşıyabilmesi için “ortak ruh”a sahip olması gereklidir. Öte yandan, kendi amaçlarını kamuoyu gündemine taşımak isteyen, az ya da çok organize olmuş bireylerin etkinliklerini ifade eden kavramın çıkış nedeni, bu hareketin içinde yer alan kişilerin, parti, dernek şeklinde örgütlenmiş kolektif aktörler gibi siyasal sistemde karar alma sürecine katılacak araçlardan yoksun olmasıdır (Kılıç, 2009). Toplumsal hareketler daha mikro düzeyli sorunlara odaklıdır. O bölgede yaşayan insanların eşitsizlik algısı ya da sorunları toplumsal hareketlerin faaliyet alanını belirler. Belli bir konuda insanların duyarlılıklarının ürünü olan toplumsal hareketler, hem insanların bu konulara karşı olan duyarlılıklarından doğar, hem de bu duyarlılıkları artırır. Değişimi sağlamayı ya da toplumda var olan bir soruna dikkat çekmeyi amaçlayan toplumsal hareketlerin kaynağı sosyal gerçekliktir. İnsanların düzene karşı duruşunun bir ifadesi olan bu hareketler sosyal gerçeklikten beslenirler. Tarihsel olarak bakıldığında toplumsal muhalif hareketlerin pek çoğunun birbiri ile bağlantılı olduğunu görmek mümkündür. Bu nedenle toplumsal hareketler tek bir değişkenle açıklanamaz.

Toplumsal hareketler, kurumsal yolların dışındaki yollarla toplumun bazı yönlerini değiştirme amacı güden (siyasi partiler, ordu, endüstri alanındaki meslek gruplarının aksine), sıradan insanların oluşturduğu örgütlü gruplarca yürütülen, bilinçli, ortak ve görece devamlılık gösteren çabalardır (Jasper, 1997/2002: 29). Her toplumun toplumsal olaylar karşısında davranış şekli ve tepkisini gösterme biçimi vardır. Bunun yanı sıra, olaylar karşısındaki tutumları da yine toplumların kendine özgü yapıları belirler. Bu nedenle toplumsal hareketleri modern toplumu dönüştüren baskın sosyal güçlerden biri olarak görmek mümkündür. Aktörlerinin ortak sesi olan bu hareketler sosyologlar tarafından “yapısal olmayan güçlü insani duygular” olarak görülmektedir. “Homojen ve bütünlüksüz” (Melucci, 1996)

olan bu hareketler, birbirinden çok farklı örgütlü ya da örgütsüz kesimlerin farklı taleplerini içeren karmaşık örüntülerdir. Toplumsal hareketlerle örgütlü hareketler arasında her zaman birebir paralellikler kurmak mümkün olmayabilir. Kimi zaman toplumsal hareketlerin örgütsüz, kendiliğinden gelişen veya önceden tasarlanmış planlara çok fazla uymayan özelliklerinin daha belirgin olduğu görülür. Başlangıç aşamasında olmasa da zaman içerisinde örgütlü bir nitelik kazanabilirler. Ancak, yine de toplumsal hareketleri kategorik olarak örgütsüz; bir anda ortaya çıkıp kaybolan hareketler olarak görmek doğru değildir. Bu hareketler, aniden ve örgütsüz başlayıp bittiği gibi, zamanla kendi içinde bir örgütlülüğe sahip olabilir; belirlenmiş olan amaca ulaşmak için çeşitli mücadele araçlarını sistemli olarak kullanabilirler (Aslan, 2012: 110, 111).

Modern toplumlarda siyasi otoritelerin insanları ikna etmek oldukça zor bir sürece dönüşmüştür. Artık modernite çok daha farklı şekilde ve farklı iletişim araçları ile yaşanır hale gelmiştir. Buna bağlı olarak, toplumsal yapıdaki krizlerin ve çatışmaların da eskisinden farklı bir görüntüye büründüğünü de söylemek mümkündür. Öte yandan toplumsal hareketler sosyal hayatta yaşanan krizlerle beslenir. Toplumsal hareketler çatışmacı ve muhaliftirler (Stalder, 2006: 77, 78; Touraine, 1999: 51). Çatışmaya girdikleri yapıya karşı ise alternatif bir model ya da çözüm üretirler (Çımrın, 2010a: 49). İktidarı ele geçirmek ya da sistemi kökten değiştirmek toplumsal hareketlerin amaçları arasında yer almaz (Melucci, 2004: 271). Bunun yanında tarihsel olarak muhalif söylemlerin alanı olarak tanımlanan toplumsal hareketler, sınıf mücadelelerinin aksiyona geçmiş boyutunu oluşturmaktadır. Tüm dünyadaki toplumsal hareketlerin önemli bir bölümünü oluşturan işçi sınıfı hareketleri, muhalif toplumsal hareketlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Dursun, 1998). Engelleme, şok etme, şaşkına çevirme ve belirsiz, müphem haller yaratma toplumsal hareketleri bir hareket haline getiren önemli bileşenlerdir (Çetinkaya, 2014: 42). Öte yandan sindirilme ve baskılanma ise toplumsal hareketleri tetikleyen duygudur. İnsanlar ötekileştirildiklerini, bastırıldıklarını hissettikleri noktada yönetim karşısında daha özgürlük arayışı içine girerler. Fakat sisteme karşı başkaldırı bu hareketlerin temel eylem biçimini oluşturur. Bu nedenle o dönemde gerçekleştirilen hareketler sisteme karşı her zaman bir kızgınlığın ifade yolu olmuştur. Toplumsal hareketler, toplumların sinir uçları gibidir. Herhangi bir zorlama ya da baskı, toplumsal muhalefeti tetikleyecek güç olabilir. Kısacası toplumsal hareketler, toplumsal yapıyı tahakküm altına alan iktidar yapılarına karşı toplumun kendi varlığını ortaya koyabilme, kendini var etme çabasının ürünüdür.

Toplumsal hareketler ya da sosyal hareketler, çeşitli stratejiler ile karar alıcıların ilgisini çekerek, toplumsal değişimi hızlandırmak, kararları tersine çevirmek

ya da engellemek için yürütülen, mevcut duruma alternatif yollar üreten, çoğu zaman sembolik faaliyetlerdir. Medyanın, politikacıların ve bilim çevrelerinin ilgisini çekerek, zaman zaman da tepkisel bir davranış olarak kendisini gösteren hareketler, özerk bir kamuoyunun görüntüsü olarak da kabul edilmektedir. Günlük yaşamda karşılaşılma sıklığı, genel olarak siyasal sistemde toplumun tam olarak temsil edilip edilememesi ile yakından ilgilidir. Bu temsil sorununu kimi yazarlar, siyasal sistemin topluma yabancılaşması olarak görmektedir. Bu nedenle, toplumsal hareketler yaptıkları çeşitli etkinliklerle, toplum ve siyasal sistem arasındaki yabancılaşmanın giderilmesine önemli katkı sağlamaktadır (Kılıç, 2009: 155). Toplumsal hareketlerin muhatabı genel olarak kamusal otorite (onun çeşitli alanlardaki alt kurumlar vb.) olduğu için söz konusu hareketler her zaman bir ölçüde politik karakter taşır ya da politik hareketlere dönüşme olasılıkları her zaman vardır. Diğer bir deyişle, toplumsal hareketler siyasal hareketlerin tümüyle dışında gelişen ve sürekli olarak siyasal alanın dışında kalacak hareketler değildir (Aslan, 2004: 111).

Toplumsal hareketler halkın egemenliğini kabul eder (Tilly, 2004/2008: 234). Halk, toplumsal hareketlerin en önemli öznesidir. Her toplumsal hareket bir halk kitlesini peşinden sürüklemiştir. Halk bilinçlendikçe ve yaşanan olaylar karşısındaki hoşnutsuzlukları arttıkça toplumsal olaylar dünya üzerinde var olmaya devam edecektir. Kitleleri bir araya getiren, gündelik hayatın problemlerine olan itirazlar ya da karar alıcıların kimi uygulamalarına karşı girişilen protestolardır. Bir kitle hareketi bu özellikleri taşıdığı zaman toplumsal hareket olarak tanımlanabilir. Öte yandan kin, nefret, siyasi çıkar, menfaat amacıyla gerçekleştirilen ve sonunda şiddet içeren hareketler toplumsal hareketlerin özünü yansıtmaz. Demokrasiyi yaralar, ötekini yaşam hakkına zarar verir. Bir arada yaşayan topluluklar arasına nifak sokar. Toplumda korkunun ve endişenin hâkim olmasına neden olur. Toplumsal hareketler sıradan insanların eylemleridir. Bu nedenle toplumsal hareketler konusunda yapılan sistematikleştirme her zaman eksik kalmıştır, değerlendirmeler her zaman bir yanlılık içermiştir. İnsan otoriteye göre vaziyet alır. Tutum ve davranışlarını da o otoritenin değerlerine uygun olarak belirler. Otoriteye ters gelen kişiler toplumdan dışlanır ve ötekileştirilir. Ta ki o toplumdan biri ya da birileri çıkıp “kral çıplak” diyene kadar. Bu zamana kadar sessiz kalmış yığınlar işte o zaman sokaklara dökülür, seslerini duyururlar.

Toplumsal hareketler içinde yer aldıkları toplumda çeşitli roller üstlenirler; dönemine göre demokrasinin savunucusu, haksızlığa karşı tepki, eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için kol kola mücadele, hakların koruyucusu ya da farklılıkların da toplumda kabul görmesi için ötekini sesi olmuşlardır. Toplumsal hareketler ortaya çıktığı toplumda algılayış biçimlerini değiştirmenin yanında, toplumsal

hareketlerin kendisi de bir dönüşüme uğrar. Bu nedenle her toplumda görülme biçimi ve etkisi farklı olmuştur. İnsanların aynı olaylara tepki verme biçimi dönemselsel olarak değişmiştir. Kısaca özetlemek gerekirse Tilly'e (2004/2009: 30, 33) göre, toplumsal hareketlerin özellikleri şunlardır: Öncelikli olarak, toplumsal hareketler, 18. yüzyılda ortaya çıkış sürecinden itibaren tekil girişimler değil etkileşimli kampanyalar olarak yürütülmüştür, ikincisi, toplumsal hareketler, program, kimlik ve duruş olmak üzere üç iddiayı birleştirir, üçüncüsü, program, kimlik ve duruşa ilişkin savların öne çıkması, hareketin yapısı, hareketin içindeki hak talep eden insanlar ve hareketin aşamalarına göre değişiklik gösterir. Dördüncüsü, demokratikleşme toplumsal hareketlerin oluşumunu olumlu yönde etkiler. Beşincisi, toplumsal hareketler halkın egemenliğini kabul eder. Altıncısı, toplumsal hareketler siyasi girişimcilere bağlıdır. Yedincisi, toplumsal hareketler model alma, işbirliği ve iletişim kanalları ile farklı ortamlarda da yerleşir. Sekizincisi, toplumsal hareketlerin yapıları, personeli ve iddiaları tarihsel olarak değişir ve evrilir ve son olarak icat edilmiş bir kurum olan bir toplumsal hareket ortadan kalkabilir ya da çok farklı bir politika biçimine dönüşebilir.

Toplumsal hareketlerin meydana geliş süreçleri, amaçları, biçim ve sonuçları çoğu kez birbirinden farklılık gösterdiği için ortak bir tanımlamadan söz etmek oldukça güçtür (Çımrın, 2010a: 47). Toplumsal hareketlerin birbirlerinden çok farklı zaman ve bağlamlarda ortaya çıkmaları ortak bir kavramsallaştırmasını yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle her teorisyen toplumsal hareketleri farklı pencerelerden tanımlamıştır. Özellikle doksanlı yılların başlarına kadar toplumsal hareket repertuarında iki tür hareketten söz edilebilir. Toplumsal hareketlerin bu ilk döneminde ya sermayedar gücün gölgesi altında hakları için mücadele veren İşçi Sınıfı kaynaklı hareketler ya da bir ulusun kurtuluş mücadelesi hareketlerini görmek mümkündür. Toplumsal hareketlerin ikinci döneminde ise kamusal alanda var olabilme ve farkındalık amacını taşıyan; kültür ve kimlik tabanlı feminist, çevre, barış, insan hakları gibi hareketleri görmek mümkündür. Bu noktada, 1960'ların sonu ve 1970'lerin başlarında ortaya çıkan yeni toplumsal hareketleri "sistem karşıtı hareketler" olarak ele almak mümkündür.

2.2.Toplumsal Hareketi Ortaya Çıkaran Faktörler

Toplumsal hareketler belli dönemlerde toplumların yaşamış olduğu bir kırılma noktasında ortaya çıkmış gibi görünse de aslında bu hareketler toplumda oluşmuş bir birikimin bir yansımasıdır. Bu anlamda toplumsal hareketler bir sınır sıkışması ya da refleks olarak da görülebilir. İnsanlar çoğu kez içinde bulundukları sosyo-politik ya da sosyo-ekonomik şartlardan memnuniyetsizliklerini dile

getirmişlerdir. Oysa bu memnuniyetsizliklerin çok azı bir toplumsal harekete dönüşebilecek desteği bulabilmiştir. Toplumsal hareketler içinde yeşerdiği toplumun ürünüdür. Toplumun ekonomik, politik, kültürel şartları toplumsal hareketleri olgunlaştırır.

İlk olarak 18. yüzyılda ilgi görmeye başlayan bu hareketler, sistematik bir toplu eylem görüntüsüne 19. yüzyıldan sonra kavuşmuştur. Özellikle bu dönemde endüstriyel ilişkilerin bir yansıması olarak görülmeye başlanan bu hareketler, araştırma nesnesi olarak da ilgi konusu olmuştur. Birçok düşünür toplumsal hareketleri, toplumsal değişmeden yola çıkarak açıklamıştır. Bunlardan biri de Merton'dur. Merton (1971: 819, 820)'a göre toplumsal hareketler sosyal düzensizlik olarak adlandırılabilir. dönemlerde gözlemlenir. Sosyal düzensizlik belirli bir toplumsal sistemin başarısız ya da yetersiz olduğu bir durumu ifade eder. Sapkın ve anomik durumlarda ortaya çıkan toplumsal hareketler, bir sosyal problem olarak hayat bulurlar. Sosyal düzensizlik durumlarını açıklamak ise oldukça göreceli ve güçtür. Bu nedenle toplumsal hareketlerin de açıklanması ve tarihsel zeminde bir noktaya oturtulması oldukça problemlidir. Kimi düşünürlere göre ise toplumsal hareketler, mevcut sosyal durumda ortaya çıkan eşitsizlik, adaletsizlik, baskı, çelişki, gerilim ve özgürlüğün kısıtlanması gibi hoşnutsuzlukların ve rahatsızlıkların sonucudur. Bireylerin mevcut sosyal durum karşısındaki problemlerini yansıtır. Blummer'e göre tüm toplumsal hareketlerin ortaya çıkış motivasyonu hâlihazırdaki durumdan/düzenden hoşnutsuzluk ve/veya tatminsizliktir (Blummer, 1969'dan akt. Coşkun, 2013: 66). Toplumsal hareketler, sosyal hayatta bir takım değişimlerin harekete dönüşmüş halidir. En önemli hedefleri istenilen amacın ya da taleplerin yerine getirilmesi için karar alıcıları etkilemektir. Değişim talebini tetikleyen en önemli unsur ise mevcut durumdan duyulan hoşnutsuzluktur.

Jasper (1997/2002: 171), toplumsal hareketlere katılmadaki ilk adımı ahlaki şoklarla açıklamıştır. Ahlaki şok, beklenmeyen bir olayın ya da bir bilgi parçasının, mobilizasyon ve süreç kuramlarında vurgulanan kişisel bağlantılar ağı olsa da kişide siyasi eyleme yönelecek kadar büyük bir öfke duygusu uyandırmasıdır. Tetiği çeken şeyler nükleer bir kaza gibi kamunun çok iyi bildiği olaylar ya da bir çocuğun ölümü gibi kişisel deneyimler olabilir. Duvar yazıları ile California kıyılarının güzelliğinin ve gözle görülür kirliliğin ateşlediği protestolar vardır. Tat ve koku duyguları da bizi harekete geçirebilir; içtiğimiz suyun ağzımızda kötü bir tat bırakması ya da soluduğumuz havada pis bir koku aldığımızda olduğu gibi. Nadir de olsa ses de bir tehdit kaynağı olarak düşünülebilir (Jasper, 1997/2002:154). Kısaca toplumsal hareketleri temel olarak ortaya çıkaran faktörler; bir durum ya da olay karşısında duyulan *hoşnutsuzluk*, politik aktörlerin tu-

tumlarının veya siyasi durumun ortaya çıkardığı *politik faktörler*, Çeşitli kitle iletişim araçları ve kanaat önderlerinin yaydığı fikirler, hâlihazırda var olan duruma yönelik toplumda oluşmuş *belirsizlikler*, *kaos ve endişe ortamı*, kişilerin içinde yer aldığı topluluğun *ortak kanaatlerine* uyma eğilimi, geçici hevesler, *heyecan arayışı ve modadır*.

Schavb (2001) temel olarak harekete geçme ve katılma ile ilgili beş inanç biçimi ortaya koymuştur (akt. Kılıç, 2002: 101): (1) Belirli bir çevresel sorunun ya da haksızlığın var olduğuna inanmak (2) nedenlere, etkilere ya da kabahatlere inanmak (3) manipülasyon ve etkileme amaçlı önyargıların varlığına inanmak (4) olasılıkların ve olayların değişimine, ortak eylemin etkisinin olacağına ve eylemin sonuç vereceğine inanmak (5) çeşitli problemler karşısında ayaklanmak ve karşı koymak gerektiğine inanmak. Toplumsal hareketler bir araştırma nesnesi olarak örgütlü, sürekli ve kolektif kimlik bağlamında değerlendirilmektedir. Kessler'in de (1985) belirttiği üzere, toplumsal hareketler zaman içinde kendine sabit ve sağlam bir şekil vermeye eğilimlidir (akt. Türkdoğan, 2004: 51, 52). Crossley (2002: 34), göre ise bir toplumsal hareketin aşamaları ise şekildedir: a) Toplumsal istikrar-beklentiler ve gerçeklik arasındaki uyum b) beklentiler ve gerçeklik arasında gerilimin ortaya çıkması c) toplumsal kontrol mekanizmalarında gevşeme d) temel kolektif davranışların ortaya çıkması e) ajitasyon, grup ruhu, moral, ilkeler, ideoloji ve taktiklerin oluşması f) istikrarlı bir toplumsal hareketin ortaya çıkması g) değişim için baskının oluşmasıdır. Bu aşamalar aynı zamanda toplumsal hareketleri kitle ayaklanmasından ayıran temel noktalardır. Toplumsal hareketler, kararları, amaçları, yapıları, düşünsel arka planları ve stratejileri olan kendi içinde örgütlü ve bilinçli oluşumlardır. Kendall (2008:568) ise belli dönemlerde toplumlarda yaşanan gerilimlerin ve çatışma durumunun tetiklediği toplumsal hareketlerin gelişim sürecini genel olarak üç aşamada açıklamaktadır: 1) *Başlangıç-hazırlık aşaması*, algılanan bir sorun huzursuzluk yaratır 2) *Toplanma-birleşme aşaması*, kişiler organize olmaya başlarlar 3) *Kurumsallaşma aşaması* bir örgüt geliştirilir. Liderlik konumlarında gönüllülerle ücretli personel yer değiştirir. Hazırlık ya da başlangıç aşaması olarak tanımlan ilk aşamada toplumsal bir harekete yol açacak bir huzursuzluk ortaya çıkmıştır ve toplum üzerinde belirli bir baskı oluşturmaktadır. İnsanların varlıksal nitelikleri, mevcut toplumsal sistemin dayattığı ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alandaki işleyişte bir ayrıma dönüştüğünde ortaya rahatsızlık ve güvensizlik durumu çıkar. Sistemin zorunlu kıldığı koşullar karşısında insanların bir kısmı, sahip oldukları niteliklerinden dolayı kendilerini dışarıda bırakılmış, ihmal edilmiş, sindirilmiş ya da ötekileştirilmiş hisseder. Bu düşüncelerin toplumun belli bir kesiminde kabul görmesi, rahat-

sızlıkları doğurur. İkinci aşama olan toplanma-birleşme aşamasında ise ortaya çıkan ve yaygınlaşan rahatsızlık koşullarının mevcut yapı içinde hoş görülebilecek boyutu aşması, “protesto hareketleri”nin oluşması için gerekli ortamı hazırlar. Bundan sonraki süreç; toplu halde normal düzen ve uyum içinde yaşayan insanları belirli sayıda, belirli bir amaç, fikir ve yöntemle harekete geçiren protesto hareketidir (Şentürk, 2006). Toplumsal hareketlerin gelişimindeki son aşamayı ise kuramsallaşma oluşturmaktadır. Bu aşamada toplumsal hareket belli örgütsel kalıplara kavuşmuş ve toplumda kabul görmek için stratejiler geliştirir.

2.3.Kolektif Hareketi Anlamak

Toplumsal hareketler, toplum için problem mi yoksa demokrasinin bir gereği mi? Toplumsal hareketler ile ilgilenen kuramcılardan bazılarına göre toplumsal hareketler hastalıklı toplumların irrasyonel bireylerinin sürü davranışı iken, kimilerine göre toplumsal hareketler toplumsal değişimi sağlamanın aracı ve demokratik toplumun en önemli olgularından biridir. Toplumsal hareketler, değişimi sağlamak veya değişime direnmek, belli bir yaşam tarzını benimsenmesini sağlamak, insanları belirli bir amaca yöneltmek ve harekete geçirmek amacı taşıyan hareketlerdir. Bu nedenle toplumsal hareketler doğası gereği belli bir kitlenin varlığına ihtiyaç duyar. Bu bağlamda toplumsal hareketleri “kolektif davranış biçimi” (Türkdoğan, 2013: 13) olarak tanımlamak da mümkündür. Bu noktada, toplumsal değişimin aracı olarak, kolektif davranışın kaynağı nedir? Sorusu sorulabilir.

Toplumsal hareketler konusunda farklı yaklaşımlar olsa da, toplumsal hareketler teorilerinin hepsinin kökü, kolektif davranış yaklaşımına dayanmaktadır (Kumar, 2000). Toplumsal hareketler, sosyal hayatta görülen kültürel alana yönelmiş kolektif davranışlardır. Ortak bir çıkarı elde etmeyi amaçlayan ve toplumsal çabanın ürünü olan, özetle “kolektif davranış biçimleri” (Türkdoğan, 2013: 13; Melucci, 1999; Touraine, 1999: 48; Tarrow, 1998) şeklinde tanımlanan toplumsal hareketler ile toplumsal bir tutum ya da tepkinin dışı vurumu olarak da nitelendirilebilecek eylemler sonucunda, istenilen amaca yönelik davranışsal bir tepkinin yanında, zihinsel yönelim hedeflemektedir. Kolektif hareket olarak toplumsal olaylara rasyonalist bakış açısıyla yaklaşan Olson’a göre ise insanlar kolektif harekete çeşitli amaçlar için katılırlar. Burada kastedilen kısa süreli anlık tepkiler ya da patlamalar şeklinde ortaya çıkan kolektif davranıştan ziyade, insanların bilinçli rasyonel eylemlerde bulunmak amacıyla bir arada hareket etmeleridir (Cohen, 1999: 115). Var olan toplumsal ilişkilerin ortaya çıkardığı sorunlar, zamanla sosyal değişime neden olabilir. Bu sorunlar çoğunlukla bir toplumsal grubu etkilemektedir. İnsanlar, başkalarının da benzer deneyimler yaşadıklarını,

aynı sorunlara işaret ettiklerini, aynı soruları sorduklarını ve aynı itirazları yapmaya eğilim duyduklarını keşfettiklerinde; süreç toplumsal bir forma dönüşür. Bununla birlikte kişi, öteki ile özdeşim ve ilişki kurmaya başlarlar. Bireysel ve yalıtılmış olabilecek bir süreci toplumsal bir sürece dönüştüren budur (Brecher, Costello ve Smith, 2002: 42, 43). Böylece kolektif hareket toplumsallık kazanmış olur. Tüm muhalif hareketler toplumsaldır. Bir krizin sonucundan ve inançların ifadesinden ziyade kolektif hareket, örgütsel bir yatırımla inşa edilir. Örgütlenme burada ampirik bir özellik değil, analitik bir düzeydir. İnsanları bir arada tutma ve hareket için kaynakları mobilize etmek sınırsız bir alanda değerleri, imkânları ve kararları bölüştürmek anlamına gelmektedir; toplumsal ilişkiler tarafından sağlanan imkânlar ve sınırlar hareketi şekillendirir. Fakat kaynaklar ve sınırlamalar aktörlerin dışında harekete geçemez (Melucci, 1999: 85). Kısacası, eylemlilik içinde sosyal hareketler kolektivite, birlikte hareket etme ve ortak inançlardan beslenir. Böylece hareketin bütünlüğünü ve beraberliğini sağlayacak aktörlerin harekete bağlılığı sağlanır. Kolektif hareketler, ortak amaçlar, inançlar ve fikirler tarafından kurulan yapılardır. Dolayısıyla kolektif hareketler salt eylem alanı değil, aynı zamanda bir fikirlerin kurgulandığı, kendi içinde anlam bütünlüğünün sağlandığı sosyal ilişkiler sistemidir.

Sosyal nitelikli hareketler, eylemler ve direnişlerin altında yatan temel motivasyon kaynağı, “mücadeleci kolektif davranış”tır. Mücadele, kolektif eylemlerin temelini oluşturur. Toplumsal hareketler sosyal düzendeki bir takım değişimleri hedefler. Bu açıdan Türkdoğan (2013: 27) toplumsal hareketleri, bazı sosyal kurumlarda ortaya çıkan değişmeyi sağlamak için yürütülen kolektif eylem biçimi olarak tanımlamaktadır. Öte yandan bazı araştırmacılar ise toplumsal hareketleri, toplumsal değişmeye karşı koyma ve direnme eylemlerini kolektif olarak gerçekleştirme olarak tanımlamaktadır. Mücadelelerden sosyal hareketlere geçiş kolektif davranış ve toplumsal sistem arasındaki ilişkiyi yeniden kurar, fakat onu baş aşağı çevirir (Çayır, 1999: 49). Kolektif davranıştan söz etmek, çatışmaları, kendi içinde anlaşılması gereken bir duruma verilen tepkiler olarak, yani birlik-bütünlük prensibiyle tanımlanan bir toplumsal sistemin entegrasyonu ya da çözülmesi açısından değerlendirmek demektir. Diğer taraftan, mücadeleler, stratejik bir toplumsal değişim kavramını içerir (Çayır, 1999: 49). Kolektif davranışlar temelde bireylerin ya da grupların tutum ve algılarının bir sonucu olmasının yanında büyük ölçüde toplumun genelinin normları ile ilişki içindedir. Öte yandan toplumsal hareketler, kurulu yapılara verilen onayın kolektif olarak geri çekilmesi olarak da anlaşılabilir (Brecher ve diğerleri 2002: 44). Böylece toplum adına ka-

rar verme onayının kötüye kullanıldığı ya da görmezden gelindiğine yönelik toplumun genelinde oluşan olumsuz algı, kolektif davranışın ortaya çıkmasını sağlayan baskın tutum haline gelir.

İnsanların bir araya gelerek belli bir amaç doğrultusunda harekete geçmeleri birçok düşünürün ilgisini çekmiş, toplu harekete geçme hareketleri üzerine pek çok kuram geliştirilmiştir. Sosyal hareketler, eylemler, gösteriler, isyanlar gibi insanların toplu olarak gerçekleştirmiş olduğu, çatışmanın farklı yönlerine atıfta bulunan hareketlerin her biri kolektif davranışın farklı görünümünü ifade etmektedir. Direniş, isyan, başkaldırı gibi toplumsal hareketler, toplumsal ilişkilerin mücadeleye dönüşmüş halidir. Ortaya çıkış sebepleri, amaçları, bağlamları ve örgütlenme biçimleri birbirinden farklı olsa da, tüm bu hareketler benzer reddetme biçimleri sergilemektedirler.

Bir toplumu anlamak, o toplumda meydana gelen kolektif hareketleri anlamakla mümkündür. Bu nedenle toplumsal hareketin meydana geldiği bağlamı, zamanı, koşulları ve toplumsal hareketin örgütleniş biçimini, kullanmış olduğu iletişim araçlarını, mesajlarını ve katılımcıların kolektif davranış biçimlerini doğru analiz etmek gerekir. Toplumsal hareketler bir örgütlenme biçimine ve düşünsel arka plana sahiptir. Bu, toplumsal hareketleri, kalabalıkların irrasyonel davranışlarından ayıran en önemli özelliğidir. Toplumsal hareketler, modern toplumlara ait bir fenomen olarak 19. Yüzyıl Avrupası'nda göç, kentleşme, nüfus, sanayileşme, proleterleşme gibi büyük değişmelerle birlikte toplumsal mücadele alanında ilk defa kalıcı, örgütlü ve sürekli kolektif hareketler olarak gözlemlenmeye başlanmıştır. Aynı zamanda sanayileşme ve ortaya çıkan işçi sınıfı, kolektif hareketlerin tarih sahnesinde dikkat çekmesini sağlamıştır. Ayrıca yine bu dönemde kentlerin ve kentleşme sürecinin hızlanması, insanların giderek daha büyük oranda kitleler halinde kentlerde yaşamaya başlamaları, nüfus artışı ve bunun gibi pek çok toplumsal faktör, sosyal hareketlerin örgütlenmesi ve mobilize olmasına yol açmıştır (Çımrın, 2010b: 927).

Wallerstein'a göre örgütlü ve sistemli ilk toplumsal hareketler 19. Yüzyılda gerçekleşmiştir. 1789 Fransız Devrimi ve devrimin eşitlik, özgürlük ve kardeşlik savunusu etrafında yaşanan gelişmeler ise bu hareketlerin sembolik başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Çımrın, 2010b: 930). Toplumsal hareket repertuarında kolektif hareketten çoğunlukla olumsuz, istenmeyen durum ya da aşırıya kaçan eylemler olarak bahsedilmektedir. Bu olumsuz algılama üzerinde Stalinizm, Nazizm ve Faşizm gibi ideolojilerin oluşturdukları negatif imaj etkili olmuştur. Yirminci yüzyılın ilk yarısında Faşizm ve Nazizm gibi hareketleri gözlemleyerek

ortaya çıkan yaklaşımlarda ise göç ve modernleşme ile sosyal bağları kopan insanların genellikle şiddet eğilimi gösteren kolektif eylemlere katıldığını düşünmüştür.

Feminist, çevreci ve barış hareketleri gibi yeni toplumsal hareketlere yönelik son dönem araştırmalarında kolektif kimlik arayışı önemli bir yer tutmaktadır. Bu hareketler, kültürel değişimin sağlanmasını ve aktörlerin yeni kimliklerinin inşasını amaçlamaktadır. Toplumsal hareketin kimliği ve bu sergilenen kimliğin özellikleri harekete ilişkin değerlerin ve normların kamuoyuna aktarılabilmesi ile bağlantılıdır. Hareket, bir kimlik talebi olarak ortaya çıkar ve aynı zamanda hareketin kimliği tarafından da biçimlendirilir. Kimlik hareket içinde aktörlerin paylaştıkları ortak bir yapıdır ve bu doğrultuda aktörler kendi kimliklerini inşa eder. Öte yandan toplumsal hareketin içinde ortaya çıktığı sosyal çevre de kimliğin gelişimine etki etmekte, iletişim vasıtasıyla bu kimliğin hareketin aktörleri arasında ve potansiyel katılımcıları arasında paylaşılmasını sağlar.

Le Bon ve Olson'dan bu yana kolektif davranış konusundaki yaklaşımlar önemli değişimler geçirmiş olsa da, toplumsal hareketlerin bir kolektif davranışı barındıran, değişim arayışının ürünü olduğu görüşü bugün yaygın olarak kabul görmektedir. “Modern toplumlarda yaşanan ortam ile fertlerde beliren istek arasında uyumsuzluk, başkaldırma, anarşizm ve terörizm gibi bir takım olumsuz eylemlerin belirli çizgilerde kolektif eylemlerden kaynaklandığı açık ve seçiktir” (Türkdoğan, 2013: 29). Toplumsal hareketin üyelerinin kolektif bizi ortaya çıkarması ve onun etrafında örgütlenmesi bu hareketlerin: a) dayanışmaya dayalı b) bir çatışma taşıyan ve c) yer aldığı sistemin sınırlarını zorlayan (Melucci, 1999: 87) hareketler olarak şekillenmelerini sağlamaktadır. Jasper (1997/2002: 183), pek çok kuramcı görmezden gelse de memnuniyetsizliği kolektif hareketlerin mihenk taşlarından biri olarak görmektedir. Gamson (1995)'a göre ise toplu eylem çerçeveleri adaletsizliğin doğurduğu hoşnutsuzlukları da kapsamaktadır.

Toplumsal hareketlere ilişkin çok çeşitli tanımlamalar genelde belirli eksenler etrafında yapılmaktadır (Snow vd. 2004: 6): a) Kolektif davranış b) değişim yönelimli hedefler c) kurumsal kolektif davranış d) belli bir düzeyde örgütlenme e) geçici bir süreklilik. Kolektif bir davranış paradigmasından tanımlandığında toplumsal hareket, tarihselliğin biçimi, kültürel yatırım, bilgi ve ahlak modelleri üzerindeki hâkimiyeti ya da bağımlılığı ile tanımlanan bir sosyal sınıfın, bu kültürel modellere yönelmiş çatışmacı hareketidir (Touraine, 1999: 51). Dayanışmanın ürettiği dinamizmle ilerleyen toplumsal hareketler, çatışma aracılığıyla sistemin dayatmalarına kolektif olarak direnmektedir (Işık, 2013: 14). Toplumsal hareket, sosyal yapının ortaya çıkardığı davranış kalıplarıdır. Ortak çıkara erişmeyi hedef-

leyen davranışlardır. Bu yapısıyla kolektif bir doğaya sahip olan toplumsal hareketlerin etkin olabilmesi için insanların bir arada hareket etmesi gerekmektedir. Özbilinçli ve belirli biçimde kolektif davranış içinde görünen gruplar, çoğu kez hem çok sağlam hem esneklerdir (Arrighi; Hopkins ve Wallerstein 2004: 28).

Sosyologlar, toplumsal hareketleri insanların kendi kontrolleri dışında gelişen koşullara göstermiş oldukları psikolojik temelli tepkiler olarak değerlendirmişlerdir. Öte yandan kolektif davranış, temelde ferdin psikolojik eğilimlerinden kaynaklanmakla beraber, toplumun norm ve kuralları çerçevesinde biçimlenmektedir (Türkdoğan, 2013: 36). Bir hareket ancak ortak kültürel yönelimler ve toplumsal ilişkiler alanında yerleşmiş ve normatif içerikli ise toplumsal olabilmektedir (Melucci, 1999: 124). Kolektif davranışlar, baskın grubun norm ve değerlerini zorlayan, çok sayıda kişinin katıldığı, gönüllü ve genellikle planlanmadan, doğaçlama biçiminde gerçekleştirilen eylemlerdir.

Çevreci örgütler ya da sendikalar gibi yapılarda ve kurumlarda var olan organize davranıştan farklı olarak, belirlenmiş kural ya da prosedürlerin, otorite hiyerarşinin söz konusu olmadığı davranışlardır. Eğitim, din ve siyaset gibi kurumsal davranışlardan farklı olarak da kolektif davranışları yönetecek kurumsallaştırılmış normlar bulunmamaktadır (Kendall, 2008: 540). Kolektif davranış insanların istek ve ihtiyaçlarına yöneldiğinde toplumsal harekete dönüşür. Bir kolektif eylemin, sosyal hareket tanımlamasına sahip olabilmesi için, ortaya çıktığı toplumu dönüştürme projesine sahip olması gerekmektedir (Lelandais, 2009: 70). Özlere sınırlı olduklarında toplumsal hareketler, yeni mağduriyetlere tercüman olmak, yeni kimlikler inşa etmek, örgütün yeni formlarını ortaya çıkarmak için yapılan kolektif girişimlerdir (Hannigan, 1991/2012). Herhangi bir kolektif eylem ise bir ideolojiye, güçlü bir dayanışma duygusuna ve idealizme sahip olduğu zaman toplumsal hareketler ortaya çıkar (Şentürk, 2006).

Kolektif davranış yaklaşımına göre toplumsal hareketler (Crossley, 2002: 11): a) Yapısal gerilim, anomi, yoksunluk ve şikâyetler gibi olumsuzluklara karşılık olarak ortaya çıkar b) yapısal gerilim, anomi, yoksunluk ve şikâyetler gibi zorluklar tarafından ateşlenen kolektif davranış irrasyonel ve psikolojik karşılıklarıdır c) bu hareketler toplumdan soyutlanmış, topluma tam olarak entegre olamamış bireylerin oluşturduğu avam, ayak takımı hareketleridir d) farklılıkları ve siyasal etki dikkate alınmaksızın, panik, moda, çılgınlık gibi diğer kolektif davranışlarla bir arada ele alınır. Kural olarak akli bir değere dayanıp, ortak bir inanca sahip olanlar tarafından beslenmekte ve içeriğini ortak bir ideal oluşturmaktadır (Türkdoğan, 2013: 37). Öte yandan Türkdoğan (2013: 29, 30)'a göre, kolektif davranış olarak tanımladığı toplumsal hareketlerin belirleyici özellikleri şu şekildedir:

1. *Bünyevi/yapısal durumdan kaynaklanan etkenler:* Toplumsal yapıda ortaya çıkan çalkantılar, mali patlamalar, insanları paniğe ve korkuya iten krizler, çılgınlıklar, moda vb. nedenler toplumsal yapıda bireyler ya da cemaatlerin oluşturabileceği kolektif davranış nedenleridir.

2. *Yapısal gerginlik:* Ülkenin içinde bulunduğu finansal gerginlikler, beklentiler, iktisadi yoksulluk ihtimalleri, etnik ayrımcılık söylemleri, inançlara yönelik tehditler gibi toplumda belirsizlikler uyandırabilecek durumlar kolektif davranışın oluşmasında etkili olabilmektedir.

3. *Yaygınlaşan bir inancın gelişmesi ve büyümesi:* Toplumda oraya çıkan bir olumsuzluk iyileştirilmeli ya da çözümü bulunmalıdır. Düşmanlık, değer-yönelimi, histeri, tecavüz, isteklilik gibi inançların giderek sosyal ilişkilerde belirmiş olması kolektif davranışın zaruri şartlarını hazırlar (Türkdoğan, 2013: 33).

Kolektif davranışın ortaya çıkmasında inanç sistemleri oldukça etkilidir. İnanca vurgusundan dolayı bu gerginliğin eylemler sona erene kadar devam etmesine neden olur. Bu, kolektif davranışın belirlenmesinde ideolojilerin ve değer sistemlerinin önemini ortaya koymaktadır. İnanç sistemleri sosyal yapıyı etkisi altına alarak gerginliklerin çözülmesinde etkili olurlar. İnançlar içinde liderlik yapısı ve mobilizasyon, kolektif hareketin ortak kültürünü oluşturur. Muhtemel eylemciler için anlam taşıyacak gerginlik kaynağını belirleyen histeri, düşmanlık, amaç ve istekle doyumlu olma gibi umumileştirilmiş inançlar sistemiyle sağlanabilir. Bu tür inançların doğması ve yayılması, kolektif davranışın ortaya çıkmasında zorunlu şartlardan biri ve en önemlisidir. Böylece hareket yoluyla oluşturulan yaygın inanç normunun hangi yönde olduğu da belirlenir.

4. *Hızlandırıcı etkenler:* Sebepler, gerginlik ve umumileştirilmiş inanç veya ideolojiler birleştikleri zaman bir kolektif davranış modelini kendiliğinden meydana getiremezler (Türkdoğan, 2013: 34). Kısacası yapısal durumdan kaynaklanan nedenler, gerginlikler, yaygınlaşan inançlar ve ideolojiler belli bir zamanda kolektif bir toplumsal hareketi ortaya çıkarmayabilirler.

5. *Eylem için katılanların mobilize edilmesi:* Toplumsal hareketi taşıyabilecek belirli unsurların ön plana çıkarılması, sosyal organizasyonun belli hedeflere göre şekillenmesi anlamına gelmektedir. Hareketin bu aşamasında karizmatik liderlerin yönlendirmeleri ve davranışları oldukça etkili ve önemlidir.

6. *Sosyal denetleme işlemi:* Kolektif davranışın şekillenmesinde son aşama sosyal kontrolün sağlanmasıdır. Kolektif davranış sonucunda ne tür denetleme unsuruna ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmaktadır. Her toplumsal hareket kendi denetleme unsurunu da doğurur.

Kolektif davranış biçimlerinin ortaya çıkışını açıklamaya yönelik farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Aynı zamanda toplumsal hareketlerin açıklanmasında da kullanılan kolektif davranışları açıklamak üzere geliştirilen yaklaşımlar şöyle ifade edilebilir (Buechler, 2004: 48, 50): a) Kolektif hareketi açıklayan temel bir yaklaşım olarak gerginlik ve çöküş (Strain ve Breakdown) dönemleri yaklaşımına göre, gerginlik ve çöküş dönemleri kolektif davranışı üretir. Bu tür davranışları sınırlandıran sosyal kontroller ve moral buyruklar zayıflatıldığında ya da yok olduğunda kolektif davranışlar ortaya çıkar. 2) Yoksunluk kuramları, bireylerin kendi durumlarını başka gruplarla, kendi geçmişleriyle ya da gelecekleriyle karşılaştırarak değerlendirmelerde bulunmaları ile ortaya çıkan gerilim ve kolektif davranışlar arasındaki ilişkiyi vurgular. 3) Kitle toplumu kuramı ise küçük toplumsal grupların yok olmasıyla birlikte modern toplumun, soyutlanma, kişiliklerin kaybolması ve yabancılaştırmanın egemen olması sonucunda kitle toplumuna dönüştüğünü savunur. Bu bağlamda özellikle soyutlanan ve yabancılaştıran bireylerin sosyal güvenlik ve sığınma sağlayacak kolektif davranışların cazibesine daha çok kapıldıkları öne sürülmektedir.

Toplumsal hareketlerin kolektif davranıştan beslendiği görüşüne eleştiriler de söz konusudur. Bu eleştirilere göre toplumsal hareketlerin toplumsal gerilimlere bir cevap olduğunun varsayılması, hareketlerin ortaya çıktığı geniş politik bağlamı göz ardı etmektedir. Bunun yanı sıra bireysel hoşnutsuzluğun toplumsal hareketlerin nedenleri arasında tanımlanması sorunlu görülmektedir. Ayrıca bireyselci yaklaşımların, kolektif davranışın politik boyutunu ihmal ettiği de öne sürülmektedir (McAdam, 1982 akt. Buechler, 2004: 51).

Kolektif davranış yaklaşımının ilk takipçileri arasında; Gustave Le Bon, Robert Park, Ralph Turner ve Lewis Killian gibi Chicago okulu sosyologların yanında; Herbert Blumer, Talcott Parsons'ın Yapısal İşlevsellik görüşü ve Neil Smelser'ın Kolektif Davranış Teorisi (1962), Gurr ve Davies'in Göreceli Mahrumiyet Teorisi yer almaktadır. Önemli farklılıklara rağmen kolektif davranış teorilerinin ortak varsayımları şu şekildedir: 1) İki farklı davranış biçimi vardır: Kurumsal geleneksel ve kurumsal olmayan kolektif davranış 2) kurumsal olmayan kolektif davranış mevcut sosyal normlara dayanmayan ve tanımlanmamış ve yapılandırılmamış durumları karşılamak için oluşturulan davranıştır 3) bu durumlar ya sosyal kontrol organlarında ya da entegrasyon düzeyinde, yapısal değişimler sonucu ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik çöküş açısından anlaşılabilir 4) yapısal çöküş sonucu ortaya çıkan rahatsızlık, hayal kırıklığı ve saldırganlık duygusu bireyi kolektif davranışa katılmaya yöneltir 5) kurumsal olmayan kolektif davranış, ani kalabalık hareketinden sosyal hareketlerin oluşumuna doğru evrilen

bir hayat döngüsüne sahiptir 6) bu döngü içinde hareketin ortaya çıkması ve büyümesi (söylenti, hızla büyüyen tepki, şayia gibi) kaba iletişim süreçleri sonucunda ortaya çıkar. Bu varsayımlar çerçevesinde kolektif davranış teorileri, sosyal harekete bireysel katılımı hızlı sosyal değişimlere verilen tepkiler temelinde açıklamışlardır. Bu gelenekteki her teorisyen tabii ki kolektif davranışı değişime verilen irrasyonel ve anormal tepki olarak değerlendirir. Çöküşe verilen psikolojik tepkileri, kaba iletişim biçimlerini ve gelip geçici amaçları vurgularlar. Bu, kolektif davranışı değişime gösterilen irrasyonel tepki olarak değerlendirme yönünde dolaylı bir önyargı taşır. Günümüz teorisyenlerinin eleştirileri de, kitle toplumu teorisi ve Smelser'ın yaklaşımında çok açık olan bu önyargıya yönelmiştir (Cohen, 1999: 112).

2.4. Kolektif Eylem Biçimi Olarak Toplumsal Hareketler: Amaçsız Kalabalıklardan Rasyonel Topluluklara

Kitlelerin ve kalabalıkların yıkıcı rolünü vurgulayan Gustave Le Bon'a göre birey, kimliği ne olursa olsun kalabalığın içine dâhil olduğunda, kolektif bir ruha sahip olmakta ve bu kolektif ruhun da kişilerin akli yetilerini silerek tamamen bilinçaltını hâkim konuma getirebilmektedir (Le Bon, 2005: 26). Le Bon, kalabalık içinde ortaya çıkan toplumsal hareketin sosyal kontrolden yoksun ve gelişigüzel olduğundan bahsetmektedir. Bu nedenle toplumsal hareket eylemlerini hastalıklı bir durum olarak değerlendirmektedir. “Kolektif davranış” geleneği kalabalıklar içinde bireyin her zamanki normları dışında hareket ettiklerini, yalnızken yapmayacakları şeyleri yapabildiklerini söylemektedir. Öte yandan, sosyal kontrol ve bireyselliğin yitirildiği bu hareketler irrasyoneldir. Kalabalık içindeki birey benliğini yitirir. Kendi benlik duygusunu yitiren birey, kalabalıkla etkileşimin sonucu olarak benlik kayması yaşar. Bireysel yetkinliğinin sınırları konusunda endişeler yaşar. Kalabalıkların bu şekilde algılanmasında özellikle Fransız İhtilali'nde ortaya çıkan eylemlere karşı oluşan olumsuz algı etkili olmuştur. Her ne kadar toplumsal hareket süreci bilinçsiz ve irrasyonel bir süreç içinde değerlendirilse de, Le Bon'un kalabalıkların yıkıcı rolü üzerine yapmış olduğu vurgu, toplumsal hareketlerin kolektif boyutu ile ilgili önemli tespitler içermektedir. Le Bon (2005: 28), kalabalık içinde irrasyonel hareket etme eğiliminde olan bireyin grup içindeki davranışlarının yalnız olduğundan daha farklı olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla bireyin içinde yer almış olduğu topluluğun kişinin motivasyonunu etkilediğini söylemek mümkündür. Öte yandan Le Bon (2005), kalabalıkların bir devrim yapma ya da bir medeniyet kurma idealine sahip olmadığını inancına sahiptir. Kalabalık içinde kendini kontrol etme yetisini de kaybeden birey, sürü mantığıyla hareket eder. Dürtülerin hâkim olduğu kalabalıklar içindeki birey, lider vasıtasıyla kolayca yönlendirmekte, böylece yakıp-yıkıp, etrafına zarar verebilme

potansiyeline sahip olmaktadır. Etkiye açık olan kalabalık, liderin istediği her türlü hareketi sorgulamadan benimseyebilmekte, bu nedenle çoğunlukla saldırgan ve düşüncesiz hareket ettiği düşünülmektedir (Le Bon, 2005).

2.4.1. Kitle toplumu kuramı

Le Bon'un irrasyonel kalabalıklar yaklaşımına benzer biçimde, kitlelerin davranışlarını amaçsız ve irrasyonel olarak değerlendiren, modernitenin eşitsizliklere neden oluşu görüşünü savunan, "Kitle Toplumu Kuramı"dır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yerleşmeye başlayan görüş, kitle eylemleri, başkaldırıları ve toplumsal hareketler, modernleşmenin faydalarının henüz tatmin edilmemiş kitlelere ulaşmasıyla son bulacak gelişmelerdir (Çetinkaya, 2014: 31). "Kitle Toplumu Kuramı" en açık biçimini kolektif hareket teorisyenlerinden Smelser'da bulmuştur. Ona göre (Smelser, 1962) kolektif davranış, modernleşme sürecinin doğurduğu yapısal değişimlere tepki olarak ortaya çıkan irrasyonel ve geçici hareketlerdir (Akt. Çayır, 1999: 14). Smelser'a göre toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında gerekli koşullardan biri olan gerginlik, insanları genelleştirilmiş inançlar çerçevesinde toplumsal düzeni yeniden organize etmek için hareketlendirmektedir (Akt. Özen, 2007: 21, 22).

Kitle toplumu kuramcıları, Durkheim'in anomi ve egoizm kavramlarından hareketle, grup, aile ve cemaat bağlarının zayıflamasıyla, bireyselliğin ve yabancılaşmanın yaygınlaşması, dolayısıyla modern toplumun bir kitle toplumu haline geldiği savunmuştur (Buechler, 2004). "Kitle toplumu" kuramcıları, kitle protestosunun, insanların aracı gruplar ya da kuramlarla bağlarının olmaması sonucunda ortaya çıktığını belirtir: insanlar yakınlarındaki nesnelerle bağları olmadığında kitle halinde hareket etmeye uygun hale gelir. İnsanlar cemaatlerinden ve işlerinden ayrıldıkları zaman, yeni biçimlerde yeniden birleşmekte serbest hale gelir. Dahası, farklı arkadaşlık ilişkilerine sahip olmayanlar, yeni ve çoğunlukla kendilerinden uzakta, bağlılık ve sadakat kaynakları arama eğilimi gösterirler (Kronhauser'dan akt. Jasper, 1997/2002: 53). Bağlarından koparılan birey, parçalanmakta, köklerinden kopartılmakta, yalnızlaştırılmakta, güçsüzleşmekte kısacası etkiye açık hale getirilmektedir. Toplumdan kopukluğun kolektif davranışı hızlandırıcı ve artırıcı bir etkiye yol açtığı düşünülmüştür (Buechler, 2004). Kitle toplumu, radikal oluşumları engelleyecek, akrabalık ve cemaat bağları yok denecek kadar azdır (Pinard 1968'den akt. Uysal, 2007: 40). Kitle toplumu kuramı, kişisel bağların güçlü olduğu küçük grupların yok olmasıyla modern toplumun, soyutlanma, kişiliklerin kaybolması ve yabancılaşmanın egemen olduğu kitle toplumunun ortaya çıktığını savunur. Bunun sonucunda, bağlarından koparılan,

yalnızlaştırılan ve yabancılaşan bireyin kolektif davranışlara katılması daha kolay hale gelmektedir.

“Kitle toplumu (Mass Society)” ve “kitle yoksunluğu (mass deprivation)” yaklaşımları kolektif hareket olgusuna yakındır. Fakat toplumsal hareketin ortaya çıkışının ele alan Arendt ve Kornhauser’a göre normal ya da sağlıklı toplum, insanların manipülasyonunu engelleyen, denetleyici görev alan güçlü sınıf ve grup dayanışmalarına sahiptir. Fakat bu sınıf ya da grup dayanışması kentleşme ve sanayileşme şartlarının altında zayıf düştüğünde, yerine sürüleşme süreci (toplumsal buhran, toplumsal parçalanma, başıboşluk) başlar. Bu atomize ve bağlarından kopartılmış kitleler, güçlü seçkinler ve karizmatik liderlerin yönetimi altındadır. Sonuç olarak totaliter hareketler ortaya çıkar.

“Göreceli Mahrumiyet Teorisi” (Gurr ve diğ.’e göre) “kolektif davranış” yaklaşımına, toplumsal hareketin devrimci patlamanın (salgın) ya da devrimin görünümünün ılımlı şekli olduğunu eklemiştir. Öte yandan hem Smelser’in yapısalcı yaklaşımı hem de kitle toplumu kuramı statükocu önyargıya sahip oldukları ve kolektif davranışları irrasyonel, tehlikeli, aşırı ve sapkın gördükleri gerekçesiyle çokça eleştirilmiştir. Kitle toplumu kuramı, birincil ve ikincil ilişkilerin devam eden etkisini görmezden geldiği ve bu ilişkilerin kolektif eylemlere katılımı bazen artırıcı, bazen de engelleyici bir rol oynayacağını görmezden gelmektedir (Pinar, 1968’den akt. Uysal, 2007: 41).

2.4.2. Sosyal değişim için toplumsal hareketler: Chicago Okulu

1950’ler ve 1960’lardaki çalışmalar kolektif davranış kalabalıklar, eylemler, panik, cinnet, moda gibi olayları aynı başlık altında sınıflandırma eğilimindedir. Bu görüşlerin çoğu hareketleri amaçlı olgular olarak tanımlamaktadır. Hayal kırıklığı, köksüzlük, mahrumiyet ve sosyal krizler bireysel davranışların kolektifleşmesini engeller (della Porta ve Diani, 2006: 11, 12). Chicago Okulu, toplumsal hareketlerde sosyal yapıdaki hızlı değişim durumlarına odaklanmaktadır. Nüfus hareketlilikleri, teknolojik değişiklikler, kitle iletişim araçlarının etkileri insanları durumlarını değiştirmeye yönelik yeni arayışlara itmektedir. Chicago Okulu’nun önemli temsilcilerinden Robert Park, kolektif davranış yalnızca kalabalıklarla sınırlı tutmayarak, toplumsal uyum ve kontrole uygun davranışlar ile toplumdaki gerginlik ve çözülmeden ortaya çıkan yeni davranış biçimleri arasında net bir ayırım yapmışlardır (Buechler, 2004). Chicago Okulu temsilcilerine göre ise kolektif eylem, çatışmaları kendi içinde anlaşılması gereken durumlarda verilen bir tepki olarak ele alınabilir. Yani çatışma, birlik ve bütünlük prensibiyle tanımlanan bir toplumsal sistemin uyumu ya da çözülmesi açısından bir veri olarak değerlendirilmektedir. Yapısal işlevselci yaklaşımda olduğu gibi, Chicago Okulu’nda

da kolektif davranışlar kurumsal olmayan politik hareketler olarak ele alınmıştır. Bir taraftan yapısal işlevselci ekolün diğer taraftan Chicago Okulu'nun üzerinde çalışmış olduğu kolektif eylem teorisinin temelinde sosyal hareketlerin sağlıklı ve normal bir toplumda görülemeyeceği anlayışı vardır. Kısacası, sosyal hareketleri bunalım ve kriz dönemleri ile açıklamak, bu konuda yapılan çalışmalar açısından bir gelenek haline gelmiştir (Çımrın, 2009: 50). Toplumsal hareketlerin sosyal düzensizlik durumunda ortaya çıkabileceği görüşünü savunan Merton'a göre sosyal hareketler sosyal düzensizlik olarak adlandırılacak dönemlerde gözlemlenen toplumsal olgulardır. Sapkın bir davranış olarak ortaya çıkan sosyal hareketler, bir sosyal problem olarak hayat bulur. Sosyal düzensizlik durumlarını açıklamak ise oldukça göreceli ve güçtür. Bu nedenle sosyal hareketlerin de açıklanması ve tarihsel zeminde bir noktaya oturtulması oldukça problemlidir (Merton, 1971: 819, 820). Öte yandan Chicago Okulu'nun çalışmalarından etkilenen Coleman'ın çalışmaları ile Amerika'da kolektif eylem çalışmalarının daha "iyimser" bir nitelik kazanmış olduğu dikkat çekmektedir. Coleman ile birlikte artık bu dönemde klasik sosyal hareketler olarak adlandırılan işçi ve ulusal kurtuluş mücadeleleri yerine çevreci, etnik ve kadın özgürlük hareketlerinin de açıklanmaya çalışıldığı bilinmektedir (Coleman, 1971'den akt. Çımrın, 2009: 51).

2.4.3. Rasyonel ve anlamlı hareket olarak kolektif davranış: Sembolik Etkileşimci Yaklaşım ve Herbert Blumer

Herbert Blumer'ın kolektif davranış ve toplumsal hareket literatürüne önemli katkıları olmuştur. Hatta kolektif davranışı bilimsel bir temele Blumer oturtmuştur. Blumer, kolektif davranış içinde bireylerin rasyonel davrandıklarını varsayar. Toplumsal davranışı bulaşıcı bir "döngüsel tepki" olarak tanımlar: kalabalık üyeleri ne istedikleri konusunda endişeli ve kararsız olduklarından ve ne istediklerini tam anlamıyla bilmediklerinden, izlenecek tutarlı yollar belirlemek yerine sadece etraflarındaki insanların davranışlarını taklit ederler (Jasper, 1997/2002: 52). Bu durumda söylentiler, korku ve endişe insanları kolayca etkileyebilir (Jasper ve Polletta, 2001: 2). Blumer'e göre kolektif eylemin ortaya çıkmasında eşitsizlik ve mahrumiyet algısı oldukça etkilidir, insanlar bu yönde kolayca kışkırtılabilir. İnsanların etkiye bu denli açık olması, Blumer'a göre, belirli konularda daha hızlı ikna edilebilmelerini sağlamaktadır (Uysal, 2007: 34). Blumer'in kavramsallaştırmasında bireylerin etkiye açıklığı ve duyarlılıkları ikna edebilmek için oldukça önemlidir. Bu nedenle özellikle korku, endişe ve belirsizlik, ikna retoriğinde fazlaca kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra grup coşkusu yaratmak için: a) grup kimliği ve grup ilişkileri tespit edilerek düzenli bir biçimde insanlara sunulur b) ayrıca grubun haklılığına ve eylem tarzının sonuç getireceğine yönelik ruh halinin oluşması ve onu tamamlayacak biçimde içinde bulundukları durumun eleştirisi

ile çözüm getirerek kendi faaliyetlerini haklı gösterecek grup ideolojisi geliştirilir c) son olarak ise amaca ulaşmak için yeterli sayıda taraftar kazanılması ve sürdürülmesi için taktikler geliştirilir (Blumer, 2000: 22, 23). Blumer'e göre bir toplumda normal şartlarda, beklentiler arasında belirli bir uyum sürerken, maddi şartlar ve kültürde değişim olması dolayısıyla beklentilerde de değişimin ortaya çıkması, o toplumda beklentilerle realite arasında uyumsuzluk ve sıkıntı oluşmasına sebep olur. İnsanlar kendiliğinden bu tür sorunların var olduğu kanaatine varamaz, genellikle bu yönde ikna edilmeleri gerekmektedir. Blumer, ikna sürecini kışkırtma olarak değerlendirmektedir. İnsanlar bir sıkıntı olduğuna inandıktan sonra eski alışkanlıkları gevşer ve benimsedikleri toplumsal kontrol mekanizmaları devre dışı bırakılır (Uysal, 2007: 35). Blumer, a) insanların dünyaya ve nesnelere yükledikleri anlama göre hareket ettikleri b) bu anlamların etkileşimle ortaya çıktığını c) bu anlamların süren yorumlama sürecinde yaratıldığı, sürdürüldüğü ve dönüştürüldüğü yönündeki üç temel varsayımdan hareket eder (Blumer, 1969'dan akt. Buechler, 2004). Öte yandan Blumer, kolektif hareketin ébüyük ölçüde spontane, kuralsız ve dengesiz" (Buechler, 2004: 49) olduğunu belirtmektedir. Bu noktada Buechler, Blumer'den hareketle kolektif davranışın üç aşamada ortaya çıktığını öne sürer: birinci aşama, sosyal düzendeki dengesizlikler ve huzursuzluklar, bazı kişilerin var olan durumlarını açıklamaya ve tatmin etmeye yeterli olmaz. Diğer bir ifade ile bir toplumda dengesizlik ve huzursuzluğun var olması otomatik olarak kolektif tepki olması gerektiği anlamına gelmez. Bunun için ikinci aşamanın oluşması şarttır. İkinci aşamada bir grup insan var olan durumu birbirleri ile paylaşır ve söz konusu durum karşısında neler yapabileceklerini tartışırlar. Böylece toplumdaki huzursuzluklar sirayet eder. Toplumsal düzendeki bozukluklar ve bu konudaki huzursuzluk tesadüf, sirayet (bulaşma), duyarlılık ve etkiye açıklık ve karşılıklı etki ile ortaya çıkar. Üçüncü aşamada ise artık toplumsal hareketin oluşması için şartlar olgunlaşmıştır. Toplumdaki huzursuzluğun diğer bireylere yayılması, böylece bu huzursuzluklar tesadüf ve sirayet (bulaşma) sonuç olarak ise duyarlılık, etkiye açıklık ve karşılıklı etki ile ortaya çıkar (Buechler, 2004).

Blumer, devrimci, reformcu ve simgesel hareketler olarak sınıflandırdığı toplumsal hareketleri şu şekilde açıklamaktadır: *Reformcu hareketler* kurulu düzenin belli bir yönünü değiştirmeye, düzeltmeye çalışırlar. Örneğin, bu tür hareketler bazı grupların toplumdaki konumunun düzeltilmesini, çocuk işçi çalıştırılmasını ve sigara içmesini yasaklamak isteyebilir. Ancak, *devrimci hareketler* var olan toplumsal düzen yerine yenisini kurmak için çaba harcarlar. Reformcu hareketin çıkış noktası var olan toplumsal prensiplerdir ve ondan hareketle dengesizlikleri

eleştirirler ve düzeltmeye çalışırlar. Devrimci hareket ise var olan kültürel değerleri ve ahlak prensiplerini reddederek yenilerini ortaya koymaya çalışır. Reformcu harekete göre devrimci hareketlerin otoriteyle (ve toplumla) ilişkisi de farklıdır. İlki yönetim tarafından kabul ve saygı görebileceği halde, devrimci hareket şiddet dahil bir çok yönetimle devlet otoritesi tarafından engellenmeye çalışılır. Blumer'e göre reformcu hareketler kamuoyunu etkilemeye çalışırken, radikal hareketlerin birinci derdi bu değildir ve daha çok üye kazanma yöntemiyle amaçlarına ulaşmaya çalışırlar. Blumer'ın incelediği diğer grup hareketler ise *simgesel-kültürel (expressive) hareketler*dir. Bu hareketler var olan durumu değiştirmeye çalışmak yerine daha çok o toplumdaki kültürü ve anlayışı değiştirmeye çalışırlar. Bunlar arasında dinsel gruplar vardır ve bu gruplar da toplumdaki bazı dengesizliklerden ve gerginliklerden beslenebilmektedirler. Bunları dans eden bir kalabalığa benzeten Blumer'a göre bu hareketler yoğun bir samimiyet, coşku, varlık ve aidiyet duygusuna sahiptirler. Bunlar daha çok belli bir kültürel değeri, ideolojiyi, yaşam tarzını ya da tercihi kendi aralarında uygulamaya çalışan gruplardır. Bu hareketlerde siyasi yön çok fazla ön plana çıkmaz (Uysal, 2007: 36, 37).

2.4.4. Değer, güç ve katılım odaklı hareketler: Ralph H. Turner ve Lewis M. Killian

Turner ve Killian'ın kolektif davranış konusundaki düşünceleri genel olarak Blumer'ın görüşlerine benzese de, Onlar'ın kolektif davranışlar hakkındaki düşüncesi Blumer'ın düşüncesinde farklılaştığı noktalar bulunmaktadır (Buechler, 2004): ilk olarak hareket içinde iletişim süreçlerine ve rasyonel yorumların varlığına daha büyük bir vurgu yaparlar, ikincisi, hareketlerin standart bir ömrü vardır ve üçüncüsü hareketlerin kurumsallaşabileceklerini kabul ederler ve toplumsal hareketleri sınıflandırır. Turner ve Killian, daha önceki kolektif davranış kuramcılarından farklı olarak, kolektif davranışı anormal, patolojik, irrasyonel ve sorunlu olarak tanımlama fikrinden vazgeçmişlerdir (Jasper, 1997/2002: 53). Kolektif davranışların her ne kadar düzensiz başlamış olsalar da zaman içinde düzenli bir duruma kavuşacağını varsaymaktadırlar (Buechler, 2004).

Bunun yanı sıra kalabalıkların yalnızca otomatik tepkiler verdiği düşüncesi terkedilmiş, kişilerin eylemlerini biçimlendirmek ve yönlendirmek için simgeler bulup, bu simgeleri yorumladıkları öne sürülmüştür (Buechler, 2004). Yani, “gerçeklik hakkındaki kararsızlık” karşısında, kalabalık üyeleri birbiriyle, yeni bilişsel, normatif ve duygusal arayışlar yaratacak şekilde etkileşime girerler: Herhangi bir durumdaki doğru ve yanlışın yeni baştan ortaklaşa tanımlanması meşruiyet

sağlar ve kolektif davranış içinde nasıl hareket edileceğini koordine eder (Jasper, 1997/2002: 53).

Yukarıda bahsedilen Blumer'ın reformcu, devrimci ve simgesel hareket sınıflanmasına karşılık, Turner ve Killian, değer odaklı, güç odaklı ve katılım odaklı hareket sınıflandırmasını önermiştir (Buechler, 2000). *Değer odaklı* hareketler toplum istenilen düzeyde daha iyi bir toplum olabilmesi için şiddet içermeyen eylemleri kapsarlar, *güç odaklı hareketler* geniş grupları ele geçirebilmek ve fikir ve öğretilerini geniş kitlelere yayabilmek için saldırgan davranışlar ve şiddetin gerekliliğini vurgularlar. Öte yandan amaca ulaşabilmek için şiddet dâhil yer yolun kullanılabileceğini ima ederler. *Katılım odaklı hareketler* ise dış hedef gütmek yerine daha çok kendi üyelerinin ihtiyaçlarının giderilmesini amaçlar. Yoksullara ve engellilere yardım hareketleri bu hareketlere örnek verilebilir (Buechler, 2004).

2.4.5. Toplumsal farklılaşma ve bütünleşme sürecinde toplumsal hareketler: Neil Smelser

Yapısal işlevselci ekol toplumu, sürekli bir devinim içinde karakterize eder. Böyle bir yapı içinde her kurum belirli bir görevi yerine getirmektedir. Yapısal işlevselci ekol kolektif davranışları ise benzer şekilde, değişen inanç ve değerler doğrultusunda açıklamaktadır. Bu bağlamda kolektif davranış yapısal gerginliğe, ekonomik krize ve modernleşmeye bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. Bunun yanı sıra, yapısalci sosyologlar gruplar arası ilişkilerde ve yeni sosyal hareketlerde kolektif kimliğin önemi üzerinde durmuşlardır (Tıgılı, 2011: 18). Yapısal işlevselci teorinin önde gelen isimlerinden biri olan Smelser, toplumsal sistemde ortaya çıkan değişmeyi içsel bir gerilimle açıklar. Bu gerilim sonucu belirli bir durumda mevcut norm ve roller geçerliliğini yitirir, insanlar doyumsuzluk ve memnuniyetsizlik içine düşerler. Bu durum insanların geçici olarak toplumsallıklarını kaybetmelerine neden olur. Çözülmenin göstergeleri ise kolektif davranış biçimleri ve sosyal hareketlerdir. Bu ortam, toplumun yeniden bütünleşmesi için gerekli yeni düzenleme mekanizmalarını harekete geçirir (Smith, 1976/1996: 36, 37). Smelser, kolektif davranış ve yapısal gerginlikleri olağandışı ve sapkın olarak görmemektedir (Crossley, 2002). Ona göre kolektif davranış, modernleşme sürecinin doğurduğu yapısal değişmelere verilen bir tepki ve ortaya çıkan, irrasyonel ve geçici hareketler olarak değerlendirmektedir. Sosyal hareketler, panik, histerik, isyan gibi tahammülsüz eylemlerdir ve bunlar daha çok toplumdaki aşırı durumlara bir tepki olarak mobilize olurlar (Smelser, 1962: 10, 12). Smelser bu tepkinin, pozitif veya negatif mitlere ya da oldukça basitleştirilmiş bir gerilim

yorumuna dayandığını belirtmektedir (Offe, 1999: 73). Kişiler kuşku, kaygı, belirsizlik gerilimleri altına girdiklerinde de kolektif davranış olayları meydana gelir. Bunlar yeniden tanımlayıcı bir inanç temeline dayalı olarak toplumsal eylemin harekete geçirilmesidir (Smith, 1976/1996: 135).

Neil Smelser, kolektif davranışın ortaya çıkması için birbirine bağlı altı faktör gerektiğini savunmaktadır. Bunlardan birincisi “*Yapısal Teşvik*”, toplumsal yapıdaki kolektif davranışı kolaylaştıran veya zorlaştıran boyutları kastedilmektedir. Bunlar, kurumsallaşma içinde belli rollerin ve görevlerin yerine getirilmemesinden doğan durumlardır. İkinci faktör, “*Yapısal Gerginlik*”tir. Toplumsal yapıdaki belirsizlikler, beklentilerin karşılanmaması, mahrumiyetler ve çatışmaları ifade eder. Hoşnutsuzluk, kaygı, düşmanlık gibi, toplumsal hareketlerin düşünsel alt yapısını oluşturan ideolojilerinde oluşmaya başladığı süreçlerdir. Üçüncü faktör, “*Ortak İnanç*” ise kolektif davranışın oluşabilmesi için aktivistlerin kendi arasında problemin tanımı ve çözümüne yönelik geliştirdiği fikir birliğidir. Bunun yanında insanların ilgisini ve tepkisini belli bir yöne çekebilecek ortak noktaların oluşturulmasıdır. Toplumsal hareket öncesinde oluşacak olumsuz bir durum insanların toplumsal harekette ikna olmalarını ve harekete geçmelerini hızlandıracaktır. Dördüncüsü, “*Tetikleyici Faktörler*” ile inancın sağlamlaştırılması için kışkırtıcı ya da dramatik unsurlara başvurulur. Beşinci faktör, “*Eyleme Yönlendirme/Mobilize Etme*” ile kolektif hareket için eylemin organize edilmesi ve katılımcıların harekete geçirilmesidir. Altıncı ve son faktör ise “*Sosyal Kontrol*”dür. Bu faktör ile toplumda genel yapıdan kaynaklı bir kısıtlamanın çözülmesi amaçlanmaktadır. Sosyal kontrol düzeyinin güçlü olduğu toplumlar kolektif eylemlere katılma ve toplumsal muhalefet hareketlerini geliştirme yönünde, sosyal kontrol düzeyi düşük olan toplumlara göre daha isteklidir. Toplumsal hareketler, toplumun genel yapısından kaynaklı bu engeli aşabilmek için bu yönde mesajlar iletmelidir (Buechler, 2004: 50).

Kolektif davranışın tarihsel süreç içindeki farklılaşan noktaları, Smelser için sosyal hareketi açıklama noktasında öne çıkmaktadır. Böylesi bir anlayışla yola çıkan Smelser, sosyal hareketleri sınıflandırma konusunda ikili bir kategori uygulamıştır. Smelser, sosyal hareketleri “değer” ve “norm” yönelimli olmak üzere ikiye ayırmıştır. Değer yönelimli hareketler, toplumun bir ya da daha çok değerinde kapsamlı ve uzun dönemli değişiklik yapılması anlamına gelmektedir. Norm yönelimli hareketler ise temel değerlere dokunmazken, toplumun değerlerinin başarıma süreçlerini değiştirmeye çalışmaktadır (Blackwell 2003’dan akt. Çımrın, 2009: 47, 49). Öte yandan Smelser’e göre kolektif davranış sahasına giren olaylar a) Panik tepkisi b) Çılgınlık tepkisi (moda dalgalanmaları, mali patla-

malar ve dini rekabetler gibi) c) Düşmanlık tohumunun yayılması d) Sosyal ıslahat hareketleri de olmak üzere çeşitli norm-yönelimli hareketler e) Siyasi ve dini ayaklanmalar, devrimler, mezhep ve mezhepçilik hareketlerdir (Buechler, 2000; Türkdoğan, 2013: 26). Öte yandan Smelser, toplumsal yapı içinde belli konumların ve parçaların protestoya diğerlerinden daha meyilli olduğunu kabul etmiştir. Baskı, eşitsizlik, engelleme, zorbalık gibi, protestocuların öfkelenmesine neden olan gerçek toplumsal sorunlar vardır; protestocuların yaptıkları, basitçe kendi çıkarları peşinde koşmak değildir (Jasper, 1997/2002: 55). Smelser, ayrıca bir kolektif davranış tipleştirilmesinin dört temel ilkeye dayandığını belirtmektedir. Bunlar: 1) değerler veya yasallığın esas kaynakları 2) normlar veya etkileşim için düzenleyici standartlar 3) roller ve ortak örgütlenme için ferdi iticiler 4) duruma uygun kolaylıklar veya belli amacın izlenmesinde karşılaşınca ortaya çıkan engeller (Türkdoğan, 2013: 27). Smelser, uygulamada sivil toplumun gelişmediğini düşünmektedir. Kolektif davranış yaklaşımı toplumsal hareketler irrasyonel ve psikopatolojik görmesinin nedeni de budur. Bir toplumda sosyal düzen yeterli bir şekilde tüm sınıf çıkarlarını tatmin edemez ve bu toplumsal hareketlerin ortaya çıkması için bir temel oluşturmaktadır (Mamay, 1991).

2.4.6. Göreceli mahrumiyet teorisi: James Davies, Ted Gurr ve Denton Morrison

“Göreceli Mahrumiyet Teorisi”, mahrumiyet, kızgınlıklar ve şikâyetlerin, insanları kolektif davranışa katılmaya yönlendirdiği görüşünü savunmaktadır. Yani “Göreceli Mahrumiyet”, tamamen objektif standartlara bağlı bir mahrumiyet olgusuna bağlı olarak değil, insanların beklentileriyle gerçekte bulundukları durum arasındaki farklılık yüzünden ya da kendi durumlarının başkalarınınkinden farklı olması yüzden kolektif davranışa başvurduğu düşünülmektedir. Diğer bir ifade ile mutlak bir mahrumiyetten söz etmek yerine beklentilere göre veya başkalarına göre insanlar daha kötü durumda olduklarına inandıkları zaman şikâyet ettikleri bu duruma kızgınlıkları nedeniyle protestoya başvurumaktadırlar. Bu kızgınlık, hayal kırıklıkları ve mahrumiyetlere gösterilen tepkiler bireyseldir. Kişiler kendi durumları ile diğer insanları karşılaştırarak kolektif eylemde bulunurlar. Kısacası yapısal dengesizlikler ve mahrumiyetlerin bireysel düzeyde algılanmasına vurgu yapmaktadırlar (Uysal, 2007: 42). Göreceli mahrumiyet teorisinin temel varsayımlarına göre; öncelikli olarak, görece mahrumiyetin çok olması sivil şiddet ihtimalini artıracaktır. Diğer bir deyişle, insanların beklentileri ile gerçek durumları arasında ne kadar büyük mesafe varsa kolektif şiddete başvurma ihtimalleri o derecede artar. İkincisi, sivil şiddet eylemine katılma ihtimali ve katılma derecesi ile katılım yüzünden karşılaşacağı ceza ve zorluk eğrili lineer biçimde ilişkilidir. Katılıma verilecek ceza belli ölçüde şiddeti artırabilse de ceza ve yaptırımların

çok artması, taşınması zor yükler getireceği için katılımı azaltıcı bir etki yapmaktadır. Üçüncü temel varsayım ise, göreceli mahrumiyet elitlerde ve alt kesimlerde farklı biçimde kendini gösterir; kitlelerin mahrumiyeti örgütsüz, geniş kapsamlı ve düşük yoğunluklu sivil şiddete yol açarken, elitlerin mahrumiyeti yüksek yoğunluklu ve üst düzeyde örgütlü olarak ortaya çıkar (Uysal, 2007: 42). Yoksulluk çeken birinin yoksulluğunun derecesi ile aslında bu durumdan kurtulmanın mümkün olduğu düşüncesinin ne kadar kuvvetli olduğu buna bir örnek olabilir. Mahrumiyetini haklı görmemesi dışındaki diğer faktörler kişi ve grupların rahatsızlıklarını, kin ve öfkelerini artırıcı bir etki yapmaktadır. Bu arada, kızgınlıklar kolektif tepkilerin ortaya çıkmasına yol açarken, sosyal kontrol mekanizması da kolektif tepkileri şekillendirmektedir. Sosyal kontrol boyutunu oluşturan ceza korkusu ve protestonun kurumsallaşması kolektif davranışa katılımı azaltıcı bir etki yaparken öfkenin sürmesi de artırıcı bir etki yapar. Ayrıca, sosyal kontrol mekanizmalarını oluşturan ceza endişesi ve cezaların haksız görülmesi, katılımı artırıcı bir etki yapmaktadır (Uysal, 2007:43).

2.4.7. Politik süreç yaklaşımı: Sidney Tarrow

Tarrow'da sosyal hareket kavramını tanımlarken, kolektiviteden yola çıkmaktadır. Tarrow'a göre sosyal bir hareketin meydana gelebilmesi için insanların örgütlenmiş olmaları gerekmektedir. Ancak Tarrow, bu kolektivitenin ayırt edici özelliğinin onun çatışmacı doğasında aranması gerektiğini vurgulamaktadır (Tarrow, 1994: 2, 3). Toplumsal hareketleri kolektif eylem çerçevesinde tanımlayan Tarrow (1998: 7)'a göre ise kalıcı bir etkileşim ve dayanışma içinde olan ortak hedeflere sahip bireyler tarafından geliştirilen kolektif eylemlerdir.

Sosyal hareketin tüm katılımcıları bir hedef doğrultusunda eylemde bulunurken, karşıtları ya da otoritelerle çatışmacı bir ilişkiye girmektedirler. Sosyal hareketlerin sahip oldukları bu temel özellik, onu diğer kolektif eylemlerden ayırmaktadır. Bu anlamda sosyal hareketlerin çatışma temelli sosyal ilişkiler oldukları söylenebilmektedir. Birçok insan, bir organizasyon yapısı içinde kolektif eylemde bulunabilir, ancak oluşturulan bu kolektivite belirlenen hedefe karşı bir çatışma ve muhalefet duygusu taşıyorsa, o zaman sosyal hareket olarak adlandırılabilir. Tarrow'un yaklaşımına göre sosyal hareketler, "*itilaflı kolektif eylem*" (contentious collective action) olarak da ifade edilebilmektedir (Tarrow, 1998: 3). Tarrow, kolektif hareketi açıklarken, hareketin ivme kazanmasında etkili olan toplumsal koşullara özel olarak vurgu yapmaktadır. Kaynak mobilizasyonu teorisi toplumsal hareketlere katılan bireylerin ve grupların katılım sebeplerini fayda ve çıkar artırma ile açıklamışlardır. Kaynak mobilizasyonu yaklaşımı ile benzer

noktalar üzerinde durmasına rağmen, politik süreçler yaklaşımının temel varsayımı, toplumsal olayları açıklamada toplumsal ve politik nedenlerin de önemli olabileceğidir. Charles Tilly, Douglas McAdam, Sidney Tarrow gibi teorisyenler bu görüşün savunucuları arasında yer alırlar. Görüşleri, çoğunlukla kaynak mobilizasyonu yaklaşımında destek bulmasına rağmen, politik süreçlere olan vurgu ile bu yaklaşımı savunan teorisyenlerden ayrılmaktadırlar. Politik süreçlerin toplumsal hareketleri, kolaylaştırıcı ya da engelleyici özelliklerde olabileceği varsayımına odaklanan teorisyenler, toplumsal hareket sürecini sosyal ve politik bağlamdan bağımsız olarak değerlendiren yaklaşımlardan farklılaşmaktadır. Politik süreçler yaklaşımının temel çıkış noktası, farklı toplumsal ve politik yapılarda, farklı özelliklere ve stratejilere sahip toplumsal hareketlerin ortaya çıkış nedenlerinin incelenmesidir. Politik süreçler yaklaşımının toplumsal hareketleri, içinde yer aldıkları politik yapı ile ele alınmasında, yaklaşımın ortaya çıktığı 1960'larda ABD'de yaşanan toplumsal hareketlerin stratejik özelliklerinin belirleyici olduğu söylenebilir. 1960'ların başlarından itibaren analizlerde, toplumsal hareketleri açıklamak üzere politik temelli bir yaklaşım geliştirmiştir (Tarrow, 1998: 18).

Yaklaşım, toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında kaynakların yanı sıra, toplumsal hareketi yönlendiren “sosyal ve politik” kaynakların da önem taşıdığını vurgulamaktadır. Tarrow’a göre toplumsal hareketlerin ortaya çıkması için gereken siyasi kaynaklar; katılımın açıklığı, gruplaşmaların istikrarı, destek gruplarının varlığı, seçkinlerin bölünmüşlüğü ve hükümetin talep edilen kamu politikalarını oluşturabilme yeteneğidir (Tarrow, 1998: 24, 25). “Politik Fırsatlar” olarak da adlandırılan yaklaşıma göre toplumsal hareketlerin aktörlerinin eylemde bulunmasında belirli politik fırsatların varlığı ya da yokluğu etkilidir (Meyer, 2004). Toplumsal hareketin başarısı da yine bu politik süreçlerin iyi değerlendirilmesi ile mümkündür. Toplumsal hareketin ne zaman ortaya çıkacağı ve ne ölçüde başarılı olabileceği katılımcıların politik fırsatları ne kadar iyi değerlendirdiği ile bağlantılıdır (McAdam, 1996: 24). Bu notada, kaynak mobilizasyonu yaklaşımı daha grup veya birey faydasına odaklı, politik süreçler yaklaşımının ise daha çok toplum odaklı olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında politik süreçler belirleyici ve yönlendirici bir rol oynar. Öte yandan toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında toplumsal yaşamda ortaya çıkan güç ilişkileri belirleyicidir. Bu nedenle toplumsal olayları analiz eden araştırmacı, toplumdaki güç ilişkileri ve politik süreçleri de dikkate almalıdır. Toplumsal hareketlerin profesyonel örgütler ve sektör haline gelmiş bir yapı tarafından yönlendirilmesine karşı, politik süreç yaklaşımı örgütsel olmayan aktörlerin de toplumsal hareketlerin yönlendiricisi olabileceği savıyla, kaynak mobilizasyonu

yaklaşımına eksik olan siyasi tavrı kazandırmıştır (Lelandais, 2009: 73). Yaklaşım, kaynak mobilizasyonu kuramındaki sosyal ve politik alana ilişkin eksikliği gidererek, politik eksenindeki boşluğunu doldurmuştur.

Tarrow, toplumsal hareketler üzerinde politik süreçlerin etkili olduğuna özellikle vurgu yaparak, politik ve sosyal süreçlerin etkilediği toplumsal hareketlerin ortaya çıkışını kolaylaştıran dinamikler olarak; politik fırsatlar, sosyal ağ ve ideolojik çerçeveyi ele almıştır (Tarrow, 1994: 23, 24). Tarrow, toplumsal hareketleri aktörleri de dâhil ederek daha geniş bir perspektifte ele almıştır. Böylece toplumsal hareketleri belli kişilerin ya da grupların fayda amaçlı tepkilerinden ziyade sosyal ve siyasal yapıdaki değişimler bağlamında değerlendirilmiştir. Siyasi süreç kuramcıları toplumsal hareketler üzerinde siyasetin ve stratejilerin belirleyiciliği üzerinde durmuşlardır. Tarrow’a göre “sosyal hareketlerin yarattıkları etki ve güçler ancak onların politik süreçlerden faydalanma olanaklarına bağlı olarak gerçekleşmektedir” (Tarrow, 1998: 175). Her ne kadar temel varsayımlar açısından birbirinden farklılaşsa da, Kaynak mobilizasyonu yaklaşımı ve politik süreç yaklaşımının üzerinde durduğu ortak nokta fayda ve örgütlülüktür. Kaynak mobilizasyonu bireyin faydasına odaklanırken, politik süreç yaklaşımı daha çok toplumsal fayda odaklıdır. Öte yandan kaynak mobilizasyonu formel örgütler üzerinde dururken, politik süreçlerin üzerinde durduğu, informal sosyal ağlar ve etkileşimlerdir. Yine benzer biçimde her iki yaklaşım da toplumsal olayları açıklarken kaynaklara ve stratejilere vurgu yapar. Kaynak mobilizasyonu yaklaşımında kaynak maddi, fiziksel, insan, moral vb. iken politik süreç yaklaşımında toplumsal hareketleri temel motivasyonunu politik fırsatlar belirler.

Kaynak mobilizasyonu ve politik süreçler yaklaşımı rasyonellik boyutunda da eleştirilmiştir. Toplumsal hareketler bu yaklaşımların ortaya sürdükleri kadar rasyonel fayda ve çıkar hesapları üzerinden gerçekleşen olgular değildir. Toplumsal olayların ortaya çıkmasında toplumda beliren birtakım hoşnutsuzluklar belirleyici olmaktadır ve çoğu zaman toplumsal olaylar tepkisellikle ortaya çıkmaktadır. Oysa politik süreç yaklaşımı tıpkı kaynak mobilizasyonu yaklaşımında olduğu gibi toplumsal olayların nedenlerinden çok oluşum biçimlerine odaklanmaktadır. Oysa toplumsal olayların ortaya çıkmasında toplumsal nedenler belirleyici olmaktadır. Süreçler üzerine vurgu yapılmasında toplumsal olayların ortaya çıkmasında etkili olan nedenlerin ikinci planda tutulması belirleyici olmuştur. Ancak bir toplumsal hareketin analizi için hareketin içinde ortaya çıktığı süreçler kadar ortaya çıkmasında belirleyici olan nedenler de büyük önem taşımaktadır.

Toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında etkili olan kültürel etkenleri göz ardı ettiği için eleştirilen Politik Süreç kuramına göre toplumsal hareketlerin üç

temel bileşeni vardır (Tarrow,1994): 1) *İşyan bilinci*: Toplumda bazı kişilerin sınıntı ve şikâyetleri olur ve adaletsizlik algısına dayanan bu şikâyetler sisteme yöneliktir. Ortaklaşa bir adaletsizlik algısı ve bilinci oluştuğunda bu bireyler toplumsal hareket katılımcılarına dönüşürler. Hareketlere katılanlar hedeflerini rastlantısal seçmezler. Toplumsal hareketler politik sistemin öne çıkardığı şikâyetler ekseninde ortaya çıkar. 2) *Örgütsel güç*: Toplumsal hareket güçlü bir liderliğe ve yeterli kaynaklara sahip olmalıdır. 3) *Politik fırsatlar*: Var olan siyasal sistem bazı meydan okumalara karşı kırılğan ise bu meydan okumayı toplumsal değişim amacıyla kullanmak isteyenlere fırsat yaratmış olur.

2.4.8. Rasyonel eylem kuramı kolektif hareketin kaynağı seçimli güdüler: Mancur Olson

“Rasyonel Eylem” yaklaşımına göre kişiler, eylemlerinde kar-zarar hesabını göz önünde bulunduracak kadar çıkarıcıdır. Yaklaşımın önde gelen isimlerinden biri aynı zamanda ekonomist olan Mancur Olson’dur (Çetinkaya, 2013: 31). Olson’a göre bireyler davranışta bulunurken, kendilerine kar ya da zarar getirebilecek olanlar arasından rasyonel biçimde bir seçimde bulunurlar. Olson’un yaklaşımı kollektif davranış ve toplumsal hareketler alanına yeni bir açılım getirmiş, yıkıcı, irrasyonel ve bilinçsiz olarak ele alınan kalabalıkların davranışları, amaç odaklı ve rasyonel olarak değerlendirilmiştir. Teoriye göre bireyler kendilerine göre avantajlı gördükleri takdirde bir sosyal hareket oluşturmayı kabul etmekte, bir dönüşümden ziyade savundukları konu üzerinde en kısa zamanda avantaj elde etmeyi amaçlamaktadırlar. Yani sosyal hareket belli bir amaç doğrultusunda ve bu amaca ulaşmak hedefiyle bireylerin kolektif olarak ve rasyonel bir biçimde organize ettikleri eylem olarak görülmektedir (Lelandais, 2009: 65, 67) Olson’un bu teorisi kaynakların mobilizasyonu yaklaşımının temelini oluşturmaktadır.

Bir grup bireyin aralarında paylaştığı çıkarların bir sonucu olarak kolektif eylemlerin ortaya çıktığı düşüncesi, Mancur Olson’un, rasyonel düşünen ve kendi çıkarları ile ilgilenen “rasyonel bireylerin” bir grubun kolektif eylemlerine kendi kar zarar hesabına göre katıldığı görüşünün yansımasıdır. Olson’a göre insanları harekete geçirecek mekanizmalar söz konusudur. Bunlara “seçimli güdüler” adını vermiştir. Seçimli güdüler, grup üyeliği için ödüllendirmeyi, gruba üye olmayanlar için ise cezalandırmayı içermelidir. Özetle, Olson, baskı ve maddi fayda ümidi olmaksızın rasyonel bireyin kaynakları ve zamanı kolektif eyleme ayırmayacağını ileri sürer (Cohen, 1999: 115). Olson’un teorisi toplumsal hareketlerde bireyi mobilize eden güdülerin nasıl harekete geçirilebileceğini açıklamaktadır.

2.4.9. Kolektif eylemin adresi olarak sivil toplum: Alain Touraine

Touraine'e göre sosyal hareket, "önemli kaynakların toplumsal kullanım biçimlerini, ele alınan toplumda kabul görmüş etkiyel yönelimler adına gerçekleştirmeyi amaçlayan toplu eylemler"dir (1994/2002a: 88). Öte yandan kolektif hareketin, toplumların kendi yönelimlerini geliştirme ve değıştirme kapasitelerine, yani kendi normatifliklerini geliştirme ve değıştirme kapasitelerine gönderme yapmaktadır (Cohen, 1999: 124). Touraine, ayrıca toplumsal hareketleri anormal ya da patolojik olgular olarak değerdendirilmektedir. Endüstriyel kapitalizmdeki eski form, Touraine'e göre, aşamalı olarak yeni post-endüstriyel form ile yer değıştirdi. Endüstriyel kapitalizmdeki eski formu, "programlı toplum", özünde farklı desenler olan sınıf ilişkileri ve sınıf çatışmaları ile yer değıştirdi. "Programlı toplum"da baskın sınıf, teknokrazi ve işçiler, statükoya karşı meydan okuma amacıyla değildirler. Sınıf çatışmasının anahtarı sosyo-kültürel olmaktan ziyade sosyo-ekonomiktir; bununla birlikte bilgi ve yatırımın kontrolü etrafında tetiklenmektedir. Kısacası Touraine'in sözleri ile toplumsal hareketler, "bir sınıf aktörünün çabası ile organize olmuş kolektif davranıştır" (Mamay, 1991).

Touraine (1992/2014: 305)'a göre, toplumsal hareketler, *hem toplumsal bir çatışma, hem de kültürel* alana yönelmiş kolektif davranışlardır. Touraine, toplumsal hareketleri sosyal yapıyı açıklamada merkezi bir konuma yerleştirmektedir. Sosyal konuların anlaşılmasında, toplumsal hareketler Touraine'in kavramsallaştırmasında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü toplumsal hareketlerin mücadele ettikleri alan kültürel yönelimlere ve toplumsal ilişkilere karşılık gelen bir alandır. Kısacası toplumsal hareketlerin hedeflediğı toplumsal alan ne devlet ne de piyasa mekanizmasıdır. Bu alan tabii ki sivil toplumdur. Bu açıdan devlet üzerinde yoğunlaşan stratejik kolektif hareket teorileri, Touraine tarafından, sivil topluma yönelmiş sosyal hareket görüşüne taban tabana zıt olarak görülür (Cohen, 1999: 124, 125). Sivil toplum alanı aktörlerin, toplumsal normları, kimlikleri oluşturduğu alandır (Önder, 2003: 61). Öte yandan Touraine'in toplumsal hareket olgusu mevcut düzeni korumaktan çok, düzeni değıştirme amacını taşımaktadır. Bu bağlamda toplumsal hareketleri tarihselliğın biçimi, kültürel yatırım, bilgi ve ahlâk modelleri üzerindeki hâkimiyeti ya da bağımlılığı ile tanımlanan bir sosyal sınıfın, bu kültürel modellere yönelmiş çatışmacı hareketi olarak tanımlar (Touraine, 1999: 50). Ayrıca ona göre evde ve kişinin gündelik hayatında kolayca kullanabildiğı iletişim araçlarının da etkisiyle kamusal ve özel alan arasındaki ayrım ortadan kalkarken, sivil toplum ile devlet arasındaki ara açılmaktadır (Cohen, 1999: 125).

Touraine, sosyal hareketin onu gerçekleştiren aktörler temelinde anlaşılması gerektiğini savunur. Çünkü ona göre aktör, toplumsal güçlerin basit bir sonucu değildir ve sosyal hareketler bir aktörler hareketidir (Touraine, 1994/2002a). Özetle, kolektif davranışın örneği olarak toplumsal hareketler, aynı zamanda benzer kültürel yönelim içerisindeki bireylerin, söz konusu kültürden ilham alan toplumsal eğilimleri kontrol etmeyi amaçlayan aktörlerin hareketidir (Touraine, 1999: 43, 45). Touraine'nın tanımlamasında “genel ortak amaç” vurgusunun öne çıkması, gerçekte sosyal hareketlerin en temel özellikleri arasında yer almaktadır. Ancak bu noktada dikkat edilmesi gereken unsur, Touraine'nın genel ortak amaçtan söz ederken “özne”yi yani “aktör”ü göz ardı etmemesidir. Toplumsal eylemler düzen ya da sistemin mantığına ancak “özne” ve “genel ortak amaçlar” yolu ile karşı çıktıklarında sosyal bir harekete dönüşmektedirler. Touraine'na göre zaten özne fikri tek başına bir muhaliftir. Bu nedenle de sosyal hareket olarak bölünmüş özne düşüncesi (2014: 271, 272), Touraine'ın kolektif hareket çözümlemesinin temelinde yer alır. Ancak “özne” üzerinde yapmış olduğu vurgu, çoğu zaman yeni sosyal hareketler alanındaki kimlik inşası anlayışı ile karıştırılmaktadır. Touraine, demokrasi ve sosyal hareketlerden söz ederken kimliğe dair açıklamalar yapar, ancak onun özne vurgusu bireyin kendi farkında olarak bilinçli olarak eylemde bulunması anlamına gelmektedir. Bu anlamda da Touraine'nın eylem içinde bulunan özneyi “aktör” olarak adlandırdığı aklı gelmektedir. Touraine'nın öznesi, aktördür. Aktör ise sosyal hareketler ve toplumsal ilişkiler içinde belirleyici bir rol üstlenerek kısırtıcı bir tutum sergilemektedir. “Aktörün dönüşü” üzerine yazdığı metinlerinde özne ve sosyal hareketlerin toplumun yeniden inşası açısından ne kadar önem taşıdığına vurgu yapar (Çımrın, 2009: 14). Öte yandan Touraine, kolektif hareketin etkinliği için, grup kimliğinin gerekliliğini belirtir. Kolektif bir kimlik, grup ve diğerleri arasında sınırları çizebilmemizi sağlar (Kılıç, 2001: 31). Ayrıca, Alain Touraine'in yaklaşımı ile kendisinden önceki klasik yaklaşım arasında üç önemli fark vardır. Bunlardan birincisi, toplumsal hareketi tanımlarken Touraine, çözülme tezlerini reddeder, ikincisi toplumsal hareketi anormal olgular olarak değil, sosyal hayatın yaratıcısı olarak görür, üçüncüsü kolektif eylemin alanını yeniden tarif ederek normatif yönelimli eylemleri toplumsal olarak niteler ve toplumsal alanda mücadelenin adresi olarak devlet ya da Pazar mekanizmasının yerine sivil toplumu görür (Sanlı, 2005: 64, 65).

2.4.10. Toplumsal hareketlerde sistem yaklaşımı: Alberto Melucci

Melucci, bir adım daha ileri giderek toplumsal hareketleri sistem fikri ile karşı karşıya getirmiştir. Böylece toplumsal hareket kavramının sınırları daha net ve kesin biçimde tanımlanmıştır. Melucci'nin burada ortaya koymuş olduğu sistem

karşıtı olma hali, “Yeni Dünya Düzeni” teorisi tarafından savunulan “sistem karşıtı” fikri ile karıştırılmamalıdır. Melucci’nin sistem karşıtı olma ile anlatmak istediği, sosyal hareketlerin toplumun ana çizgisine meydan okumalarıdır. Ayrıca Melucci, yapmış olduğu açıklamaları yalnızca yeni toplumsal hareketler üzerinden geliştirmiştir. Oysa sistem karşıtı hareketler yaklaşımı Marksist bir temelde yükselerek tüm tarihsel süreçler boyunca gözlemlenen sosyal hareketleri sistem karşıtı olarak adlandırmaktadır. Melucci’nin yaklaşımında tarihsellikten çok toplumsallık öne çıkarken, sistem karşıtı hareketler yaklaşımında tarihsellik ön plandadır (Çımrın, 2009: 17, 18).

Melucci’ye göre, a) Birkaç bireyi ya da grubu eĞ zamanlı olarak içermesi b) Zaman ve mekân anlamında benzer yapısal özellikleri içermesi c) Sosyal ilişkiler alanına işaret etmesi d) Bireylerde yaptıkları şeye ilişkin bir bilinç kapasitesinin bulunması, kolektif eylemin unsurlarını oluşturmaktadır (1996: 20). Melucci kolektif eylemin ortaya çıkışının, sosyal sistemin bir bölümünde sosyal ilişkilerin fonksiyonel ve bütүнleştirici mekanizmalarındaki bozulmalar anlamına gelen kriz ile ilişkili olduğunu belirterek (Melucci, 1996: 22), sosyal sistemdeki uyuşmazlığa dayalı çeşitli davranışların kolektif eyleme yol açtığını ileri sürer. Toplumsal bir hareketi dayanışmaya dayalı, çatışma içeren ve yer aldığı sistemin sınırlarını zorlayan kolektif bir hareket olarak tanımlayan Melucci, çağdaş kolektif eylem biçimlerinin en azından üç düzeyde “ölçülebilir” sonuçlar ortaya çıkardığını söylemektedir. Bu kolektif eylem biçimleri, siyasal reform veya örgütsel kültür ve pratiklerin yeniden tanımlanması yoluyla, modernleşmeye ve kurumsal değişime yol açmaktadırlar. İkinci etkiye göre Batılı ülkelerin birçoğunda kolektif eylem, sol veya ilerici siyasal örgütlerde belirli değişiklikler yaratmış ve hepsinden öteye “enformasyon toplumu”nun anahtar niteliğindeki iletişim, medya, reklamcılık ve pazarlama sektörlerinde, yeni yapıların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kolektif eylemin toplumlar üzerindeki üçüncü etkisi, kültürel yenilenmedir. Dil, cinsel görenekler, duygusal ilişkiler, giyim-kuşam ve yemek alışkanlıklarındaki değişimler, toplumsal düzenin işleyişini değiştirerek gündelik yaşamın içine giren yeni davranış ve toplumsal ilişkiler modellerinin yaratılmasına neden olmuştur. Kolektif eylemi anlamada normal olarak dikkatler çağdaş “hareketler”in siyasal etkililiğini veya başarısını ölçmek için bu sonuçlar üzerinde yoğunlaştırılmaktadır. Ancak toplumsal çözümlemeyi kolektif eylemin bu yönlerine bağlamak, çağdaş çatışmaların temel bir boyutunu ihmal etmek anlamına gelmektedir. Hareketler artık bir oyunun karakterleri olarak değil de, işaretler olarak işlemektedirler. Hareketler işleyişlerini eylemlerini başat kültür kodlarını rahatsız edici sembolik karşı çıkışlara dönüştürmeleri ve yeni teknokratik iktidar biçimlerinin de işlerlik kazandığı enformasyon ve iletişim düzeylerinde eylemde bulunarak bu

başat kültür kodlarını akıl dışılıklarını ve kısmiliklerini açığa çıkarmaları anlamında gerçekleştirmektedirler (Melucci, 1991: 57). İkinci düzeyde toplu eylem, sosyal roller içinde kurumsallaşan normlara karşı gelen, politik sistemin sınırlarını aşan ve toplumun sınıf ilişkilerinin yapısını bozan davranışları da kapsar. Melucci sadece birinci düzeyde kalanları “uyuşmazlığa dayalı kolektif eylem” olarak tanımlamaktadır. Hem birinci hem de ikinci düzeydeki durumları kapsayan kolektif eylemleri ise, toplumsal hareketler olarak isimlendirir (Melucci, 1980: 202).

Kolektif davranış ve kitle toplumu teorilerine göre kolektif hareket, ekonomik çöküş ve sosyal çözülmenin sonucu meydana gelir (Melucci, 1999: 82, 83). Çöküş teorileri, kolektif hareket içindeki çatışma boyutunu göz ardı ederek onu kolayca patolojik tepki ve marjinalliğe indirgemektedir. Dayanışma modelleri ise belli bir sosyal durumdan kolektif harekete geçişi açıklayamamaktadır (Melucci, 1999, 83). Ayrıca Melucci (1994: 116, 118), hareketlerin kurdukları alanlar ve bunlar arasında gelişen hareket ağları kolektif kimliğin yapılandırıldığı, kimliğin yeniden üretildiği ve birleştirildiği alanlar olarak değerlendirir. Böylece hareketlerin, farklı gruplarla dayanışma ya da mücadele yoluyla kolektif kimliğin inşa edilebileceğini, bu ağ içinde bir hareketin, bireylere değişik üyelikler, roller ve deneyimler arasında parçalanmış kimlikleri yeniden inşa etmek için bir dayanak noktası sağladığının da altını çizmektedir. Melucci, özellikle kolektif eylemlerin, siyasal reformların yaşanmasına, örgütsel kültürün değişmesine ve toplumsal pratiklerin yeniden tanımlanmasına neden olduğunun altını çizmektedir (Melucci 2004: 272).

2.4.11. Kaynak mobilizasyonu teorisi

Toplumsal hareketler konusuna en önemli akademik açılımı yapan teoriler 1960’ların sonunda ABD’de etkili olan “Kaynak Mobilizasyonu Teorisi” ve Avrupa’daki yansıması “Yeni Toplumsal Hareketler”dir. 1970’lerden önce ABD’de toplumsal hareketleri açıklamada “kolektif davranış” yaklaşımı etkiliyken, aynı dönemde Avrupa’da toplumsal hareketler “Marksizm” bağlamında değerlendirilmiştir (Crossley, 2002: 10). Özellikle Amerika’daki toplumsal hareketlerin çözümü ve etkileri üzerine odaklanan “Kaynak Mobilizasyonu Teorisi”, toplumsal hareketlere katılan aktörleri rasyonel davranan bireyler olarak ele alır. Rasyonel aktörler ve onların yönlendirdiği toplumsal hareketler, kendi elinde bulunan kaynakların ve eksikliklerin bilincinde, kâr-zarar hesabı yapan birlikteliklerdir. Bireyler ya da gruplar davranışlarını bu rasyonel kararlara göre düzenlerler. Rasyonaliteden kasıt, iktisadi anlamda bir bilinçlilik. Yani bireyleri toplumsal hare-

kete yönlendiren güç araçsaldır ve bu aktörleri güdüleyen en önemli unsur kâr/çıkar maksimizasyonudur. Bu noktada ortaya çıkan toplumsal hareketler ise rasyonel kırıma noktalarıdır. Teoriye göre toplumsal hareketler ortaya çıkmasında etkili olan kaynaklar para/materyal, moral/dayanışma, örgütlenme/sosyal ağ, insan/eylemci ve kültür/ortak hareket etme duyarlılığına sahip değildir (Edwards ve McCarthy, 2004). Hareketlerde temel olan, hareketlerin istenilen sonuca ulaşmasını ve etkili bir şekilde organize olmasını sağlayacak kaynakların doğru biçimde kullanılması ve dağıtılmasıdır.

Toplumsal hareketler amaçlarına ulaşabilmek için geliştirilen rasyonel stratejilere dayanır. Bu amaçlar sosyal ya da siyasal olabileceği gibi ekonomik boyutta da olabilir. Olson’a göre rasyonel bireyler, baskı ve maddi fayda ümidi olmaksızın kolektif hareketlere zamanlarını ve kaynaklarını ayırmazlar (Cohen, 1999: 115). Toplumdaki hoşnutsuzluklar ve bu hoşnutsuzluklar karşısında ortaya çıkan tepkiler çoğunlukla yerel boyutta olabilir, oysa bir toplumsal hareketin sonuçları evrensel boyuta ulaşabildiğinde gerçek amacına ulaşır. “Kaynak Mobilizasyonu”nun temel argümanlarından biri de işte bu noktada, bir toplumsal hareketin herkes tarafından bilinebilmesi ve taraftar bulabilmesi için kaynakların harekete geçmesi gerekliliğidir. Özellikle Tilly, McCarthy ve Zald gibi kuramcılar gerilimlerin toplumda daima var olduğunu ve mobilizasyon için hem kaynaklarına hem de harekete rasyonel bir yönelim kazandırılması gerektiğini vurgulamışlardır (Johnston, Larana ve Gusfield, 1999: 133). Toplumsal hareketlere kolektif davranış boyutunda yaklaşan teorisyenlere göre toplumsal hareketler tepkisel ve irrasyoneldir. “Kaynak Mobilizasyonu” teorisyenlerine göre ise hareketin katılımcıları geçmişte aktif ve göreceli olarak sakinlik içinde iyi entegrasyon sağlamış kişilerdir (Özen, 2007: 23, 24). Akılcı hareket eden ve çıkarlarının bilincinde olan bireyler, sisteme katılma ya da kaynakların farklı biçimde dağıtım talebi için mücadele ederler (Çayır, 1999: 21). Kaynak mobilizasyonu kuramcıları, toplumsal hareketlerin rasyonel ve yeni durumlar karşısında tepki oluşturabilecek fırsatlar olduğuna işaret eder. Bu bağlamda toplumsal hareketler, çağdaş demokratik toplumlarda, yeni siyasi kaynaklar yaratan ve kullanmaya başlatan siyasi katılımın yeni şekilleri olarak görülmektedir (Mamay, 1991).

Toplumda ortaya çıkan yapısal bir problem, toplumsal kaynakların dağıtım ve paylaşımı toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bireyler rasyonel talepler ve tepkiler yoluyla kaynakları ele geçirme mücadelesi içine girerler. Toplumsal hareketin gerçekleşmesi için sosyal bir bunalım sonucu harekete geçen bireylerden öte, kaynakları kendi çıkar ve istekleri doğrultusunda rasyonel olarak talep eden bireylerin örgütlenmesine gereksinim duyulmaktadır

(Cohen, 1999: 110-112). Sosyal olaylara ekonomik boyutta bakan kaynak mobilizasyonu kuramcıları, toplumsal hareketleri tetikleyen neden olarak gördükleri maddi kaynakların, hareketin tüm boyutlarında kullanılması ve yayılması gerekliliğini vurgulamaktadırlar. Buna göre toplumsal hareketlerin aktörleri, mantıklı hedeflere ulaşmaya çalışan normal insanlardır. Neyi başarabileceklerinin belirlenmesinde ise ellerindeki ekonomik kaynaklar belirleyici olmaktadır (Jasper, 1997/2002: 65). Teori, ekonomik analizden yola çıkarak, bireylerin zararlarını azaltıp, kazançlarını artırmak için eyleme geçtiklerini öne sürmektedir (McCarthy ve Zald, 1977). Öte yandan bir eylem protesto grubunun kendi bağışçıları, o grubun eylem ve retoriklerinin yöneldiği ana kitledir (Jasper, 1997/2002: 67). Kaynak mobilizasyonu teorisyenlerinin ortaya koyduğu önemli bir husus da, kolektif davranışı harekete geçirebilmek için klasik gelenekçe tanımlanan kaba mekanizmaların ötesinde, gelişmiş örgütsel formların ve iletişim biçimlerinin gerekliliğidir (Cohen, 1999: 113). Hareketlerin temel başarısının kaynak yaratmada ve onları etkili kullanmakta yattığı fikrine dayanan teori, kaynak yaratılabilmesi için ise toplum kesimlerinin taleplerine, ihtiyaç ve sıkıntılarına uygun söylem ve strateji geliştirilmesi gerektiğini savunur (Uysal, 2009: 234, 235). Buradan da anlaşılabileceği üzere “Kaynak Mobilizasyonu”, stratejileri ve kültürel anlamları da içeren çok yönlü bir süreçtir. Kaynakların başlangıçtaki dağılımını, harekete yeni kaynakların aktarılmasını sağlayabilen stratejiyle ilgili eylemlerden ayırt ettiğimizde, Kaynak Mobilizasyonu, “*stratejiye dayalı bir kültürel ikna süreci*” olarak yorumlanabilir (Jasper, 1997/2002: 67).

Teori, toplumsal hareketlere katılan aktörlerin, elinde bulunan kaynakları amacına ulaşmak amacıyla en aktif şekilde seferber etmesini ifade etmektedir (Lelandais, 2009: 71). Burada birey, rasyonel olmanın yanı sıra aktiftir. Birey hareket sonucunda kendisini neyin istediği sonucu ulaştırabileceğini bilir ve buna göre eylemde bulunur. Ayrıca toplumsal hareketin aktörlerinin, hareketin istenilen sonuca ulaşabilmesi ve başarılı olabilmesi için gerekli olan belirli düzeyde siyasal ve ekonomik kaynağa sahip olmaları gerekmektedir (Kendall, 2008: 556). Stratejik bir mantıkla bireylerin çıkarlarının rasyonel bir takibi olduğunu ileri süren ve bir hareketin başarısını politik aktör olarak tanınma elde etme ya da maddi kazancın artırılmasına bağlı olduğunu ileri süren (Çayır, 1999: 21) teoriye, analizlerinde toplumsal hareketlerin yararlanabileceği kaynaklar merkezi yer tuttuğu için ve hareketlerin gelişmesi, değişmesi ve gerilemesi gibi süreçleri dinamik bir biçimde ele aldığı için yaklaşıma kaynak toplama veya harekete geçirme anlamında Kaynak Mobilizasyonu adı verilmiştir. Öncülüğünü John D. McCarthy ve Mayer N. Zald’ın (1977) yaptığı bu yaklaşım 1980’lerin sonlarında “Sembolik

Etkileşimcilik” ve “Toplumsal İnşacılık” anlayışından yola çıkan “Söylem (Framing) Yaklaşımı” ve Avrupa’da ortaya çıkan “Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi” tarafından ciddi bir eleştiriyle yüz yüze gelinceye kadar ağırlığını korumuştur (Uysal, 2009: 219).

Kısaca özetlemek gerekirse, kaynak mobilizasyonu teorisi, şu varsayımları savunur (Cohen, 1999: 114): Öncelikli olarak, toplumsal hareketler, kolektif davranışları çatışmacı perspektiften ele alır, ikincisi kolektif davranışın kurumsal olması ya da olamaması arasında temel bir farklılık bulunmamaktadır, üçüncüsü her ikisi de kurumsallaşmış güç ilişkileri çerçevesinde çıkar çatışmalarını içerir, dördüncüsü kolektif hareket grupların çıkarlarını rasyonel biçimde savunmalarını içerir, beşincisi amaçlar ve şikâyetler güç ilişkilerinin daimi ürünleridir, bunlar hareketlerin oluşumunu açıklayamaz, altıncısı hareketin oluşumu kaynaklar ve fırsatlardaki değişime bağlıdır, yedincisi başarı, grubun bir siyasi aktör olarak tanınması ya da maddi fayda ile ölçülür ve sonuncu olarak mobilizasyon büyük ölçekli, özel amaçlı, bürokratik ve resmi örgütlenmeleri kapsar. Kaynakların uygun şekilde dağıtılması ve yönlendirilmesinde toplumsal hareket örgütlerinin kurulması ve bunların bir sektör oluşturması söz konusudur (McCarthy ve Zald, 1977). Öte yandan örgütlenme ve rasyonalite “Kaynak Mobilizasyonu Teorisi”nin anahtar kelimeleridir (Cohen, 1999:115). Kaynak mobilizasyonu teorisinin temelini atan öncülerinden John McCarthy ve Mayer Zald protesto faaliyetlerinin iktisadi bileşenlerinden biri toplumsal hareket örgütleridir. Bu hareketler ekonomik girişimciler gibi davranarak kaynak toplar, personel oluştur ve fikirlerini olası alıcılara aktarırlar (Çetinkaya, 2014: 34). Öte yandan kaynak mobilizasyonu kuramcıları, kolektif davranış kuramcılardan farklı olarak, sosyal hareketleri, toplumsal düzensizliğin ya da hastalığın belirtisi olarak görülmemekte, aksine onları, siyasi sürecin parçası olarak değerlendirilmektedirler (Mamay,1991). Kaynak mobilizasyonu teorisyenleri McCarthy ve Zald toplumsal hareketlerdeki ekonomik boyuta yapılan vurgu nedeniyle eleştirilmiştir. Teori, toplumsal hareketlerin iktisadi teşekküller gibi davrandığını ve toplumsal hareket örgütlerinin rekabet nedeniyle bir toplumsal hareket endüstrisi yaratmış olduğunu (Çetinkaya, 2014: 34) varsaymaktadır. Özellikle, hareketlerin toplumsal yapıyı bir ekonomik düzen gibi görmeleri ve oluşturdukları örgütlerin de firmalar gibi arz-talep prensibiyle hareket etmeleri ve kendi grup yararlarını gözettikleri savı eleştirilmiştir. Çıkar peşinde koşan firmalar gibi, insanları eylemlere yönelten güdüler araçsaldır (Jasper, 1997/2002: 67). Toplumsal hareketlere katılan kişilerin salt çıkar ya da para, güç gibi kaynak yönelimli hareket ettiklerini ve bu unsurların grupları mobilize ettiklerini söylemek, özellikle yeni toplumsal hareketler konusunda oldukça sığ ve yanıltıcı bir söylemdir. Yeni toplumsal hareketlerin kimliğe olan

vurgusu ve toplumların kendine has yapısı ekonomik temelli söylemde görmezden gelinmektedir. Mobilizasyon kuramlarını dile getiren kuramcılarının bazıları ayrıca, siyaset ve devleti, dolayısıyla da stratejiyi daha çok vurgulayan protesto yaklaşımları geliştirmişlerdir. Maddi kaynakların önemini kabul eden, ama aynı zamanda mobilizasyon faaliyetlerini, şehirleşme, endüstrileşme, ulus-devletin doğuşu ve ulusal piyasanın gelişmesinin geniş bağlamına yerleştiren Charles Tilly'dir. Tilly, geçtiğimiz iki yüzyılda ulus-devletin ve şirketlerin ölçeğinin büyümesiyle, kolektif eylemin de nasıl daha büyük ve örgütlü bir ölçekte gerçekleştiğini ve bu yüzden savunmacı ve tepkisel olmaktan ziyade aktif olabildiğini göstermiştir (Jasper, 1997/2002: 71).

2.5. Toplumsal Hareketlerin Dönüşümü: Toplumsal Hareketlere “Yeni”den Bakmak

Yeni toplumsal hareketler 1960'ların sonlarından itibaren ortaya çıkmış, çevre, feminist hareketler, azınlık hakları, eşcinseller, dini hareketler, etnik ayrımcılık, insan hakları gibi birbirinden beslenen, hak temelli arayışların ürünüdür. Buna paralel olarak artan kimlik, kültür, ulus gibi maddi değerlerin üstünde yer alan konulara yönelik talepler, toplumsal hareketlerin yeni boyutunu oluşturmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin en belirgin özelliği hak arayışının ya da isteğinin ekonomik eşitsizliğe değil, kültürel ve kimlik eşitsizlikleri temeline dayalı olmasıdır. Sınıf temelli çözümlemeleri aşan bu hareketler sahip olduğu postmodern niteliklerden dolayı yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılmıştır. Hareketlerin yeni olarak tanımlanmasının sebebi, kronolojiden öte, hareketlerin sınıf ve çıkar temelli hareketlerden ayrılmasıdır (Işık, 2011: 21). 1968'lerden sonra toplumsal hareketlerde yaşanan değişimler yeni toplumsal hareketlerin şekillenmesinde önemli derecede etkili olmuştur. Toplumsal muhalefetin bir yansıması olan pek çok konu bu dönemde toplumsal hareketler literatüründe yer almıştır. Kolektif eylemlerin “yeni” aşamasını simgeleyen toplumsal hareketlerin, geçmişteki benzerlerinden farklılıkları alanda çalışanların en çok kafa yordukları konulardan biridir. Klasik Marksist yaklaşımın toplumsal hareketlere yönelik sınıf boyutlu savunuları, yeni toplumsal hareketlerle birlikte tekrardan tartışılmıştır. Özellikle 20. yüzyıl sonlarından itibaren işçi sınıfının toplumsal hareketler konusunda göstermiş olduğu yenilgi, endüstrileşme sonrası yeni ortaya çıkan yeni sınıfların toplumsal hareketlerde daha etkin olmalarını sağlamıştır. Sanayi toplumu ile yaşanan gelişmeler işçi sınıfında da köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. *Devrimci özne* özelliğini yitirmeye başlayan işçi sınıfı, toplumsal hareketlerdeki etkisini de kaybetmiştir. Yeni toplumsal hareketlerle birlikte, işçi sınıfının sınıf tabanlı mücadelelerinin yerini, orta sınıf bireylerin kimlik ve kültür boyutlu talepleri almıştır. Touraine, programlanmış toplumda yeni toplumsal hareketleri

“özne” konumunda görmekte ve bu hareketleri yeni tarihsel edimciler olarak görmektedir. Çünkü toplumsal sınıf kavramının yerini toplumsal hareket kavramı almaktadır. Bu toplumlarda işçi hareketi “devrimci özne” konumunu kaybetmiş, yerine, kültürel malların üretimine ve bu üretimin amaçlarına odaklanan yeni çatışma zeminlerinin yarattığı “yeni toplumsal hareketler” geçmiştir (Touraine, 1995: 274, 282). Yeni toplumsal hareketler yaklaşımına göre, sınıf temeline dayalı eski, diğer deyişle geleneksel toplumsal hareketler kurulu düzenin parçası olmuş, buna tepki olarak yeni toplumsal hareketler sanayi sonrası toplum olarak tanımlanan yeni toplumsal koşulların etkilediği yeni bir siyaset biçimi olarak ortaya çıkmıştır (Çetinkaya, 2014: 45). Yeni toplumsal hareketler, sınıf mücadelesinin geriye düştüğü, yenildiği dönemlerde güçlenen, sınıf hareketinin bıraktığı boşluğu geçici olarak dolduran (Çoban, 2009a: 25), ideolojik olmayan, esnek örgütlenmeye sahip, hiyerarşisiz; çevre, kadın, eşcinsel hakları, nükleer karşıtlığı, kent ve yaşam alanlarına sahip çıkma gibi somut taleplere odaklanan postmodern dönemin (Crossley, 2002: 151) hareketlerdir. Bu yeni ortaya çıkan hareketleri kısaca yurttaş inisiyatifleri, alternatif hareket, feminist hareketleri, ekoloji hareketi, anti-nükleer hareketler gibi hareketlerin ortak adı olarak tanımlamak mümkündür (Kılıç, 2002). Ayrıca, yeni toplumsal hareketler kuramcılar tarafından çağdaş, üstün, bürokratik topluma özgü ayrılıkların belirtisi ve çözümleri olarak da ele alınır (Mamay, 1991).

Yeni toplumsal hareketler teorisyenlerine göre işçi hareketleri 20. yüzyıl başında sahip olduğu merkezi rolünü yavaş yavaş kaybetmekte ve yerini, sınıfsal ideolojiler etrafında şekillenmeyen, daha kültürel içerikli sosyal hareketlere bırakmaktadır. Günümüzdeki sosyal hareketler işçi hareketinin sahip olduğu kitleye ve harekete geçirici mitlerine göre oldukça dağınık ve heterojen bir yapıya sahiptir ve işçi hareketlerindeki sabit merkezi çekirdek bu hareketlerde yoktur (Lelandais, 2009: 69). ABD’de, Japonya’da, Avrupa’da pek çok ülkede ve bazı Üçüncü Dünya ülkelerinde, geleneksel yönetime katılmanın, parti yapısının ve dayanışmanın toplumsal alanda ortaya çıkan değişim taleplerine cevap verememesi, yeni sosyal hareketlerin toplumda güçlü bir taban bulmasına neden olmuştur. Özellikle Batı Toplumunda kilise ve sendika gibi geleneksel kurumların değişen toplumsal gereksinimleri karşılamaktan uzak olması, toplumda yeni bir yapılanmayı gerekli kılmıştır (Woischnik, 1997’den akt. Kılıç, 2002). Öte yandan işçi hareketlerinin toplumun genelini ilgilendiren konularda yetersiz kalması ve tek boyutluluğu da yeni toplumsal hareketleri, çevre, kimlik, etnik ve kadın hakları gibi eski toplumsal hareketlerin dışında kalan pek çok alt grubun hareketlerinin temsil edildiği alana dönüştürmüştür.

Bazı yazarlara göre yeni toplumsal hareketlerin tarihi 19. yüzyılın ortalarına kadar dayanmaktadır (Bora, 1990: 49). Bu görüşe göre toplumsal hareketler, 19. Yüzyıl sonlarındaki işçi hareketi ile başlar. 1960'lardaki toplumsal hareketler, siyasal iktidarı hedefleyen, ekonomik çıkar yörüngeli sınıfsal yapısı olan hareketlerdir (işçi hareketi gibi). Eskinin toplumsal hareketleri içinde işçiler, birer aktörden çok tarihsel bir zorunluluğu yerine getirmek için mücadele eden figürlerdir. Bu nedenle hareketlere sanayi toplumuna ait olduklarını ima etme amacına yönelik olarak “eski toplumsal hareketler” olarak adlandırılmıştır. “Yeni toplumsal hareketler” kavramı ise 1970’lerden itibaren ortaya çıkmış olan ekoloji hareketini, feminist hareketi, barış hareketini nükleer karşıtı hareketleri, azınlık hareketlerini ve yerel özerklik hareketlerini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (Önder, 2003: 34, 35). Yeni toplumsal hareketler eskilerini silip atmamıştır. Aynı kaynaktan beslenen bu iki teori aslında birbirlerinin alternatifi değildir. Yeni toplumsal hareketler iktidarla mücadele içinde bir görünümde olmalarına rağmen, iktidarı parçalama gibi bir amaç taşımazlar. İktidarın istenilen amaçlar doğrultusunda dönüştürülmesine yönelik bu hareketler, sistemin karşısında yer alırlar. Kısacası bir dönüşüm oluşturmaktan ziyade bireylerin savundukları konu üzerinde en kısa zamanda avantaj elde etmeyi hedeflemektedirler (Lelandais, 2009: 66).

Toplumsal hareketlerdeki “yeni” sözcüğü hareketlerin niteliklerindeki değişimleri vurgulamanın yanında, hareketlere bakış açılarının geçirmiş olduğu teorik değişime de vurgu yapar. “Yeni” süreklilik ve değişimin bir yansımasıdır. Sosyal hareketlerin niteliksel olarak gerçekleştirdiği bu değişim, yeni toplumsal hareketlerin daha geniş alanlara yayılmasının da önünü açmıştır. Lider eksenli hareket niteliğinden, özne eksenli kültürel alanda oluşan hareketler (Touraine, 1992/2014: 305) olarak yenidir. Yeni toplumsal hareketlerin, ulus sınırlarını aşan etkinlik alanı, kısa sürede gerçekleşmesi, herhangi bir din, ırk, sınıf, ideolojiye indirgenmemesi, aktörlerinin sosyo- ekonomik özelliklerinin farklılaşması (eğitimli, orta gelirli ailelere mensup gençler) gibi özellikler yeni ve eski toplumsal hareketlerin ayrıştığı en önemli noktadır. Aslında bu farklılaşmanın temelinde, “moderniteden postmoderniteye ve sanayi toplumundan sanayi sonrası bilişim toplumuna geçiş” yatar (Şentürk, 2006). Modernliğin ilk dönemlerinde ve henüz küresel teknolojik ve ekonomik dönüşümlerin yaşanmadığı dönemlerde belli bir sınıf üzerinden (daha çok işçi sınıfı) ekonomik çıkar eksenli ve siyasal gücü ele geçirmek ya da etkilemek üzere ortaya çıkan toplumsal hareketler, küreselleşme ile birlikte başlayan değişim ve dönüşümler paralelinde zamana uygun post-endüstriyel toplum tipine uygun biçimde açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu bakımdan günümüzde ortaya çıkan sosyal hareketler “yeni sosyal hareketler” paradigması ile açıklamak mümkündür (Çayır, 1999: 16). Kısaca sosyal hareketlerde “yeni”

olan; yeni siyasi bilinçten, yeni bir ekonomi ideolojisinden, değişen siyasi ve ekonomik yapılanmada uluslararası alanda oluşan etkin dalgalardan ve tek başına devlet tarafından çözülemeyecek kapsamlı bir toplumsal krizden ortaya çıkan nesnel koşul ile örgütlerin bilinçli stratejilerinin tümünden şekillenmiştir” (Sanlı, 2003: 16; Şentürk, 2006). Ayrıca, bu hareketleri “yeni” kılan bir başka özellik iletişim biçimindeki dönüşüm ve siyasi otoritelerin hareketlerle ilişkisinde yaşanmıştır. 1960’lı yılların genç kültürünün protesto hareketlerinden beslenen ve orta sınıf gençlerin öncülük ettiği hareketler, yeni bir sosyal ve politik algının oluşumunu da beraberinde getirmiştir. Yeni kültürel kimliklerin de desteklediği algı, yeni kimliklerin oluşmasına da önyak olmuştur. Bu dönemdeki toplumsal hareketlerde, gündelik hayata ilişkin sorunlar gündeme gelmekte ve siyasi alan içinde tartışılmaktadır. İlk dönemlerinde gençlerin duygusal tepkilerinin bir sonucu gibi ele alınan hareketlerin arka planında yer alan rasyonalite ve kolektif davranışı besleyen yönü, sonraki dönemlerde analizlerde önemli yer tutmuştur. Seattle protestolarında olduğu gibi, toplumsal hareketler, demokratik olarak gelişmiş, görece daha özgür toplumlarda ortaya çıkabileceği gibi, Arap Baharı örneğinde görülebileceği üzere, daha kapalı, sınırlı özgürlüklere sahip ve demokratik anlamda daha sıkıntılı bir toplumda da ortaya çıkabilmektedir.

Küreselleşmenin olumsuz sonuçlarına karşı bir anlamda tepki olarak ortaya çıkan toplumsal hareketler, modernliğin bunalımındaki halkların seslerini duyurmalarında önemli bir araca dönüşmüştür (Finger, 1991/1992). 1999 yılında, Seattle’da gerçekleştirilen Dünya Ticaret Örgütü protestosuyla dünya kamuoyunun ilgisini çekmeye başlayan küresel ölçekli toplumsal hareketler, özellikle bu dönemde elde ettikleri başarılı sonuçlar ile tüm dünyada nedenleri ve sonuçları tartışılan konular arsında yer almıştır. Polisin protestoculara uygulamış olduğu sert müdahalenin yanı sıra özellikle, gösterileri düzenleyen protestocuların savundukları görüşler dünya kamuoyunda geniş ilgi uyandırmıştır (Shah, 2001). Bu gösteriler, küresel aktivizm için önemli bir dönüm noktasıdır. Bazı gözlemciler tarafından ikonik bir benzetme ile "Seattle Savaşı" olarak adlandırılan (Levi ve Olson, 2000), küreselleşme karşıtı hareketler, koordinasyon ve aktivistlerin örgütlenme ve oluşturdukları ağlar açısından yeni toplumsal hareketlerin evrimi kabul edilmiştir. Seattle’daki Dünya Ticaret Örgütü’ne karşı gerçekleştirilen eylemler, “yeni” tip ulusaşırı toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında önemli bir dönüm notası olmuştur. Bunun yanı sıra, Seattle’daki protestolar toplumsal hareket repertuvarında yeni mobilizasyon biçimlerini ortaya çıkarmıştır. 1960’ların sonlarında Avrupa ve Kuzey Amerika’da muhalif söylemlerin azalmasıyla ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler, 1990’lı yılların ortalarında küreselleşme karşıtı hareketlerle tekrardan hız kazanmıştır. Değişikliği sağlayabilmek için giriştikleri

eylemler nedeniyle çoğu zaman tepki ile karşılaşan hareketler, günümüzde azınlık hareketleri olarak değerlendirilmektedir. Seattle’da tek bir protesto hareketi çerçevesinde birden fazla konu ele alınmıştır. Benzer şekilde, yeni toplumsal hareket repertuarı da kadın haklarından, insan hakları, milliyetçilik, din gibi insani konular gibi pek çok mesele yeni toplumsal hareketlerin ilgi alanları arasına yer almaktadır. Her ne kadar ismi “yeni” olsa da toplumsal hareketlere konu olan konuların kökeni çok daha eskilere dayanmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin ilgilendiği konular arasında yer alan tüm bu konular amaç olarak bir hak arayışı ya da hak ihlalinin önlenmesine hizmet etmektedirler. Hedefleri aynı olsa da günümüzde yeni toplumsal hareketlerin bu hak arayışlarında kullanmış olduğu araçlar “eski”lerinden oldukça farklıdır. Toplumsal hareketlerde kullanılan araçların ve yöntemlerin geçirdiği değişimi bilgi toplumunun bir uzantısı olarak görmek mümkündür. Temel hak ve özgürlüklerin geçirmiş olduğu aşamalar 19. yüzyıldaki benzerlerinden farklı araçlara ve yöntemlere yönelmelerinde oldukça etkili olmuştur. Toplumsal hareketler ilk dönemlerinde hak arayışı ve toplumsal kabulün sağlanmasına yönelik çalışmaları içerirken günümüzde daha çok farkındalık sağlamaya yöneldikleri söylenebilir.

Siyasal ideoloji bakımında çok geniş bir alana yayılan toplumsal hareketler, Marksist ideolojinin izinden giderek toplumsal hareketlerin işçi sınıfının devrimci hareketleri gibi ele alınmasının etkisiyle, sol ideolojinin eylem alanı gibi algılanmıştır. İdeolojik indirgeme, toplumsal hareketlerin ekonomik yeniden dağılım ile de bağlantılandırılması, toplumsal hareketler paradigmasını oldukça dar bir alana hapsedmiştir. Oysa toplumsal hareketler, sosyalist görüşten tutucu, muhafazakâr görüşe, aşırı sağ ve sol görüşteki grupların gerçekleştirdiği eylemlere kadar çok geniş bir yelpazede yer alırlar. Merkezî ve ideolojisizdirler. Offe’ye göre yeni hareketlerin aktörleri, kendilerini yerleşik siyasal ve ekonomik kodlarla tanımlayamamaktadırlar. Buna rağmen, yeni toplumsal hareketlerin tabanı bütünüyle belirsiz değildir. Bu hareketlerin tabanını yeni orta sınıf, eski orta sınıfın unsurları (çiftçiler, esnaf ve zanaatkarlar) ve doğrudan emek piyasasında bulunmayanlar, yani öğrenciler, işsizler ve ev kadınları oluşturmaktadır (Offe, 1985’den akt. Hasdemir ve Coşkun, 2008). Yeni bir toplumsal kategori olarak sınıfı ortaya çıkaran maddi alt yapı, teknoloji, iktisadi ve sosyal ilişkiler, üretim biçimi toptan bir değişime uğramış ve bu, sınıf olgusunu ortadan kaldırmaya ya da daha yumuşak bir ifadeyle önemsizleştirmeye başlamıştır. Diğer bir iddia ise daha çok sınıf bilinci ve kimliği üzerinde durarak kitlelerin artık kendilerini sınıfsal olarak ifade etmediklerini ve bundan dolayı sınıfa vurgu yapan bir siyaset tarzının başarılı olabileceğini dile getirmektedir (Çetinkaya, 2014: 50).

Yeni toplumsal hareketler sadece direnmek yerine, güç kaynakları üzerinden kontrol sahibi olmaya çalışmaktadır (Cohen ve Arato 1992'dan akt. Çayır, 1999: 21, 22). Mevcut sistemden güç ve fayda koparma amacını güden, azimli bir şekilde çıkar amaçlı seleflerinden farklı olarak kimlik merkezli olarak oluşan yeni toplumsal hareketler, toplumsal yaşamın yapısını değiştirebilir (Tilly, 2004/2008: 117). Kimlik ve kültür temelli bu hareketler post modern bir özellik sergilemektedir. Ekonomik temelli ilişkilerin dönüştüğü ortamda toplumsal hareketler de post-modern bir görünüm kazanmıştır. Yeni toplumsal hareketlerde sosyal ve bireysel hakların yanı sıra kolektif kimlikler ve kültür oldukça önemlidir. Her ne kadar bu hareketler eylem yapıları bakımından eski toplumsal hareketlere benziyor olsalar da savundukları *sosyal içerik* yeni toplumsal hareketleri farklı yapan yönüdür. Yeni toplumsal hareketleri geçmişteki örneklerinden ayıran, toplumsal yapıları tamamen dönüştürmek yerine bazı sosyal ya da kültürel değerlerin dönüştürülmeyi amaçlamasıdır. Yeni toplumsal hareketlerin tabanı sınıfsal olmaktan çok farklı gruplardan oluşmaktadır. Bu nedenle bazı araştırmacılar “küresel toplumsal hareket toplumu”na doğru gidildiğini iddia etmektedirler (Giddens, 2009: 1011).

Yeni toplumsal hareketler yaklaşımı ortak eylemlerin farklılık gösteren biçimlerine, düzenlerine, desenlerine ve bu eylemlerin politika, ideoloji ve kültüre dayanma tarzlarına odaklanır. Bunun yanı sıra toplumsal hareketlerin ve ortak eylemlerin kaynakları olarak ırk, cinsiyet, sınıf gibi kimlik etkenleri dikkate alır. Ekofeminizm ve çevresel adalet hareketleri bunlara örnektir (Kendall, 2008: 558). Johnston ve diğerleri'ne göre, barış hareketleri, öğrenci hareketleri, ekolojik hareketler gibi birbirinden çok farklı özellikler taşıyan ve ‘yeni toplumsal hareketler’ kavram çatısı altında açıklanan toplumsal olgular uzun süre boyunca ideoloji, örgüt ve rasyonalite kavramlarına dayalı olarak ortaya çıkan toplumsal hareketlere ve bu hareketleri ortaya çıkaran toplumsal yapıya odaklanarak açıklanmaya çalışıldıysa da, hareketlerin ‘kendi gerçeklikleri’ geleneksel kavramsal çerçevelerin yetersizliğini ortaya koymuştur. Bu hareketleri, geçmişin ideolojik hareketleri ya da akılcı biçimde örgütlenmiş çıkar grupları çerçevelerinden yola çıkarak anlamak zordur. Onlara göre yeni toplumsal hareketler, katılımcıların yapısal rolleri ile açık bir bağ sergilemez. Yeni toplumsal hareketlerin toplumsal tabanı sınıf yapısını aşan, yaş, toplumsal cinsiyet gibi toplumsal statü gibi unsurlara göndermede bulunmaktadır (Larana, ve diğerlerinden 1994'den akt. Hasdemir ve Coşkun, 2008:138).

Yeni toplumsal hareketler ile organize olmuş kolektif hareketler kastedilmektedir. Değişimi sağlamada yeni toplumsal hareketler eleştirel bir tavır sergile-

mektedir. Bu nedenle muhalifleri tarafından çoğu zaman tepki ve direnişle karşılanmaktadır. Bu durum yeni toplumsal hareketlerin ve katılımcılarının azınlıkta kalmasının en önemli nedeni olarak görülebilir. Toplumsal anlamda bir uzlaşmaya ulaşması, amaçlanan değişimin sağlanması ve kalıcı sonuçların ortaya çıkması toplumsal hareketin başarısı olarak değerlendirilebilir. Yeni toplumsal hareketlere katılanlar, problem olarak gördükleri konu etrafında örgütlenerek, protesto ve eylemlerle kamuoyunun ilgisini konu üzerine çekmek ve toplumun desteğini elde etmeyi amaç edinmişlerdir. Böylece toplumsal hareket karar alıcılar ve hükümetler üzerinde söz geçirebilecek bir güç elde etmiş olur. Jasper'a göre ise protestocular özellikle toplumun kültürel duyarlılığını değiştirmek isterler (1997/2002: 32).

Yeşil alanların korunması, kirlilik, nükleer santrallerin çevre konusunda oluşturduğu riskler yeni toplumsal hareketler konusunda oldukça “yeni” ilgi alanlarıdır. Toplumsal faydayı amaç edinen ve hükümetlerin yapmış oldukları uygulamalarda çevre faktörüne daha çok dikkat etmelerini amaçlayan bu hareketler, diğer hareketlere göre daha masum, insani ve şiddetten arınmıştır. Karşı bir hareketi ya da mevcut düzeni eleştiri olarak nitelendirilen yeni toplumsal hareketlerin maddi çıkar ilişkilerinden çok daha farklı bir boyutu bulunmaktadır. Bu hareketlerin, toplumdaki diğer menfaat birlikleri gibi, üyelerine herhangi bir maddi çıkar sağlama amacı yoktur (Kılıç, 2002: 97). Şiddet ve silahla mücadelenin yerini, diyalog ve iletişim almıştır. Bu bakımda yeni toplumsal hareketler için kısaca; hümanisttirler, insana yönelik değerler, normlar ve amaçları barındırırlar, herkes için daha yaşanılabilir bir dünya düşüncesiyle yola çıkarlar, sistem yıkıp yenisini oluşturma gibi bir amaç taşımazlar denilebilir. Yeni toplumsal hareketler ortak konuları protesto eden insanların bir araya gelerek oluşturdukları eylemlerdir. Hareketlere toplumsal boyutunu kazandıran kişilerin bir arada bulunma durumudur. Yeni toplumsal hareketler gerçek insanların gerçek sorunlarına odaklanır. Soyut bir anlayış ya da söylemden ziyade, içinde gerçek insanların sorunlarının tartışıldığı ortamdır. İçinde gerçek hayatı taşıyan bu hareketlerle, çeşitli gruplar seslerini duyurmakla kalmamış, toplumda konu ile ilgili bir bilincin oluşmasında da etkili olmuşlardır.

Önceleri yeni toplumsal hareketleri yalnızca “savunmacı” nitelikte gören Habermas, daha sonra Cohen ve Arato'ya göndermede bulunarak, bu türden hareketleri, bir yandan programları sayesinde siyasal sistemi doğrudan etkileyen, diğer yandan kendi kimliklerini ve eylem kapasitelerini olduğu kadar, sivil toplumu ve kamusal alanı da canlandıran ve genişleten hareketler olarak görür. Bu hareketler, “saldırgan” anlamda, bütün toplumu ilgilendiren sorunlar ortaya koyup, bu

sorunlara yaklaşım için bir takım yöntemler ve olanaklı çözümler önerirler; yeni bilgileri açığa çıkarırken -yani, kamusal düşüncede bir değişikliğe yol açar ve dolayısıyla kurumlara baskı yapabilirlerken-, “savunmacı” anlamda mevcut örgütlenme ve kamusal etki yaratma kanallarının yapısını sürdürmeye, alt-kültürel karşı-kamular ve kurumlar oluşturmaya, genişletilmiş haklar ve reformdan geçirilmiş kurumlar gibi yeni alanlar kazanmaya çalışırlar (Habermas, 1996’dan akt. Coşkun, 2006: 73). Jasper ise “*yurttaşlık sonrası*” diye adlandırdığı yeni toplumsal hareketler, endüstrileşme öncesi ve endüstrileşme sırasındaki protesto biçimlerine ek olarak bir de, içinde yaşadıkları toplumun siyasi, ekonomik ve eğitim düzenine uyum sağlamış bireylerin yer aldığı hareket türüdür. Bu hareketlere katılan kişiler kendileri için temel haklar talep etmeye ihtiyaç duymadıklarından, genellikle öteki insanların çıkarlarını ve yararlarını gözetirler. 19. yüzyılda yurttaşlık-sonrası hareketler yoksulluğa ya da ahlaksızlığa karşı yürütülen kampanyalar şeklindedir. Son otuz yılın sosyal hareketleri ise çevrenin korunması, barış ve silahsızlanma, alternatif sağlık, hayat tarzının korunması, hayvan hakları gibi iş, eşit ücret, oy kullanma hakkı talebinde bulunanları pek ilgilendirmeyen “endüstrileşme-sonrası” ya da “post-materyal” amaçlar peşinde koşmaktadır (Jasper, 1997/2002: 32). Benzer şekilde Mamay’da çalışmasında yeni toplumsal hareketleri post- endüstriyel topluma özgü bir olgu olarak değerlendirmektedir. Ona göre post-endüstriyel toplumlarda sınıf temelli çelişkiler yoktur, günümüz toplumlarının temel refleksi devletin artan yönetme erki ve baskısı üzerinedir. Post-modern toplumun temel sıkıntısı ileri teknoloji sayesinde artan devlet kontrolü ile sürekli genişleyen bireysel özerklik arasındadır. Artık bir insan grubu ya da bir sınıf ile başka bir sınıf arasındaki çatışmadan ziyade bir kimliği taşıyan bir birey ile bir kurum olarak devlet arasındaki çatışmadan söz edilmektedir. Çatışma ise maddi çıkardan ziyade maddi olmayan çıkarlar üzerinedir. Öte yandan ona göre toplumsal hareketler, modern bürokratik toplumların çelişkili yaradılışından ötürü hem semptomatik hem de çözüm içerir. Toplumsal hareketler, post-endüstriyel gelişmenin mantığındaki büyüyen yönetmeci doğası ve insan özerkliğinin genişleyen alanları arasındaki gerilimi birbirine eklemler (Mamay, 1991).

2.5.1. Yeni toplumsal hareketleri eskilerden ayıran nitelikler

Yeni toplumsal hareketler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kıta Avrupa’sında yaygınlaşan protesto eylemleridir. Özellikle günümüzde ulusal sınırların ortadan kalkması ve tüm dünyanın küresel bir görünüm kazanmasıyla, dünyanın pek çok ülkesinde etkileşimli olarak ortaya çıkan yeni toplumsal hareketlere rastlamak mümkündür. 20. yüzyılın son çeyreğinde, baskıcı toplumsal normların, siyasi yapı ve süreçlerin değişimi için çaba gösteren yeni toplumsal hareketler, kimi kuramcılara göre eski hareketlerden tümüyle bir kopuşken kimilerine göre ise

eski hareketleri eleştiren ancak aynı zamanda doğal olarak bu gelenekten de beslenen, bazı noktalarda onlarla ortak talep ve dönüşüm istekleri bulunan hareketlerdir. Ana belirleyeni orta sınıf mensubu, eğitilmiş, teknolojiye erişimi görece kolay olan genç kadın ve erkeklerden oluşmakla birlikte toplumun her kesiminden bireyleri içeren hareketler (Göker, 2009: 115), genel olarak, eskilerinden daha çeşitli talep ve içeriğe sahip, ekonomik çıkarlardan büyük ölçüde bağımsızlaşmış, etik ve kimlik üzerine hassasiyetle vurgu yapan, demokratik ve daha geniş katılıma sahiptir (Işık, 2011: 32). Modernleşme, sanayileşme, kentleşme, küreselleşme gibi süreçlerin yoğun bir şekilde yaşanılması toplumları derinden etkilemekte ve toplumsal yapılarda dönüşümler yaratmaktadır. Meydana gelen değişim ve dönüşümler sonucu toplumsal hareketlerin türü, kapsamı, konusu, aktörleri ve paradigmaları da farklılaşmıştır (Şentürk, 2006). Yeni toplumsal hareketler paradigması bu hızlı değişimin ürünüdür. Böyle hızlı değişen ortamda toplumsal hareketlerin hiç değişmediğini savunmak çok fazla gelenekselci bir tavır olur.

Yeni toplumsal hareketler kavramı 1970'lerin ortalarından beri gelişmekte olan barış hareketleri, feminist hareketler, çevre hareketleri ve yerel özerklik hareketlerini açıklamaya çalışan kuramcılar tarafından geniş kabul görmüştür. Ancak hareketlerde gerçek anlamda yeni olanın ne olduğu ve bu yeniliğin siyasal etkileri tam olarak açıklığa kavuşturulmamıştır (Cohen, 1999: 109). 1970'li yıllarda özellikle 1980'lerde Alain Touraine ve Alberto Melucci gibi teorisyenler "eski" ile "yeni" toplumsal hareketleri birbirinden ayırarak incelemiştir (Işık, 2013: 2). Oysa yeni ve eski toplumsal hareketler arasında, yeni yapıların oluşturulması ve eski olanın bir değişime uğratılması, konusunda bir ayrımın belirgin olmasının rağmen, uygulamada ortaya çıkan benzerlikler, iki hareket türü arasındaki ayrım konusunda farklı görüşlerin oluşmasına neden olmuştur. İki paradigma arasındaki temel farkları, süreklilik ve kopuş teorileri bağlamında değerlendirmek mümkündür (Coşkun, 2006):

Çizelge 3.1. Yeni toplumsal hareket teorileri

Kopuş Teorileri (Kültürel Versiyon)

YTH'ler sosyalist ideolojinin, modernleşme sürecinin ve refah devletinin eleştirisini yaparak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle eski toplumsal hareketlerden keskin bir ayırma işaret ederler.

YTH'ler orta sınıf temelli hareketlerdir.

Kimlik yönelimli talepler içerirler. Bu nedenle de üretim ilişkileri gibi kavramlarla açıklanamazlar.

YTH'ler merkezlessiz ve hiyerarşik olmayan örgütlenme biçimleri ortaya koyarlar.

Süreklilik Teorileri (Siyasal Versiyon)

YTH'lerin talepleri kapitalizmin sınıf yapısından kaynaklanan sorunlara karşı bir tepkidir ve ekonomik yapıdan özerk değildir. YTH'lerin talepleri, bu nedenle, eski toplumsal hareketlerden miras alınmış görünmektedir.

YTH'ler eski ve yeni orta sınıflardan, işsizlerden, öğrencilerden, ve emeklilerden oluşur. Dolayısıyla bu hareketler sınıflar arasındaki bir ittifaka dayanır.

Bu hareketlerin talepleri üretim ilişkilerinden ayrılmaz. Bu talepler emek-sermaye çelişkisinin karmaşık dolayımılarıdır.

YTH'ler örgüt içinde yatay ve dikey olarak daha az bir farklılaşma üretir (özellikle Offe'ye göre).

Ekonomiden kimliğe kayan vurgu;

Yeni toplumsal hareketler, eskinin endüstriyel yapının belirleyici olduğu toplumsal hareketlerden bir kopuşu ifade etmektedir. Bu hareketler, idealleri için devleti kontrol etme düşüncesinden çok sivil ilişkilerin geliştirilmesi, kimlikler ve aidiyetlerin belirleyici olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerde katılımcı kimliğini içinde yer aldıkları hareketin niteliği belirler. Kısacası eski toplumsal hareketlerde ekonomik menfaatler ön plandayken, yeni toplumsal hareketlerde haklar, özgürlükler, kimlikler ve kültür ön plandadır. Yeni toplumsal hareketler aynı zamanda yeni kimliklerin oluştuğu ya da ortaya çıktığı alandır. Bunun yanı sıra yeni toplumsal hareketler sorun odaklıdır. Problemi toplumda görünür kılmak ve toplumun anlayabileceği bir dille onlara aktarmak oldukça önemlidir. Öte yandan yeni toplumsal hareketler ile birlikte aktivizm yerinden sokağa kaymıştır. Söz konusu hareketlerin ekonomi vurgusu, sosyal olaylara doğru değişim geçirmiş, sıradan insanların hayatları toplumsal hareketlerde daha belirleyici hale gelmiş, sınıflar arası mücadelenin yerini almıştır. Toplumsal hareketlerin aktörler açısından bakıldığında ise eski hareketler çıkar çatışması içeren, ekonomik grupları kapsarken, yeni toplumsal hareketler ekonomik odaklı çıkarlara dayanmayan, sosyo-ekonomik aktörlerin hareketleridir.

Liberal düşüncenin birey merkezli özgürlükleri, grup ve cemaat eksenli hak ve özgürlük mücadelesiyle birleştirilmiştir. Böylece toplumsal hareketlerde ekonomik temeller yerini kültürel alana bırakmıştır. Azınlıkların, etnik grupların,

göçmenlerin, farklı kültürel grupların siyasi ve toplumsal hak ve eşitlik mücadelesi, toplumsal hareketlerin yeni sahasını oluşturmaya başlamıştır. Ekonomik hedeflerin ya da sınıf çıkarlarının temele alındığı eski toplumsal hareketlerle, bu yeniler arasında bir farklılık olmakla birlikte; kültürel alanla ekonomik temel arasında keskin bir ayrımın yapılmadığı da görülmektedir (Tatar, 2013).

Toplumsal hareketlerin değişen sosyal yapısı;

Yeni sosyal hareketlerin eski hareketlerden farklılaştığı diğer bir nokta ise aktörlerin niteliği ve sınıfsal aidiyetleridir. Bu anlamda eski ile yeniye birbirinden ayıran sınıfsal farklılıklardan söz etmek mümkündür. Yeni toplumsal hareketler sınıf yapısını aşar, artık toplumsal cinsiyet, statü gibi unsurlar hareketlerin ortaya çıkmasında daha belirleyici hale gelmiştir. Öte yandan yeni toplumsal hareketlerde katılımcılar özdeştir ve birbirleri ile bütünleşmiş bireylerde “biz” duygusu ve ortak bir kimlik altında hareket etme duygusu hâkimdir. Tilly (2014: 185)’nin de vurguladığı gibi “biz” kavramının uluslararası düzeyde vücut bulması 21. yüzyılın toplumsal hareketleri için giderek aşına bir özellik haline gelmiştir. Toplumsal hareketler, postmodern özellikler atfedilen “yeni”lerinden farklı olarak, sanayileşme ile belirginleşen ve çoğu zaman gerginleşen çalışan ile işveren arasındaki sorunların çözümüne daha fazla odaklanır. Bu dönemdeki toplumsal hareketler, Sanayi Devrimi sonrası yaşanan toplumsal değişimler ve bu değişimler ekseninde işçi ile işveren, yönetilen ile yöneten arasındaki dinamikleri yansıtmaktadır. Toplumsal yapıda yaşanan önemli değişimlerin beslediği toplumsal hareketleri ağırlıklı olarak sınıfsal çözümlemelerle değerlendirmek mümkündür. Sanayi devrimi sonrası süreçte farklılaşan toplumsal hareketler toplumsal yapının da etkisiyle 1960’lardan sonra önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Postmodern toplumun ürünleri olarak sınıfsal çözümlemeler yeni hareketleri açıklamada oldukça yetersiz kalmıştır.

Günümüzde sınıf mücadeleleri sona ermiştir. Yeni toplumsal hareketler ise zengin içerik ve talepleri sahip, dar iktisadi çıkarlardan bağımsızlaşmış ve hatta daha demokratik ve katılıma açık hareketlerdir. Yeni hareketlerin özgün yanı ise formel kamusal-siyasi kanalların dışında çalışmaları, hayat tarzı, etik ve kimlik duyarlılıkları üzerine vurgu yapmalarıdır (Offe, 1999: 67). Offe, eski ve yeni toplumsal hareketler arasındaki ayrımı şu şekilde yapar; eskinin aktörleri grup olarak hareket eden, gelir dağılımı, ekonomik eşitsizlikler gibi çalışmalara müdahil olurken, yeni toplumsal hareketlerde kolektif bir kimlik altında bir araya gelen kişiler ve topluluklar belli temalar etrafında harekete geçerler. Daha çok ekonomik büyüme ve toplumsal güvenlik temaları üzerinde duran eskinin toplumsal hareketlerinin aksine, yeni paradigma barış, çevre ve insan hakları üzerine vurgu yapar.

Eski paradigmada özgürlük resmi, büyük ölçekli birlikler varken yenide informel, farklılaşmaya dayalı zayıf bir örgütsel hiyerarşi vardır.

Geleneksel sınıf yapısı anlayışındaki değişimler, aksiyonel davranışın teorik olarak da işçi sınıfında orta sınıfa doğru kayması 1960’larda toplumsal alanda yaşanan değişimler toplumsal hareketlerin de dönüşümünde etkili olmuştur. 1960’ların etkisi toplumsal hareketlerin çözümlenmesinde de önemli değişimlere neden olmuştur. Eski sınıf temelli çözümlemelerin yerini, postmodern toplumsal yapıda, yeni toplumsal hareketleri çözümlemesinde yeni dinamikler almıştır. Melucci, eski tip toplumsal hareketlerin aktörlerini “tarih sahnesinde duruma göre kahraman ya da hain rolüne soyunan, fakat büyük ideallere yahut dramatik bir kadere yönelmiş trajik karakterler” olarak resmeder. Hâlbuki yeni hareketlerin aktörlerinin dış dünyadan çok kendilerine yöneldiği görülmektedir. Eski sosyal hareketler ekonomik olarak tanımlanan sınıf tabanına sahip iken, yeni hareketlerin toplumsal tabanı farklı sınıflardan oluşmaktadır. Eski hareketler girişimcileri, işçileri ve orta sınıfı mobilize ederken, yeni toplumsal hareketler, yeni (genç nesil ve yüksek eğitim düzeyli gruplar) destek bulmaktadır. Bu yeni orta sınıf, hedefleri geleneksel sınıflardan daha genel olan, modern ve “sınıf farklılığına” sahip bir gruptur (Çayır, 1999: 18, 19).

Yeni toplumsal hareketler, sorunlara baktıkları pencerelere göre de geçmişteki benzerlerinden ayrılırlar. Yeni toplumsal hareketlere katılan kişiler kentli, eğitilmiş, orta sınıfa mensup, kültürel bir amaç taşıyan kişilerin oluşturduğu hareketlerdir. Sistemin kişiler üzerinde oluşturduğu eşitsizlikler bu hareketlerin en önemli kırılma noktasını oluşturmaktadır. Eski ve yeni toplumsal hareketler arasındaki paradigma farkı, her iki hareketin konusu, amacı, ait olduğu sınıf, semboller ve değerleri bakımından birbirinden farklılaşmaktadır. Yeni toplumsal hareketler kimlik eksenli paradigmadan beslenir. Sınıf boyutunda ortaya çıkan tartışmaların karşısında, yeni toplumsal hareketlerde cinsel kimlik, etnik kimlik vb. kimlik boyutlu paradigmlar yer bulur. Offe’nin (1985) belirttiği gibi yeni toplumsal hareketlerin tabanı, daha çok orta sınıflara dayanmaktadır. Buna göre eğitilmiş ve ekonomik güvene sahip orta sınıf radikalleri, iş piyasasının kenarında kalmış eski orta sınıf unsurları ve işsizler, üniversite öğrencileri, ev kadınları gibi gruplarla eklenilerek yeni hareketin yapısal karakteristiğini oluşturmaya başladılar. Ayrıca yeni toplumsal hareketler sınıfsal açıdan eski hareketlerle karşılaştırıldığında aktörlerin sınıfsal aidiyetleri bakımından daha heterojen bir yapı sergiledikleri söylenebilir. İçinde farklı gruplardan insanları barındırırlar.

Yeni toplumsal hareketler, herhangi bir sınıf temelli sorundan kaynaklanmaz. Kavram olarak sınıf temelli örgütlenmelere ve sınıfsal çelişiklere dayanmayan, daha çok kültürel kimliklere ve haklara odaklanan hareketleri ifade etmek için

kullanılmaktadır (Şen, 2012). Sınıf ve ulusalcı hareketlerin eski sosyal hareketler kategorisi altında toplanabilmesinin temel nedeni, bu hareketlerin toplumsal yapı ya da sistemde top yekûn bir değişimi amaçlamalarından kaynaklanmaktadır. Toplumsal düzenin herhangi bir unsurunu ya da kötü giden bir durumu düzeltmekten öte, tüm sistemin değişmesi gerektiği anlayışı ağır basmaktadır (Çımrın, 2010a: 51). Konuya yeni toplumsal hareketler boyutunda bakıldığında ise toplumsal hareketlerdeki sınıf temelli protestoların yerini, sınıfsal farklılıklara dayanmayan, kimlik politikalarına odaklanan ve sivil toplumu hareket alanı olarak belirlemiş hareketler almıştır. Eski toplumsal hareketlerden kastedilen ise işçi sınıfının öncülük ettiği hareketlerdir (Çayır, 1999: 16). Öte yandan bu hareketler eğitim seviyesi düşük, niteliksiz işçilerin hareketleri olarak görülürken, yeni toplumsal hareketlerde etkin olan sınıf eğitilmiş, meslek sahibi, bastırılmışlıkların, ezilmişliklerin farkında, orta sınıfa mensup, daha çok gençlerin hareketleridir. Bu durum, toplumsal hareketlerin yeni yüzünün en belirgin özellikleri arasında yer alır. Eski toplumsal hareketler, ekonomik durum, gelir dağılımı, savaş, siyasi durum gibi konularla ilgiliyken, yeni toplumsal hareketlerin ilgi ve hareket alanını kimlikler ve kültür konusu oluşturmaktadır. Yeni toplumsal hareketleri eskisinden ayıran en önemli unsur farklılık ve ötekilik üzerine yapmış olduğu vurgudur (Göle, 1992: 70). Eski hareketlerde birey ekonomik ya da ideolojik amaçlar için harekete geçirilmesi gereken bir unsur olarak yer almaktadır. Oysa yeni toplumsal hareketlerde birey en önemli unsurdur. Toplumsal hareketlerin varlık sebebi olarak görülür. Birey, toplumsal hareketlerde kültürel ve toplumsal değişim ve dönüşümün kaynağıdır. Yeni toplumsal hareketlerde bireye sadece enformasyon aktarılmaz, bireye içinde yer alacağı hareketle ilgisi ve bağlantısı benimsetilerek, toplumsal hareketin istekli bir savunucu olması sağlanır. Çünkü toplumsal hareketin başarısı bireyin bilincine erişmekle, bireyin bilincini dönüştürebilmekle sağlanır. Yeni toplumsal hareketlerin ana sloganı “birey politik” dir (Finger, 1991/1992).

Değişen siyasi algı;

Yeni toplumsal hareketler eylemlerini ve eleştirilerini hükümet üzerinden gerçekleştirirler. İktidara yönelik olarak gerçekleştirilen bu eylemler ve eleştiriler, toplum tabanından muhalif bir yapının oluşturulmasına yöneliktir. İktidarı ele geçirmek gibi bir amaç taşımazlar. Touraine'e göre hareketler kendilerini devlet gücünü kontrol etme fikrinden ayıştırdıkları ve sivil ilişkileri dönüştürmeyi amaçladıkları için yenidir (Çayır, 1999: 16, 17). Yeni toplumsal hareketleri siyasi algı açısından eskilerinden ayıran en önemli nokta burada ortaya çıkmaktadır. Liberal demokrasinin meşruiyet krizine bağlı olarak demokratik usul ve pratiklerin sorgulanması ve buna bağlı olarak siyasal aktör arayışının yeniden gündeme gelmesi; yeni siyasal aktörlerin bakış açıları ve taleplerindeki farklılık, buna bağlı olarak eylem tarzlarındaki çoğulluk; bu çoğulluğun yeni ortaklaşma alanları yaratarak kurdukları koalisyon ya da birliklerle siyasi kurumları ve işleyişi etkileme derecelerinin güçlenmesi ve böylece toplumsal hareket repertuarının genişlemesini sağlamıştır (Yıldırım, 2012: 58). Ayrıca yeni toplumsal hareketlerin eylemlerinde sorun temelli davrandıkları ve dolayısıyla ideolojik toplumsal yaklaşımları benimsemedikleri ileri sürülmektedir (Keyman ve İçduygu, 2003). Yeni toplumsal hareketler yaklaşımı, mevcut hareketleri olağan siyasetin bir parçası olarak değerlendirmektedir. Hem sınıf esasına dayalı eski toplumsal hareketler müessesesinin bir parçası olmuşlar, buna tepki duyan yeni toplumsal hareketler de sanayi sonrası toplum olarak özetlenen yeni toplumsal şartların yeni siyaset biçimi olarak ortaya çıkmışlardır (Çetinkaya, 2014: 43, 44).

Örgütlenme biçimindeki değişiklikler;

Örgütlülük toplumsal hareketlerin en önemli özelliklerinden biridir. Toplumsal hareketin otorite karşısında bir güç oluşturabilmesi ve etkililiğinin sağlanabilmesi için, farklı biçimde de olsa, tarihi boyunca toplumsal hareketler karşımıza örgütlü hareketler olarak çıkmıştır. Yeni toplumsal hareketleri eskilerinden ayıran en önemli farklılık ise örgütleniş biçimi, amacı, hitap ettiği sınıf, içinde ortaya çıktığı sosyo-politik ortamdır. Yeni toplumsal hareketlerin farklılığı, her ne kadar "eski" hareketlerin temel dinamiklerine sahip olsa da, daha esnek, merkezsiz yapılardan ve yerel tepkilerden oluşabilmesinde yatar (Yıldırım, 2012: 66). Toplumsal hareketlerin güçlü bir yapılanmaya sahip olması oldukça önemli bir konudur. Eski toplumsal hareketler daha bürokratik, resmi, katı, hiyerarşik ve dikey örgütlenme şekli gösterirken, yeni toplumsal hareketler daha demokratik, hiyerarşisi zayıf, resmi olmayan, bireyi merkeze alan ve yatay örgütlenme biçimleri sergiler. Bireysel anlamda özerk kişilerin hassasiyetlerinden beslenen bu hareketler, çoğunlukla kendiliğinden oluşurlar. Yeni toplumsal hareketlerde aktörlerin

grup olma bilinci gelişmemiştir. Onları bir araya getiren çevre, feminizm, özgürlükler gibi temalar etrafında birleşmektedirler. Özerklik ve kimliğe yapılan vurgu örgütlü olma bilincinin önüne geçmiştir. Bu nedenle yeni toplumsal hareketlerin aktörleri örgütlere karşı çoğunlukla esnek ve gevşek bağlara sahiptirler.

Eski hareketlerin “büyük liderler” eşliğindeki merkezi örgütlenmeleriyle karşılaştırıldığında, yeni toplumsal hareketler esnek ve âdemi merkeziyetçidir. Örgüte katılım bireyin iradesi dâhilindedir ve kararlar müzakere yoluyla alınır. Diğer bir ifadeyle kolektif hareket bir sözleşme sürecinin sonucudur (Çayır, 1999: 19). Lider, karizmatik ya da “kurtarıcı” niteliği ile değil, koordinasyonu sağlayan ve katılımı teşvik eden demokratik tavrı ile kabul edilir. Gruptan ya da cemaatten ziyade birey merkezi konumda yer alır. Bu durumda katılımcıların toplumun her kesiminden gelen, farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip bireylerden oluşması beklenir. Beklenen gerçekleşmekle birlikte, katılımcılar daha ziyade eğitim seviyesi yüksek, nitelikli işgücünü oluşturan, yüksek statülü mesleklere mensup bireyler, öğrenci, ev kadını, eğitimli işsizler, çiftçi ve zanaat erbablarından oluşmaktadır. Mücadeleyi güçlü kılan faktörlerin de katılımcıların bileşeninde ve kullandıkları yöntemlerde yer aldığı düşünülebilir (Offe, 1999: 68).

Hareket alanının değişmesi;

Toplumsal hareketler alanında yaşanan değişmelerin bir diğer bağlamını, küreselleşmenin de etkisiyle, toplumsal hareketlerin hareket alanındaki değişimler oluşturmaktadır. Küresel dünya yapısında toplumsal hareketler dünyanın önemli bir bölümünde uluslararası nitelik kazanmıştır. Bu bağlamda ele alındığında eski toplumsal hareketler daha çok ulusal ölçekte iken, yeni toplumsal hareketler küresel ya da yerel ölçekli olduğunu söylemek mümkündür. Küreselleşmenin kitle iletişim araçları üzerindeki etkilerinde olduğu gibi toplumsal hareketlere üzerinde de önemli yansımaları olmuştur. Küresel sermayelerin elinde can bulan kitle iletişim araçları, karşıt gücünü de beslemiş, karşıt direnç noktasını oluşturan toplumsal hareketlerin ulusaldan küresele sıçramasında aracı işlevi görmüştür. Küresel iletişim ağlarının etkisiyle çoğu zaman yerel bir hareket tüm dünyanın dikkatini çekebilme, uluslararası hatta küresel bir olguya dönüşebilmektedir. Yeni toplumsal hareketler, içsel iknayı sağlama, katılımcılara hareketin meşruiyetini sağlayabilme amacıyla bilgi teknolojilerine önemli derecede başvurmuştur. Yürüttükleri hareketi kabul edilebilir gerekçelere dayandırır. Böylece savundukları düşüncelerin geniş kitleler tarafından kabul görmesi sağlanır. Kullanılan iletişim araçları yeni toplumsal hareketlerde eskilerinden farklı olarak yazılı basından sosyal medyaya doğru evrilmiştir. Yeni toplumsal hareketlerin başlangıç aşamasında nasıl sonuçlanacağı her zaman kestirilemeyebilir. Bu hareketler

ancak uzun vadedeki etkilerine ile kavranabilir. Yeni iletişim teknolojileri, internet gibi araçların da etkileriyle etkisi çok geniş alana yayılan hareketler değerlendirilirken süreç içinde geçirmiş oldukları değişimler gözden kaçırılmamalıdır.

Toplumsal hareketler 18. yüzyıldaki ilkleri arasında yer alacak örneklerinden bu yana uluslararası bağlantılara açık olmuştur. İlk büyük toplumsal hareket olarak el görülen İngilizlerin köleliğe karşı başlattıkları seferberlik çok geçmeden okyanusun her iki yakasında birçok ülkeye uzanan kollarıyla Atlantik ötesi bir hareket haline gelmiştir (Tilly, 2014: 183). Toplumsal hareketlerin tarihsel olarak her zaman küreselleşme eğilimi söz konusu olmuştur. Öte yandan her ne kadar çağın gereklerine ayak uydursalar da eskileri gibi yeni toplumsal hareketler de ortaya çıktıkları toplumun bağlamından bağımsız değildir (Çayır, 1999: 16). Bu nedenle hareketler değerlendirilirken ortaya çıktıkları koşulları da gözden kaçırmamak gerekir.

Eylem şekillerinin değişmesi;

Toplumsal harekete katılan bireyler çevresinde olup biten olaylara duyarlı aktif bireylerdir. Hareketin ortaya çıkmasında ve yayılmasında ise aktif kişiler önemli görevler üstlenir. Bireylerin toplumsal olaylarda rol alma biçimleri, olayı algılamaları gibi eylem biçimleri de eski ve yeni toplumsal hareketlerde değişmiştir. Eski toplumsal hareketlerin lider etrafında, yakıp yıkmaya ve tepkiyi şiddet yoluyla göstermeye yönelik yapısına karşılık, yeni toplumsal hareketlerde tepki daha yumuşak, baskı ve yıldırmaya yönelik yaratıcı eylemlerle sergilenmektedir. Bilhassa toplumun geniş bir kesiminin ilgisini, takdirini ve sevgisini kazanmaya yönelik usuller tercih edilmektedir. Söz konusu eylem biçimlerinin gerek medya, özellikle de internet aracılığıyla duyurulması ve gösterilmesi taktik olarak belirlenmektedir. Bununla birlikte mağduriyet oluşturmak suretiyle kendi lehlerine toplumsal tepkilerin doğmasını temin etmek amacıyla münferit ama etkili şiddet unsurlarına başvurulmaktadır (Tatar, 2013: 14).

Öte yandan yeni toplumsal hareketler teknolojinin olanaklarından etkili bir biçimde yararlanırlar. Böylece bireylerin karar alma sürecine farklı yollardan ve kendi imkânları doğrultusunda, alternatif katılım yolları sunarlar. Ayrıca yeni toplumsal hareketler hareketin dil ve söylemlerini de değiştirmiştir. Yeni toplumsal hareketler karnaval havasında yapılan eylemlerde teatral bir dil kullanılmaktadır. Eylemler bir şölen, konser, sanat performansı, forum şeklinde örgütlenerek çok farklı insanların katılabileceği, kendini ifade edebileceği ve kişiliğini kaybetmeden içinde eriyebileceği ortamlara dönüşmektedir (Çetinkaya, 2014: 63). Bu nedenle yeni toplumsal hareketleri eylem ve kullandıkları araçlar açısından ele alındığında gerilla hareketi olarak isimlendirmek mümkündür. Aktivistler için

her konu ya da araç eylem potansiyeli taşımaktadır. Eylemlerin dikkat çekmesi ve ilgi uyandırması için gerilla savaşçısı gibi çalışan aktivistler, kullanmış oldukları araçlar kadar protesto biçimleri ile de sıra dışıdır.

Amaçların farklılaşması;

Yeni toplumsal hareketler insan hayatının kişisel yönlerinin yansıtmaktadır (Johnston ve diğerleri 1999: 137). İnsan hayatındaki en insancıl ve en kişisel boyutlarının savunusunu yaparlar. Yeni toplumsal hareketlerde özel olan ile kamusal olan arasındaki sınır silikleşmiştir. Etnik kimlikler, cinsel tercihler, kürtaç gibi konular ortaya çıkan yeni hareketlerin faaliyet alanıdır. Toplumda yapısal bir değişimi gerçekleştirme amacındaki hareketler, bütün bir sistemin kökten değiştirilmesi gibi bir amaç taşımazlar. Yeni toplumsal hareketlerde çelişkiler ve harekete geçirici faktörler, kimlik ile ilgili olan kültürel ve sembolik sorunlara ilişkindir (Larana, ve diğerleri 1994'den akt. Coşkun, 2006).

Toplumsal hareket sosyal bir değişimi başlatmayı, önlemeyi ya da etkisini azaltmayı ister. Sosyal hareket bu isteklerini kamuoyuna çeşitli protestolar aracılığı ile iletir (Kılıç, 2002: 99). Sanayi toplumunu karakterize eden “sahip olma” özgürlüğünün yerini, yeni toplumsal hareketlerde “olma” özgürlüğü almıştır (Melucci, 1989'dan akt. Johnston ve diğerleri 1999: 138).

Aktörlerin değişmesi;

Yeni toplumsal hareketlerin aktörleri, kendilerini tanımlarken ne oturmuş siyasi kodlara (sağ-sol, liberal-muhafazakâr vb.) ne de sosyoekonomik kodlara (işçi sınıfı-orta sınıf, fakir-zengin, kırsal-kentsel nüfus vb.) referansta bulunmazlar. Siyasal çatışmanın evreni toplumsal cinsiyet, yaş, mekân örneğinde olduğu gibi daha çok hareketlerin konularından çıkarılan kategorilerle kodlanmıştır. Yeni toplumsal hareketlerin kendilerini tanımlama düzeyinde (sınıf gibi) sosyoekonomik ve (ideolojiler gibi) politik kodların geçersizliği bu hareketlerin toplumsal tabanının sınıfsal ve ideolojik anlamda heterojen ve şekillenmemiş olduğunu göstermemektedir (Offe, 1999: 66). Offe, sosyo-ekonomik durumu vurgu yapan açıklamasından da anlaşılacağı üzere, eski toplumsal hareketlerin aktörleri maddi amaçlar doğrultusunda mücadele verirken, yeni toplumsal hareketlerin aktörlerinin mücadeleleri daha çok toplumsal hayatın içinde yer alan konulardır. Olgular ve toplum konusunda farkındalıkları önemli derecede gelişmiş bireyler olarak yeni toplumsal hareketlerin aktörleri, kültürel yönelimlerinin belirleyici olduğu bir tabandan beslenirler. Yani, yeni toplumsal hareketlerin toplumsal tabanı konusunda sınıfsal yapıyı aşan bir eğilim söz konusudur. Katılımcıların arka planları gençlik, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ya da meslekler gibi yapısalçı açıklamalara tekabül etmeyen farklı toplumsal statülerde temellenmektedir

(Klandermans ve Oegema, 1987'den akt. Johnston ve diğeri 1999: 135). Bir başka görüşe göre ise yeni toplumsal hareketlerde aktivistlerinin karakteristiği; iyi eğitilmiş, ekonomik güvene sahip ve hizmet sektöründe çalışan, orta sınıfa mensup kişilerdir (Offe, 1999: 68). Eski toplumsal hareketlerin ekonomik amaçlar için kolektif hareket etmeye odaklı aktörlerinin yanında, yeni toplumsal hareketlerin aktörleri, kültür ve kimlik yönelimli amaçları için daha çok bireysel hareket eden kişilerdir. Touraine'e göre ise toplumsal hareketlerin ortaya çıkan "yeni" türleri bir duruma karşı ortaya çıkan tepkiden ziyade, aktörlerin değişen ilişkilerinin ürünüdür. Touraine, yeni toplumsal hareketleri ilişkilerin sahnelendiği bir oyuna benzetir (Çayır, 1999: 23).

2.5.2. Yeni toplumsal hareketlerde simgeler ve semboller

Her toplumsal hareket kendi sembollerini ve retoriğini üretir. Toplumsal hareketler toplumun geneline yayılabilen bir özelliğe sahiptir. Kimlik inşa etme amacındaki bu hareketler, kullanmış oldukları dil ve sembollerle ve iletişim kuruluş biçimleri ile akılda kalıcı olmuştur. Belli başlı protesto biçimleri, geniş çaplı mitingler, yürüyüşler düzenlemek, simgesel ya da stratejik bölgeleri işgal etmek, kışkırtıcı görsel ya da sözlü retorik oluşturmak, bir görüşü yaymak için daha fazla kulis ve seçim propagandası yapmaktır (Jasper, 2002: 30). Yeni toplumsal hareketlerde toplumun değerleri önemli bir hareket noktasıdır. Kültür ve sembolik değerlerin korunması toplumsal hareketleri mücadele noktasını oluşturur. Değerler, toplumların davranış normlarıdır. Toplumsal hareketler toplumun ilgisini çekebilmek ve kalıcı olabilmek için bu değerleri toplumun beklentilerine uygun olarak oluşturmalarıdır. Çünkü değerler, gruplar ve bireyler arasında kimlik oluşturabilmenin aracıdır. Bu değerler çevre hareketinde doğanın korunması, kadın hareketinde eşitlik, barış hareketinde barış kavramlarının yüceltilmesinde olduğu gibi, hangi olay için hangi değer önemli ise, o değer yüceltilmekte ve yeniden canlandırılmaktadır. Yine bu süreç içinde söz konusu hareket, bu değerlerin en iyi temsilcisi ve taşıyıcısı olarak kamuoyuna tanıtılmakta ve hareketin önemi vurgulanmaktadır (Kılıç, 2002: 101). Bu bakımdan yeni toplumsal hareketler, amaç, örgütlenme biçimleri, temsil ettiği sınıf ve kullanılan semboller bakımından geçmiş emsallerinden ayrılmaktadır (Şimşek, 2004: 111). Bunun yanı sıra, ortak eylemin etkinliği konusundaki ortak inançlar, sosyal hareketin ortaya çıkması ve yayılması için gerekli en önemli unsurdur. Bazı inançlar, ahlaki sorumluluk ve yükümlülükleri vurgulayarak dayanışma ve sorumluluğun kültürel olarak yerleşmesine yardım etmektedir. Diğer yandan birlikte meydan okumanın başarılı bir şekilde devamı için, harekete katılanların iyimserliği de önemlidir. Eğer ben bunu yapmaz isem, kimse yapmaz türünden yaklaşımlar da katılımı ve ilgiyi daha üst seviyelere taşımaktadır (Kılıç, 2002:101).

Yeni toplumsal hareketler eylemler sırasında kitleleri harekete geçirecek sembolik bir dil kullanır. Alishılmışın dışında sloganlar, şarkılar, resimler, protestolar vb. hareketin bir dinamiği ve tarzı oluşturulmuştur. Sanat, yeni toplumsal hareketlerin dili haline gelmiştir. Böylece problemler ve sorunlar bu yeni dil vasıtasıyla kalıcı kılınmakta, çoğunlukla toplumsal hareketlere kayıtsız kalan medyanın ilgisi böylelikle toplumsal harekete çekilmektedir. Son dönemde Tahrir ve Rabia başta olmak üzere Gezi’de kendini gösteren toplumsal hareketler, kısa sürede kendi sembollerini, görsel sanat eserlerini ve dilini oluşturmuştur. Rabia Meydanındaki gösterilerin sembolü haline gelen Rabia işareti ve Tahrir’in sembolü ‘V’ zafer işareti Mısır toplumu içinden çıkan hareketler olmasına rağmen bu iki hareketin farklılığının altını çizmektedir (Coşkun, 2013: 69). Yine benzer biçimde Gezi parkı protestolarında biber gazına direnen “Kırmızılı Kadın”, “Duran Adam”, “Siyahlı Kadın” gibi pek çok simge ve protesto biçimindeki farklılıkları ile hafızalarda kalmıştır. Gezi olayları, katılımcıların heterojen özelliğinden kaynaklandığından olsa gerek tek bir sembol ile ifade edilmemiştir. Polisin orantısız güç kullanımına karşı gaz maskesi ve “kırmızılı kadın” sembolleşirken, ana akım medyanın olaylar karşısındaki duyarsızlığı “penguen” ile sembolleşmiştir. Kısa sürede üretilen grafitiler, Taksim Meydanı’nda Atatürk Kültür Merkezi’ne asılan posterler ve Gezi hareketine uyarlanan popüler şarkılar Gezi kültürünün parçası olmuştur (Coşkun, 2013: 69). Estetik ve mizah yeni toplumsal hareketlerin söz söyleme biçimi ve inceleme yöntemlerinden biri haline gelmiştir. Böylece konvansiyonel olmayan bir toplumsal hareketi konvansiyonel yöntemlerle bastırmaya çalışan devlet kurumları ile bir nevi dalga geçilme söz konusudur (Coşkun, 2013: 70).

Her toplumsal hareket kendi simgelerini, kahramanlarını ve liderlerini ortaya çıkarır. Toplumsal harekete ile duygudaşlığın sağlanması açısından kullanılan semboller, dil ve simgelere oldukça önemlidir. Toplumsal hareket duygusal ortaklaşma sağlamanın yanı sıra, algılanan ya da hissedilen ahlaki değerlere, beğenilere, değerlere bağlı olabilir. Jasper (1997/2002: 148)’a göre ulusal bir hareketin bir parçası olma duygusu, çoğunlukla katılımcılar için ve özellikle onların nihai başarı hakkındaki (kırılgan) iyimserlikleri için önem taşır. Bu nedenle kırılgan iyimserlik ve duygudaşlık, toplumsal hareketin itibarı çeşitli araçlarla canlı tutularak desteklenmelidir. Çoğu toplumsal hareket, kişilerde başlangıçta oluşturduğu heyecanı ve zafer duygusunu zamanla kaybetmektedir. Kitle hisleri harekete geçirmekten uzak toplumsal hareketler unutulup gitmekte, tarihin sayfalarına gömülmektedir.

Toplumsal hareketler, kalıcı olmak ve akılda kalmak için kendi dilini ve simgelerini çeşitli araçlarla kitlelere ulaştırmaktadır. Hareketin dilinin oluşturulması

ve geniş kitlelere iletilmesinde son dönemde sosyal medyanın önemli etkileri olmuştur. Özellikle Facebook, Google Plus, Instagram ve Twitter gibi microblog ve sosyal ağlarda kullanıcıların oluşturdukları etiketleme, bağlantıya isim verme (hashtag) ile paylaşımların geniş kitlelere ulaştırılması ve konu ile alakalı kişilerin aynı hashtag (#) altında buluşmalarını sağlamaktadır. Sosyal ağ servislerinde, "#" sembolünün kelime veya kelime grubunun önüne eklenerek oluşturulan bağlantılar, anlık bilgileri kategorize etmeye ve kitlelere ulaştırmaya yardımcı olur. Hashtagler yalnızca belirli bir ortama bağlıdır; resim ve video dosyalarının içerisinden bağlantı veremezler. Bir hashtag, tüm bir cümle ya da cümle içinde birkaç kelimeyi vurgulayabilir (Wikipedia, 2014).

Özellikle kültürel değerlerin korunması konusunda bu sembolik dil ön plana çıkmaktadır. Retorik ve ideoloji çevreci örgütlerde doğrudan bir paralelliğe sahiptir. Ulusal örgütler doğal olarak evrenselci retorikler ve ideolojilerle işler ve insanları yerel gibi görünen bir kaygının aslında global bir kaygı olduğuna ikna edebilirler. Kolektif kimlikleri temel alan hareketler için, grupların sadece o cemaatin üyelerine mahsus mu yoksa herkese acık mı olacağı şeklinde paralel bir soru vardır (Jasper, 1997/2002: 412). Twitter ve Facebook gibi en çok kullanılan sosyal medya kanalları üzerinden etiketler vasıtasıyla dağıtılan posterler, videolar, fotoğraflar ve grafitiler hareketin kendine özgü kültürünün oluşturulması, yayılması ve hareketin evrensel bir yapıya kavuşmasında etkili olmuştur.

2.6.Yeni Toplumsal Hareketlere Kolektif Kimlik Boyutunda Bakış

Postmodern ve postendüstriyel toplumlarda ortaya çıkan yeni toplumsal hareketleri geleneksellerinden ayıran en belirgin özellik kimliğe yapılan vurgudur. Küreselleşmenin etkisiyle dönüşüme uğrayan kimlik, farklı ekonomik yapı ve sınıfsal aidiyetlerin ötesinde, toplumsal hareketlere yeni bir paradigma kazandırmıştır. Yeni toplumsal hareketler, ideolojik ve sınıf temelli geleneksel hareketlerden farklı olarak, yeni dünya düzeninde kimlik arayışı olarak ifade edilebilir. Hareket alanı kimliklerin öteki ile ilişkilendirildiği ve yeniden inşa edildiği alanlara dönüşmüştür (Göle, 2000: 47). Yeni toplumsal hareketler döneminde kimlikleri bu denli önemli kılan etkenlerin başında ise küreselleşme ve endüstrileşme gelmektedir. Böylece toplumsal hareketlerde kimliklerin farklı unsurları kamusal alanda daha görünür hale gelmiştir. Bunun yanı sıra, Yeni toplumsal hareketler, şiddet içermeyen sivil itaatsizlik yöntemini kullanan hareketler olarak eski tip devrimci hareketlerden en büyük farkı, katı sınırlarla tanımlanmış bir öznesinin olmaması ve bunun yerine içinde farklı kimlikleri barındıran, daha geçirgen ve esnek bir kolektif kimlik üzerinden hareket etmeleridir (Şen, 2012). Yeni toplum-

sal hareketler içinde bireyler, çok kimlikli öznelere dönüşmektedir. Yeni toplumsal hareketler ile çoklu kimlikler, kamuoyunda var olma ve tanınma mücadelesi vermektedir.

Kimlik, tanımladığı unsurun ne olduğunun yanında ne olmadığını da içinde barındıran bir kavramdır. Kimlik olgusunda “öteki”nin kim olduğu kendilik öznesi üzerinden belirlenmektedir. Böylece toplumsal hareketlerin içinde yer alan aktörler kendilerini ne olması gerektiği ve ne olmadığı konusunda da konumlandırmaktadır. Kısacası kolektif kimlik hakkındaki tartışmalar her zaman özünde ortak bir anlam içinde bulunulduğunu göstermektedir (Snow, 2001: 2213). Kısacası belli aidiyet ve dayanışma kategorilerine dayanan kolektif kimlik, üyeler arasında dayanışmanın yanı sıra psikolojik bir aidiyet duygusunun da beslendiği bir alandır. Öte yandan kimlik, sosyal bilimler literatüründe tanımlanması zor ve çok boyutlu bir kavramdır. Sosyoloji, hukuk, tarih, psikoloji gibi pek çok disiplinin ilgi alanı içinde yer alan kimlik, bir kişinin kendine ve diğer kişilerin o kişiye yönelik algısını ifade eder. Bireyin, kendini kimle ya da kimlerle özdeşleştirdiğinin bir ifadesi olan kimlik, Kimlik, modern toplumlara ait bir kavramdır. Sosyal bilimler alanına bir araştırma konusu olarak ilk kez Erik Erikson tarafından dahil edilmiştir (Cengiz, 1992: 11).

Değişik unsurların “örgütsel” bir yapı içinde nasıl bir arada tutulduğu, karmaşık bir diyalog ve etkileşimler yoluyla nasıl bir kolektif kimliğin inşa edildiği sadece hareketin içindeki farklı analitik unsurlar ayrıştırılarak anlaşılabilir (Melucci, 1999: 86). Yeni toplumsal hareketlerin toplumsal boyutunun anlaşılabilmesi ve ilerleyen bölümde toplumsal hareketler ve kimliklerin değerlendirilmesi üzerine gerçekleştirilecek çözümleme için temel oluşturması açısından, kimlik kavramının ayrıntılı olarak ele alınması ve kavramın boyutlarının irdelenmesinde fayda vardır.

Kişinin kim olduğuna yönelik tanımlamalarını içeren kimlik, bireyin içinde yaşadığı toplum ve diğer kişilerle olan ilişkiler vasıtasıyla şekillenir. Bir kişinin ya da grubun, diğer kişi ve gruplardan ayırt edici özelliklerini (Giddens, 1998/2000: 618) ifade eden kimlik, bu toplumsallaştırıcı ve bir anlamda bütünleştirici özelliği ile toplumsal hareketlerin kapsamı içinde yer alan bir kavram olmuştur. Bir bireye ya da gruba ait olan kimlikler verili ya da kazanılmıştır. Kimlik, belli tanımlamalar yoluyla kurulu bir yapıdır. Örneğin bir kişi ya da grubu çevreci özellikleri ile tanımladığında o gruba ya da kişiye çevreci bir kimlik verilmiş olur. Kimlik toplumsal yapı içinde şekillenir. Kimliğin oluşmasında gündelik hayatta karşılaşılan unsurların etkisi vardır. Birey kendini içinde yer aldığı sosyal gruplara göre tanımlar. Dolayısıyla kimliğin şekillenmesinde içinde yer

aldığı toplum oldukça önemlidir. Çeşitli gruplara aidiyet bireyi şekillendirir. Bireyin davranışını belirleyen içinde yer aldığı grubun normları ve değerlerine göre şekillenir. Kimlik, sürekli bir oluşum içindedir. Bu nedenle bireyin içinde yer aldığı her grup, gerek sanal ortamlarda gerekse sosyal hayatında olsun, bireyin aidiyetini temsil eden kimliğine yeni unsurlar katar.

Kişilerin grup üyeliği ve grup içerisinde elde ettiği psikolojiye değinen sosyal kimlik kuramı, grup içerisinde bireylerin takındığı biz ve öteki duygularını ve bir gruba ait olmanın algılanan ve bilişsel yapısını ele almaktadır. İnsanların bir gruba dâhil olma ihtiyacı her zaman var olmuştur. İnsanlar, kendi gibi düşünen, davranışlarını onaylayan, varlığını kabul eden, ortaklaşım kurabildiği ve paylaşımlar yapabildiği insanların varlığına hayatları boyunca ihtiyaç duyar. Sosyal Kimlik Kuramı'na göre, insanlar, çoğu zaman birey olarak değil, belirli sosyal sınıfların üyeleri olarak hareket ederler. Bu durum da, insanların belirli bir toplumsal yapı içinde, kendilerinin ve diğerlerinin yerlerini tanımlamalarına yardımcı olur (Demirtaş, 2003). Buna göre bireyler kendilerini ait oldukları gruplara göre tanımlamakta ve değerlendirmektedirler (Meşe, 1999: 2). Belli bir grubun üyesi kendini çevreci, hayvan sever, sporcu, öğrenci olarak tanımlayabilir, tüm bu tanımlamalar sosyal kimliğin yansımasıdır.

Birey saha, sınır ve yoğunlukları zaman ve mekâna bağlı olarak değişkenlik gösteren aidiyetlerle toplum içinde yer alır. Bireyin kendini tanıma, tanımlama, anlamlandırma ve sosyo-kültürel çevrede konumlandırma işlevleri yüklenen bu aidiyet ve kimliklerden bazıları birey içinde bulunduğu şartlara bağlı olarak verili iken, kimlikleri tercihlere dayalı olarak seçmişlerdir. İster verili ister seçilmiş olsun; aile, ülke, sınıf, etnisite, din, cinsiyet vb. bireyselden toplumsala kimlikler iç içe geçmiş bir halde, bireylerin toplumla bağını oluşturur (Kaya, 2003: 194, 195). Kimlik kavramı çok katmanlı bir yapıdır. Birey, gündelik ilişkilerinde olsun, doğuştan getirdiği özelliklerde olsun birden fazla kimliğe sahip olabilir. Birey kendini, ait olduğu dini grup, etnik köken, mesleği, duyarlılıkları gibi konuların temsil edildiği birden çok kimlikle ifade edebilir. Kimlik, kolektif bir aktörün bilişsel imgelerini, toplumsal gruplar arasında olduğu düşünülen ya da çizilmiş olan sınırları, belli somut ya da soyut grup ve bireyler ile kurulan duygusal dayanışmaları, ahlaki sezgileri ve ilkeleri, hatta eylem tarzlarını ya da beğenilerini içerebilir. Kimlik terimi, eylemlerin bir benlik duygusundan süzüldüğünün, yaşantıların geride bıraktığı bir kalıntı olduğunun kabul edilmesidir (Jasper, 1997/2002: 148). Kimlik kültürlerin ötesine geçebilen bir kavramdır. Kültürün sınırlarını aşan kolektif kimlik altında bir arada bulunma duygusu ile toplumsal hareketlere öteki kültürden de katkı sağlamış olur. İçinde yer aldığı kültürün sınırlayıcılığından

sıyrılan birey, çevreci, feminist, özgürlükçü vb. kimliği ile toplumsal hareketlerde yer alır.

Kimlik kavramına yeni toplumsal hareketler boyutun da bakıldığında ise; yeni toplumsal hareketler yaklaşımına göre hareketlerin temelini kimlik arayışı oluşturur. Harekete yol açan etkenler, harekette yer alan aktörlerin kendilerini güçlü hissedecekleri farklı bir toplumsal gruba ait olma duygusu bağlamında, kültürel ve sembolik temalar etrafında yoğunlaşmaktadır. Bunların tümü egemen sistemi sorgulayan alt kültürel yönelimlerdir (Melucci, 1980'akt. Johnston ve diğerleri 1994: 139). Hayatını siyasi faaliyetlere adanmış olanlar için, hayvanlar için mücadele eden, teknokrasiye karşı çıkan ya da Tanrı'ya inanan biri olmak, kişinin kimliğinin bir parçası olabilir. Bir hareketle kurulan özdeşim (hareket kimliğine dayanan kişisel kimlikler), başarılı örgütleyiciler için en önemli kültürel yaratılardan biridir (Jasper, 1997/2002: 147). İdeolojik ve bireysel olarak farklı kimliklere sahip olsalar da toplumsal hareketler bağlamında aynı kolektif kimlik altında bir araya gelebilmektedirler. Bunu toplumsal hareketlerde çok yakından görmek mümkündür. Örneğin bir grup insan, ideolojik olarak farklı kutupta olsalar dahi, iktidardaki parti aleyhine X partisinin karşısında olma kimliği altında bir araya gelebilmektedir.

Yeni toplumsal hareketlerde eylemler ise bireysel ve kolektif kimliklerin bir karışımıdır (S. Çoban, 2009: 176). Alain Touraine toplumsal hareketleri etkileyen kimlik yönelimli paradigmlar doğrultusunda en geniş kuramsal çerçeveyi oluşturmuştur. Touraine, toplumsal hareketlerin, kimliğin ve normların inşası temelinde kendileri üzerine düşünmeleri, toplumun demokratikleşmesine vurgu, kendini sınırlama ve kültürel konulara odaklanma gibi yeni boyutları üzerinde durmuştur (Cohen, 1999: 122). Toplumsal hareketlere kimlik yönelimli bakış açısına yönelik en geniş teoriyi çizen Touraine'dır. Ona göre bu hareketler, içinde rol alan kolektif aktörlerin kimlik inşasında, içinde yer aldıkları hareket belirleyici olmaktadır.

Jasper (1997/2002: 142, 149), kimliği *Kişisel Kimlik, Kolektif Kimlik ve Hareket Kimliği* olmak üzere başlıca üç kategoriye ayırmaktadır: *1. Kişisel Kimlik:* Kişinin kendini algılayış ve tanımlama biçimini ifade eder. Kimliğin, kişinin kim olduğu duygusunu, benlik duygusunu ve kendi özellik, faaliyet, ilgi ve rahatsızlıklarını içeren boyutudur. Kişisel kimlik bireyin algıları tarafından şekillenir. Kişisel özelliklerle ilişkili olan, biyolojik kalıtım ve toplumsal yaşamın etkileşimiyle inşa edilen kişisel kimlik, kendine özgü bir biyografi olarak toplumsal hareketlere dâhil edilir ve içselleştirilir. Kişisel kimlik, sosyologlara göre doğası gereği tartışmalı bir kavramdır. Cinsiyet ve soya ilişkin bağlardan bağımsız olan kişisel kimlik, kişinin bir birey olarak kim olduğunu ve toplumsal süreçlerde neye

dönüştüğünü ifade eder (Johnston ve diğerleri 1999: 159). 2. *Kolektif Kimlik*: Kişinin içinde bulunduğu grubun kendi ayırt edici özellikleri, sınırları ve çıkarlarını ifade eden kimlik türüdür. En bilindik olanları kast, sınıf, din, ırk, etnisite, cinsiyet tercihi ve toplumsal cinsiyettir. Kolektif kimlik bir grubun sınırlarına, ilgilerine ve özgünlüklerine ilişkin ortak algıdır. Ayrıca coğrafyaya, çoğunlukla da millete, bölgeye ve komşuluğa dayanan kolektif kimlikler de vardır. Kişisel kimlikle yaşanan etkileşim güçlüdür. Kolektif kimlik ne kadar keskinse, kişi kendini grupla, bireysel kimliğinin bir parçası olarak özdeşleştirmeye daha yatkındır. Kendini grubuyla özdeşleştiren birey sayısı ne kadar fazlaysa, o grubun kolektif kimliği de o kadar güçlüdür (Jasper 1997/2002: 143). Kolektif hareketler basit bir şekilde siyasal pazardaki alışverişleri artırmayı ya da sisteme katılımı sağlamayı amaçlamamaktadır. Toplumsal kaynakların üretimini ve tahsisini sağlayan manıtığa da eleştiriler yönelmektedir (Melucci, 1999: 91). Batı toplumlarında yoğun olarak gözlenen feminist, çevreci ve barış hareketleri gibi yeni toplumsal hareketlerin içinde yer alan kolektif hareketlere yönelik son dönem araştırmalarında gösterdiği gibi, bu hareketlerde kolektif kimlik arayışı önemli bir yer tutmaktadır. Bu hareketler, eski hareketler kapsamındaki işçi hareketleri gibi kaynakların yeniden dağıtımını değil, kültürel değişiminin sağlanmasını ve aktörlerin yeni kimliklerinin inşasını hedefler (Lee, 2008: 36). Kişi bir toplumsal hareket içinde yer almaya karar verirken kendini hareketle özdeş kılacak bir kimlik içine konumlandırır. Böylece toplumsal hareket içinde yer alan birey, kolektif kimliği ile var olur. Dayanışma ve grup bilincini beslediği toplumsal hareketler, eskisinden çok daha kalıcı olmakta, geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Her ne kadar kişisel kimlik bireyin algıları sonucunda şekilleniyor olsa da, kolektif kimlikler de genellikle üyelerin ve üye olmayanların, çoğunlukla medya tarafından süzgeçten geçirilmiş algılarına dayanır (Jasper, 1997/2002: 143).

Kolektif kimlik, yoluyla bireyler toplumsal hareketin birer katılımcısı olmaktadır. Yeni toplumsal hareketler temel çalışma alanlarından birini kimliğin kurulanması süreci (Çayır, 1999: 27) oluşturmaktadır. Bu anlamda toplumsal hareketler bireysel ve kolektif kimliğin sergilendiği alanlardır. Kolektif kimlik, toplumsal hareketler bağlamında bireyleri bir arada tutan, bireylerin bir arada hareket etmelerini sağlayan bir yapıdır. Yeni toplumsal hareketleri, klasik işçi sınıfı, gelir dağılımı vb. ekonomik temelli hareketlerinden ayıran en önemli nokta da kolektif kimliğin birleştiriciliği ön plana çıkmasıdır. Kolektif hareketin üyeleri, içinde bulundukları hareketin sağlamış olduğu etkileşim ve birlikte hareket etme ile kolektif “biz”i inşa ederler. Kolektif kimliğin dışı vurumu ise, isimler, semboller, sözel stiller, ritüeller, elbiseler gibi kültürel araçlarla gerçekleşir. Ancak yine de kültürel materyallerin her biri kolektif kimliği yansıtmayabilir (Poletta ve

Jasper, 2001). Bir görüşe göre kişilerin farklı gruplarla kendini özdeşleştirdiği kolektif kimlikler hayalidir. İnsanlar özdeşlik kurdukları grubun üyelerini hiçbir zaman birebir tanıyamayacak, asla onlarla bir araya gelemeyecek ya da onlar hakkında bir şey duyamayacaktır. Sadece her birini zihninde paylaştıkları imge olarak var olacaklardır (Anderson, 1983/1995: 6).

3. *Hareket Kimliği*: Bireylerin ve grupların doğrudan toplumsal değişim arayışında olan bir güç olarak algılanması, değişim arayan gücün bir parçası olmayı ve başkaları tarafından da böyle algılandığında doğan kimliktir. Genellikle aynı terimlerleymiş gibi kullanılsa da kolektif kimlik ve hareket kimliği aynı şey değildir. Yurttaşlık hareketleri, hareketin kendisinden bağımsız olarak tanımlanan ve ortak rahatsızlıkları olan topluluklarla bağlantılıdır ve tipik şekilde o grubun eşitlik kazanmasını, toplumsal düzene dâhil edilmesini ya da belli karlı hedefler. Genellikle ekonomi dışı hedeflere ulaşmaya çalışan yurttaşlık sonrası hareketler ise kolektif bir kimlikle bağlantılı değildir. Bütün insanlığın, gelecek nesillerin ya da doğa kanunlarının adına konuşurlar. (Jasper, 1997/2002: 144). Yazar kadın hareketleri, eşcinsel hakları gibi kolektif kimlikle bağlantılı yeni hareketleri hareket kimliği ile bağlantılı olarak ele almaktadır.

Öte yandan Jasper (1997/2002: 144) toplumsal hareket kimliğini üç düzeye ayırmıştır: 1) *Örgüt kimliği*: Bir protesto hareketinin tamamıyla özdeşim kurmanın yanı sıra, bireyler, belki bir grubu bizzat kurmaları nedeniyle, belli bir gruba özdeşim kurabilir. 2) *Taktik Kimliği*: Aktörler, radikal bir öncü olarak bir hareketin belli bir kanadında yer almak ya da doğrudan eylem gibi, belli bir taktiğin kullanılmasıyla özdeşim kurabilir. Taktik kimliği, aktörün toplumsal hareketle stratejik ortaklığını içerir.

3) *Eylemci Kimliği*: Aktörler ayrı ayrı pek çok hareketi besleyebilen genel bir eylemci alt-kültürüyle bir özdeşim kurabilir. Harekette yer alan kişilerin, hareketle özdeşleştikleri kimliği bu boyutuna eylemci kimliği denir. Yazar endüstrileşme sonrası hareketlerde eylemci kimliğinin, taktik kimliği ile birlikte örgüt kimliğinden daha güçlü olacağını ve yurttaşlık hareketlerinde, temeldeki kolektif kimliklerin genel olarak hareket kimliklerinden daha güçlü olmayı sürdüreceğini var saymaktadır. Çeşitli kimlik türlerinde de anlaşılabileceği üzere kimlik gelişime açık, dinamik bir kavramdır. Çoğunlukla bireyler ve gruplar tarafından üretilen ve geliştirilen kimliğe kişi zaman içinde dâhil olabilir ya da bu kimlikten sıyrılarak farklı kimliklere bürünebilir. Günümüz toplumunda bireyler arasında oluşturulan ortak kimlik, bireyleri bir arada tutan unsurların başında gelmektedir. Çünkü endüstri toplumunda kimlik bireyin kendisini ifade edebildiği başlıca araçtır. Bu nedenle endüstri toplumunda ortaya çıkan sosyal hareketlerde yeni

kimlik arayışları önemli rol oynamaktadır (Kılıç, 2002: 102). Toplumsal hareketler bu ortak kimlik etrafında bir araya gelmiş birey ya da grupların siyasi ya da kültürel bir amaç için giriştikleri mücadeledir.

Küreselleşme ve savaş karşıtı hareketler, çevre, hayvan hakları, dışlanmış kimliklerin seslerini duyurması ve sivil haklar yeni toplumsal hareketlerin en çok üzerinde durduğu konulardandır. Tüm bu hareketlerin ortak noktasını ise ortak bir kimlik arayışı oluşturmaktadır. Yeni toplumsal hareketler, bu ve benzeri konuların kamusal alanda görünür olması için çalışır. Yeni toplumsal hareketlerin seslerini duyurabildikleri, birlikte hareket edebildikleri ve ortak “biz” kimliğine sahip olabildikleri en ideal ortam ise kitle iletişim araçlarıdır. Yeni toplumsal hareketler, organize olma, mesaj iletme, taraftar toplama gibi pek çok konuda kitle iletişim araçlarından faydalanır. Jasper (1997/2002: 145)’ın da belirttiği gibi kolektif kimlikler ve hareket kimlikleri destekçilerin, muhaliflerin ve öteki aktörlerin, özellikle de medyanın kimlikleri tanınmasına bağlıdır. Kısacası, toplumsal hareketlere kimlik boyutlu bakış açısı ile toplumsal rollerin, davranış kalıplarının, tutum ve normların, bireyin sosyo-ekonomik düzeyinin, sınıfının ötesinde kültürel aidiyetini ve kimliğinin belirleyici olduğu bir süreç almıştır. Kolektif kimlik, toplumsal hareketlerde aktörlerin kim olduğu tanımlanırken oldukça belirleyici bir unsurdur. Özellikle paylaşılan kolektif kimlik ve enformel ağlarla paylaşılan sembolik kaynaklar, toplumsal hareketin karakteristiğini belirlemede ve aktörlerin maddi olmayan unsurlar söz konusu olduğunda dahi bir arada nasıl hareket edebileceğini belirlemede etkili olmaktadır. Klasik sosyolojik görüşe göre toplumsal hareketlerin aktörleri toplumla tam olarak bütünleşmemiş marjinal bireylerdir. Ancak toplumsal hareketlere yönelik bu klasik teorik yaklaşım, günümüzde ortaya çıkan, içlerinde toplumla tam bir şekilde bütünleşmiş bireylerin bulunduğu, üyelerinin büyük çoğunlukla eğitilmiş olduğu sosyal hareketleri açıklamada yetersiz kalmıştır (Ertan, 2008). Toplumsal hareketlerin kimlik boyutu ele alındığında görülmüştür ki kişiler toplumsal hareketlerle sağlam bağlar kurabilmekte, toplumsal harekete dâhil olmayı, kimliklerinin bir parçası ve aidiyet olarak görmektedir. Toplumsal hareketlerin ve aktörlerinin duyarlılık boyutu göz önünde bulundurulduğunda, bu aktörleri toplumla bütünleşmemiş ya da marjinal bireyler olarak tanımlamak oldukça sık bir bakış açısidir. Özellikle, kaynak mobilizasyonu teorisi toplumsal hareketlere katılan kişilerin toplumla bütünleşmemiş, marjinal kişiler olduğu yönündeki görüşü çürütmüştür.

2.7.Yeni Toplumsal Hareketler ve Çevrecilik

Ekonomik, siyasal ve sosyal alanda önemli değişimlere yol açan endüstrileşme, insan hayatını olumsuz etkileyebilecek pek çok sonucu da beraberinde getirmiştir. Endüstrileşme en yıkıcı özelliklerini doğa üzerinde göstermiştir. Çevre felaketleri tarih boyunca insanoğlunun çevreyi tahrip etmesi ya da endüstrileşmenin oluşturduğu tahrip edici etkilerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Doğa üzerinde oluşan etkinin doğurduğu sonuç kuşaklar boyunca devam edebilecek yıkımların müsebbibi olmuştur. Endüstrileşmenin doğa üzerinde oluşturduğu yıkıcı sonuçların anlaşılması, çevre konusuna duyarlı toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasının en önemli sebebidir. Endüstrileşme, insan hayatına maddi zenginlikler katsa da, birçok konuda özellikle de çevre konusunda, insan hayatındaki sorunların kaynağı olarak görülmektedir. İnsanlara mutluluk getirmesi beklenen bu maddi kazançlar aksine, insanların içinde yaşadıkları durum karşısındaki problem ve hoşnutsuzluklarını kamçulamıştır. Temiz bir çevrede yaşam hakkı 20. yüzyılda gelişen en önemli sosyal haklardan biri olmuştur. Geçmişten günümüze ortaya çıkan toplumsal hareketlerin pek çoğunda, insanların çevreci duyarlılıklarının etkisi büyüktür. Bunu en önemli göstergesi ise çevreci örgütlere artan ilgi ve destektir. Çevreciliğin toplumsal bir hareket olarak 1968'lerden sonra ele alınmaya başlanmıştır. Kapitalizme tepki ve özgürlük arayışı olarak ortaya çıkan öğrenci hareketleri gibi çevreci hareketler de o dönem için gerek uygulamaları gerekse talepleri açısından oldukça “yeni”dirler. Çevreci hareketler, toplumsal gerçekliğe karşı duyarlı ve gelecek nesiller için endişe duyan bireylerin gerçekleştirdiği, durumun önemine dikkat çekebilmek için çoğu zaman teatral bir dilin ve aktivist eylem biçiminin hâkim olduğu hareketlerdir. Çevreci hareketlerin aktivistleri, çevrenin yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan bir kaynak olduğunun bilincini yayma amacı taşımaktadır. Bu nedenle yapmış oldukları eylemlerde genellikle korkutma, tehdit, endişe, belirsizlik gibi unsurların hâkim olduğu bir dil kullanılmaktadırlar. Çevre örgütlerinin üye ve destekçi sayılarının ulaştığı düzey bu açıdan önemli bir göstergedir. Uluslararası alanda en yaygın örgütlenmeye sahip toplumsal hareket gruplarından Greenpeace'in 2009 sonunda 3 milyona yakın destekçisi bulunurken, *Yeryüzü Dostları* 2 milyondan fazla üye ve destekçiye sahiptir. Uluslararası bir diğer çevre örgütü WWF'nin destekçi sayısı 5 milyon üzerindedir (Dalton, 2005). Çevre, küresel bir mesela olarak dünya kamuoyunun gündemine 1970'lerden sonra girmeye başlamıştır. Çevreci (ekolojik) hareketler yeni toplumsal hareketler içinde şekillenen kimlik temelli hareketlerdir. İnsan-çevre etkileşimi ve sonuçlarına odaklanan çevreci hareketler, toplumsal hareketler içinde ikinci kuşağın temsilcisidir. Çevreyi korumak ve yaşanabilir koşulları gelecek nesillere de aktarmak tüm yurttaşların ödevi olmalıdır. Öte yandan çevre

konusunda bazı insanların duyarlılıkları daha fazladır. Sivil toplum kuruluşları ve çeşitli çevreci eylemler içinde aktif olarak yer alan kişiler bu grupta yer alırlar. Kimi yazarlar tarafından “radikal demokrasi” kuramı içinde ele alınan (Laclau ve Mouffe, 1985/2001) çevreci hareketler, bazı yazarlar tarafından ise “yeni toplumsal hareketler “ kuramı içerisinde değerlendirilmektedir (Johnston ve diğerleri 1999: 135, 137). Manuel Castells'e göre çevrecilik, söylem ve eylemleriyle baskın paradigmaya karşı çıkarak insan ve doğa ilişkilerini yeniden dizayn etmeyi amaçlayan ortak davranış biçimleridir (Castells, 1996/2008: 221). Castells'in çevre ile ilgili eylemlere temel oluşturacak konular üzerine yapmış olduğu tipolojiye (Çizelge 3.3.) göre çevreci düşünce beş başlık altında değerlendirilebilir (Castells, 1996/2008: 223):

Çizelge 3.3. Çevreci hareketler ve örgütlenmeler göre çevreciliğin türleri

Tip	Kimlik	Karşıt	Hedef
Doğanın korunması (Onlar Grubu, ABD)	Doğa Aşıkları	KontROLSÜZ Kalkınma	Vahşi doğa
Kendine ait uzamın korunması (Benim Arka Bahçemde Olmaz)	Yerel Topluluk	Çevreyi Kirletenler	Hayat/sağlık kalitesi
Karşı kültür/ derin ekoloji (Earth First, Eko-feminizm)	Yeşil Benlik	Sanayileşmecilik, Teknokrasi, Ataerkillik	Ekotopya
Gezegeni kurtarın (Greenpeace)	Uluslararası Eko-savaşçılar	Dizginlenememiş Küresel Kalkınma	Sürdürülebilirlik
Yeşil siyaset (Yeşiller Partisi)	Yurttaşlar	Kurulu Siyasi Yapı	Karşı-iktidar

Yeni toplumsal hareketler küresel ekonominin politika yapıcılarını ile mücadele eden oluşumlardır. Özellikle çevre konusunda farklı çözümlerin ve bakış açıları'nın mümkün olabileceğine vurgu yaparlar. Çevre konusunda kalıcı çözümler ve politikalar üretilebilmesi için çalışan bu hareketler, politik olana karşı simgesel bir gücü temsil ederler. Öte yandan gücü elinde bulunduranlar ile olan mücadelelerinde, küresel hareket etmek yeni çevreci toplumsal hareketler için bir gerekliliktir.

Eski toplumsal hareketler modernlik ideallerinin (özgürlük, adalet, kurtuluş vs) gerçekleştirilmesi için mücadele ettiler, yeni hareketler ise, temelde hem bir ideal hem de bir gerçeklik olarak modernliği sorgularlar. Yerküreye yönelik görülmemiş tehditlerle karşı karşıya kalındığında, yeni hareketler, modernliğin başarısızlığının neden olduğu bunalımlar olarak gördükleri sorunlarla başa çıkma yollarını ararlar (Finger, 1991/1992). Günümüz modern toplumlarının en hayati sorunlarının ortaya çıktığı alanlardan biri çevredir. Son dönemdeki toplumsal hareketlerin pek çoğu çevreci duyarlılıkların ürünüdür. Küreselleşme ve sanayileşmenin çevre üzerindeki yıkıcı sonuçlarını azaltabilmek, yönetimlerin çevreye karşı duyarlılıklarını artırabilmek için her geçen gün daha fazla kişi çevreci duyarlılıklarla hareket etmekte, yaşadığı ekolojinin kirlenmesinin nedeni olsa da, sorunun çözümünün de parçası olabileceği bilinciyle hareket geçmektedir. Çevre ile ilgili konularda, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde hükümetlerin almış

olduğu kararlar, çevre aktivistler ve konuya duyarlı kişiler tarafından takip edilmekte, problemin çözümü için gerektiğinde harekete geçilmektedir. Bu konuda, özellikle küresel ekolojik sorunlara göstermiş oldukları sıra dışı tepkilerle WWF ve Greenpeace gibi çevreci örgütler ön plana çıkmaktadır. Özellikle 1970'lerden sonra ortaya çıkan Greenpeace'in yapmış olduğu eylemlerle ses getirmesi, çevreciliğin ve çevreci hareketlerin örgütlü olarak ele alınması gereken bir konu olması gerekliliğinin önünü açmıştır. Çevreci hareketler, modern toplumun rasyonal düşünebilen ve hareket edebilen bireylerinin tepkileridir. Dolayısıyla bu hareketler, Kaynak Mobilizasyonu tezine daha yakın durmaktadır.

Her geçen gün artan çevreci hareketlerden de görülebileceği üzere, çevrecilik önemli ve yaygın bir kimliğe dönüşmüştür. Bir anlamda sivil inisiyatifin yansıması olan çevreci hareketler, doğal çevrenin ve yeşilin korunması, fosil yakıtların oluşturduğu kirlilikler, nükleer kazalara karşı duyarlılık, canlı türlerinin korunması, hava ve su kirliliği, gıda sağlığı gibi çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu nedenle tüm bu hareketleri kapsayacak bir tanım yapmak oldukça güçtür. Birbirinde çok farklı amaçlarla harekete geçen çevreci gruplar, çevreci amaçları için, çok farklı strateji ve eylem biçimleri sergilemektedirler. Örneğin balık türlerinin yok olmasını önleyebilmek için internet ve sosyal medya üzerinden örgütlenen, genç, eğitilmiş ve teknolojinin imkanlarını çok daha rahat kullanabilen bir gruba karşılık, yörelerinde nükleer santral yapılmasına karşı çıkan, duygusal tepkilerin sonucu bir araya gelmiş insanların gerçekleştirdiği de toplumsal harekettir.

Çevreci hareketler Türkiye gündeminde son on yıldır önemli derecede yer almaya başlamıştır. Çevreci hareketler, çevreyle kendisini herhangi bir biçimde ilişkilendirilmiş birimlerin hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Atauz, 1994). Çevre hareketleri, çevre konusunda toplumda bir farkındalığın oluşması ve yerleşmesine yöneliktir. Tıpkı Batı'da olduğu gibi Türkiye'de de insanlar, çevre korunması ve karar alıcıları etkilemek amacıyla toplumsal tepkiler içinde yer almıştır. Özellikle 1990'lardan sonra artan çevreci duyarlılıklarda, Ülkenin içine girdiği hızlı sanayileşme ve kentleşme oldukça etkili olmuştur. Bergama ve Aliğa'da gerçekleştirilen çevreci hareketler bunular arasında en çok ses getirenler olmuştur. Özellikle medyanın çevreci hareketlere göstermiş olduğu ilgi, Bergama ve Aliğa halkının direnişlerinin tüm ülke kamuoyu tarafından duyulmasına ve gerçekleştirilen toplumsal hareketlerin istenilen sonuca ulaşmasında etkili olmuştur.

Çevreci hareketler, çevreciliğin aktivist boyutudur. Onlar için kendi sadece belli bir kesimin istekleri, çıkarları değil tüm insanlığın yararına olan uygulamalar vardır. Her an her yerde karşılaşılabilecek bu hareketler için belli bir sınır

yoktur. Üye olabilmek için ise sadece duyarlılığa sahip olmak yeterlidir. Üyelerinden herhangi maddi bir beklentileri olmayan hareketler, insanoğlunun çevreye karşı olan duyarlılığının en üst düzeyini temsil ederler. Toplumsal muhalefetin önemli araçları olan çevreci hareketlerin alanı insani duyarlılıklarla her geçen gün daha fazla genişlemektedir. Bu bağlamda, çevreci hareketlerin gerçekleştirmiş oldukları eylem biçimleri; tanık etme, farkındalık sağlama, bilgilendirme, psikolojik ikna teknikleri, korku çekiciliği gibi çevre felaketinin gelecekte insanlara ne gibi sonuçlar doğuracağı, nelerle yüz yüze kalabileceğine yönelik afişler, uygulamalar, dijital aktivist (sanal) eylemler, yürüyüş-gösteriler gibi aktif eylemler, lobi faaliyetleri, duyarlılığı artırmaya yönelik çalışmalarıdır.

İnsanlığı ekolojik felakete sürüklenmeden kurtaracak stratejilerin alınmasına yönelik eylemlerdir. İnsan eliyle çevreye verilen zararlara yönelik olarak geniş kitlelerin dikkatini çekmek ve farkındalık oluşturmaktır. Bu amaçla yapılan eylemlerle toplumda oluşabilecek algı ve değerleri yönlendirmek, doğrudan eylemlerle çevrenin almış olduğu zararları görünür kılmak gibi amaçlar yer almaktadır. Böylece insanların uzaklarda kendileri fark etmeden gerçekleşmekte olan çevresel yıkıma “tanık olması” sağlanmıştır. Çevre örgütlerinin gerçekleştirdiği tehlikeli ve dramatik eylemlerin toplumların algısının değişmesinde büyük payı vardır. Ekolojik sorunların ciddiyetine dikkati çekmek ve gezegeni korumanın önemine işaret etmek için kişisel risk olarak gerçekleştirilen bu eylemler uyarıcı bir etki yapmıştır. Doğal çevrenin bozulmasına ilişkin var olma anlayışın tersine döndürülmesi ve dünyadaki kaynakların da sonu geleceği fikrinin insanlara benimsetilmesi ve bu yönde bilinç oluşturulmasında etkili olmuşlardır. Anlayışı ters yüz eden bu tür eylemler, çok sayıda insanın dünyaya bakışını değiştirmiştir. Çevre hareketleri kültürel dönüşüm, politika ve kararları etkilemesi 1980’lerin ortalarından itibaren gerek yerel gerekse ulusal düzeyde farklı düşünsel kaynaklardan beslenen, yönelimleri, amaçları, etkinlik yöntemleri açısından çeşitlilik gösteren grupların katılmasıyla çevre alanındaki toplumsal örgütlenme genişlemiştir. Fakat niceliksel açıdan asıl kırılma 1990’larda yaşanmıştır. 2008 yılında yapılan bir değerlendirme çevre alanında etkinlik gösteren 575 sivil toplum örgütünün % 76’sının (439’unun) 1995-2007 yılları arasında kurulduğunu ortaya koymuştur (Paker ve Baykan, 2008). Örgütlenme modelleri de oldukça çeşitlidir. Dernek, vakıf gibi geleneksel sivil toplum örgütleri yanında çevre sorunlarının ölçek ve konu çeşitliliğinin, öteki toplumsal sorunlarla yakın ilişkisinin sonucu olan kapsayıcı ve dinamik örgütlenme gereğini yansıtır biçimde platform, inisiyatif, koalisyon, meclis gibi farklı örgütlenme yapıları söz konusudur. Çevre örgütlerinin ağırlıklı olarak büyük kentlerde etkinlik göstermekte olduğu görülmek-

tedir. Protesto eylemleri ve hukuk mücadelesi sonucunda termik santralin kurulmasının engellendiği Aliğa örneği, gerçekleştirilen “sevgi zinciri” gibi özgün eylem türleri ve bunların siyaset düzlemindeki yansımalarıyla çevre hareketleri içinde kendine özgü bir yere sahiptir. Hareketin etkili olmasında yerel ve ulusal düzeylerde kurulan ittifaklar önemli bir rol oynamıştır. Aliğa ayrıca Türkiye’de çevre hareketinin ulus ötesi çevrecilikle ilişkilenebilirliği açısından da önemli örneklerden biridir.

Çevreci hareketlerde dikkat çekmek, sempati toplamak ve karar alıcıları istenilen şekilde etkilemek önemlidir. Bu amaçla bu gruplar kamuoyunun dikkatini çekebilecek eylemlerde bulunmaktadır. Sosyal hareketlerin eylemlerinde isteklerini her zaman çarpıcı bir şekilde dile getirmeleri ya da akılda kalıcı eylemlerde bulunmaları önemlidir. Ortaya çıkan protestoların, hedef grubu etkileyecek ölçüde sempati ve korku arasında çeşitli duygular uyandıracak eylemlerde bulunulmalıdır. Örneğin fokların katledilmesini protesto etmek için kürklerin kanı çağrıştıran kırmızıya boyanması, ya da küresel ısınmaya dikkat çekmek için çeşitli su baskınlarının olabileceği şeklinde uyarılar toplumun dikkatini çekmede etkili olmaktadır. Diğer yandan yeşil bir doğa resmi ile çöl resimlerini yan yana kullanmak çevreci hareketler için sempati yaratmaya örnek olarak gösterilebilir (Kılıç, 2009: 156).

Çevreci hareketler için en önemli tarihlerden biri 1972’dir. BM tarafından Stockholm’de düzenlenen konferansta, BM’ye üye ülkelerce çevre konusuna dair duyarlılıklar dile getirilmiş, doğanın korunmasına yönelik öneriler sunulmuştur. Yine aynı anda şehrin çeşitli yerlerinde BM’nin düzenlemiş olduğu konferansa alternatif karşı çıkış olarak, muhalif çevreci örgütler tarafından, iktidarın beslediği bu konferansa tepki olarak, forumlar düzenlenmiştir. 1972 yılından bu yana, politika yapımcıların çevre sorunları hakkındaki kaygıları ile ilgili tartışmalar başlamıştır.

Çevreci hareketler yeni toplumsal hareketlerin de açıkladığı şekilde, sivil toplumcu bir yapı sergilemektedir. Nohl (1996)’un da belirttiği gibi çevrecilik sivil topluma verdiği önemle, teknoloji yanlısı tavrıyla ve sistemin kendi yarattığı sorunların üstesinden geleceğine inanmasıyla, apolitik bir duruş benimsemesi ve kendisini doğanın ve türlerin korunmasına adanmasıyla, bu yolda devlet ve sanayi kuruluşlarıyla ortak çalışma yürütmesiyle nitelenebilirken; sanayi ve teknoloji karşıtı, insan ile doğanın birliğini savunan, politik bir duruş benimseyen, anti devletçi, anti-tahakkümcü bir tarz da benimsemiştir.

2.8.Sivil Toplum Alanında Yeni Toplumsal Hareketlerin Yansımaları

Devlet ve sivil toplum arasındaki ikilem her zaman var olmuştur. Devlet dışı aktörlerin eylemlerini sergileyebildikleri alan olarak sivil toplum, devlet karşısında gücünü ortaya koyan, toplumun oluşturduğu yapılardır. Daha önce sivil toplum kuruluşları ile ilgili bölümde anlatıldığı gibi, devlet ve halk ikileminden doğan sivil toplum, devletin despotik gücü karşısında kendini korumaya çalışan bireylerin oluşumlarıdır. Sivil topluma yönelik yapılan tanımlarda da görüldüğü gibi gerek sivil toplum gerekse toplumsal hareketler, devletle ya da devlete ait olan her şeyle karşıt bir ilişki içindedir. Yeni toplumsal hareketler literatürünün önemli isimlerinde biri olan Alain Touraine'e göre ise; günümüzde devlet iktidarı yeni toplumsal hareketler için bir önem taşımamaktadır, onlar daha çok sivil topluma yönelmektedirler (Çetinkaya, 2014: 44).

1960'lardan sonra dünya önemli değişimler geçirmiştir (Porta ve Diani, 2006: 1). Artan hoşnutsuzluklar, Dünya'nın çeşitli bölgelerinde toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Böyle bir yapı içinde, özellikle sivil toplum kuruluşları kapsamında ele alınan örgütler, toplumsal desteğin sağlanmasında rol oynayan, beklentiler ve gereksinimler doğrultusunda kamu bilincini geliştiren, demokratik katılıma imkân veren ve karşılıklı etkileşimi destekleyen bir görev üstlenmektedir (Marshall, 1998/1999: 278).

Bu kuruluşlar, bir yandan toplumla yeniden anlamlandırılmaya çalışılmış, diğer yandan demokrasi ve ulusal sistem paradigmalarına uygun olan vizyonu sağlamıştır. Bunun yanı sıra yalnızlaşan bireyler için siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlara katılımını sağlayacak alternatif mekânlar geliştirmişlerdir. Belli amaçlar için örgütlenmiş sivil toplum örgütleri ve benzer ortaklıklar, örgütler, ideal iletişim ortamının oluşturulması ve eleştirel kamuoyunun biçimlendirilmesinde oldukça etkilidir (Hasdemir ve Coşkun, 2008).

Sivil toplum kuruluşları, kapitalist toplum yapısı içinde bireyselliğe ve yalnızlığa sürüklenmiş kişilerin toplumsallaşabildiği ve grup bilincine ulaştığı alanlar yaratır. Bu boyutuyla günümüz yeni toplumsal hareketlerinin ortaya çıkması ve yönetilmesinde sivil toplum kuruluşlarının önemli etkilerinin olduğunu söylemek mümkündür. Yeni toplumsal hareketlerin önemi sosyal dönüşümün taşıyıcı olmaları açısından, sivil toplumun değiştirilip dönüştürülmesi ile ilgilidir (Touraine, 2002b: 92, 95). Tilly (2004/2008: 236, 243)'e göre ise toplumsal hareketler 21. yüzyılda uluslararası bir nitelik kazanacaktır. Demokratik rejimlerin yayılması dolaylı olarak toplumsal hareketlerde küçülmeye sebep olacağından, top-

lumsal hareketlerde girişimciler uzmanlaşacak ve sivil toplum kuruluşları toplumsal hareketlerde giderek daha baskın hale gelecektir. Touraine'e göre toplumsal hareketler, toplumsal aktörlerin sivil toplumun yapısı üzerindeki mücadeleden doğmaktadır (Işık, 2011: 23). Cohen (1999: 110)'e göre ise yeni toplumsal hareketler devlete karşı toplumun kendisini korumasını dikkate alır, postburjuva, postpatriyarkal ve demokratik bir sivil toplum için mücadele eder. Günümüz toplumlarında toplumsal hareketler, sivil toplum ve devlet arasında denge sağlayıcı unsurlarıdır. Müzakereci olanak tanıyan yapısı ile toplumsal hareketler, toplumun beklenti ve taleplerinin karar alıcılara iletilmesinde önemli görevler üstlenmektedir. Alain Touraine'e göre günümüzde devlet iktidarı toplumsal hareketler için bir önem taşımamakta, bu iki alanda daha çok sivil topluma yönelmektedir (Touraine, 2002a: 274). Eski, sınıf temelli paradigmanın yerini, toplumsal hareketleri ve sivil toplumu kimlik ve kültür boyutunda ele alan yaklaşımlar almıştır. Habermas, modern toplumların yaşamış olduğu krizi, Marx gibi ekonomi içine yerleştirmeyip daha çok yaşam alanında ortaya çıkan toplumsal bütünleşme sorunlarıyla ilintilendirir. Bu nedenle de, yeni toplumsal hareketlerin refah ve ekonomik yeniden dağıtım sorunlarından çok, kültürel yeniden üretim, toplumsal bütünleşme ve sosyalizasyon üzerine odaklanmış olması Habermas'ın teorisi açısından önem taşır. Zira bu hareketler yaşam alanının özgürleşmesine yönelik taleplerde bulunurlar, ekonomik çıkara yönelik talepleri yoktur (Hasdemir ve Coşkun, 2008).

Sivil toplum, toplumsal hareketlerin yürüttükleri toplu eylemlerin adresidir. İkisinin de ortak yönü demokrasidir (Sanlı, 2003: 10). Sosyal hareketler ise Batılı ülkelerin demokrasilerinin önemli bileşenlerinden biridir. Birbirini besleyen böyle bir yapı içinde, demokrasi, toplumsal muhalefetin ortamına dönüşmüştür. Demokrasi olmadan toplumsal hareketlerin ortaya çıkması ise imkânsızdır. Demokrasi toplumsal hareketlerin oluşumunu destekler ve toplumsal hareketler halkın egemenliğini kabul eder (Tilly, 2008: 31). Demokrasi yanlısı güçlü bir toplumsal hareket, baskıcı politik bir ortamda işleyen sivil toplumun her zamanki görevidir. Toplumsal hareketler çeşitli çıkar gruplarından oluşan geniş kapsamlı örgütlerdir. Toplumsal hareketler işçiler, kadın grupları, gençlik ve entelektüel kesim gibi önemli toplumsal tabakaları içerir. Toplumun bu değişik çıkar grupları tek bir şikâyet çevresinde bir araya gelirler. Söz konusu şikâyet, çoğu durumda, belli bir politik ortamda genel anlamda hissedilen demokrasi eksikliğidir (Harare, 2002'den akt. Tilly, 2008: 13). Demokrasi ile toplumsal hareketler arasındaki ilişki göz önünde bulundurulduğunda, STK'lar toplumda demokrasinin gelişimine katkıda bulunan kurumlar olarak, toplumsal hareketleri beslerler (Tilly, 2004: 216). Özellikle ulusdevlet içinde demokrasinin etkinliğinin azalması ve

temsili demokrasinin meşruiyet krizi, sivil toplumun yönetsel süreçlerde giderek daha büyük rol oynamasının yolunu açmış, sivil örgütlerin toplumsal sorunlar için ve toplumun farklı kesimlerinde temsilen yüklenmiş olduğu rol dikkat çekicidir.

Touraine'e göre sosyal aktörlerin sivil toplumun yapısı üzerindeki mücadelelerden doğan toplumsal hareketler (Touraine, 1992), sivil kurumlar içinde aileden kamusal alana kadar toplumsal ilişkilerde çatışmaları içermekte, aynı zamanda, yeni dayanışma biçimleri geliştirmekte, toplum içindeki derneklerin veya birliklerin yapısal değişimlerini sağlamakta, yeni kamusal alanda çoğulculuğu geliştirmekte, kurumsallaşmış olanlara yeniden hayat katmakta ve onları genişletmektedir. Aynı zamanda kolektif eylemle, sosyal entegrasyon boyutunda da kurumsal değişikliklere neden olmaktadır (Sanlı, 2005: 71). Bu noktada toplumsal hareketlerin Batı toplumları için önemi de bu noktada vurgulanmıştır. Buna göre, günlük hayatın "demokratikleşme dinamiği"ni ve toplumun siyasala karşı boyutlarının genişlemesini temsil etmektedir (Larana, 1993'den akt. Johnston ve diğerleri 1999: 136).

Toplumsal hareketler konusunda önemli çalışmaları bulunan Charles Tilly'e göre toplumsal hareketler, örgütlü çıkar gruplarına seslerini duyurma imkânı tanır. Partiler ve seçim mücadeleleriyle politik kampanyalar, kendi hak, ödev, personel ve uygulama mercilerini geliştirirken toplumsal hareketlerle birlikte yaygın şekilde etkileşime geçerler. 19. yy da değişik zamanlarda, kapitalist ülkelerdeki işçiler genelde örgütlenme, dernek kurma, grev yapma ve toplu konuşma haklarını kazandılar. Bazen bu hakları toplumsal hareket kampanyaları, girişimler ile kazandılar. Ayrıca çeşitli çıkar örgütlenmeleri de toplumsal hareketler yoluyla toplu konuşma ve eylemde bulunmaya izin veren özel politik haklar kazandılar (Tilly, 2008: 19).

Touraine'e göre yeni toplumsal hareketleri post-endüstriyel toplum yapısına oturmaktadır. Çağdaş toplumsal hareketler post-endüstriyel alanda gerçekleşmektedir. Bu alan pazar ya da devlet değil, özel ve kamusalın sınırlarının belirsizleştiği sivil toplumdur. Özel ve kamusal alan arasındaki duvarların yıkılması, hayat tarzları ve kimlikler temelinde yeni çatışma tiplerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Çayır, 1999: 24). Günümüzde toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında etkili olan en önemli nedenlerden biri, karar alma mekanizmalarının sivil toplumu önemsememesi, görmezden gelmesidir. Bu sebepten toplumsal hareketler çoğunlukla sivil toplum alanı içinde yaşanmaktadır. Toplumsal muhalefetin olduğu ortamlar olarak sivil toplum kuruluşları, toplumsal hareketlerde belirleyici rol oynamaktadır. Sivil toplum alanı, devlet iktidarı ve sivil toplum arasında çıkan

problemlerin hem çatışma hem çözüm ortamına dönüşmüştür. Toplumsal hareketlerde savunulan idealler maddi olmaktan çok kültürel olduğu için mücadele edinilen alan da sivil topluma kaymıştır. Sivil toplum alanında bu hareketler, demokrasi idealleriyle birlikte eski politiklardan farklılaşıp, eşitlik, farklılık, katılım ve kimlik inşası gibi konularda yoğunlaşmıştır. Özellikle de yeni kimlik politikalarının savunulması anlayışı ön plana çıkmıştır. Böylece yeni-kentsel sosyal hareketlerin temel çatışma alanlarından bir tanesi kimliğin kurgulanması olmuştur (Çayır, 1999: 27).

Toplumsal hareketler, hayata geçtiğinde başka birinin çıkarlarıyla çatışacak ortak hak talebini içermesi bakımından çatışmacıdır (Mc Adam, Tarrow ve Tilly 2001'den akt. Tilly, 2008: 16). Önceleri yeni toplumsal hareketleri yalnızca "savunmacı" nitelikte gören Habermas ise, daha sonra Cohen ve Arato'ya göndermede bulunarak, yeni toplumsal hareketleri, bir yandan programları sayesinde siyasal sistemi doğrudan etkileyen, diğer yandan kendi kimliklerini ve eylem kapasitelerini olduğu kadar, sivil toplumu ve kamusal alanı da canlandıran ve genişleten hareketler olarak görür. Bu hareketler, "saldırgan" anlamda, bütün toplumu ilgilendiren sorunlar odaya koyup, bu sorunlara yaklaşım için bir takım yöntemler ve olanaklı çözümler önerirler; yeni bilgileri açığa çıkarırken yani, kamusal düşüncede bir değişikliğe yol açar ve dolayısıyla kurumlara baskı yapabilirlerken "savunmacı" anlamda, mevcut örgütlenme ve kamusal etki yaratma kanallarının yapısını sürdürmeye, altkültürel karşı-kamular ve kurumlar oluşturulması, genişletilmiş haklar ve reformdan geçirilmiş kurumlar gibi yeni alanlar kazanmaya çalışırlar (Habermas, 1996: 370'den akt. Hasdemir ve Coşkun, 2008).

Tıpkı sivil toplum kuruluşları gibi yeni toplumsal hareketler de iktidarı ele geçirme amacı taşımazlar. Yeni toplumsal hareketleri iktidarın yeniden üretilmesine ve sivil toplum alanının canlandırılmasına hizmet ederler. Yeni toplumsal hareketler sistem içinde toplumsal muhalefetin bir temsilidir. Gerçek anlamda toplumsal muhalefetin sağlanabilmesi için toplumsal dönüşüme hizmet edecek örgütlenmiş yapılara ihtiyaçları vardır. Sivil toplum kuruluşları, bu anlamda sistemin denetim araçlarıdır. Sistemde herhangi bir aksama ya da sorun ortaya çıktığında sorunun düzeltilmesi için çaba harcarlar. Kısaca toplumsal hareketlerin hedeflediği sosyal alan ne devlet ne de piyasadır. Touraine'e göre sivil toplum toplumsal hareketlerin aydınlık tarafıdır. Her ikisinin de devletten belirli bir özerkliğe ihtiyacı vardır, her ikisi de totaliter bir devlet tarafından yok edilebilirler. Bununla beraber toplumsal hareketler devleti hedeflemezler. Hareketler sivil, toplumsal muhaliflerin sivil toplumun yapıları üzerindeki mücadelelerinden oluşur. Dolayısıyla sivil toplum mücadelelerin, kamu alanlarının ve siyasal süreçlerin alanı olarak görülür. Bu alan normların, kimliklerin ve toplumsal egemenlik

ilişkilerinin inşa edildiği ve direnişin kök bulduğu alandır (Cohen, 1999: 124, 125). Bu hareketler, devletten ziyade sivil topluma yönelik hareketlerdir. Yani merkezi bürokratik yapılardan uzak kalmaya ve siyasi elitlerle pazarlık yapmak yerine, kamuoyunu doğrudan etkilemek için çaba göstermektedirler (Lelandis 2009, akt. Işık, 2013: 27). Yeni toplumsal hareketler iktidarın tahakkümüne karşı direniş araçlarıdır, eylemsellik içinde toplumsal gerçekliği dönüştürülmesini sağlarlar. Sivil toplum kuruluşları toplumsal hareket konusunda insanları bir araya toplayabilmek ve yürüttükleri çabanın haklılığını kanıtlayabilmek için ikana edici bir dil kullanırlar. Bu nedenle inandırıcı söylem sivil toplum kuruluşlarının taraf-tar toplayabilmeleri açısından oldukça önemlidir. Öte yandan sivil toplum kuruluşları günün şartlarına uygun olarak ikna sürecini oluşturabilmek için çeşitli iletişim araçlarını kullanırlar. Sosyal medya ve sosyal medya ortamında oluşturdukları retorik bu açıdan oldukça önemli ve araştırılması gereken bir konudur. Yeni toplumsal hareketler, sivil toplum alanında anlamsal bir dönüşüm ortaya çıkarmıştır. Siyasi iktidarla müzakere yolunu açan hareketler, sivil toplum kuruluşlarını siyasal etkileşim ve diyalogun muhatabı durumuna getirmişlerdir. Siyasal özne ile toplumsal hareketler arasında her zaman hareketli bir ilişki olagelmıştır. Bu nedenle toplumsal hareketler çoğunlukla siyasal özne ile oluşturulan güç ilişkisi bağlamında tanımlanmıştır. Devlet dışı alan olarak sivil toplum ve onun hareket alanı olan sivil toplum kuruluşları, hareketler aracılığıyla yeni bir biçim almıştır. Yeni toplumsal hareketlerin siyaseti yerleşik parlamentolar ve siyasi partilerden oluşan bir düzen olarak göremezler. Onlara göre siyaset yerleşik kalıpların dışında kalan yapıların alanıdır ve onların belirlemeleriyle şekillenir.

İcat edilmiş olan bir kurum olarak toplumsal hareketler ortadan kalkabilir ya da oldukça farklı bir politika biçimine dönüşebilir (Tilly, 2008: 33). Toplumsal hareketler ilerleyen süreçte, sivil toplum çatısı altında birleşmekte ve varlıklarını devam ettirmektedir. Sivil toplum kuruluşlarını toplumsal hareketlerin organize olmuş hali şeklinde tanımlamak mümkündür. Yeni toplumsal hareketler için “sivil toplumun bir örgüt altında vücut bulmuş halidir” denilebilir. Buna rağmen genel olarak toplumsal hareketler yapılarındaki gevşek örgütlenme ve zayıf kurumsallaşmadan dolayı genellikle örgütsel yapıdan çok sosyal network olarak değerlendirilmektedirler (Alan, 1990: 30). Yeni toplumsal hareketler, sivil toplum kuruluşları gibi sosyal haklar ve toplumun demokratikleşmesi için mücadele ederler. Çok geniş kitleleri arkasına alabilme gücüne sahip toplumsal hareketler, ele aldıkları sorunları çözebilmek amacıyla, iktidarın tahakkümü ve koymuş olduğu sınırları meşru olarak aşabilmektedirler. Sivil toplum kuruluşları yeni toplumsal hareketleri toplumla bütünleştiren, dayanışmayı sağlayan önemli kuruluşlardır. Öte yandan,

Türkiye’de geçmişten gelen köklü devletçi yapı sivil toplum alanının tam manasıyla gelişmesini engellemiş olmasına rağmen, sivil toplumun etkinliğini artıran üç önemli gelişmeden söz etmek mümkündür. Birincisi; yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel kanaat önderlerinin katılımıyla yönetişimin etkin hale getirilmesi ve ortak aklın hayata geçirilmesi gibi konulara odaklanan Habitat II (1996) BM İnsan Yerleşimleri Konferansıdır. İkincisi; 1999 yılında Marmara’da yaşanan ve büyük kayıplara neden olan “Marmara Depremi”. Sivil toplum kuruluşlarının deprem sonrası yardım ve organizasyon konusunda gerçekleştirdikleri ile ülke gündeminde ilgi toplamıştır. Marmara Depremi sivil toplum kuruluşları için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Son olarak 27 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul Taksim’de Gezi Parkında başlayan, sosyal medyanın fenomene dönüştüğü, sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya üzerinden çeşitli kampanyalar ve paylaşımlarla dâhil olduğu “Gezi Parkı eylemleri”. Sivil toplum kuruluşlarının, özellikle toplumsal hassasiyetin yoğun olduğu dönemlerde, toplumsal mobilizasyonu sağlanabilmesi amacıyla, bilgi ve bilgi sağlayıcı stratejilerine ihtiyacı bulunmaktadır. STK’ların özel bilgi ve enformasyon sağlayabilmesi, karar vericileri etkileyebilmek ve kitleleri yönlendirilebilmesi açısından oldukça önemli bir konudur. Bu konuda STK’lar medyaya oldukça bağımlıdır. Toplumsal muhalefet dönemlerinde STK’ların kendilerini ifade edebilecekleri ve çevresi ile iletişim kurabilecekleri medya ortamına ihtiyaç duyarlar. Sosyal medya STK’lar için toplumsal hareket dönemlerinde alternatif medya ortamını sağlamıştır. Bu nedenle sivil toplum kuruluşları gibi, yeni toplumsal hareketlerin de kendi muhalif seslerini duyurabilecekleri ve kendilerini ifade edebilecekleri, radikal bir alternatif medyaya başvurmaları oldukça önemli ve gerekli bir konuya dönüşmüştür.

3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SOSYAL MEDYA KULLANIMI

3.1.Yeni Toplumsal Hareketlerin Sosyal Medya Kullanım Pratikleri

Ses, görüntü, yazı ve son olarak da duyuların sayısal veriler vasıtasıyla zaman ve mekândan bağımsız olarak iletilmesi ve etkileşim, sayısal iletişim evriminin ulaştığı son noktadır. Etkileşim, zaman ve mekân sınırlarını aşan bu yeni iletişim biçimi ve ona aracılık eden iletişim araçlarının, insan iletişimine getirmiş olduğu en önemli özelliştir. Günümüz bilgisayar teknolojisine dayanan iletişimin belirleyici özelliği de etkileşimselliktir. Bu, yeni medya başlığı altında sayılabilecek tüm iletişim biçimlerinin de kaynak noktası oluşturmaktadır. Gündelik yaşamın her alanında kullanım pratiklerini köklü bir şekilde dönüştüren bilgisayarlar, internet, cep telefonları, oyun konsolları, ipodlar, interaktif televizyon uygulamalarının hepsi (Binark, 2007: 21), geleneksel medyanın, iletişim üzerindeki tek boyutlu yapısından doğan sınırlayıcılığı aşan yapılardır.

Sosyal medya, dünyanın farklı bölgelerinde farklı algılara ve deneyimlere sahip bireyleri birbirine bağlayan ortak bir ağıdır. Sosyal medyada üretilen ve dağıtılan tüm içerik kültürel bir işlevi de yerine getirmektedir. Sosyal medya kültürünün üretim ve dağıtımında yeni aşamasını temsil eder. Yazılı basının sadece kültürel iletişimin dağıtım aşamasını, fotoğrafın kültürel iletişimin türünü etkilerken, yeni medyanın iletişimin oluşturulma, saklanma ve dağıtıma kadar tüm aşamalarını; duran görüntü, hareketli görüntü, ses, metin gibi tüm türlerini etkilemektedir (Manovich, 2002: 43). Yeni medyaya ilişkin çalışmalarında, konuyu ele alış biçimlerine yönelik olarak, ekonomi-politik ya da kültürel paradigmadan söz etmek mümkündür. Bu çalışmada yeni medya bağlamında ele alınacak sosyal medya, yeni bir üretim ve tüketim olgusu olma boyutundan çok, yeni anlamlar ve pratikler üretebilmedeki etkisi yani kültürel boyutu üzerinden ele alınacaktır. Sosyal medya, gündelik hayattaki yükselişi, sivil toplum kuruluşlarının ve yeni toplumsal hareketlerde alternatif bir iletişim formu sunması ve “aktivistlerin eylem ve söylemlerini şekillendiren bir araç” olması bu bölümde ele alınacaktır.

3.2.Sosyal Medya Bilgelik Çağı

Doksanlı yılların sonlarına doğru insanların gündelik hayatta sıkça görmeye alıştığı internet, netlerin neti, ağların ağı (network of networks) ya da tüm dünyadan yüz binlerce bilgisayar ağının bilgiye erişilmesi amacıyla birbirlerine bağlanmalarından oluşan bir ağ (Duman, 1998) olmasının ötesinde, bireyler arasındaki etkileşimin interaktif olarak gerçekleştirilebilmesine olanak sağlayan önemli bir

araçtır. Başlangıçta hükümet için araştırma yapılan laboratuvarlarda kullanılan internetin günümüzdeki teknolojisinin atası sayılan ve 1968’de hayata geçirilen ARPANET (Advanced Research Programme Agency Network), geleneksel kitle iletişim araçlarında olduğu gibi, ilk ortaya çıktıkları soğuk savaş döneminde askeri amaçlı kullanılmıştır. Yine ARPANET kapsamında, 1971’de ilk elektronik posta (e-mail) gönderilmiştir. İnternetin piyasa ekonomisine işlerlik kazandırma amaçlı kullanımı ise 1990’ları bulmuştur. Bu tarihten sonra, milyonlarca kişiyi birbirine bağlayan internet, küresel ekonominin önemli bir tüketim aracı haline gelmiştir.

İnternet, iletişim araçları içinde en güçlü ve kapsayıcı olanıdır. Gazete, dergi, sinema, radyo vb. tüm iletişimsel aygıtları barındıran internet, maliyet sorunları nedeniyle geniş toplumsal kesimlere ulaşma sorununa sahip olsa bile, kapitalist yapıda yaşanan dönüşümler internetin gelişimi ve ilerlemesi konusunda önemli etkiler oluşturmuştur (B. Çoban, 2009b: 57). İnternetin en önemli özelliklerinden biri alıcı ile verici arasındaki kanalda etkileşime imkân sağlamasıdır. Öte yandan, kullanıcılar arasındaki etkileşimi kolaylaştırması internetin en önemli özelliklerinden biridir (Timisi, 2003: 133). Çok ucuza mal olan ve dünyanın herhangi bir yerinde geliştirilen internetle ilgili bir teknoloji dünyanın diğer tarafına çok hızlı bir şekilde girebilmektedir. İnternetin sağlamış olduğu iletişim ortamında kullanıcıları özgürlük kılmakta, kullanıcıların etkinleştirmenin yanında ve içeriğin denetlenmesini zorlaştırarak toplumdaki “alternatif” ya da karşıt görüşlere, yaşamlara, bakışlara, duruşlara ifade ve iletişim imkânı tanımaktadır (Şener, 2006: 61). Bu nedenle internetin en önemli ve hükümetler için denetimi en zor olan özelliği ise sansür edilememesidir. İnternete giren kişi her zaman her türden içeriğe ulaşabilir. Ayrıca internet kişilere iletişimi başlatma, sürdürme ya da iletişimin içeriğini belirleme serbestisini sağlamaktadır. Bunun yanı sıra internetin bir başka olumlu özelliği ise entegre bir medya olmasıdır. İnternet bütün diğer iletişim ortamlarını bünyesinde barındıran melez bir iletişim formudur. Kullanıcı, internet üzerinde hem bir şeyler dinleyebilmekte hem de bir videoyu izleyebilmekte, hem de içeriğe yorum yaparak, karşılıklı konuşma ortamı gibi etkileşim kurabilmektedir. Bu anlamda internet, modern dönemlerde kişilerarası iletişimin taşındığı yeni iletişimsel ortamdır. İnternet teknolojisi ve onun uzamı olarak sanal dünya, fiziksel dünyanın bedensel, mekânsal ve zamansal sınırlarından bağımsız bir alan kurgusu üzerine inşa edilmiştir (Alemdaroğlu ve Demirtaş, 2004). Öte yandan yirminci yüzyılın en önemli buluşlarından biri olan internet, insanların iletişim kurma biçimlerinin yanında, iletişim yollarını da değiştirmiştir. İnternet, yeni bir yaşam tarzı ve onun getirdiği yeni paylaşım, dağıtım ve etkileşim ağıdır. Günümüzde düşünsel dağıtım sürecinin en önemli aracı durumuna gelmiş olan internet

ve internetin sunmuş olduğu imkânlar, kişilerin yaşamlarını dönüştürmekle birlikte, kişilerarası iletişim ve kimlikler üzerinde de derin etkiler bırakmıştır. Modern iletişim teknolojileri, sıradan bireye yalnızca tüketici olarak değil, aynı zamanda katılımcı ve etkileşimli olarak açıktır. İnternet, bu tür katılımın güçlü bir aracına dönüşmüştür. İnternetin kullanıcılara sunmuş olduğu hiyerarşik olmayan, özgür iletişim ortamı ve kullanıcıların içerik üzerindeki belirleyiciliği, katılımcı ve doğrudan demokrasinin yeni aşaması olarak görülmesini sağlamıştır.

Castells (2001: 157)’e göre ise internet, demokrasi ortamını geliştiren ve daha fazla demokrasi için ideal bir araçtır. Bunun yanı sıra pek çok yazar, internet ve demokrasi konusuna vurgu yapmıştır. Timisi (2003: 207)’ye göre internet ve demokrasi arasındaki bağlantıya vurgu yapan yazarlar beş ana tema etrafında bulunmaktadır. Bunlar:

1. Kolay erişim ve enformasyona erişimde yeterlilik,
2. İnternetin otoritelerden bağışık örgütlenmesi,
3. İnternette ifade özgürlüğünün sınırsız olması ve içerik denetiminin teknik olarak zor olması,
4. Siyasal katılımı artırması,
5. Sivil toplumun genişlemesi ve küreselleşmesidir.

Bunun yanı sıra, liberal kuramcılar tarafından internetin, bilgi ve enformasyonu artıran yapısı sayesinde, bireylerin sınırları aşarak bilgiye ulaşmasını kolaylaştırdığı, oluşturduğu sanal agoralarda bireylerin siyaset tartışabilmesine imkân sağladığı, toplumda oluşabilecek muhalif söylemlere alternatif bir iletişim ortamı sunduğu ve böylece sivil toplum örgütlenmesini kolaylaştırdığı konusuna ayrıca değinilmektedir. Öte yandan dünya üzerinde internete ulaşım konusunda var olan eşitliksiz yapı ve internet teknolojileri açısından Batı toplumlarının Doğu toplumlarına göre daha ileri düzeyde yer alması, internet ve demokrasi konusunun eleştirilen boyutları arasındadır. Ayrıca internet kullanıcıların iletişim ve etkileşim kuracağı kişiler üzerinde gerçekleştirdiği eleme ve seçim süreci kimi yazarlara göre demokrasi konusunda önemli bir engel teşkil etmektedir.

Son otuz yıl içinde bilişim ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişme ile insanoğlu, zaman ve mekân gibi fiziki sınırlılıkları ortadan kaldıran, ses, görüntü, bilgi, his, hatta duyguların anlık iletildiği araçla tanışmış, böylece interneti hayatının önemli bir parçası, bu alana eklenilen yeni araçlarla (cep telefonu, taşınabilir bilgisayarlar, internet erişimli saatler, oyuncaklar vs.) ile McLuhan’cı bir deyimle teknolojiyi âdete bedenini bir uzantısı haline getirmiştir. İletişimin

sayısallaşma, uydu gibi uygulamalarla niceliksel dönüşümü artarken, anlık ve sürekli enformasyon ağı içinde etkileşimin kurulmasına olanak tanıyan, esnek ağ yapıları ile de geleneksel kitle iletişim araçlarında farklı olarak, niteliksel bir değişim de yaşanmıştır. Bilgisayar tabanlı yeni iletişim teknolojileri sayesinde “İnternet Galaksisi”ne (Castells, 2001) dönüşen dünyada, bilginin iletimi ve yayılması konusunda da şimdiye kadar eşi görülmemiş bir hız yaşanmaktadır. Öte yandan internet, enformasyon ve bilginin dağıtımı ve depolanması konusunda sağlamış olduğu hardware ve software imkanlar ile bilgi ve enformasyonun dolaşımı için önemli işlevler sağlamış olsa da, bilginin mahiyeti ve enformasyon kirliliği konusunda önemli tartışmaları beraberinde getirmiştir.

İnternetin kapitalizme eklenme sürecinde kredi kartlarının kullanılması için geliştirilen güvenlik standartları, internetin ticari işlemlere uyumunu arttırmıştır. Ayrıca finansal transferlerin de güvenlik içinde yapılması için şifreleme teknikleri oluşturulmuştur. Tüketicilerin, kredi kartları ile elektronik alışveriş yaparken güvenlik sorunlarının devam etmesine rağmen 1999 yılında 28 milyon kişinin online alışveriş yaptığı, bunlardan %29'unun kurumsal alışverişler gerçekleştirdiği, ayrıca 9 milyon kişinin ayda bir, 1 milyon kişinin ise haftada bir online alışveriş gerçekleştirdiği görülmektedir (Başaran, 2005: 32, 52). Global online alışveriş kapasitesi milyar dolarlara ulaşan internet, ticaretin ve dolayısıyla kâr mantığının yaygınlaştığı, yeni tekelleşme eğilimlerinin gözlemlendiği, tüketicilerin fragmanlaştırıldığı, eğlence ve enformasyon karışımı popüler kültürün biçimlendirdiği bir araca dönüşmüştür (Şener, 2006: 90). Bununla birlikte çok kısa bir sürede iletişim, eğlence ve iş yapış biçimlerini kökten değiştiren internet, eklenilen yeni teknolojilerle her an her yerde geçerli evrensel bilgi kaynağı haline gelmiştir. İletişim ve enformasyon teknolojisi olarak internet ile ilgili en fazla tartışılan konulardan biri ise sayısal uçurumlardır. İnternet teknolojisi her geçen gün aklı almaz bir hızla ilerlerken, siber uzay çağında, dünyanın pek çok yerinde henüz internetle tanışmamış insanlar bulunmaktadır. Bu sayısal uçurumları ülkeler arasında olabileceği gibi bir ülkenin kendi bölgeleri arasındaki gelişmişlik düzeyine göre de ortaya çıkmaktadır. Ekonomik olarak gelişmişlik düzeylerine bakıldığında internet kullanımı ile doğru orantılı olduğunu görmek mümkündür. Amerika’da 2012 verilerine göre nüfusun göre % 78.6’sı internet kullanırken, Afrika’da bu oran % 15.6’dır. Kıtalar arasındaki sayısal uçurumu bu oranlar açıkça göstermektedir. Öte yandan Türkiye’de 2013’de toplam nüfusun % 48,9’u internet kullanıcısı iken Türkiye’de 35 milyonun üzerinde internet kullanıcısı, 36 milyon aktif Facebook hesabı vardır. İnternetin bireyleri etkileme gücü düşünüldüğünde, internet kullanım oranları ve yaygınlığı McLuhan’ın küresel köy meta-

forunu destekler niteliktedir. 1995'te dünya üzerinde 16 milyon internet kullanıcısı varken, ki bunlar dünya nüfusunun yalnızca % 0.4'ünü oluşturmaktadır, Mart 2014 itibari ile kullanıcı sayısı 2 milyar 937 milyona ulaşmıştır. Yani dünya nüfusunun % 40,7'si internet kullanıcısıdır (Internet World Stats, 2015). Bu oran günden güne artmaktadır.

İletişim sayısallaşması, görüntü, ses gibi unsurların sayısal verilerle iletilmesinin yanı sıra, hislerin ve duyguların da sayısal veriler aracılığıyla aktarılması anlamına gelmektedir. Duyguların küçük bir araçla her yere taşınabildiği düşüncesi, iletişimin insani boyutuna ters gibi algılansa da günümüzün hız toplumunda, bireylerin geleneksel kitle iletişim araçlarının analog ve hantal yapılarının yarattığı kısıtlamalarından kurtulmasını sağlamış ve insanları sosyal hayata anlık bağlayan cihazlara dönüşmüştür. Ortak ilgi alanı olan insanların düşünce, yorum ve fikirlerini paylaştıkları çevrimiçi yerler olarak (Weber, 2009: 4), online sosyal medyanın, sosyal hayatı küçültmesi, etkileşim ve paylaşımı artırmasından dolayı, kişileri daha sosyal bir canlıya dönüştürdüğü söylenebilir (Onat ve Alikılıç, 2008). Böylece internet, teknik özellikleri aracılığıyla diğer iletişim teknolojilerinden ayrılmakta, zaman ve mekân sınırlarını aşarak birey-birey ve birey-grup iletişimine izin vermektedir. Etkileşim özelliği sayesinde ise grupların aynı anda karşılıklı iletişimini, tıpkı bir yüz yüze iletişimde olduğu gibi kolaylaştırmaktadır (Timisi, 2003: 26). Bu noktada internet sadece bilgisayar ağlarını değil aynı zamanda milyonlarca insanın birbiri ile ilişkili veri alışverişini de temsil etmektedir. Sosyal medya, iletişimi interaktif bir sürece dönüştürerek, kişilerin kurdukları sosyal ağlarda anlık ileti, resim, video, müzik vb. birçok öğeyi aynı anda dünyanın diğer ucunda yaşayan insanlar ile paylaşabilmesine, fikir alışverişinde bulunabilmesine imkân tanımaktadır. Bu sosyal ağlar ve sağlamış olduğu imkânlar, internetin evrim geçirmiş halidir. Mobil teknolojilerin de internet teknolojilerine eklemlenmesiyle hem insanların interneti kullanma şekli değişmiş hem de internet kullanma oranlarında niceliksel artışlar yaşanmıştır. İnsanların yeni iletişim yollarından biri olan ve anlık etkileşim sağlayan sosyal ağlara (Facebook, MySpace, YouTube, Instagram, Twitter vb.) ise olmak ücretsizdir. Sosyal medya ağlarına erişimin ücretsiz oluşu ve her gün milyonlarca kişinin hayatın bir gerekliliği gibi bu araçlarla hayatını özdeş yaşaması, insanlar arasında bu ağların daha cazip hale gelmesinde ve kullanılmasında etkili olmaktadır. Sosyal ağlar içinde en çok tercih edilenler Facebook, Microsoft'un sosyal ağ projesi Myspace, Google'un sosyal ağ projesi Orkut, Google plus, dünyanın en hızlı büyüyen sosyal ağlarından biri olan ve 550 milyon kullanıcıyı barındıran Twitter, anlık resim paylaşımı imkânını sağlayan Instagram, mesleki profesyonellerle etkileşim kur-

mayı sağlayan LinkedIn, Bu ağlar arasında en ünlüsü olan ve başlangıçta Amerika’da Harvard öğrencisi olanları sanal ortamda bir araya getirmek ve çevrimiçi paylaşım alanı ve bir sosyal ağ oluşturmak üzere kurulan Facebook, bugün akıl almaz bir hızla dünyanın her yanından üyesi olan devasa bir ağa dönüşmüştür (Akçay, 2011). Facebook.com, Dünya genelinde ve Türkiye’de en çok tıklanan 500 sitesi içinde Google.com’dan sonra ikinci sırada yer almaktadır (Top Sites in Turkey 2015).

Sosyal medyanın, yeni kişilerle tanışma, yeni dostluklar kurma için ortam yaratması gibi avantajları, bu noktada yeni bir kitle iletişim aracı olmasından dolayı sosyal medyayı farklı bir boyuta taşımaktadır. Online sosyal medya sosyal hayatı küçültmesinin yanı sıra, etkileşim ve paylaşımı artırdığı için kişileri daha sosyal bir canlıya dönüştürdüğü söylenebilir (Onat ve Alikılıç, 2008). Bu bağlamda internet sadece bilgisayar ağlarının değil aynı zamanda milyonlarca insanın birbiri ile bağlantı içerisinde, veri alışverişinde bulunduğu ortamın adıdır. İletişim üzerinde zamanın ve mekânın belirleyiciliği sona ermiştir. Kişiler kurdukları sosyal ağlarda anlık ileti, resim, video, müzik vb. birçok öğeyi paylaşabilmekte ve fikir alışverişi elde edebilmektedir. İnsanlara anlık etkileşim sağlayan bu ağların birçoğuna (Facebook, Myspace, Instagram, YouTube, Twitter, Foursquare, LinkedIn vb.) ücretsiz erişilebilmektedir. Zaman ve mekan fark etmeden aynı anda milyonlarca kişinin bağlandığı ve birbiri ile online etkileşim içerisinde olduğu bu sosyal paylaşım ağları içerisinde bireyler, pasif ya da aktif olarak ağlarda sunulan her türlü içeriğin de alıcısı durumundadır. Özellikle anlık geri bildirim olanak sağlaması sayesinde sosyal ağlar, pazarlama, halkla ilişkiler ve reklam piyasasının değeri her geçen gün artan mecralar haline gelmiştir. Sunmuş olduğu imkânlarla bakıldığında, “sosyal medyaya halkla ilişkilerin post-modern yüzü” demek mümkündür. Böylece, sosyal ağların kültürel, sosyal etkilerinin yanında ekonomik potansiyelini de görmek mümkündür.

Öte yandan internet, sosyal bir işlevi de yerine getirmektedir. İnternet, hem giderek atomize olan ve yalnızlaşan hem de içe dönük ve sıkılgan kişilik yapıları nedeniyle gündelik yaşamda toplumsallaşamayan bireylerin, öteki ile iletişime girmelerine imkân veren ve kişileri adeta görünmez sicimlerle birbirine bağlan yeni bir kamusal alana dönüşmektedir (Dolgun, 2011). İnternetin ABD ordusunda ilk kullanılmaya başladığı 1960’lardan sonra önemli değişimler geçirmiştir. İnternet alt yapısı ilk çıktığı günden bu yana akıl almaz bir hızla değişmiş ve gelişmiştir. Buna bağlı olarak internet teknolojileri ve internetin sunmuş olduğu olanaklar da önemli değişimler göstermiştir. İnternete yönelik adlandırmalar, internet vasıtasıyla kullanıcılarına sunulan değişik imkânların bir ürünüdür.

3.3.Statik Web'den Etkileşimli Web'e

İnternetin geçirmiş olduğu evrime yönelik en önemli adlandırmalardan biri Web 1.0 dır. Web 1.0 internetin ilk halini ifade eder. Dünyada internet kullanımının artmaya başladığı 1970'lerden, Web sitelerinin önemli bir artış gösterdiği 1994'lere denk gelmektedir. Türkiye'de ise 1990'ların sonlarına denk gelen dönemdir. Kullanıcının internet üzerinde çok fazla belirleyici olmadığı, tüketici olarak interneti kullandıkları ve internet karşısında daha statik oldukları dönemdir. İnternet alt yapılarının gelişmesiyle insanlar internetle neler yapabileceğini keşfetmeye başlamış, böylece internet gönderici ve alıcı ile sınırlı statik dönemden alıcının da içerik üzerinde belirleyici olduğu, kendi amaçları doğrultusunda kullanılabileceği interaktif bir sürece geçilmiştir. İnternet kullanıcılarının içerik üzerinde belirleyici olduğu, işbirliği kurabildiği, bilgi paylaşımında bulunabildiği, sıradan insanların da internette içerik sağlayıcı olduğu ve Web'in ikinci devrimini ifade eden dönem Web 2.0 olarak tanımlanmaktadır. Web 2.0, sosyal ağların ortaya çıktığı, etkileşim ve katılımı sağlayan, katılımcının içeriğin hem tüketicisi hem de üreticisi olduğu internet teknolojilerinin yeni ismidir. Bilgiye erişim ve paylaşım, değişim açısından önemli imkanlar sunan Web 2.0 (Grosbeck, 2009: 482), kavram ilk kez O'Reilly tarafından kullanılmıştır (O'Reilly, 2005). Web 2.0'ın en karakteristik araçları olan, internet tabanlı etkileşimin bir sonucu olan sosyal ağlar, bireylere özgürlük, özerklik içeriğini kendisini yaratabilme serbestisi sağlamaktadır (Onat ve Alikılıç, 2008). Kullanıcının katılımına yapılan vurgu aynı zamanda çoğu yorumcu ve savunucu tarafından sunulan Web 2.0 tanımlarını karakterize etmektedir (Thompson, 2010). Medya çağında Web 2.0 paradigması, özgür ve açık iletişim sağlaması açısından internette içerik dağıtan bir sosyal olguya dönüşmüştür.

Web 1.0'ın tek yönlü iletişime olanak tanıyan yapısına karşılık, Web 2.0 iki taraflı iletişimin ve diyalogun olduğu ortamlar sunmuştur. Kullanıcıların içerik üzerinde belirleyici olduğu, içeriği oluşturabildiği iletişim ortamında, yöneticilere, hükümet başkanlarına, firmalara isteklerini aracısız, doğrudan iletebilecekleri ortamlar sağlamıştır. Web 2.0'ın sunmuş olduğu iletişim ortamında bir kişi binlerce kişi ile oluşturmuş olduğu içerik üzerinden etkileşim sağlayabilmekte, online ortamda oluşturmuş olduğu enformasyonu diğer kişilerle paylaşabilmektedir. Diğer kişilerle etkileşim sağlamaya olanak tanıyan kişisel bloglar, iletişim ve arkadaşlık ilişkileri üzerine kurulu sosyal ağlar ve içeriğindeki bilginin kullanıcılar tarafından şekillendiği ve güncellendiği wikiler yeni internet teknolojilerinin ürünüdür. Kısacası Web 2.0, kullanıcıların ortaklaşa oluşturdukları içerikler üzerinden etkileşim ve iletişimin sağlandığı ortamlardır. Web 2.0 her ne kadar internet tabanlı iletişim alt yapısına atıf yapsa da, iletişim ile bağlantılı bütün

alanlar için yenilik sağlamıştır. Kişilerarası iletişim ve etkileşimi artıran, siber âlemdede görünür olmanın en kolay yollarından biri haline gelen sosyal medya, tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi ilişkilerin başladığı, bitirildiği veya sürdürüldüğü ağ yapılarıdır.

Web 2.0 reklam ve halkla ilişkiler için de önemli bir mecradır. Uygulayıcılar interneti kendi uzmanlıklarını ve yapısal güçlerini artırabilecek bilgiyi edinmek amacıyla da kullanmaktadır (Thomsen, 1995). Yaratıcılık, vizyon, hayal gücü, tutarlılık, değişim, esneklik, hareketlilik, sınırsız coğrafya, düşük bedel, amaç odaklılık, ölçümleme, viral yayılım, paylaşım, katılım, nitelikli veri tabanı gibi etki kategorilerini kullanma cesaretini konumlandırıan halkla ilişkiler 2.0, çağdaş teknolojileri etkin kullanarak ikna, taraftar toplama, savunma, itibarı yönetme, bilgiyi yönetme, eğitime ve ilişki yönetimi gibi durumsal rollerini yerine getirmede halkla ilişkilerin doğasını yeniden konumlandırmaktadır (Güz ve Zafarmand, 2009:12). İnterneti kullanan uygulayıcıların müşterilerini yönlendirebilmek, itibar ve imaj sağlayabilmelerinde internet önemli bir araca dönüşmüştür.

Gündelik hayatımız içinde önemli bir şekilde yer edinmiş olan interneti, toplumsal yapıdan ayrı düşünmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. İnternet, sosyal ilişkileri dolayısıyla toplumsal yapıyı yeni bir boyuta sokmuştur. Yeni iletişim ve etkileşim kurma biçimleri internetin sosyolojik boyutunun en fazla ilgi çeken yanısıdır. İnternet kullanıcıları günümüzde interneti sadece bilgi elde etmek amacıyla kullanmamakta, internete içerik yükleyebilmekte ve var olan içeriğe müdahalede bulunabilmektedir. İnternetin yeni boyutunda, Web 1.0 teknolojisi kullanıcılarına salt okunan bir ortam sunarken, Web 2.0 okuma ve yazmayı aynı anda sunmaktadır (Thompson, 2010). Bilgiyi almanın yanında sosyal medya platformlarında kişiler, bilginin üreticisi ve dağıtıcısı konumuna gelmiştir. Sosyal medya ve sosyal ağlar kullanıcılarına yeni bir katılım olanağı da sağlamıştır. Sosyal medya kullanıcıları iletişim sürecine sadece okuyucu olarak değil aynı zamanda içerik sağlayıcı olarak da katılmıştır.

Web 2.0, internetin evriminin içindeki ikinci aşamayı oluşturmakta, Web bilgelik, insan merkezli Web, katılımcı Web ve Web okuma/yazma diye adlandırılan Web 2.0, daha interaktif ve işbirlikçi yöntemler kullanıcılarına sosyal etkileşim ve kolektif düşünmeden yararlanarak daha etkili yeni fırsatlar sunmaktadır. Son iki üç yıl içerisinde MySpace, Flickr ve You Tube gibi başarılı Web 2.0 tabanlı sosyal uygulamalar tarafından desteklenen Web 2.0, daha önce hayal dahi edilemeyecek aşamalar kaydetmiştir (Murugesan, 2007: 34).

Kişilerarası iletişimin taşındığı yeni boyut, bireylere birlikte zaman geçirme adına yeni ortamlar sunmasının yanında, yazılar ve simgeler aracılığıyla aktarılan

hislerle sanal dünyada kurulan yeni ilişki türlerini de ortaya çıkarmıştır. Sosyal medyanın aracılık ettiği, bireylere özgürlük, özerklik içeriğini kendisini yaratabilme serbestisi sağlayan (Onat ve Alikılıç, 2008) sanal dünyada ise sanal ötekilerin beğenilere göre yeniden inşa edilen kimlikleri ve benlik sunumlarını görmek mümkündür. Kullanıcının katılımına vurgu yapan, aynı zamanda çoğu yorumcu ve savunucu tarafından sunulan Web 2.0'ın tanımlarını karakterize edilen (Thompson, 2010), hislerin müzik, fotoğraf, ileti vb. yollarla anlatıldığı bu yeni iletişim alanının dili öğrenmek ve bu sanal dilde okuyup yazabilmek bir ihtiyaç olarak gündelik hayata girmiştir. İnternet karşısında bolca vakit harcayan gençlerin, hareketsiz toplumsallaşma (Bakardjieva, 2003; Binark ve Bayraktutan-Sütcü, 2008) ile toplumsal yaşama adapte olmaya çalıştıkları internet ve onun sunmuş olduğu iletişim ortamı toplumsal bir mekâna dönüşmüştür (Poster, 1997: 225). Hızla yayılan bu Web 2.0 çağı ve onun ürünü olan sosyal ağlar, sunmuş oldukları içerik ile kişileri cezbetmeye devam etmektedir. MySpace'e birkaç yıl içerisinde 160 milyondan fazla kullanıcı üye olmuştur ve dünyanın en çok ziyaret edilen sitelerinden biridir. Bu sosyal paylaşım ağları, tıpkı gerçek hayatta olduğu gibi bilginin paylaşımı fırsatını kişilere sunmaktadır. Öte yandan bu ağlar aracılığıyla bilginin yayılmasını kolaylaştıran teknolojiler de gelişmektedir (Thompson, 2010).

Web 3.0 internetin geçirmiş olduğu üçüncü evrimdir. Akıllı, duygusal internet anlamında da gelen Web 3.0, internette sunulan içeriğin gündem belirlediği, kullanıcıların Web'e sunmuş oldukları içeriklerin ya da internet üzerinde yapmış oldukları aktivitelerin depolanarak çoğu zaman ticari amaçlı olarak kullanıcıya sunulduğu ortamdır. Kullanıcının takip ettiği içeriğe senkronize olan Web 3.0, etkileşimli Web'in tamamlayıcısı niteliğindedir. Web 2.0'a benzer biçimde etiketleme mantığı üzerine kurulu internetin yeni evriminde, duyulara da hitap eden bir teknoloji söz konusudur. Web 2.0 teknolojisi ile elde eden verilerin aktarılması ve içerik hazırlayıcılar için daha anlamlı hale getirilmesi üzerine temellenen Web 3.0'da, kullanıcıların sanal dünya bıraktığı her izin anlamlandırılması söz konusudur. İnternet sistemlerinin görece daha akıllı olduğu süreci ifade eden Web 3.0, kullanıcıların internette bırakmış oldukları izlere yönelik sistemlerin yapmış olduğu geri dönüşü ifade etmektedir. Yani kullanıcıların sosyal ağlar üzerinde kurmuş olduğu her bağlantı, oluşturduğu her profil ve yapmış olduğu her yazışmanın anlamlandırılmasıdır. Web 3.0, internetin daha kişiselleştirilmiş, esnek ve kolay ulaşılabilir hale gelmiş şeklidir. Kısacası kullanıcının isteklerine odaklı yapay zekâ söz edilmektedir. Mobil teknolojilerin her an her yerde internete ulaşmayı imkanı hale getirmesi, Web 3.0 için muazzam bir veri tabanı oluşturabilmenin

de önünü açmıştır. Bu anlamda Web 3.0 teknolojisine gelişmesinde mobil teknolojilerin etkisi yadsınmaz. Mobil teknolojilerin Web 3.0 ile bağlantılı olarak insan hayatını gelecekte en fazla etkileyecek teknolojilerden biri olduğunu şimdi den söylemek mümkündür.

İnternetin her an her yerde ulaşılabilir, ucuz, verimli, kişiselleştirilmiş ve hızlı yönünü, günümüzde sosyal ağlar ile ifade etmek mümkündür. Sosyal medya araçları Web 3.0'ın en yaygın kullandığı ortamlardır. Öte yandan arama motorları Vikiler, forum siteleri ve Bloglar da benzer şekilde Web 3.0 çağında kullanıcı bilgisi sunan alanlardır. Szajkowski (2011: 420)'e göre sosyal medya araçları; metin mesajlaşmaları, e-posta, video ve fotoğraf paylaşımı, sosyal ağ ve benzeridir. Eylemci küçük gruplar, geniş kitleleri mobilize edebilmek ve hareketi organize edebilmek için iletişim amacıyla bu sosyal medya araçlarından faydalananmaktadır.

Günümüzde televizyondan sonra en yaygın serbest zaman eğlencesi haline gelen internet, aynı zamanda insanların iletişim kurabilecekleri en yaygın araçlardan biri haline gelmiştir. Sağlamış olduğu avantajların yanında handikapları ile sırdan insanın gündelik hayatı içinde yer alan internet, bireyin sosyal hayatı için yeni bir alan oluşturma yanında, bireyler üzerinde önemli bir kontrol mekanizmasına dönüşmüştür. Siber-uzay içinde zamanın ve mekânın kişilere bağlı olarak görece ortadan kalkmasıyla, doğal çevrelerinden koparak bedensiz enformasyona dönüşen bireyler, panoptik karakteristikler taşıyan kapalı bir sanal dünya içinde etkileşime girerler (Dolgun, 2011: 223). Web 3.0 bilgi ve enformasyon alışverişi yapılan sosyal ağ olmanın ötesinde, kullanıcılar üzerinde yeni bir gözetim alanı oluşturmaktadır. İktidarın en önemli denetim araçlarından biri olan gözetim, internet ve sosyal medya konusunda en çok tartışılan meselelerin başında gelir. Bireyi denetleme ve disipline etme üzerine kurulu modern anlamda panoptik yapılardan biri haline gelen sosyal medyada bireye kendine aitmiş hissi uyandırılan uzamda, Foucaultvari hükmedici güç (iktidar) tarafından iletişimin ve eylemlerin gözetlendiğini söylemek mümkündür. Kişiliği ve beğenileri iğdiş edilen birey, modern hapishanede ticari iktidarların öngördüğü türdeş beğenilere ve kişilikleri sahip olduğu sürece “beğenilmek”te kısacası sosyal medyada var olabilmektedir. Dev bir hapishanede iktidar tarafından, görünür olma tuzağında sürekli gözetlenen bireyin tutum ve davranışları denetlenebilmekte ve yönlendirilebilmektedir. Foucault (1988/2007)'ya göre halkın direniş hareketlerinin, ataletin ya da isyanın, doğmakta olan tüm bu kapitalist düzeni altüst etmesinden korkulduğunda, o zaman, her bireyin somut ve keskin gözetlenmesi gerekli olarak görülmüştür. Böylece iktidar çok fazla çaba harcamadan hükmettiği kişileri tahakkümü altına alabilmektedir. Bu iktidar sosyal medyada büyük işletmeler,

sermayedarlar, reklamcılar ve siyasal erklerdir. İnternet sayfalarının ekonomik boyutunu etkilediği gibi kapitalizmin beğeni, ihtiyaç, ilgi boyutlarına göre kümelenebilir, tek düze ihtiyaçlar ve beğenilere sahip bireyler oluşturma rüyasının sanal uzantısıdır. Böylece internet sayfalarında yer alan dil ve içeriğin beğenilere uygun olarak kişiselleştirilmesi böylece reklamın etkisinin artırılması sağlanmıştır.

3.4. Toplumsallaşmanın Yeni Mekânları Olarak Sanal Topluluklar

Sanal topluluklar, siber uzayda kişisel ilişki ağlarını şekillendirmek üzere yeterli sayıda insanın, yeterli uzunlukta kamusal tartışmayı, yeterli insani hislerle (Rheingold, 1994: 5) gerçekleştirmek için bir araya geldiği topluluklardır. Sanal topluluklar çevrimiçi iletişim ve etkileşimin sağlandığı ortamlardır. Sanal bir isim altında, çoğunlukla organize olmamış topluluklar, fikir, görüş, düşünce, haber ve bilginin paylaşıldığı sanal mekânlardır. Bu sanal topluluklar genellikle birbirini tanımayan, bir fikir ya da amaç etrafında toplanmış kişilerden oluşur. İnsanın gerçek hayatta diğer insanlarla paylaşmış olduğu alanların yerini postmodern dünyada yeni uzamlar almıştır. Bunlardan biri de modern insanın yalnızlığını giderdiği sanal topluluklar/sanal cemaatlerdir. İlk kez Rheingold tarafından ortaya atılan “sanal cemaat (The Virtual Community)” kavramı, Tönnies ve Weber’in 19. yüzyılda bireylerin mesafelerle birbirinden uzaklaştığı toplum ile üyelerin aynı mekânı paylaştıkları cemaat ayrımına gönderme yaparak internetin mekânsal olarak bölünmüş bireyleri bir araya getirerek yeni cemaat yapıları oluşturduğunu ileri sürmüştür. Amerikalı gazeteci Rheingold’un “The Virtual Community” adlı kitabında gündeme getirdiği “sanal cemaat” kavramı, internet üzerinde belirli ilgi alanları ve amaçlar için örgütlenen tüm haberleşme, tartışma gruplarını tanımlamak için kullanılmaktadır (Şener, 2006: 82). Kısaca internet üzerinde oluşturulan tüm örgütlü yapılanmalar cemaat olarak tanımlanmaktadır. Gerçek hayattaki cemaatlerde olduğu gibi sanal cemaatler de ortak bir kimlik etrafında toplanmakta, insanları birleştiren unsurlara vurgu yapmaktadırlar. Sanal evren içinde faaliyet gösteren bu örgütlü yapılara, gerçek hayattaki cemaatlerden farklı olarak, üyelik keskin sınırlarla belirlenmemiştir. Gerçek hayatta cemaatlere benzer biçimde, sanal cemaatlerin var olabilmesi için üyeleri arasında ortak bir ilgi alanının olması gereklidir.

Toffler ve Masuda sanal topluluk düşüncesine ilham kaynağı olan iki düşünürdür. Her iki yazar da enformasyon toplumuna geçişin, ekonomik yapıyla birlikte, toplumsal ve kültürel bağların dönüşüme uğrayacağını belirtmişlerdir. Toffler, üçüncü dalga toplumlarında bir topluluk yaratmak için belirli mekânlara ulaşımın yerine, haberleşmenin önemli olduğunu belirtmektedir. Masuda, teknolojik topluluğun gönüllü yanına vurgu yaparken aynı zamanda bu toplulukların araçsal

bir amaç içinde olduklarını ima etmektedir. Topluluk, belli bir amacı gerçekleştirmek üzere inşa edilir ve sürdürülür. Aracın kendisi ortadan kaldırılınca topluluğun da dağılacağı açıktır (Timisi, 2003: 166, 167). Bu anlamda Masuda, internet topluluklarını bir anlatı olarak değil, belli bir amaç için bir arada bulunan gruplar olarak tanımlamaktadır. Rheingold (1994) “sanal topluluk” olarak adlandırdığı kavramı, “yeterli sayıda bireyin sanal alanda kişisel ilişki ağları geliştirmek amacıyla yeterince uzun bir süre boyunca ve yeterli duyguyla kamusal iletişim kurduğu sosyo-kültürel gruplaşmalar” şeklinde tanımlamaktadır. Dedeoğlu ve Üstündağlı (2011) ise sanal toplulukların özelliklerini şu şekilde sıralamıştır: a) İki ya da daha fazla kişinin, ortak ilgi alanı doğrultusunda, coğrafi olarak dağınık bilgisayar aracılı ortamda sosyal etkileşim ve değişimde bulunduğu b) üyelerinin diğerlerinin üyeliğinden haberdar olduğu c) ortak amaçlar için çabalarken yazılı olmayan kurallar ve sosyal anlamsa çerçevesinde pozitif bağımlılıklarının farkında olduğu d) üyeler arasında duygusal bağların ve topluluğa aidiyet duygusunun olduğu e) her bir üyenin birbirleri için içerik, ilişki ve kültür gibi değer ürettiği belli kurallara dayalı gruplaşmaların olduğu şeklindedir.

Dawson (2004: 83)’a göre sanal topluluk olarak sayılabilecek ortamlarda üyeleri bir araya getirecek koşullar: Üyeler arasında etkileşimin olması, üyeler arasındaki etkileşimin devamlılık göstermesi, üyelerin sabit bir kullanıcı adına (takma ad/nick name) sahip olması, üyeler üzerinde sosyal kontrolün bulunması, sitedeki etkileşim ortamının üyelerin ilgi alanlarına uygun olması ve paylaşılan düşünce veya aktivitelerin açık alanda yapılması ve herkesin olmasa bile makul sayıdaki üyenin katılım sağlaması şeklindedir.

İnternet üzerinden kurulan gruplar ve forumlar çeşitli biçimlerde adlandırılabilir: Hayali cemaatler, sanal cemaatler, diasporik gruplar, elektronik gruplar vb. Bu tarz grup iletişimi sağlamaya yönelik girişimleri günümüzde pek çok kişi kullanmaktadır. Denetimli, moderatörlü siteler, gerçek kimliklerle üye olup tanıdığımız bir grupta iletişim sağlamamıza olanak verebiliyor. Bu gruplar arasında lise-üniversite mezunları, askerlikten devre arkadaşlarından tutun da dernekler, işyerleri, ödenimli etkinlikler, belli bir coğrafyaya, kültüre ya da dini cemaate üye olanlar, tecimsel amaçlı gruplar, belli bir bilim dalına, iş koluna ya da hobiye yönelik gruplar vardır (Türkoğlu, 2004: 74).

Sosyal ilişki ve bağlantıları güçlendiren bir araç olarak internet, insanları birbirlerine yaklaştıran, bir alternatif toplanma alanı olarak sanal toplulukların ortaya çıkmasını sağlayan bir araçtır. İnternet sadece birbirine bağlı bilgisayar ağları değildir. İnternet topluluk duygusu yaratarak aynı zamanda milyonlarca insanın birbirine bağlamakta, ortak amaç etrafında birleştirerek, katılımcıların bir

topluluk içinde var olma hissini canlı tutmaktadır. Çoğunlukla eleştirilse de internet sağlamış olduğu özgür iletişim ortamı ile kişilere yeni agoralar oluşturmaktadır. Daha da önemlisi sanal ortamdaki topluluklar oluşturdıkları sinerji ile günlük hayatta bireyler arasındaki ilişkileri güçlendirmek ile birlikte, sağlamış olduğu iletişim kolaylığı ve devamlılığı ile kişilerarası ilişkilerin canlı tutulmasına katkıda sağlamaktadır. İnternet, bir iletişim aracı olmanın ötesinde toplumsal bir mekândır. İnternetin sağladığı bu yeni mekânlarda yeni toplumsal ilişki biçimleri yaratılmaktadır (Timisi, 2003: 25). Bu yeni mekanlarda insanlar, yeni insanlarla tanışabilir, bilgi ve deneyim paylaşımında bulunur, yaşamış olduğu gerçek hayata dair fotoğraflar paylaşır, oyun oynar, ticaret yapar, aşık olur. Kısacası sanal topluluklar gerçek hayatın sanaldaki bir uzantısı gibidir. Kimi zaman insanlar gerçek kişiliklerinden çok farklı kimliklerle sanal âlemin içinde yer alabilir. Sanal ortam, sunmuş olduğu olanakların yanında, barındırdığı olumsuzluklarla bir paradoks olarak gerçek insanın hayatında yer alır. Konda'nın araştırmasına göre (Konda, Ocak 2011: 7) internetin topluma yarardan çok zarar getirdiğine inanıyorum” cümlesine katılanlar %42 olmasına rağmen insanlar her geçen gün internet teknolojilerine daha çok bağımlı hale gelmekte, internet ortamlarını sosyalleşme aracı olarak görmektedir. Sanal mekan, insan hafızasının ve kimliğinin küresel olarak dolaşıma girdiği, insanlar arası ilişkinin veri-enformasyon temelli kolektivitesi aracılığıyla tekno-ekonomik terimler içinde insan olmanın anlamını yeniden tanımlayan ve yeniden inşa eden bir alandır (Tomas, 1991'den Akt., Timisi, 2003: 148). Modern insanın yalnızlığı ve modern hayatın belirsizlik ve karmaşası içinde evine hapsolmuş birey, sosyalleşmek ve yalnızlığından kurtulmak için sanal mekânlarda yer almaktadır.

Sosyal ağ siteleri, bir yandan kullanıcının sürekli kimlik arayışında olduğu bir alan (profil) kurarak onu bireyselleştiren, diğer yandan farklı sosyal çevrelerden arkadaşlarını bir araya getirdiği bir ağ işlevi görerek “belirsizliklerle dolu” bir dünyada yaşayan kullanıcıya bir gruba/cemaate aidiyet duygusu yaşatan ve güvenli bir liman sağlayan bir iletişim aracıdır (Şener, 2010). Sanal cemaatler, sosyal hayat ile yeni iletişim teknolojilerinin buluşmasının doğal bir sonucu olarak bilgisayar ağları üzerinde ortaya çıkmıştır. İnternet kullanıcılarının birbirleriyle sanal ağlar aracılığıyla iletişime girmesi sonucu; daha önce farklı bilgisayarları birbirine bağlayan ağlar, böylece aynı kanı ve inanca sahip insanları bu sanal alanlarda bir araya getirmeye başlamıştır (Wellman ve Gulia, 1999: 169). İnternet aynı zamanda bir yandan bireyin sanal cemaatler aracılığıyla toplumsallaşmasına olanak tanırken bir yandan da olabildiğine bireyselleşmesinin önünü açmaktadır. Öncelikle birey, kullanıcı olarak internetteki eylemlerinin baş aktörüdür. İnternette, diğer kitle iletişim araçlarında olmadığı bir biçimde, istediği enformasyonu

kendisi aramaktadır (Şener, 2006: 97). Kısacası sanal topluluklar kişilere, istedikleri insanlarla zaman geçirme ya da belirli özellikleri taşıyan insanlarla bir arada bulunma gibi içinde yer alacağı topluluğu belirleme özgürlüğünü ve kendi çevresini belirleme olanağını sunmaktadır. Her ne kadar özgürlük gibi görünse de bu durum oldukça tartışmalı bir kişilik bunalımı olarak ortada durmaktadır. Bir toplumu oluşturan kimlikler, ilişki biçimleri ve sözel süreçler gibi pek çok unsurun internete uyarlanabilmesi, bilgisayar toplumuna anonim bir yapı kazandırmıştır. İnsanlar, oluşturdukları online kimliklerle sanal ortamda varlığını sürdürmektedir. Bu durum sanal toplumları en çekici kılan unsurlardan biridir. Sanal topluluklarda uygarlıkla gelen tüm maskeleri bir tarafa bırakılabilmekte, insanlar bir takma ad (nick-name) arkasına saklanabilmektedir. Böylece sosyal kontrolün olmadığı bir ortamda üstbenden gelen toplumsal baskıları atarak, olabildiğince “ben”lerini özgür bırakmanın keyfini çıkarabilmektedirler (Gürhani, 2004: 3).

Sanal toplulukların gelişmiş hali olarak sosyal paylaşım siteleri; ortak ilgileri, amaçları ve hedefleri olan coğrafi ya da kurumsal sınırların dışında kişisel ve profesyonel ilişkiler geliştirmeyi sağlayan web-tabanlı gruplardır (Durmuş, Yurtkoru, Ulusu ve Kılıç, 2010: 21). Sosyal medya üyelik aidatı gerektirmeden katılıma olanak sağlaması açısından bu sanal cemaatler için oldukça avantajlı bir ortam sunmaktadır. Öte yandan pazarlama amaçlı kullanımı ise önemli bir handikaplardan biridir. İnternet, bireylerin iletişim evrenlerini tercihlerine göre rahatça uyarlayabildiği ve bu surette gerçek (!) bir bireyselleşmenin yaşandığı bir dünya haline gelmektedir (Dolgun, 2011: 226, 227). Sosyal medya ağları kişilere istedikleri insanlar ile arkadaş olabilecekleri ya da paylaşımında bulunabilecekleri sınırlı bir sosyal alan sunmaktadır. Bu durum her ne kadar arkadaşını seçebilme özgürlüğü gibi algılsa da bu ortamlar aracılığıyla sunulan sosyalleşme, kişiye gerçek hayattan çok daha sınırlayıcı ve yalnızlaştırıcı bir evren sunmaktadır. Böylece kişilere kendi oluşturdukları alanda bireysel denetim ortamı oluşturmalarını ve bu denetim kategorisinde yer alamayan kişilerin ötekileştirilmesini ortaya çıkarmaktadır. İnternet ve özellikle sosyal medya ortamında kendilerine iletilen ile aldıkları enformasyonları kendi tercihleri doğrultusunda seçmekte ve kişiselleştirmektedirler. Bu yapı içinde, sanal cemaatler içe dönük ve kapalı sistemlere dönüşmektedir. Öte yandan milyonlarca kullanıcıya sahip sosyal medya siteleri, kullanıcılarına ortak inanç, ilgi ve amaç etrafında bir araya gelebilecekler sanal cemaatler/sosyal ağlar sağlamaktadır.

3.5.Sosyal Ağ Toplumu ya da Sosyal Medya Toplumu

İçerisinde yeni ilişki ve iletişim biçimlerinin şekillendiği günümüz çağı; iletişim toplumu, bilişim çağı ve bilgi çağı gibi isimlerle adlandırılmaktadır. Tarım

toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumu gibi içinde yaşanan dönemler isimlendirilirken, o çağı tanımlayan ve dönüştüren unsurlar göz önünde bulundurulmuştur. Günümüzde ise bilgi, toplumlar için önemli bir zenginlik kaynağıdır. Bilgi toplumunda bilgisayar buhar makinelerinin yerini almıştır. Mal ve hizmetlerin üretimi ve dağıtımında bilgisayar teknolojilerinden yararlanıldığı günümüz bilgi toplumunda, kol gücü yerine beyin gücünü kullanarak üretim değeri elde etmek önem kazanmıştır. Bilgiye sahip olan ve onu yayan toplumlar artı değer elde edebilmiştir. Ağ toplumu kavramını 1991’de “Ağ Toplumu (Network Society)” adlı kitabında ilk kez kullanan Jan van Dijk (2006: 25) ağ toplumu fikrini, yüz yüze iletişimin oluşturduğu sosyal ağ yapısını tamamlayan veya adım adım onun yerini alan bir medya ağındaki sosyal ilişkileri artan bir şekilde organize eden bir toplum yapısı olarak tanımlamaktadır. Bu yapıda bireysel iletişim yerini, dijital teknolojiye bırakmıştır. Bu konu ise sosyal ve medya ağının modern toplumun en önemli yapılarını ve organizasyonlarının ana unsurunu şekillendirdiği anlamına gelmektedir. Jan van Dijk (2006: 25), sosyal iletişim ağını iş arkadaşları, komşular, tanıdıklar, arkadaşlar, aile fertleri ve bunun gibi birçokları ile bağlar kuran özgünlük olarak tanımlamaktadır. Ağ toplumu sosyal hayatın ve internet teknolojilerinin kesiştiği bir alandır. Bu nedenle pek çok konuda gerçek hayatla ortak noktaları bulunsun da, ağ toplumunda kurulan iletişim ve kullanılan araçlar sosyal, kişisel ve örgütsel hayatı tüm boyutlarıyla etkilemiştir. Böylece internet; sosyal hayatın bireylere sağlamış olduğu etkileşim, kimlik sergileme ve ortak amaç etrafında birleşme gibi tüm olanakları sunabilen bir alana dönüşmüştür.

İnternet, bilgi ve enformasyonu iletmede, bilgi toplumunun yeni transmisyon kayışı görevini görmektedir. İnternet, sağlamış olduğu tüm imkânların yanında sosyal hayatta da önemli dönüşümlere sebep olmuştur. İnternet teknolojisindeki gelişmeler, sağlamış olduğu bütün olanaklarıyla gündelik hayatın içine girmiş, böylelikle, yeni bir toplumsal iletişim biçimi olarak (Türkoğlu, 2004: 74) insanlığın hayatında yer almaya başlamıştır. İnternet tabanlı iletişim ile birey, sanal (siber) gerçeklikte yeni bir kimliğe bürünmüştür. Zaman ve mekânın sınırlayıcılığının ortadan kalkmasıyla birey, sanal bir mekânda hiçbir zaman göremeyeceği, sanal öteki üzerinden kurgulanan mekânlarda bilgi paylaşımında bulunmakta ve böylece, fazlaca eleştirilse de, etkileşim kurmaktadır. Tıpkı internette olduğu gibi sosyal medya kullanımı da “sosyal etkileşimi güçlendirici, yayıflatıcı ve tamamlayıcı” etkilerde bulunmaktadır (Hazar, 2011). Solis’e göre sosyal medya, insan yaşamında devrim yaşatmıştır. Bu devrim, endüstri devrimini anımsatmakta ve endüstri devriminden sonra yaşanan en büyük devrim olarak değerlendirilmektedir (Solis, 2007). Gerçekten de sosyal medyayı toplumlar için

önemli bir kültürel değişim/dönüşüm aracı olarak ele almak mümkündür. Kültürün değişmesi toplumsal değişimi de beraberinde getirmiştir. Sosyal medya bu açıdan düşünüldüğünde, sadece kültürel ürünlerin değil; kişilerarası ilişkilerin de dijitalize bir boyuta taşıdığını göstermektedir (Başlar, 2013). Küresel dünyanın ön plana çıkardığı iletişim ortamı olarak sosyal medya, insanların gündelik hayatına giderek daha entegre hale gelmiştir. Sosyal medyanın kişilerarası iletişimde sağladığı ağ iletişimi ve olanakları ile insanlar, sanal vatandaşlar haline gelmiştir. Daha önce hiç olmadıkları kadar çok enformasyona sahip olan bireyler, özellikle gençler, sosyal ağlarda eylemlere katılmakta, tepkilerini göstermekte ve bir aidiyet duygusu içerisinde sosyal ağlar üzerinden yürütülen eylemlerin “aktif katılımcısı” olmaktadır. Katılımcı demokrasi için bireylerin aktif katılımı ve seçme özgürlüğüne sahip olması önemlidir. Sosyal medyanın sağlamış olduğu çok sesli ortamda her türlü görüş yer bulabilmekte, bireyler ise seçme ve özgürlük alanlarını genişletebilmektedir.

Sosyal medya, bilgi ve enformasyon dağılımında ağ toplumunu ortaya çıkarmıştır. Bilgi ve enformasyonun önemli bir güç haline geldiği bu çağda, üzerinde politikaların ve güç ilişkilerinin yeniden biçimlendirildiği sosyal ağlardan söz etmemek neredeyse imkânsızdır. Bireylerin özgürce katılabileceği ve etkileşimde bulunabileceği ağ toplumu, ortaya çıkardığı iletişim biçiminde olduğu kadar toplumsal değerler ve ilişkilere de yeni bir boyut kazandırmıştır. Castells (1996/2005: 25)’in de belirttiği gibi yeni elektronik iletişim teknolojisi, teknolojik alt yapı ve kültürel ortam ile birlikte, yeni bir ağ toplumu ortaya çıkarmıştır. Castells’in yeni bir örgütlenme biçimi ve yeni bir iletişim aracı olarak tanımladığı internet, enformasyon ve bilginin ön planda olduğu ağ toplumu içerisinde, insanların üretim ve tüketim ilişkilerini etkileyen ve tüm küreye yayılmış yeni bir toplumsal organizasyon yapısıdır. Böylece internet, sosyal paylaşım ağı olmanın ötesinde, ekonomi ve ticaretin çok hızlı ve canlı olduğu bir alandır.

Siber-uzay, bir iletişim ağı olmaktan öte, sağladığı özellikler ve işlevlerinden dolayı toplumsal bir yapı olarak kendini ortaya koyarken; iletişim ağları ise post-modern bir kültürü ifade etmektedir (Liska ve Grune, 1999: 23). Teknolojik bir ağ olmanın yanı sıra toplumsal ilişkilerin ve iletişimin biçimlenmesinde rol oynayan internet, kitleselleşmesinden bu yana geçen zaman içinde toplumdaki çeşitli katmanların (bireyler, gruplar, kurumlar, örgütler, şirketler, devletler vb.) yerel, ulusal ve küresel düzeyde; eşzamanlı olarak, farklı teknolojileri kullanarak (e-mail, web sitesi, sohbet odaları, forumlar vb.) etkileşime girdiği bir iletişim alanıdır (Şener, 2006: 60). Böylece, ortak amaçlara sahip kişilerin oluşturdukları birlikteliklerle, çevrelerini etkileyebilmelerine ve aynı hissi paylaşan kişilerin ortak bir payda altında buluşabilmelerine olanak sağlamaktadır.

Günümüzde sosyal ağlar, bir ülkenin en üst düzey yöneticilerinden en sıradan vatandaşına kadar her bireyin mesajını sanal ötekine ulaştırabileceği ortamlardır. Bu sosyal ağlarda Dünya kamuoyuna kendi cümleleriyle, kendi karşı koyuşuyla yansıyan birey, bir anlamda toplumsalın kurucu öznesi konumuna yükselmiştir. Sosyal medya ulusüstü bir bilgi toplumunu doğurmuştur. Sosyal medya kullanıcıları, hükümetleri bu yeni ulusüstü yapı ile uyumlu programlar geliştirmeye zorlamaktadırlar. Uygulanan hükümet politikalarının günümüzde sosyal medyanın yapısına uygun hale getirilmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Öte yandan kimi yazarlara göre sosyal medyanın herkesin erişimine açık bir iletişim ortamı oluşturması, iletişimin demokratikleştirici bir araç olarak görülmesini sağlamaktadır. Sosyal medya uygulamalarında bireylerin yüz yüze iletişime oranla daha fazla demokratik karar verme süreçleri içinde bulunması, onun olumlanabilecek nitelikleri arasında yer almaktadır (Hazar, 2011). Kimi yazarlara göre ise internete erişim konusunda ortaya çıkan engeller (bilgisayar alt yapısının yetersizliği, pahalı olması, TV gibi geleneksel kitle iletişim araçları kadar yaygın olmaması vb) internetin sağlamış olduğu iletişim ortamının ve sosyal medya araçlarının demokratik yapısının sorgulanmasına neden olmaktadır. Nesnel ve demokratik bir katılım ikliminin oluşturulması ve katılımcıların fikirlerini açıkça ifade edebilecekleri iletişim ortamlarının sağlanabilmesi için kamuoyunu yönlendirecek kanaat önderlerine ihtiyaç vardır (Kılıç, 2009). Kurulu güç ve iktidar yapıları üzerinde etkili olabilmek için kitleleri doğru anlamda yönlendirebilecek, geleneksel medyada olduğu gibi, içinde kanaat önderinin olabileceği kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal medyada oluşturulan aktivist gruplar bir grup yöneticisi (admin) tarafından yönlendirilmektedir. Bu mediatör işlevinden dolayı grup yöneticilerini kanaat önderleri gibi değerlendirilebilir.

İlke olarak kamuoyu toplumun bütün üyelerine açıktır. Bu açıklık, katılımın derecesini ve kamuoyunun şeffaflığını belirler. Kamuoyu aktörleri de çeşitli görüşleri ve konuları tartışarak şeffaflığın artmasına ve kamuoyunun daha sağlam bir temelde oluşmasına katkı sağlar. Bu tartışmalar sadece ilgili aktörlerin kendi düşüncelerini topluma aktarması şeklinde gerçekleşmez, aynı zamanda yurttaşların bu tartışmalara katılımı ile de sağlanır. Böylece toplumsal alanda ortaya çıkan tartışmalar, halkın ikna edilmesine ve onların onaylayabileceği genel kanaatin ortaya çıkmasını olanak sağlar. Eğer kamuoyu belirtilen bu özelliklere sahipse, o zaman kamuoyunun *yönlendirici* işlevinden bahsedilebilir (Neidhardt, 1994'den Akt. Kılıç, 2009).

Sosyal medya, kullanıcıların birbirleriyle bilgi ve görüşlerini paylaşarak etkileşim kurmalarına olanak tanıyan online ortamlardır. Sosyal medya, teknoloji ve

sosyal hayatı görseller, ses, video gibi dijital unsurlarla birleştiren önemli bir kavramdır. Dijital dünyayı gerçek dünya ile birleştiren sosyal medya ortamları ise bloglar, online sohbet odaları, micro bloglar, sosyal ağ siteleri, sosyal imleme alanaları, forumlar, podcastlar, online sohbet ortamları, e-posta zincirleri, sanal oyunlar, wikiler gibi interaktif, kullanımı kolay, katılıma açık olan internet üzerindeki iletişim ortamlarının tümüdür. Sosyal medya ağlarının her gün milyonlarca insanın zaman geçirdiği, birbiri ile iletişim kurduğu, bilgi paylaştığı, deneyimlerini aktardığı, kendi dili ve kuralları olan, nefretin ve sevginin yaşandığı bir toplum olarak tanımlanabilir. Öyle ki bir ülkeden fazla insanı barındıran bu ağda yer almak herhangi bir ücrete tabi değil, üstelik her dilden ve milliyetten insanı tanımak mümkündür. Günümüzde internet kullanıcılarının %72'si sosyal medya da aktiftir (Bullas, 2014). Bu demek oluyor ki bilgisayar başına oturan dört kişiden hemen hemen üçü sosyal medyayı kullanmak için internette bulunuyor. Araştırmacı Lee Dong-Hun sosyal medyanın günümüzde bu denli yaygın ve popüler bir kitle iletişim aracı olmasını dört nedene bağlamıştır (2010: 113): Birincisi, sosyal medya, kullanıcıların kendi arzularını açıklama ihtiyacını karşılayan bir pencere sağlar. Bu, kendi istek ve arzularına dikkat çekmek için yararlı bir çıkış noktasıdır. Bloglar, Facebook ve Twitter gibi sosyal ağ hizmetleri kullanıcının kendini gösterebileceği ve tanınmasını sağlayan araçlardır. Sosyal medya, yaşamın sınırsız bir gösteri olarak sunulduğu ve yaşanmışlığın bir tiyatro havasında aktarıldığı geleneksel kitle iletişim araçlarının karnavalesk havasının sanaldaki uzantısıdır. Shoa (2009)'a göre ise kişileri sosyal ağlarda içerik üretmeye motive eden unsurların başında kendini ifade etme ve kendini gerçekleştirme gelmektedir. Böylece kişi, kendi üretmiş olduğu içerik ile insanların kendi hakkındaki izlenimlerini öğrenebilmekte ve kontrol edebilmekte, kendini gerçekleştirme boyutunda ise kendi kimliği ve kişiliği üzerinden kendi kendini var edebilmektedir. İkincisi, sosyal medyanın bilgi ve enformasyon sağlayıcı işlevi üzerinedir. Sosyal medyanın anlık bilgi akışına olanak sağlayan yapısı sayesinde kullanıcılar bilmek istedikleri her şey hakkında en son haberleri alabilmektedir. Sosyal medyada istedikleri haberleri almak, geleneksel medyanın gelişigüzel haberlerine maruz kalmaktan daha uygun gelmektedir. Kullanıcı haberler arasından bir seçim yapar. Haber hakkında bir arkadaşının yorumunu, bir yabancıнын ipucundan daha değerli bulmaktadır. Üçüncüsü ise sosyal medyanın kullanıcıya sunduğu “dikizleme” işlevidir. Kullanıcılar ilgilendikleri insanların neler yaptıklarını ve nelerle ilgilendiklerini dikizleyebilirler. Etiketleme ve diğer yöntemlerle insanlar bloglarda, Facebook ve Twitter'da diğer insanların neler konuştuklarını ve neler yaptıklarını görme şansına sahip olurlar. Sosyal medyanın kullanıcıya sunmuş olduğu anonim özgürlük ile sanal ötekini kolaylıkla dikizleyebilmekte, sorumluluk hissetmeden özel hayatın mahremiyetini ihlal edebilmektedir. Teşhircilik ise sosyal medyanın

ortaya çıkarmış olduğu bir başka kişilik problemidir. Sosyal medyada teşhir eden ve dikizleyen “sanal diyalektik” içinde birbirlerini var ederler.

King A. Strom’un internet için belirlemiş olduğu işlevleri günümüzde sosyal medya fazlasıyla yerine getirmektedir. Buna göre internet kullanıcılarına çeşitli sosyal avantajlar sağlamaktadır. Günümüzün şehir hayatında kolay kolay kurulamayan sosyal bağlantılar internet üzerinden kurulabilmekte, yabancılarla kolaylıkla ve risksiz olarak ilişkiye geçebilmektedir. İnternet, insanların kendi kendilerini dizginlemeden, özgürce düşüncelerini, duygularını ifade edebildikleri, kendilerini göstermek istedikleri yönlerini abartarak gösterebildikleri ve çekinmeden ötekinin hayatını dikizleyebildikleri bir ortamdır (Storm, 1996). Son olarak insanlar sosyal medyayı kullanarak günlük rutinlerinden kaçma şansına sahip olur. Günlük hayat, birçok insanın değiştirmek için çabaladıkları tekrarlardan ibarettir. Sosyal medya ile insanlar başkalarının hayatlarını kendi hayatlarının rutininden kaçmak için kullanırlar.

“Sosyal medya kullanımında bir profil yaratma ve bununla tutarlı olma isteği bireyi muhtemel tedirginliklerden uzak tutacaktır. Ancak özne aslında şekilsizdir, duruma, zamana, kültüre, karşısındaki kişiye, çıkarına vb. birçok niteliğe göre farklı davranabilir. Ona kimliklerini vermeye başladığımızda bireyi bir forma sokmuş, rahat hareket etmesini önlemiş ve öznelliğini almış oluruz. O artık bir sayı, bir grubun üyesi olarak beklenen davranışları göstermesi gerektir. Böylece entropik süreç zayıflamakta, belirginlik artmakta ancak tezat bir şekilde özgürlük de elden gitmektedir” (Hazar, 2011). İnsan teknolojinin bir uzantısı haline gelmiştir. Teknoloji insanın bütün kişiliğine hükmederek bireyi adeta kendi ile var etmiş, onun zihninin ve kişiliğinin bir uzantısı haline gelmiştir. Sosyal medya insana ait edimlerin dijital izdüşümünü sunar. Böylece kişi sosyal medyada sahip olduğu “profile” benliği ve öteki arasında birliktelik kurabilmektedir. Sosyal medyada yaşamış olduğu her şeyi kendi benliği ile özdeş algılamakta, orada sanal ötekinden görmüş olduğu olumlu ya da olumsuz bir davranışı benliğine yapılımışçasına sahiplenmektedir. Sosyal medyada sergilenen kimlikler çoğunlukla kurulanmış ve anonimdir. Böylece birey sergilemiş olduğu kimliğin ve edimlerinin sorumluluğu altında kalmadan, takma bir isim ile varlık gösterebilmekte, sanal ötekinin hayatında yer alabilmektedir. Öte yandan Facebook kişilerin profillerinde yer alan isimlerini iki kere değiştirebilme imkânı sunmaktadır. Böylece Facebook’un sosyal medya sitelerinin anomik yapısından az da olsa sıyrıldığını söylemek mümkündür. Günümüzde Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım ağları, internet kullanımının motoru olarak algılanmaktadır. Yeni ilişki biçimlerinin, yeni çevrelerin artık bu sosyal paylaşım ağlarında kurulduğu söylenebilir, şirket-

ler ürünlerini tanıtmak için bu mecralara özel reklam kampanyaları gerçekleştirmekte, siyasi veya medyatik kişilerin itibarları, bu mecralardaki popülerliklerine veya davranışlarına göre şekillenmektedir. Üstelik bu sosyal paylaşım ağları artık sadece teknolojiyi yakından takip eden eğitimli bir gruba hitap etmenin çok ötesine geçmiştir (Konda, 2011: 9).

Önemli bir nüfusu barındıran sosyal ağlar, pek çok şirket ve marka için stratejik bir kaynak olmanın yanında, dikkate alınması gereken bir güçtür. Sosyal medyanın reklam verenler ve şirketler için önemini anlayabilmek adına kullanıcı profiline bakmak yeterlidir. Sosyal medya kullanıcılarının 18 ve 29 yaşları arasında olanların %89'u sosyal medya kullanıcısıdır. Yani marka bağımlılığı oluşturmada, markalar için en değerli yaş aralığı. Öte yandan bu yaş aralığının bir üst kuşağı yani 30-49 yaş arası bireylerin %72 sosyal medya ile ilgilenmektedir. Sosyal medyanın hedef kitlesinin (18-29 yaş aralığının) ebeveynleri yani 50 ila 60 yaş arasındaki insanların ise %60'ı sosyal medyada aktiftir. 65 yaş ve üzeri kişilerin ise %43'ü sosyal medyayı kullanmaktadır. Tüm bu kullanıcıların %71'i ise bir mobil cihazdan sosyal medyaya erişmektedir (Bullas, 2014). Barındırmış olduğu tüm bu potansiyel ve gündemin belirlemedeki gücünden dolayı, markalar için sosyal medyada yer almak bir zorunluluk haline getirmiştir. Öte yandan sosyal ağların kullanıcılara sağlamış olduğu ulaşılır olma hissi, firmaların ve markaların itibarlarına olumlu algı ve imaj olarak geri dönmektedir. Küresel organizasyon yapıları önemli bir nüfusu ve dolayısıyla gücü elinde bulundurmaktadır. Özgür olma ve bilgiye anında erişebilme serbestisini motto haline getirmiş bu ağlarda, kullanıcıların oluşturdukları iletişim ortamında daha çok beğenilme ve takip edilme ile var olabilecekleri sanrısı sunmaktadır.

Facebook, potansiyel müşterilerle onları rahatsız etmeyecek biçimde iletişim kurmanın en yaygın yollarından biri haline gelmiştir. Bu anlamda Facebook, günümüzde önemli ticari imkânlar sunan bir mecraya dönüşmüştür. 2.5 milyar içerik her gün kullanıcıları tarafından Facebook üzerinden paylaşılmaktadır. Kullanıcıların özel hayatları ile ilgili paylaşımları Facebook üzerinden çoğu zaman bir kotalama yapmadan paylaştığı düşünülürse, özellikle reklam verenler açısından önemli bir potansiyel müşteri havuzu oluşturmanın yanında, iletişim etiği açısından suistimal edilebilecek önemli güvenlik problemlerini de barındırmaktadır. Kullanıcılarının istedikleri bir konuda fotoğraf ve videolarını paylaşabilecekleri bir sosyal ağ olan Instagram'da pek çok marka Hashtag (#) denilen etiketleme vasıtasıyla kullanıcıları ile etkileşim oluşturmaktadır. Google Plus en hızlı büyüyen sosyal ağlardan biridir. Google'ın arama motoru olarak sahip olduğu alt yapı ile markaların müşterileri ile yeni ilişki ağları inşa etmelerine imkân sağlamaktadır. LinkedIn meslek profesyonellerinin takip ettiği, paylaşımlarda bulunduğu ve

son dönemde önemli bir büyüme gösteren sosyal ağıdır (Linkedin’ın 2014’ün ilk yarısı itibarı ile 240 milyon kullanıcısı bulunmaktadır). Kullanıcılarının %79’u 35 yaş ve üzeridir. Facebook hala en fazla kullanıcı sayısına ve sosyal paylaşım oranına sahip olsa da 2014 yılında en önemli büyüme oranına Twitter ve Google+ sahiptir. Kimi analistlere göre ise yaklaşık iki yıl içinde Google+’ın "sosyal paylaşım" da Facebook’u geçeceği tahmin edilmektedir.

Her yenilik gibi sosyal medya da gerçek hayatlarda yer alırken bir takım olumsuzlukları gözden kaçmış, insan hayatına sağlamış olduğu yenilikler fazlasıyla yüceltilmiştir. Sosyal medya, reel hayatlar için gerçekliği adeta yapısal bir dönüşüme uğratmıştır. İnsanların, kimlikleri ve yüzleri adeta kamera “camera obscura”daymışçasına tersyüz edilirken, insanlar sosyal medya da duyduğu ve gördüğünü gerçek olarak algılamakta, gerçek olanı ile sanal olanın ayrımını yapmakta zorlanmaktadır. Sosyal medya kişilerin arkadaş edinebildikleri, mesajlaştıkları ve bilgi alışverişinde bulundukları alanın çok ötesinde, kimliklerin oluştuğu bir alandır. Böylece sosyal medya bireyselliğin vurgulandığı bir alana dönüşmüştür. Böylece, Twitter, Facebook, YouTube gibi sosyal medya araçları kendi ünlülerini yaratmıştır.

3.5.1.Var olma (beğenilme, kendini gösterme) miti ve Facebook

2004 yılının Şubat ayında Harvard öğrencisi olan 19 yaşındaki Mark Zuckerberg tarafından Facebook, başlangıçta kullanıcılarının İngilizce olarak kullandıkları bir site iken, bugün 70’in üzerinde dile çevrilmiştir. Facebook’un tüm dünya tarafından kullanılan bir sosyal paylaşım sitesi olarak yaygınlaşması ise 2006 yılıdır. Kuruluşundan bu yana kişilerarası etkileşim ve iletişimin önemli araçlarından biri haline gelen Facebook, 2014 itibarı ile 10 yaşın doldurmuş ve 1.15 milyar kullanıcıya sahip en büyük küresel sosyal medya ağıdır. Kullanıcı sayısının fazlalığı ve yoğunluğu ile sosyal paylaşım siteleri içinde en fazla dikkat çeken Facebook’tur. Bir sosyal ağ sistemi olan Facebook, kullanıcılarına tek bir sayfada kendilerini tanıtmak imkânı sunmakla birlikte kullanıcılar ile ilgili kişisel bilgiler de iletmesine olanak tanımaktadır (Walther ve diğerleri, 2009). Böylece iletişim kurma, bilgi ve düşüncelerini paylaşmanın yanı sıra, kişisel ilgi alanları ve sosyal bağlantılara göre kullanıcıya arkadaşlarından oluşan iletişimsel bir mekân ve kişisel alan sunmaktadır.

Binark, Börekçi, Çomu, Toprak, Yıldırım ve Aygül’ün çalışmasında (2009: 30, 83) gösterdikleri şekilde, toplumsal paylaşım ağları, bireyin oluşturduğu profil ile kişinin ününü ve statüsünü artırma aracı olduğu gibi bu ağların diğerlerinin bağlantılarını gözlemleyebilme ve birbirlerine mesaj bırakabilme özellikleri ile

de ilişkilerinin durumunu da gösteren bir araçtır. Diğer taraftan kullanıcılara gerçek yaşamda olmak istedikleri ancak olamadıkları konumlarını tesis edebilme olanağını da sağlamaktadırlar. Facebook, kullanıcılarda bir çeşit bağımlılık oluşturmuş durumdadır. Her gün yapılması gereken bir etkinlik haline gelmiştir. Kullanıcıların %75'inden fazlası ABD dışındaki ülkelerdedir. Kullanıcılar günlük 20 milyonun üzerinde uygulama indirmektedir. Her ay 500 milyonun üzerinde üye Facebook uygulamalarını kullanmaktadır. 7 milyonun üzerinde uygulama ve web sitesi Facebook bağlantısı içermektedir. 350 milyon aktif kullanıcı Facebook'a telefonları aracılığıyla erişmektedir. Dünya çapında 475'in üzerinde telefon firması ürünlerinin özellikleri arasına Facebook erişimini eklemiştir (Facebook Reports Second Quarter, 2015). Öte yandan bir milyon web sayfasına "Facebook ile Giriş" özelliği kullanılarak erişilebilmektedir. Amerikalıların %47 Facebook'un satın alma tercihlerini etkilediğini söylemektedir. Her kullanıcının Facebook'a her girişinde ortalama 20 dakikasını burada geçirdiği düşünüldüğünde, Facebook'un satın alma davranışı üzerindeki etkisini görmek mümkündür. Ayrıca Pazarda yer alan firmaların % 70'i yeni müşteriler kazanmak için Facebook kullanmaktadır (Bullas, 2014). Bu Facebook'un küresel bir ticaret aracına dönüştüğünün önemli bir kanıtıdır. Farklı web sitelerine geçişi sağlayan hipermetinler sayesinde internetteki reklamlar anında alışverişe dönüşebilmektedir. Bu özellikleriyle internetin sağladığı etkileşim ve gözetim kapasitesi tüketim ekonomisinin kullanımına sunulmaktadır. Bu da kapitalizmin etkinliğini artırarak derinleşmesini sağlamıştır (Başaran, 2005: 32, 52). Bugün Facebook dünyanın en yaygın toplumsal paylaşım ağı haline gelmiş ve kullanımı tüm dünyada hızla yaygınlaşan, Google'dan sonraki en değerli firmalardan biri haline gelmiştir (Toprak ve diğerleri, 2009: 37).

Facebook'ta bir dakikada 2.4 Milyon paylaşım yapılmaktadır (İnternette 1 Dakikada Neler Oluyor, 2015). Bu, Facebook'un önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstergesidir. Facebook kullanıcılarının yüzde 23'ü günde en az 5 kez giriş yapmaktadır. Yani kişi gündelik hayatında önemli bir bölümünü sosyal medyaya ve orada oluşturmuş olduğu dünyaya ayırır. Bu denli önemli ve yaygın iletişim aracı haline gelen Facebook'u sosyalleşmenin ötesinde barındırmış olduğu kullanıcı sayısı ile ekonomik ilişkileri şekillendirme potansiyeline sahip bir mecra olarak değerlendirmek mümkündür. Facebook, popüler (Google+, YouTube, Twitter ve LinkedIn) küresel sosyal ağlar arasında, her ne kadar 2013 sonlarına doğru düşüş yaşasa da (2013 yılından bu yana Facebook'un aktif kullanımında yüzde altı düşüş gördü YouTube LinkedIn ile (-8 yüzde), (-3 yüzde), Twitter (-3 yüzde) ve Google (yüzde -1) 2014'ün ilk yarısında da en çok tercih edilenlerden biri olmuştur (Bennett, 2014). Kısaca, Facebook kullanıcı sayısı her geçen gün artan,

önemli bir nüfusu barındıran, özellikle şirketler ve markalar için sihirli bir dünyadır. Öyle ki bugün Facebook'ta yer almak firmalar için bir zorunluluğa dönüşmüştür. Facebook sayfasının olmaması markalar için bir olumsuzluk olarak algılanmaktadır. Facebook, anlık iletişime olanak sağlayan yapısı sayesinde, kamuoyu oluşturma, kampanyalar düzenleme ve örgütlenme alanına dönüşebilmektedir. Böylece kullanıcılarına genellikle gerçek yaşamda karşılığı olan herhangi bir durum karşısında hızla tepki verme imkânını sunmaktadır (Toprak ve diğerleri, 2009: 46). Facebook'u en çok kullanan ülkeler ise; ABD, Hindistan, Brezilya, Endonezya Meksika, Türkiye, Filipinler, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya şeklinde sıralanmaktadır. Türkiye'nin 34 milyondan fazla kullanıcısıyla bu sıralamada altıncı sırada yer alması (<http://www.socialbakers.com>) ise sosyo-ekonomik, iletişim, sosyoloji ve psikoloji disiplinleri için oldukça önemli bir araştırma alanı sunmaktadır.

3.5.2. 140 karakterin egemenliği ve Twitter

Mart 2006'da kurulan Twitter, basit mesajlaşma ve "tweet" adı verilen anlık ileti mantığıyla çalışan, kullanıcıların birbiri ile paylaşımlarda bulunarak takip edebilme olanağı sağlayan "Mikro blog"tur. Twitter son dönemde gerek ekonomik, gerek sosyal gerekse siyasi otoritelerin dikkatini çeken önemli bir güç haline gelmiştir. Kullanıcıların 140 karakterlik mesaj yazabileceği duvarlarında yer alan paylaşımlara takip ettiği kişiler ya da kullanıcının izin verme durumuna bağlı olarak herkese ulaşabilmektedir. Öte yandan Twitter kullanıcılarının gündemlerini belirlediği bir alan da bulunmaktadır. Böylece kullanıcılar "HashTag (#)" adı verilen etiketlerle gündem hakkında kendi takipçilerine bildirimde bulunabilmektedir. Twitter'da gündem olan konu çoğu zaman ülkenin gündemiyle ortak olmakla birlikte, kimi zaman Twitter'da gündem olan konu geleneksel medyanın da haber konusu olmaktadır. Kısacası Twitter'ın geleneksel medyanın haber yapış sürecine yeni bir mecra olması ise haber sosyolojisi açısından tartışılması gereken bir konudur.

Açık ve şeffaf iletişim, farklı iletişim araçlarına entegre olabilmesi, içerik ve görüntüyü aynı anda paylaşım olanağı tanıyan yapısı, geçirimsiz ve şeffaflık özelliği ile gerek kişiler, gerekse kurumlar için önemli bir iletişim mecrası olarak ele alınabilir. Twitter'ın bir sosyal ağ olarak ekonomi politikasına bakıldığında, her ne kadar kar amaçlı kuruluşlar için reklam, halkla ilişkiler, imaj ve prestij aracı olarak kullanılıyor göründe de, Twitter sosyal etkileşim aracı olarak tekil kullanıcılar arasında örgütlenme ve harekete geçme aracıdır.

550 milyondan fazla kayıtlı kullanıcıya ve 215 milyon aylık aktif kullanıcıya sahip Twitter, her geçen gün artan kullanıcı sayısı ile sosyal ağlar içinde Facebook'tan sonra en fazla kullanıcı sayısına sahip ikinci sosyal paylaşım ağıdır. Sosyal medyada popülerliği her geçen gün daha da artan Twitter'da, GlobalWebIndex'in verilerine göre, ilk kullanıma açıldığı Mart 2006'dan bu yana 300 milyardan fazla tweet paylaşılmıştır (Bennett, 2014). 2009 yılında yapılan bir analize göre ise saniyede 300 tweet atılırken bu rakam 2010'da saniyede 1000'i aşmıştır (Gigatweeter Counter, 2015). Son rakamlara göre ise bu sayı 9,100'e ulaşmıştır. Öte yandan, Twitter 2012-2013 yılları arasında %44'lük büyüme ile en hızlı büyüyen ağ olmuştur. Kullanıcılarının aylık ortalama 170 dakikası Twitter'da geçirmektedir. Öte yandan şirketler ve markalar önemli bir potansiyeli barındıran Twitter'ı, Pazardaki firmaların %34'ü ise potansiyel müşterilerine ulaşabilmek için kullanmaktadır. Otuz saniyede 649\$ kar elde eden Twitter (Romeri, 2014), sahip olduğu kullanıcı ağı aracılığıyla markalara sunmuş olduğu tanıtım ve reklam hesapları düşünüldüğünde daha yıllarca sürecek önemli bir mecra olma potansiyelini devam ettireceği söylenebilir. Sosyal medya ağlarının sahip olduğu kullanıcı potansiyeli ile markalar ve şirketler için cazip bir alandır. Twitter'da pek çok marka ünlülerin yazmış oldukları iletilerde kendilerinden bahsetmeleri için milyonlarca dolar harcamaktadır. Öte yandan Twitter'ın 2013 yılı içindeki reklam gelirinin 405.500.000\$ olduğu tahmin edilmektedir (Dorsey, 2015). Ayrıca sunmuş olduğu imkânlarla Twitter, dijital aktivizm ve aktivistler açısından da önemli bir araçtır. Toplumsal hareketlerde enformasyon ve bilginin paylaşılması ve dağıtılması sürecinde önemli görevler üstlenmektedir. Öte yandan sosyal medya araçları içerisinde, bir içeriğin kısa sürede geniş kitlelere anlık iletilmesi, Twitter'ın en fazla vurgu yapılan özelliğidir

3.6.Kolektif Hareketlerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Sosyal Medya Kullanımı

İletişim, toplumsal hareketlerin iktidar öteki karşısında kendini var edebilmesi ve kendi varlık alanını kurabilmesi açısından oldukça önemli bir kavramdır. Teknolojik avantajların 1980'lerden sonra artması ve küresel iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile yeni toplumsal hareketlerin etkisi artmış, görünür olmuş ve alanı genişlemiştir. 20. yüzyıldan itibaren kitle iletişim araçlarında yaşanan değişim ile toplumsal hareketler seslerini duyurabilmek adına yeni fırsatlar elde etmiştir (Tilly, 2008: 137). Bu anlamda toplumsal hareketler ve toplum için çalışan örgütlü yapılar için kendi özerk iletişim alanlarını oluşturabilmeleri, aktivistlerle kurulacak iletişimde bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Toplum için var olan tüm örgütlü yapılar, var olabilmek ve varlıklarını devam ettirebilmek için halkın

desteği ve ilgisine ihtiyaç duyarlar. Örgütlerin halka kendilerini anlatabilmeleri ve ihtiyaç duydukları desteği elde edebilmeleri ise iletişim ile mümkündür.

Geçmişten günümüze kitlelerle etkili iletişim kurmanın yolu etkili bir “medium” a başvurmaktan geçmiştir. Bu geçmişten bugüne mektup, telgraf, telefon, radyo, televizyon ve son olarak da internet teknolojileri şeklinde gelişim göstermiştir. Toplumsal hareketler üzerinde kültürel çevreyi oluşturan iletişim kurumları ve uygulamalarının önemli etkileri bulunmaktadır. Medyanın demokratikleşmesi, medya aracılığıyla erişilen seslerin geniş bir alana yayılması, eşitlikçi ve katılımcı bir kamusal alanın oluşturulması açısından oldukça önemlidir (Hackett ve Carroll, 2004). Medyanın kamuoyu oluşturma etkisi tartışmasızdır. Medyanın toplumsal gerçekliği geniş kitlelere duyurması ve böylece kamuoyunun toplumsal gerçeklikle buluşması için ise kitle iletişim araçlarının özgür olabilmesi ve demokratik katılıma açık olması ile mümkündür. Öte yandan medyanın sosyal hareketlere sağlamış olduğu çeşitli katkılar şu şekilde sıralanmaktadır (Jarren, 1998 ve Raschke’ den akt. Kılıç, 2009: 159, 160):

1) Öncelikle medya, sosyal hareketlerin yeni üyeler kazanması için bir şanstır. Sosyal hareketler, çoğunlukla amaçlarına ulaşmak için yeterli kaynaklara sahip olmayan, daha çok kendiliğinden ortaya çıkan doğal örgütler şeklindedir. Medya büyük kitleleri sosyal hareketin amaçları doğrultusunda etkileyerek, onların olaya taraf olmalarına aracılık eder. Diğer yandan medyada yer alan yazarlar da sosyal eylemlerin genişlemesine ve güçlenmesine katkı sağlar.

2) Medya, sosyal hareketin ortak bir kimlik oluşturmalarını kolaylaştırır ve biz duygusunu güçlendirir. Sosyal bir hareket genel olarak grup oluşturma çabası içerisinde “*biz duygusu*” ile karakterize edilir. Bu aidiyet duygusu *diğerleri, onlar* gibi farklılaştırma temelleri üzerinde gelişerek sosyal hareketin kolektif kimliğinin ortaya çıkmasına katkıda bulunur.

3) Sosyal hareketlerin başarısı birçok unsura bağlıdır. Ortak işbirliğinin kurulması, büyük miktarlarda parasal kaynak sağlanması, tecrübelerden yararlanma, yönetim başarısı, ün, meşruluk vb. araçlardan yararlanma yanında geniş bir iletişim ağına gereksinim bulunmaktadır. Doğal olarak bunların gerçekleşmesi grup dışına açık olmayı da gerekli kılmaktadır. Medya, hem sosyal hareketin birlik içinde kalmasına hem dışa açılmasına yardım eder. Sosyal hareketlerle medya arasında kurulan bu birliktelik, diğer kolektif aktörlerle (dernek, parti ve diğer sosyal hareketlerle) de desteklenerek siyaseti daha yüksek oranda etkileme gücüne ulaşır.

4) Medya, siyasal yapıda egemen durumda olanların sosyal hareketi tanımasına aracılık eder ve hareketin amaçları doğrultusunda hareket etmeleri için de

onlara baskı yapar. Böylece söz konusu problem, siyasal bir nitelik kazanmaya başlar. Problemin çözüm şansı, sosyal hareketin üyelerinin çokluğuna, protestoların sürekliliğine ve medyanın sosyal harekete olumlu yaklaşımına bağlıdır.

Veri toplama, işleme, saklama ve aktarmaya yönelik teknolojik kapasiteleri ve yeteneklerin gün geçtikçe artıyor olması, hızla yaygınlaşmaları ve giderek günlük yaşamın bir parçası haline gelmeleri, görece düşük olan maliyetleri, etkileşimlilik ve hiyerarşik olmama özellikleri, enformasyon ve iletişim teknolojilerini daha eşitlikçi ve daha demokratik bir iletişim ortamı umudunun merkezine yerleştirmektedir. Enformasyon ve iletişim teknolojileri arasında özel bir önem taşıyan internetin oluşturduğu “yeni” iletişim ortamında geleneksel medyanın dışladığı toplumsal kesimlerin farklı türde içerikleri dağıtmaları olanaklı hale gelmiştir ve bu tür pratiklerin sayısı zaman içinde hızla artmaktadır (Başaran, 2010). Geleneksel kitle iletişim araçlarının kapitalist toplumsal yapıda toplumsal gerçeklikten uzaklaşması, toplumdaki alternatif sesleri farklı arayışlara yöneltmiştir. Bugün geleneksel medyanın yerine ikame yeni iletişim teknolojileri, sosyal medya, alternatif medya, yeni medya, sosyal ağlar gibi çeşitli isimlerle adlandırılan, internet tabanlı teknolojilerdir. Çoğu yazara göre sağlamış oldukları katılımcı ve etkileşimli ortam ile geleneksel medya araçlarından daha demokratik bir iletişim ortamı sağlayan yeni medya, toplumsal hareketlerin geniş kitlelere ulaşabilmeleri ve seslerini duyurabilmeleri açısından önemli imkânlar sunmaktadır. Sosyal medya sayesinde insanlar fikirlerini daha önce hiç olmadığı kadar özgürce ifade edebilme imkânına kavuşmuştur.

Bunda yeni toplumsal hareketlerin eskilerine göre daha katılıma açık, esnek ve âdem-i merkeziyetçi bir yapıya sahip olması da oldukça etkili olmasının yanında, kişilere hareket ve örgütlenme serbestisi tanıyan internet dolayımı ile iletişim araçlarının merkeziyetçi olmayan ve aynı anda çok fazla kişiye ulaşabilme olanağı sağlayan yapısı da etkili olmuştur. Ayıca, toplumsal muhalefet hareketlerin herhangi bir otoritenin baskısı altında kalmadan ve medya endüstrisinin çarkları arasında ezilmeden, çoğulcu bir iletişim ortamında sesini duyurabilme imkânını elde etmesi ile toplumsal hareketler de yeni kitlelerle buluşma olanağına da kavuşmuştur.

Halkın desteğini elde edebilmek tıpkı toplumsal hareketler gibi STK’lar için de hayati öneme sahiptir. Çünkü STK’lar ancak onu bir araya getiren insanlarla var olan, onların motivasyonu ve birlikteliğiyle üretebilen örgütlerdir. Bunu sağlayabilmek ve medyanın ilgisizliğini aşabilmeleri için sosyal ağ sitelerinde profil oluşturulmakta ve medya mensuplarıyla doğrudan iletişime geçmektedirler. Örgüt içi iletişimi hızlı ve katılıma açık olarak sağlanmasında da sosyal medya araç-

ları etkili olabilmektedir. Sosyal ağ sitelerinde ve interaktif web sayfalarında üyeler birbirleriyle iletişime geçebilmekte, görüş ve önerilerini paylaşabilmekte ayrıca sivil toplum kuruluşlarının mesajlarını hızlı bir şekilde kendi etkileşim kurduğu çevreye yayabilmektedirler. STK'lar, sosyal medyayı halkla ilişkilerde; etkinliklerin duyurulması, çağrı yapılması, etkinlik gelişiminin aktarılması, çağrı yapılması, imza kampanyaları, STK'yı ilgilendiren konular etrafında kamuoyu oluşturulması amacıyla kullanmaktadır (Onat, 2011:108).

Yeni toplumsal hareketlerin, STK'ların ve aktivistlerin aktivist hareketlerde yeni medya ortamını kullanmaları dijital aktivizm olarak tanımlanabilir. Dijital aktivizm, İnternet ortamının belli siyasal, toplumsal, ekonomik amaçlar doğrultusunda örgütler tarafından kullanılması ve örgütün çevrimdışı etkinliklerinin ve varoluşunun desteklenmesidir. Özellikle insan hakları, kadın hakları, cinsel kimlik hakları gibi hak temelli örgütlenmeler ile çevre ve ekolojik sorunlar konusunda, militarizm karşıtı politikalara sahip STK'lar İnternet ortamını kullanmada oldukça girişkendirler (Binark ve Löker, 2011: 16). STK'lar ve Toplumsal Hareketler için önemli imkânlarla sahip yeni medya ortamının, STK ve toplumsal hareket aktivistleri için sağlamış olduğu avantajları Binark ve Löker (2011: 17) şu şekilde sıralamaktadır: “Öncelikle enformasyon temin eder, üyeleri eyleme çağırmaya ve harekete geçirmeye yardımcı olur, üyeler arasında etkileşim ve diyalog olanağı sunar, farklı hareketlerde yer alıp eyleyen aktivistleri birbirine bağlar, farklı STK'ları bağlar, bunlar arasında bağlantılar kurar, örgütün üyelerine yaratıcı ifade olanakları ve zemini sağlar, fon toplama ve kaynak yaratma olanağı sağlar”.

Yazılı medya ya da geleneksel medya seçkin bir yapıya sahiptir. Kitle iletişim araçlarının sahipliğini elinde bulunduran küçük bir seçkinler zümresi bu araçlardan yayılacak içeriğin belirlenmesi ve seçilmesinde etkili olmaktadır. Öte yandan geleneksel medyanın yapısından kaynaklı eşik bekçileri ya da içerik belirleyiciler denilen kişiler içerik ve bilginin dağıtımı açısından baskın bir asimetri oluşturmaktadırlar. Bu yerleşik asimetri, eylemcilerin nadiren medyanın baş sayfalarında yer alabildiği, medyada kendini tanıtmaya biçimini pek kontrol edemedikleri ve medyanın kendilerine karşı tavrından pek hoşlanmadıkları anlamına gelir (Tilly, 2008: 138). Bu nedenle aktivist gruplar geleneksel medyada çoğunlukla ses getirebilecek eylemlere başvurumaktadırlar. Özellikle Greenpeace gibi uluslararası çevreci aktivist gruplar ilgi çekici eylemleri ile geleneksel medyada haber olabilme yoluna başvurumaktadır. Günümüzde ise bu aktivist gruplar seslerini duyurabilmek için yaygın olarak alternatif iletişim kanallarına yönelmektedirler. Sosyal medya, erişim ve içeriğin dağıtımında sağlamış olduğu özgür ortam ile

yeni toplumsal hareketlerin “yeni eylem alanın” haline gelmiştir. Ne de olsa internet, sunmuş olduğu etkileşim ve iletişim ortamının yanı sıra “yeni bir kamusal alan” özelliği de sergilemektedir (Rheingold, 1994). Öte yandan internetin uygulama alanlarından yeni medyanın depolama kapasitesi, etkileşimsellik, zaman-uzam sınırının ortadan kalkması, geleneksel medyadaki eşik bekçisi mekanizmasının ortadan kalkması, katılım ve ifade için para ve zaman maliyetini azaltması gibi özellikleri ile yurttaşların kamusal ifade ve katılımında olumlu rol oynamaktadır (Tambini 1999’dan akt. Binark ve Löker, 2011: 15). Toplumsal muhalefet için İnternet, “kamusal” önderlerin özellikle ilerici düşüncelere sahip-, meslek sahiplerinin, sendikaların, köylü önderlerinin, militanların ve eylemcilerin eğitilmesi ve seferber edilmesinde birincil ve önemli bir alternatif, eleştirel enformasyon kaynağıdır. İnternet kapitalist kitle iletişim araçlarına ve onların propagandalarına alternatif olup, manifestoları anında bildiren ve eylemcileri kamusal eylem konusunda bilgilendiren bir haber ve enformasyon kaynağıdır (Petra, 2012: 23). Radyo, gazete ve TV gibi geleneksel medya araçları sınırlı sayıda geri bildirime (feedback’e) imkân tanır. İnternet ve onun sağlamış olduğu alt yapının bir ürünü olan sosyal medya, anlık geri bildirime imkân sağlayan kapasitesi ile geleneksel kitle iletişim araçlarının oluşturmuş olduğu asimetriyi ortadan kaldırmakta, kullanıcılar ve içerik oluşturucular arasında statüde farklarının doğurabileceği bilgi tekellerini yıkmaktadır.

3.6.1. Dijital aktivizm alanı olarak sosyal medyanın kolektif hareketlerde STK’ların eylemleri üzerindeki rolü

Bilgi kullanıldıkça değeri artan bir nesnedir. Özgür olarak dolaşıma girdiğinde değer yaratır. Kısacası bilginin mahiyeti kadar aktarımı, dağıtımı ve ulaşılabilirliği değerini artırmaktadır. Bilgi merkezsiz bir unsurdur. Bilgi toplumunun en önemli özelliği ise dolaşıma ve katılıma açık merkezi bir kaynaktan yönetilmeyen ağa sahip olmasıdır. İnternet, bilginin eşzamanlı olarak yayılması sağlayan araç olarak merkeziyetçi olmayan yapısı sayesinde ile insanların mekân ve zaman üstü bir alanda ortak bir amaç etrafında birleşmelerini sağlamaktadır. Toplumsal hareketlerin başlangıcı sayılan 18. yüzyıldan bu yana medya ile etkileşimi her zaman olagelmıştır. Başlangıçta gazete, dergi ve diğer yazılı basında seslerini duyuran toplumsal hareketler, 20. yüzyılda hızla gelişen kitle iletişim araçları vasıtasıyla, mesaj iletme, hareketin olası sonuçları hakkında bilgi verme, yeni aktivistler kazanma, kaynakları etkin olarak kullanma ve hareketin sonuçlarını kamuoyuna duyurma gibi pek çok yönden benzersiz imkânlarla kavuşmuştur. Böylelikle toplumsal olayları kısıtlayan fiziksel sınırlar ortadan kalkmış, kitle iletişim araçları yoluyla hareketin idealleri geniş kitlelere ulaşmıştır. İnternetin oluştur-

muş olduğu ağ kültürü ile birlikte dijital aktivist eylemlerin oluşması ve yayılmasındaki önemi açıktır. Dijital aktivizm, eylemcilerin İnternet alt yapılı bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunmuş olduğu imkânlardan faydalanarak hak ve özgürlük arayışını ifade etmektedir. Dijital ortamda örgütlenen ve yayılan bu eylemler, tıpkı sokakta kol kola sürdürülen mücadeleler gibi kolektif davranıştan beslenirler. Herhangi bir düşünce, problem ya da olay temelinde büyüyen eylemlerin amacı kamuoyunun dikkatini çekebilmek ve seslerini duyurabilmektir. Dijital aktivistlerin eylemleri internet teknolojisine eklenen yeni araçlarla çok daha etkin hale gelmiştir. Aktörlerin kolektivitelyi oluşturabilmelerinde, iletişimsel ve örgütsel olarak sosyal medya önemli faydalar sunmaktadır.

İletişim teknolojilerinin gelişmesi ulus devletlerin sınırlarını küçültmekle beraber; yerel kimliklere dayalı örgütlenmelere bütünleşme fırsatı yaratmaktadır (Erkan, 1993: 80, 98). Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, özelliklede internet ve yeni iletişim teknolojilerindeki gelişmeler dünyayı küresel köy olmaya daha da yaklaştırmıştır. Özellikle internet medyası sağlamış olduğu özgür ve geniş alan ile iletişim açısından pasif kitlelerin seslerini duyurmalarını sağlamıştır. Bununla birlikte sivil toplum hareketleri, seslerini duyurmak için artık televizyon kanallarının dikkatini çekmek için çaba harcamak yerine, kendi sosyal medya hesapları aracılığı ile etkinliklerini duyurmakta ve kitleleri mobilize edebilmektedir. Enformasyonu yönlendirmedeki bu hareket gücü öyle bir noktaya gelmiştir ki kitlelerin biriken enerjileri meydanlara taşmış ve devrimleri hareket noktası olmuştur (Soydan, 2012: 52).

Daha fazla insan tarafından bilinmek ve desteklenmek yeni toplumsal hareketlerin en önemli amaçlarından birine dönüşmüştür. Sosyal medyaya ise bu farkındalığı sağlamada önemli roller düşmektedir. Sosyal medya, geleneksel kitle iletişim araçlarından farklı olarak, kısa zamanda çok önemli gelişim göstermiştir. Geleneksel kitle iletişim araçları ve sosyal medya arasındaki içerik oluşumu ve dağıtımı konusundaki temel farklara bakıldığında ise ana karakteristikleri şu şekilde özetlemek mümkündür (Hun, 2010: 113): Geleneksel medyada (medya 1.0) çoğunlukla bir medya organı tarafından üretilen haber, bilgi ve eğlence birkaç oyuncunun tekelindedir. Sosyal medyada (medya 2.0) açıklık, paylaşma ve katılım olan Web 2.0 ruhu dayalı içerik herkes tarafından üretebilir ve rekabet oyuncular arasında yer alır. Ayrıca geleneksel kitle medyasında içerik halka, tek yönlü ve dolaylı kanallar transfer edilirken, sosyal medyada etkileşimli iletişim ilişkilerine dayalıdır ve içerik bir piramit şeklinde dağıtılır. Sosyal medya ile içeriği ve kapsamı değişen iletişimin yanı sıra, kişiler arası ilişkiler de değişmiştir. Sosyal medya, küresel kapitalizmin işlerliğini sağlayan ticari içeriğin yanı sıra, bireylerin kendilerini ifade edebilecekleri, etkileşim kurabilecekleri bir alandır. İnterneti

bireylere küresel iletişim ağı içinde farklı kişilerle tanışma ve etkileşim kurma imkânı tanımaktadır. Kapitalist ekonomik düzende, internet tabanlı iletişim araçlarının sağlamış olduğu ortamlar toplumsal “*muhalifetin sesi*” olmuştur. Sosyal medyanın etkin olarak kullanımı, yeni toplumsal hareketlerin muhalif söylemlerini geniş kitlelere iletebilmelerinin önünü açmıştır. Yeni toplumsal hareketler muhalif söylemlerini başarılı bir şekilde hedef kitlelerine iletebilmektedirler.

İletişimin hangi tonda olacağı, iletişimde hangi aracı kullanacağı kadar önemli konudur. Bir takım insanları ötekileştirmenin ve hasımlaştırmanın toplum üzerinde yıkıcı etkileri bulunmaktadır. Sosyal medya, toplumdaki ötekileştirilen muhalif söylemlere yaşam imkânı tanır. Böylece kullanıcıların birbirine yaklaştığı ve etkileşimin anlık olarak gerçekleşebildiği ortamlarda, toplumda ötekileştirilen karşıt seslere kendilerini ifade edebilme imkânı sağlar. Bugün binlerce kişinin üye olduğu ve içerik paylaştığı bu sanal arenalarda, böylece insanlar aynı fikirde oldukları kişilerle tanışma olanağı bulmakta, aktivist gruplarla tanışmakta, toplumsal hareket için bir araya gelmektedir. Kısacası toplumsal muhalifet için iletişim temel belirleyicilerden biridir, bu bağlamda medyanın kullanımı önemli bir sorundur (B. Çoban, 2009b: 43). Muhalif söylemleri ile geleneksel medyada gerektiği kadar yer bulamayan toplumsal hareketler için sosyal medyanın, ucuz, kolay erişim, simetrik ve özgür iletişim gibi özelliği ile toplumsal hareketler tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle, 2010 yılında iktidarı değiştirmeye yönelik olarak başta Tunus olmak üzere, Mısır, Yemen, Libya, Suriye gibi Arap coğrafyasında yer alan ülkelerde başlayan halk hareketlerine bakıldığında, sosyal medyanın iletişim açısından etkisini görmek mümkündür. Arap Baharı kullanılan araçlar ve savunmuş olduğu fikirler açısından, gerek ortaya çıktığı coğrafya gerekse toplumsal hareketler için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Muhaliflerin seslerini duyurması ve böylece hareketin geniş kitlelere yayılmasında sosyal medyanın etkisi yadsınamaz. Sonuç olarak yöneticilerin iletişimi kontrol ettiği Arap Baharı ülkelerinde sosyal medya bu ülkelerde sivil toplumu ve kamusal alanı güçlendirmiştir (Szajkowski, 2011).

Sanal âlem *gerçek dünyanın bir uzantısı* gibidir. Özellikle toplumsal hareket dönemlerinde gerçek kişilerin gerçek olayları gördüğü, duyduğu, paylaştığı bir platforma dönüşmüştür. Sosyal medya, geleneksel medyanın çoğu zaman eksik kaldığı, kullanıcılarında davranış değişikliği oluşturmada oldukça etkili bir iletişim aracı haline gelmiştir. Geleneksel medyadaki ünlü/tanınmış kişilerin yerini ise sosyal medyada, olayların yayılmasını sağlayan, olayın popülerliğini artıran, sosyal medya kültürünü geliştiren ikonlara, sosyal medya fenomenlerine bırakmıştır. Günümüzde ünlü olmanın yolu sosyal medyadan geçmektedir. İnsanlar,

sosyal medyada takipçi/arkadaş sayılarını artırarak kendi popülerliklerini kendileri sağlamaktadır. Sosyal medyanın interaktif doğası toplumsal hareketlerin so-kaktan önce sanal dünyada örgütlenmesini sağlamıştır. Hayatın her aşamasında yer edinen internet, iletişimin hızlı ve özgür bir hale gelmesinde etkili olmuştur. Her türlü içeriğin hızlı ve özgürce dağıtılabildiği platformlar olarak sosyal paylaşım siteleri toplumsal hareketler için önemli bir alan olmuştur. İletişimin sınırlarının ortadan kalkması ve bilginin özgürce dağıtımı küreselleşmeden beslenen unsurlar olmuştur.

Göker (2009:116)’a göre yeni toplumsal hareketler İnterneti “geniş bilgi kay-nağına hızlı erişim” amacıyla kullanmaktadır. Göker’in araştırmasında farklı po-litik kökenlere sahip gruplardan eylemcilerin internet ile ilgili olarak ortak vur-guladıkları nokta, özellikle enformasyon ve iletişim konusunda sağlamış olduğu kolaylıklardır. Hareketler için güncel politik ya da teorik bilgi ihtiyacını karşıla-mada en temel araçlardan biri haline gelen İnternet, yerel, ulusal ve uluslararası örgütlenmelerle iletişim ve işbirliği kurmanın da tek yolu haline gelmiştir.

Son yıllarda toplumsal hareketlerdeki değişimleri, eylem biçimleri, aktivistle-rin sosyal özelliklerinde ve iletişim araçlarındaki değişimde görmek mümkündür. Sosyal medyanın bilgi edinme ve informal bilgi sağlama kapasitesi kar ve reklam odaklı çalışan şirketler ve bireysel kullanıcılar kadar toplumsal fayda amaçlı ça-lışan grupların da ilgisini çekmektedir. Özellikle kamuoyu oluşturma ve gündemi belirleme gücünden dolayı sosyal medya, karar alıcıları etkilemeyi amaçlayan toplulukların örgütlenmesinde etkili bir mecra olarak kullanılmaktadır. Günü-müzde çevreci hareketlerin seslerini geniş kitlelere ulaştırabilmesinde önemli bir rol oynayan sosyal medya, bilgi edinme, sesini duyurma, dikkat çekme farkında-lık yaratma gibi sağladığı olanaklarla, soysal hareketlerin reel dünyaya ait sesleri duyabilecekleri önemli bir araca dönüşmüştür. Öte yandan sosyal medya karşı-lıklı diyaloga olanak tanıyan yapısı, bu etkileşim ortamında gerek kişilerin ge-rekse grupların seslerini duyurabilmelerine sağlamaktadır. Sosyal medya aynı za-manda anlık tepki vermeye elverişli yapısından dolayı çevreci örgütlenmelerin hedef kitleleri ile simetrik iletişim kurabilmelerinde etkili olmaktadır. STK’lar arasında sosyal medya araçlarını en etkin kullanalar çevreci örgütlerdir. Sosyal medya, hareketin amaçlarının geniş kitlelere yayılması, toplumun bilinçlendiril-mesi, farkındalığın sağlanması, dikkat çekme, duyarlılığın artırılması gibi konu-larda STK’lar için önemli bir hareket alanı sağlar. Yerel, ulusal ve uluslararası pek çok konuda çevre bilincinin tabana yayılması, örgütlenme ve hızlı hareket etmede STK’lar sosyal medya araçlarından önemli derecede faydalanmaktadır.

STK'lar devlet ve birey arasındaki aracı kurumlardır. STK'lar, düzenleyici rolü ile devletle birey arasında oluşabilecek her türlü uyumsuzluk, eşitsizlik, şiddet, ayrımcılık gibi konularda, kolektif bir duruş sergileyerek, çözüme yönelik politikalar geliştiren kurumlardır. Yeni toplumsal hareketler, STK'lar gibi, toplumların demokratikleştirilmesi, eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, temel hakların ve özgürlüklerin yaşatılması için mücadele verirler. Bu nedenle, toplumun demokratikleşmesini hedefleyen, toplumsal politikaların belirlenmesi sürecinde etkin bir eylem ve söylem gücüne sahip olan STK'lar ve yeni toplumsal hareketler, iktidarların karar alma sürecinde göz önünde bulundurmaları gereken toplumsal muhalefet araçlarıdır.

Toplumsal hareketler, eylemleri bir devlet gücüne bağlı olmayan ya da çoğu zaman bir devlet gücü tarafından onaylanmayan, yasal statüde gerçekleşmeyen, kısacası siyasi bir parti gibi hareket etmeyen ve bir siyasi otorite ya da ideoloji tarafından kısıtlanmayan oluşumlardır. Bu nedenle tıpkı sivil toplum gibi, toplumsal hareketlerde de toplumun özgür sesinin duyurabilmesi için siyasi otoritenin öncelikli olarak demokratik katılıma imkân tanıyan bir yönetim anlayışına ve toplumsal hareketlerin mesajlarını özgürce dağıtabilecekleri iletişim ağına ihtiyaçları vardır. Kısaca toplumda kanaatlerin şekillenmesini sağlayacak özgür kamuoyunun ve kararların toplumsal fayda lehine alınmasını sağlayacak toplumsal hareketlerin ortaya çıkması demokratik yapı ve iletişim ile mümkündür. Çünkü toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında ve varlıklarını sürdürebilmesinde, hareketin başarılı olacağına ve sorunlarını çözebileceğine inanan kişilerin desteği oldukça önemlidir. Desteğin sağlanabilmesi için ise insanların hareketten haberdar olmaları gerekir. Bu nedenle toplumsal hareketler, varlıklarını geniş kitlelere duyurabilmek ve toplumsal meşruiyeti edebilmek için medyaya ihtiyaç duyarlar. Böyle bir karşılıklı ilişki içerisinde sosyal medya, son dönemde toplumsal hareketler için iletişim ve örgütlenmeyi sağlamanın yanı sıra önemli bir ilan aracı işlevini yerine getirmektedir. Böylece hareket fikirleri ilk olarak sosyal medyada yaymakta, daha sonra geleneksel medya ve diğer iletişim araçları kullanılmaktadır. Bu, toplumsal hareketler için söylemlerini geniş kitlelere ulaştırmak çok daha kolay hale gelmiş, sosyal medya, toplumsal hareketler döneminde, en yaygın kullanılan haberleşme araçlarından birine dönüşmüştür. Bununla birlikte sosyal medya, toplumsal hareketler döneminde aktif eylem aracı olarak kullanılmıştır.

İcat edilmiş bir kurum olarak toplumsal hareketler ortadan kalkabilir ya da oldukça farklı bir politika biçimine dönüşebilir (Tilly, 2004/2008: 236). Toplumsal hareketlerdeki değişimi tetikleyecek en önemli unsur ise iletişim teknolojilerindeki önü alınamaz gelişmedir. Bu hareket sonrasında dünya çapında coğrafi

sınırları aşan toplumsal hareketler çoğalmış, elde edilen kısmi başarılar, yeni hareketler için ilham ve motivasyon kaynağı olmuştur. Özellikle sanal âlemde inşa edilen sosyal ağlardaki alan birlikteliği, toplumsal hareketleri mekân esaslı olmaktan çıkarmıştır. Dijital ağda inşa edilen birlikteliklerle başlatılan toplumsal hareketler, dünyanın birçok yerinden gelen katılımcılarla gerçekleştirilen mekân buluşmalarıyla sürdürülmüştür (Tatar, 2013). Toplumsal hareketler paradigma-sına açılım sağlayan “kimlik” konusuna teknoloji ile eklemlenen sosyal medya, yeni kimlikler kurgulanmasında etkili olan önemli araçlardan biri konumundadır. Görüldüğü üzere yeni iletişim teknolojilerinin ve kitle iletişiminin yaygınlaşması yeni toplumsal hareketlerin işleyişini etkilemektedir. Toplumsal hareketlerin başarılı olabilmesi ise sistemin kendine çizmiş olduğu sınırların dışına çıkabilmesi ve bu sınırların dışında kalan insanlara sesini duyurabilmesi ile mümkündür. Toplumsal hareketler ancak toplumsal dönüşümü sağlayabilecek hareket gücüne sahip olduğu sürece bu sınırın dışına çıkabilecektir.

Gençler arasında internetin ve sosyal medyanın bir fenomen olarak kullanılması ve yeni toplumsal hareketlerde aktif olarak yer alan grubun gençlerden oluşuyor olması, sosyal medya ve internetin toplumsal hareket dönemlerinde önemli bir araca dönüştüğünü göstermektedir. Çevrenin korunmasını ve daha yaşanılabilir bir dünyayı hedefleyen, daha çok marjinal özellikler sergileyen gruplar, öncelikli olarak sosyal medyada sağladığı imkanları kullanarak bir araya gelmektedir. Sanal medyada oluşturulan ortak payda etrafında bir araya gelen bireyler, mekân ve zaman engelini ortadan kaldırarak her an her yerde mesajlarını iletebilmekte, kendilerini özgürce ifade edebilmektedir. Çevre konusunda yaşanan problem ya da olumsuz bir durumu engelleyebilmek için birlikte hareket etmeye ihtiyacı olan bu grupları bir arada tutan güç iletişimdir. Sosyal medya, sanal âlemde oluşturulan birliktelikler arasında iletişimi yürüten ve bu birlikteliklerin dikkat çekici toplumsal olaya dönüşmesini sağlayan iletişim aracıdır. Böylece sanalda başlatılan eylemler mekân birlikteliğine kavuşmuş olur. Toplumsal hareketler sosyal medya vasıtasıyla ülkelerin sınırlarını ve dillerini aşarak ulusüstü bir olguya dönüşür.

Sosyal medya, internet çağında *post-modern* özellik sergilemektedir. Böylece sosyal medya aracılığıyla kurulan iletişimde de post modern izlere rastlamak mümkündür. Burada söz konusu olan teknolojik determinizm ya da sosyal medya determinizmi değildir. Sosyal medya araçlarının yeni toplumsal hareketlerin oluşumu üzerinde bir belirleyiciliği bulunmamaktadır. Sosyal medya toplumsal hareketlerin imkânlarını ve sınırlarını genişletmiştir. Bahsedildiği gibi sosyal medya devrimler yaratabilecek etkiye sahip bir araç olmamıştır. Toplumsal hareketler konusunu teknolojik determinizm noktasında ele alan araştırmacılardan bir

nebze sıyrılarak bakıldığında; her ne kadar tarihsel olarak kitle iletişim araçlarının gelişimi toplumsal hareketlerin tarihi ile paralel ilerliyor görünse de, iletişim ve bilgi teknolojilerinin Batıdan Doğuya doğru artan asimetrisi düşünüldüğünde, toplumsal hareketlerin Doğu toplumlarında az sayılabilecek oranda ortaya çıkmış olması beklenebilir. Oysa son dönemde yaşanan gelişmeler, (Zapatistalar'ın Eylemleri, Moldova Devrimi, Arap Baharı, Gezi parkı, vb.) her ne kadar toplumsal hareketlerin yayılmasında ve geniş kitlelere ulaşmasında iletişim teknolojileri etkili olsa da, bu hareketlerin ortaya çıkmasında toplumdan topluma değişen unsurlar etkili olabileceğini göstermektedir. Dijital aktivizmin ilklerinden sayılabilecek 2001 yılında Manila'da 2001 yaşana olaylarda ve Filipinler Devlet Başkanı Joseph Estrada'nın görevden alınmasında İnternet tabanlı aktivist eylemlerin etkisi yadsınamaz. Başkan Estrada'nın yolsuzluktan yargılandığında, kararın açıklanmasından yaklaşık iki saat sonra dijital mesajlarla örgütlenen binlerce Filipinli, Manila'nın en büyük kavşaklarından Epifanio De Los Santos Avenue'de toplanmış ve yolsuzluğa bulaşmış Başkan Estrada'nın görevden alınmasını talep etmişlerdir. Halkın tepkisi üzerine Estrada görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır (Szajkowski, 2011). Özellikle otoriter rejimlerde iktidarın kitle iletişim araçları üzerindeki denetiminin artması, insanların sosyal hareket dönemlerinde sosyal medyaya yönelmesini ve sosyal medyanın o toplum için önemini daha da artmasını sağlamaktadır. Çevre, feminist, çevreci hareketler gibi yeni toplumsal hareketler olarak adlandırılan oluşumların başarısında ve geniş kitlelere ulaşmasında medya ile kurulan ilişkiler önemli rol oynamaktadır (Işık, 2013: 3). Toplumsal hareketlerde halkın bilgilendirilmesi işlevi günümüzde çoğunlukla kitle iletişim araçları vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Eylem hakkında toplumun bilgilendirilmesi, fikir alışverişi, yeni katılımcıların mobilizasyonu gibi konularda toplumsal hareketin çevresi ile kuracağı iletişimin önemi ön plana çıkmaktadır. Toplumsal hareketlerin başarılı olabilmesi ve geniş kitlelere ulaşabilmesi için etkili iletişim kanallarını kullanabilmesi şarttır. İletişim, toplum ile kurulacak ilişkinin sürdürülebilmesi için önemli bir unsurdur.

Yeni toplumsal hareketler, sosyal sorunları tespit etmek ve farkındalık oluşturmak amacıyla internet ve sosyal medyayı yaygın bir biçimde iletişimsel ve örgütsel amaçlar için kullanmaktadırlar. Eylemin biçimi, yurttaşlarla kurulan iletişimin bir türü olarak her zaman hem katılımı özendiren hem de kısmen tehdit eden bir nitelikte olmalıdır. Eğer protesto eyleminin dikkat çekebilmesi için, cazibe ve tehdit arasında uygun bir kombinasyon sağlanamaz ise, bu durumda toplumdan destek almak bir yana, tepki de gelebilir. Bu nedenle fazla tehdit edici bir özellik taşımasının her zaman riskleri vardır. Diğer yandan toplumsal yapının çok değişken olması ve günün şartlarına göre toplumun önceliklerinin farklı olması

uygun bir kombinasyonun hazırlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle iyi planlanmış doğru bir seçim ve taktik, hedefe ulaşabilmek için büyük önem taşımaktadır (Schaffhauser, 1997'den akt. Kılıç, 2006: 156). “Aktivizm ve Yeni Medya” (Morozov, 2007'den akt., Meriç 2011) adlı çalışmasında Morozov aktivistlerin yeni medyadan yararlanma stratejilerini sekiz ana başlık altında toplamıştır: Bunlardan birincisi ulaşılabilirlik ve doğru bilgi, ikincisi belirli bir soruna karşı kamuoyu ilgisini çekmek, üçüncüsü seçmenlere yardımcı olmak için verileri analiz etmek ve bir arada bulma kolaylığı sağlamak, dördüncüsü politikacılar ve seçmenlerle doğrudan temas kurmak, beşincisi yeni üyelere ulaşmak, altıncısı eylemleri mobilize etmek ve lojistik destek sağlamaya yardımcı olmak, yedincisi kolektif eylemler için yaratıcı yöntemler bulmak ve yenilikler üretmek ve son olarak diğer sivil toplum örgütleri ve aktivistler arasında bilgi değişimi ve bunların basılmasını sağlamaktır.

Geleneksel medyadaki tekelleşme, ekonomik politığın belirleyiciliği ve kısıtlı içeriğin yer bulması gibi olumsuzluklar, toplumsal hareketleri seslerini duyurabilecekleri alternatif meralara arayışına yöneltmiştir. Sosyal medya, konvansiyonel medyanın tek sesli yapısı içinde, toplumsal hareketlere seslerini duyurabilecekleri iletişim ortamı sunmaktadır.

Öyle görülüyor ki sosyal medya, geleneksel medyanın iletişim despotizmini kırmış, iletişim için alternatif yollar ve ortamlar üretmiştir. Sosyal medya, geleneksel medyada sansasyonel haberlerin yer bulabildiği ekonomi politikası içinde, sivil toplum kuruluşları gibi sesini duyurma imkanı bulamayan alternatif alanların ve grupların kendilerini ifade edebilecekleri iletişim alanına dönüşmüştür. Toplumsal hareketler geleneksel medyada her zaman, temsil edilme problemi ile yüz yüze kalmıştır. Sosyal medya toplumsal hareketlerin temsil problemini ortadan kaldıracak ve toplumdaki muhalif söylemlerin geniş kitlelere yayılmasını sağlayacak alternatif iletişim aracı görevini görmektedir.

3.6.2. Sosyal medyanın toplumsal hareketlerdeki rolü

Sosyal medyanın toplumsal hareketlerde çeşitli rolleri yerine getirir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

Kolektiviteyi güçlendirmesi;

Melucci (1995), kolektif davranışın dolayısıyla toplumsal hareketin ortaya çıkabilmesi için, toplumsal aktörler arasındaki ortak kimliğin önemini vurgulamaktadır. Sosyal medya ve onun sağlamış olduğu iletişim ağı kolektif kimlik duygusunu güçlendirerek toplumsal hareketler ile bireylerin bütünleşmesini hızlandırmaktadır. Böylece sosyal medyanın bireylere sağladığı sınırsız özgürlük alanında

bireyler, sosyal medyada inşa edilen ilişkiler ve örgütlenen toplumsal hareketlerin bir parçası haline gelmektedir. Bununla birlikte sosyal medya aktörler arasında kolektivitelyi güçlendiren bir araca dönüşmektedir. Sosyal medya, toplumsal hareketlere katılan aktörler arasındaki “biz” duygusunu geliştirmekte, katılımcılar kendilerini çoğu zaman bir simge, bayrak, isim, logo, kişiler ile tanımlamakta, böylelikle hareketin ruhu vurgulanmaktadır. Örneğin Arap Baharının başlangıcı sayılan Tunuslu Muhammed Boazizi’nin kameralar karşısında kendini yakması hareketin sembolik unsurları arasında yer almasının yanında, bu protesto eyleminin özellikle sosyal medya aracılığıyla yayılması, geniş coğrafyayı etkileyen eylemleri tetikleyen unsurlardan biri olmuştur.

STK’lar ancak onu bir araya getiren insanlarla var olan, onların motivasyonu ve birlikteliğiyle üretebilen örgütlerdir (Onat, 2010). Sosyal medya ise bu noktada sivil toplum ve sosyal hareket içinde yer alan daimi üyeler ve potansiyel üyeler arasındaki iletişim ve dayanışmayı güçlendirir. Böylece grup duygusunu geliştirir. İnternet teknolojileri ve onların sağlamış olduğu imkânlar bu yeni yapı içinde yeni kimlikleri inşa etmekte ve yeni kültürler üretmektedir (Rheingold, 1994: 6). Zaman, mekân ve gerçek kimliklerin çok da önemi olmadığı sosyal medya platformları, toplumsal hareketlerin örgütlenme alanı olarak, katılımcıların birlikte hareket etme motivasyonunu sağlayarak, insanların yapabileceklerinin sosyal medya platformları ile sınırlı kalmayacağını göstermiştir.

Yeni toplumsal hareketler hem bireysel hem de kolektif kimliği bir arada içermektedir. Melluci’ye göre yeni toplumsal hareketlerde yer alan bireyler yeni ve alışılmamış yaşam tarzları ve toplumsal kimliklerin deneyimlenebileceği ve tanımlanabileceği yerde yeni kolektif gruplar aramakta ve “yeni toplumsal mekânlar” üretmektedirler (Joshnston, Larana ve Gusfield, 1999: 11). Ortak düşünce ve eylemlere sahip kişilerin *katılımcı kültürü* oluştururlar. Kolektif hareket eden, düşünen ve kolektif eylemler üretebilen kişiler toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasını sağlayan kitleleri mobilize edebilir. Kolektif düşünen ve hareket eden bu kültürün zaman ve mekândan bağımsız olarak diğer insanlara ulaşması realitede mümkün hale gelmiştir. Porstmodern toplumlarda sosyal medya araçları ortak bilinç ve düşüncenin, yani katılımcı kültürün dolaşıma girdiği ortamlardır. Sosyal ağlar dâhilinde her birey, iletişimin karşılıklı açıklığı dolayısıyla sadece *izleyici veya alıcı değil, aynı zamanda katılımcı ve kaynak* durumundadır (Tatar, 2013: 16).

Sosyal medya toplumsal hareketlerde aktivistler arasında anlık ve esnek iletişim sağlayan bir araca dönüşmüştür. İletişim teknolojiler günümüz sosyal hareketleri için önemli bir kaynaktır. Sosyal medya, sağlamış olduğu imkânlarla toplumsal hareketlerin takipçileriyle ucuz ve hızlı iletişime geçmelerini sağlayan

önemli bir araca dönüşmüştür. İletişim teknolojileri için diğer önemli bir yaklaşım sosyal hareket örgütlerinin medyayla iletişime geçme becerisidir. İnternet, oluşturduğu sanal ortam sayesinde yüz yüze gelebilmesi zor pek çok insanı, tek bir mesajla bir araya toplayabilmekte, bu insanların ortak hareket edebilmeleri için sanal gerçeklikler alanında toplumsal hareketlerin organize olmasını sağlayacak olanaklar sunmaktadır. Sosyal medya iletişimin insanileştirilmiş halidir. Sosyal medyada iletişimin içine insan ögesi katılır. Sosyal medyada özne bireyler metaya dönüşmüş bilgiler üretirler ve bunları diğer bireylere yayarlar. Böylece gerçek ortamlarda bir arada bulunmayan bireyler arasında sanal da olsa birlikler oluşur ve bu birlikliklere aidiyet duygusu gelişir.

Hareketin dilini renklendirir;

Sosyal medyada paylaşılan ve eylemlere damgasını vuran yaratıcı içerik ve bilgi paylaşımları da eylemlerin bir diğer dikkat çekici boyutu olmuştur. Yeni toplumsal hareketler, sosyal medyada yaratıcı dikkat çekici eylemler ile hükümetlerin ilgisini savundukları konuya çekmektedirler. Tanık olma ve katılma, duygu yoğunluğunun daha kuvvetli olmasına yol açar (della Porta ve Diani, 2006: 178). Sosyal medya vasıtasıyla eylemcilerin anlık görüntü ve yaşadıklarını paylaşımları, bilgisayarı başındaki kişilerin duygusal olarak hareketle özdeşleşmelerinde oldukça etkili olmuştur. Böylece on-yirmi kişiyle başlayan bir hareketin milyonlarca kişiden destek gördüğünü yakın geçmişte yaşanan olaylarda görmek mümkündür. Yeni toplumsal hareketler tüm bu dikkat çekiciliği ve ilgiyi oluşturmak için teatral bir dil kullanmaktadır. Barış hareketi aktivistleri geleneksel yürüyüş ve gösterilerin yanı sıra, toplantıların yapıldığı bölgenin insan zincirleriyle sembolik olarak ablukaya alınması ve gösteriler sırasında nükleer savaşın etkilerinin temsili olarak canlandırıldığı sokak tiyatroları gibi o zamana dek çok fazla karşılaşılmamış eylem biçimleri sergilemişlerdir (della Porta ve Diani, 2006: 178). Eylemciler böylece geniş kitlelere ulaşmanın yanı sıra, geleneksel medyanın da dikkatini gösterilere çekmişlerdir.

Toplumsal hareketler, toplumsal olayları, dramatize edilmiş eylemlerle halinde, kamuoyunun dikkatini çekecek biçimde medyada sunmaktadır. Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun gerçekleştirdiği özgürlük mücadeleleri, Arap Baharında Tunuslu Muhammed Boazizi'nin kameralar karşısında kendini yakması, Seattle'da Dünya Ticaret Örgütü Bakanlar toplantısını protesto edenlerin oluşturduğu insan zinciri, Amerika'da başlayıp uzun bir süre dünyanın pek çok yerinde etkisini gösteren Wall Street'i işgal et! Eylemleri, İspanya'da başlayan ve Avrupa ülkelerinde kitleleri mobilize eden Indignados hareketleri sosyal medya üzerinden organize edilmiş ve kısa sürede küresel etkiler göstermiş hareketlerdir (Shirky, 2011). Bu toplumsal muhalefet hareketlerinin en dikkat çekici yönü ise

sosyal medyanın gücünü sonuna kadar kullanmış olmalarıdır. Sosyal medya ile çok sayıda insan harekete geçirilmiş, örgütlenen kalabalık domino etkisi yaratmıştır.

Sosyal medya *online aktivizm* denilen kavram ortaya çıkmıştır. Online aktivizm içinde yer alan bireyler, şimdiye kadar görülmemiş eylem biçimleri sergilemekte, tartışılmamış, gizli kalmış pek çok konuyu kamuoyunun gündemine taşımaktadır. Sosyal medyada kullanıcıları içeriğin hem üreticileri hem de tüketicileridir. Anlık gelişen olaylarda kullanıcılarına eş zamanlık olarak ulaşabilen sosyal medya, şimdiye kadar geleneksel medyada görülmemiş bu özelliği ile kullanıcılarının ilgisini çekmiştir. Öte yandan çoğu zaman doğrulanmamış bilgiler kullanıcılar arasında bilgi kirliliğine de neden olabilmektedir. Gergin dönemlerde dezenformasyon kaynakları oldukça artmaktadır. Bu nedenle sosyal medyada kaynağı belirsiz bilgilerin doğruymuş gibi hızla yayılması ise enformasyon konusunda oldukça riskli bir durum teşkil etmektedir. Öte yandan sosyal medya, toplumsal hareketlerin aktörlerinin çevrimiçi ağlar aracılığıyla, birbirleri ile online olarak, uygulamaya dönük ve sembolik bilgi alışverişinde bulunmalarına olanak sağlar.

Ulusal medyanın eylemlere kayıtsızlığının da tetiklediği yurttaş gazeteciliği, eylemlerin her dakikasını anı anına sosyal medyada paylaşılması gibi bir anlık iletişim akışı sağlamıştır. Bu avantajı sayesinde kişiler olaylardan (her ne kadar güvenilirliği ayrı bir tartışma konusu olsa da...) anlık bilgi edinmiştir. Bilgisayar, bilgisayar ağları, bilgisayar dolayımı iletişim, İnternet, web 2.0, çevrimiçi habercilik, çevrimiçi sohbet, laflama odaları, online chat odaları, wikiler, e-ticaret, e-imza, dijital medya, dijital oyunlar, dijital kültür, dijital imgeleme, avatar, siber uzam, sanal uzam, sanal gerçek gibi birçok kavram ile bu kavramların tanımlandığı, açıkladığı toplumsal, kültürel ve ekonomik olgular günlük konuşmalarımızın doğal bir parçası haline gelmiştir. Tüm bu kavramları kapsayan ve birleştiren kavram “yeni medya” (Binark ve Löker, 2011: 9), açıkladığı toplumsal, kültürel ve ekonomik olgular ile geleneksel kitle iletişim araçlarının için haber kaynağı ve gündem belirleme aracı haline gelmiştir. Yeni medya kitle iletişim araçlarına akan enformasyonu değiştirebilir, istediği şekli verebilir. Kısacası sosyal medya çoğu zaman neyin haber olacağı konusunda gündemi belirleyebilmektedir. Sosyal medya geleneksel medyadan farklı bir iletişim aracıdır. Yeni medya aralarından biri olan sosyal medyayı geleneksel medyadan farklı kılan bu özelliklerin başında etkileşimsellik gelmektedir. Bunun yanında bilgisayar dolayımı bir iletişim biçimi olarak sosyal medya dijitaldir. Birden fazla iletişim aracını bünyesinde barındıran melez bir iletişim aracı olarak sosyal medya multimedia özelliği

sergilemektedir. Ayrıca biçemsellik ve kullanıcı türevli içerik üretimi, ağ üzerinden başka alternatif mecralara kolayca erişimin gerçekleşmesini olanak sağlayan hipermetinsellik, yöndeşme, yayılım ve sanallık sosyal medyayı geleneksel medyadan ayıran temel özellikleridir (Binark ve Löker, 2011: 9). Öte yandan geleneksel medyanın içerik sağlayıcıları belirli bir grupken, sosyal medyada kullanıcı olarak yer alan herkes aynı zamanda içerik sağlayıcısıdır. Bunun yanı sıra sosyal medyanın hitap ettiği hedef kitle açısından da geleneksel medyadan farklılaşmaktadır. Sosyal medyayı yaş gruplarına bakıldığında gençler orta yaş grubunun yaşlılara oranla daha aktif kullanabildiğini söylemek mümkündür.

Sosyal medyanın sağladığı faydalardan biri de, diyalog kurabilmeye olanak sağlayan özelliğinden ötürü hedef kitleyi tanıyabilme ve onlara uygun mesajları iletebilmektir. Ayrıca geleneksel medyanın *monolog tarzı iletişim yerine sosyal medya diyalogu sağlamaktadır*. Modern toplumlarda medya, bireyin olayları algılamasında ve onu yorumlamasında temel araçtır (Kılıç, 2009: 158). Sosyal medyanın sağladığı faydalardan biri de, diyalog kurabilmeye olanak sağlayan özelliğinden ötürü hedef kitleyi tanıyabilme ve onlara uygun mesajları iletebilmektir.

Sosyal medya, geleneksel iletişim araçlarında kar amacı olmayan örgütler için ortaya çıkan engelleri, kısıtlılıklarını ve sorunları aşan alternatif bir iletişim ortamıdır. Sansür edilmesinin ve kısıtlanmasının zorluğu, radyo, televizyon, telefon gibi geleneksel kitle iletişim araçlarının yerine ikame edilebilmesi, internet tabanlı iletişim araçlarını kar amaçsız örgütler için cazip hale getirmektedir. Günümüzde toplumsal hareketlerin hemen hemen hepsi medya üzerinden sesini duyurmakta, medya aracılığıyla geniş kitlelere yayılmaktadır. Toplumsal hareketler kendilerini medyada yer alma durumlarına göre tanımlar ve kitleleştirir. Bu nedenle her dönem kitle iletişim araçları toplumsal hareketler için vazgeçilmez olmuştur. Toplumsal hareketler hangi iletişim aracını kullanırsa kullansın temel amaç devrimci amaçların ve fikirleri kiteselleştirmektir. Böylece iletişim ortamı mücadele alanına dönüşmüştür. Bu ortamda sosyal medyanın etkin olarak kullanılması kitlelere doğrudan ulaşabilmenin yolu haline gelmiştir.

Sosyal medya aktivistlerin küresel dilidir;

Sosyal medya, geleneksel olarak sivil toplum ve kamusal alanı zayıf ülkelerin sivil toplum hareketlerini uzun vadede güçlendirmiştir. Bunu dünya üzerinde yaşanan çeşitli dijital aktivizm hareketlerinde görmek mümkündür. Hatta Arap halklarıyla acılarını paylaşan, onlara aktif destek verme çabasında olan kimi zaman gönüllü silahlı mücadeleye katılmak isteyen geniş bir küresel sivil toplum yaratmıştır (Szajkowski, 2011). Kısacası toplumsal hareketler ve STK'lar yeni

medya ortamlarını baskıcı hükümetlerin ifade özgürlüğünü sınırlayan düzenlemelerini ve ana-akım medyanın egemen söylem çerçevelemelerini aşmak için kullanmaktadır (Binark ve Löker, 2011: 16). İktidardaki sınıf ve yönetilen sınıflar arasında süren bir mücadele vardır ve tarihsel olarak bu mücadelede değişimler yaşanmaktadır, ancak “büyük sermayenin hâkim olduğu bir politik sistemdeki en kuvvetli muhalefet dinamiği tabandan gelen aktivizm”dir (Shaw, 1956/2001: 11).

Sosyal medyanın serbest katılıma olanak tanıyan özelliği, yeni bir demokratik ortam olarak değerlendirmesini sağlamaktadır. Sosyal medya katılımcı demokrasiyi yeni toplumsal hareketler lehine geliştirmiştir. Katılım konusunda yaşanan gelişmelerle yerel olarak başlayan pek çok olay ya da toplumsal hareket sosyal medya vasıtasıyla *global* bir hal almıştır. İnsanların gerçek yaşamlarına dair yorumlar ve paylaşımlar yapabildikleri sosyal medya, geleneksel medyanın elitist yapısına karşılık, sıradan insanların da yer bulabileceği bir iletişim ortamı sunmaktadır. İnsanların gerçekliklerinin yer bulduğu sosyal medya ortamı toplumsal sorunların geniş kitlelere duyurulduğu “yeni kamusal alan” ve “küresel dil”dir. Habermas’ın 19. yüzyılda burjuva kamusal alanının oluşumunda önemli bir araç olarak gördüğü kitle iletişim araçlarının yerini, günümüz postmodern toplumlarında küresel kamusal alan oluşturma ideali yüklenen internet tabanlı kitle iletişim araçları almış bulunmaktadır.

İnternete erişimin artması ve kolaylaşması yeni medya araçlarının her konuda olduğu gibi dijital aktivizm konusunda da etkinliğini artırmıştır. Sosyal medya üzerinden kurulan ve etkileşimi amaçlayan e-posta grupları, sanal topluluklar, sanal paylaşım ağları, protesto hareketleri, imza kampanyaları gibi pek çok dijital muhalif araç, internet teknolojilerinde yaşanan gelişmelerden etkilenmenin yanı sıra, kullanmış oldukları dili ve eylem biçimlerini internet ve yeni medya teknolojilerine uyarlamışlardır. Böylece yerel, ulusal ve küresel düzeyde eylemcilik yeni biçimler almıştır.

Castells’in çalışmalarında önemli bir yer tutan ve yeni medya çalışmaları ile özdeşleştirdiği ağ toplumunun ortaya çıkmasında yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri merkezi bir rol oynamaktadır. Castells (2012)’e göre özellikle internet teknolojisiyle ilişkilendirilen sosyal ağlarda dikey hiyerarşik ilişkiler yerini yatay, katılımcı ilişkiler almıştır. Böylelikle neoliberal, elitist bir çoğulculuk yerine demokrasi katılımcı, müzakereci ve taban hareketlerini de içine alacak biçimde çoğulcu bir içerik kazanmaktadır. Daha iyi bir dünya ve daha iyi bir gelecek için mücadele eden toplumsal hareketler de bu teknolojik ağdan faydalananmakta, hatta dünyanın farklı yerlerinde farklı toplumsal ve politik bağlamlarda faaliyet gösterecekler de İnternet Çağı’na has ortak biçimler almaktadırlar (Castells, 2012).

Castells'in (2012) 'şebekleşmiş sosyal hareketler' dediği bu oluşumlar; merkezî, lidersiz yapılarıyla katılımı, müzakereyi ve dayanışmayı özendirmekte; sınırı belirsiz açık uçlu yapıları insanların gösterdiği katılıma ve bir arada olma isteğine göre sürekli yeniden şekillenmektedir. Otonom bireyler olan katılımcılar, gelecekte demokrasiden beklentilerini bizzat kendilerinin bir parçası olduğu bu lidersiz yapılar içinde, öz-yönetim mantığı çerçevesinde deneyimlemektedirler. Castells'e göre, "şebekleşmiş sosyal hareketler pratikleriyle, ağ toplumu kültürünün kalbinde yeni bir ütopya önermektedirler: Toplumun kurumlarına karşı öznenin otonomisi" (Castells, 2012: 228).

Günümüzde medya kurumları bilgi dağıtım sisteminde daha dominant hale gelmiştir. Toplumsal hareketlerin önemli varlıklardan olan insan, para, olumlu algı, destek vb. kaynakları elde edebilmesi ve elinde tutabilmesi ve toplumsal hareketin uzun ömürlü olabilmesi için medya kanallarını özellikle de sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanması bir zorunluluk halini almıştır. Toplumsal hareket dönemlerinde mobilizasyon çabalarında sosyal medyanın önemini görmezden gelmek neredeyse imkânsızdır.

Sosyal ağlar organize olmayı hızlandırır;

Bir görüşe göre sosyal ağlar, rejim değişikliğini daha kolay şekilde organize etme ve uygulamaya koyma imkânı sağlamaktadır (Papic ve Noonan, 2011: 166). İnternetin parçalı ve merkezîyetçi olmayan yapısı ile her türlü bilgi hızlıca yayılmakta, ağır bürokratik yapıların hantal işleyişlerinden sıyrılan bilgi ve enformasyon mekân ve zamandan bağımsız olarak dağıtılmaktadır.

Son yıllarda, sosyal hareketler iletişim ve örgütsel amaçlı olarak interneti yaygın bir şekilde kullanmaktadır (Garrido ve Halavais, 2003). İnternet, farklılıklara olanak tanıyan, merkezîyetçi ve hiyerarşik olmayan yapısı ile demokrasinin tabana yayılmasını sağlamakta, gerek siyasî gerekse kültürel hakların savunulmasına imkânlar sunmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumsal hareketlere sağlamış olduğu bu iletişimsel ve örgütsel amaçların yanında son dönemde sosyal medya, yukarıda bahsedilen alanların çok daha geniş bir tabana yayılmasına olanak sağlamıştır.

Sosyal medya ile yeni toplumsal hareketler *sanal bir toplum ekolojisi* oluşturmuşlardır. Sosyal medya sivil toplum kuruluşlarının ve toplumsal hareketlerin geniş kitlelere yayılmasını sağlamakta, bu örgütlerin daha kozmopolit bir yapıya kavuşturmaktadır. Öte yandan daha önce bu tarz bir eylemin içinde yer almamış pek çok kişi sosyal medya vasıtasıyla bu kuruluşlarla tanışmakta, eylemlere destek olmaktadır.

İnternet yalnızca devrimin ideolojik mesajını değil aynı zamanda eğitim programı ve eylem planını kitlelere yaymada etkili olur. Bu, e-postayla da yapılabilir; ancak sosyal medya arkadaşlardan oluşan ağlarda bilgiyi anında paylaşarak konuyu daha fazla gündemde tutabilmeyi ve paylaşım hızını artırmayı sağlar. Bir hareketin ana prensiplerini ve taktiklerini açıklayan YouTube videoları, çekirdek kadronun seyahat etmeksizin farklı yerlerdeki takipçilere önemli bilgileri iletmesine olanak sunar. (Bu, göze batmadan finansman bulmaya çabalayan bir hareket için en güvenli ve masrafsız yoldur. Ancak sağlayacağı eğitim sınırlıdır. Bazı şeyleri video üzerinden öğrenmek zor; iletişim için büyük ölçüde internete bağımlı olan tabandan cihat yanlılarının karşılaştığı sorunların aynısını protesto düzenleyenler de yaşıyor.) Sosyal medya bir hareketin eylem gününü seçme açısından daha hünerli olabilir ve o gün geldiğinde protesto eylemleri bir tek Facebook veya Twitter mesajı ile saniyeler içinde binlerce kişiye ulaşabilir (Papic ve Noonan, 2011: 167). E-gruplar üzerinden siyasal bir örgütlenme tartışmaları şekillendirebilmekte, e-postalar üzerinden eylemler duyurulabilmekte, eylem görüntüleri video paylaşım ağları Dailymotion veya YouTube'a yüklenerek, bunların çevrimiçi dünyada yaygınlaşması sağlanabilmektedir (Binark, Löker, 2011: 15). Ayrıca, sosyal medya hareket içinde iletişim kanallarını aktif tutarak, eyleme katılanların ya da katılacak olanların inançlarını güçlendirmektedir. Toplumsal hareketlerin oluşabilmesi ve varlıklarını sürdürebilmesi için toplumun desteğine ihtiyaç vardır. Desteğin sağlanabilmesi için ise bireylerin hareket ile ilgili bilgilendirilmesi şarttır. Toplumsal hareketlere destek veren kişilerin ise sorunun çözümü için kolektif hareket etmeye ve toplumsal hareketin gerekliliğine inanmış olmaları gerekmektedir.

Sosyal medya toplumsal hareketin gününü ve yerinin belirlenmesinde ve belirlenen günde sosyal medya üzerinden milyonlarca kişinin çok kısa bir sürede aynı yerde aynı anda bulunabilmelerinde oldukça etkilidir. Kısacası son on yıl içinde dünya üzerinde yaşanan aktivist eylemlerde de görüleceği üzere, sosyal medya, önemli bir mobilizasyon ve örgütlenme aracına dönüşmüştür.

Sosyal medya gündemi belirler;

Sosyal medya, veri dolaşımına sağlamış olduğu muazzam hız ve eşzamanlılık ile gündem belirlemede etkili hale gelmiştir. Sosyal medyada paylaşılan içeriğin kısa sürede dolaşıma girmesi ve viral yayılım sayesinde geniş kitlelere ulaşabilmesi sağlanmakta, böylece birbirini tetikleyen paylaşımlar sayesinde herhangi bir içeriğin yayılmasında kelebek etkisi oluşturmaktadır.

Kişilerin gündemi, geleneksel medyanın gündemi bir de sosyal medyanın gündemi vardır. Sosyal medya ile sıradan insanların sorunları ve gündemi kamuoyunu şekillendirebilecek güce kavuşmuştur. Kişilerin gündemini gündelik hayatta karşılaştıkları sorunlar, problemler, olaylar oluşturur ve bu gündem insanların bir arada yaşadıkları ortamlarda konuşulur. Geleneksel medyanın gündemi çok fazla şeyden etkilenir. Genel olarak belirleyici olan siyasettir ve kişilerin gündelik hayatları üzerinde etkilidir. Sosyal medyanın gündemini bu iki gündeminde karışımı gibidir. Ne gerçek kişilerin gündemidir. Ne de tam manasıyla kaynağı belli içerik oluşturucusu belli ne de ideolojisi belli bir enformasyon kaynağı söz konusudur. Anlık değişebilen bir gündem söz konusudur ve insanlar gündemi bu yoğun enformasyon altında değerlendirmektedir. İnsanların gündemini de bu anlık sunulan kaynağı tam manasıyla belirgin olmayan ortam belirlemektedir.

Öte yandan Avusturalyalı University of Technology Öğretim Üyesi Prof. Timothy M. Devinney'e göre, "artık, sosyal medyanın tüm dünyadaki milyonlarca insanı bir araya getirebilme, görüş oluşturma ve değişime yönelik geniş çaplı hareketler için gereken **"bilişsel tepkiyi"** teşvik etme kapasitesi vardır" (Bozkurt, 2013: 51). Günümüzde dijital tepkiler de sokak eylemleri kadar ses getirebilmektedir. Sosyal medyada tartışılan mevzular, gazetelerin ve haber bültenlerinin de gündemine girmektedir. Hatta ABD'deki Siyaset, Demokrasi ve İnternet Enstitüsü'ne göre, daha fazla kişiye ulaşabildikleri için, internet aktivistleri karar verici mekanizmalar üzerinde sokaktaki aktivistlerden yedi kat daha fazla etki gücüne sahiptir (Savaş, 2013). Sosyal medya, karar alıcılar için ya da hükümetler için bir analiz yapma karar verme alanından çok geri bildirim toplamak için doğru bir platformdur. Çünkü neredeyse her vatandaş internete kullanabilmektedir. İlgili konu hakkında bir katılımın sağlanabilmesi için kişilerin bu konuda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Sosyal medya her şeyden önce önemli bir bilgilendirme ve kamuoyu oluşturma aracına dönüşmüştür. Belirli özelliklere sahip insanların belli yerlerde kümelenmesi, kullanıcıların vermiş oldukları içeriği işleyip ona ihtiyacı olabilecek çözümler sunabilecek yeni bir alt yapıyı ifade etmektedir. Bunun en işler hale geldiği alanlar ise sosyal medya ağlarıdır. İnsanlar en fazla içeriği bu ağlara yüklemekte, bu ağlar vasıtasıyla paylaşmakta ve bu ağlara da belirli gruplar başlığı altında kümelenmektedir.

Sosyal medya, gerek gerçek kişilerin gündemi, gerekse geleneksel medya gündemi açısından belirleyicidir. Sosyal medyanın sahip olduğu dijitallık, etkileşimsellik, kullanıcı türevli içerik yaratımı, hipermetinsellik, yayılım ve sanallık gibi özelliklerinin (Binark, Löker, 2011: 9, 12) bilincinde olan partiler ve siyasetçiler ise sosyal medyadan, özellikle seçim sürecinden yoğun bir şekilde faydalanmaktadır. Günümüzde siyasetçiler için seçim kampanyalarının önemli bir ayağını

sosyal medya oluşturmaktadır. ABD başkanı Barak Obama 2008 seçimlerinde, seçim kampanyalarını yürütmek, halkın tepkisini yönlendirmek ve seçmen ile lider arasındaki etkileşimi sağlamak amacıyla sosyal medyadan önemli derecede faydalanmıştır. Öte yandan Obama'nın seçimler için 2011'de YouTube kanalı ile vermiş olduğu röportajda, seçim kampanyasında yoğun olarak kullandığı sosyal medyadan ifade özgürlüğünün önemli bir aracı olarak bahsetmiştir. Sosyal medya propaganda amacıyla kullanılmaya oldukça elverişli bir araçtır. Öte yandan Bayraktutan ve diğerleri (2013: 43) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da görüleceği gibi siyasiler ve siyasi partiler açısından sosyal medya önemli bir gündem belirleme aracıdır. Egemen ideolojileri yeniden üreten geleneksel medyaya karşılık sosyal medya, toplumsal hareketler için muhalif seslerini duyurabilecekleri yeni ortamlar sunmaktadır. Aktivist hareketler sosyal medya aracılığıyla geniş topluluklara istedikleri gibi bir dünyanın mümkün olabileceği inancını yayarlar. Kısacası sosyal medya, aktivist hareketlerin geniş kitleleri *inandırma ve etkileme aracı* görevini üstlenmektedir. Öte yandan kar amaçsız örgütlerde olduğu gibi, yeni toplumsal hareketler için de her yeni üye yeni bir kaynaktır. Sosyal medya harekete yönelik olumlu *algıyı ve itibarı* pekiştirerek, insanları toplumsal harekete katılım konusunda yüreklendirir.

Sosyal medya eylem aracıdır;

Yeni toplumsal hareketlerin temelini eylem oluşturur. Sosyal medya, eylem bilincini destekleyerek, insanların adeta sokakta kendi gibi düşünen insanlarla kol kola protesto ediyormuş duygusunu yaşatır. Çünkü ulusal ya da uluslararası bir hareketle özdeşim kurma duygusu, yüz yüze yaşanan deneyimlere dayandırılmaktansa medyanın kullandığı etiketler ve çizdiği portrelerden büyük ölçüde etkilenir (Jasper, 1997/2002: 148). İletişim maliyetlerini azaltarak ve çeşitli kuruluşlar arasında yakınlıklara dayanan bağlantıların kurulmasını sağlayan internet, sosyal medyanın da son dönemdeki katkılarıyla nispeten gevşek ağlar kurmayı kolaylaştırmaktadır. Günümüzde insanlar birbirine sanal ağlarla bağlanmış durumda. Sanal ağlarda kurulan bağlantılar, hızla yayılmakta, sosyal medya yoluyla çığ gibi büyüyen bir kitle hareketini oluşturmaktadır. Başlangıçta mekân birliği olmayan bu birliktelikler zamanla dönemin en büyük sokak eylemine dönüşmektedir. Ya da tam tersi toplumsal bir hassasiyet sosyal medya vasıtasıyla geniş kitlelere ulaşabilmekte sorunun çözümüne yönelik duyarlılıklar oluşmakta, bu duyarlılıklar zamanla toplumsal hareketlere dönüşebilmektedir. Sosyal medya sağladığı özgür ve anlık iletişim ile var olan sosyal hareketleri geniş kitlelere yayabilir ya da bir sosyal hareketin oluşmasına önayak olabilir. Başlangıçta çoğu zaman önemsiz görülen bu hareketler sosyal medyanın gücünü kanıtlar bir şekilde

geniş kitleleri harekete geçirebilecek güce erişebilmekte, dalga dalga yayılabilmektedir. İnternetin sunduğu teknolojik olanaklar yeni toplumsal hareketler açısından farklı biçimlerde kullanılmakta ve yeni örgütlenme, eylem ve söylem tarzları geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Langman ve Morris, yeni toplumsal hareketlerin interneti kullanım amaçları ve biçimlerine göre bir tipoloji oluşturmuştur. Langman ve Morris'e göre altı tür siberaktivizm bulunmaktadır(Vegh, 2003: 72, 76):

1- *Hareketlerin birbirine bağlanması*: İnternet üzerinden yeni toplumsal hareketler mekânsal engelleri aşarak örgütlenmekte, kampanyalar düzenlemekte, internet siteleriyle hareket ilişkin bilgi vermekte, diğer hareketlerden haberdar olabilmekte ve ilişki kurabilmektedirler. İnternet var olan mücadelelerin ve yeni eylemlerin uzantısı olan etkin bir araçtır.

2- *Sermaye ve enformasyon akışının sağlanması*: Yeni toplumsal hareketler internet üzerinden fon toplamakta, medya tekellerine karşı dosya ve enformasyon paylaşım siteleri kurulmaktadır.

3- *Alternatif medya*: Yeni toplumsal hareketler, kitle iletişim araçlarından farklı olarak kendi enformasyonlarının üretimini ve denetimini ellerinde bulundurmakta, içeriklerin tek tipleştiği tekelleri medya karşısında yerel ve çeşitli haberlere yer veren haber siteleri ortaya çıkmaktadır.

4- *Doğrudan siberaktivizm*: İnternet politik eylem için doğrudan kullanılmaktadır.

5- *İnternetle mücadele ve yapılandırma hareketleri*: Teknolojiye erişim ve açık kaynak yazılımı için mücadele eden hareketler.

6- *Sanal cemaat inşası*: Haberleşme grupları, sohbet odaları, online forumlar aracılığıyla aynı konulara ilgi duyan ve bu konularda mücadele veren aktivistler sanal cemaat oluşturmaktadır.

Sosyal medya viral yayılımının sağlanmasında önemli bir araçtır. Sanal aktivist eylemler açısından hareketin değerlerinin geniş kitlelere ulaştırılması oldukça önemli bir konudur. Bu açıdan sosyal medya aktivist hareketler oldukça ilgi çekicidir. Sosyal medyada bir olayın ya da bir içeriğin yayılması saniyeler sürmektedir. Tıpkı bir virüs gibi insanlar arasında dolaşan içeriği denetlemek ise çoğu zaman oldukça zordur. Toplumsal hareketler döneminde olumlu içerik kadar olumsuz, yanlış bilgi ve enformasyon da kitlelere iletilir. Sosyal medyanın dezenformasyona açık bu yönü toplumsal hareketler dönemlerinde en fazla eleştirilen boyutlarından biri olmuştur. Öte yandan Leah A. Lievrouw (2011: 2), yeni medya ortamlarında var olan sorunlara dikkat çekerek, “Yeni Medya ekolojisi,

toplumsal eşitlik, dayanışma, mahremiyet ve güvenlik, siyasal ve ekonomik katılım, özgürlük ve denetim, uzmanlık bilgisi, popüler bilgi konularında çelişkili durumlara sahiptir” tespitinde bulunmuştur.

Öte yandan bazı yazarlar online sosyal hareketlerin önemini ve etkisini sorgulamaktadır (van de Donk ve diğ., 2004: 18). Online sosyal hareketlerin potansiyel katılımcılara örgütlü bir hareket içinde yer alma deneyim sağlamasının yanında, konunun online aktivistler tarafından "eğlenceli ve macera" olarak algılanmasına, ciddiyetinde uzaklaşılmasına neden olduğu konusunda eleştirilmiştir. Yine de internet ve sosyal medya sağladığı avantajlar ile çevrimdışı aktivite ile birlikte, çağdaş protesto grupları için hayati bir öneme sahiptir.

Yaygın teorik varsayımlara göre; iletişim ve yeni medya araçları vasıtasıyla kurulan ilişki ağlar gevşek ve esnektir. Böyle bir yapıya katılmak ve ayrılmak nispeten kolaydır. Üye olan yada ayrılana herhangi bir prosedür uygulanmayan online aktivist gruplar içinde yer alabilmek için ise sosyal medya ağında kullanıcı hesabına sahip olmak ve ilgili sayfayı “beğenmek” yeterlidir. Bu esnek ağlar aynı zamanda toplumsal hareketlerin güçlü ideolojik tanımını ve karar verme tutarlılığını azaltabilmektedir.

“Her protesto hareketinin temelinde, bireyleri evlerinin rahatlığından ayırıp sokaktaki kaosa katılmaya ve hükümete karşı direnmeye teşvik etmek yatar. Sosyal medya, örgütleyicilerin benzer fikirli insanları az bir masrafla harekete dâhil etmesini sağlar; fakat insanların harekete geçmesinde tamamen etkili değildir. Kararsız bir birey toplantılara, çalışma gruplarına veya mitinglere katılmak yerine evinden kendisine belli ölçüde anonimlik sağlayan (devletin IP adreslerini kolayca takip edebilmesini saymazsak) ve fiziksel olarak sokaklara dökülmeye zorlamayan bir Facebook grubuna katılabilir veya Twitter yorumları okuyabilir. Buna rağmen, günün sonunda sosyal medyada örgütlenen bir protesto eyleminin başarılı olması için sosyal medya üyeliğini sokak eylemine dönüştürmesi gerekir” (Papic ve Noonan, 2011:167). Giderek ivme kazanan teknoloji ve hareketlerin artan çeşitliliği ve içerdiği farklılıklar toplumsal hareket gösterilerinin yöntemlerini kuşkusuz değişime zorlayacaktır (Tilly, 2004/2008: 231). Yeni toplumsal hareketlerin sosyal medyaya olan yönelimi bunun en önemli kanıtıdır.

Binark ve Löker (2011: 18), STK’lar İnternet’te Neler Yapabilir? sorusuna şu şekilde cevap vermektedir: Kendilerini tanıtabilir; eylemlerini duyuran takvimler kullanabilir; e-imza kampanyası düzenleyebilir; anaakım medyanın ele aldığı konularla ilgili eleştiri yapabilir ve alternatif enformasyon yayılabilir; alternatif haber kaynağına, diğer toplumsal hareketlere bağlantı verebilir; takipçileri ile etkileşim içine girebilir; takipçilerinin profil bilgilerini oluşturabilir ve paylaşabilir;

çevrimiçi anket uygulayabilir; yeni destekçiler bulabilir ve örgüt için fon ve kaynak oluşturabilirler.

4. GEZİ PARKI EYLEMLERİNDE ÇEVRECİ STK'LARIN SOSYAL MEDYA METİNLERİ ÜZERİNE SÖYLEM VE ÇERÇEVELEME ANALİZİ

4.1.Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ideoloji, hegemonya, güç ve iktidar ilişkilerinin şekillendiği alan olarak sosyal medyada, kolektif davranışa ilişkin söylemin nasıl çerçevelendiğini analiz etmektir. Bu doğrultuda Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin söylemin “teşhis, tedavi ve motivasyon” çerçevelerinin tespit edilmesi ve böylece kolektif hareketler ve söylem arasındaki etkileşimi keşfedilerek, söylemin bir süreç olarak kolektif hareketlerde anlamı nasıl inşa ettiğini ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

Bir metnin üslubu, bağlantıları ve çağrışımları söyleminin çerçevesini oluşturur. Söylem, bir durumun iyi ya da kötü olmasından çok, insanların konuya ilişkin ikna edilmesini amaçlar. Bu çalışma, “Gezi Parkı Eylemleri” örneği üzerinden yapılan bu nitel çözümleme ile sosyal medyada eylemlerin nasıl çerçevelendiği, bu çerçevelerin toplumsal hareketi yeniden üretildiğini, sözcük seçimlerinin ve cümle yapılarının çerçeveleri üretecek biçimde nasıl kurulduğu ve anlamlandırıldığı gösterilmeyi amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda toplumsal muhalefet dönemlerinde, hükümet dışı alanlar olarak STK'ların ürettikleri ve yaydıkları içeriğin “Söylem Analizi (Discourse Analysis)” yöntemi ile çözümlenmesi ve böylece toplumsal hareketi belirleyen çerçeveleri ortaya çıkarılması amaçlanan çalışmada, veri toplamada nitel bir araştırma yöntemine başvurulmuştur. Söylem analizi ile belirlenen içerik, “Çerçeveleme Analizi (Frame Analysis)” kullanılarak Benford ve Snow (2000; 1988 ve 1992)'un kolektif hareketleri analiz etmek ve anlamak için tanımladığı üç temel çerçeve işlevinin analizi yapılmıştır. Böylece, Gezi Parkı bildirisine imza atan çevreci STK'ların eylemlere yönelik “teşhis, tedavi ve motivasyon” söylemlerini çerçeveleme biçimleri ortaya koyulmuştur.

Kolektif hareketi anlayabilmek için hareketin taraflarının olayı/problemi tanımlama biçimlerini, olaya yükledikleri anlamı, bulunan çözümleri ve hareketi yönlendiren motivasyonları anlamak gerekir. Böylece sorunun/problemin ortaya çıkmasında kimin/neyin sorumlu olduğu, çözüm yolları ve alternatif yollar açıklanır ve insanlar değişime teşvik edilerek, toplu harekete geçme söylemleri hareketi inşa etmiş olur. Benford ve Snow (2000), kolektif hareketleri analiz etmek ve anlamak için “frame” kavramını kullanmıştır. Kolektif harekete geçirme süre-

cini ise üç temel çerçevede tanımlamıştır (Snow ve Benford 1988): teşhis (diagnostic framing), tedavi geliştirici (prognostic framing) ve motivasyonel (motivational framing). Çalışmada bu üç temel çerçeve ve onların tanımladığı temel (master) ve alt çerçeveler keşfedilmiştir. Çalışmada veri olarak ise sosyal medyada üretilen ve dağıtılan söylemler kullanılmıştır.

Sosyal medya, toplumsal muhalefet hareketleri için önemli bir aktördür. Dünya siyasetinde son dönemde, otokratik yönetimlerde artarda yaşanan gelişmeler ile sosyal medyanın toplumsal olayları ve sivil toplumu organize etme ve yönlendirmedeki rolü keşfedilmiş, sosyal medya, gerek yönetenler gerekse yönetilenlerin dikkatini çeken önemli bir güce dönüşmüştür. Sosyal medya günümüzde, geleneksel medyaya atfedilen, toplumsal alanda “egemen ilişkileri üretme, yerleştirilme ve meşrulaştırma” işlevini yerine getirmektedir. Egemen söyleme sahip olmak, aynı zamanda toplumun diğer kurumları üzerinde etkili olabilmeyi beraberinde getirir. Sosyal medya bu gücü toplumun genelinin ilgisini çeken içerik ve yine genelin ilgisini çekebilecek söylemler vasıtasıyla sağlamaktadır. Sosyal medyada gücün belirleyicisi ise daha fazla kişi tarafından beğenilmek ve ilgi görmektir. Böylece sosyal medya söylemi, iktidar sahiplerini yeniden üreterek, bu günün dünyasının seçkinleri “sanal elitler” ortaya çıkarmıştır.

İletişim araçları ve internet teknolojileri sayesinde sosyal olay hızla yayılmakta, farklı platformlarda tartışılan problem, geniş kitlelere ulaşarak, çoğu zaman politik tartışmaların ana gündemine dönüşmektedir. Arkasından sürüklediği kitleler sayesinde hızla büyüyen sosyal ağlar, bugün geline süreçte, tarihi yönlendirebilecek bir güce dönüşmüştür. İçerik paylaşımı ile iletişimde yeni bir süreci başlatan sosyal medya, kullanıcıyı aktif hale getirerek, içeriğin sadece tüketicisi değil aynı zamanda içeriğin belirleyicisi/üreticisi olabileceği ortamlar oluşturmaktadır. Sosyal medyada kullanıcılar etkin yani “aktif izleyici”dir. Bu yaklaşıma göre izleyici, basit bir şekilde davranan kişiler yerine, çevrelerine etki yapan aktif ajanlar olarak kabul etmektedir. Bu ajanlar etkinlikleri seçme yolları arasından amaçlarına uygun tercihler yapma erkine sahiptirler. Kavrama toplumsal hareketler açısından bakıldığında; tepkiler, örgütlenmeler ve protestoların kullanıcıların oluşturdukları içerik vasıtasıyla yayıldığını söylemek mümkündür.

Haiti’deki depremin görüntülerinin paylaşılması, Arap Baharı, Turuncu Devrim derken sosyal medya toplumsal olayların önemli bir aktörü haline gelmiştir. Kullanım kolaylığı ve hızlı yayılım sağlayan yapısı sayesinde sosyal medya kullanıcılarına önemli bir güç sağlamıştır. Washington Üniversitesinde çalışan bir grup araştırmacının, Arap Baharı’nda Twitter, Facebook, YouTube gibi sosyal paylaşım ağlarının süreçte oynamış olduğu rol üzerine yapmış olduğu çalışmada; özellikle Tunus ve Mısır gibi ülkelerde, Kuzey Afrika’dan, Orta Doğu’ya yayılan

özgürlük ve demokrasi temelli mesajların, sosyal medya aracılığıyla bir çığ misali büyüdüğünü, sosyal hareketler ve protesto eylemlerden beklentilerin daha da artırdığını ortaya koymuştur. Böylece ortak demokratik ve politik ideallere sahip insanların sosyal ağlar vasıtasıyla çok daha kolay organize olabileceğini; bu başkaldırıların kolayca sonuç verebilecek ve sonuçlarının tüm dünyada ses getirebilecek düzeye ulaşabileceğini göstermişlerdir. Sosyal medya sahip olduğu özellikler ve yakın gelecekte sosyal medya üzerinde yürütülen hareketlerin elde ettiği başarı ve etki, toplumsal hareketler için sosyal medyanın kritik bir araca dönüşmesinde etkili olmuştur.

Bugün Türkiye nüfusunun yüzde kırka yakınlık bir bölümü aktif olarak sosyal ağlardan birinin kullanıcısıdır ve bu kullanıcı oranları ile Türkiye, Amerika ve Avrupa'daki birçok ülkeyi geride bırakmıştır. Türkiye için çok yeni olmasına rağmen, geçmişteki örneklerinde olduğu gibi, başlangıçta hak ve özgürlükler konusunda farkındalık oluşturmaya ve çevreci duyarlılıklara dikkat çekilmesini amaçlayan Gezi Parkı eylemleri toplumsal hareket olarak sosyal medyadan fazlasıyla yararlanmış, kamuoyu sosyal medyanın enformasyon yaymada ve örgütlenmedeki gücüne tanık olmuştur. Olaylar başlangıçta çevre duyarlılığı, hassasiyetler, doğanın korunması gibi konularla kamuoyunun dikkati çekmiştir. İlerleyen süreçte şiddet olayları ve radikal grupların eylemleri olayların çok farklı boyuta dönüşmesine neden olmuş, çevreci grupların gerek söylem gerekse eylemleri ile bu gruplardan farklılaşma ihtiyacını doğurmuştur. Le Bon'un da belirttiği gibi kalabalıklar içindeki birey irrasyonel, duygusal, heyecanlı ve manipülasyona açıktır. Başlangıçta gayet insani bir tepki olarak ortaya çıkan Gezi Parkı eylemlerinin sonrasında yaşananlar ve şiddet açısından değerlendirildiğinde Gustave Le Bon'un bu tezini destekleyecek bulgular elde etmek mümkündür.

Gezi Parkı Eylemleri, iletişim, medya, sosyal medya, güç ilişkileri, mizah, karnavalesk gösteriler, hareket ruhu, kırmızılı kadın, penguenler, duran adam gibi pek çok simgesel unsurla uzun süre gündemde yer almış tartışılmıştır. Öte yandan olaylar çok farklı kanalların ve kaynakların mobilize edilmesin de sağlamıştır. Gezi Parkı eylemler sosyolojik bir olgudur ve bu eylemleri salt toplumsal bir eylem olarak görmek oldukça sığ bir bakış açısidir. Zira söz konusu olaylar ülkenin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik, sosyolojik pek çok olaydan etkilenmiştir. Bu nedenle, Gezi Parkı eylemlerini ele alırken iktidar ve toplum ilişkisini ve bu ilişki üzerinde teknolojik gelişmelerin belirleyiciliği de göz önünde tutulmuştur. Ülkenin yakın tarihinde önemli sosyal etkiler bırakan söz konusu olaylarda, iktidar gücünün ve söyleminin sanalla mücadelesinin örneklerini görmek mümkündür.

4.2.Çalışmanın Önemi

Yakın dönemde sosyal medya ve toplumsal hareketler üzerindeki etkileri üzerine yapılan çalışmaların çoğu Orta Doğuda yaşanan toplumsal hareketlere (özellikle Arap Baharı) odaklanmaktadır. Yapılan çalışmalarda genel olarak sosyal medyanın toplumsal hareketlerde bireyleri mobilize etme etkisine ele alınmıştır. Bu tez çalışmasında geçmiş çalışmalardan farklı olarak Gezi Parkı Eylemlerini “Yeni Toplumsal Hareketler” teorisi içinde değerlendirmiş ve sosyal medyanın söylem üreten bir araç olarak, anlamın yeniden üretimi, güç/iktidar ilişkilerinin temsili ve sözcük seçimleri açısından önemi ele alınmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın temel sorunsalı kolektif bir eylemin sosyal medyada söylemi yoluyla nasıl çerçevelendiğini analiz etmektir. Tüm ana ve alt çerçeveler ile Gezi Parkı Eylemleri kolektif bir eylem mi?

4.3.Çalışmanın Sınırlılıkları

“Türkiye'nin 27 Çevre Örgütü ve Paydaşından Gezi Parkı Ortak Açıklaması”nda yer alan STK’ların, Gezi Parkı eylemlerinin başladığı ve etkilerinin yoğun olarak gündemde olduğu 28 Mayıs ve 13 Eylül 2013 tarihleri seçilmiştir. Gezi Parkı ortak bildirisinde adı bulunan STK’lar şunlardır:

Ataköy Platformu, Asin ve Mandala Körfezlerini Koruma Platformu, Bayramıç Yeniköy Kazdağları Ekolojik Yaşam ve Tohum Derneği, Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, ÇEKÜL, Doğa Araştırmaları Derneği, Doğa Derneği, Doğal ve Tarihi Değerleri Koruma Derneği, Doğal Yaşam Derneği, Ege Derneği, EKODOSD, Ergene Platformu, Greenpeace Akdeniz, Gürsel Tonbul Organik Çiftliği, Hayvan Yaşam Haklarını Koruma Derneği, İstanbul Kuş Gözlem Topluluğu, ODTÜ Biyogen, Sinek Sekiz Yayınevi, Slow Food Ankara, Slow Food Fikir Sahibi Damaklar, Slow Food Yağmur Böreği, Sokak Bizim Derneği, TEMA Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı, WWF - Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), Yeryüzü Derneği, Yeşil Adımlar Derneği, Yeşilist. Bu STK’lar arasında ise Gezi Parkı ile ilişkili paylaşımlarda bulunan 13 STK’nın (Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, ÇEKÜL, Doğa Araştırmaları Derneği, Doğa Derneği, Greenpeace Akdeniz, ODTÜ Biyogen, Sinek Sekiz Yayınevi, Slow Food Fikir Sahibi Damaklar, Sokak Bizim Derneği, TEMA Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı, WWF - Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı), Yeryüzü Derneği, Yeşilist) paylaşımları analiz edilmiştir.

4.4.Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın amacı, “Türkiye'nin 27 Çevre Örgütü ve Paydaşından Gezi Parkı Ortak Açıklaması”nda yer alan STK’ların sosyal medya sayfalarında Gezi Parkı eylemlerine ilişkin söylemlerinin ne tür çerçevelerle sunulduğunu analiz etmek ve STK’ların söylemlerinde “teşhis, tedavi ve motivasyonel” söylemlerin nasıl çerçevelendiğini tespit etmektir. Çalışma, Gezi Parkı eylemlerinin başladığı ve etkilerinin yoğun olarak gündemde olduğu 28 Mayıs ve 13 Eylül 2013 tarihlerinde paylaşılan içeriğin, çerçeveleme analizi (Framing Analysis) ve söylem çözümlemesi (Discourse Analysis) tekniği ile analiz edilmesini kapsamaktadır.

Çalışma kapsamında, 28 Mayıs ve 13 Eylül 2013 tarihlerinin seçilmesinin nedeni, Gezi Parkı eylemlerinin bu süreçte yoğun olarak yaşanması ve eylemlerin kamuoyunun gündeminde geniş yankı bulmasıdır. Çalışmada, Gezi Parkı eylemlerinin çevreci STK’ların sosyal medya söylemlerinde hangi çerçevelerle ele alındığı ve nasıl çerçevelendiği analiz edilmiştir. Bu süreçte, ana akım medyanın olaylara ilgisizliğinin kamuoyu tarafından eleştirilmesi ve ana akım medyanın eylemlere ilişkin dezenformasyon ve doğru olmayan bilgiler yaydığına ilişkin bilgilerin sosyal medyada yayılması, insanları eylemler boyunca sosyal medyaya yöneltmiş, bu durum eylemlerde sosyal medyanın etkililiği artmasını sağlamıştır.

Araştırmada sosyal medya metinleri nitel araştırma yöntemi olan Van Dijk’ın söylem analizi ile incelenmiştir. Bulguların analizinde tarih sıralaması gözetenmiştir. Gezi Parkı Eylemleri sırasında çevreci STK’ların sosyal medyada paylaşıtları metinlerden hareketle, yeni toplumsal hareketlerde güç-hegemonya-muhalefet (direniş) anlamların söylem yoluyla yeniden üretilmesi oluşturmaktadır. Gezi Parkı Eylemlerinin sosyal medyadaki sembolik temsili üzerinden kurulan anlam ve adlandırmaların çözümlenmesi önemlidir. Bu çalışmada ideolojik metinler olarak sosyal medya metinleri, söylem analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu amaçla, özellikle toplumsal muhalefet dönemleri seçilmiş, bu süre içinde seçilen sivil toplum kuruluşlarının söylemlerindeki değişiklikler süreçsel, konjonktürel, zamansal ve güç ilişkileri açısından değerlendirilmiştir.

Çalışmada çözümler aracı olarak “Söylem Analizi” kullanılmıştır. Böylece araştırmaya dahil edilen sosyal medya metinlerde STK’ların olayları algılamaları ve değerlendirmelerinde söylemlerine yansıyan toplumsal ideolojileri belirlenmesi amaçlanmaktadır. Böylece söz konusu yapıların açık ve örtük ideolojik yapılarının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Söylem Analizi, toplumsal alana yerleşen, belli bir anlamı üretebilme amacıyla oluşturulmuş yazma ve konuşma biçimlerinin stratejilerinin nasıl ortaya çıkarılacağıyla ilgilidir. Söylem analizi dilsel araçları kullanır. Van Dijk’a göre, söylem analizinin amacı dilin kullanım

yapılarının sistematik bir şekilde ortaya çıkarılmasıdır (Van Dijk 1988: 21). Söylem ideolojiktir (Barker ve Galasinski, 2001: 65, 66). Söylem Analizi, toplumsal bağlam içerisinde üretilen söylemin bilişsel yapılarının geliştirilmesine ve söylemin ideolojik niyetinin ortaya çıkarılmasına yardım eder.

İdeoloji, günlük pratiklerde bireyler arasında paylaşılan uygulamalardır. Günümüz dünyası çoklu ideolojiler ve parçalanmış kimliklerin alanıdır. İdeolojiler söylemler yapılarına gizlenmiştir. Althusser'e göre toplumsal pratikler ve ideolojiler iç içedir. İdeoloji, tüm sistemin içinde, toplumsal varoluşun tüm biçimlerinde yer edinmiştir. Tüm sıradan ve olağan kurumlara, oluşlara ve toplumsal ilişkilere nüfuz etmiş, böylece toplumsal varoluşun tüm biçimlerinde yer edinmiştir (Althusser, 1970/2006: 128). Foucault, söylem içindeki iktidar yapılarını araştırır. İktidarın, metin içinde üretilen yapısına vurgu yapar. Devletin güç-iktidar yapısını zannedilenin aksine tüm güç ilişkilerinin içine dâhil eder. Böylece Foucault, iktidarı toplumun içinde var eder. Söylem iktidarın üreticisi ve ileticisidir (Mills, 2003: 119, 129). Söylem analizi ideolojik bir içeriğe sahip metinler için en uygun analiz yöntemidir. Her kitle iletişim aracı kendi ideolojisi üretmektedir. Bir kitle iletişim aracı olarak sosyal medya, kendi kitlesi ve yapısına uygun olarak, içeriğin üretildiği kendi ideolojisine sahiptir. Bu nedenle çalışmada sosyal medya metinleri yapısal anlamda incelenirken söylem analizinden faydalanılmıştır. Sosyal medya metinlerinin ideolojilerin meşrulaştırılması ve yeniden üretilmesine ne kadar katkıda bulunduğu sorgulanmaktadır.

Araştırmanın temel varsayımı sosyal medya metinlerinin ideolojik bir özellik gösterdiği ve çeşitli ideolojik unsurları ve güç ilişkilerini örtülü olarak bu metinlerde nasıl yapılandırıldığıdır. Bunun yanı sıra Gezi Parkı eylemlerinin çevreci STK'ların gözünden nasıl algılandığı ve sosyal medyada ne şekilde sunulduğu da önemli bir konudur.

Sosyal medyada yeni toplumsal hareketlere yönelik anlamların hegemonya-iktidar-güç-muhalefet yoluyla nasıl örtük ve gizli olarak yeniden üretildiği önemlidir. Sosyal medya metinlerinde anlamların kurulması ve bu metinlerin, Yeni toplumsal hareketler, Gezi Parkı Eylemleri üzerinden analizi yapılarak hegemonik iktidar-güç-muhalefet odaklı söylemlerin bu süreç içinde nasıl anlamlar ve yapılar yüklenerek aktarıldığı/sunulduğu incelenmiştir. Sosyal medya metinlerinde gerçekliğin sembolik temsili metnin politikasının kurgusu içinde gizlidir. Bu temsiller kullanılan kodlar (görsel ve sözel) sayesinde yeniden kurulur. Gerçekliğin stratejik bir kurgusu olan medya metinleri kültürün ortak sembollerinden hareketle anlamı kurgular. Sosyal medya metinlerinde gerçekliğin anlatsal ve görsel kodlarla yeniden yapılandırılması metinlerin çözümlenmesinde, gerçeklik

olarak sunulanın yapısökümüne uğratılmasını da gerekli kılar. Böylece bir yandan türün ortak sözel ve görsel kodlarına, diğer yandan da kültürel (bu kültür sanallıkla yoğrulmuştur) anlamlandırma biçimlerine ulaşılır. Sosyal medya metnlerinin gerçekliği üzerinden yapılan yapısökümü (çözümlemesi) ile sosyal medya metnindeki ideolojinin görünür olması sağlanır.

Sosyal medyada anlamın etkileşimli yapısı sayesinde, yani metnin alıcısı olan kitlenin de içeriğe etki edebilmesi sayesinde tekrardan kurgulanabileceği ve şekillendiği (üretildiği) görüşünden hareketle sosyal medya metnlerinin alıcısı konumundaki kitleye aktif bir rol yüklenmiştir. İçeriğin belirleyicisi iken bir yandan da içerik (paylaşım), oluşturduğu/kurguladığı gündemle alıcısının (kullanıcısının) da gündemini belirlemektedir.

Sosyal medya metinleri, farklı söylemlerin bir arada yer alabileceği “medya metnleridir”. Sosyal medyada anlam tıpkı diğer kitle iletişim araçlarında olduğu gibi hegemonik bir yapı içinde kurulur. Anlamı var eden karşıt anlamlardır. Sosyal medya yapısı gereği birbirinden farklı anlamları barındıran bir araçtır. Çok anlamlı metinler içinde çok anlamlılığı, metinlerarasılık, ironi, metafor, benzetme, eğretileme gibi söz sanatları kullanılarak sağlanır.

4.4.1. Söylem analizi

Söylem analizi, farklı disiplinlerin kullanmış olduğu, kapsamlı bir çözümleme yöntemidir. Psikoloji, siyaset bilimi, dilbilim, sosyoloji, iletişim gibi pek çok alanda, gerçekliğin ortaya çıkarılmasında “Söylem Analizi”ne başvurulmaktadır. 1940’larda doğan söylem analizi, başlangıçta sosyoloji ve lengüistiğin etkisiyle interdisipliner bir analiz yöntemine dönüşmüştür. Özellikle 1970’lerde “metinler” ya da “söylemler”, dilbilim, göstergebilim, edebiyat, psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi disiplinlerin çalışmalarında geniş ilgi görmüştür (Van Dijk, 1983). Farklı disiplinlerden dil kullanımına duyulan bu ortak ilgi, disiplinlerarası söylem çalışmalarına öncülük etmiştir (Sözen, 2014: 118).

Van Dijk’a göre Söylem Analizi, metnin sosyal etkileşim özelliğini irdelemektedir. Söylemi etkileyen toplumsal yapılar Van Dijk’in söylem analizinde önemli rol oynar. Metinleri önermesel değerleri açısından ele alan analizde söylemin ideolojik yapısı üzerinde durulur. Van Dijk’ın üzerinde özellikle durduğu sosyal kavramlar, bilinçlilik, anlam üretimi veya sezgi terimlerine karşılık gelmektedir (Sözen, 2014: 128). Söylem, metindeki makro ve mikro yapılar arasındaki etkileşimi oluşturan sosyal kavramların ürünüdür ve eylemseldir. Söylem Analizi ise medya metnlerini önermesel değerleri açısından ele almaktadır. Böylece kitle iletişim araçlarından yayılan mesajlar bir söylem ve metin olarak sözel

ve görsel kodlara göre analiz eder. Kısacası söylem analizinin çözümlemiş olduğu bu metinler yalnızca dili kullanmakla kalmaz, medyanın olanaklı kıldığı tüm kod sistemini içinde barındırmaktadır (Akca, 2009: 98). Van Dijk'in tanımına göre ise; toplumsal sorunlara yönelen, iktidar ilişkilerinin söylemsel karakterini ortaya çıkarmaya odaklı, söylemi tarihsel ve ideolojik bir işleyiş olarak gören ve bundan hareketle, metin ve toplum arasındaki ilişkiyi yorumlayıcı ve açıklayıcı bir çerçevede kurmaya çalışan çözümleme yöntemidir (Dursun, 2004: 11). Her ne kadar medya metinlerinin dilsel ve söylemsel yapıları çözümleme kategorilerini oluşturuyor olsa da, söylem analizinde medya metinlerinin düşünsel ve siyasi boyutu da önemlidir. Söylem analistleri öncelikli olarak metnin anlamı ile ilgilenirler. Söylem analizi, muhalif bir çözümleme biçimidir ve analizci, toplumsal eşitsizliğin metinler aracılığıyla üretilmesini açığa vurmada kesin bir tavır alır. Söylem analizinin nitel içerik çözümlemesinden en önemli farkı ise metni parçalara ayırmadan bir bütün olarak ele alması ve metin içindeki *egemen söylemin* nasıl inşa edildiğini ortaya çıkarmasıdır (İrvan, 2000: 81).

İdeolojiler büyük ölçüde söylem vasıtasıyla yayılmaktadır. İdeoloji, belli bir gerçeklik içerisinde kendini üretmekte ve insanlar mesajı doğrudan aldıklarını sansalar da söz konusu mesaj ideolojik söylemin filtresinden geçerek insanlara ulaşmış olduğundan insanların algıladıkları mesaj ideolojik bir mesaj olmaktadır (Uras, 1997'dan akt. Özer, 2001: 115). Yani bu demek oluyor ki medya vasıtasıyla kitlelere yayılan her türlü mesaj belli bir ideoloji süzgecinden geçmektedir. Böylece medyayı tahakküm altında tutan ideoloji, bu araçlardan yayılan söylemleri de kontrol altında tutabilmektedir.

Van Dijk (2003: 11, 12), ideolojilerin, toplumsal grupların karşılıklı olarak birbirlerinin pratiklerini denetlemesi ve eşgüdümünü sağlaması olduğunu vurgulamaktadır. Söylem analizi ile kitle iletişim araçlarından sistematik olarak yayılan mesajların ideolojik konumlanışı belirlenir. Metnin konusu, anlamları, kullanılan imalar, söylemin bütünü içinde kullanılan tasvirler, metnin semantiği içinde verilir (van Dijk, 1977). Fakat söylem tüm konuşmayı ya da metni kapsayan bir süreçtir. Bu nedenle, iletinin tüm boyutları ile ilgilidir. İletinin sadece içeriğini değil, onu dile getireni (kim söylüyor), otoritesini (neye dayanarak), dinleyiciyi (kime söylüyor?) ve amacını (söyleyenler söyledikleri ile neyi başarmak istiyor) kapsar (Çelik ve Ekşi, 2008). Kısacası kim nasıl ve niçin konuşuyor, yazıyor veya nasıl okuyor gibi sorularla başlayan söylem analizi varsayımlardan değil belirsizliklerden yola çıkar. Diğer analizlerden farklı olarak ayrıntılarla uğraşan söylem analizini üç ayrı boyutta tanımlamak mümkündür. Birincisi, analiz dilin kullanımı ile meşguldür, dili bir eylem ve etkileşim biçimi olarak ele alır. İkincisi,

söylem analizi dilin açıklama, anlama ve anlamlandırmaya ilişkin fonksiyonlarıyla ilgilenir. Üçüncüsünde ise analiz pragmatiktir; dili kullanan insanların dille ne yaptıkları sorusuna cevaben, bir söylemdeki lengüistik özellikleri inceleyen pragmatik bir yöntemdir (Sözen, 2014: 83). Söylem analizinde dil sosyal bir pratiktir. Toplumsal anlama ilişkin üretilen ve bireyler mübadele edilen her türlü söylem analizin inceleme alanına girer. İnceleme alanına dili alan söylem analizi, ifadelerin ve yazılı metinlerin retorik, yorumsal, sentaktik ve semantik olarak yeniden üretilen anlam ve ideolojileri ortaya çıkarır. Söylemi çözümlerken analist, anlamla ilgilenir. “Bu durumda bunun anlamı ne?”, “Neden bunu söyledi ya da bu durumda aslında kastettiği şey ne?” şeklindeki iki soru türü üzerinde odaklanır. Söylemde bireylerin neleri ihlal ettikleri, görmezden geldikleri ve muallâkta kaldıkları üzerinde durur. Söylem çözümlemesinde ana amaç, anlamlandırma ya da yorumlamadır (Barker ve Galasinski, 2001: 63, 64).

Söylem analizi katı kuralları ve ilkeleri olan bir yöntem değildir. Aksine metine işlevsel olarak yaklaşır ve söylem tercihleri işleve uygun olarak seçilir. Analizi yapan kişi ele alınan metni belirli kalıplara göre çözümler. Van Dijk’ın yöntemi ile metnin retorliğini kurgulayan toplumsal bağlantıları belirlenir. Van Dijk (1996), söylem analizini, baskın/egemen grup ve kurumların metinler ve konuşmalar yoluyla güçlerini nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini açıklayan analizdir (Akt. Sözen, 2014: 124, 125, 132).

Foucault, söylemde bilgi ve güç ilişkisi üzerine vurgu yaptığı çalışmasında, iktidarın bilgisiz var olamayacağını belirtmektedir. Aynı zamanda bilginin iktidar olmadan var olabilmesinin de olanaksızdır. İktidar söylem aracılığıyla elde edilmeye çalışılan güçtür. İktidarın bireyler üzerindeki tahakkümünü en önemlilerinden biri olan toplumsal normlar, medya metinleri aracılığıyla tekrar ve tekrar üretilmektedir. Bu nedenle medya, bireye neyi düşünmesi gerektiğinin bilgisini de sunmaktadır. Böylece iktidar, söylemle birey üzerinde egemenlik kurar. Böylece bireyi kontrol edilebilir özne ve nesnelere dönüştürür. Bu bağlamdan hareketle Van Dijk, medya metinlerinde üretilen söylemin ideolojiden bağımsız olamayacağını savunur. Söylem analizi bu medya metinlerini ve medyadan gelen mesajları birer konuşma ve metin tipi olarak analiz etmez. Söylem analizi daha sistematik olarak ve daha aşikâr bir şekilde, kitle iletişim araçlarının yaydığı “mesajların yapılarını” anlatır (Sözen, 2014: 120).

İdeolojik unsurlar dil kodları ile haberin içine yerleştirilmiştir. Söylem çözümlemesi ise bu dil kodlarından hareketle, haber metinleri içine yer alan ideolojik unsurlar, yapısökümüne uğratarak ortaya çıkartılır. Kısaca dilin incelenmesi olarak tanımlanabilecek söylem analizi, ifadelerin sözdizimsel ve semantik sınır-

larının ötesine gitmeyi ve bu ötede yatan anlam ve içeriği incelemeyi gerektirmektedir (Çelik ve Ekşi, 2008). Kullanım alanlarının da etkisi, çeşitli amaçlar ve yaklaşımlarla genişleyen çerçevesi, farklı söylem türleri, iletişim ortamları, iletişim amaçları, katılımcılar ve toplumsal değişkenler bağlamında yürütülen çalışmaları ile söylem çözümlemesi, bugün, dilbilimin çok yönlü ve belki de en geniş kapsamlı inceleme alanı kabul edilmektedir (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 163). Söylem analizi, dili bir eylem, iletişim formu, sosyal pratik olarak görme ve yorumlama özelliği taşır (Sözen, 2014: 79). İdeolojilerin aktarıcısı olarak söylem ve dil kullanımları, ideolojiler tarafından etkilenen sosyal pratiklerin başında yer almaktadır. İdeolojiler, toplumsal gruplar, kitle iletişim araçları, aile, okul vb. kurumlarda öğrenilir. Aynı zamanda bireyin hayatını kuşatan tüm söylemlerin içinde ideoloji yer almaktadır. Birey ideolojik fikirlerini kendini çevreleyen ortamda okuyarak ve dinleyerek öğrenir. Özellikle grupların üyeleriyle konuşurken söylemlerin çoğu ideolojik temelli görüşleri açıklar. Bireyler ideolojik fikirlerin çoğunu akranlarından ve ailelerinden başlayarak diğer grup üyelerini okuyarak ve dinleyerek öğrenir. Televizyon izleyerek, okulda ders kitaplarını okuyarak, reklamlardan, gazetelerden, romanlardan veya arkadaşlarının ve iş arkadaşlarının günlük konuşmalarına katılarak bir yığın konuşma ve metin formu aracılığıyla öğrenir (Van Dijk, 2003: 271). Bir olayı, durumu ya da kişiyi anlatırken kullanılan kelimeler ve seçilen sözcükler, kişinin ideolojik duruşuna ve o kişiye ya da duruma yönelik tutumuna bağlıdır. Sözel seçimler ideolojilerin tipik olarak sergilendiği ortamlardır. Bunun için bir metin söylemsel açıdan çözümlenirken, aslında o metnin ideolojisi ortaya çıkartılır. Söylem çözümlemesinin öncülerinde Van Dijk'ın da bahsettiği gibi haber söyleminde yer alan ideolojik unsurların ortaya çıkartılmasında metnin linguistik yapısından hareketle gazete haberlerinin sistematik olarak çözümlenmesi yapılır (Van Dijk, 1988: 9). Öte yandan söylem çözümlemesi ile metin içinde ima edilen anlamlar ortaya çıkartılır (Özer, 2001: 54). Söylem çözümlemesinde anlam, metnin içinde bütünlüklü olarak ele alınır. Haber metninde kullanılan kelimeler, cümleler ve görseller birbiriyle bağlantılı olarak anlamın tamamlayıcılarıdır. Kısacası söylem çözümlemesi, yazılı, sözel ve görsel metinler aracılığıyla oluşturulmuş anlamı inceleyen araştırma yöntemidir. Söylem çözümlemesi, dilin kullanımı ve iletişime dair bilişsel, sosyal, tarihi, kültürel ve politik bağlamların haber içerikleri, anlamları, yapıları ve metinlerinin içine nasıl işlediği sorusu üzerine odaklanarak; söylemin bu bağlamların yapısının nasıl içsel bir parçası olduğunu ve bunlara katkıda bulunduğunu araştırmıştır. Bu çerçevede, haberlerin örgütlenmesi ve anlamlarında sosyal ve politik yapıların oynadığı rol kadar, haberlerin okurların sosyal-bilişsel gelişimi ve değişiminde, elit görüşlerinin meşrulaştırılması ve yeniden üretilmesinde nasıl yer aldığı soruları da ele alınmıştır (Köker ve Doğanay, 2010: 15). Teorik açıdan güç ve söylemi

ilişkilendirmek mümkündür. Söylem çözümlemesi toplumsal problemlere yöneliktir ve güç ilişkilerini yansıtır (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 171). Söylem analizi güç ilişkileri gibi değerler, ideolojiler, kimlik tanımlamaları gibi çeşitli toplumsal olguların dilsel kurgulamalar yoluyla bireylere ve toplumsal düzene nasıl yansıdığı ve nasıl işlendiği ile ilgilidir (Van Dijk, 2003). Kısacası “söylem analizi, güç/bilgi, politik ve ideolojik ilişkilere yönelip, bu ilişkilerin belli bir söylem etrafında nasıl değişim ve dönüşüme uğradığını gösterir” (Sözen, 2014: 82).

Van Dijk, haber söylemleri veya haber metinlerini şu şekilde inceler: *Haber metni analizi*; Habere dayalı sosyal ve politik gündelik konuşmalar birer söylem pratiğidir. Böylece haber metinlerinden hangilerinin politik, ideolojik ve sosyal etkilere sahip olduğu ortaya çıkartılır. Metin anlam biliminde; haber ne hakkındadır? Haberde ne anlatılmak istenmektedir? Dil kullanıcıları için ne tür etkilere sahiptir? gibi sorulara cevap verilir. *Yerel ve küresel bütünlük/tutarlılıkta* konusunda ise temel önermelerin metnin bütününe nasıl kuşattığına bakılır. Van Dijk, haber metinlerine bir bütün olarak bakar. Zaman, durum, sebep ve sonuç arasında bağlantılar kurulur. Söylemin bir diğer unsuru ise *küresel tutarlılıktır*. Burada metnin anlam bütünlüğüne, başlıklar, spot ve özetin tutarlılığına bakılır. Van Dijk’ın söylem analizini diğer söylem analizlerinde ayıran nokta *sosyal kognisyon*’dur. Çeşitli düzeyde irdelenen haber metni ya da söylemi, nihai olarak kognitif ya da zihinsel şemaya benzer bir özelliklerle değerlendirilir. Söylem analizi anlamlar, fikirler ve ideolojileri açığa çıkartmak için olay hakkında metnin sahip olmadığı ancak dil kullanıcılarının zihinsel süreçlerine ilişkin anlamları gösterir. Metni üretenin ve onu okuyanın stratejilerinin ve kognitif temsillerinin ortaya çıkartılması söz konusudur. Üst yapılar: haber şemalar ile kastedilen ise haber başlıklarının fonksiyonu olup, onlar bu türden fonksiyonların ne olduğunu belirleyen şemalarca yapılır. Üst şema denilen bu tarz bir yapılanma, hikâye etmeye, yani olayı anlatmaya ve haber raporlarından oluşan hiyerarşik bir şema izlemeye dayanır. Şema ana-başlık, üstbaşlık, ana olaylar, bağlam, tarih, sözlü tepki ve yorumlardan oluşur. *Üslup ve retorik* ise bir olayın farklı kelimelerle ifadelendirilerek metne dönüştürülmesidir. Üslup seçimleri sosyal ve ideolojik etkileri açığa çıkarır; haber aktörleri ve olaylar; sosyal, iletişimsel durumlar ve gazetecinin fikirleri hakkında bilgi verir. Cümlelerin sentaksı da üslubun bir diğer görünüşüdür. Söylemler *sosyo-kültürel bağlamlardan* bağımsız olamaz. Söylem, kültür, ideoloji ve hayat tarzları üzerinden üretilir. Ve metnin okuyucu üzerindeki etkilerini inceleyerek keşfeder (Van Dijk’tan akt. Sözen, 2014: 120, 121, 122). Söylem analizi belli kurallara dayanır. Van Dijk, bir araştırma yöntemi olarak ilk kez 1983’de ortaya attığı söylem analizinin kurallarını, 1988’de yayınladığı

“News a Discourse” adlı kitabında belirlemiştir (İnal, 1996: 73, 99). Söylem analizi ele almış olduğu medya mesajlarını incelerken ve yorumlarken çözümleme birimlerine başvurur. Bu temel çözümleme birimleri şu şekildedir:

Makro Yapı Çözümlemesi;

Medya metinleri söylem analizinde, makro ve mikro yapı özümlemesi olmak üzere iki ana bölümde çözülür. Makro yapı çözümlemesinde metnin anlatısına, metinde işlenen temaya ve olayın çerçevelenış biçimine, metinde kurgulanan şemaya bakılır. Makro yapı çözümlemesi, tematik ve şematik olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır (Van Dijk, 1988: 30, 50). a. *Tematik çözümleme*: bu çözümlemesinde üst ve alt başlıklar, giriş ve spot önemlidir. Başlıklar olayın ilk olarak okuyucuya özetlendiğı bölümlerdir. Bunun yanı sıra, en fazla ideolojik unsur başlıkta yer alır (Van Dijk, 1991: 115). Öte yandan başlıkların ve giriş bölümünün olayın geneli ile bir tutarlılık içinde olması beklenir. Metinde tematik yapı içinde anlamsal bütünlük bir diğer önemli konudur. Başlıklar metnin genelinde savunulan düşüncüyü özetler. Ayrıca başlıklardan metnin ideolojisini okumak bölümdür. Bu nedenle başlıklar, Van Dijk’in analizinde başlı başına bir çözümleme birimidir. Metnin iletisini (mesajını) anlamak için, tematik yapısını çözümlemek gereklidir. Haberin girişı, spotu ve başlıklarının anlam bütünlüğü içinde kurgulandığı bölüm, özellikle söylem analizi açısından oldukça önemlidir. Tematik çözümleme ile olay örgüsünün analizi yapılır.

Metinde belli temalar ön plana çıkarılarak ya da gizlenerek veya aşırı vurgulanarak okuyucu üzerinde etki oluşturmak amaçlanır (Van Dijk, 1988: 30). Metnin niyeti tematik yapıda gizlidir. Haber içinde birden fazla tema olabilir. Bu temalar haberin içinde söylemsel olarak yapılandırılmış olarak verilir. Olaya dair özet bilgilerin yer aldığı giriş ve başlıklardan metnin temasını anlamak mümkündür. Tüm bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda, metnin tematik çözümlemesi yapılırken, metne şu sorular çerçevesinde bakılır: Ana metnin savunusu oluşturulurken ne tür kaynaklardan faydalanmış? Bu kaynaklar formel mi informal mi? Haberde öne çıkartılan ana tema ne? Haberin üst balığı alt başlıkları ile tutarlı mı? Ana başlık olayı çarpıtıyor mu? Olay anlatılırken yanıltıcı bilgilere başvurulmuş mu? Asıl olay nasıl sunulmuş? Olay anlatılırken hangi büyük ya da küçük harfle yazılmış kelimeler var mı?

b) *Şematik çözümleme*: makro yapının bir diğer çözümleme birimi şematik çözümlemedir. Durum ve yorum olmak üzere iki bölümden oluşan şematik çözümlemede, metin içinde gerçekliğin kurgulanışı ve olay örgüsü incelenir. Olay örgüsü ile söylem ilişkisine bu bölümde bakılır. Durum bölümünde olayın hikâye ediliş biçimine, olayın sunulduğu zaman dilimi ve olayın konjonktürüne bakılır.

Söylemde kurgulanan zaman, mekân, kişiler metinde yüklenen roller açısından değerlendirilir. Durum incelenirken, olayın teması ile metinde anlatılan olayın düzgün, yerinde ve sağlıklı olması beklenir. Olaydan çıkartılan sonuçlar değerlendirilir. Öte yandan olayın ardalanı da bu bölümde değerlendirilir. Ardalan bilgisi tarihseldir. Aynı zamanda olayın sosyal ve politik boyutlarına vurgu söz konusudur (Van Dijk, 1991: 115). Olayın geçmişinden gelen etkileri durum bölümünde değerlendirilir. Etkinin sunuluş biçimi ise yazarın olay karşısında takınmış olduğu tutma göre değişmektedir. Haberde, olayın ardalan bilgisinin düzgün verilmesi ve tarihsel bağlamının sunulmuş olması beklenir. Bağlam bilgisinde ise olayın diğer olaylarla bağlantısı verilir. Yorum bölümünde ise, haber kaynakları ve habere konu olmuş olayın taraflarının sözlü tepkileri incelenir. Ayrıca, olaya hakkındaki açıklamalara bakılır. Olayın taraflarının olaya bakış açıları değerlendirilir (Van Dijk, 1988: 34). Haberin sonunda olayı tanımlamak amacıyla yorumlar verilir. Bu yorumlar muhabirin dilinden ya da olayın taraflarından birinin dilinden verilebilir. Olayın taraflarının konu hakkındaki yorumlarına yer verilen bu bölümde, olayın niyetinin açıkça okunabilmek mümkündür. Olayla ilgili sübjektif değerlendirmelere yer verirken muhabir, olaya karşı olan kişisel bakış açısını yansıtan yorumları seçmektedir. Olayın doğuracağı sonuçlar, sebepler ve olayın meydana geliş biçimi ile ilgili yorumlar ve bu yorumların metinde ne kadar yer bulduğu çözümlemede analiz edilir.

Mikro yapı çözümlemesi;

Metnin Mikro yapı çözümlemesinde Sentaktik (cümle dizini), Lexical (sözcüksel) ve Retoriksel özelliklerine bakılır:

a) *Sentaktik çözümleme*: Metnin sentaksı çözümlenirken, metni oluşturan cümlelerin yapılarına bakılır. Cümlelerin sıralanışı, kalıpları, söz dizim kuralları ve kısa-uzun, basit-karmaşık, aktif-pasifliği incelenir (Van Dijk, 1988: 77, 81). Cümlelerin sıralanışı ve birbiri ile olan ilişkisine de yine Sentaktik çözümlemede bakılır. Aynı zamanda metin içinde cümlelerin kullanım amaçları da önemlidir. Kimi zaman söylem oluşturulurken benzer bilgiler saklı bırakılabilir, bu yüzden genellikle varsayımlar ortaya çıkar. Varsayımlara dayalı cümleler de metnin sentaktik çözümlemesinde oldukça önemlidir. Failin devlet yetkilisi ya da hükümet yetkililerinde biri olduğu durumlarda çoğunlukla başvurulanan yöntemlerdendir. Metinde genellikle bilginin daha az miktarı söylenir. Geriye kalan önemli bir kısmı sözel ya da görsel kodlar içinde gizlenmiştir. Söylem anlamsal temsiller yoluyla kurgulanır. Söylemi çözümlerken toplumsal temsil sistemlerini iyi analiz etmek gerekir.

b) *Lexical çözümleme*: Metinde olayı tanımlarken kullanılan kelimeler, aynı zamanda muhabirin olaya yönelik tutumunu da ortaya çıkartmaktadır. Kelime seçimleri, muhabirin veya editörün aktardığı olayı destekleyip desteklemediğini ortaya koyar. Bu nedenle ideolojik açıdan oldukça önemlidir. Yazar seçmiş olduğu kelimelerle bir kişiyi “özgürlük savaşçısı” ya da “terörist” olarak tanımlayabilir (Van Dijk, 1988: 81). Haberin anlatımında kullanılan, “belirtti”, “ifade etti”, “açıkladı”, “vurguladı”, “altını çizdi” gibi kelimeler seçilmişse, bu açıklamaları yapan kişinin desteklediği izlenimi doğar. Bunun yanı sıra, “iddia etti”, “ileri sürdü”, “ortaya attı” gibi fiiller kullanıldığında muhabir ve editörün, bu açıklamalara katılmadığı dolaylı olarak hissettirilmiş olur (Şeker, 2003: 104).

c) *Retorik çözümleme*: Metinde, anlatılanların inandırıcılığını artırmaya yönelik ve savunulan düşünceyi geçerli kılacak enformasyonlar ve bilgiler retorik açıdan çözümlenir. Metinde sunulan argümanlarla desteklenen olayın okuyanın gözünde inandırıcılığı artar. Olayın anlatımında seçilen her kelime retoriksel açıdan haberin anlatımını güçlendirmektedir. Ayrıca, anlatımı güçlendirmek için uzman görüşü, sayılar, rakamlar, numaralar, tarihler, hükümet yetkilileri ve tanık görüşlerine başvurulmaktadır. Bir gruba veya kulübe ait logo, amblem, işaret gibi unsurlar da retoriksel açıdan aidiyeti göstermek için kullanılmaktadır. İnandırıcılığı artırmak için muhabirler haberde görsel kullanmaktadırlar. Metnin çözümlemesi yapılırken kullanılan görseller de önemlidir. Haberin ikna ediciliğini ve inandırıcılığını artırmak için görgü tanıklarının anlattıklarına başvurulur. Fotoğraflar olayın ikna ediciliği ve inandırıcılığını artıran diğer unsurlardır (Van Dijk, 1988: 81, 82). Anlatıda sözcükler retoriksel açıdan oldukça önemlidir. Aliterasyonlar, benzerlik kurma, metafor, ironi (Van Dijk, 1983), mecazlar, benzetmeler, abartmalar, küçültmeler, metonimi ve kelime oyunları anlatımı retorik açıdan güçlendirmeye ve inandırıcılığını artırmaya yöneliktir. Ayrıca zıtlıklar da anlatımı retorik açıdan güçlendirmek için başvuru olan yöntemlerdendir. Olayın anlatımında başvuru olan sübjektif değerlendirmeler ya da olaya canlılık katmak için başka bir alanın kelimelerine başvurulması da retoriksel anlatımın başvurduğu yöntemlerdendir. Bu çalışmada sosyal medya söylemleri çözümlenirken Şekil 5.1’deki model referans alınmıştır:

SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

Şekil 5.1. Sosyal medya metinleri için söylem çözümlemesi modeli

Çerçeveleme analizi;

Son yıllarda toplumsal hareketler, çerçeveleme araştırmalarının popüler konularından biri haline gelmiştir. Sosyoloji, psikoloji, toplumsal hareketler, siyaset bilimi, iletişim gibi pek çok alanda sıkça kullanılan çerçeveleme analizi, medyanın kitleler üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmaların artması ile akademik ilgi alanlarından biri haline gelmiştir. “Çerçeveleme çalışmaları, psikoloji, sosyoloji ve siyaset bilimi alanında algılama, kanaat oluşturma ya da ikna üzerindeki etkilere eğilirken, iletişim alanında ise hem belirli bir çerçeveye göre oluşturulan iletişimsel metinlerin okur-izleyici-alıcı üzerindeki etkilerinin hem de habercilik pratikleri açısından oluşturulan iletişimsel metinlerin içeriklerinin incelenmesini kapsamaktadır” (Kılıç, 2011: 4). Haber metinleri gerçekliğin yeniden inşasıdır. Çerçeveleme ise içerik üretenler tarafından inşa edilen ve dolaşıma sokulan anlamlara vurgu yapmaktadır. İzleyici açısından bakıldığında ise çerçeveleme bir alımlama sürecidir.

Medyanın kamuoyunu şekillendirebileceği etkili yollardan biri de, olayların ve konuların belirli şekillerde çerçevelenmesidir. Çerçeveleme, bir konuyu sunan ve tanımlayan iletişim kaynağını kapsar. Bu noktada iletişim aracının doğası devreye girmektedir. Bilgi iletmek medyanın meşru amaçlarından biridir. Bunun yanı sıra kitle iletişim araçları, kitlelerin kamusal olayları yorumlayıp tartışmada kullandıkları referans çerçevelerini de sunar (Scheufele, 1999). Olayların ve konuların belirli şekillerde çerçevelenmesi, medyanın kamuoyunu şekillendirebileceği etkili yollardan biridir (Erdoğan, 2008: 36). Kitle medyası, olayları ve kişileri yorumlar ve yeniden inşa eder. Öte yandan yeni bir alan olarak sosyal medya, bu tartışmaların henüz oldukça dışında yer aldığını söylemek mümkündür. Oysa

kamu gündemini etkilemede ve olayları yönlendirmedeki sonuçları, son dönemde toplumsal hareketler üzerindeki etkisiyle açıkça ortaya çıkan sosyal medyanın, kamuoyunu yönlendirme, hatta belirleme gücüne sahip bir kitle iletişim aracı olduğunun izlerini görmek mümkündür. Sosyal medya da benzer bir işlevi yerine getirerek, gerçekliği kurgusal bir süreçten geçirerek sunduğunu söylemek mümkündür.

Çerçeveleme, bir sorunun insanlara nasıl görüneceğini/sunulacağını belirler. Çerçeveleme, konuların istendik yönde kamuoyunun dikkatini çekebilmek üzere bazı yönlerin seçilerek belli çağrışımlarla birlikte sunulmasının konu alır. Tıpkı bir resmi duvardaki diğer nesnelerden ayıran resim çerçevesi gibi, haberlerde de ele alınan konulara ilişkin durum tanımlarının yapıldığı ve bu sayede o meselenin nasıl tartışılacağını da söylendiğini ifade eder (Yüksel, 2007). Kitle iletişim araçları çerçeveleme, insanların olayı anlama ve anlamlandırmaları için belli yapılar ve yorum kalıpları sunar. Bir olayın aktarılmasında neyin önemli ve ön plana çıkartılması ve neyin arka planda tutulması gerektiğine karar verir. Metinde aktarılan sorunun ne olduğu, nedenleri ve çözüm yollarının belirli bir bakış açısından tanımlanması ve ele alınmasıdır. Bu rutinde, haber metini dünyaya açılan bir çerçeve olarak kullanılmaktadır (Çebi, 2003). Tıpkı bir eve dışarıdan bakan kişinin gördüğü pencereler gibi. Çerçeveleme de belli bir olaya yönelik insanlara bakabilecekleri anlam pencereleri sunar. Fakat bu pencerelere hangi boyuttan bakılacağını, hangi yönden ve ne ölçüde görülebileceğini ise pencereyi oluşturan karar vermektedir. Kısacası neyin önemseneyeceği, ön plana çıkarılacağına ve neyin göz ardı edilip saklanacağına çerçeveyi oluşturan karar vermektedir. Burada stratejik bir seçim söz konusudur. Olay ya da konular, onu anlatanın bakış açısına göre kavranması için belirli *seçme, anlama, yorumlama, vurgulama ve dışlama* (Iyengar, 1997: 244) kalıplarına göre düzenlenir. Çerçeveleme, kişilerin bir meseleyi inceleyip değerlendirirken, belli çerçevelere yani meselenin belli niteliklerine ve sonuçlarına yoğunlaşıp, diğer nitelik ve sonuçları dışarıda bıraktıkları süreci kastetmektedir (Tankard 2001: 95). Çerçeveleme, bir bilgiyi sınırlayarak onu çevresinden soyutlayan ve böylece dikkati içerideki anahtar unsurlara çeken bir pencere veya resim olarak anlaşılabilir. Bu bakış açısı ile çerçeveleme “dâhil etme” ve “dışlama” ile birlikte “vurgu” süreçlerini içerdiği söylenebilir (Hallahan, 1999: 207). Öte yandan çerçeveleme konunun ya da meselenin belirli yönlerini vurgulamak ve bu yönde dikkat çekmekle kalmaz aynı zamanda kamuoyunun konu hakkında değerlendirmede bulunmasını ve karar vermesini de kolaylaştırır.

Medyanın meseleleri sunum biçimi, kamuoyunun herhangi bir olaya ya da resme nasıl bakacağını, konuyu nasıl görüp, değerlendirip, düşüneceğine yönelik

mesaj ve bakış açılarını içeren çerçevelerden oluşmaktadır. Kişinin olayları ve bilgileri belirleme, algılama, teşhis etme ve adlandırmasına olanak sağlayan araç olarak çerçeveleme, medya meselenin bazı yönlerini seçmesi, konunun önemli hale getirilmesi ve böylece bir olgudaki bazı nedenlere dikkat çekilmesi anlamına gelmektedir (Dearing ve Rogers, 1996: 71). Gazeteler, haber dergileri ve ulusal televizyon haberleri üzerine yaptığı içerik analizinde, Entman, medya metnlerinde belirli bir referans çerçevesi ortaya koyan ve böylece bilginin işlenmesi üzerine hayati etki yapan beş özellik tanımlamıştır. Bunlar (1991: 7):

1. Önem hükümleri,
2. Ajan (aktör) ya da “Kim yaptı?” sorusunun cevabı,
3. Olası kurbanlarla özdeşleşme,
4. Kategorize etme (sınıflandırma) ya da olaylara etiket seçme,
5. Daha geniş ulusal bağlama yönelik genelleştirmeler.

İletişim çalışmaları alanında medya çerçevelemenin rolünü ve işlevini ilk olarak Entman (1993) “*Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*” çalışmasında araştırmıştır. Ona göre çerçeveleme ile algılanan gerçekliğin bazı yönleri seçip, iletişim metninde ön plan çıkartılarak ve önemli hale getirilir. Böylece olayın neden-sonucunu, ahlaki değerlendirmesini ve çözümünü desteklenir (Entman, 1993: 52). Burada söz konusu bir olayın ön plana çıkartılması ve vurgulanmasının yanında, dışarıda bırakılan, örtülen anlamların da çerçeveleme için önemli olduğuna dikkat çekilmektedir. Kısaca çerçeveler, bir olay ya da konu ile ilgili haberi anlamlı hale getirmek için oluşturulan; haberde nelerin içerileceğini, nelerin dışarıda bırakılacağını belirleyen genel bağlamdır (Atabek ve Uztuğ, 1998: 100).

Çerçeveleme, çoğu zaman insanlara normalmiş gibi görünen ya da dikkat çekmeyen durumları yeniden tanımlar. Bu durum toplumsal inşacı bakış açısının elinde tuttuğu toplumsal olarak inşa görüşüne dayanır. Çerçevelemeye konu olan olay ya da problem hatırlanabilir ve anlamlı olması için belirgin hale getirilir. Böylece çerçeveleme olayın etkisini artırmanın yanında, zihinde kalıcılığını da etkiler. Bir olayın farklı yönleri gösterilerek ve vurgulanarak ya da gizlenerek, önemsizleştirerek insanların olayı istenilen biçimde algılamaları sağlanır. Örneğin işsizlik konusu dışında deneylerden elde edilen sonuçlara göre, şebeke haberlerinin siyasal sorunları çerçeveleme biçimleri izleyicilerin nedensel ve çözümsel sorumluluk atıflarını önemli ölçüde etkilemektedir (Iyengar, 2002: 410). Kısacası çerçeveler, konuların ve olayların öğrenilmesini, yorumunu ve değerlendirilmesini etkileyebilmektedir. Örneğin; ABD’de halk üzerinde yapılan bir araştırmaya

göre AIDS'li birinin haklarını savunması için meselenin vatandaşlık hakları bakımından çerçevelenmesi gerektiğini, çoğunluğun zorunlu HIV testini desteklemesi için ise meselenin kamu sağlığı bakımında çerçevelenmesi gerektiğini bulmuşlardır (Pickle, Quinn ve Brown, 2002: 430). Kahneman ve Tversky ise karar alma süreçlerini etkileyen farklı çerçeveler üzerine yapmış olduğu çalışmasında, farklı sunumların, insanların tercihlerini nasıl etkilediğini incelemiştir. Bu çalışma, problemlerin çerçevelendiği yöntemdeki küçük değişikliklerin insanların kararlarını değiştirebileceğini göstermektedir. Bir problem farklı şekillerde çerçevelendiği zaman, tercihlerde de farklılıklar gözlemlenir. Aynı şekilde soruların, istatistiklerin çerçevelenmesi, tutum anketlerine ve kamuoyu yoklamalarına verilen yanıtları da etkilemektedir (Kahneman ve Tversky, 1981'den akt. Çobaner, 2013: 125).

Görüldüğü üzere haber/problem çerçeveleri, konuların ve olayların öğrenilmesini, yorumunu ve bu olayların değerlendirilmesini etkileyebilmektedir (Erdoğan, 2008). Öte yandan konu ve olaylara yaklaşım açısından gündem kurma teorisi ile karıştırılan çerçeveleme yaklaşımı, kimi yazarlara göre birbirinin devamı olarak görülürken, kimilerine göre ise çerçeveleme, insanların sadece ne hakkında konuştukları ve düşündüklerini değil, habere konu olan olay hakkında nasıl düşünüp konuştuklarını inceler (Pan ve Kosicki, 1993). Bu yönüyle gündem kurma ya da gündem belirleme yaklaşımından ayrılır. Gündem belirleme kuramına göre, kitle iletişim araçları kendi haber yapış pratiklerine, ideolojisine ve ekonomik politikasına uygun konuları seçip, bu konulara yer verilir. Böylece izler kitlede olaya yönelik istenilen tepkinin oluşması amaçlanır. Bu doğrultuda kamu gündemi ile kitle iletişim araçlarının gündeminin aynı olması istenir. Çerçeveleme kuramı ise, kitle iletişim araçlarının herhangi bir olayın belirli yönlerini, haber metninde seçme, vurgulama ve öne çıkarma ya da gizleme, önemsizleştirme söz konusudur. Çerçeveleme bu yorumlama sürecine yoğunlaşır.

Gitlin (1980: 7) medya çerçeveleri üzerine yapmış olduğu çalışmasında çerçevelemeden, dünyayı haber yapanlar için düzene sokan ve onların haberi ile kitleye iletebilmeleri için gereken anlam kalıplarını sunan, sembol kullanıcılarının rutin olarak söylemi düzenlemede kullandıkları; sözlü ve görsel, kavrama, yorumlama, sunum, seçme, vurgu yapma, etiketleme ve dışlama kalıpları olarak bahsetmektedir. Özetle çerçeveleme belli yorum kalıplarıdır (Snow, Rochford, Burke, Worden ve Benford, 1986). Bunun yanı sıra anlatıda kullanılan anahtar kelimeler, metaforlar, sözcük dizimi, semboller ve görsel unsurların her birinin bir anlamı vardır. Anlam bu unsurların içine stratejik olarak yerleştirilmiştir.

Gitlin, medyanın eylemleri daha sapkın göstermek için kullandığı bazı özel haber tekniklerinden bahsetmektedir. Bunlar; eylemleri önemsizleştirmek, zayıf

karşı gösterilere daha çok yer vererek kutuplaşma yaratmak, içsel fikir ayrılıklarını vurgulamak, eylemlere katılanların sayısını ve etkisini düşük göstererek bu grupları tahkir etmek, resmi görevlileri haber kaynağı olarak görmek, eylemleri aktarırken, belli bayraklar, simgelere, şiddet olaylarına fazlaca vurgu yaparak ve bunları kullanarak eylemcileri düşman göstermek, sağcı muhalefete aşırı ilgi göstermek gibi (Shoemaker ve Reese: 1997: 105). Medyanın haber çerçevelemesine verilebilecek en çarpıcı örnek, kimilerinin “terörist” diye adlandırdığı kişilere, diğerlerinin “bağımsızlık ya da kurtuluş savaşçıları” tanımında bulunmasıdır. İslamcı, irticacı, gerici, laik, anti-laik gibi sıfatlar, demokratik bir refleks, pamuk darbe, postmodern darbe gibi tanımlamalar, olayları kamuoyuna belirli bir çerçeve içerisinde sunmakta ve kamuoyunun kişi, parti ya da olayı, söz konusu çerçeve içinde algılaması, görmesi, düşünmesi ve değerlendirmesi beklenmektedir (Yüksel, 2004: 257, 258). Böylelikle metinde yapılan vurgu, öne çıkarma ya da gizleme ve önemsizleştirme yoluyla haber içinde bazı düşüncelere dikkat çekilirken, istenmeyen konular büsbütün görünmez hale getirilebilir. Olay ile bağdaşmayan veriler asıl amaçlanan ve bu nedenle fark edilir kılınan anlam çerçevelerinin yinelenmesi, bu çerçeve ile ilişkilendirilmiş sözcükler ve görsel malzemelerin çağrışımları ile örtbas edebilmesi ile gerçekleşir. Bu şekilde alıcının kafasındaki kategoriler ve basmakalıp tanımlamalar ve stereotiplerden oluşan yerleşik düşünceler, iletilerdeki anlamların yorumlanmasında alıcılara rehberlik etmiş olur (Entman, 1991: 12). Ona göre çerçeveler iletişimci, metin, izleyici ve toplum bağlamında şu şekilde ortaya çıkar: *İletişimci* düzeyinde; kaynak bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde çerçeveyi üretebilir. *Metinde*; belli anahtar kelimeler, sözcük öbekleri, sıradan sözcükler, klişeleşmiş imgeler, bilgi kaynakları vasıtasıyla yargılara tematik destek sağlayan cümlelerin varlığı ya da yokluğu. *İzleyicilerin* kaynaktan gelen çerçeveleri yorumlamalarını kendi kişisel çerçeveleri yönlendirir. Son olarak ise *toplumun* ortak kültürü çerçeveler üretebilir (Entman, 1993). Özetle çerçeveler, okuyucu/izleyicinin mevcut kişisel şemalarına hitap etmeli ve bunlarla ilişkili kategoriler, klişeler, basmakalıp imajlarla çağrışımlar uyandırmalıdır (Entman 1993).

Bertram Scheufele (2004) dört tür çerçeveleme etkisini olduğunu vurgulamıştır: Birincisi; alıcıların zihnindeki şemalar, medya çerçevelemesi yoluyla etkinleştirilebilir (etkinleştirme etkisi), ikincisi; değiştirilebilir (dönüştürme etkisi), üçüncüsü; henüz var olmayan şemalar medya çerçevelemesi ile kurulabilir (oluşturma etkisi) ve son olarak mevcut tutumlar değiştirilebilir (tutumsal etki). Şema, durumlar ve bireyler hakkında örgütlenmiş bilgilerden oluşan önceki deneyimlerden alınmış bilişsel yapıdır. Scheufele’nin (2004) ”bilişsel çerçeveler” olarak

adlandırdığı bu yapılar bireyler tarafından yeni bilgileri işlemek ve eskileri hafızadan çağırmak için kullanılırlar. Birey başka kaynaklardan gelen mesaj ve çerçeveleri kendi çerçeveleriyle işleme tabi tutar. Medya tarafından üretilen çerçevelerin bireyin kendi şemalarıyla rekabet etmesi gerekir. Bireylerin yorum ve anlama için kullandığı şemalar nedeniyle medya çerçeveleri her izler kitle üyesinin düşünceleri üzerinde aynı etkiyi yapmaz (Entman 1993).

Entman'a göre (1993: 52, 56) çerçeveler: *Problem tanımlar*: bir nedensel kaynağın neyi, hangi maliyet ve yararlarla yaptığını, genellikle ortak kültürel değerler bağlamında ölçerek tanımlar, *nedenleri tespit ederler*: problemi yaratan güçlerin tanımlanmasına odaklanır, *ahlaki yargılarda bulunur*: nedensel kaynakları ve bunların etkilerini değerlendirir. *Çözüm önerirler*: problem hakkında çözüm önerisinde bulunurlar. Bu çözümleri haklı gösterir ve onların olası etkileri hakkında tahminde bulunur. Tek bir cümle bu dört çerçevelerle işlevinden daha fazlasını yerine getirebilmesine rağmen bir metindeki birçok çerçeve bunlardan hiç birini de yerine getirmeyebilir. Herhangi bir metindeki bir çerçeve her dört işlevi de bir arada içermek zorunda değildir. Tankard (2001: 100) ise haber çerçevelerini tanımlamak ve ölçmede 11 maddeden oluşan analiz listesi sunmaktadır: 1. Başlıklar, 2. alt başlıklar, 3. Fotoğraflar, 4. fotoğraf alt yazıları, 5. Manşetler, 6. kaynak seçimi, 7. alıntı seçimi, 8. Tanıtımlar, 9. Logolar, 10. istatistikler ve şemalar, 11. son cümleler ve paragraflar.

Neuman, Just ve Crigler (1992: 63, 67), medya ve izleyici çerçevelerini karşılaştırdıkları çalışmada güncel olaylar ele alınırken izleyici tarafından geliştirilen çerçevelere değinmiş, böylece medya ve izleyici çerçevelerinin birbirine karşılık gelip gelmediklerini incelemişlerdir. Çalışmada, medya ve izleyici tarafından yaygın olarak kullanılan çerçeveler “insan etkisi (olaydan etkilenen kişilerin veya gruplar)”, “güçsüzlük (güç sahibi olanların güçsüzler üzerindeki egemenliği)”, “ekonomi (mali durumun etkisi)”, “ahlaki değerler (ahlaki kurallar ve normlara yapılan göndermeler)” ve son olarak da “çatışma çerçevesi (gazetecilerin çatışan yorumları içeren haberleri aktarmalarına yapılan vurgu)” şeklinde belirlenmiştir. Valkenburg, Semetko ve De Vreese (1999), yaptıkları araştırma ile Neuman ve diğerleri (1992)'ın belirlemiş oldukları çerçeveleri desteklemişlerdir. Valkenburg ve arkadaşlarına göre (1999: 555), medya söylemine beş tür çerçeve hâkimdir. Bunlar: sorumluluk, çatışma, insani ilgi, ahlakilik ve ekonomik sonuçlar çerçeveleri. *Sorumluluk çerçeveleri* bir konuyu ya da problemi, hükümete, bireye ya da gruba neden olma veya çözme sorumluluğunu yükler. *Çatışma çerçeveleri* izleyici ilgisini çekmek için bireyler, gruplar veya kurumlar arasındaki çatışmayı anlatır. *İnsani ilgi çerçeveleri* insan yaşamına dair hikâyeleri ve duygusallığı öne çıkarır. *Ahlakilik çerçevesi* bir olayı veya problemi dini ilkeler ya da

ahlâki kurallar bağlamında yorumlar. *Ekonomik sonuçlar çerçevesi* ise bir olayı, problemi veya konuyu bireyler, gruplar, kurumlar, bölgeler veya ülkeler için yaratacağı ekonomik sonuçlar açısından yorumlar (Semetko ve Valkenburg, 2000: 95). Bu çerçeveler Semetko ve Valkenburg tarafından medyada yer alan haberlerin ayrıntılı bir içerik analiziyle tespit edilmiştir. Araştırmacılar ayrıca elde ettikleri bu çerçevelerle ilgili deneysel bir tasarım yapmışlar ve söz konusu tür çerçevelerinin etkisini araştırmışlardır.

Haber metinleri üzerine çerçeve analizini geliştiren Tuchman, haber üreticilerinin olayları habere dönüştürürken aldıkları kararların önceden var olan çerçevelere adapte edilmesi şeklinde çalışan birtakım örgütsel rutinlerden söz etmekte ve bu rutinlerin bazı bakış açılarını yeniden üretirken bazılarını kullanım dışı bıraktığını ifade etmektedir. Toplumsal anlamların bu şekilde dolaşıma girmesi işleminde, bazen anlamların dönüşmesine rağmen iş yapış pratiğinin değişmediğini vurgulayan Tuchman, gündelik yaşama ilişkin gerçekliği düzenleyen haber çerçevelerinin hem bu gerçekliğin bir parçası olduklarını hem de onu parsellediklerini belirtmektedir (Tuchman 1978'den akt. Durur, 2011).

4.5.3. Toplu harekete geçirme söylemleri ve kolektif hareketlerin çerçevelenmesi

Çerçeveler gündelik olayların hemen hemen tümüne uygulanabilecek kurgusal bir süreçtir. Goffman (1974) gündelik yaşamda toplumsal durumları kavramak ve bunlara gerekli karşılıkları vermek amacıyla gerçekliğin çerçeve içine alındığını öne süren bir kavramsallaştırma geliştirmiştir. Çerçeveleme, toplumsal etkileşimi çözümlerken çok yararlıdır, çünkü bir ilişkiyi ya da olayı diğer ilişkilerden ya da olaylardan ayırt etmeyi dile getirmektedir (Mutlu, 2004: 62). Böylece olay kendi bağlamının dışına çıkarılarak yenide kurgulanır. Çerçeveler, olayları anlamlandırır, bireysel ve kolektif deneyimleri düzenleyerek, eylemi yönlendirmek işlevini yerine getirir. Çerçeveler öznel olmakla birlikte sadece zihinsel temelli değildir. Kişi, etkinlikleri ve toplumsal kuralları yönlendirirken belirli bir durum için kullanılan çerçeveyi uygulamayı öğrenir. Olayları, kişileri, meseleleri anlamakta kullandığımız çerçeveler gerçekte neler olup bittiğini tanımlar (Goffman, 1974'dan akt. Uysal, 2003: 3). Çerçeveleme, haber anlatısının birey üzerinde belli bir anlayış ve etki oluşturacak biçimde kurulmasıdır. İnsanların olaylara ve dünyaya bakış açısını şekillendirirler. Birey çerçeveleri, etki ve toplumsal hareket arasında doğrudan bir bağlantı kurmada sosyoloji kökenli toplumsal hareketler literatüründe irdelenmiştir. Bu bağlamda çerçeveleme çalışmalarının toplumsal hareketler literatürüne önemli katkıları olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal hareketler literatüründe kullanılan biçimiyle çerçeve (frame) kavramı

büyük ölçüde Goffman'ın (1974) eserinden alınmıştır. Ona göre çerçeveler, bireyin kendi hayat alanlarındaki ve daha geniş dünyalarındaki meselelerin “yerini belirleme, algılama, teşhis ve etiketlenmesine” yarayan “yorum şemalarıdır” (Goffman, 1974'den akt. Benford ve Snow, 2000).

Çerçeveleme teorisi, hareket katılımcılarını kolektif hareketlere teşvik amacıyla yorumsal şemalardan yararlanılmasını önerir (Benford ve Snow 2000; Snow ve diğerleri 1986; Snow ve Benford 1988). Carragee ve Roefs (2004)'e göre ise çerçeveler toplumsal mobilizasyon için stratejik araçlar oluşturmaktadır; zengin bir örgütlenme aracı

potansiyeline sahiptirler, toplumsal hareket örgütlerine ilave üye bulurlar ve hareketlerin gelişebilecekleri daha sempatzan bir siyasal çevrenin oluşturulmasına yardımcı olurlar. Kolektif hareketlerin medyada sunulma biçimini incelediği çalışmasında Gitlin (1980: 7), çerçeveleri, söylemin etkisiyle bağlantılı biçimde, söylemin rutin düzenleme aracı olarak kullanıldığı, seçme, vurgulama ve dışarıda bırakma süreçlerinin kavrama, yorum ve sunma şekli olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada Gitlin, eylemlerin medyada sunumuna ilişkin altı temel çerçeve belirlemiştir. Bunlar: önemsizleştirme, kutuplaştırma, iç çekişmelere vurgu yapma, marjinalleştirme, sayılarla küçültme ve hareketin etkisini küçültme şeklindedir.

Toplu harekete geçirme söylemi, hem bireysel tavrın ve algıların bir toplamı, hem de ortak anlamları müzakere etmenin ürünü olması (Gamson, 1992: 111'den akt. Benford ve Snow, 2000: 614) açısından çerçeveleme yaklaşımı ile bağlantılı çalışmalarda, son dönemde sıklıkla ele alınmıştır. Çerçeveler, olayları konuları anlamlandırma işlevini yerine getirir. Böylece bireyleri veya kolektif toplulukları istenilen düzeyde yönlendirme işlevi görürler. Bu noktada çerçeveleme toplumsal hareketler için oldukça önemli bir araca dönüşmüştür. Benford ve Snow (2000: 630) protesto döngülerini incelemede hâkim (master) çerçevelerin ve toplu (kolektif) eylem çerçevelerinin önemine işaret etmiştir. Entman ve Rojecki (1993: 171) ise toplumsal hareketlerde kurulan master çerçevelerin, insanların bu hareketleri destekleme ve uzlaşma sağlama ve harekete ilişkin *motivasyonlarını* nasıl etkileyebileceği üzerinde durmaktadır.

Gerhards ve Rucht (1992)'de Snow ve Benford (2000)'a benzer biçimde kolektif eylemin çerçevelendirilmesine ilişkin literatürü yine üç başlık altında toplamıştır. Bunlar: teşhis (diagnostik) çerçevelemesi (bir sorunun belirlenip suç ve neden atfetme), tedavi (prognostik) çerçeveleme (yapılması gerekenleri belirleme), motivasyon çerçevelemesi (iyileştirici veya düzeltici eyleme katılmak için çağrı) (Gerhards ve Rucht, 1992: 582).

Çerçeveleme bir konunun haberlerdeki nitelendiriliş biçiminin, onun, izleyici tarafından anlaşılma biçimini etkileyebileceği kabulüne dayanır. Pan ve Kosicki, inşacı bir yaklaşımla, haber söylemini oluşturan çerçeveleme araçlarını sözdizimsel (syntactical) yapı, senaryo metin (script) yapısı, tematik yapı ve retorik yapı şeklinde dört yapısal boyuta ayırmaktadırlar. Çerçeveleme bir haber söylemi oluşturma ve işleme stratejisi olarak veya söylemin kendisinin bir niteliği olarak incelenebilir. Pan ve Kosicki bu dört süreci şu şekilde açıklamıştır (1993: 56, 57):

1) Sözdizimsel (sentaks) yapılarının haber hikayesini gerçeklik olarak sunma, hegemonik bakış açısıyla bağlantılandırma ve toplumsal çarpıklıkları marjinalleştirme noktalarında işlev görmektedir. Sentaks, sözcük veya deyimlerin dizilişinde görülen kalıplar, cümle yapıları, haber başlıkları ya da manşetlerdir (Pan ve Kosicki, 1993: 59).

2) Senaryo metin yapısının, giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan bağlam bağımsız bir ünite olarak haber hikayesine insanların duygularına hitap eden kişiselleştirilmiş ve dramatize edilmiş bir nitelik kazandırdığını; Bir olayın hem genel haber değerine bağlı hem de izleyicinin kendi sınırlı duyu imkanlarını aşan haber ve olayları iletme niyetine bağlı senaryo yapıları, haber yazısının girişi ya da bitişini sağlayan metin yapılarıdır (Pan ve Kosicki, 1993: 60).

3) alt temalarla birlikte çok katmanlı bir hiyerarşi içerdiğini, varsayımlar ya da hükümler Tematik yapı, gazetecinin gözlemleri ya da haber kaynaklarının ifadeleri ile desteklenen haber hikayesinin mantıksal çıkarımlarda bulunmayı sağlama amacı taşıdığını ve ana temayı destekleyen gibi habercilerin, haberlerine nedensel bir konu yükleme eğilimlerini yansıtan tematik yapılar; bu yapılar ya açık neden sonuç beyanatları biçiminde olmakta ya da gözlemleri bir kaynağın doğrudan nakledilmesiyle bağlantılıdır (Pan ve Kosicki, 1993: 60, 61).

4) Retorik yapının ise, haber hikayesinin gerçekliğini ve etkisini arttırmak ve meşruiyetini sağlamak üzere kullanılan araçları ifade ettiğini anlatmaktadırlar (1993: 59, 62). Bu bağlamda, bir haber metni üzerinde yapılan çerçeve analizi de, haber metinlerindeki bu yapıları çözümleyerek habere konu olan şeyin ‘nasıl’ ortaya konduğunu ve bu şekilde toplumsal alandaki egemen çerçevelerin nasıl yeniden üretildiğini açıklamaya çalışmaktadır. Haberde kullanılan metaforlar ya da deyimler gibi hitabet araçları, habercilerin, elde etmek istedikleri etkiye göre üslup seçmeleridir (Pan ve Kosicki, 1993: 61, 62).

Çerçeveleme çalışmaları, genel olarak medya metinlerinde olayların/konuların nasıl yapılandırıldığı, söylemin yapısı ve anlamın kuruluşunu açığa çıkarmaya yönelik araştırmalardır (Kılıç, 2008: 50). Haberler, okuyucu ve izleyicilerden uy-

gun tepkiler alacak biçimde oluşturulur. İzleyici/okuyucunun tepkisi, haber çerçevelerinin baş sponsoru olan siyaset seçkinlerinin söylem ve eylemlerini de etkiler (Entman, 1991: 7). Bir metnin söylemsel alanını oluşturan tema, toplumsal gerçekliği inşa etme ve anlamlandırmayı sınırlandırma işlevleri nedeniyle aynı zamanda o metnin çerçevesidir denilebilir (Durur, 2011: 26). Söylem, çerçeveleme teorisi ile benzer özellikler taşımaktadır. Çerçeveleme teorisine göre bir olayın ya da konunun sunuluş biçimi, o konunun alımlanma biçimini etkilemektedir. Anlam, inşa edilen bir şey olarak ele alındığında, aynı olay ya da olgulara farklı anlamlar yüklenebileceği sonucu ortaya çıkar. Fakat bu anlamlandırma mücadelesinde alternatif söylemler yoluyla inşa edilen farklı anlamlar, üzerinde ‘rıza’ üretilerek toplumsal ‘oydaşma’ sağlanmış egemen söylem içinde marjinalleştirilerek ya da önemsizleştirilerek meşruiyetlerini kaybetmeleri sağlanır ve böylece egemen söylemin hegemonyası ve meşruiyeti yeniden üretilir (Durur, 2011: 23).

Söylem ile olayın istenilen bazı boyutları seçilmiş, vurgulanmış ve daha görünür hale getirilir. Bu doğrultuda çerçevelemeyi bir tür olarak değil bir “söylem” olarak ele alan Van Dijk (1988), Benford ve Snow (2000), Snow ve diğerleri (1986) Snow ve Benford (1988) ve Hall (1999a ve 1999b) gibi yazarlar da, haber metinlerinin egemen söylemlerin yeniden üretildiği bağlamlar olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekmektedirler (Durur, 2011: 24).

Çerçeveleri *ideolojiyi* taşıyan temel araçlar olarak kabul eden Gitlin’in izinden giderek ifade etmek gerekirse, haber çerçeveleri baskın ideolojinin taşıyıcısıdır ve alternatif çerçevelere belirli ölçülerde yer verilmektedir, dolayısıyla haber çerçeveleri baskın ideolojiyi yeniden üretmekte ve toplumsal uzlaşmayı sağlayarak meşrulaştırmaktadırlar (Durur, 2011: 25). Benford ve Snow’a göre toplu harekete geçirme söylemleri, faaliyetleri ve toplumsal hareket örgütlerinin kampanyalarına hem ilham kaynağı olup hem de meşrulaştıran eylem hedefli inanç ve anlamlar kümesidir (Benford ve Snow, 2000: 615). Onlara göre (2000: 615), toplu harekete geçirme söylemleri iki temel özelliğe sahiptir: Bunlardan birincisi eylem hedefli fonksiyondur. Bu bir toplumsal hareketin “temel söylem geliştirme işlevleri”ni ifade eder. İkincisi: Bu temel söylem faaliyetleriyle ilgilenen etkileşimli ve söylemsel süreçlerdir ve bu sayede toplu harekete geçme söylemini üretirler (Snow ve Benford, 1992’den akt. Benford e Snow, 2000: 615). Snow ve Benford (1988) öz söylem işlemlerini “teşhis söylemi” (problem tespiti ve suç atıfları), “tedavi söylemi” ve “motivasyonel söylem” olarak üç aşamada kavramlaştırır. Bu öz söylem faaliyetlerinde bulunurken hareket aktörleri “konsensüs yaratma mobilizasyonu”nun birbiriyle ilgili problemlerine dikkat çeker. Basitçe ifade edilirse, birincisi görüş birliğini besler veya kolaylaştırır fakat ikincisi eylemi besler veya kolaylaştırır ve insanları seyirci konumundan eylemci durumuna götürür

(Benford ve Snow, 2000: 615). Benford ve Snow'un bu kavramsallaştırmasına benzer biçimde Entman (1993: 51, 52)'a göre çerçeveler, "sorun"u tanımlar "teşhis" koyar ve bu soruna yönelik "çözümler" önerir.

Benford ve Snow, (2000: 614) "*anlam inşası (meaning construction)*" olarak tanımladığı çerçevelemeye, aynı zamanda, insanların kolektif hareketlerde bir araya gelmelerini sağlamanın yolu olarak önemli bir görev yüklemektedir. Çerçeveleme yaklaşımına göre kolektif eylem, katılımcı bireyleri birbirine bağlayan ortak çerçevelerden hareket etmektedir. Her toplumsal hareket kendi anlam kümelerini oluşturur. Benzer biçimde her toplumsal harekette her grup kendi bakış açısına göre bir "*çerçeveleme faaliyeti*" oluşturacaktır. Yani, kolektif bir biçimde sorunların ortak adını koyup (diagnosis), bunlara ortak çareler üretip (prognosis) ve bundan sonraki eylemlere ve faaliyetlere insanların katılması için nedenler sunmaları (motivation) gerekmektedir.

Sorunun ortaya çıkmasında kimin, neyin sorumlu olduğu açıklanırken, alternatif ayarlamalar yaparken ve birbirini değişim gerçekleştirmeye teşvik ederken, toplu harekete geçme söylemleri kısmen inşa edilmiş olur (Benford ve Snow, 2000: 615). Benford ve Snow (2000), kolektif hareketleri analiz etmek ve anlamak için söylem olarak tanımladığı "frame" kavramını kullanır. Bu süreçleri de üç temel çerçeve işlevi ile tanımlamışlardır (Snow ve Benford, 1988): teşhisçi (diagnostic framing), tedavi geliştirici (prognostic framing) ve motivasyonel (motivational framing):

1. *Diagnostic (teşhis) söylemi* problem ne? Ne tür bir problem var? sorularını sorar. Diagnostic çerçeveler problemin ya da konunun teşhis edilmesini amaçlar. Kolektif hareket katılımcılarınca problemin tanımı ve anlamını ifade eder. Ayrıca problemin sorumlularının belirlenmesi ve sorunun ya da suçun atfına yönelik tespitlerde bulunur.

2. *Prognostic (tedavi) söylemi* tanı çerçevelemesi tarafından belirlenen sorunla başa çıkmak için çözümler, stratejiler ve taktikler sunar.

3. *Motivasyonel söylem*, insanları harekete çağırmak ve onları harekete katılmaları için yollar arar. Benford ve Snow (2000)'un bu ayırmadan "teşhis söylemi görüş birliğini besler ve kolaylaştırır, teşhis söylemi temelde hasım ve düşmanca söylemleri de barındırır. Böylece "iyi" ile "kötü" arasındaki sınır belirlenir. Bu nedenle teşhis söylemi "sınır belirleme söylemleri" olarak da kavramsallaştırılmıştır. Aynı zamanda teşhis söylemi, karşı söylemin belirlenmesi ve işlevsel hale getirilmesini de kapsar. İkinci söylem işlevi olarak "tedavi söylemi" ise eylemi besler ve insanları seyirci konumundan eylemci konumuna geçirir. Problem için

önerilen çözümün ve harekete geçirilme stratejilerinin aktarılmasıdır. Mobilizasyon için yapılması gerekenleri sıralar. Son temel söylem biçimi ise “Motivasyon söylemi”dir. Motivasyon söylemi, uygun güdü kavramının inşasını içerir. Harekete geçmeye davet eder ve sorun olan durumun düzeltilmesinin gerekçelerini açıklar (Benford ve Snow, 2000: 617). Benimsenen harekete geçirici güdüler ile harekete katılım ve hareketin devamlılığının sağlanması, aynı zamanda diğer iki unsurun etkisinin artırılması amaçlanır. Ayrıca motivasyonlar, toplumsal harekete olan içsel bağlılığı besler ve artırır.

Snow ve arkadaşlarının toplumsal hareketler için geliştirdikleri çerçeveleme yaklaşımı, toplumsal hareketin kültürel yönlerini anlamlandırmada önemlidir. Bu çalışma, çerçeveler ile ilgili kültürel fenomenler arasındaki ilişkiler ve bunların hareket (mobilizasyon) üzerindeki etkileri üzerinedir. Buna bağlı olarak çoğu toplumsal hareket araştırması çerçeveleme analizine yorumlayıcı bir yaklaşım sergilemiştir (Levin, 2005). Ensink ve Sauer’in (2003: 1, 23) dilbilimsel söylem analizinde çerçevelerin rolüne ilişkin çalışmalarında da vurguladıkları gibi, çerçeveler hem bir ‘şey’in kendisini hem de o ‘şey’in algılanma şeklini yapılandırır. Ensink ve Sauer bu çalışmalarında çerçeveleme kavramını dilbilimsel söylem analizinin en önemli ögesi olarak ele almaktadırlar (2003: 1, 23). Toplumsal hareket eylemcileri, üyeler, hasımlar ve kenardakiler (tarafsızlar) veya gözlemciler için anlam yaratıp, onu sürdürme işiyle aktif biçimde uğraşan aktörler olarak görülürler (Snow ve Benford, 1998).

Goffman’a göre söylem (frame) bireylerin kendi hayat alanlarındaki ve daha geniş dünyalarındaki olayların “yerini tespit etme, algılama, teşhis ve etiketlemesine” yarayan “yorum şemalarıdır” (Goffman, 1974’den akt. Benford ve Snow, 2000: 614). Söylemler olaylar ve hadiseleri anlamlı kılar ve bu sayede tecrübelerin organize edilmesi ve eylemi yönlendirme işlevi üstlenir. Toplu harekete geçirme söylemleri de bu yorumsal fonksiyonu “dış dünyanın” yönlerini basitleştirerek ve yoğunlaştırarak kendi yorumsal fonksiyonunu yerine getirirken bunu “potansiyel takipçileri ve üyeleri harekete geçirmek, kenardakilerin desteğini kazanmak ve rakipleri pasifize (nötralize) etmek niyetiyle” yapar (Snow ve Benford, 1988: 198).

Çerçeveleme teorisinin alımlayan üzerine yapılan araştırmalardan beslenen, “etki” ve çerçevelerin oluştukları bağlam içinde üretim biçimine, ilişkilere ve söylem yapılarına odaklanan “içerik” olmak üzere temelde iki boyutu bulunmaktadır. Çerçeveleme, medya üzerine yapılan araştırmalarda iki düzeyde ele alınmıştır. Bunlardan biri medya çerçevelerinin izleyici/okuyucu üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelirken, bir diğeri ise medya metinlerinde üretilen çerçevelerin içerikleri hakkındadır. Bu çalışmada çerçevelerinin etkilerinden ziyade, içerik

üretimi üzerinde durulmuştur. Çerçevelemenin sonuçları bireysel ve toplumsal düzeyde anlaşılabilir. Bireysel düzeydeki sonuç, belirli çerçevelere maruz kalmaya bağlı olarak bir konu ile ilgili tutumların değişmesi olabilmektedir. Toplumsal düzeyde ise çerçeveler, siyasal toplumsallaşma, karar verme ve toplu eylemler gibi sosyal düzeydeki süreçlerin şekillenmesine katkıda bulunabilmektedir. Çalışmada ayrıca master (ana/temel) çerçeveler belirlenmiştir. Master çerçevelerin toplumsal hareketleri yönlendirme etkisi bulunmaktadır. Çerçeveleme ile toplumsal hareketler farklı boyutlara yönlendirilebilir. Master çerçeveler toplumsal hareketin alanını genişletir. Böylece toplumsal harekete daha geniş kitleler de dahil olur. Araştırmada, Benford ve Snow (2000) ve Snow ve Benford (1988; 1992) kolektif eylemi analiz etmek ve anlamak için söylem olarak tanımladığı üç temel çerçeve işlevinin analizi yapılmıştır.

Bu üç temel işlev: Teşhis (diagnostic framing), tedavi geliştirici (prognostic framing) ve motivasyonel (motivational framing) söylem şeklindedir.

Gezi Parkı Eylemleri sürecinde basın bildirisine imza atan çevreci sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya paylaşımlarının analiz edilmesi sonucu belirlenen Teşhis (diagnostic framing), tedavi geliştirici (prognostic framing) ve motivasyonel (motivational framing) söylem çerçevesi ve master (ana/temel) söylem çerçeveleri ve alt söylem çerçeveleri ise şu şekildedir:

Çizelge 5.1. Kolektif eylem çerçeveleri

Teşhis Söylemi Çerçevesi	Tedavi Söylemi Çerçevesi	Motivasyonel Çerçevesi	Söylem
<i>Şiddet Çerçevesi</i>	<i>Kolektivite Çerçevesi</i>	<i>Korku Çerçevesi</i>	
Direnış Çerçevesi Ekoloji Çerçevesi Temel Haklar Çerçevesi Sivil Dayanışma Çerçevesi	Yapısal Çözümler Çerçevesi Örgütlenme Çerçevesi Birlikte Hareket Etme/ Kolektivite Çerçevesi	Bilişsel İkna Çerçevesi Duygusal İkna Çerçevesi Rasyonel İkna Çerçevesi	
<i>Kimlik Çerçevesi</i>		<i>Yumuşatılmış Çerçevesi</i>	<i>Güç</i>
İyi Olan Çerçevesi Kötü Olan Çerçevesi Biz Çerçevesi Öteki Çerçevesi			

a) *Teşhis Söylemi (diagnostic framing) Çerçevesi*: Problemi tanımlar, problemin nedenini ortaya koyar, problemin/konunun teşhisini yapar. Adeta doktor gibi olayın oluşumuna, geçmişine ve nedenine yönelik öngörülerde bulunur. Belirtileri, bulguları ve olayı/konuyu her yönüyle değerlendirilir, olay ve olayın taraflarına yönelik sınırları aktarır. Olaya/konunun iyi-kötü yönlerine ilişkin tanımlamalarda bulunur. Probleme neden olan güçler ortaya koyulur. Karşı söylemler ve bunlara yönelik geliştirilen argümanlar verilir. Ayrıca “hasım/suç”, “biz ve öteki”

ayrımını yapar. Bu bağlamda olaya/konuya yönelik çevreci sivil toplum kuruluşlarının sosyal medya söylemlerinden elde edilen veriler ışığında belirlenen olayı tanımlamada kullanılan “master çerçeve” “Şiddet Çerçevesi”dir. Üç alt başlık altında sınıflandırılan Şiddet Çerçevesi; insana karşı uygulana “Direniş Çerçevesi”, doğaya karşı yapılan “Ekoloji Çerçevesi”, temel haklara karşı yapılan, “Temel Haklar Çerçevesi” ve farklılıkların yok edilmesi ve farklılıkların birlikteliğine karşı yapılan ise “Sivil Dayanışma Çerçevesi” alt çerçevelerinde ele alınmıştır. Bunun yanı sıra Teşhis Söylemi Çerçevesinin bir diğer master çerçevesi ise “Kimlik Çerçevesi”dir. Hareket kimliğini oluşturmaya yönelik söylemler ise; “İyi Olan Çerçevesi, Kötü Olan Çerçevesi, Biz Çerçevesi, Öteki Çerçevesi” altında ele alınmıştır. *Direniş Çerçevesi*: Olayı direniş olarak tanımlayan/teşhis eden söylemlerden oluşmaktadır. *Ekoloji Çerçevesi*: olay/problemi çevre sorunu boyutunda değerlendirmektedir. *Temel Haklar Çerçevesi*: Olayı belli bir hak mahrumiyeti ya da temel haklar boyutunda ele almaktadır. Kişi yasalarla belirlenmiş bir takım temel haklara sahip olmakla birlikte, bir de yaptırımı daha çok ahlaki boyutla ilişkilendirilebilecek haklar da söz konusudur. *Sivil Dayanışma Çerçevesi*: Bu çerçevede olay/problem sivil dayanışma ya da sivil toplum olayı olarak değerlendirilmektedir. *İyi Olan Çerçevesi*: İyi ve kötü kavramları, olaya bakış açısı ve yüklenen değere göre değişmektedir. Bu bağlamda iyi kavramı değerler boyutunda ele alınması gereken bir kavram olup, “iyi” olarak nitelendirilen şey söylemin sahibinin olaya bakışını göstermektedir. “İyi Olan Çerçevesi”, durumun iyi yönlerini, değerini göstermeye yöneliktir. *Kötü Olan Çerçevesi*: Benzer biçimde durumun kötü yönlerini göstermeye yöneliktir. *Biz Çerçevesi*: Kolektif harekete yönelik kimlik oluşturma amacını taşıyan çerçevedir. *Öteki Çerçevesi*: Biz bir kolektif kimlik olarak öteki üzerinden kurulur. Bu nedenle hasım ya da karşı söylemlerin kaynağı olan öteki üzerinden olumsuz anlam üretilir. b) *Tedavi Söylemi (Prognostic Framing) Çerçevesi*: Tedavi Söylemi, tanı çerçevelemesi tarafından belirlenen sorunla başa çıkmak için çözümler, stratejiler ve taktikler sunar. Prognostik Çerçeve ile sürece ilişkin sunulan iddialar, konuya ilişkin olarak sunulan çözüm önerileri verilir. Bu bağlamda kolektif hareketlerin en belirleyici boyutu olan “Kolektivite Çerçevesi”, olaya ilişkin tedavi söylemini master çerçevesidir. Buna göre belirlenen alt çerçeveler ise; “Yapısal Çözümler Çerçevesi”, “Örgütlenme Çerçevesi”, “Birlikte Hareket Etme/ Kolektivite Çerçevesi”dir. *Yapısal Çözümler Çerçevesi*, Toplumsal yapı ile birey arasında kurulacak ilişkiler toplumsal düzendeki bozuklukları çözer. Yapısal çözümler ise sistemin iyi işlemeyen yönlerine ve bunun düzeltilmesine yönelik yapılabileceklerle vurgu yapar. Yapısal problemler tarihsel bir artalanla sahiptir. Bu nedenle birden fazla konu ile bağlantılı olarak ele alınabilir. *Örgütlenme Çerçevesi*, Kolektif hareketler sponstan ve rastgele ortaya çıkmış yapılar değildir. Kendi içinde bir yapılanmaya ve

merkezi bir örgütlenmeye ihtiyaç duyarlar. Geçmişte pek çok kolektif hareketin bir karizmatik lider çevresinde örgütlendiğini görmek mümkündür. Bu çerçevede, kolektif eylemde “Tedavi Edici Söylem Çerçevesi”nde örgütlenme üzerine yapılan söylemleri kapsamaktadır. Cohen’in (1999: 110,112) vurguladığı gibi kolektif hareketin gerçekleşmesi için sosyal bir bunalım sonucu harekete geçen bireylerden öte, kaynakları kendi çıkar ve istekleri doğrultusunda rasyonel olarak talep eden bireylerin örgütlenmesine gereksinim duyulmaktadır. *Birlikte Hareket Etme/ Kolektivite Çerçevesi*: Kolektif hareketler resmi ağlar gibi gayri resmî birlikliliklere de ihtiyaç duyarlar. Melucci (1999)’nin çatışmacı kültür ve kolektif bir kimliği paylaşan bireylerin ağı olarak kavramsallaştırdığı “Hareket Ağları” kavramında olduğu gibi, sosyal hareketler içindeki resmi örgütlenmelerle birlikte gayri resmi ilişkiler ağlarını da dikkate almaktadır (1999: 91). Bu sebeple kolektif hareketlerin teşhisinde birlikte hareket etme ağlarını tanımlayan söylemleri belirlemek önemlidir. *c) Motivasyonel Söylem (motivational framing) Çerçevesi*: insanları harekete çağırmak ve onları harekete katılmak ve mobilizasyon için üretilen söylemler, çizilen çerçevedir. Başarılı bir mobilizasyon için gerekli çerçevedir. Aktivistleri sosyal eyleme iten nedenler belirlenir. Motivasyonel Söylem Çerçevesi ile hareketin güdüsü aktarılır. Hareket katılımcılarında “biz bu kolektif harekette sizin ne istediğinizi biliyoruz ve sizi destekliyoruz” düşüncesini oluşturmaya amaçlar. Bunun yanı sıra hareket katılımcılarına, yapılanların sonuç verdiği düşüncesi aktarılır. Araştırmada ele alınan Gezi Parkı söyleminin belirlenen “Motivasyonel Söylem Çerçeveleri” şu şekildedir: “Korku Çerçevesi, Bilişsel İkna Çerçevesi, Duygusal İkna Çerçevesi, Rasyonel İkna Çerçevesi, Yumuşatılmış Güç Çerçevesi”.

Bilişsel (Kavramsal) ikna çerçevesi: bireylerin olay hakkında gerekli bilgileri elde edebilmelerine imkân tanır. Bunu, nesne ya da nesneler arasındaki ilişki ile sağlar. Kişinin farklı olaylar veya ilişkilere yönelik oluşturduğu şemaların ortak bir bileşimidir. Bu çerçevede, bireylerin kısa yoldan olay hakkında bilinçlenebilmeleri ve böylece olay hakkında çıkarımlarda bulunabilecekler bilgileri iletir. Bilişsel ikna ile bireyde olayla ilgili düşünmesi gereken bütün çerçeveler sunulduğu algısını oluşturma amaçlanır.

Duygusal İkna Çerçevesi: bireyin olayla duygudaşlık kurması amaçlanmaktadır. Böylece kendi ile aynı fikirde insanların olabileceği ve olaydan zarar gören insanların neler yaşadığı ya da yaşayabileceğine ilişkin empatik süreci işler kılma amacını taşır.

Rasyonel İkna Çerçevesi: ise insanları olayın haklılığına inandırmak ve ikna edebilmek için rasyonel argümanların ve kanıtların sunulmasıdır. Bu, sayı ve rakamlar olabileceği gibi, olay yerinde bulunan insanların tanık olduğu durumlar

da olabilir. Bunun yanı sıra, insanların problem olan durumla nasıl başa çıkabileceği ve kolektif hareketin sonuç verdiği dair inancı destekleyen bilgiler verilmiştir.

4.5. Çalışmanın bulguları

Çalışmanın bu bölümünde örneklem olarak alınan “Gezi Parkı Eylemleri”nde aktif olarak yer alan, eylemlerde ortak bildiri yayınlayan ve sosyal medya sayfalarında olaylara aktif olarak yer veren çevreci STK’ların sosyal medyada paylaştığı içerik, öncelikli olarak söylem analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiş, sonrasında bu söylemlerin oluşturduğu “Tedavi, Teşhis ve Motivasyon” çerçeveleri belirlenmiştir.

4.5.1. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği’nin sosyal medyada metnlerinin söylem analizi

Dernek, 1990 yılında, ekolojik bütüne saygılı bir toplum hayalini besleyerek sürdürdüğü çalışmalarını 12 Ağustos 2002 yılında Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği çatısı altında kurumsallaştırma kararı almıştır. Dernek, amacını “tek tek bireylerde ve bir bütün olarak toplumda ekolojik yaşam bilinci ve duyarlılığı oluşturmak; ekolojik dengelerin geri dönüşü olmayacak hız ve biçimde bozulması sonucunda ortaya çıkan sorunlara çözüm yolları sunmak ve doğa ile uyumlu yaşamı desteklemek” olarak açıklamıştır (<http://www.bugday.org>). Derneğin, 29 Mayıs 2013 ve 7 Haziran 2013 tarihleri arasında resmi Facebook sayfasında paylaştığı Gezi Parkı ile ilgili 20 adet içeriğin söylem analizi yapılmıştır.

Resim 5.1. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 29 Mayıs 2013

Genel olarak sosyal medya sayfasında yapılan etkinliklere ve üye toplamaya yönelik paylaşımlarda bulunan Buğday Ekolajik Yaşamı Destekleme Derneği, sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadır. Derneğin Gezi Parkı eylemleri hakkında paylaşmış olduğu ilk içerik (Resim 5.1.) 29 Mayıs eyleme katılan kişilerin Gezi Parkı'nda çadırlar kurmaya başladığı, olayların çevreci hassasiyetler sonucu ortaya çıktığını destekleyenlerin daha fazla gündemde yer aldığı tarihtir. Öte yandan 29 Mayıs sabahı zabıta ekiplerinin eylemcileri parktan çıkartmaya çalışmış, çıkmamak için direnen bazı göstericilerin alanda kurmuş olduğu çadırlar zabıta ekipleri tarafından yakılmıştır. Bu olay ve sonrası yaşananlar kamuoyu tarafından dikkat çekmeye başlamış, bu tarihten sonra güvenlik güçlerinin olaylara müdahalesi ve müdahalelere verilen tepkiler özellikle sosyal medyada eleştirel bir dille ele alınmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Resim 5.1. tematik yapı açısından analiz edildiğinde ise; sosyal medya metinlerinin birçoğunda olduğu gibi bu paylaşımda da başlık kullanılmadığını görmek mümkündür. Bu nedenle analizde içerik değerlendirilmiştir.

Paylaşımın tematik yapısı incelendiğinde, Derneğin çalışmaları hakkında bilgi veren “*Açık Radyo*”nun yapacağı yayında Gezi Parkı olaylarına değinileceği, konu hakkında Şehir ve Bölge Planlamacısının görüşlerine yer verileceğine değinilmiştir. Öte yandan verilen içerikle uyumlu olarak Açık Radyo'nun sembolü olan nostaljik radyo görseli kullanılmıştır. Açıklama yazısı sentaktik açıdan incelendiğinde ise paylaşımda dikkat çeken basit cümlelerin seçilmiş olmasıdır. Açık Radyo, sivil toplum kimliği taşıyan ve internet üzerinden yayın yapan STK'ların ve oluşumlarının alternatif iletişim mecrasıdır. Doksanların başından itibaren küreselleşmenin sonuçları gerek ulus aşırı şirketler, gerekse sivil toplum medyaları için önemli dönüm noktası olmuştur. Alternatif seslerin kendilerini daha ucuza ve daha kolay yoldan ifade edebilecekleri alan olarak internet, teknolojik gelişmelerle alternatif seslere yeni imkânlar sunmaya devam etmektedir. Açık Radyo, bu alternatif iletişim mecralarından biridir. Dernek, bu paylaşımda sosyal medya üzerinden, popüler bir konuyla bağdaşım kurarak kendi alternatif medya aracının tanıtımını yapmıştır. Paylaşımda STK biz dilini kullanmıştır. Daha çok bir grubun topluluğu şeklindeki paylaşım dilinin, STK'nın takipçileri üzerinde biz bilinci oluşturma, birlikte hareket etme ve topluluk olma algısına sağlamaya yönelik olduğunu söylemek mümkündür. Böylece, toplumsal duyarlılık konusu derneğinde hassasiyeti şeklinde sunularak, Gezi Parkı'nda yaşananlara tepki duyan kişileri Buğday Ekolojik Derneği'nin çatısı altında birleşme durumuna gönderme yapılmıştır. Bunun yanında, Gezi Parkı eylemleri Açık Radyo'nun tanıtımını yapmak amaçlı, işlevsel olarak kullanılmıştır. Böylece pay-

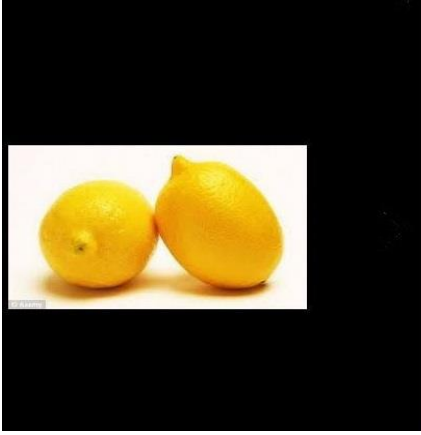
laşımın geneline hâkim temanın Gezi Parkı ve 3. Köprü özelinde, derneğin etkinliklerinden haberler veren Açık Radyo'nun tanıtımını yapmak olduğunu açıkça görmek mümkündür. Sosyal medya, içerikler, etkileşimli yapısı ve içeriğin sunuluş biçimi bakımında geleneksel medyada olduğu gibi toplumu değiştirmek ve dönüştürmeye yönelik özellikler taşıdığını söylemek mümkündür. Bu nedenle sosyal medya içerikleri çözümlenirken ideolojik yapısının göz önünde bulundurulması gereklidir. Sosyal medya, değişken yapısı sayesinde toplumsal olanı değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Sosyal medyanın gündemde yer alan bir konu kısa zamanda geniş kitlelere yayılmakta, böylece sosyal medya, gündemi belirleyen bir araca dönüşmektedir. Sosyal medya, gündemi belirlediği gibi, kendi “moda” kavramlarını ve kişilerini yaratmaktadır. Sosyal medyada hâkim sosyo-ekonomik yapılar ise sürekli olarak yeniden üretilmekte ve sunulmaktadır. Bu nedenle STK'ların, özellikle geleneksel medyanın haber yapma süreci ve ekonomi-politiği içinde yer bulamaması sonucu, sosyal medyaya yöneldiğini söylemek mümkündür. Derneğin bu paylaşımından da anlaşılabileceği üzere, STK'lar gündemde popüler olan konular ile bağlantı kurarak, geleneksel medyada çok fazla yer bulamayan etkinliklerinin tanıtımını yapmaktadır. Paylaşımındaki kelime seçimlerine bakıldığında ise Gezi Parkı Olayı, “tatsız” olaylardan biri olarak aktarılmıştır. Öte yandan “tatsız konu” benzetmesi retorik çözümleme açısından bakıldığında, gündemin konu hakkındaki hassasiyetinden de faydalanarak takipçileri Açık Radyo'yu dinlemeye ikna edilmesi amaçlı kullanılmıştır.

Resim 5.2. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 30 Mayıs 2013

Bir toplumsal hareket olarak Gezi Parkı Eylemlerinin sosyal medyadaki yansımalarını, STK'nın yapmış olduğu bir başka paylaşımda (Resim 5.2.) görmek

mümkündür. Paylaşım, eylemcilere karşı güvenlik güçlerinin şiddet içeren müdahalelerinden sonra sosyal medyadan eylemlere karşı tepkilerin başladığı tarihte yapılması dikkat çekicidir. Paylaşımın içeriğinde Gezi Parkı olayları, 3. Köprü ile birlikte ekolojik bir problem olarak iletilmiş, bu projelerin hayata geçirilmesi ile ağaçların ve tarımsal arazilerin yok olacağı, bunun ise “zorbalıkla, acımasızca” olduğundan bahsedilmiştir. Paylaşımın görselide üzerinde kuşlar ve renkli yapraklar olan ağaç çizimi yer almaktadır. Görsel temanın paylaşılan metinle uyumlu olduğunu söylemek mümkündür. Böylece tematik ve retorik açıdan birbirini destekleyen bir paylaşım olduğunu söylenebilir. Metne retorik açıdan baktığımızda inandırıcılığı sağlamak amaçlı olarak metafor kullanıldığını söylemek mümkündür. Benzer şekilde bir ülkenin ağalarının kesilmesi “*hayat damarlarının tek tek kopartıl*”masına benzetilmiştir. Benzetmeler ve metoforik anlatımla anlatımın inandırıcılığı desteklenmiştir. Ayrıca anlatımda toplumsal hassasiyetlere vurgu yapılarak, inandırıcılığı sağlayabilmek ve ikna edebilmek için korku çekiciliği tekniğine başvurulmuştur. Korku çekiciliğinde söylenen ya da hissettirilen tavsiyelere uyulmadığında insanların başına gelebilecek olumsuz sonuçlara işaret eden mesaj türüdür (Balcı, 2007: 75). Korku çekiciliğinde korku unsuru öge sözel olmayabilir. İnsanlara bir şeyi yaptıkları ya da yapmadıkları durumda oluşabilecek söylenerek ya da hissettirilerek ikna etmek amaçlanır. Geleceğe yönelik endişe verici durumlar ağaçların kesilmesi, doğanın yok edilmesi dolayısıyla Gezi Parkı’nın ve 3. Köprü’nün bir sonucu gibi sunulmuştur. Metinde şematik açıdan etkin cümlelerle özne vurgulanmış, böylece öznenin söz konusu durum üzerindeki etkinliği vurgulanmıştır. Böylece özne olayın odağına yerleştirilmiştir. Ayrıca metinde retorik açıdan inandırıcılığı artırmak amacıyla rakamlar kullanılmıştır. Böylece izleyicinin (alıcının) olaya yönelik algısı ve zihnin haritasının şekillendirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca “*zorbalık, acımasızlık*” gibi kelimeler de lexical açıdan olayın öznesini karşı bir tutumu anlatsa da, retorik açıdan, metni okuyanda eylemi gerçekleştirenlere karşı bir tutum oluşturma amacı taşımaktadır.

Resim 5.3. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 30 Mayıs 2013

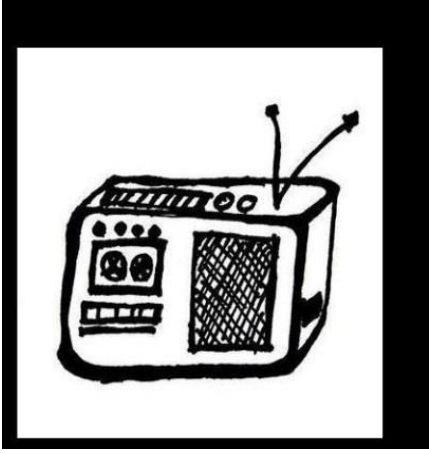
Güvenlik güçlerinin eylemcilere müdahalesinin yoğun olarak yaşanmaya başladığı ve buna bağlı olarak sosyal medyadan da müdahalelere yönelik tepkilerin başladığı 30 Mayıs 2013 tarihinde yapılan paylaşımda ise “limon” fotoğrafı paylaşılmıştır. Eylem alanında bulunacaklara önlem amaçlı olarak yapmaları gerekenleri anlatan paylaşımın açıklaması ise *“Biber gazına karşı bir fular iki limon! Bu gece Buğday konseri sonrası, Buğdaygillerle Gezi Parkı'ndayız!”* şeklindedir. Tematik yapı haberin anlam bütünlüğünü kurar. Kısacası haber/paylaşım ile izleyiciye iletmek istenilen niyetin gizlendiği bölümdür. Söz konusu paylaşım (Resim 5.3.) tematik inceleme açısından her ne kadar kısa olsa da, paylaşımdaki niyetin anlaşılabilmesi için gerekli ipuçlarını bulmak mümkündür. Tematik yapı incelemesine göre paylaşımda öne çıkan tema, “limonun biber gazının etkisini azaltacağı”dır. Paylaşımda ayrıca, alana gelecekler yanlarında iki limonun yanı sıra bir de ağızlarını kapatmak üzere fular getirmeleri konusunda uyarılmaktadır. Metnin izleyici tarafından daha kolay okunabilmesi ve algılanabilmesine yarayan, aktarılan yeni anlamın tarihsel ve bağlamsal arka planına yönelik olarak olayların artalanı hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Öte yandan metinde kullanılan noktalama işaretleri analiz edildiğinde, ünlem işaretlerinin sözcüğe dikkat çekmek ve olayın önemini vurgulama amacını taşıdığını söylemek mümkündür. Paylaşımda ayrıca derneğin eylem alanında düzenleyeceği konsere yönelik bilgi verilmiştir. Şematik yapı çözümlemesi bağlamında, olaylarla ilgili olarak derneğin sosyal medyadaki takipçilerinin yapmış olduğu yorumlara ve paylaşıma yapılan yorumlara bakıldığında ise olayın tarafı olacak kişiler yorum olarak biber gazına karşı “bir buluştan” bahsetmektedir. Öte yandan yorum yapanlardan birinin grubu takip edenlerle bir ortaklaşım kurarak “dernek arkadaşları” ile sosyal medyadaki grubun takipçilerine aynı şekilde hitap etmekte-

dir. Retorik çözümleme açısından fotoğraf değerlendirildiğinde, limonun ekşi tadından dolayı çoğu insan üzerinde tiksindirici, dış kamaştırıcı etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle Gezi Parkı olayları ile limon görseli arasında olaya yapılan yumuşak bir tepki olarak görülebilir.

Resim 5.4. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 30 Mayıs 2013

Paylaşımında (Resim 5.4) dikkat çeken en önemli söylem “*Gezi Parkı’na el vermek*” sözüdür. Bu söylem ile Dernek, Gezi Park’ında bulunan eylemcilerin mücadelesini, “*bekle bizi Gezi, yalnız değilsin!*” sözüyle desteklemiştir. Dernek, görselde Resim 5.4.’te açıklama metninde de yer alan konser ve bu konserde sahneye çıkacak sanatçıların isimleri yer almaktadır. Bu noktada paylaşılan görselden derneğin yapmış olduğu paylaşımında öncelikli olarak kendi etkinliğinin duyurumunu amaçlamaktadır. Facebook ortamında destekleme anlamına gelen beğenme (like) seçeneği ile paylaşımı 32 kişi beğenmiş, 31 kişi ise içeriği kendi kişisel sayfasında paylaşmış olduğu görülmektedir.

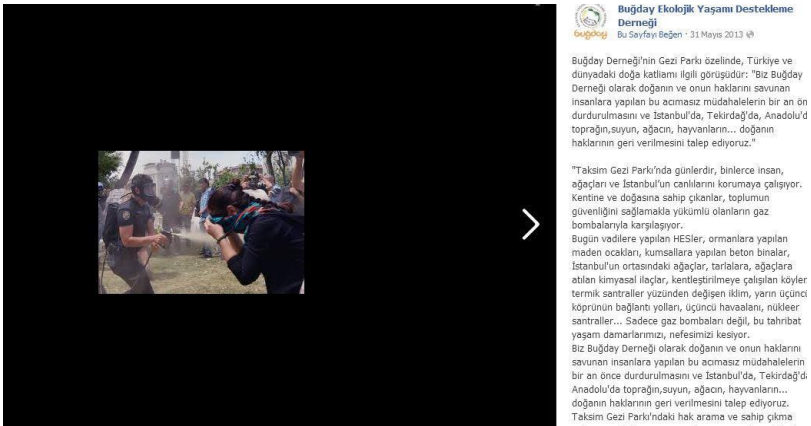
Resim 5.5. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 30 Mayıs 2013

Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, bu paylaşımda da (Resim 5.5.) daha öncede olduğu gibi “Açık Radyo”da yapılacak bir programın tanıtımı yapmıştır. Haberin niyeti, tematik yapıda saklıdır. Bu nedenle yazının/metnin iletisinin anlaşılabilmesi için tematik yapısının çözülmesi gereklidir. Metindeki vurgulardan öne çıkan temanın Gezi Parkı ve 3. Köprü olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan söz konusu olaylar “gündemdeki en yakıcı iki konu” olarak betimlenmiştir. Paylaşım şematik çözümleme açısından ele alındığında kısa ve anlaşılabilir bir dil yapısına sahip olduğunu söylemek mümkündür. Haberin retorik açıdan inandırıcılığını ve artırmak amacı genellikle uzman görüşlerine, uzman fikirlerine başvurulmaktadır. Dijk, metinde bu tür uzman görüşlerine ve resmi kaynaklara başvurma haberin inandırıcılığı arttıran bir yöntem olduğundan bahsetmektedir. Bu paylaşımda, radyoda yapılacak programda Şehir Planlamacıları Odası Yönetim Kurulu Üyesi uzmanın radyo programına katılacağı konusunda bilgilendirme yapılmıştır. İki olay (Açık Radyo ve Gezi Parkı) arasında bağlantı kurularak, Gezi Parkı Olayları konusunda kamuoyunun hassasiyetleri bir anlamda kullanılarak, dernek kendi etkinliğine dinleyici elde etmeyi amaçlamıştır. Öte yandan paylaşıma yapılan beğeniler, yorumlar ve üyeler tarafından gönderinin kendi sayfalarında yapılan paylaşımlara bakıldığında ise; 18 kişi paylaşımı beğenmiş, 23 kişi paylaşımı yeniden paylaşmış ve 2 kişi de paylaşıma yorum yapmıştır.

Resim 5.6. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 31 Mayıs 2013

Paylaşımın (Resim 5.6.) görselinde çevreci bir eylemden görüntüye yer verilmiştir. Gönderinin içeriğine göz atıldığında ise Gezi Parkı eylemleri ile diğer çevreci eylemler arasında bağlantı kurulmuştur. Derneğin yapmış olduğu paylaşımı 34 kişi beğenmiş, 2 kişi yorum yapmış 25 kişi ise kendi sayfasında paylaşmıştır. Gönderiye yapılan yorumlara bakıldığında ise, bir kişinin yapılan eylemlere karşı bir söylem içinde olduğu, ırkçı bir söylemle bu eylemlerin Türkiye'nin bölünmesine sebep olacağı, bu insanları Ülkede istemediklerini ve “defolun Türkiye'den” şeklinde bir yorum eklemiştir. Yine aynı gönderinin altına yapılan yorumda bundan sonra eskisi gibi durumun eskisi gibi olmayacağını ima eden bir tarza “...bundan sonra ip kopmuştur...” şeklinde bir yorum yapılmıştır.

Resim 5.7. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 31 Mayıs 2013

Haber girişi olayı özetleyen, habere konu olan olayla ilgili özet niteliğindeki bilgileri okuyucuya sunan bölümlerdir. Bu doğrultuda metnin girişinde “*Buğday Derneği’nin Gezi Parkı özelinde, Türkiye ve dünyadaki doğa katliamı ile ilgili görüşüdür*” cümlesi ile metnin genelinde bahsedilecek konu hakkında okuyucuya ön bilgi verilmiştir. Van Dijk (1991: 115), söylem analizinde giriş ve başlıklara haberin ideolojisini en fazla yansıtan bölümler olarak ayrı bir önem verir. “*Türkiye ve dünyadaki doğa katliamı...*” açıklamasıyla yazının ne hakkında olduğu ve bu paylaşım ile Derneğin Gezi Parkı’nda yaşananlara hangi ele aldığını anlamak mümkündür. Dernek, bu paylaşımında da (Resim 5.7.) Gezi Parkı özelinde diğer çevre olaylarını değerlendireceğinin vurgusunu yapmıştır.

Derneğin Gezi Parkı eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı dönemdeki paylaşımları göz önünde bulundurduğunda, ilk zamanlar daha çok çevreci duyarlılığa yönelik paylaşımlarda bulunduğunu çözümlemek mümkündür. Metnin genelinde çevreci bir duyarlılık ve hak arayışından bahsedilmektedir. Gezi Parkı eylemleri de Tekirdağ ve Anadolu’nun diğer şehirlerinde yaşanan çevre olayları ile birlikte ele alınmıştır. Ayrıca yapılan gösterilerde “*toprağın, suyun, ağacın, hayvanların... doğanın haklarını geri verilmesini talep eden*” insanların bu hakları savunurken “*acımasızca müdahale edildiği*” vurgulanan bir diğer konudur. Böylece insanların temel haklarından biri olan temiz ve yaşanabilir bir doğa hakkı için mücadele ettikleri ve bu “*haklı*” mücadelelerinde güvenlik güçleri, yani iktidarın hegemonya araçları tarafından şiddet ve zor kullanılarak susturulmaya çalışıldığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Tematik açıdan fotoğraf ile metin uyumunun sağlanmış olduğunu söylemek mümkündür. Paylaşımın görselinde polislin kadın göstericiye biber gazı sıktığı bir fotoğraf kullanılmıştır. Böylece paylaşım retorik açıdan inandırıcılığının sağlanması amaçlanmıştır. Gösterici gazın etkisinden kendini koruyabilmek için yüzünü kapatmıştır. Fotoğrafın arka planında ise bir basın mensubu olan biteni kameraya almaktadır. Oysa tüm bu olayların yaşandığı dönemde pek çok medya kanalının olaylara duyarsız kalması ve var olan gerçeklik yerine “*penguen belgeseli*” yayınlaması akıllara medyanın haber yapma pratikleri üzerindeki tahakkümü getirmektedir. Metinde öne çıkan temalardan biri de sağlıklı bir çevrede yaşama haklarına yönelik insanların yapmış olduğu eylemlerde polisten gördüğü şiddettir. Metinde bu durum haksızlık olarak nitelendirilmiş ve eylemcilerin bu şekilde bir müdahaleyle karşılık görmesi eleştirilmiştir. Sosyal bağlam söylemi şekillendirmektedir. Benzer biçimde metinde, Gezi Parkı’nda yaşananlar çevreye karşı yetkililerin duyarsızlığının süreç içindeki birikimi olarak verilmiştir. Olayın geçmişinden gelen bilgi ve ardağan bilgisi olarak da HES’ler, betonlaşma, 3. Köprü, 3.Havalimanı gibi olaylar verilmiş, Gezi Parkı’nda yaşananlar tüm bu olaylarının birikimi/dışavurumu olarak anlatılmıştır.

Durum bölümünde Gezi Parkı eylemlerinde geline süreç, karar alıcıların çevreyi görmemezlikten gelişleri ve göz ardı etmelerinin bir sonucu olarak sunulmuştur. Dernek, çevreci duyarlılıklar ile bağlantı kurarak, bir takım talepleri dile getirmiştir. Metine yapılan yorumlarda ise polis şiddeti ile göstericilerin hak arayışları arasındaki bağlantıya değinildiği ve hükümet yetkililerinin olaylar karşısındaki duyarsızlıkları yinelenmiştir. Kısacası metinde savunulan fikir ile okuyucunun olaylara getirmiş olduğu yorumlar paralellik taşımaktadır. Metinde Sentaktik açıdan aktif cümleler kullanılarak, olayda özneye dikkat çekilmiş ve metnin genelinde savunulan çevre haklarına dikkat çekilmiştir. Lexical açıdan polisin göstericilere uygulamış olduğu şiddete yönelik olarak “*acımasız müdahale*” sözcükleri ile güvenlik güçlerinin uyguladığı şiddetin yoğunluğu ve dozuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca yetkililerin yürüttükleri politikalar “*çağ dışı*” olarak nitelendirilmiştir. Metinde (Resim 5.7.), polis “*toplumun güvenliğini sağlamakla yükümlü olanlar*” sözcüğü ile tanımlanmış ve polisin aslında bu işlevi değil, vatandaşlara şiddet içeren müdahalelerde bulunduğu “*kentine ve doğasına sahip çıkanlar toplumun güvenliğini sağlamakla yükümlü olanlar gaz bombalarıyla karşılaşılıyor*” ifadesi ile yer verilmiştir. Ayrıca metinde biz ve onlar ayrımını; polis (toplumun güvenliğini sağlamakla yükümlü olmalarına rağmen şiddet uygulayan) ve göstericiler (kentine ve doğasına sahip çıkanlar, Buğday Ekoloji Derneği) ile yapılmıştır. Retorik açıdan ikna, örnekler (3. Köprü, madenler, 3.Havaalanı, HES’ler, nükleer santraller kesilen ormanlar) ve benzetmeler ile sağlanmaktadır. Örneğin; gaz bombalarının nefesi kesmesi ile Gezi Parkı başta olmak üzere pek çok yerde kesilen ağaçlarla da yaşam damarı ve nefesimiz kesilmesi arasındaki benzerlik gibi.

Dün akşam Buğday için düzenlenen konserte, Ghetto'daydık. Hep birlikte Buğday için şarkılar söyledikten sonra hep birlikte Gezi Parkı'na gittik. Konsere gelerek Buğday'ı destekliyoruz hem de sahne alan sevdiğimiz sanatçıları: Nejat Vayasoğlu, Sehnaz Sam, Sumru Ağrıyüney, Ulku Yurttaş, Yasemin Mori, KeKeCa beden perküsyonu ekibi, bgst dansçılar ve Ghetto'ya teşekkür ediyoruz.

Beğen Yorum Yap Paylaş

33 kişi bunu beğendi.

1 paylaşım

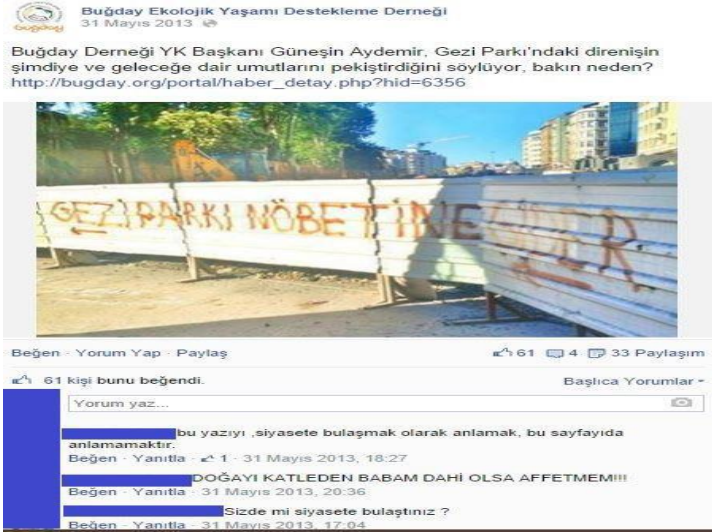
anlıyor musun ?

Güney Doğu bölgesi her zaman Petrol yatakları ve o bölgeye hakimiyet için yıllarca Para ve Silah ile teyakküt edilen zavalı Paşmeşe keri ve o bölge halkının çaresizliğini kıskırtarak devlete karpı ayaklandırma yolu ile o bölgeyi sorunlu hale getirdiler sonra da adına bang dendi şimdi - antik o bölgeyi mitlet "mal" olanaktan çıkartıp yıllarca o bölgeye huzursuzluk pompalayınların mali olacak oradaki petrol yatakları yani PKK yı kıskırtan ve o bölgeye ağzından salıyan alıkacak kadar kuduran insan azmanlarını verecek - TaERD. yani patronlarına teslim edecek / uzun lafın kısıyası - millet Türk - Bayrakı var - karbı var - o da aklı ama yıllarca boğuna aktı - o bölgenin ne sınırı kaldı - ne vatandaşı kaldı ne de sahip çıkan bir ordu - olanlar bunlar / Bu bir devletin ve katı uyardı cinsten bir haldir - ama gel gelelim bunu yapacak vatani koruyucuları parmaklıklar ardında - bizler bunu anlasak da bilesek de birşey değimyecektir - her ne kadar gözlerimiz göme - kulaklarımız duysa da - parmaklarımız kalemle savasa da buna karşı duramıyoruz !

Beğen Yanıtla 31 Mayıs 2013, 14:02

Resim 5.8. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 31 Mayıs 2013

Paylaşımın (Resim 5.8.) içeriğinde genel olarak dernek tarafından düzenlenen konserle bağlantı yapılmıştır. Dernek, konserden daha önceki paylaşımlarında da bahsetmektedir. Yani artalan referansı daha önce yapılmıştır. Paylaşımın görse-
linde ise bahsedilen konsere katılan sanatçıların yüzlerin tam anlamıyla görün-
meyen bir sahne fotoğrafı yer almaktadır. Öten yandan konserden sonra Gezi
Parkı'na, eylemcileri desteklemek için gidildiği vurgulanmaktadır. Dil, iletişim-
sel anlamlar bütünüdür ve belirli yapılardan oluşur. Söylem analizi, dili oluşturan
bütünün yapısökümüne uğratarak onu oluşturan “*niyet*”in anlaşılmasına yöne-
lik bir çabadır. Bu paylaşımda da görüldüğü üzere temelde kendi etkinliklerinin
tanıtımı yapıyor olsa da dernek Gezi Parkı gibi güncel bir mesele ile söylemsel
olarak bağlantı kurarak, hem etkinliğin dikkat çekmesini amaçlamış hem de gün-
demdeki konuya karşı duyarlı olduğunu mesajını iletmıştır.

Resim 5.9. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 31 Mayıs 2013

Paylaşımın (Resim 5.9.) görselinde, üzerine “*Gezi Parkı nöbetine gider*” ya-
zılı yönlendirme barikatı yer almaktadır. Barikatın arka tarafında ise toz-toprak
içinde çalışmasına devam eden iş makinaları yer almaktadır. Derneğin bu payla-
şımında tematik olarak öne çıkan konu Gezi Parkı eylemleridir. Derneğin yönetim
kurulu başkanının eylemler hakkındaki bir yazısına yer verilmiştir. Paylaşım ile
derneğin Gezi Parkı'ndaki gösterileri desteklediği ve göstericilerin yanında yer
aldığı vurgulanmıştır. Paylaşımın şematik çözümleme açısından ele alındığında
ise durum yani ana olay sunulurken Derneğin Yönetim Kurulu Başkanı'nın Gezi
Parkında yaşanan olaylar hakkında görüşlerinin yer verileceğini ve bu görüşlerin

aslında olayların iç yüzünü aydınlatacağı belirtilmektedir. Söylem analizi dilbilimsel metaforların çözümlenmesidir. Böylece metni oluşturan niyetin anlaşılması amaçlanmaktadır. Derneğin Yönetim Kurulu Başkanı'nın olayların geçmiş ve geleceği konusundaki gerçeklerin aydınlatabilecek konulara değineceğinden bahsedilerek, olayların iç yüzünü bir uzman görüşü ile ele alınmıştır. Yine benzer şekilde anlatımı güçlendirmek için uzman bir kişinin (Derneğin Yönetim Kurulu Başkanı'nın) görüşleri iletilmiştir. Böylece haberin söylemi içinde güçlülerin tanımlarının yeniden üretilmesini sağlamakta anahtar uzlaşımlardan olan saygın kişilerin görüşlerine yer vererek resmi söylemi desteklemektedir (Dursun, 2001: 132) Öte yandan paylaşımın inandırıcılığını artırmak ve iddia edilenleri güçlendirmek için olayla bağlantılı ve olayın önemine dikkat çekecek bir görselle desteklenmiştir.

Resim 5.10. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 31 Mayıs 2013

Paylaşımdan da (Resim 5.10) anlaşılacağı üzere, Gezi Parkı eylemlerinin farklı boyutlara ulaştığı, olayın sadece çevreci bir eylem olmadığı “*Gezi sadece Gezi değil, uğruna direnilen ağaçlar sadece ağaç değil*” sözüyle özetlenmektedir. Bundan sonra paylaşımların daha politik bir boyuta kaydığını ve “*direniş*” sözcüğünün de sıkça kullanılmaya başlandığını görmek mümkündür. Yine paylaşımda yeni toplumsal hareketlerin söylemleri dijital ortamda tekrarlanmış, paylaşım, sokakta omuz omuza mücadeleye çağrı yapılmıştır. Paylaşımı beğenen ve destekleyen kişi sayısının fazlalığına bakılarak sanal mobilizasyonun etkinliğini görmek mümkündür.

Resim 5.11. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 1 Haziran 2013

Paylaşım (Resim 5.11.), artık olayların iyice arttığı, polisin biber gazı ve plastik mermileri yoğun olarak göstericiler üzerinde kullanmaya başladığı söylemlerinin yoğunlaştığı bir süreçte yapılmıştır. Paylaşımın görselinde de yoğun bir duman içerisinde Taksim Meydan'ı gösterilmektedir. Paylaşımında, görsel ile paralel olarak *“Taksim'i yine ful gazlamaya başladılar...”* açıklaması yer almaktadır. Açıklamada kullanılan üçüncü şahıs eklerinden kasıt edilen, güvenlik güçleri dolaylı olarak ise iktidar güçleridir. Bu paylaşımından da anlaşılacağı üzere dernek bundan sonraki paylaşımlarında daha iktidar karşıtı söylemlere kaymıştır. Açıklamada ayrıca kim oldukları belirsiz bırakılmış *“örgütler”* den bahsedilmektedir. Ayrıca Dernek, basın açıklaması yapmak için bu örgütlerle birleşmeye çalıştığını vurgulamaktadır. Açıklamada kaynağı belirsiz bir haber de verilmektedir. Kinayeli bu anlatımla asıl anlatılmak istenen ise polisin motivasyonun düştüğü ve eylemlerin başarıya ulaştığıdır. Diğer bir anlatımla *“gazı azalmak”* deyimini gücü tükenmesi, çabasının tükenmesi gibi anlamlara gelebilmektedir. Buradan polisin, göstericiler karşısında güç kaybetmeye başladığı, açıklamanın son kısmında yer alan *“...bizim gazımız yerinde”* sözcüğüyle anlatılmaktadır. Paylaşımına takipçilerin yapmış olduğu yorumlara bakıldığında ise genel olarak paylaşımı destekleyen yorumlar olsa da, yapılan paylaşım tepki gösteren, yanlış bulan ve bu yapılanlara *“Türkiye'yi bölmeye çalışanları desteklemek”* olarak bakanlar da yorumda bulunmaktadır.

Derdimiz yakıp yıkmak değil.
Özgürce dimdik ayakta durmak!
Diren Gezi, diren Taksim,
Diren Türkiye.

Beğen - Yorum Yap - Paylaş

3.700 kişi bunu beğendi.

3.183 paylaşım

[User] daha çok resim lazım

1 Haziran 2013, 11:05 - Beğen

[User] Allah yardımcımız olsun...

1 Haziran 2013, 11:06 - Beğen - 2

[User] <http://www.supertest.com.tr/taksim/>

1 Haziran 2013, 11:08 - Beğen

[User] Dün bu dostumuz sayesinde, gecenin köründe taksim ara sokaklarına dağılmış yüzlerce keşpi, mızgın ve sesinin gücüyle geri topladık. İşte böyle yürekler insanı ayakta tutuyor. Burdan kendisine çok teşekkür ediyorum.

1 Haziran 2013, 11:08 - Beğen - 12

[User] Herkes Alanlara

1 Haziran 2013, 11:11 - Beğen

[User] amacımız bu yüzüz kıtlara kipi kırık muhalefete gücümüzü göstermek konyalı fatih.

1 Haziran 2013, 11:13 - Beğen - 3

Resim 5.12. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 1 Haziran 2013

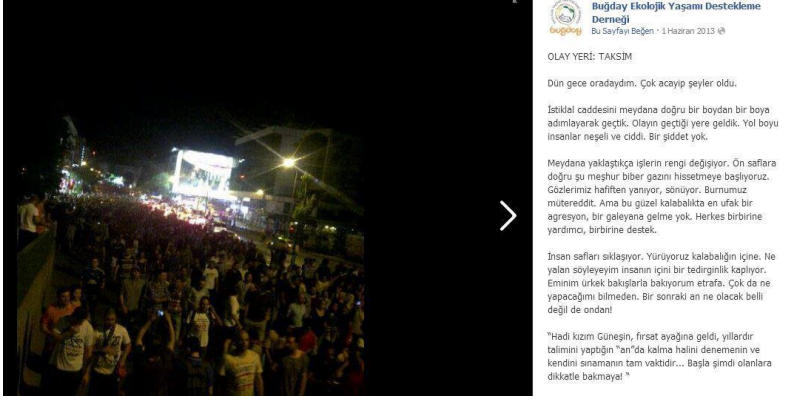
Dernek, paylaşımda (Resim 5.12.) üslup yumuşamıştır. Böyle olmasına rağmen her iki taraftan da yapılan yorumların üslubu ise oldukça serttir. Metinde olduğu gibi paylaşılan görsel de yumuşak tavrı destekler biçimdedir. Zira görselde karanlıklar içindeki “TOMA” adı verilen araca doğru yürüyen elinde gitarı bulunan biri yer almaktadır. Açıklamada da görseli destekler biçimde, şiirsel bir dille: “*derdimiz yakıp yıkmak değil Özgürce dimdik ayakta durmak! Diren Gezi, diren Taksim diren Türkiye*” yorumu yer almaktadır. Metinde tematik açıdan “*direniş*” ön plana çıkartılmıştır. Buna rağmen hak ve özgürlüklere yönelik söylemler vurgulanmıştır. Lexical açıdan da eylemlerin tanımlanmasında direniş sözcüğü kullanılmıştır. Aynı zamanda eylemciler de dolaylı yoldan direnişçi, özgürlük ve hak arayıcısı olarak ima edilmiştir. Sentaktik açıdan ise metnin sloganvari yapısı hem paylaşımın dikkat çekmesini sağlamakta, hem de derneğin eylemelere bakış açısını göstermektedir. Bu gönderinin üyeler tarafından beğeni (like) ve paylaşım oranının diğer gönderilerden oldukça fazla olduğunu gözlemlemek mümkündür. Öte yandan gönderiye yapılan yorumlarda ırkçı ve şiddet içeren söylemleri görmek mümkündür.

Resim 5.13. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 1 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.13.) başlık olarak nitelendirilecek şekilde ve görselin açıklaması olarak “*İstanbul Direniyor! 40 Bin Kişi Köprüden Taksim’e Yürüyor!*” kullanılmıştır. Başlık Van Dijk’ın da savunduğu gibi metnin genelinin özeti niteliğindedir. Metinde, yüzlerce insanın akın akın Taksim’e Gezi Parkı eylemlerine destek vermek için gittiği anlatılmaktadır. Paylaşımın görselinde köprü üstünde yürüyen insanlar yer almaktadır. Taksim Gezi Parkı’na gittikleri açıklamadan anlaşılan insanların, Boğaz Köprüsü üzerinde yürüdükleri görülmektedir. Metnin başlığı olayın geneli ile bir tutarlılık içindedir. Başlık, metnin genelinde savunulan düşüncüyü özetlemektedir. Ayrıca metinde tematik yapı, başlıklarla anlamsal bütünlük içindedir. Bunun yanında fotoğraf da tematik açıdan metinle uyumludur. Açıklama retorik açıdan değerlendirildiği ise inandırıcılığı artırmak ve mesajın ulaşacağı kitleleri etkileyebilmek için kaynağı belirsiz 40 bin kişiden bahsedilmektedir. Öte yandan söz konusu kalabalığın Taksim’de bütün gece direnen arkadaşlarından nöbet devralmak için yola çıktığından bahsedilmektedir. Ayrıca bu kalabalığın “*direnenlere*” ekmek, meyve ve suyla yardım için yola çıktıkları vurgulanmaktadır. “*İletişim kopuk, ortam gergin.*” Taksim’de yaşananların önemine dikkat çekmek için ayrıca vurgulanmıştır. Paylaşımında kullanılan bu dilin “*kaos ve belirsizlik*” ortamını körükleyici, insanları endişeye ve korkuya sevk edici bir söylem olarak dikkat çekicidir. “*Gün içinde sizi haberdar edeceğiz*” sözü ile de dernek yetkili ve gönüllülerinin gün içinde Taksim’de yer alacağı, olayları yakından takip ettiği ve göstericilerden yana bir tavır içinde olduğu ima edilmiştir. Metinde iletişim kopuk olduğu da vurgulanan bir diğer konudur. İnsanların iletişim özgürlüklerinin engellendiği konusu ise örtük anlam olarak verilmektedir. Böylece Taksim’de eylemcilerin yaşadıklarından insanların haberdar

olmaları ve yaşananlardan rahatsızlık hissetmeleri amaçlanmıştır. Metindeki olay örgüsü ile söylem birbiri ile uyum içindedir. Metnin başlığı şimdiki zamanda verilmiştir. İçerğinde ise beklentiye de ifade eden gelecek zaman kullanılmıştır.

Resim 5.14. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 1 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.14), derneğin yönetim kurulu üyesinin Gezi Parkı'nda yaşadıkları ve izlenimlerinden oluşan yazı yer almaktadır. Olay yerinden betimlemelerin yer aldığı paylaşımında, yazar sübjektif bir üslupla olayları anlatmaktadır. Metin, gözleme dayalı olarak oluşturulmuştur. Zaman zaman kalabalıklıkla iç içe kol kola biber gazı yediği, kalabalıklıkla birlikte polisin şiddet uygulamasına yönelik sloganlar attığını ifade eden yazar, yaşananları çevreci bir duyarlılığın yansımından çok, hak ve özgürlük arayışının bir kırılma noktası olduğunu metnin tematik yapısından çözümlemek mümkündür. Gezi Parkı eylemlerinde geline süreçte sivil duyarlılık ve geçmiş toplumsal hareketlere vurgu yapılmıştır. Bu noktada, *"buna emeği geçen her şeye ve herkese sonsuz teşekkürler. Kurtuluş savaşına, olan bütün darbelere, o darbelere neden olan halk hareketlerine, Susurluk'taki kamyonu, ışık açıp kapatma eylemlerine, Marmara Depremine, o depremdeki dayanışmaya, Karetta karettakaplumbağalarına, kelaynak kuşlarına, Büyük Anadolu Yürüyüşüne, haksızlığa uğrayan ama susmayan herkese..."* cümlesi konuyu açıklamaktadır. Ayrıca, cümle metni ideolojik açıdan özetlemektedir. Gezi Parkı eylemleri Kurtuluş Savaşı'ndan başlayan bir süreç olarak özetlenmiştir. Metinde bugün geline süreçte etkili olan olaylar sıralanmış, yazar kendi değerlendirmesi ile olayı anlatmıştır. Metinde yazar, eylemcilerden kaynaklı bir şiddet olayının yaşanmadığını, şiddetin kaynağının eylemcilere biber gazı bombası atan "polis" olduğu özellikle belirtilmektedir. Eyleme katılan kişilerden kaynaklı şiddet, agresyon, gerilim, galeyana eylemlerinin yaşanmadığı, aksine herkesin birbirine yardımcı, birbirine destek olduğu, şuurlu bir kalabalıktan bahsedilmekte-

dir. Van Dijk, ayrıca metinde iyi ve kötünün konumlandırılmasından bahsetmektedir. Buna göre kendimizin iyi şeylerini ya da onların kötü şeylerini vurgulamak istiyorsak, yapacağımız ilk şey böyle bir bilgiyi konulaştırmak, tersine bizim kötü şeylerimizi ve onların iyi şeylerini vurgulamamak istiyorsak, o zaman da böyle bir bilgiyi konulaştırmama ya da dikkate almama eğiliminde olur (2003: 58, 59). Bu nedenle siyasal iktidarın temsilcisi olarak polisin göstericilerle arasındaki mücadele bahsedilirken, “*kaba kuvvet*” sözcüğü kullanılmıştır. Bunun yanında Gezi Parkı’nda eylemlere katılan kişiler “*halk*” olarak tanımlanmış, halk toplulukları şuurlu, güvenilir gibi nitelendirilmiştir. Ayrıca, yazar Gezi Parkı’nda deneyimlediği, yaşadığı duyguları da yazısında paylaşmaktadır. Eylemlerde polisin uyguladığı şiddetle yaşamış olduğu güvensizlik ve tedirginliğin yanında, kendinden emin ve “*şuurlu*” kalabalığın içinde olmanın vermiş olduğu “güven”den bahsetmektedir. Yazıda her fırsatta vurgulanan güven ortamını sağlayan, “*kalabalığın şefkat dolu ve şiddetsiz dayanışması*”, güvensizliğin sebebi ise “*huzur ortamı yaratması için var olan kolluk güçleri*”dir. Yazar göre, asli görevi huzur ve güvenliği sağlamak olan polisin bu eylemler esnasında, hak ve özgürlüklerinin arayışı içinde, sesini duyurmaya çalışan, “*akıllı, şuurlu, onurlu bir halkı*” tehdit etmekte, hak etmedikleri biçimde şiddet ile cezalandırmaktadır. Ayrıca yazar, uyguladıkları şiddet içeren müdahale ve neden oldukları güvensizlik ve tedirginlik ortamından dolayı eleştirdiği güvenlik güçlerine seslenmektedir: “*Ey kolluk güçleri! Soruyorum sıradan bir vatandaş olarak... Sen beni kimden koruyorsun? Sen kimi koruyorsun?*” Yazarın bu sözlerinden polisin, asli görevlerini yerine getirmediği, düzene hizmet ettiği eleştirisini okumak mümkündür. Yazarın bu cümle ile güvenlik güçlerinin dolayısıyla iktidarın karışında bir söylem içinde yer aldığı çözümlenebilir. Yine benzer biçimde yazar, “*olanlardan halkımızı bilgilendirmekle görevli*” olarak tanımladığı medyaya soru yöneltmiştir: “*Ey medya! Soruyorum, ben doğru ve hızlı bilgi için buradayım da. Sen ne için oradasın? Elindeki kaynakları ne için kullanıyorsun? Sen neden beni doğru şekilde bilgilendirmiyorsun? Dün feribotta gelirken seyrettiğim haberlerle benim gördüklerimin neden hiç alakası yok?*” Yazar bu soru ile geleneksel medyanın olaylar karşısındaki duyarsızlığı ve yanlılığını eleştirmektedir. Yazar “*kaynaklarını ne için kullanıyorsun?*” diyerek medyanın halklı bilgilendirme işlevini yerine getirmediği, siyasi iradenin araçları haline geldiğini dolaylı yoldan dile getirmektedir. Ayrıca medyanın nesnellik problemi de vurgulanan bir diğer noktadır. Bu anlamda sosyal medyada yapılan bu tarz paylaşımların “sıradan vatandaşların” deneyimlediği olaylar olarak, geleneksel medyadan daha güvenilir olduğu vurgusunu çözümlemek mümkündür. Yazarın metinden çıkarılabileceğimiz amacı ise; Gezi Parkı’nda yaşananları insanlara kendi deneyimleriyle aktarmaktır. Böylece söylenenlerden çok farklı bir ortamın olduğunu insanlara göstermeyi amaçlayan yazar, bunu bizzat

eylemlere katılarak deneyimlemiştir. Paylaşımında görsel olarak yürüyüş yapan ve herhangi bir bayrak, maske vb. simge ya da sembol bulundurmadığı gözlemlenen “sıradan vatandaşların” oluşturduğu bir kortejin fotoğrafı kullanılmıştır. Fotoğraf bu anlamıyla metnin tematik yapısı ile uyumludur. Metinde yaşanan olaylar ve eylemler bir tür hesap sorma olarak tanımlanmıştır. Ayrıca annesinin sözlerine yönelik şaşkınlık ifadesine de yer vermektedir. Böylece, yazar eylemin her kesimden desteklendiği görüşünü retorik açıdan güçlendirmiştir.

Resim 5.15. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 2 Haziran 2013

Van Dijk’a göre başlıklar metinlerin en değerli unsurlarıdır. Bu nedenle çözümlenmesinde başlıklara özellikle önem vermektedir. Çünkü başlıklar yoluyla olay hakkında en kısa yoldan bilgi edinmek mümkündür. Bunun yanı sıra başlıklar bir metnin en ideolojik parçalarındandır. Okuyucunun gözüne ilk çarpacak bölümlerdir. Bu nedenle sarsıcı, sansasyonel ve dikkat çekici olmasına ayrıca önem verilir. Bu metinde (Resim 5.15.) ise başlık olarak benzetme kullanılmıştır. “*Cerahat aktı, yara tozu gerek!*” bir yaranın iyileşme sürecini anlatan deyim ile zararlı unsurların ortadan kaldırıldığı, devam eden süreçte artık “yaranın” iyileşmesine yönelik unsurların devreye girmesi gerektiği anlatılmaktadır. Başlıkta yapılan benzetme ile metnin genelinde hâkim olan anlatım yapısı tematik açıdan birbiri ile uyumludur. Yazının genelinde çözüme yönelik, barışçıl bir üslup hâkimdir. Genel olarak metnin olay örgüsünde, eylemlerin sona ermesi, barış, diyalog, dayanışma ve dua gibi temalar işlenmiştir. Artık, bu paylaşımında Gezi Parkı eylemlerinden “olaylar” olarak bahsedilmektedir. Doğanın da tıpkı arabulucu gibi “yaşananları yumuşatmak, havayı temizlemek, zedelenen ruhları arındırmak, göz ve kulak hafızalarımızdan yaşananları silmek istercesine usul usul

yağdığı” anlatılmaktadır. Yağmurun dinginliği huzur ortamına benzetilmiş, bundan sonra yeni bir sürece girildiği yazının genelinde ele alınmıştır. Artık şiddet eylemlerinin ve provokasyonların değil, çözüm ve iyileşmeye yönelik adımların hâkim olduğu bir süreç.

Fotoğraflar söylem çözümlemesinin önemli birimlerindendir. Foto muhabiri çekmiş olduğu fotoğrafla gözünden aktarılan Paylaşımda görsel olarak ise Gezi Parkı eylemlerinin sembollerinden biri haline gelen “*tazyikli suya direnen kadın*”ın fotoğrafı kullanılmıştır. Eylemlerin dördüncü gününde Taksim Gezi Parkı’nda polisin sıkıdığı tazyikli suya kollarını açarak karşı koyan ve eylemlerin önemli simgelerinden biri haline gelen “*siyahlı kadın*”ın görsel olarak seçilmesi ise metnin barış ve huzuru vurgulayan genel üslubuyla uyumlu değildir. Alt metinde karşı koyma ve direnmenin simgesi olan görsel, tematik açıdan olay örgüsünden farklı bir anlatıma sahiptir.

Metinde olay şematik olarak çözümlendiğinde, şiddetten uzak, huzurun hâkim olduğu bir ortam dileği anlatılmaktadır. Metinde bir duadan söz edilmektedir. İyi dileklerin ve temennilerin dile getirildiği duada, ayrıca istekler anlatılmaktadır. Olay örgüsünde ise tüm yaşananlardan çıkartılan sonuç değerlendirilmektedir. Bu noktada derneğin paylaşımlarının şiddetten çok barışa, huzura, birlikteliğe, uzlaşmaya yönelik olduğunu görmek mümkündür. Şiddetin uzak durulması gereken bir durum olduğu ve olayın kritikliğinden faydalanarak, kişileri provoke edebilecek kişiler olabileceği: “*Ey seninle aynı derdi paylaştığım CANDAS’ım, nerede şiddet görürsen oradan uzaklaş. Şiddet her ne sebeple veya gerekçeyle olursa olsun parçası olunacak bir şey değildir. Günlerdir koruduğun haysiyetli duruşu kaybetme. Israrlı ol. Şiddet gerçek insanların bürüneceği bir hal değildir. Şiddet doğanın yolu, hali, dili değildir. Seni şiddete yönelten yazı, çizi, el etme, çağrı, odak varsa kulak asma, ciddiyetle yaptığının doğru olmadığını söyle, uyar, eğer devam ediyorsa hemen uzaklaş, bunu yapmanı yalnız bırak... Eğer öfken bir an için şiddete seni yönlitiyorsa derin bir nefes al ve tekrar et ‘huzur benim doğal halim!’*” cümlesi ile anlatılmaktadır. Ayrıca derneğin daha önceki paylaşımlarında “polis” şiddetin kaynağı olarak gösterilirken, burada durumun farklılaştığını şiddetin, “*provokatörler, durumdan faydalanacak kötü niyetler, gafiller, durumu değerlendirecek kadar akıllı yetmeyenler ve eylemcilerin kendisinden*” kaynaklı olabileceği dile getirilmektedir. Böylece şiddetin kaynağı ve uygulayıcısının ideolojik bir biçimde yön değiştirdiğini söylemek mümkündür. Eylemlerin amacı ve eylemcilerin asıl amacı ise “*Unutma sen bir iyilik çağrısı üzerine buradasın! Sen sesi duyulmayanın sesi olmak için buradasın... Sesi zaten duyulan ve kulakları sağır edenin sesini çoğaltmak için değil.*” cümlesi ile anlatılmıştır. Ayrıca bu cümle metnin ideolojisini, eylemlere bakışını özetlemektedir. Ardalan ve bağlam

bilgisinden çok olayın geline bu sürecinden sonra yapılması gerekenlerden bahsedilmiştir. Olay, bir “iyileşme” süreci içinde aktarılmıştır. Bunun yanında Şematik yapı incelemesi açısından metnin genelinin yazarın eylemlere ve gelinen sürece yönelik yorumlarından oluştuğunu çözümlemek mümkündür. Metnin genelinde istek ve dilek içeren cümleler hâkimdir. Yazar metinde eylemcilere “*can-daşlar*” diye seslenmektedir. Ayrıca Lexical açıdan dikkat çeken kelime seçimi ise olayları farklı yöne çekmeye çalışanlara yöneliktir. Yazar bu kişiler için kullandığı sözcüklerdir. Yazar bu kişiler için “*provokatörler, durumdan faydalana-cak kötü niyetler, gafiller, durumu değerlendirecek kadar akli yetmeyenler*” sözcüklerini kullanmıştır. Metinde Retorik açıdan dikkat çeken anlatımda kullanılan metaforlardır. Yazıda da değinildiği üzere eylemler bir yaraya benzetilmiş ve yaranın iyileşmeye başladığı, duyarlı kişilerin iyilik, güzellik, huzur ve barışı sağlayarak bu yaraya “*yara tozu*” olduklarını belirtmiştir. Olaylar hasta bir vücutta çıkan yaraya benzetilmiş, yaraya neşter vurulmamasına rağmen vücudun, kendini toplamaya çalıştığı, iyileşmek istediği ve bunun için mücadele ettiği ve açık olan yaralarda mücadelenin her zaman var olacağı belirtilmiştir. Buradan olayların tam manasıyla sona ermeyeceği, çözüme ulaşmadığı ve her an bu yaranın tekrar açılabilceği yorumunu çıkarmak mümkündür. Ayrıca yazar “seninle aynı derdi paylaşıyorum, dua ediyorum” gibi sözcüklerle eylemlerde göstericilerden yana taraf olduğunu anlatmaktadır. Ayrıca sözcükler ikna ediciliği sağlamak açısından kullanılmıştır.

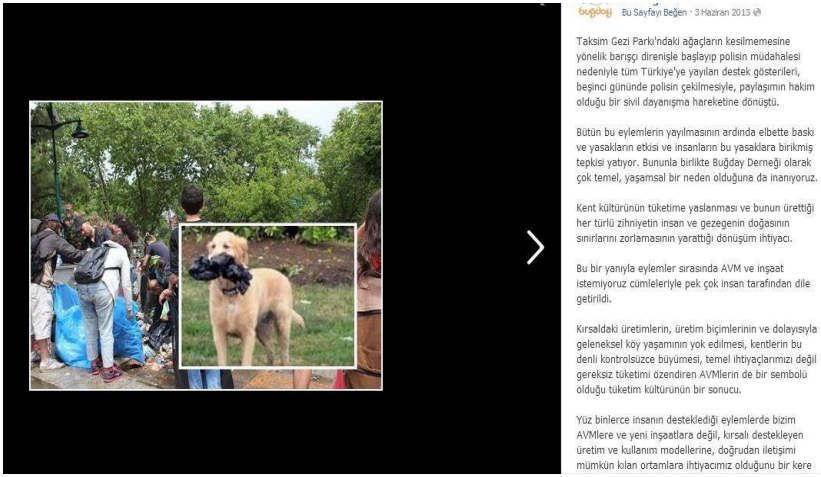

Resim 5.16. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 3 Haziran 2013

Paylaşılan metinde (Resim 5.16) ilk göze çarpan anlatım dilidir. Olayın anlatımında sesleniş ifadesi olan “*ey ahalî*” sözcüğü kullanılmıştır. Paylaşımında, Gezi Parkı’nda yer aldığı ve olaya tanıklık ettiği olayı betimleme biçiminden belli olan, birinci tekil şahısın ağzından bilgilendirici dil kullanılmıştır. Gezi Parkı’nda ey-

lemlere katılan birinin deneyimlerinin aktarımı biçimindedir. Toplumsal Hareketlerin renkli yanına vurgu yapan bir paylaşımdır. Bunun yanında metinde, eylemlere karşı sempati toplamaya yönelik bir dil ve atmosfer oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Gezi Parkı'nda yaşananlar betimlenmekte, ilk paragrafında ise eyleme katılan kişiler tanımlanmaktadır. Metnin üzerinde durduğu ana konular: *“yardımlaşma, doğa, gençler, saygı, sevgi”*dir. Yeni toplumsal hareketler paradigmasının savunusuna paralel olarak gençler, sorunların çözümü olarak gösterilmiştir. Benzer şekilde gerek görselde, gerekse metin içinde “gençlere” yapılan vurgu da dikkat çekicidir. Gençlerin; “paylaşımcı, çözüm odaklı, koordine ve sevecen” oldukları vurgusunu paylaşımın tematik yapısında okumak mümkündür. Bunun yanında tematik açıdan görselde yer alan fotoğrafla metnin içeriği birbiri ile uyumlu gibi görünse de metnin yazarı *“elden ele tuğla”* taşımaktan bahsetmektedir. Oysa görselde Gezi Parkı'nda elden ele çöp toplayan gençlere yer verilmiştir. Böylece, gençler çözümün odağı olarak gösterilmiş, şiddet içeren eylemler içinde değil, yardımlaşma ve dayanışma içinde verilmiştir. Gençlerden bahsederken “süper, harika, bi'tane” gibi yüceltme içeren kelimeler ise lexical açıdan, genç nesile yapılan vurguyu destekler nitelikte olduğunu görmek mümkündür. Paylaşımın ikinci paragrafında ortam betimlenmiştir. Ortamın içinde bulunduğu şartlar, ortamda yer alan kişilerin katkıları ve davranışları ayrıca tematik yapıyı oluşturmaktadır. Metnin ideolojisi en iyi açıklayan cümle ise; *“Tehlikenin farklılıkların birlikteliğinde değil, bilakis tektipleşmekte olduğunu gösteriyor.”* cümlesidir. Yeni Toplumsal Hareketler kuramının farklılıklara vurgu yapan söylemi bu cümlede tekrarlanmış, *“tektipleşme”*nin toplum için *“tehlike”* oluşturduğu vurgulanmıştır. Ayrıca *“tektipleştirici”* söylemiyle iktidar eleştirisi yapılmıştır. Metinde, *“burada yabancı kurallar işliyor. Baktığım, gördüğüm her sahne doğanın bir simülasyonu. Olması gereken oldu, herkes özüne döndü.”* cümlesi ile yaşananların bir öze dönüş süreci olduğu dile getirilmiştir. Metinde, *“Ey ahali, Gezi Parkı'na kadar birbirimize bayağı hoyratça davranıyorduk. Şimdi özen ve zarafetin şifasını tadıyoruz.”* cümlesi ile Gezi Parkı eylemlerinden, gerek hak ve özgürlükler, gerekse kişilerarası ilişkiler açısından bir *“öze dönüş”* olarak bahsedilmiştir. Paylaşımın üçüncü paragrafında uyanış ve sisteme karşı sitemi okumak mümkündür. Bütün paylaşımın ana temasını ise üçüncü paragrafta savunulanlar özetlemektedir. Metinde geleceğe yönelik umut ve değişimden bahsedilmektedir. Gençler ise bu değişimin ana unsurudur. Aynı şekilde metinde yer alan *“zira baya bir daralmıştık... her şey değişecek, çok şey değişiyor!”* cümlesi ile de geçmişte yaşananlardan duyulan hoşnutsuzluk ve geleceğe dair umut yer almaktadır. Bunun yanında eylemlere karşı insanlarda oluşan hissizlik ve umutsuzluğu ortadan kaldırmaya ve insanların Gezi Parkı eylemlerine olan inancının pekiştirmek amaçlanmıştır. Hikâyeleştirilerek anlatılan eylemlerde gençler, bir kahraman gibi

sunulmuştur. Biz ve onlar ayrımı gençler üzerinden yapılmış, Gezi Parkı'nda eylemlere katılanlar “gençler” sözcüğü altında birleştirilmiştir. Ayrıca eylem için Gezi Parkı'nda yer alanlar “kardeş” olarak nitelendirilmiştir. Metinde, kardeşlik, arkadaşlık, dayanışma, eşitlik gibi yeni toplumsal hareketlerin kavramlarına vurgu yapıldığını görmek mümkündür. Paylaşım zaman açısından da manidardır. Zira paylaşımın yapıldığı 3 Haziran tarihinden sonra eylemcilerin yaklaşık sekiz gündür nöbet tuttıkları parkı boşaltmaya başladığı, Hükümet yetkilileri ile Gezi Parkı temsilcileri arasında müzakerelerin başladığı bir süreç girilmiştir.

Resim 5.17. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 3 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.17) barışa yönelik söylemleri görmek mümkündür. Gezi Parkı'nda olayların ne şekilde başladığı ve polisin bu süreçte ne şekilde rol aldığı anlatılmaktadır. Öte yandan gerçekleştirilen eylemlerin çevreci duyarlılığına yapılan vurgu dikkat çekicidir. Olayları çevreci duyarlılığın dışına çeken ise iktidarın sokaktaki uzantısı olarak gösterilen polisin göstericilere yapmış olduğu müdahaledir. Yazının başında eylemlerin neden ortaya çıktığı özetlenmiştir. Yazar eylemleri ve çıkış nedeni “Taksim Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesine yönelik barışçı direnişle başlayıp polisin müdahalesi nedeniyle tüm Türkiye'ye yayılan destek gösterileri beşinci günde polisin çekilmesiyle, paylaşımın hâkim olduğu bir sivil dayanışma hareketine dönüştü.” Ayrıca cümlede eylemler “barışçı direniş” şeklinde başladığını ve olayların şiddet içeren gösterilere dönüşmesinin sebebi olarak ise “polisin müdahalesi” gösterilmiştir. Eylemlerin yayılmasında ise “baskı ve yasakların etkisi ve insanların bu yasaklara birikmiş tepkisi”nin etkili olduğu dile getirilmiştir. Eylemlerin çıkış sebebi olarak ise siyasi otoritenin

“baskı ve yasakları” gösterilmiştir. Yazının genelinde eylemlerin çıkışının asıl sebebi olarak gösterilen bu nedenler açıklanmış, eylemcilerin bu süreçte tepkilere ve baskılara karşı “direndiği” dile getirilmiştir. Dernek adına, bu baskı ve yasaklara karşı ortaya çıkan eylemlerin “çok temel, yaşamsal bir neden olduğuna da inanıyoruz.” şeklinde açıklanmıştır. Metinde, “Kent kültürünün tüketime yaslanması ve bunun ürettiği her türlü zihniyetin insan ve gezegenin doğasının sınırlarını zorlamasının yaşattığı dönüşüm ihtiyacı”, “eylemler sırasında AVM ve inşaat istemiyoruz cümleleriyle pek çok insan tarafından dile getirildi.” ve “kırsaldaki üretimlerin, üretim biçimlerinin ve dolayısıyla geleneksel köy yaşamının yok edilmesi, kentlerin bu denli kontrolsüzce büyümesi, temel ihtiyaçlarımızı değil gereksiz tüketimi özendiren AVM’lerin de bir sembolü olduğu tüketim kültürünün bir sonucu” şeklindeki cümlelerle eylemlerin temel nedeni çevrenin yok edilmesi ve tüketim kültürünün çevre üzerindeki acımasız etkilerinin bir sonucu olduğu dile getirilmiştir. Böylece “Yüz binlerce insanın desteklediği eylemlerde bizim AVM’lere ve yeni inşaatlara değil, kırsalı destekleyen üretim ve kullanım modellerine, doğrudan iletişimi mümkün kılan ortamlara ihtiyacımız olduğunu bir kere daha idrak ediyoruz. Bugün Gezi Parkı’nda gördüğümüz dayanışmada da bu yaşam biçiminin minyatür bir örneği sergileniyor.” Ayrıca metinde savunulan bu görüş ile kullanılan görsel arasında tematik açıdan uyum olduğu söylenebilir. Paylaşımda görsel olarak, el birliği ile Park’ı çöplerden temizleyen insanlar ve ağzında çöp taşıyan bir köpek kullanılmıştır. Böylece, paylaşımın görseli ile savunulan görüş retorik açıdan birbirini destekleyen bir yapıdadır. Paylaşımda yaşanan şiddet olaylarından ve eylemlerden çok duyarlılıklar, farkındalıklar, çözüm önerileri ve yardımlaşma dile getirilmiş ve Gezi Parkı’nın şiddetten arındırılmış, insanların rahatça gidip eylemlere katılabileceği bir ortam olarak betimlenmiştir. Durum bilgisi verilirken, yaşanan olayların insanların belirli hassasiyet ve duyarlılıklarının ürünü olduğu, bilinçlenme ve birlikte hareket etme ile tüm bu sorunların üstesinden gelinebileceği aktarılmıştır. Metinde ise “Gezi Parkı’nın içinden çıkacak bütün çözümlerin hayata geçirilmesi için halkın ve sivil inisiyatiflerin kullanımına bırakılması gerekiyor.” şeklinde çözüm önerisi getirilmiştir. Ardalan ve bağlam bilgisi olarak ise geline bu sürece etkisi ve katkısı olan olaylar verilmiştir. Eylemler, siyasi iktidarlar tarafından üretilen ve halka dayatılan yaşam tarzına, tüketim alışkanlıklarına ve yaşam biçimleri ile mücadele olarak verilmiş, bu süreçte yaşananlar ardalan bilgisi olarak sunulmuştur. Medya kullanmış olduğu dil ile bireyler arasında ortaklığın oluşturulmasını sağlar. Dernekler ve STK’lar sosyal medya ortamında kullanmış oldukları dil ve söylemle bireyler arasında ortak bilincin gelişmesini sağlamanın yanında, toplumsal iktidarın en önemli araçlarında biri olan rızanın tahsis edilmesine de olanak tanır. Metnin anlatımında “biz” dili kullanılmıştır. Böylece yazıya akıcı ve samimi bir hava

katılmıştır. Ayrıca yazı, aktif yapıdaki cümlelerle desteklenerek, özenin önemi ön plana çıkartılmış, lexical açıdan yazarın olayı onayladığı-desteklediği vurgulanmıştır. Yazıda, Gezi Parkı eylemlerinden “barışçı direniş, sivil dayanışma, Gezi Parkı Dayanışması” olarak bahsedilmektedir. Yazıda “park” doğal yaşam ve doğal çevre ile aynı anlamda kullanılmıştır. Metinde, “*bu park aslında bizim yuvamızın bir parçası*” şeklindeki tanımlamayla, olay yerinin içselleştirildiği ve bir bağ kurulduğu anlaşılmaktadır.

Resim 5.18. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 4 Haziran 2013

Yalçın Bayer’ın Gezi Parkı ile ilgili yazısında Buğday Derneğinin açıklamalarına da yer vermiştir. Bu paylaşımda (Resim 5.18.), Derneğin Gezi Parkı ile ilgili görüşleri aktarılmıştır. Günümüzde her ne kadar sosyal medya dernekler için önemli bir iletişim aracına dönüş olsa da, sınırlı sayıda kaynağa sahip olan derneklerin geniş kitlelere ulaşabilmesinde geleneksel medya hala önemli bir mecradır. Bu nedenle geleneksel medyada haber olabilmek dernekler için oldukça önemlidir. Özellikle de kamuoyunun yakında takip ettiği bir yazarın yazısında dernekten söz ediyor olması halkla ilişkiler açısından derneğe prestij sağlamaktadır. Yalçın Bayer, 1 Haziran 2013 tarihli yazısında Buğday Derneği’nin: “*Doğanın ve onun haklarını savunan insanlara yapılan acımasız müdahalelerin bir an önce durdurulmasını ve doğanın haklarının geri verilmesini talep ediyoruz. Doğayı yok etmeye hakkımız yok! Bu çağdışı bertaraf etme eylemini yetkililer terk etmeli ve doğanın haklarını savunanlarla diyaloga girmelerini, katılımcı demokrasiyi yürürlüğe sokmalarını talep ediyoruz.*” şeklindeki mesajını “*Doğayı yok etmeye hakkımız yok!*” spotu altında paylaşmıştır. Buğday Derneği’nin Gezi Parkı eylemleri ile ilgili açıklamasının ana temasını Çevresel duyarlılık ve insanlara yapılan acımasız müdahale oluşturmaktadır. Dernek mesajının genelinde bu

durumu vurgulamakta ve şiddetin bir an önce durdurulmasını istemektedir. Yazarın mesaja yorumu ise “*BUĞDAY Derneğinden anlamlı tepki*” şeklindedir. Metin lexical açıdan değerlendirildiğinde ise, eylemcilere yapılan müdahalenin yazıda “*çağdışı*” ve “*acımasız*” olarak nitelendirildiğini görmek mümkündür. Öte yandan, bu müdahale tek başına polise mal edilmemekte, eylemleri durdurmaya yönelik şiddetin “*yetkililer*” tarafından yönlendirildiği de vurgulanan bir diğer konudur. Bunun yanında “*doğanın hakkını savunan insanlara çağdışı bir bertaraf etme eylemi yerine*” Dernek, yetkililerin “*doğanın haklarını savunanlarla diyaloga girmelerini ve katılımcı demokrasiyi yürürlüğe sokmalarını*” talep etmektedir. Yazıda “*Doğayı yok etmeye hakkımız yok!*” cümlesi ile herkese hitap edilmekte, doğanın yok edilmesini sadece hükümet yetkililerine bağlamamaktadır. Metinde, Gezi Parkı’nda eylem yapan insanlar “*doğanın hakkını savunanlar*” olarak tanımlanmakta, olayın ise şiddet ve çağdışı uygulamalarla değil, diyalogla çözümlenebileceği dile getirilmektedir. Bunun yanında eylemcilerle kurulacak diyalogu “*katılımcı demokrasinin*” gereği olduğundan da bahsedilmektedir. Teknik bir terim olarak katılımcı demokrasi retorik açıdan yazının ve bu sözleri sarf eden kişinin konu hakkında bilgili olduğu mesajını taşımaktadır.

Resim 5.19. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 5 Haziran 2013

“Gezi İçin, Çevre İçin, Demokrasi İçin Jonglörler Buluşuyor!” şeklindeki başlık, metnin içeriğini özetlemektedir. Metinde (Resim 5.19.) Gezi Parkı eylemlerinin şiddetle bir görülmesi ve eylemcilerin yakıp yıkan kişiler gibi gösterilmesine tepki olarak, sanat yoluyla olayları protesto eden grubun gösterisine katılma çağrısı yapılmıştır. Paylaşımın başlığında “demokrasi” konusuna vurgu yapılmıştır. Böylece Gezi Parkı Eylemleri ile demokrasi arasında bağ kurulduğu görülmektedir. Yeni toplumsal hareketler bu zamana kadar sesi duyulmayan, sessiz kalmış, görmezden gelinmiş toplulukların haklarının savunusunu amaçlar. Toplumca marjinallaştırılmış grupların seslerini duyurabilecekleri platformlardır. Tıpkı bu paylaşım da bahsedildiği üzere Gezi Parkı Eylemleri gibi toplumsal muhalefet dönemleri, toplumca ötekileştirilen, “marjinal” grupların panayır alanına dönüşmektedir. Paylaşım (Resim 5.19), sirk ve karnaval gibi gösteri ortamlarında görülebilecek “jonglörlerin” Gezi Parkı’nda gerçekleştirecekleri “renkli gösteri”den bahsedilmektedir. Derneğin paylaşımlarının doğadan yana, ekolojik hassasiyet gibi konulara doğru dönüştüğünü görmek mümkündür. Paylaşım, ilk bakışta bir gösteriye davet gibi görünüyorsa da, jonglörlerin yapacakları gösteriler ile tepki ve farkındalık eylemine çağrı yapıldığı anlamına ulaşılmaktadır. Bunu metinde en iyi özetleyen cümle ise: “*Gezi Parkı için, yeşil bir Türkiye için, yenilenebilir enerji için, inanç ayrımcılığının olmadığı bir gelecek için bir araya geliyorlar.*” cümlesidir. Böylece karnaval havasında gerçekleştirecek eylemin temelde ideolojik bağlantıları da bulunduğunu cümleden çıkarmak mümkündür. Benzer biçimde Gezi Parkı’ndaki eylemlerin asıl amaçlarına vurgu yapmak için “*Gezi Parkı’nda toplanan sıradan insanların aşırı uç ve şiddet yanlısı kişiler olarak gösterilmesine karşı jonglörler, parktaki insanların çeşitliliğini, renkliliğini, dayanışmalarını göstermek adına sizleri eğlenceli kortejlere davet ediyorlar!*” cümlesi kullanılmıştır. Ayrıca cümlede Gezi Parkı’ndaki göstericileri “sıradan insanlar” olarak tanımlaması da lexical açıdan dikkat çekicidir. Metinde göstericiler şiddet eylemlerinin dışında, çevreci duyarlılıklara sahip sıradan insanlar olarak tanımlanmıştır. Ayrıca eylemlerin amacı metinde “*sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı...*” şeklinde özetlenmektedir. Retorik açıdan paylaşım da jonglör gösterisinin dikkat çekiciliğinin ve renkliliğinin yanında, Gezi Parkı’nda sıradan insanların da rahatça katılabileceği, medyada yansıtıldığı biçimde şiddet eylemlerini yaşanmadığı, renkli bir ortamın var olduğu imasını içermektedir.

Resim 5.20. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, 7 Haziran 2013

Paylaşımlarda (Resim 5.20), derneğin, çevrecilik, ekoloji, duyarlılık gibi konulara yönelimi görmek mümkündür. Bu paylaşımda da benzer şekilde dernek üyeleri ve yöneticileri tarafından Gezi Parkı'nda kurulan “bostan”dan bahsedilmektedir. 7 Haziran 2013 tarihli paylaşım Gezi Parkı ile ilgili videodan oluşmaktadır. Paylaşımda Gezi Parkı olaylarının başladığı ilk zamanlarda olduğu gibi derneğin kendi yapmış olduğu tanıtımlardan biri yer almaktadır. Paylaşım ile derneğin takipçileri Gezi Parkı'nda kurulan alana çağırılmaktadır. Bu anlamda paylaşım duyurum niteliğindedir. Sosyal medyayı örgütlerin yapmış oldukları etkinlikleri hedef kitlelerine duyurma aracı olarak ele alındığında, paylaşımı halkla ilişkiler çalışması olarak da değerlendirmek mümkündür. Sosyal medya melez bir araçtır. Medyanın her türünün bir parçasını bünyesinde barındırır. Bu nedenle sosyal medya araçlarından birinde paylaşılan içerik, bir diğerinde de kullanılmakta ya da ona atıf yapılmaktadır. Bu paylaşımda YouTube'da yer alan bir içeriğe Facebook'tan link (bağlantı) verilmiştir. Videonun içeriğinde ise Gezi Parkı'nda ekolojik tarımın nasıl yapıldığı, neden gerekli olduğu gibi konularda, yetkili kişi tarafından bilgi verilmektedir. Video'da açıklama yapan kişi orada bulunanları “yaşamını ekolojik yaşamla bütünleştirmiş kişiler” olarak tanımlamaktadır. Yine videoda orada bulunan toplulukların ürettikleri çöplere yönelik çözümler sunulmakta, bu sorunun ekolojik tarım ile nasıl çözümlenebileceğine yönelik bilgiler verilmektedir. Organik atıkların toprağa nasıl dönüştürülebileceğine dair uygulama örnekleri verilen videoda ayrıca, açıklama yapan kişi, direnişin nasıl etkili olabileceğinin yollarını da anlatmaktadır. Buna göre “direniş, tüm Anadolu'yu, tüm Dünya'yı etkileyecekse, bir kere bizim kendimizi değiştirmemiz, dönüştürmemiz lazım. Bununla ilgili ilk adım bunlardan kurtulmak (plastik ürünleri gereksiz

kullanmaktan), daha sonrası ise adım adım gerçekleşecektir.” açıklamasını yapmaktadır. Kısacası, paylaşım ile Gezi Parkı’nda bulunan insanların ne için mücadele ettiği ve direndiğinin açıklanması amaçlanmaktadır.

4.5.2. ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı)’ün sosyal medyada paylaştığı metinlerin söylem analizi

1990 yılında, 25 kişiden oluşan kurul, ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı)’ün temelini atmıştır. Vakıf, Web sitesinde değer ve ilkelerini şu şekilde açıklamıştır: “Bugün Anadolu’nun taşına toprağına, köylerinden kentlerine yayılarak kalıcı sonuçlar üreten bu sivil oluşumun kaynaklarını, evrensel olduğu kadar yerelle bütünleşen, zamana ve her türlü olumsuz koşula karşı direnen, gündelik çıkarların ötesinde insana, akla ve bilime dayanan...” (http://www.cekulvakfi.org.tr/). ÇEKÜL’ün 28 Mayıs 2013 ve 7 Temmuz 2013 tarihleri arasında, Facebook sayfasında paylaşmış olduğu 13 adet paylaşım söylem analizi yapılmıştır.

Resim 5.21. ÇEKÜL, 28 Mayıs 2013

Metin (Resim 5.21.), Gezi Parkı Eylemleri’nin yeni başladığı tarihlerde, 28 Mayıs 2013’de paylaşılmıştır. Söylem Analizi ile söz konusu metnin Makro yapısı neden-sonuç bağlantıları ile kategorik ilişkileri incelenir. Van Dijk, söylem analizinde başlıklara özellikle önem vermektedir. Haber başlıklarının dikkat çekecek şekilde büyük puntolarla ve koyu renkte yazılması, böylece okuyucunun dikkatini çekecek ve haberi okumasını sağlayacak biçimde olması gerektiğini vurgulamaktadır. Haber başlıkları konu hakkında en özet bilgiyi veren yapılardır. Çoğu zaman yazarın ideolojisini başlıklardan çıkarmak mümkündür. Van Dijk’a

göre başlıklar haberin makro yapısının en önemli ve olay ile en ilgili kısmıdır (1988:143). Başlık, haber içeriği ile paralel bir yapıdır. “*Gezi Parkı Sahipsiz Değil!*” vurgusu ile Gezi Parkı’nda yaşananlara duyarsız kalmadıkları mesajı iletilmiştir. Gezi Parkı’ndaki eylemler parkta yürütülen çalışmalara tepki olarak ortaya çıktığı ve dün gece saatlerinde Taksim’de başlayan direnişle karşılaşan ekiplerin yıkıma ara vermelerine karşın, öğlen yıkımın tekrar başladığından bahsedilmektedir. Haberin girişinde ardalan bilgisi olarak sunulan olaylarla aynı zamanda olay yerinde bulunduklarının ve olayları yakından takip ettiklerinin bilgisi örtük olarak verilmiştir. Giriş bölümünde olayla ilgili bilgi verilen metinde, daha önceki paylaşımlarla paralel biçimde, polisin eylemcilere uyguladığı şiddetten bahsedilmiştir. Otoritenin eylemdeki temsilcisi gibi sunulan polis ve eylemcilere uyguladığı şiddetin, halk ve sivil örgütler tarafından tepki gördüğünden söz edilmiştir. Ayrıca metinde halk ve sivil örgüt kavramları ile bir ayrıma gidilmiştir. Bu tepkilerin ve birlikte hareket etmenin işe yaradığı, öğlen saatlerinde başlayan yıkım çalışmalarına halk ve sivil örgütlerin gösterdiği direniş sayesinde ara verilmesi, şematik olarak bağlam bilgisi şeklinde sunulmuş, eylemcilerin yıkıma karşı elde ettikleri sonuç, başarı olarak aktarılmıştır. Metnin ön plana çıkan tematik yapısı ise “birlikte hareket etme ve direniş”tir. Tematik yapıya uygun olarak takipçiler saat 19:00’da Gezi Parkı’nda “*yıkımlara engel olmak için*” toplanmaya çağırılmıştır. Sosyal medya eylemler için bir duyurum aracı olarak kullanılmıştır. Sentaktik incelemede edilgen cümleler dikkat çekicidir. Yıkım çalışmalarını yürüten ekipten bahsedilen cümlelerde özne gizli tutulmuştur. Edilgen cümle yapısı, cümlede eyleme değil, önemli bir siyasetçiye, kişiye vurgu yapmak amacıyla kullanılır (Dursun, 2001: 172). Bu metinde ise ekiplerin yıkımları biri adına yaptığı görüşünü cümlelerdeki iktidar ve güç vurgusundan çözümlemek mümkündür. Ayrıca direnişin sonuç verdiği ve iktidarın bu direnişten etkileyebileceği vurgusunu da cümlelerden anlamak mümkündür. Retorik açıdan, Gezi Parkı olduğu iş makinesi ve eylemcilerden anlaşılan mekanda toplanmış, eylem hazırlığında olabilecekleri yere serili afiş bezlerinden anlaşılan kalabalığın fotoğrafı, metinde vurgulanan eylemlere katılma ve birlikte direnme ile değerlendirildiğinde metnin ikna ediciliğini desteklemiştir. Anlatımda kullanılan harekete geçirici dil ise retorik açıdan önemli bir diğer konudur.

Resim 5.22. ÇEKÜL, 30 Mayıs 2013

Eylemciler, paylaşımın yapıldığı tarihlerde Gezi Parkı'nda çadırlar kurarak parkta nöbet tutmaya başlamışlardır. Eylemcileri ulusal kamuoyunun gündemine sokan kritik gelişme ise 29 Mayıs 2013 sabahında yaşanmıştır. Eylem alanına gelen zabıta ekipleri ile eylemciler arasında tartışmalar yaşanmış, eylemcilerin kaldığı çadırlar zabıta görevlileri tarafından ateşe verilmiştir. Tüm bu olayların da etkisiyle gerek ulusal medya da gerekse sosyal medyada güvenlik güçleri tarafından uygulanan şiddete yönelik büyük tepkiler yaşanmıştır. Yaşananların da etkisiyle eylemcilerin tepkileri daha da büyümüştür. “*Taksim Gezi Parkı*” başlıklı albümün açıklamasında da anlaşılabacağı üzere eylemciler yaşananlardan tedirginlik duymaktadır. Metinde (Paylaşım 5.22) vurgulanan tema eylemlerdir. Şafak vaktinde yaşananlardan bahsedilmiştir fakat olayın geçmişi hakkında ardaalan bilgisi verilmemiştir. Parkın yıkılmadan önceki sınırlarının belirleneceği, bu nedenle nöbetlere ve eylemlere devam edileceği duyurulmuştur. Retorik açıdan iknayı sağlayabilmek için yangın fotoğrafları özellikle kullanılmıştır.

31 Mayıs 2013

31.05.2013 / GEZİ PARKI DİRENİŞİ (18 fotoğraf)

Akşam saat 19.00'da meydanda toplanıyoruz! Divan Otelin önü kapatılıyor!

Beğen · Yorum Yap · Paylaş

33 24

Resim 5.23. ÇEKÜL, 31 Mayıs 2013

Paylaşım (Resim 5.23.), 31 Mayıs tarihinde yapılmıştır. Metnin ana teması ise eyleme çağrıdır. Bu amaçla oluşturulmuş fotoğraf içerikli paylaşımında eylemlerin yapıldığı Taksim Meydanı'ndan görüntülere yer verilmiştir. Tazyikli su ile ıslanmış sokaklar, kazılmış park, parkın küçük bir parça kalmış yeşil alanında oturmuş eylemcilerin yer aldığı fotoğraflarla retorik açıdan ikna sağlanmış, açıklama metninde vurgulanan “Akşam saat 19:00’da meydanda toplanıyoruz! Divan Otel’in önü kapatılıyor!” cümlesiyle paralel bir anlatım sergilenmiştir. Ayrıca anlatımda kullanılan ünlem işaretleri de açıklamada dikkat çekmek, tepkiyi belli etmek vb. amaçla kullanılmıştır.

Resim 5.24. ÇEKÜL, 31 Mayıs 2013

Paylaşım (Resim 5.24), eylemlerin zirveye çıktığı, 31 Mayıs tarihi aittir. Polis eylemcileri TOMA’lardan sıkılan tazyikli su ve biber gazı ile Taksim Meydanı’ndan uzaklaştırmaya çalışması, daha sonra tartışmalara neden olmuştur. Yine bu tarihte, bazı gruplar tarafından akşam saat 21.00’de evlerde ışıklar yakılıp söndürülerek, balkonlarda tencere ve tavalarla ses çıkartılarak veya sokaklarda ellerinde bayraklar, slogan atarak, arabalar korna çalarak protestolar yapmışlardır. Paylaşımında ise Gezi Parkı’ndaki son durumun ne kadar kritik olduğu, polisin yoğun bir biber gazı altında eylemcileri etkisiz hale getirdiğini gösteren bir fotoğraf “*an itibariyle Taksim Meydanı*” açıklamasıyla paylaşılmıştır.

Resim 5.25. ÇEKÜL, 1 Haziran 2013

“*Diren Gezi Parkı!*” başlığını taşıyan paylaşım (Resim 5.25.) ile çeşitli şehirlerde ve meydanlardaki Gezi Parkı eylemlerine çağrı yapılmaktadır. Paylaşım, 1

Haziran’da, eylemlerin etkisinin kısmen azalmaya başladığı ve siyasi iktidarların eylemlere gündemlerinde yer vermeye başladığı bir dönemde yapılmıştır. Paylaşımın açıklamasında ise “*Bütün ÇEKÜLLüleri bulundukları kentlerdeki eylemlere katılmaya davet ediyoruz!*” yer almaktadır. Böylece Dernek, Gezi Parkı’ndaki eylemleri desteklediği ve buna yönelik olarak kendi üyelerini örgütlediğini bildirmektedir. Van Dijk, haberlerden, seçmeci kaynak kullanımı, tek düze haber temposu ve haber başlığının seçimi yoluyla toplumsal iktidarın medya metinlerinin içinde kurulduğu ve yeniden üretildiği metinler (Ertan Keskin, 2004: 392) olarak bahsetmektedir. Paylaşımında da görülebileceği üzere, başlık, dil pratikleri, eyleme vurgusu gibi unsurlarla söylemsel bir etki oluşturulması amaçlanmıştır. Tematik açıdan eyleme çağrı amacı taşıyan bu paylaşımın ideolojik boyutunun da bulunduğunu söylemek mümkündür. Dernek eylemcilerin yanında olduğu ve eylemlere destek verdiğinin, dolayısıyla hâkim ideolojinin karşısında olduğunun mesajını vermektedir. Ayrıca “*tüm ÇEKÜLLüler*” eyleme davet edilerek sanalın yanında sokakta da eylemin önemi vurgulanmıştır. Aynı zamanda biz dili oluşturulmak için tüm dernek üyeleri ve kendilerini böyle bir aidiyet içinde görenler davet edilmiştir.

Resim 5.26. ÇEKÜL, 1 Haziran 2013

İllüstrasyonda (Resim 5.26.), İstanbul olduğu anlaşılan, bir şehri kanatları altına alarak koruyan Zümrüdü Anka kuşu yer almaktadır. Efsanede, Kaf Dağı'nın tepesinde yaşayan kuşun, her şeyi çözebileceğine ve küllerinden doğan Zümrüdü Anka kuşu sayesinde tüm kötülüklerin son bulacağına inanılmaktadır. Görselde Anka kuşunun kanatları bir yol gibi şehri sarmıştır. Pars Mitolojisinde ilahi güçü temsil eden Anka kuşunun bir dokunuşuyla her türlü kötülüğü ortadan kaldıracak gücü olduğuna inanılmaktadır. Paylaşımında bu, Anka kuşunun dokunuşları ile gri şehir yeşil yapraklarla dolmaya başlaması ile temsil edilmiştir. Ayrıca paylaşımın başlığı Türkçe ve İngilizce olarak “*İstanbul’u Korumayalım!*” dır.

Resim 5.27. ÇEKÜL, 3 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.28.), vücudu insana saçları ve kolları ağaca benzeyen kadın sanayi makineleriyle sarmalanmış durumda resmedilmiştir. Görsele İngilizce olarak “*Diriliş Senfonisi*” adı verilmiştir. Kadın, doğurganlığı, doyuruculuğu, yaşam vericiliği ve çoğalmayı simgelediğinden dilde pek çok kelimeye top-
rak ana, doğa ana, yer ana gibi analık vasfı yüklenmiştir. Paylaşımın açıklamasında ise bir coğrafi uyanıştan bahsedilmektedir. Yani çevre duyarlılıkları olan insanlar çevreyi kendi bedeni ile özdeşleştirmekte ve onun haklarını kendi kişisel hakkı ile bir tutmaktadır. Doğa ile insan arasında fark ortadan kalkmaktadır. “*Doğu ve Batı’nın ortasında bulunan İstanbul doğanın ekolojik devrimini başlatmıştır.*” sözü ile Gezi Parkı’nda yaşananlar bir doğanın ekolojik devrimi olarak nitelendirilmiştir. Kısacası, yerleşik bir takım uygulamaların ve kabullerin köklü bir şekilde değişmekte olduğunun mesajı verilmiştir. Devrim, aynı zamanda bir yeniliği ve farkındalığı ifade eder. İnsanların Gezi Parkı ile gerçeği ve doğru olanı fark etmeye başladığı ve bunun sonuçlarının kalıcı olacağını da cümlelerin yapı-sökümünden çözümlemek mümkündür.

Resim 5.28. ÇEKÜL, 4 Haziran 2013

Resim 5.28. direnişi vurgulamaktadır. İş makinası tarafından söküleceği anlaşılan bir ağaca sarılmış eylemci, ağacın üzerinde ise “*Diren Gezi! Diren Anadolu!*” yazılı bir afiş yer almaktadır. Arkada taş binaların silüetlerinin yer aldığı kent yaşamı vurgulanmış, önde ise küçük bir parça yeşillik, çiçek ve onu korumaya çalışan eylemci yer almaktadır. Yorumlarda ise bu paylaşım ve dolayısıyla ÇEKÜL Vakfı ideolojik olarak değerlendirilmiştir.

halinde ortaya çıkacak olumsuz durumlar aktarılarak, konunun daha anlaşılır olması stratejik olarak sağlanmıştır. Öte yandan Gezi Parkı Eylemleri ile paralellik kurarak HES'ler, maden ocakları, nükleer santraller, oteller gibi projelerle doğal alanların yapılaşmayla talan edileceği vurgulanmıştır. Böylece metinde savunulan temanın haklılığının kabul edilmesi için diğer olgularla konu desteklenmiştir. Gezi Parkı farklı çevre olayları (HES, nükleer santraller, maden ocakları vb.) ile ilişkilendirilerek olayın haklılığı kanıtlanmaya çalışılmış, benzer konular ile ilgili duygudaşlık yaratılarak iknanın sağlanması amaçlanmıştır. Makro analizde ayrıca olaya yapılan yorumlar ve tarafların olaya bakış açılarına bakılmaktadır. Paylaşılan metine yapılan yorumlarda ise kanunun kabul edileceği günün “tabiat katli günü” olacağı aktarılmaktadır. Öte yandan yorumlara katılan kişilerin metni destekler nitelikte yorumlar yaptığı, hatta ÇEKÜL'e “*çevre partisi, yeşil partisi kurun*” şeklinde bir istek iletildiği görülmektedir. Yapılanma açısından hükümet dışı, siyaset dışı bir alan olduğu göz önünde bulundurulduğunda bir STK'dan bu tür bir istekte bulunma kavramsal olarak sivil toplum mahiyetine ters düşüyor olsa da, paylaşımın içeriğinde yer alan siyasi atıflar ve meclisin çevreye duyarlılığına yönelik vurgular insanlarda bu tür bir algı oluşturduğu görülmektedir. Makro analizin bir diğer bölümü şematik çözümlemeye göre durum bölümünde ana olay (çevrenin korunması) yan olaylarla ilişkilendirilerek ve bağlantılı olarak sunulmuştur. Metinde ikna sağlanmaya çalışılan konu ise Çevre Kanunu tasarısının TBMM'de kabul edilmesini engellemeye yönelik imza kampanyasına katılım yapılmasıdır. Bu metinde Gezi Parkı Eylemleri ana olayı destekleyen yan olaylardan biridir. Gezi Parkı, ana konuyu desteklemek ve insanların imza kampanyasına katılımını ikna edebilmek için bir yönlendirici olarak işlev görmektedir.

STK'lar medyada yürüttükleri kampanyalarla destekçi toplamaktadırlar. STK'ların gelirlerinin en önemli kalemini ise bu gönüllülerden elde edilen yardımlar, bağışlar ve üye aidatları oluşturmaktadır. Bu nedenle son dönemde STK'ların sosyal medyayı halkla ilişkiler ve tanıtım amaçlı kullanımını akademik çalışmalarda görmek mümkündür. Şematik yapı içinde bir diğer inceleme kategorisi olan yorum açısından metin değerlendirildiğinde metinde sunulan bilgilerin kaynak ya da uzman kişi bilgisi içermediğini daha çok durum tespiti ve buna getirilen yorumdan oluştuğunu görmek mümkündür.

Eleştirel Söylem Analizinin diğer bölümü Mikro analizdir. Mikro yapı incelenirken ise metnin sentaktik ve lexical (sözcük seçimsel) özelliklerine bakılır. Metin, sentaktik (söz dizinsel) açıdan incelendiğinde basit ve bileşik cümlelerin anlatımın gücünü artırmak için kullanıldığını görmek mümkündür. Metin, genel olarak anlaşılır ifadelerden oluşmaktadır. Art arda cümlelerin dizilimine bakıldı-

ğında ise metinde yer alan cümlelerin hepsinde ana temayı destekleyici argümanlardan oluştuğu görülmektedir. Öte yandan kullanılan cümlelerden metnin ve dolaylı olarak metnin yazarı (paylaşanı) olan ÇEKÜL'ün bu metinde sergilediği ideolojik vurguyu anlamak mümkündür. Metinde, çevreci, duyarlılık, doğal çevrenin yok edilmesine yönelik çıkarılacak yasalara için TBMM'ye tepkiyi içeren bir tutum sergilenmiştir. Metnin ideolojik olarak en açıklayıcı paragrafı ise sonda yer almaktadır. Yine Gezi Parkı ve polislin kullanmış olduğu biber gazı ile özdeşim kurularak *“Gezi Parkı'nda yediğimiz biber gazı gözlerimizi yaşarttı, ama hala görüyor, duyuyoruz! Gezi'yi unutmadan şimdi meclisi izleme, tepki gösterme zamanı. Herkesi tasarıya karşı başlatılan imza kampanyasına destek vermeye, bir kez daha dayanışmaya çağırıyoruz”* şeklindedir. Metin, 4 Haziran, yani Gezi Parkı Eylemlerinin azalmaya başladığı Hükümet yetkilileri ile temsilcilerin bir araya gelerek çözüme odaklı görüşmeler yaptığı döneme denk gelmektedir. Bu nedenle paylaşımda da vurgulandığı üzere, Gezi Parkı'nın unutulmadığı ama Meclis'te olup bitenlerinde takip edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Öte yandan ÇEKÜL üyelerinin de eylemlerde yer aldığı iması ve biz dilini son paragrafta görmek mümkündür. Mikro çözümlemenin bir diğer bölümü olan lexical çözümleme açısından ele alındığında metinde, açık olarak *“biz”* (ÇEKÜL üyeleri, çevreciler, duyarlılar) ve *“onlar”* (Meclis, rant elde ediciler, doğayı yok ediciler) ayrımını görmek mümkündür. Retorik açıdan ikna ediciliği sağlayabilmek için söz konusu tasarının 5 Haziran'da yani Dünya Çevre Günü'nde Mecliste onaylanacağı, dolaylı olarak TBMM Milletvekillerinin çevreciliğe duyarsız olduğu aktarılmıştır. Öte yandan yasanın kabulü halinde nelere sebep olabileceği, doğa üzerinde hangi yıkımların gerçekleşeceği de dramatik bir şekilde sunulmuştur. Metinde geçen *“Belgrad Ormanları'ndan Manyas Gölü'ne milli parklar imar tehdidi ile karşı karşıya kalacak”* cümlesi bu amaca yöneliktir. Metninde retorik; alıntılar, fotoğraflar, grafikler, sayısal veriler ikna aracı olarak kullanılır (Ertan Keskin, 2004:392-393). Yazıda, söz konusu yasanın kabul edilmesi halinde tabiatın ve doğal varlıkların ne tür bir zarar göreceklarini desteklemek amacıyla *“zaten yüzde 4 gibi çok az olan korunan alanlar yapılaşmayla talan edilecek”* şeklindeki ifade kullanılmıştır. Olayın dramatikliğine vurgu yapmak için TBMM'de kabul edilecek yasanın sonuçların aktarılmıştır. Ayrıca, son paragrafta biber gazı metaforik olarak kullanılmış, Gezi Parkı'nda yaşananlar her ne kadar gündemi etkilese de perde arkasında olan bitenden haberimiz oluyor vurgusunu metinden okumak mümkündür. Retorik olarak anlatım noktalamalarla güçlendirilmiştir. Sevinme, kızgınlık, şaşkınlık, korku gibi duyguların vurgusunu anlatmada sıkça kullanılan ünlem işaretlerinin kullanımı metinde dikkat çekicidir.

Resim 5.30. ÇEKÜL, 3 Haziran 2013

Metin (Resim 5.30), Gezi Parkı Eylemleri'nin Twitter'da en çok kullanılan hashtag'i (#direngeziparki) başlık olarak kullanılmıştır. Bu paylaşım ÇEKÜL'ün Gezi Parkı Eylemleri'ni destekçisi olduğunun önemli göstergesidir. Tematik yapıda öne çıkan unsur ise Gezi Parkı Eylemleri'nde yaşanan olaylardır. Metnin içeriğinde ise başlıkla uyumlu olarak Gezi Parkı ve eylemlerden bahsedilmektedir. Yani tematik açıdan metin ve başlık uyumundan söz etmek mümkündür. Metnin girişinde ise yeşil alanların korunmasının neden gerekli olduğundan bahsedilmiştir. Metnin tamamıyla bağlantılı olarak ele alınan konunun alt yapısı ilk paragrafta oluşturulmuştur. ÇEKÜL'ün Gezi Parkı manifestosu olarak isimlendirilen metine yapılan yorumlar değerlendirildiğinde ise paylaşımı destekleyici yorumlar dikkat çekicidir. Bir kişi tarafından Gezi Parkı ve yaşananlar Jürgen Habermas'tan alıntı yapılarak “*halkın “iktidara” karşı gerek formel gerekse informal olarak tepkisini koyma hakkı her zaman meşrudur...*” şeklinde yorumlanmıştır. Olayın şematik olarak nasıl çerçevelendiğine bakıldığında, metnin Gezi Park Eylemleri etrafında şekillendiği görülmektedir. Şematik çözümlemeye haberin gerçekliği nasıl kurguladığına bakılmaktadır. Şematik olarak Gezi Parkı Eylemleri bir direniş ve dayanışma eylemleri olarak kurgulanmıştır. Çerçeve içine alı-

nan temel kavramlar ise yeşil alanların korunması, Hükümetin kentleşme politikası, çevrenin yok edilmesine yönelik tedirginlik, polis şiddetidir. Metinde ön plana çıkarılan hükümetin kentleşme politikaları, çevresel tepkilere duyarsız kalması, provokatif açıklamalar ve polisin biber gazı ve tazyikli su ile uygulamış olduğu şiddettir. Bu kavramlar metnin ideolojik yapısını açıklamaktadır. Durum bölümünde ana olay ve onu destekleyen yan olaylar anlatılmıştır. İstanbul’da yaşanan olayların tüm Türkiye’ye yayılan bir dayanışma olayı olarak aktarılan Gezi Parkı Eylemlerine görüşü ne olursa olsun her kesimden insanın destek verdiğinden bahsedilmektedir. Oysa bu bilgiye dair bir kaynak veya veri sunulmamıştır. Bir “*sivil hareket*” olarak isimlendirilen Gezi Parkı eylemlerinde, Hükümetin bu sivil sese kulağını tıkadığı çözüm odaklı olmaktan çok şiddet yanlısı olduğu anlatılmıştır. Öte yandan aynı paragrafta sivil sese kulağını tıkayan hükümet ve halka biber gazı ve tazyikli su ile şiddet uygulayan polisten bahsedilmekte, aynı paragrafın sonunda ise sorumluların istifa etmesi istenmektedir. Bu ifadede istifa istenen polis mi yoksa hükümet mi olduğu konusu belirsiz bırakılmıştır. Metin (Resim 5.30), Mikro yapı incelemesi açısından ele alındığında Sentaktik olarak harekete geçirici cümleler dikkat çekicidir. Kullanılan cümlelerden metnin hükümet karşıtı olduğu çıkarılabilir. Lexical çözümleme açısından değerlendirildiğinde ise ilk cümlede belirtildiği gibi kentin herkese/”*tüm canlılara ait olduğu*”, yapılan uygulamalarla bir takım kişilerin rant elde edeceği ve kendilerine ait bu kentti “*haklı olarak*” savunan kişilerin “*biber gazı ve tazyikli su*” ile “*şiddet gördüğü*” ve bu tepkilere “*hükümetin duyarsız kaldığı*”nı destekleyici kelimeler kullanılmıştır. Paylaşımında retoriki güçlendirmek amacıyla metin yeşil zeminde sunulmuştur. Öte yandan metnin zemininde Gezi Parkı Eylemleri’nin yaşandığı Taksim Parkı’nın genel bir fotoğrafı yer almaktadır. Fotoğrafta her yer yeşil renkle boyanmıştır. Yeşil renk çevrecilik ve doğayı simgelemesi açısından retorik anlatımı güçlendirici bir metafor olarak dikkat çekicidir.

Resim 5.31. ÇEKÜL, 7 Haziran 2013

Artık eylemlerin sona ermeye başladığı dönemde yapılan bu paylaşım ile Gezi Parkı'nda bir sosyal sorumluluk hareketinden bahsedilmektedir. Yazıda “*arkadaşlarımız*” sözcüğü belirsizlik oluşturmuştur. Gezi Parkı'ndaki çöplerin temizlenmesine gönüllü olarak katılan kişilerin göstermiş olduğu “*duyarlılığın*” aktarıldığı paylaşım ile bir taraftan Gezi Parkı'nda bir duyarlılık örneği sergilendiğinin diğer yandan da “*ve onlar gibi yüzlercesi...*” sözcüğü ile Gezi Parkı'nda bulunan insanların bu duyarlılığa sahip olduğu ve Park'ın ve etrafının temiz tutulması konusunda harekete geçtikleri vurgulanmıştır. Paylaşımında (Resim 5.31), tematik açıdan, bir duyarlılık örneğinden söz edildiği çözümlenebilir. Öte yandan “*arkadaşlarımız...*” sözcüğü ile de Gezi Parkı konusunda bu tür duyarlılıklara sahip takipçiler arasında Retorik açıdan bir bağ kurulmuştur.

Resim 5.32. ÇEKÜL, 8 Haziran 2013

Bu tarihten sonra daha çok “sosyal sorumluluk” içeren paylaşımların yapıldığını söylemek mümkündür. Aynı zamanda Derneğin Park’ta yapmış olduğu etkinliklerin de tanıtımının Gezi Parkı ile bağlantı kurularak aktarıldığını görülmektedir. Bu tarz paylaşımların da takipçiler tarafından onay gördüğünü yapılan yorumlardan okumak olanaklıdır. Bu paylaşımda (Resim 5.32.), Gezi Parkı’nda kurulan “Gezi kütüphanesi”nde ÇEKÜL’ün oluşturmuş olduğu “bilgi-belge” merkezinden bahsedilmekte, derneğin buraya dergi ve kitap getirdiği anlatılmaktadır. Paylaşımın görselinde ise açıklamayı destekleyecek biçimde, taşlarla ve tahtalarla oluşturulmuş kütüphane fotoğrafına yer verilmiştir.

Resim 5.33. ÇEKÜL, 3 Temmuz 2013

Metnin (Resim 5.33.) başlığı “*Basına ve Kamuoyuna Acil Duyuru ve Basın Açıklamasına Çağrı*” şeklindedir. Yazının başlığı büyük harfle yazılmıştır. Sosyal medyada büyük harf kullanmak yüksek sesle konuşma anlamına gelmekte, bir anlamda okuyucuya saygısızlık olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca başlık sonunda üç nokta kullanılması ise bağlantıların ve eylemlerin devam edeceğini ima etmektedir. Metnin başlığında Taksim Gezi Parkı’nda yapılması planlanan projenin durdurulmasına yönelik açılan davanın detayları ile ilgili olarak Taksim Meydanı’nda yapılacak basın açıklamasına çağrı yapılmıştır. Metnin girişi olayın özetlendiği ve metnin ideolojisinin aktarıldığı bölümlerdir. Gerçekliği nasıl algılandığı, nasıl yorumladığı ve nasıl aktardığı sahip olunan ideoloji ile yakından bağlantılıdır. İktidar-güç ilişkileri, hegemonya, gibi toplumsal ideolojiler bütünü, anlamın oluşumunda, niyetin aktarılmasında ya da söylemin kurgulanmasında simgesel bir düzenek sunmaktadır. Kimlikler, roller, davranışlar ve tepkiler, ideolojiler bağlamında oluşturulan simgesel düzeneğin içinde sergilenir. Birey her ne kadar özgür olduğunu düşünse de toplumsal ideolojilerin kuşatması altındadır. Söylemin ideolojik bir yapısı vardır. Dilsel kodlar vasıtasıyla ideolojiler aktarır. Toplumsal yapı içerisinde ideolojiler kendilerini dil ile aktarır. Dil, bir yapı olarak görüldüğünde, söylemin de bu yapının içinde ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Öte yandan dil, ideoloji ile etkileşim içindedir. Bu nedenle dilin yapısı incelenirken ideolojiden ayrı düşünmek imkansızdır. Metnin girişinde “*Taksim Projesi*”nden Başbakan’ın seçimlerden önce açıkladığı, yani bir anlamda seçim vaadi olarak seçmenlere sunduğu bir proje olarak söz edilmiştir. Metnin ideolojisin açıkça ilk paragrafından okumak mümkündür. Bir yazının niyeti tematik yapısı içinde gizlidir. Bu nedenle metnin iletisini anlayabilmek için tematik yapısını çö-

zümlemek gereklidir. Metnin temasını eylemin haklılığını duyurmaktır. Bu nedenle haberin içinde çeşitli argümanlarla desteklenerek, eylemlerin neden gerekli olduğu ve haklılığını kanıtlayan cümlelere yer verilmiştir. Söylemin yapısı içinde yer alan her türlü metin, onu üretenin yorumu, niyeti ve ideolojisine göre inşa edilir. Toplumsal yapı içinde verili olan bir takım kalıplar, şemalara göre inşa edilen bu metinleri algılayacak kişinin nasıl düşünmesi gerektiği de sunulur. Metnin girişinde olayların nasıl bir ortamda başladığı, neye tepki olarak ortaya çıktığı aktarılmıştır. Taksim Projesi'nin ve dolaylı olarak da Taksim ve Gezi Parkını “betonlaştırmayı, imkânsızlaştırmayı ve kimliksizleştirmeyi” amaçladığından bahsedilen projeye kimlerin sebep olduğuna doğrudan hedef gösterilmiştir. Metnin, tematik açıdan resmi dava metni görünümüne sahip olmasına rağmen yazar, metnin içeriğinde çarpıtıcı ve yanıltıcı unsurlar yer vermiştir. Yazar, söz konusu dava metninden bahsedildiği halde davaya konu olan “Taksim Projesi” hakkında sadece kişisel yorumlara ve ifadelere yer vermiştir. Ayrıca Gezi Parkı eyleminde parkın savunuculuğunu yaptığı ima edilen “Taksim Dayanışması” oluşumu metin içinde büyük harflerle verilerek önemsendiği vurgulanmıştır. Metnin sonunda Taksim Dayanışması grubunun bileşenlerinin isimleri sıralanmıştır. Öte yandan metnin altında isimlerinin yer alması bu paylaşımın onlar adına yapıldığı izlenimini oluşturmaktadır.

Şematik çözümlemede olayın çerçevelenme biçimine değinilir. Haberde metnin gerçekliği nasıl kurguladığının anlatıldığı kısımdır. Anlatımda kullanılan dil okuyanın metinden yana tavır almasını amaçlayacak biçimdedir. Olay, haklı olarak görülen eylemleri ön plana çıkartmayı sağlayacak şekilde kurgulanmıştır. Yazar Taksim Dayanışması grubunu ve onların kazanmış oldukları davayı ön plana çıkarmaktadır. Anlatımda çerçevelenen kavramlar da yine bu yöndedir. Olayın doğuracağı sonuçlar, sebepler ve meydana geliş ile ilgili yorumların yer aldığı metinde yorumlar metnin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Metinde, Gezi Parkı eylemlerinin başlamasının sebebi olarak gösterilen ve “Başbakan tarafından seçimlerden önce “Taksim Projesi” olarak açıklanan, kamuoyuna yayalaştırma projesi olarak ilan edilen...” şeklinde tanımlanan olayın arkaplanıda eylemleri tanımlamak için kullanılmıştır. Kısacası metnin şematik yapısı ideolojisi ile tutarlı bir bütünlük içindedir.

Sentaktik açıdan incelendiğinde metnin kişisel yorumlardan oluşturduğunu görmek mümkündür. Ayrıca eyleme konu olan Gezi Parkı ile ilgili iktidarın hedeflediği asıl amacın ortaya çıkarıldığı mesajı verilmiş, Gezi Parkı yayalaştırma projesi gerçekleşmesi durumunda Taksim'in betonlaştırılacağı, imkânsızlaştırılacağı ve kimliksizleştirileceğinden bahsedilmiştir. Gezi Parkı ön planda olan konu

olsa da metinde bu projenin hayata geçirilmesi durumunda tüm Taksim'in bu problemlerle karşı karşıya kalacağı aktarılmaktadır. Lexical açıdan cümledeki büyük harfle yapılan vurgular ve noktalamalar dikkat çekmektedir. Retorik açıdan ise ikna amacıyla mahkeme sonucuna vurgu yapılmaktadır. Ayrıca konunun haklılığını kanıtlamak amacıyla kendilerine “*Taksim Bileşenleri*” adı verilen kurumlar referans olarak sunulmuştur. Her ne kadar sosyal medya teknoloji çağının önemli bir iletişim aracına dönüşmüş olsa da, STK'lar geniş kitlelere ulaşabilmede hala geleneksel medyaya ihtiyaç duymaktadır. Metinden de anlaşılacağı üzere sosyal medyada paylaşılan bu metin basına duyurum ve davet amacı taşımaktadır.

4.5.3. Doğa Araştırmaları Derneği'nin sosyal medya metnlerinin söylem analizi

Dernek, “1998 yılında bir grup kuş gözlemcisi ve araştırmacı tarafından Kuş Araştırmaları Derneği adıyla kurulmuştur.

Resim 5.34. Doğa Araştırmaları Derneği, 5 Haziran 2013

Bu metni (Resim 5.34.) Dernek, “*Kanun Tasarısı*” hakkında bilgi vermek amacıyla, “*Tabiat Kanununu İzleme Girişimi*” adlı örgütün Taksim Gezi Parkı ve Ankara Kuşulu Park'ta açacakları standın tanıtımını yapmak amacıyla paylaşmıştır. Metnin amacı tanıtım yapmak, ilgi çekmek ve katılımcı toplamaktır. Ayrıca paylaşım aracılığıyla Dernek, sosyal medyanın duyurum yapma özelliğini kullanarak takipçilerini yapacak etkinlik hakkında bilgilendirmektedir. Burada

sosyal medya bir enformasyon aracı işlevi görmektedir. Metnin söylem analizi açısından en dikkat çekici özelliği fotoğrafıdır. Fotoğrafta siyah zemin üzerine “Dünya 5 Haziran’da Çevre Günü’nü Kutluyor Keşke Bizde...” yazmaktadır. Böylece siyah renginin matem, yas, kasvet anlamı uyandırılarak ilgi çekmek ve merak uyandırmak amaçlanmaktadır. Ayrıca, yine dernek tarafından sosyal medyada oluşturulan 5 Haziran’da yapılacak “Doğa İçin Ses Ver” adlı etkinliğe 440 kişinin katılacağını bildirdiği görülmektedir. Metnin sonunda “Türkiye’nin Doğası Yalnız Değildir!” şeklindeki cümle ise STK’lar tarafından sosyal medya paylaşımlarından sıkça kullanılan slogan cümlelerden biridir. Ayrıca birlik, beraberlik ve aynı zamanda sarf edilen çabaların sonucunda bir sonuç alacağını, pek çok kişinin bu çaba içinde yer aldığına yönelik metni güçlendirici retoriksel bir anlamıdır. İnsanları standı uğramaya ikna etmek amacıyla lexical açıdan rica cümlesi şeklindedir: “Lütfen desteklerinizi esirgemeyin, en azından bir kez uğrayıp desteğinizi bildirin.”

Doğa Araştırmaları Derneği

5 Haziran 2013

BASIN BÜLTENİ 4 Haziran 2013

5 Haziran Dünya Çevre Günü

Dünya 5 Haziran’da Çevre Günü’nü Kutluyor

Keşke Biz de...

Biz ülkemizin doğasına, tüm canlıların yaşam hakkına sahip çıkan her yaştan, her düşünceden sivil toplum gönüllüleriyiz. Günlerdir Taksim Gezi Parkı’nda sembol haline gelen nöbetimizle, ülkemizin doğasına ardı ardına ve acımasızca indirilen darbelerle karşı tek yürek olduk, hepimiz için direniyoruz, direnmeye de devam edeceğiz.

Bizler bu yıl 5 Haziran Dünya Çevre Günü’nü ‘kutlanacak’ bir şey olmadığı için kutlamıyoruz. Ama bu pes ettiğimiz, yorulduğumuz anlamına gelmiyor. Aksine hiç olmadığı kadar başımız dik ve umutluyuz. Sivil toplum kuruluşları olarak; ilk kez halkımızı yaşama sahip çıkmak için sokaklara, meydanlara çıkarmak için çaba sarf etmedik. Duyarlı herkes, ağaçları korumak için kendiliğinden Taksim Gezi Parkı’nda toplandı, ağaçların başında cadırları yakılmasına, biber gazı ve tazyikli suya maruz kalmalarına rağmen gece gündüz nöbet tuttu. Gelecekler sosyal medya aracılığı ile mesajlarımızı, yaşananları dünyaya yaydı. Ve yine ilk kez ekoloji temelli bir sivil toplum hareketi toplumun her kesiminden insanı bir araya getirdi.

Taksim Gezi Parkı Direnişimiz, sadece ağaçların korunması için değil suyunu esaret altına alan HES’ler, güneşimiz ve rüzgârımız varken dünyanın vazgeçtiği nükleer santrallerin inşasındaki ısrar, İstanbul’un geriye kalan son ormanlarını yok edecek, su havzasını kirletecek 3. Köprü, ülkemizin en verimli tarım toprakları Trakya’yı ne hale getireceğini düşünmek bile istemediğimiz Kanal İstanbul Projesi, maden ve taşocaklarından sonra ormanlarda petrol aranmasına izin verilmesi, Tabiat Kanunu ile tüm korunan alanları savunmasız bırakacak ‘yasal’ düzenlemeler, özetle ve maalesef saymakla bitmeyecek çoklukta insanın yarattığı ‘doğal olmayan’ felaketlere karşı. Taksim Gezi Parkı Direnişimiz, bu yatırım kararlarından dolayı doğayla bir bütün yaşam süren insanları, hayvanları yerlerinden etmesine, çözüm arayışlarının suçlanmasına ve çözüm yollarının tıkanmasına karşı. Taksim Gezi Parkı Direnişimiz, hayvan haklarının korunmasına karşı. Bugün, birkaç ağacın korunmasına indirgenerek tartışılan Gezi Parkı’nda olanlarla ilgili olarak doğru okunması gereken mesajlardan biri de yıllardır süregelen ve hayatımızı derinden etkileyen bu tür dayatmalardır.

Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı’nın çok yakın bir zamanda TBMM’de görüşülerek onaylanacak olması yüzünden endişelerimiz sonsuz. 2010 yılından itibaren verdiğimiz mücadelenin ve önerilerimizin dikkate alınmamasından ötürü üzgünüz. Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma(ma) Kanunu yüzünden ülkemizdeki orman alanları, sulak alanlar, kıyılar ve bütün diğer doğal alanlar geri dönüşü olmayacak tahribatlara karşı savunmasız kalacak.

Dünya 5 Haziran’da Çevre Günü’nü kutluyor. Keşke bizim de...

Resim 5.35. Doğa Araştırmaları Derneği, 5 Haziran 2013

Paylaşım (Resim 5.35.), bir basın bültenidir. Metnin ana temasını ise 5 Haziran Dünya Çevre Günü'nün kutlanmamasıdır. Metnin girişinde *“Dünya 5 Haziran'da Çevre Günü'nü Kutluyor, Keşke Biz de...”* şeklinde bir dilek dile getirilmiştir. Üç nokta da bu dilenen şeyin bir dilekten öteye geçebilmesinin zor olduğunun işaretidir. Metnin sonraki paragraflarında bunun nedenleri açıklanmıştır. Metnin anlamsal bütünlüğünü kuran tematik yapının çerçevelediği konuları metnin genelinde okumak mümkündür. Metnin her paragrafında ayrı bir sebep gösterilerek 5 Haziran'da Dünya Çevre Günü'nün neden kutlanamadığı anlatılmıştır. İlk paragrafta metnin paylaşılanlar kim olduklarını tanımlamışlardır. Kendilerini *“ülkemin doğasına, tüm canlıların yaşam hakkına sahip çıkan her yaştan, her düşünceden sivil toplum gönüllüleri”* şeklinde tanımlayan grup, amaçlarının çevrenin korunması ve daha yaşanılabilir bir çevre isteğinde bulunan ve ideolojik bir bağlantılarının bulunmadığını ima etmektedir. Van Dijk'a göre ima söylem çözümlemesinin en önemli unsurlarından biridir. İma, önemli ideolojik boyutları kapsamakta ve söylenmeyeni ortaya çıkartmaktadır (2007: 168, 170). Dolayısıyla bir metnin ideolojik anlamları genellikle bilinçli olarak saklanan, söylenmesen ama kelimeler, vurgular ve noktalama ile ima edilen alt metinlerde saklıdır. Bu nedenle, metin söylem analizinde incelenirken cümle aralarına özellikle dikkat edilir. Söylenenden çok söylenmeyen irdelenir. Metinde kullanılan *“sivil toplum gönüllüsü”* tanımlaması, Gezi Parkı gibi hareketlerin siyasi bir içeriğinin bulunmadığına gönderme yapmaktadır. Öte yandan *“her yaştan, her düşünceden”* tanımlaması da aynı amaca hizmet etmektedir. Metinde olayların gelişiminden ve yaşanan süreçten çok, metinde birlikte hareket eden bir topluluk olarak sunulan grubun parkta gerçekleştirdiği aktiviteler ön plana çıkartılmıştır. Metin boyunca eylemlerin bir ekoloji hareketi olduğu vurgusu da, eylemleri ideolojik olarak siyasi bir alana kaydırmaya çalışan kişi ve gruplara tepki niteliğindedir. Metinde diğer çevre problemlerinden (HES, 3. Köprü, Kanal İstanbul) bahsedilerek ana tema desteklenmiştir. Metnin ideolojisi ise *“Bugün, birkaç ağacın korunmasına indirgenerek tartışılan Gezi Parkı'nda olanlarla ilgili olarak doğru okunması gereken mesajlardan biri de yıllardır süregelen ve hayatımızı derinden ekleyen bu tür dayatmalardır.”* cümlesinde verilmiştir. Gezi Parkı'nda yaşananların ekolojik bir hareket olmasının yanında, iktidarın tahakkümüne karşı bir başkaldırı olduğunu bu cümleden anlamak mümkündür. Ayrıca bu cümle metin içinde siyasi olarak dolayımlanan ve siyasi göndermeleri açıkça ortada bulunan anlatıdır. Metnin son paragrafında ise TBMM tarafından çıkarılacak ve metinde bir kelime oyunu ile *“Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma(ma) Kanunu”* yine ideolojik göndermeleri olan bir anlatıma sahiptir. İdeoloji en genel anlamıyla insanların yaşadığımız dünyayı anlamlandırmak amacıyla kullanmış olduğu kalıp yargıdır. Bu nedenle, metin çözümlemesinde ele alınan metinde, en genel anlamları

barındıran cümleler genellikle o metnin ideolojisini en iyi şekilde ifade eden cümlelerdir. Metin, Şematik olarak incelendiğinde ana olayın (Dünya Çevre Günü'nün Kutlanmaması) yan olaylarla desteklenerek (Gezi Parkı, ekolojik sorunlar, Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu) sunulduğu ortaya çıkmaktadır. Ana olay tüm bu yan olayların temelde sonucunu oluşturmaktadır. Yan olaylar aynı zamanda ana olayın bağlamı olarak sunulmaktadır.

Metnin Şematik olarak hikâyenin örgüsü incelendiğinde metnin başlangıcında Dünya Çevre Günü'nün STK'lar tarafından neden kutlanmadığı gerekçeleri anlatılmıştır. Bu hareketi başlatan grupların kimler olduğu, Gezi Parkı'nda neler yaptıkları ve ne için mücadele ettikleri anlatılmıştır. Gezi Parkı'nda toplanan insanların kimler, ne için oradalar, istedikleri sadece ağacın kesilmemesi ya da yeşilin korunması mı yoksa siyasi bir mücadele mi? Metinde bunun çerçevesi çizilmiştir. Gezi Parkı eylemlerinin yaşandığı yerle ilgili, insanların bu ortamda nasıl toplandıkları, sosyal medyanın eylemlerdeki rolü, hangi şartlar altında orada bulundukları ve nelerle mücadele ettikleri anlatılmıştır. Metnin üst başlığı olayı özetlemektedir. İnandırıcılığı sağlamak için olay örgüsü farklı olaylarla paralellik kurularak aktarılmıştır. Olayın içinde cereyan ettiği konjonktürü de metinden okumak mümkündür. Örneğin Gezi Parkı bağlamında, *“İstanbul'un geriye kalan son ormanlarını yok edecek, su havzasını kirletecek 3. Köprü'nün”*, *“ülkemin en verimli tarım toprakları Trakya”*da ortaya çıkaracağı sonuçlar ile Kanal İstanbul Projesi'nin, Tabiat Kanunu ve tüm bu projelerin çevre üzerindeki yansımaları ve ortaya çıktığı ortam özetlenmektedir. Sentaktik olarak cümlenin yapısına baktığında ise isimlere yüklenen sıfatlar dikkat çekicidir. Örneğin: *“Biz ülkemizin doğasına, tüm canlıların yaşam hakkına sahip çıkan her yaştan, her düşünceden sivil toplum gönüllüleriyiz.”*, *“suyumuzu esaret altına alan HES'ler, güneşimiz ve rüzgârımız varken dünyanın vazgeçtiği nükleer santrallerin inşasındaki ısrar, İstanbul'un geriye kalan son ormanlarını yok edecek, su havzasını kirletecek 3. Köprü, ülkemizin en verimli tarım toprakları Trakya'yı ne hale getireceğini düşünmek bile istemediğimiz Kanal İstanbul Projesi”* gibi. Metnin lexical çözümlemesinde dikkat çeken, kendilerini ülkenin *“doğasına, tüm canlıların yaşam hakkına sahip çıkan her yaştan, her düşünceden sivil toplum gönüllüleri”* olarak tanımlayan eylemcilerin Gezi Parkı'nda gerçekleştirilen nöbetler için *“Gezi Parkı'nın sembollerinden biri olarak”* nitelendirilmektedir. Ayrıca *“Tabiat Kanunu ile tüm korunan alanları savunmasız bırakacak ‘yasal’ düzenlemeler...”* cümlesindeki *“yasal”* sözcüğü vurgulanmış, yasallık sözcüğüne dikkat çekilmek istenmiştir. Yine parçada Gezi Parkı direnişi *“maalesef saymakla bitmeyecek çoklukta insanın yarattığı ‘doğal olmayan’ felaketlere karşı. Taksim Gezi Parkı*

Direnışimiz, bu yatırım kararlarından dolayı doğayla bir bütün yaşam süren insanları, yaban hayvanlarını yerlerinden etmesine, çözüm arayanların suçlanmasına ve çözüm yollarının tıkanmasına karşı. Taksim Gezi Parkı Direnişimiz, hayvan haklarının korunmamasına karşı. Bugün, birkaç ağacın korunmasına indirgenerek tartışılan Gezi Parkı'nda olanlarla ilgili olarak doğru okunması gereken mesajlardan biri de yıllardır süregelen ve hayatımızı derinden ekleyen bu tür dayatmalardır” gibi konularla bağlantılı olarak verilmiştir. Retorik açıdan metinde dikkat çeken, metni okuyan kişiyi başta Gezi Parkı eylemleri olmak üzere pek çok konuda iknaya yönelik geliştirilen argümanlardır. Ayrıca, savunulan düşüncayı geçerli kılacak enformasyonları metinden çıkarmak mümkündür. Mesela ilk paragrafta metni paylaşan grup kendisini sivil toplum gönüllüleri olarak tanımlamakta, yapmış oldukları eylemlerin ise Gezi Parkı eylemlerinin sembollerinden biri haline geldiğini söylemektedirler. *“Ülkemizin doğasına ardı ardına ve acımasızca indirilen darbelere karşı tek yürek olduk, hepimiz için direniyoruz, direnmeye de devam edeceğiz”* cümlesiyle birlik ve beraberlik mesajı iletilmekte, destek olanlarla büyük bir sivil toplum hareketine dönüştüğünü savundukları eylemlerde bu birlikteliği sağlamada sosyal medyanın gücünü vurgulamışlardır. Ayrıca metinde eylemlere katılan kişilerin *“duyarlı”* olduğu ve *“ağaçları korumak için”* Gezi parkında bulunduğu vurgulanan bir diğer konudur. Bunun yanı sıra metinde Gezi Parkı eylemleri, Yeni toplumsal hareketlerin teorik öngörüsüne uygun olarak *“ekoloji temelli bir sivil toplum hareketi”* olarak tanımlanmaktadır.

4.5.4. Doğa Derneği'nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi

“Ülkemiz doğasının sorunları için yapıcı ve yerinde çözümler getirmek” amacıyla yola çıkan dernek, 2002 yılında kurulmuştur (<http://www.dogadernegi.org/>). Söylem analizinde Derneğin 7 ve 21 Haziran 2013 tarihleri arasında paylaşmış olduğu üç içerik analiz edilmiştir.

Doğa Derneği
7 Haziran 2013

Her şey Gezi Parkında birkaç ağaçla, o ağaçların tüm Anadolu'ya uzanan kökleriyle başladı.

Yaşamın esas kaynağı doğamızı yok eden ve kalkınma mitiyle doğa ve insanın haklarını hiçe sayan politikalar yüzünden bir çığ gibi büyüdü.

Doğa Koruma mevzuatının artık tümiyle iflas ettiğini görüyoruz. Doğayı sadece fiyat biçilebilecek bir meta olarak algılayan aklın, topluma ve insana ilişkin tavrı da bundan farklı değil. Yasalar ve hukuk artık sadece yatırımları ve dolayısı ile tahakkümü kolaylaştıran ve her istendiğinde değiştirilen bir yapboz gibi. Bu olumsuz gidişat karşısında gelişen demokratik tepkiler ise inanılmaz boyutlarda şiddet ile karşılaşıyor.

Doğayı yaşatmak ise yalnızca ağaç dikmekle mümkün değil. Doğa; toprağı suya, ağaçları göğe ve insanları birbirine bağlayan dayanışma ağı. Bu nedenle doğayı korumanın yolu her şeyden önce çeşitliliği korumak olmalı. Bir elimiz doğayla savaşırken, öteki insanla barışamaz. Bir elimiz insanla savaşırken, öteki doğayı yaşatamaz.

Doğa Derneği, hak kavramının tüm canlılara ait olduğunu savunuyor ve "hak parçalanmaz bütündür" diyor. Doğanın, toplumun ve bireyin özgürleşmesi, birbirine sımsıkı bağlı. Biri eksildiğinde, öteki de kayboluyor. Bu nedenle artık insanı ve tüm canlıları aynı anda özgürleştiren imeceye dayalı kültürleri çoğaltmak zorundayız. Doğa gibi. Gezi'de yaşandığı gibi.

Gezi Direnişi, işte tam da bu noktada doğal bir şekilde oluştu. İradesini; doğa için; özgürlük ve adalet için aynı anda ortaya koydu. Bu direnişin içinde yalnızca iktidar partisi için değil, diğer tüm siyasi partiler ve Türkiye'nin tüm oluşumları için önemli mesajlar var. Bu coğrafyanın insanları hiç bir kalıba dökülmeden yaşamları üzerinde söz sahibi olmak istiyor. Yalnızca olduğu gibi görünüp, görüldüğü gibi olmak istiyor. Tüm farklılıklarıyla ve bir arada.

Gezi'nin gençleri sadece Taksim'in çevresindeki barikatları yıkmakla kalmadı, yaşamlarımızın önündeki çok daha büyük barajları ortadan kaldırdı. Bu direniş, Anadolu'nun dört bir yanındaki canlılara, derelere, ormanlara, göllere, ağaçlara şifa oldu. Gelecek zaman, bunu çok daha somut olarak gösterecek.

Bu direnişi canlarını ortaya koyarak, hiçbir tektipleştirmeyi kabul etmeden, masumca ve barışıl bir şekilde çoğaltan insanlarla gurur duyuyoruz. Gezi Direnişi'ni var eden tüm gençlerin önünde saygıyla eğiliyoruz.

Resim 5.36. Doğa Derneği, 7 Haziran 2013

Metnin (Resim 5.36.) ana teması, Gezi Parkı eylemler ile başlayan sürecin ne anlama geldiği ve bu süreçte Gezi Parkı eylemleri ile nelerin yapıldığıdır. Her ne kadar metnin içeriğinde sunulan farklı konularla belirsizleştirilse de genel olarak olay bu tema etrafında sunulmuştur. İlk paragrafta Gezi Parkı özelinde çevre olaylarının sadece İstanbul'un meselesi olmadığı, tüm Anadolu'yu ilgilendiren bir konu olduğu metaforla güçlendirilerek verilmiştir. Sonraki paragrafta "yaşamın gerçek kaynağı" olarak sunulan "doğa" yok edilirken karar alıcıların "kalkınma" miti altına sığındıkları vurgulanmaktadır. Metnin ilk cümlesinde eylemlerin nasıl başladığını anlatılarak giriş yapılmıştır. Benzetmeyle anlatım retorik açıdan güçlendirilmiştir. "Her şey Gezi Parkında birkaç ağaçla, o ağaçların tüm Anadolu'ya uzanan kökleriyle başladı." Cümlesi ile Gezi Parkı'nda birkaç ağaçla başlayan sürecin, o ağacın köklerinin Anadolu'ya uzanan kökleriyle güçlendiği ifade edilmektedir. Tematik açıdan olay örgüsüne bakıldığında, insanların tepkisinin kaynağı, tepkilerin ve "demokratik tepkilerin" karar alıcılar tarafından nasıl karşılık bulduğu, doğanın korunması için nelerin yapılması gerektiği gibi konuları görmek mümkündür. Yine benzer biçimde "Yaşamın esas kaynağı doğamızı yok eden ve kalkınma mitiyle doğa ve insanın haklarını hiçe sayan politikalar

yüzünden bir çığ gibi büyüdü.” şeklinde ifade edilen konu, ikinci paragrafta da metaforla güçlendirilmiştir. Doğa ve insan haklarını hiçe saydığı vurgulanan politikaların artması “çığ”a benzetilmiştir. Doğa Koruma Kanunu’nun, tıpkı “doğayı sadece fiyat biçilebilecek bir meta olarak algılayan aklın, topluma ve insana ilişkin tavrı” gibi tümüyle iflas ettiği ve geçerliliğini yitirdiği vurgulanmaktadır. Söz konusu Kanun’un gerçekte mi yürürlüğe girmedeği yoksa bunun bir benzetme mi olduğu ise okuyucuda Sentaktik yapıda açısından belirsizlik oluşturmaktadır. Benzer metaforları sonraki paragraflarda da görmek mümkündür. Metinde (Resim 5.36.) “Yasalar ve hukuk artık sadece yatırımları ve dolayısı ile tahakkümü kolaylaştıran ve her istendiğinde değiştirilen bir yapboz gibi.” cümlesiyle de yazar yasaların ve kanunların tahakküm edici bir güce dönüştüğü ve her yasa yapıcının kendi insiyatifine göre müdahale edebildiği bir çocuk oyuncağına “yapboz” a dönüştüğünün tepkisi yer almaktadır. Ayrıca sonraki cümlede iktidar güçlerinin polis dolayımında “demokratik” haklarını talep eden insanlara uyguladıkları aşırı tepki ve şiddet eleştirilmiştir. “Doğa; toprağı suya, ağaçları göğe ve insanları birbirine bağlayan dayanışma ağı” burada doğa, insanları ve diğer varlıkları birbirine bağlayan “dayanışma ağı” işlevi gördüğünden bahsedilmektedir. Metinde anlatımın akılda kalıcılığını ve retorliğini güçlendirmek için benzetmelere başvurulmaktadır. Öte yandan doğa ile insanın uyum içerisinde olması gerekliliği savaş ve barış metaforu ile anlatılmıştır. “Bir elimiz doğayla savaşıırken, öteki insanla barışamaz. Bir elimiz insanla savaşıırken, öteki doğayı yaşatamaz.” “Doğa Derneği, hak kavramının tüm canlılara ait olduğunu savunuyor ve “hak parçalanmaz bütündür” diyor. Doğanın, toplumun ve bireyin özgürleşmesi, birbirine sınıksız bağlı. Biri eksildiğinde, öteki de kayboluyor. Bu nedenle artık insanı ve tüm canlıları aynı anda özgürleştiren imeceye dayalı kültürleri çoğaltmak zorundayız. Doğa gibi. Gezi’de yaşandığı gibi.”. Doğa Derneği, doğanın korunması için çözüm önerisini de bu paragrafta sunmaktadır. Neden sonuç ilişkisine göre doğanın özgürleşmesinin toplumun ve bireyin özgürleşmesi ile bağlantılı olduğu verilmiştir. Doğa, toplum ve bireyin birbirini var eden yapılar olarak sunulmuştur. Bunun Gezi Parkı’da olduğu gibi dayanışma ve birliktelik ile mümkün olabileceği anlatılmaktadır. “Gezi Direnişi, işte tam da bu noktada doğal bir şekilde oluştu. İradesini; doğa için; özgürlük ve adalet için aynı anda ortaya koydu. Bu direnişin içinde yalnızca iktidar partisi için değil, diğer tüm siyasi partiler ve Türkiye’nin tüm oluşumları için önemli mesajlar var. Bu coğrafyanın insanları hiç bir kalıba dökülmeden yaşamları üzerinde söz sahibi olmak istiyor. Yalnızca olduğu gibi görünüp, görüldüğü gibi olmak istiyor. Tüm farklılıklarıyla ve bir arada”. Gezi Direnişi, doğanın özgürleştirilmesi hareketinin yansımasıdır. Metinde Gezi Parkı tüm bu sürecin “doğal bir şekilde oluştuğu” savunulmaktadır. İnsanların iradı olarak bu sürece dâhil olduğu da vurgulanan bir

diğer konudur. Direnişin ise her düşünceden, her görüşten insanın yalnızca iktidar partisini değil tüm siyasi partileri ilgilendiren bir meseleye dönüşmüştür. Gezi Parkı, tüm farklılıkları ve renkleri içinde barındıran bir oluşuma dönüştüğü vurgulanan bir diğer konudur. “Gezi’nin gençleri sadece Taksim’in çevresindeki barikatları yıkmakla kalmadı, yaşamlarımızın önündeki çok daha büyük barajları ortadan kaldırdı. Bu direniş, Anadolunun dört bir yanındaki canlılara, derelere, ormanlara, göllere, ağaçlara şifa oldu. Gelecek zaman, bunu çok daha somut olarak gösterecek.” Gezi Parkı’da gençlerin sadece parktaki barikatları değil, yaşamın önündeki barikatları da ortadan kaldırdıkları savunulmaktadır. “Bu direnişi canlarını ortaya koyarak, hiçbir tektipleştirmeyi kabul etmeden, masumca ve barışçıl bir şekilde çoğaltan insanlarla gurur duyuyoruz. Gezi Direnişi’ni var eden tüm gençlerin önünde saygıyla eğiliyoruz.” Gençlerin tüm bu direnişi çoğulculuk ve demokrasi için “masumca ve barışçıl” yapılan bir hareket olarak verilmiş ve metin, tüm bu direnişi var eden gençlere teşekkür ederek bitirilmiştir. Metinde savunulan temayla fotoğraf paralel bir şekilde sunulmuş Gezi Parkı’nda çekilmiş, yüzlerce insanın yer aldığı fotoğraf yer almaktadır.

Doğa Derneği
11 Haziran 2013, Ankara yakınlarında
Gezi Parkı'ndaki Polis Şiddetini Durdurun!
Gezi Parkı direnişini masumca ve barışçıl bir şekilde çoğaltan insanlar şu anda ölümcül bir polis şiddetine maruzlar. Çok sayıda yaralı var. Çocukların kayboldukları haberleri geliyor.
Ağaçlarına, doğaya ve yaşam alanlarına sahip çıkmak için parka yerleşen insanlar polis olmadan da güven içinde yaşayabileceğini, binlerce insanın tüm farklılıklarına rağmen özgürce bir arada yaşayabileceğini gösterdi. Ama aksi yönde yapılan tüm açıklamalara rağmen polis tüm şiddetiyle Gezi Parkı'na geldi.
Tüm ülkede olduğu gibi Gezi Parkı'nda insanların demokratik hak kullanımlarını şiddetle bastırma emrini veren, bu emri uygulatan, yüzlerce insanın yaralanmasına neden olan hükümetin ve İstanbul Valiliği ve Emniyet Genel Müdürlüğü başta olmak üzere mülki idare amirlerinin ölümcül sonuçlara gebe bu müdahaleyi bir an önce durdurması ve polis güçlerini geri çekmesini talep ediyoruz.

Resim 5.37. Doğa Derneği, 11 Haziran 2013

11 Haziran’da paylaşılan metnin (Resim 5.31.) başlığı “Gezi Parkı'ndaki Polis Şiddetini Durdurun!” şeklindedir. Eleştirel Söylem Analizinde başlık ve metnin girişi oldukça önem verilen bölümlerdir. Metnin başlığının içeriği özetlemesi beklenir. Metinde tematik açıdan öne çıkan konu da başlıkla uyumlu olarak polisin uygulamış olduğu şiddettir. Metinde göstericilerin ne için orada oldukları ve polisin haksız yere göstericilere şiddet gösterdiği metinde çerçevelenen konulardır. “Direniş” olarak adlandırılan eylemler ve göstericiler “masum” olarak verilirken, polisin uygulamış olduğu şiddet “ölümcül” olarak nitelendirilmiştir. Metnin sonunda polis şiddetinin asıl kaynağı olarak metnin sonunda Hükümet, İstanbul Valiliği, Emniyet Müdürlüğü ve mülki amirler verilmiştir. Şematik olarak

yorum cümlelerinden oluşan metinde vurgulanan şiddet olayına ilişkin arka plan bilgisi ise sunulmamıştır. Anlatımdan kaynağı ve sayısı belli olmayan bilgiler ise belirsizlik ve kafa karışıklığına neden olmaktadır. Örneğin “Çok sayıda yaralı var. Çocukların kayboldukları haberleri geliyor.” şeklindeki cümlede olduğu gibi. Polisin parktaki huzur ortamını asli görevi olan huzuru sağlamak yerine “ölümcül şiddet” uygulayarak huzursuzluğa sebep olduğu da metinde aktarılan bir diğer meseledir. Metinde, eylemler “insanların demokratik hakları” olarak tanımlanmıştır. Retorik açıdan kullanılan sıfatlar ve benzetmeler iknayı güçlendirmiş, istenilen endişe ortamı oluşturulmuştur. Cümle bir korku-endişe ve belirsizlik barındırmaktadır.

Doğa Derneği

21 Haziran 2013

Türkiye'nin 27 Çevre Örgütü ve Paydaşından #GeziParkı Ortak Açıklaması / <http://bit.ly/11D4Z8q>
Biz aşağıda imzası bulunan kuruluşlar, doğanın haklarını savunan ve insanın doğa üzerindeki hakimiyeti yerine "doğa ile uyumu" için hizmet edenler olarak, öncelikle Türkiye'de doğaya ve insana karşı uygulanan şiddetin, ivedilikle son bulmasını arzu ediyoruz. Gezi Parkı özelinde, parkın halka ait bir park olarak kalmasını istiyoruz ve bu çerçevede Taksim Dayanışması'nın taleplerini destekliyoruz. Öte taraftan doğa hakkının referandum konusu olabileceğini düşünmüyoruz. Doğa Hakkı seçim yapabileceğimiz bir hak değildir ve varoluşumuza dair, doğuştan gelen hakkımızdır. Bu nedenle, tüm insanların, kendi yaşam alanlarını etkileyecek kararlarda katılımcı olmalarının sağlanması gerektiğine inanıyoruz.

Gezi'de şiddet gören ağaçlar, hayvanlar ve insanlar; HESlerle tahrip edilen nehirlerin, yapılaşmayla yok edilen ormanların, madenlerle yok edilen doğanın, termik santrallerle değişen iklimlerin, yoğun turizm ve kültür balıkçılığıyla yok edilen körfez ve kıyıların, dip ağlarıyla yok edilen denizlerin, kimyasallarla yok edilen toprağın ve üzerindeki canlı yaşamın sembolüdür. Oysa hepimiz biliyoruz ki ağaçlar, ormanlar, nehirler, göller, kıyılar, iklimler, toprak ve üzerindeki canlılar bir bütündür ve onlara yönelen tehdit bir bumerang gibi insana döner. Gezi eylemlerine şiddet gösterilerek görmezden gelinen meselenin sadece birkaç ağaç olmadığının, doğa ile uyumlu yaşama hakkının insanların elinden alınması olduğunun farkındayız.

İstekler

Öncelikle bu şiddet ortamı dindirilmeli ve barışçıl bir ortam sağlanmalıdır. İnsanların, doğal yaşam alanları ve ekolojik yaşam haklarını savunan yasalar ve bu yasaların uygulanmasını sağlayacak mevzuat ortaya konmalıdır.

Gezi eylemleri, kaybedilen ekolojik haktan doğmuş, doğayı odağına alan geniş çaplı bir halk hareketi olması açısından öncü ve önemlidir. Bu direnişi başlatan ağaçların hakkını savunanlar, daha önce de başka mecralarda seslerini duyurmaya çalıştılar. Direnişin öncü sarsıntıları, daha küçük gruplar ve etkisizleştirilen eylemlerde yaşanmıştır: HES'ler, Tabiatı ve Biyoçeşitliliği Koruma Kanunu, nükleer ve termik santraller, 3. Boğaz Köprüsü, 3. havaalanı, imar mevzuatı, tohum yasaları, GDO'lara geçit veren kanun ve uygulamalar, Büyükşehir Belediyeleri Yasası, Maden Yasası, orman ve tarım alanlarımızı yapılaşmaya açan; kırsaldaki küçük üreticilerin yaşamını zorlaştıran yasal uygulama ve politikalara gösterilen tepkiler verildi ve verilmeye devam ediliyor.

Yıllardır doğaya uygulanan şiddet içerikli ve “yaptım oldu”cu anlayış, şimdi Gezi Parkı'nda önce ağaçlara, ardından insanlara ve diğer canlılara karşı vücut buluyor. Bunu üzülerek gözlüyoruz.

Biz, aşağıda imzası bulunan doğa koruma ve ekolojik yaşam örgütleri, insana ve doğaya yönelik şiddetin ivedilikle durdurulmasını, doğayla insanın birlikte, uyum içerisinde yaşamasına izin veren düzenlemeler için işbirliği ortamının yaratılmasını talep ediyoruz. Doğanın parçası olduğumuzu unutmadan, doğanın haklarına saygılı kentsel ve kırsal yaşam politikaları üretilmesini ve uygulanmasını talep ediyoruz. Bu yolda atılacak samimi adımlara, ekolojik yaşam ve doğa koruma toplulukları olarak her türlü desteği vermeye hazırız.

Saygılarımızla,

Resim 5.38. Doğa Derneği, 21 Haziran 2013

Derneğin Gezi Parkı ile ilgili yapmış olduğu bir diğer paylaşım (Resim 5.38.) ise 27 çevreci Sivil Toplum Kuruluşu ile ortaklaşa yapmış oldukları basın bildirisi. Basın Bildirisinde Gezi Parkı bağlamında insanın doğaya zarar vermeden uyum içerisinde olması gerekliliği, sadece birkaç ağacı değil tüm doğaya yönelik bir farkındalık oluşturmak için yola çıkan insanların şiddet ile engellenmesi, doğanın ve ekolojik yaşamın yok edilmesinin önüne geçilmesi için adımlar atılması gerekliliği basın bildirisinde vurgulanan noktalardır. Bu konular etrafında çerçevelenen metnin ana temasını ise Gezi Parkı Eylemleri oluşturmaktadır. Ana tema etrafında çerçevelenen anlatımla anlamsal bütünlük kurulmuştur. Gezi Parkı Eylemleri özelinde çevreci STK'lar, söz konusu muhalif hareketlerin, toplum üzerindeki etkilerinin yansımaları olarak sunulan basın bildirisinde, Gezi Parkı Eylemleri hakkında toplumsal gerçeklik inşası için içinde olduklarını görmek mümkündür. Bu gerçeklik *“birkaç ağacın”* ötesinde *“tüm insanların, kendi yaşam alanlarını etkileyecek kararlarda katılımcı olmalarının sağlanması”*dır. Ana temanın (Gezi Parkı Eylemleri) ortaya çıkmasında etkili olan unsurlar ve öncesinde yaşananlar, olayları başlatanların kimler olduğu ve tekrarlayan açıklama kalıplarıyla Gezi’de başlatılan eylemlerin ekolojik ve çevreci bir hareket olduğu metinde şu şekilde anlatılmıştır: *“Gezi eylemleri, kaybedilen ekolojik haktan doğmuş, doğayı odağına alan geniş çaplı bir halk hareketi olması açısından öncü ve önemlidir. Bu direnişi başlatan ağaçların hakkını savunanlar, daha önce de başka mecralarda seslerini duyurmaya çalıştılar. Direnişin öncü sarsıntıları, daha küçük gruplar ve etkisizleştirilen eylemlerde yaşanmıştı.”* Anlatımda bazı temaların tekrarlayan bir şekilde ve aşırı vurgulanarak verilmesi, okuyucuyu metinde kurulan niyete yönlendirmeye yöneliktir. Böylece okuyucunun metindeki bilgileri algılayışı etkilenmek istenmiştir. *“Yıllardır doğaya uygulanan şiddet içerikli ve ‘yaptım oldu’cu anlayış, şimdi Gezi Parkı’nda önce ağaçlara, ardından insanlara ve diğer canlılara karşı vücut buluyor. Bunu üzülerek gözliyoruz.”* Cümlesi metnin ideolojisini en net açıklandığı cümledir. Söz konusu cümlede muhatap, uygulamalarında *“yaptım olducu anlayışı”* sahip olduğu vurgulanan hükümettir. *“Yaptım oldu”* sözü aynı zamanda hegemonyaya da bir tepkidir. Metinle birlikte Gezi Parkı’nda olduğu düşünülen kalabalık bir grubun üstten çekilmiş görüntüsü fotoğraf olarak yer almaktadır. Gezi Parkı Eylemlerini destekleyen yüzlerce insan olduğu algısı fotoğrafla sunulmuştur. Fotoğraf ve metnin anlatım açısından birbiri ile uyum içinde olduğunu söylemek mümkündür. Şematik olarak metinde hikâye örgüsü okuyucuyu eylemlerin haklılığına ikna etme amacına yönelik olarak çeşitli argümanlar sıralanarak sunulmuştur. Metnin anlatımı örnekler ve açıklamalarla desteklenmiş, kısa ve anlaşılır bir dil yapısına sahiptir. Doğanın yok edilmesi sonuçları, Gezi Parkı Eylemlerinde yaşananların sebepleri ve olayın

meydana gelişi ile ilgili yazar tarafından yapılan yorumlar metnin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Yazar metinde, “*Öncelikle bu şiddet ortamı dindirilmeli ve barışçıl bir ortam sağlanmalıdır. İnsanların, doğal yaşam alanları ve ekolojik yaşam haklarını savunan yasalar ve bu yasaların uygulanmasını sağlayacak mevzuat ortaya konmalıdır.*” şeklinde bir takım istekleri de sıralamaktadır. Metinde Sentaktik olarak “arzu ediyoruz, ortaya konmalı, talep ediyoruz” yetkililerden istek ve dilek amacı taşıyan cümleler sıkça tekrarlanmıştır. Kullanılan kelimelerle “biz” ve onlar ayrımı yapılmıştır. Metinde “biz” çevreci, farkındalık oluşturmaya çalışan çevreyi için çalışan; “*Biz aşağıda imzası bulunan kuruluşlar, doğanın haklarını savunan ve insanın doğa üzerindeki hakimiyeti yerine "doğa ile uyumu" için hizmet edenler olarak, öncelikle Türkiye’de doğaya ve insana karşı uygulanan şiddetin, ivedilikle son bulmasını arzu eden*” şeklinde konumlandırılmıştır, metinde öteki ise; “*Yıllardır doğaya uygulanan şiddet içerikli ve “yaptım oldu”cu anlayış, şimdi Gezi Parkı’nda önce ağaçlara, ardından insanlara ve diğer canlılara karşı*” şeklinde konumlandırılan kanun yapıcılarıdır. Gezi Parkı Eylemleri metinde “*kaybedilen ekolojik haktan doğmuş, doğayı odağına alan geniş çaplı bir halk hareketi olması açısından öncü ve önemlidir.*” şeklinde tanımlanmaktadır. Anlatılanları Retorik açıdan geçerli ve inandırıcı kılmak için çeşitli benzetmelere başvurulmuştur. Örneğin aşağıdaki cümlede olduğu gibi doğaya ve çevreye yapılanların bir insanlığa döneceği “*bumerang*” metaforu ile anlatılmıştır. “*Oysa hepimiz biliyoruz ki ağaçlar, ormanlar, nehirler, göller, kıyılar, iklimler, toprak ve üzerindeki canlılar bir bütündür ve onlara yönelen tehdit bir bumerang gibi insana döner.*” Aynı zamanda cümlede herkes tarafından bilinen bir gerçeklik açıklanıyor vurgusu yer almaktadır. Ayrıca Gezi Parkı’nda yaşananların sadece birkaç ağaç olmadığı, bir hak olarak sunulan “*doğa ile uyumlu yaşama hakkı*” elinden alınan insanın tepkisi olarak aktarılmaktadır. Gezi Parkında yaşanan olaylar başta olmak üzere çevre konusunda yaşana olayların çözümünün ise “yasalar” ve “mevzuat”larla çözümlenebileceğini metinden okumak mümkündür.

4.5.5. Slow Food Türkiye Derneği’nin sosyal medya metnlerinin söylem analizi

Slow Food Türkiye Derneği, “gerçek gıdadan ayrı düşme haline çözümler üreten aktiviteleri benimsemiş, buna yönelik çözümler üretmektedir.” (<http://www.fikirsahibi damaklar.org/>) Derneğin, Gezi Parkı eylemleri esnasında 9 ve 10 Haziran’dan yapmış olduğu paylaşımlar söylem analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Resim 5.39. Slow Food Türkiye Derneği, 9 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.39.), Gezi Parkı'nda ağaç diken çocukların fotoğraflarından oluşan “Gezi Bostanı'nda fasülyesini diken çocuklar var” başlığıyla paylaşılmış albüm yer almaktadır. Dernek, Gezi Parkı'nı çevreci bir bakış açısıyla ele almış ve ılımlı bir söylem sergilemektedir. Dernek, Eylemleri şiddet olaylarının tersine, çocukların yer aldığı bir etkinlik havasında duyurmaktadır.

Resim 5.40. Slow Food Türkiye Derneği, 10 Haziran 2013

Derneğin paylaştığı en ideolojik sayılabilecek paylaşımdır. Paylaşımında (Resim 5.40.), Gezi Parkında yer alan bir pankartın fotoğrafına yer verilmiştir. Pankartın üstünde ise “*Dandini dandini dastana TOMA’lar girmiş Bostana kov bostancı TOMA’yı yemesin lahanayı. Gezi Bostancıları*” yazmaktadır. Böylece olay mizahi bir dil kullanılarak, polisin göstericilere TOMA’lar ile uyguladığı şiddet eleştirilmiştir.

Resim 5.41. Slow Food Türkiye Derneği, 10 Haziran 2013

Gezi Bostanı başlığı ile yapılan paylaşımda (Resim 5.41.) derneğin gezi parkında kurmuş oldukları bostanın görsellerine yer verilmiştir. Paylaşımla insanlara bir ricada bulunarak “*civarda oturanlar sabah geçerken bırakmak üzere bırakmak üzere keşke meyve, sebze, kahve ve çay atıklarını çöpe değil kompostta taşısalar*” şeklindeki rica ile Dernek sosyal sorumluluk çalışması gerçekleştirmektedir. 9-10 Haziran’da paylaşılan fotoğraflarda Gezi Bostanı’na dikilen bitki ve ağalardan görüntüleri verilmiştir.

4.5.6. Sinek Sekiz Yayınevi’nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi

Yayınevi, 2008 yılında kurulmuştur. Kurucusu, Yayınevi’nin amacını “şehirde ya da kırsalda besin yetiştirmeyi öğrenmek, çocuklarla beraber dışarıda va-

kit geçirmek, yaşam alanlarımızı savunmak, ekolojik yerleşkeler tasarlamak, doğumun doğasını anlamak” (<http://www.sineksekiz.com/>) şeklinde açıklamaktadır. Yayinevi’nin 30 Mayıs-27 Haziran 2013 tarihleri arasında resmi Facebook sayfasında paylaştığı, 19 adet içerik söylem analizini ile incelenmiştir.

Resim 5.42. Sinek Sekiz Yayinevi, 30 Mayıs 2013

Sinek Sekiz Yayinevi bu paylaşım (Resim 5.42.) ile Taksim’de yaşananlara tüm Yayinevi çalışanları olarak destek verdiklerini göstermeyi amaçlamıştır. Bunu: “*bu ortamda durmanın anlam kazandığı yegâne yer Taksim Gezi Parkı’dır.*” cümlesiyle anlatmaktadır. Öte yandan tematik açıdan paylaşım (Resim 5.42.) ile ön plana çıkarılan konu mobilizasyondur. Yayinevi, paylaşım (Resim 5.42.) ile okuyucularına ve takipçilerine eylemlere katılma çağrısında bulunmaktadır. Bunu ise: “*Ofisi süresiz kapatıyor ve bütün okurlarımızı desteğe davet ediyoruz.*” sözüyle anlatmaktadır. Şematik açıdan bağlam olarak sunulan konu çevreciliğin herkesi ilgilendiren toplumsal bir mesele olduğu ve “*yaşam hakkını savunabilecek kadar insan olan herkes*” in bu hareketin içinde yer alması gerekliliğidir. Öte yandan “*insan olarak*” sözcüğü mobilizasyon retorikini güçlendirici bir anlatımdır.

Resim 5.43. Sinek Sekiz Yayinevi, 30 Mayıs 2013

Paylaşım, (Resim 5.44.) insanların olayları desteklemesi için çağrı amacını taşımaktadır. Tekrarlanan kelimelerle hem anlatımda akıcılık ve ahenk hem de retorik açıdan ikna amaçlanmıştır. Anlatımda “binlerce umutlu insan” sözü ile Gezi Parkı Eylemlerinin katılanlara geleceğe dair umutları olduğunu ve bu isteklerin umutların gerçekleşeceğine dair inanç vurgulanmıştır. Öte yandan “binlerce” sözcüğü kendi içinde belirsizlik barındırıyor olsa da retorik açıdan katılımın çokluğunu vurgulamak ve insanları

Gezi Parkı Eylemlerine katılmaya ikna etmeye yönelik bir strateji barındırmaktadır. Metinde “*en azından bunu yapabileceğiniz için gelin...*” cümlesinden ise elinizden gelecek şeylerden sadece en küçüğü Gezi Parkı’nda Eylemlere katılmak şeklinde bir anlam çıkarmak mümkündür.

Söylem ideolojik bir yapıdır. İçinde anlamı oluşturanın ideolojisini ve niyetini de barındırır. Bu metnin ideolojisi ise “Bu ülkedeki tüm canlıların hayatı, nefesi, besini, emeği üzerinden çıkar sağlamak isteyen bir adamın oyununu bozmak için.

Resim 5.45. Sinek Sekiz Yayınevi, 31 Mayıs 2013

Paylaşımında (Resim 5.45.) siyah ve beyaz zemin üzerinde yeşil bir ağaç dalını tutan siyah yumruk ve İngilizce olarak “*Occupy Taksim*” yazmaktadır. Görsel (Resim 5.45.), 31 Mayıs’ta Eylemlerin zirveye çıktığı tarihte paylaşılmıştır. Polislin eylemcilere biber gazı, TOMA’lar ve tazyikli su ile müdahalesi tepki çekmiştir. Bazı kişiler tarafından evlerde ışıklar yakılıp söndürülerek, balkonlarda tencere-tava çalınarak veya sokaklarda ellerinde bayraklar, slogan atarak, arabalar korna çalarak halkında çeşitli illerde eylemler düzenlediği bir dönemde paylaşılmıştır.

Resim 5.46. Sinek Sekiz Yayinevi, 31 Mayıs 2013

Metnin (Resim 5.46.) ana teması direniştir. Söylem analizi için önemli bir parametre olan metin girişine bakıldığında, metnin mesajını çözümlemek mümkündür. Metnin başlangıcında sesleniş ifadesi olan “ey ahali” sözcüğü kullanılmıştır. Buradan, yapılan paylaşım ile herkese seslenilmeye çalışıldığı anlamını çıkarılabilir. Park’ta yer aldığı ve olaya tanıklık ettiği anlaşılan kişi yaşadıklarını aktarmaktadır. “Ey ahali dün sabah 10’dan bugün sabaha karşı 4’e kadar Gezi Parkı’ndaydık”. Grubun Gezi Parkı’nda yaşadıkları birinci tekil şahısın ağzından bilgi verici bir şekilde anlatılmıştır. Metinde (Resim 5.46.) tematik açıdan öne çıkan metinde anlatılan ile görselde verilen birbiri ile uyumlu olmasıdır. Öte yandan Park’ta şiddet uygulandığını, çadırların yakıldığını ve yaralıların olduğu da metinden anlaşılmaktadır: “İyiyiz, yaralanma yok, merak etmeyin”. Öte yandan güvenlik güçleri direnişi kırmak için eylemcilerin eşyalarını yok ettiği ve yaktığı, fakat eylemcilerin bundan vazgeçmeyeceği, hatta Sinek Sekiz grubundan eyleme katılacakların ofiste tekrar pankart hazırlayıp, Gezi Parkı’na döneceği anlatılmıştır. Böylece “şiddet” uygulansa da eylemlerde ısrarcı olacakları dile getirilmiştir: “Çadırlarımızın olduğu alan pankartların yapıldığı, boyaların stoklandığı merkezdi. Hepsi gitti. Ama zerre kadar umurumuzda değil. İnanılmaz bir direnişe tanıklık ettik, parçası olduk. Şimdi Kadıköy’de ofisteyiz. Buradan YENİDEN Taksim’e geçeceğiz.” Ayrıca kararlılığı göstermek için “yeniden” sözcüğüne yapılan vurgu dikkat çekicidir. Öte yandan Lexical açıdan incelendiğinde “parçası olmak” deyişi ile de bir harekete aidiyet vurgulandığını görmek mümkündür. Bunun yanında parça retorik açıdan analiz edildiğinde ise mobilizasyon amacıyla ikna edici bir anlatımı da görmek mümkündür: “Gaz maskesi gönderiyor uzaktan arkadaşlar, burada kartonumuz, boyamız, spreyimiz var. Gelirseniz yeniden pankartları yapar, birlikte karşıya geçeriz.”

Resim 5.47. Sinek Sekiz Yayınevi, 4 Haziran 2013

Paylaşımla (Resim 5.47.)çevreci duyarlılık vurgulanmıştır. Öte yandan Yayınevi, kitapları ile Gezi Parkı kütüphanesini desteklediğini bildirmektedir. Bu söylemle olayı bir “direniş” ya da “şiddet” eyleminden çok çevreci duyarlılık olayı olarak gördüklerinin imasını içermektedir. “Yaşamı çoğaltmak” sözcüğü de retorik açıdan hümanist bir bakış açısını yansıtmaktadır. Paylaşımında (Resim 5.47.), anlatımı retorik açıdan destekleyecek bir görsel kullanılmamıştır.

Resim 5.48. Sinek Sekiz Yayınevi, 4 Haziran 2013

Paylaşım (Resim 5.48.)yine benzer biçimde “kitap/kütüphane” vurgusu içermektedir. Paylaşımında Yayınevi, Gezi Parkı’nda kurulan Gezi Kütüphanesi’ne kitap getirecek insanlara ihtiyaç duyduğunu belirten bir çağrı yapmıştır. Bu yardım çağrısı aynı zamanda tanıtım amacı taşımaktadır. Bunun içinde kamuoyunda Gezi Parkı’na ilişkin oluşan duyarlılıktan faydalanılmıştır.

Resim 5.49. Sinek Sekiz Yayinevi, 4 Haziran 2013

Sinek Sekiz Yayinevi paylaşımında (Resim 5.49.) kendi web sitesinin tanıtımını yapmaktadır. Paylaşımında (Resim 5.49.), görsel olarak Yayinevi'nin Web sitesinin açılış sayfası kullanılmıştır. Görselde ise Yayinevi'nin Gezi Parkı'nda kurmuş olduğu çadırı ve arka planda üzerine “*Hiçbir şey sonsuz değildir. Son sözü doğa söyler*” yazılı bir afiş yer almaktadır. Böylece Yayinevi'nin söylemlerindeki doğa ve doğa duyarlılığı vurgusunu okumak mümkündür.

Resim 5.50. Sinek Sekiz Yayinevi, 5 Haziran 2013

Bu paylaşımında da (Resim 5.50.) benzer şekilde retorik açıdan ilgi çekmek için “kitap/kütüphane” vurgusu yer almaktadır. Paylaşımında (Resim 5.50.) Yayinevi,

Gezi Parkı'nda kurulan Gezi Kütüphanesi'ne kitap getirecek insanlara ihtiyaç duyduğunun çağrısını yapmıştır. Paylaşımında, Sinek Sekiz Yayınevi'nin haritası ve Gezi Parkı'nda okunmak üzere gönüllülere verilecek kitapları almak isteyenlere yönelik bir çağrı yapılmıştır.

Resim 5.51. Sinek Sekiz Yayınevi, 5 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.51.) “*Sinek Sekiz*” ismini altında kitap dağıtımını konusunda yapılan desteğe teşekkür etmek amacıyla el yazısıyla yazılmış not yer almaktadır. Notun sonunda ise Gezi Parkı Eylemlerinin sosyal medyada en çok paylaşılan sloganlarından biri olan “*Her Yer Taksim Her Yer Direniş*” yazmaktadır. Böylece, kütüphane gibi bir sosyal duyarlılık olayı, Gezi Parkı direnişi ile birleştirilerek, yani kamuoyundaki duyarlılıktan faydalanılarak paylaşımına dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Resim 5.52. Sinek Sekiz Yayınevi, 6 Haziran 2013

Başbakan'ın eylemcilere yönelik kullandığı “*çapulcu*” kelimesi farklı yörelere göre söylenişi “*dil candır, canlıdır*” açıklaması ile verilmiştir (Resim 5.52.). İma içeren anlatım ile dilin her daim kendini geliştirdiği ve “*çapulcu*” sözcüğünün de dile “can” kattığından bahsedilmiştir. Bu nedenle anlatımın retorik açıdan ima içerdiği söylenebilir.

Resim 5.53. Sinek Sekiz Yayınevi, 7 Haziran 2013

Metinde (Resim 5.53.)Gezi Parkı'nda herkese açık olarak düzenlenecek “*açık defter atölyesi*”nden bahsedilmiştir. Etkinliğin tanıtımı yapılmıştır. Paylaşımında (Resim 5.53.)etkinliğin gerçekleşeceği yer ve zamana yönelik bilgiler verilmiştir.

Sinek Sekiz Yayinevi

Beğendin · 8 Haziran 2013

Defter atölyemiz bugün Gezi Parkı Bostanı yakınlarında, saat 5'te. Birlikte yapacağımız rengarenk defterlerin kapakları için böyle bir sticker hazırladık. Uzakta arkadaşlar, benzer bir atölye yapmak isterseniz kullanabilirsiniz. Bir a4'e 16 adet sığıyor.

Beğen · Yorum Yap · Paylaş

32 kişi bunu beğendi.

17 paylaşım

Resim 5.54. Sinek Sekiz Yayinevi, 8 Haziran 2013

Tematik olarak Yayinevi tarafından gerçekleştirilen bir etkinliğin duyurumu amacı taşımaktadır. Paylaşımın (Resim 5.54.) metninde Gezi Parkı Bostanı yakınlarında saat 5'de düzenlenecek defter atölyesi hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca defterler için de Başbakan'ın Gezi Parkındaki eylemciler için kullandığı ve daha sonra eylemcilerin kendilerini tanımlamak için kullandıkları isim haline gelen “*çapulcu*” yer almaktadır. Ayrıca ana akım medya kanallarının Gezi Parkı eylemlerinin yoğun olarak yaşandığı ve polisin göstericilere şiddet uyguladığı iddialarının arttığı bir dönemde, Tv kanallarında penguen belgeseli gösterilmesine tepki olarak eylemcilerin penguen resmi kullanmışlar, daha sonra yüzü gaz maskeli ya da fularla kapalı penguen görseli Gezi Parkı eylemcilerinin maskotu haline gelmiştir. Bu paylaşımın görselinde de yüzü gaz maskeli penguen görseli hazırlanan defterlerin sticker'ı olarak kullanılması amaçlanmaktadır.

Sinek Sekiz Yayinevi

Beğendin · 12 Haziran 2013

12 Haziran Gezi Parkı ihtiyaç listesi

Beğen · Yorum Yap · Paylaş

3 kişi bunu beğendi.

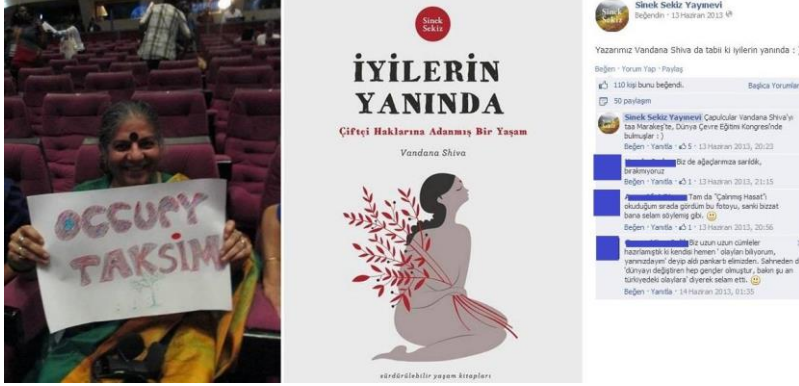
68 paylaşım

Yayinevi - Sinek Sekiz Yayinevi

Beğen · Yanıtla · 12 Haziran 2013, 11:51

Resim 5.55. Sinek Sekiz Yayinevi, 12 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.55.) Gezi Parkı'nda eyleme katılacak kişilerin yanlarında bulundurması gereken malzemelerin listesi yer almakta ve takipçilere bu listeyi acil olarak yaymaları istenmektedir. Paylaşımında (Resim 5.55.) Gezi Parkı Eylemlerinin sloganlarında olan “*Diren Gezi Parkı!*” retoriği güçlendirmek için anlatımda kullanılmıştır.

Resim 5.56. Sinek Sekiz Yayınevi, 13 Haziran 2013

Yayınevinin yazarlarından birinin görseli ile desteklenen paylaşımında (Resim 5.56.) yazar, elinde İngilizce olarak “*Diren Taksim*” yazan pankart ile Gezi Parkı'ndaki eylemcilerin yanında olduğunu göstermiştir. Yazarın kitabına atıfta bulunarak, Gezi Parkı'nda direnenleri “*iyiler*” olarak nitelendirmesi Lexical açıdan önemlidir.

Resim 5.57. Sinek Sekiz Yayınevi, 15 Haziran 2013

Paylaşımın (Resim 5.57.) amacı, çevreci duyarlılığa dikkat çekmektir. Fakat bu sefer Gezi Parkı birleştirici bir unsur olarak vurgulanmış ve farkındalık sağlamak amacıyla kullanılmıştır. “*Gezi'deki ağaçlar bizi birleştirdi, iyileştirdi, özgürleştirdi, eğitti. Ne kadar güzel, ne kadar cesur ve ne kadar çok olduğumuzu*

gördük, görmediğimizi duyar, bilmediğimizi bilir olduk.” söylemiyle de bu açıkça görülmektedir. Öte yandan hareketin neden gerekli olduğu ise rasyonel argümanlar sunularak açıklanmıştır: *“soluduğumuz havanın, içtiğimiz suyun kaynağı, ülkemizin biyoçeşitlilik açısından en zengin bölgesi Doğu Karadeniz ormanları için zaman daralıyor.”* Paylaşımında (Resim 5.57.)savunulan düşünceyi geçerli hale getirebilmek için bu tür enformasyonlar sıralanmıştır. Aynı zamanda söz konusu projenin her türlü bilimsellikten uzak olduğu da vurgulanmıştır. Aynı zamanda “çapulcu” deyiimi ile yönetime yönelik bir eleştiri söz konusu iken, mobilizasyona yönelik enformasyonlar da sunulmuştur. Aynı zamanda Lexical açıdan “çapulcu” söylemi ile çevreciler ve çevreye zarar verenler (hükümet, şirketler vs.) arasında ayırım yapılmıştır. Lexical açıdan “biz” ve “öteki” ayrımı bu şekilde yapılmıştır. Metin, sentaktik açıdan “harekete geçirici” bir söylemin kullanıldığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra cümleler aktif yapıdadır.

Resim 5.58. Sinek Sekiz Yayınevi, 15 Haziran 2013

Paylaşım, (Resim 5.58.) Yayınevi'nin yazarlarından birinin Gezi Parkı ve Türk Siyaseti konusundaki izlenimlerinden oluşmaktadır. Yazının ana konusu ise, AVM gibi neo-liberal ve kapitalist politikalar uğruna Taksim Gezi Parkı'ndaki birkaç ağacın kesilmesine engel olabilecek kadar duyarlılık sergilenmesidir. Bunu *“bir parktaki ağaçlar gibi basit ama önemli şeylere değer veren yeni bir Türkiye'yi görmek”* cümlesi ile açıklamak mümkündür. Kısacası her ne kadar diğer çevre olayları (3. Köprü, yeni havalimanı vb.) ile bağlantı kurularak olay bir çevrecilik meselesi gibi anlatılmaya çalışılsa da metin, politik vurguları da içermektedir. Öte yandan “gençler” olayın unsuru olarak sunulmuş, hükümetin gençlere karşı tutumu ve görmezden gelmesi eleştirilmiştir. Metinde, şematik açıdan yer yer diğer çevre olaylarına göndermeler yapılarak ardalın bilgisi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra metin bir kişinin yorum ve gözlemlerinden oluşmaktadır. Anlatımda ise sentaktik açıdan betimleyici bir dil kullanılmıştır. Yazarın olay yerini tanımlarken kullandığı: *“Taksim Meydanı'nın göstericiler tarafından “kurtarıldığını” görmek, devamında Gezi Parkı'nın içindeki ağaçların arasından göze çarpan çadır ve tentelerin görüntüsü insanda farklı bir etki yaratıyor.”* şeklindeki cümle ve retorik açıdan “kurtarılmak” sözcüğü ile de ikna edicilik sağlanması amaçlanmıştır. *“O ağaçlar, belki de beklediğimizin ötesinde bir isyanın sembolü şimdi. Bir sükunet hali var ama aynı zamanda derinde yatan bir gerilim de hissediliyor”* cümlesinde ise “ağaçlar” lexical açıdan bakıldığında *“isyanın sembolü”* olarak gösterilmiştir. Öte yandan yazar Gezi Parkı'nda yaşananları *“isyan”* olarak tanımlamaktadır. Ayrıca anlatımda biz *“Meydanın orta yerinde, üzerinde sarı naylon yağmurluğuyla yaşlıca bir adam hareketsiz bir şekilde elindeki Türk bayrağını tutuyor. Meydandan parka girişte yer alan merdivenler, barikatla neredeyse tamamen kapatılmış vaziyette. Yan tarafındaki bir aralıktan ise insanlar rahatlıkla girip çıkıyorlar. Etrafta bez afişler ve pankartlar var. İçerde uyku tulumunu katlayanlar, çadırını toplayanlar, çember yapmış tartışanlar...”* şeklinde çerçevelenirken, “öteki” olarak nitelendirilen polis ise *“Polisler kasklar, tazyikli sular ve göz yaşartıcı gazlarla silahlanmış, İstanbul'un çeşitli mahallelerinden buraya gelmiş olan binlerce genç ise yalnızca toz maskeleri ve inşaat baretleriyle korumuyor.”* Şeklinde anlatılmıştır. Öten yandan *“Külün altındaki korun hala canlı olduğu hissi”* cümlesi ile yaşanan olaylar her an alevlenebilecek küle benzetilmiştir.

Resim 5.59. Sinek Sekiz Yayınevi, 17 Haziran 2013

Yayınevinin yayın yönetmenini bir TV kanalında Gezi Parkında yaşananları başlangıçtan itibaren konuşulacağı programın tanıtımı yer almaktadır (Resim 5.59.). Gezi Parkı Eylemlerinin başlangıcından bahsedilirken ise “ilk ağacın sökülmesinden beri...” şeklinde açıklamaktadır. Metnin yazarı kendini “Çevreyle ilgili kitaplar yayınlayan bir yayın yönetmeni ve 28 Mayıs’tan itibaren parkı ve sivil hakları için elinden geleni yapmaya çalışan bir vatandaş...” olarak tanımlamaktadır.

Sinek Sekiz Yayinevi

27 Haziran 2013 -

"Bu programa çıkmadan önceki gün, yani evvelsi haftasonu direniş horonu tertipliyorduk Karadeniz'li müzisyenlerle, tulum sesi, ormanların nehirlerin sesini taşıyın, insanlara güç ve dirayet versin, elele tutuşup dimdik oynayalım diye. O günün gecesi girdi polis Gezi'ye, insanların canına kastetti, darmadağın olduk. Sonraki gün miting düzenlediler, tüm ara sokaklara daldı polis ve dahi elisopalılar. Galata'da bir arkadaşımızın evinde mahsur kaldık gazları, copları, silahları değil de yaşamın bizatihi kendisine böylesine bir düşmanlık halinde olmaları çok dokundu. Çok karardık.

Ertesi sabah çıktım programa. İyilikten bahsedesim geldi hep inadına iyilikten. Biraz naifse bu yüzden."

<http://www.youtube.com/watch?v=YnyPeVG1d2A>

Gezi Parkı Direnişi - İrem Çağlı

Hafızalardan silinmeyecek Gezi Parkı Direnişi'ni Sinek Sekiz Yayinevi kurucusu İrem Çağlı ile konuştuk

YOUTUBE.COM

Beğen - Yorum Yap - Paylaş

27 kişi bunu beğendi.

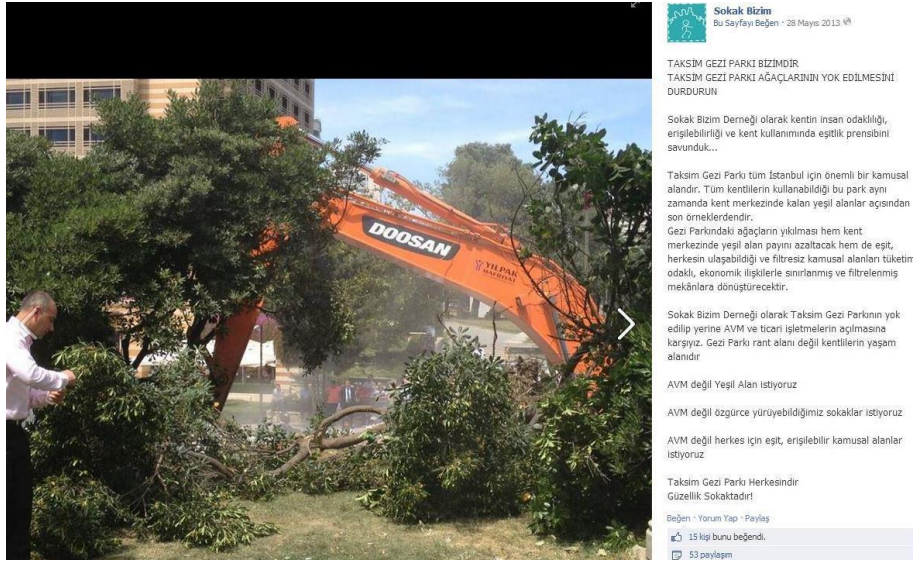
18 paylaşım

Resim 5.60. Sinek Sekiz Yayinevi, 27 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.60.)Gezi Parkı'nda eylemcilere müdahale eden polisin tutumu "*düşmanlık*" olarak nitelendirilmiştir. Metnin genelinde de polisin eylemcilere karşı şiddet içeren davranışlarından bahsedilmektedir. Polisin eylemcilere karşı uyguladığı aşırı şiddet içeren müdahalesi ise, çevrecilik gibi gayet insani bir duyarlılığa karşı polisin göstermiş olduğu tepki olarak değerlendirilmiştir. Metnin girişinde, karnaval havasında yapılan çevre eyleminden bahsedilmiştir. Öte yandan eylemcilerin hiç beklemedikleri biçimde polisin müdahalesi ile karşılaşması ve polisin eylemcileri öldürmek istercesine şiddet uyguladığı aktarılmıştır: "*polis insanların canına kastetti, darmadağın olduk. Sonraki gün miting düzenlediler. Tüm ara sokaklara daldı polis ve dahi eli sopahılar*". Metnin şematik yapısında durum bilgisi eksik tutulmuştur. Olaylar, sivil inisiyatifin bir yansıması olarak sunulmuş ve polisin şiddet içeren müdahalesinden eylemcilerin aşırı derecede etkilendiği vurgulanmıştır. Öte yandan retorik açıdan insani duyarlılık konusundaki vurgu dikkat çekicidir: "*gazları, copları, silahları değil de yaşamın bizatihi kendisine böyle bir düşmanlık halinde olmaları çok dokundu. Çok karardık*". Ayrıca metinde lexical açıdan biz "*çevreci, insanlık, yardımlaşma*" gibi anlamları taşıırken, öteki, "*şiddet, cop, silah, gaz, cana kasteden*" şeklinde çerçevelenmiştir.

4.5.7. Sokak Bizim Derneği'nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi

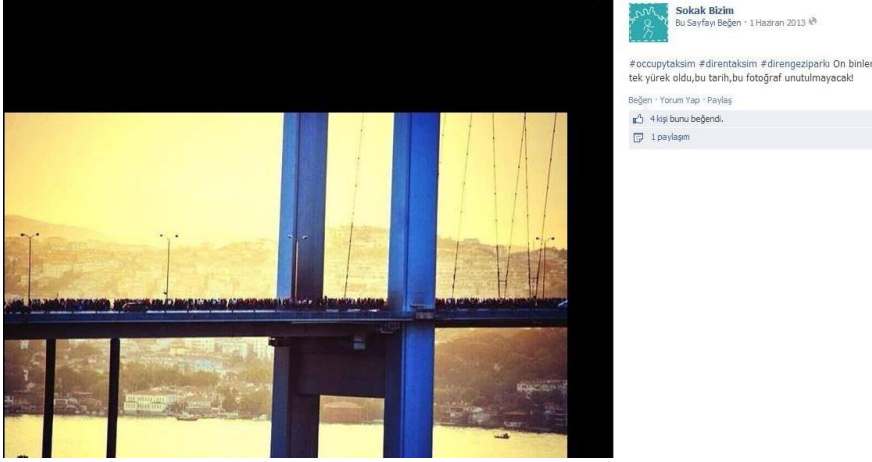
“Şehir yaşantısının önemli bir parçası ve ortak kullanım alanı olan sokakların gün geçtikçe insan odaklı olmaktan uzaklaşması önemli bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Sokaklara insanlar yerine otomobillerin hakim olduğu görülmekte, bu nedenle de sokakların asıl işlevi olan insan etkileşim alanları olmaktan çıktığı gözlemlenmektedir. Dernek bu probleme dikkat çekmek, bu konularda toplumsal bir farkındalık yaratmak ve sivil toplum örgütlerinin de desteğini alarak alternatif çözümler üretmek ve sokakları şehir yaşantısına geri kazandırılmak amacı ile kurulmuştur” (<http://www.sokakbizim.org/sokak-bizim-dernegi-tuzugu/>). Derneğin, 29 Mayıs ve 3 Temmuz 2013 tarihleri arasında yapmış olduğu 12 adet paylaşım söylem analizinde ele alınmıştır.

Resim 5.61. Sokak Bizim Derneği, 28 Mayıs 2013

Paylaşımın (Resim 5.61.) başlığı “*Taksim Gezi Parkı Bizimdir. Taksim Gezi Parkı Ağaçlarının Yok Edilmesini Durdurun*” şeklindedir. Metnin genelinde vurgulanan ana tema ise, kentlilerin hepsine ait kamusal bir alan olarak Gezi Parkı’nın yeşil alan olarak kalması: “*Taksim Gezi Parkı tüm İstanbul için önemli bir kamusal alandır. Tüm kentlilerin kullanabildiği bu park aynı zamanda kent merkezinde kalan yeşil alanlar açısından son örneklerdendir.*” cümlesi ile açıklanmıştır. Metnin ideolojisini anlatan cümle: “*Gezi Parkı’ndaki ağaçların yıkılması hem kent merkezinde yeşil alan payını azaltacak hem de eşit, herkesin ula-*

şabildiği ve filtresiz kamusal alanları tüketim odaklı, ekonomik ilişkilerle sınırlandırılmış ve filtrelenmiş mekanlara dönüştürecektir.” Sokak Bizim Derneği’nin paylaşımına göre olay, çevreci duyarlılığın ötesinde, yapısal bir takım problemlere yönelik tepkidir. Bunu ise şu sözlerle tanımlamaktadır: “Taksim Gezi Parkı’nın yok edilip yerine AVM ve ticari işletmelerin açılmasına karşıyız. Gezi Parkı rant alanı değil kentlilerin yaşam alanıdır. AVM değil yeşil alan istiyoruz. AVM değil özgürce yürüyebileceğimiz sokaklar istiyoruz. Taksim Gezi Parkı herkesindir. Güzellik Sokaktır!” Öte yandan retorik açıdan ikna ediciliği artırmak için görselde ağaçları yıkan bir iş makinesi görüntüsü verilmiştir.

Resim 5.62. Sokak Bizim Derneği, 1 Haziran 2013

1 Haziran 2013’de paylaşılan görsel (Resim 5.62.) Gezi Parkı’nın başladığı ilk zamanlara aittir. Gezi Parkı’ndaki eylemlere katılmak için Taksim’e gittikleri iddia edilen yüzlerce insanın Boğaz Köprüsü’nden geçişlerinin yer aldığı fotoğraf paylaşımın görselidir. Paylaşımın açıklamasında ise “#occupytaksim #direntaksim #direngeziparkı On binler tek yürek oldu, bu tarih, bu fotoğraf unutulmayacak!” açıklaması yer almaktadır. Öte yandan on binler tek yürek deyişi ile de anlatım retorik açıdan güçlendirilmiştir.

121 yerel/ulusal STK’dan oluşan Tabiat Kanunu İzleme
Girişiminden... #TabiatKanunuTasarısınaHayır #direngeziparkı
<http://tabiatkanunu.wordpress.com/>

Paylaşımında, (Resim 5.63.) “121 yerel ve ulusal STK’dan oluşan Tabiat Kanunu izleme girişimi” hakkında duyurum yapılmıştır. Konunun Gezi Parkı ile bağlantısı Hashtag’lerle verilmiştir. Böylece Gezi Parkı eylemleri de bir çevre sorunu olarak tanımlanmış, sivil toplum dayanışması ile yapısal olarak çözülebilecek bir konu olarak gösterilmiş, retorik açıdan Gezi Parkı’nın nasıl değerlendirilmesi gerektiği ima edilmiştir.

Resim 5.64. Sokak Bizim Derneği, 4 Haziran 2013

Daha öncede paylaşılan fotoğrafta yine öncekine benzer bir açıklamaya yer verilmiştir. Çimlerin üstünde oturan, uzanan, sohbet eden insanların yer aldığı görselin (Resim 5.64.), Gezi Parkı’nda çekildiğini arka planda yer alan afişten anlamak mümkündür. Paylaşımın açıklamasında ise her görüşten ve düşünceden insanları bir araya getirdiği vurgulanan Gezi Parkı ile ilgili “Gezi Parkı “Bir” olmaya, direnişin en güzel örneklerini sergilemeye devam ediyor!” cümlesi yer almaktadır. Öte yandan cümlede geçen ve tırnak içerisinde verilerek özellikle vurgulanan “bir olmak” deyiimi birlikte hareket etmek, farklılıklardan sıyrılmak mesajını içermektedir. Aynı zamanda her düşünceden her fikirden insanı bir araya getirdiği vurgulanan Eylemler, görseliyle de uyumlu bir biçimde desteklenmiştir. 4 Haziran 2013 tarihli paylaşımında Gezi Parkı’nda oturan insanların yer aldığı görsele “Gezi Parkı direnişleri işte bu kadar güzel...” açıklaması eklenmiştir. Bu tarihler Gezi Parkı’nda eylemlerin yoğun bir şekilde yaşandığı, özellikle Başbakanın eylemlere katılanlara yapmış olduğu “çapulcu” benzetmesinden sonra, hükümet eylemlerin odağında yer almaya başlamıştır. Öte yandan derneğin gerek görsellerde, gerekse paylaşım dilindeki ılımlı hava dikkat çekicidir. Bu

paylaşımında da görüleceği üzere Gezi Parkı'nda yaşanan eylemler birliktelik ve barışçıl bir hava içinde yansıtılmıştır.

Resim 5.65. Sokak Bizim Derneği, 6 Haziran 2013

Derneğin Gezi Parkı'nda gerçekleştirdikleri etkinliklerine yer verilmiştir. Paylaşımın (Resim 5.65.) açıklamasında ise “*Sokak Bizim Derneği de Gezi Parkı'nda #direngeziparkı*” yer almaktadır. Tematik açıdan görsel ve açıklaması birbirini ile tutarlıdır. Retorik açıdan ise eylemleri destekledikleri ve eylemcilerin yanında oldukları görüntüsü çizilmiştir.

Resim 5.66. Sokak Bizim Derneği, 7 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.66.) Dernek üyelerinin Gezi Parkı'nın yayalaştırılmasına tepki olarak yaptıkları “Yayaba”yı deneyen eylemcilerin fotoğrafları yer almaktadır. Paylaşımın açıklamasında ise “*Bu direnişi yayalar gösterdi, arabalar değil! Sokak Bizim Derneği'nin Yayaba'sı tüm direnişçilerle birlikte Gezi Parkı'ndaydı! #direngeziparkı*”.

#direngeziparkı #DirenGeziSeninleyiz

11 Haziran Basın Açıklaması metni:

Taksim Gezi Parkı'na 14. Gününde, Gezi Parkı için direnenlere yanıt yine polis panzeri ve gazla geldi!
10 gün önce sabah 05.00'te Gezi Parkına yapılan polis baskını ile bugün yapılan arasında sadece saat farkı bulunuyor. Bu kez 07.00'de yapılarak fark yaratılan polisin Taksim'in fethi hareketinde yine onlarca yaralı ve toplumu endişeye sevk eden bir polis ablukası var.
Polis ablukasının olduğu yerde demokrasiden, diyalogdan söz edilemez.
Taksim Dayanışması'nın yurttaşlarımızın ortak dileği haline gelen taleplerine hiçbir yanıt verilmemişken, İki haftadır omuz omuza her türlü dayanışmayı gösteren Gezi Parkı direnişçileri arasında parkçı-marjinal ayrımı yapılmasından medet umuluyor.
Kimse parkına ve yaşamına sahip çıkanları ayırtırmaktan medet ummasın. Biz bir arada durmaya ve haklı, meşru taleplerimizi dayanışma ile örmeye devam edeceğiz.
Oysa, Taksim Gezi Parkı'nı betonlaştıracak proje ortaya çıktığı günden bu yana kamuoyu oluşturma adına mücadele eden, parkına ve meydanına sahip çıkan, iş makinelerinin önüne yatan, parkta sabahladığı için polis şiddetine maruz kalan; gece gündüz Taksim başta olmak üzere ülkenin her yanında parkı ve yaşam alanlarını savunanlara yönelik polis şiddetini kendisine yapılmış olarak kabul eden milyonlarca yurttaşımızın duygu ve taleplerini yansıtan TAKSİM DAYANIŞMASI olarak; mücadelemizin karalanmasına izin vermeyeceğimizi bir kez daha ilan ediyoruz.
Kamuoyunun yakından takip ettiği üzere, Taksim Dayanışması heyeti Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç'la görüşmüş ve taleplerini kendisi aracılığıyla hükümete iletmıştır. Bu görüşmenin ardından iletilmiş taleplere dair hiçbir açıklama yapılmamışken yeni ve nasıl oluşturulduğu belirsiz bir heyetle görüşmek, samimi bir diyalog çabasından ziyade kamuoyunu yanıltmaya ve milyonların günlerdir ülkenin dört bir yanında haykırdığı meşru ve demokratik taleplerin altını boşaltmaya yöneliktir. Bu gün yapılan polis çıkarması ise iktidarın niyetini ve halka karşı tutumunun en açık ifadesidir.
Talepler ortadadır. Muhatap bellidir. Taksim Dayanışmasıdır. İki haftadır, şiirleri, şarkıları ve sloganlarıyla bir arada halay çeken, kadını genci, lgbt bireyi, emekçisi, inanani ve inanmayanıyla Taksim gezi parkı ve alanında demokratik tepkisini gösteren yüzbinlerin, başta Kızılay olmak üzere ülkenin 77 ilinde sokakta talepleri haklarını koruyan milyonlarca yurttaşımızın

Resim 5.67. Sokak Bizim Derneği, 11 Haziran 2013

Metnin (Resim 5.67.)Eleştirel Söylem Çözümlemesi'nde üst başlıklar ve başlıklar oldukça önemlidir. Hashtag'lerle desteklenen metnin başlığı (#direngeziparkı ve #DirenGeziSeninleyiz) “*Taksim Dayanışmasının 11 Haziran tarihli basın açıklaması! 11 Haziran Basın Açıklaması Metni*” şeklindedir. Başlıktan da anlaşılacağı üzere metin, ana aklım medya için hazırlanmış, Gezi Parkı Eylemleri hakkında basın açıklamasıdır. Hashtag'lerden de anlaşılacağı üzere açıklama

Gezi Parkı'nda olanları kapsamaktadır. Gezi Parkı Eylemleri esnasında, eylemcilerin haklarını savunmak ve Taksim Gezi Parkı'ndaki isteklerini Hükümet yetkililerine duyurmak amacıyla kurulan sivil toplum oluşumu olan Gezi Parkı Dayanışması, metin aracılığıyla Gezi Parkı'nda yaşananları, geline aşamayı ve eylemcilerin isteklerini ana akım medyaya duyurmayı amaçlamaktadır. Metnin girişinde *“Taksim Gezi Parkı'na 14. gününde, Gezi Parkı için direnenlere yanıt yine polis panzeri ve gazla geldi!”* cümlesi ile özellikle polisin şiddet yönelimli tutumu ve bundan duyulan rahatsızlık dile getirilmiştir. Öte yandan eylemcilerin Gezi Parkı için direnişleri hak talebi ve duyarlılık bağlamında verilirken Polisin tüm bu isteklere karşı *“yine”* sözcüğüyle eylemlerin başladığı ilk zamanlardan bu yana duyarsız ve şiddet yanlısı bir dille, eylemcilere zarar verebilecek biçimde *“polis panzeri ve gazla”* karşılık vermesi vurgulanmıştır. Devamında ise *“10 gün önce sabah 05.00'te Gezi Parkına yapılan polis baskını ile bugün yapılan arasında sadece saat farkı bulunuyor. Bu kez 07.00'de yapılarak fark yaratılan polisin Taksim'in fethi harekatında yine onlarca yaralı ve toplumu endişeye sevk eden bir polis ablukası var.”* Cümlesi ile de yine polisin *“eylemcilerin hak arayışlarına olan duyarsızlığı”* ve eylemcilere uyguladığı şiddet *“onlarca yaralı”* sözcükleri ile aktarılmıştır. Ayrıca polisin toplumu endişeye sevk etmesi de polis şiddeti ile bağlantılı olarak sunulmuş, toplumdaki endişenin kaynağı olarak polisin şiddet uygulaması gösterilmiştir. Öte yandan polisin eylemcilerin isteklerine duyarsızlığı bu defa *“10 gün önce sabah 05.00'te Gezi Parkına yapılan polis baskını ile bugün yapılan arasında sadece saat farkı bulunuyor. Bu kez 07.00'de yapılarak fark yaratılan polisin...”* şeklinde verilmiş polisin her seferinde aynı şekilde eylemcilere müdahalede bulunduğu vurgulanmıştır. Söylem çözümlemesi, olayın ve katılımcıların sosyal medya metinlerinde nasıl tanımlandığını, sosyal medyanın bu aktörlere bakış açısının neler olduğunu belirlemek amacıyla metin içeriklerinin tematik açıdan analizini yapar. Burada, tematik olarak olayın taraflarından olan kişi ya da kişilerin eylemlere yönelik yorumlarından oluşan metinde, göstericilere ve polise yönelik derneğin tutumunu çözümlemek mümkündür. *“Polis ablukasının”* sonuçları metnin içeriğinde vurgulanan bir diğer konudur. Polisin tutumu ve eylemcilere uygulamış olduğu şiddetin sonuçları metinde, *“Polis ablukasının olduğu yerde demokrasiden, diyalogdan söz edilemez.”* şeklinde ifade edilmiştir. Metinde vurgulanan bir diğer konu ise Gezi Parkı'nda gerçekte doğa için çevre duyarlılığı için bulunanları ile marjinaler arasında bir ayrım yapılmaya çalışıldığından bahsedilmektedir. Metinde geçen *“Parkı direnişçileri arasında parkçı-marjinal ayrımı yapılmasından medet umuluyor.”* cümlesi ile söz konusu istek dile getirilmiştir. Ayrıca cümlenin devamında, *“Kimse parkına ve yaşamına sahip çıkanları ayırtırmaktan medet ummasın. Biz bir arada dur-*

maya ve haklı, meşru taleplerimizi dayanışma ile örmeye devam edeceğiz.” şeklideki ifadeler ile de parkta bulunanların gruplaştırılması, kategorileştirilmesi ve çeşitli grupların farklı amaçlarla Gezi Parkı’nda bulunduğuna yönelik imalara cevap verilmiştir. Gezi Parkı’nda bulunanların ortak bir amaca yönelik ve birlikte hareket ettiği ve bu birliğin bozulmaya çalışıldığı da metinde ima edilen bir diğer konudur. Gezi Parkı’nda bulunan grupların amaçları ve bu amaca yönelik gerçekleştirdiği eylemler,

“Oysa, Taksim Gezi Parkı’nı betonlaştıracak proje ortaya çıktığı günden bu yana kamuoyu oluşturma adına mücadele eden, parkına ve meydanına sahip çıkan, iş makinalarının önüne yatan, parkta sabahladığı için polis şiddetine maruz kalan; gece gündüz Taksim başta olmak üzere ülkenin her yanında parkı ve yaşam alanlarını savunanlara yönelik polis şiddetini kendisine yapılmış olarak kabul eden milyonlarca yurttaşımızın duygu ve taleplerini yansıtan TAKSİM DAYANIŞMASI olarak; mücadelemizin karalanmasına izin vermeyeceğimizi bir kez daha ilan ediyoruz.” şeklinde ifade edilmiştir. Metinde, Taksim Dayanışması heyetinin Hükümet Yetkilileri ile yapmış olduğu görüşme dile getirilerek, taleplere yönelik Yetkililerin duyarsızlığı dile getirilmiş, Yetkililerin, metinde ima edildiği üzere “yeni” ve “nasıl oluştuğu belirsiz” bir heyeti dikkate aldığı ve bu görüşmenin kamuoyunu yanıltmaya yönelik bir aldatmaca olduğu da metinde ima edilen bir diğer konudur. “Kamuoyunun yakından takip ettiği üzere, Taksim Dayanışması heyeti Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç’la görüşmüş ve taleplerini kendisi aracılığıyla hükümete iletmıştır. Bu görüşmenin ardından iletilmiş taleplere dair hiçbir açıklama yapılmamışken yeni ve nasıl oluşturulduğu belirsiz bir heyetle görüşmek, samimi bir diyalog çabasından ziyade kamuoyunu yanıltmaya ve milyonların günlerdir ülkenin dört bir yanında haykırdığı meşru ve demokratik taleplerin altını boşaltmaya yöneliktir. Bu gün yapılan polis çıkarması ise iktidarın niyetini ve halka karşı tutumunun en açık ifadesidir.” Ayrıca bu paragrafta geçen “...milyonların günlerdir ülkenin dört bir yanında haykırdığı meşru ve demokratik taleplerin altını boşaltmaya yöneliktir. Bu gün yapılan polis çıkarması ise iktidarın niyetini ve halka karşı tutumunun en açık ifadesidir.” cümlesi ile de metnin ideolojik tutumu ortaya çıkmaktadır. “Talepler ortadadır. Muhatap bellidir. Taksim Dayanışmasıdır. İki haftadır, şiirleri, şarkıları ve sloganlarıyla bir arada halay çeken, kadını genci, lgbt bireyi, emekçisi, inanani ve inanmayanıyla Taksim gezi parkı ve alanında demokratik tepkisini gösteren yüzbinlerin, başta Kızılay olmak üzere ülkenin 77 ilinde sokakta talepleri haykıran milyonlarca yurttaşımızın taleplerini reddeden, kendi yurttaşlarını tehdit eden, alternatif mitingler

düzenleyerek toplumsal kutuplaşmayı arttırmaya çalışan iktidarından endişeliyiz.” Paragraf ile eylemcilerin kimler olduğu, kimlerden meydana geldiği açıklanmıştır. Yeni Toplumsal Hareketlerin vurgulamış olduğu

kitleyi bu paragraftaki açıklamada görmek mümkündür. Böylece Gezi Parkı Eylemlerini Yeni Toplumsal Hareketler içinde değerlendirmenin öneminin de ortaya çıkarmaktadır. Metinde bahsedildiği üzere toplumun pek çok kesiminden vatandaş eylemlerle bir araya gelmiştir. “Parka karşı beton kışla, toplumsal barış talebine karşı polis saldırısı ve alternatif miting dışında somut adım atmayanların çok büyük bir vebal altına girdiklerini kamuoyu ile paylaşmak istiyoruz”. Cümle ile toplumun isteklerine yönetimin duyarsızlığı ve bu isteklere sadece polis şiddeti ile karşılık verildiği dile getirilmiş, bu istekler karşısında kulağını tıkayanların ve duyarsız kalanların “büyük bir vebal altına girdikleri” dile getirilmiştir. Metinde ayrıca, “Bir kez daha yinelemek istiyoruz. Parkına ve yaşamına sahip çıkanlarla polisi karşı karşıya getirmekten vazgeçin. Gözaltına alınanları serbest bırakın, iki haftadır süren polis şiddetinin sorumlularını görevden alın ve ilk ve en temel talebimiz olan GEZİ PARKININ 1 METREKARE OLSUN BETONLAŞTIRILMAYACAĞI-NI, PARK OLARAK KALACAĞINI RESMİ OLARAK AÇIKLAYIN...” şeklindeki cümle ile yetkililere seslenilmiş, eylemler konusundaki kararlılık vurgulanmıştır. “Gezi Parkına, Taksime sahip çıkan gençlerin, meydanları dolduran kadınların, gece gündüz nöbet tutanların, evinden kalbiyle destekleyenlerin yani halkın talepleri karşılanana kadar, toplumsal barışa yönelik adımlar atılıncaya kadar buradayız. Taleplerimiz görülünceye, somut adım atılıncaya kadar parkımıza ve meydanlarımıza tüm yurttaşlarımızla birlikte büyük bir dayanışma ile sahip çıkmaya devam ediyoruz. Saat 19.00’den itibaren taleplere sahip çıkanları bekliyoruz.” şeklinde cümle ile eylemlerin sürdürüleceği ve eylemcilerin kararlılığı dile getirilmiştir. Aynı zamanda yine bir eyleme çağrı yapılmıştır. Cümle “Buradayız ve hiçbir yere gitmiyoruz. #direngeziparki#diren-türkiye” şeklinde sonlandırılmış, başlangıçtaki gibi cümle hashtaglerle desteklenmiştir. Şematik açıdan çözümlendiğinde metnin anlatımında yorumlar dikkat çekicidir. Metin daha çok olayın içinde yer alan tarafların isteklerini dile getirildiği öznel cümlelerden oluşmaktadır. Metinde, belirsizlik içeren cümlelere sıkça yer verilmiştir. İkinci paragrafta yer verilen “onlarca yaralı” ve “toplumu belirsizliğe sevk eden polis ablukası”, hükümet yetkililerinin görüştüğü belirsiz heyet, sözcükleri ile olayların yaşandığı ortamda kolluk güçlerinden kaynaklı kaos ortamının oluştuğu, temel amacının insanların can ve mal güvenliklerini sağlamak olan polisin, olayların yaşandığı Taksim Meydanı’nda tam tersine, kişileri “yaralandığı” ve korku içinde bıraktığı anlamı çıkarılmaktadır. Ayrıca Gezi Parkı’nda

Taksim Dayanışma'sı öncülüğünde yetkililere iletilen isteklerden “yurttaşlarımızın ortak dileği haline gelen talepleri” şeklinde sunulmuş, metinde talepler konusunda bir bilgi yer almazken, belli bir grubun isteklerinin tüm yurttaşların dileği şeklinde sunulması ise ayrı bir belirsizlik konusudur. Metinde Sentaktik olarak iç içe geçmiş bileşik cümlelerin varlığından söz etmek mümkündür. Ayrıca anlamında aktif cümleler seçilmiştir. Ayrıca, olayı aktaranın kendi yorumlarına yer verdiği metinde, kullanılan kelimelerden metnin yazarının hükümetin uygulamalarından rahatsız ve endişeli olduğu anlamını çıkartmak mümkündür. Cümle, sentaktik olarak aktif yapıyla verildiğinde, özneye etkililik, haklılık, güç ve sorumluluk yüklemektedir. Metinde Laxical açıdan “biz” ve “onlar” ayrımı dikkat çekicidir. Metinde, “biz” (eylemciler, Taksim Dayanışması) diyalogdan yana, dayanışmacı, şiddet gören, demokrasi isteyen olarak verilmişken “onlar” (polis, hükümet, yönetim) baskıcı, şiddet yanlısı, diyalogdan yana olmayan vb. şekilde sunulmuştur. Ayrıca olayın önemine dikkat çekmek amacıyla metin içinde bazı cümleler büyük harfle verilmiştir. “Ülkenin ve dünyanın dört bir yanında sahip çıkılarak meşruluğu tartışılmaz bir hal alan, açtığımız davalar ve uluslararası evrensel hukuk kriterleri açısından da en temel insan hakları ve demokrasi kriterleri açısından hukukiliği tartışılmayacak olan taleplerimizin takibinde ısrarcıyız.” cümlesi ile yapılan eylemlerin ve savunulan hakların hukukiliğine vurgu yapılarak, eylemlerin haklılığı retorik açıdan desteklenmiştir. Metnin inandırıcılığını artırmak için metni aktaran olay yerindeymiş ve eylemlerin her anında bulunmuş olduğu izlenimini metinde sıkça kullanmıştır. Aynı zamanda anlatım çeşitli argümanlarla desteklenerek retorik açıdan güçlendirilmiştir.

Resim 5.68. Sokak Bizim Derneği, 12 Haziran 2013

12 Haziran tarihli paylaşımda (Resim 5.68.), Dernek, radyoda gerçekleştirilecek bir programın tanıtımını yapmaktadır. “Bugün Açık Radyo’da saat 14:00-14:30 arası yayınlanan Traji Trafikten beşeri trafiğe programında Gezi Parkını konuşuyoruz! #direngeziparkı” açıklaması yer almıştır. Sosyal medyada en fazla paylaşılan direngeziparkı hashtag’i ile paylaşılan içerik böylece Gezi Parkı’ndaki eylemleri de desteklediğine dikkat çekmiştir.

Resim 5.69. Sokak Bizim Derneği, 15 Haziran 2013

Paylaşımın (Resim 5.69.) ana temasını kolektif davranış olarak Gezi Parkı Eylemleri'nde "örgütlenme" oluşturmaktadır. Bu açıdan şematik açıdan ardalın bilgisi sunulmuş, olayın geçmişte şimdiki kadar örgütlü olmadığı ve örgütlülüğün harekete "güç ve umut" verdiğinden bahsedilmiştir. Öte yandan eylemler "dayanışma" olarak tanımlanmıştır: *"Taksim dayanışması: 'şu anda 18 gün öncesine oranla çok daha güçlü, örgütlü ve umutluyuz!'"* şeklindedir.

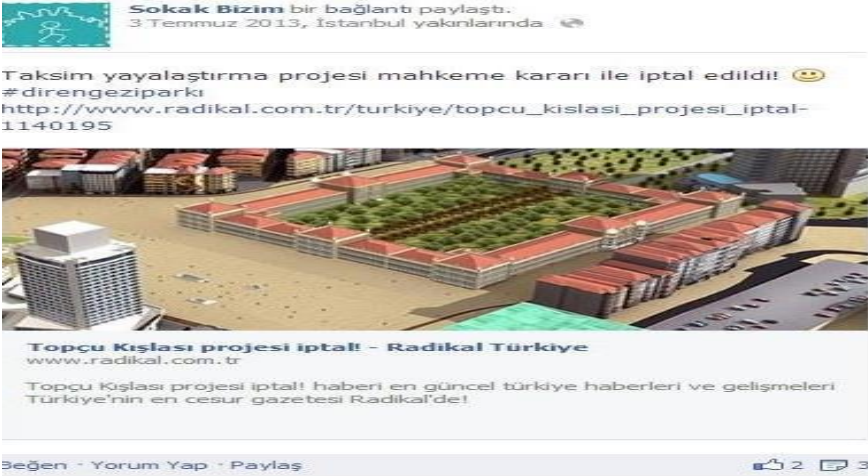
Resim 5.70. Sokak Bizim Derneği, 27 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.70.), Dernek tarafından yapılan bir etkinliğin tanıtımı yapılmıştır. *"Sokak Bizim'in Yayaba'sı Gezi Parkı'ndaydı..."* başlığı ile paylaşılan videoda, yayaların Gezi Parkı'nda kullanabileceği, Dernek üyeleri tarafından yapılan bir araç tanıtılmaktadır. Böylece Dernek, Gezi Parkı'nın yayalaştırılması projesine dikkat çekmektedir.

Resim 5.71. Sokak Bizim Derneği, 29 Haziran 2013

27 Haziran'da yapılan paylaşımda (Resim 5.71.)Dernek, eyleme çağrı yapmaktadır. Gezi Parkı'nda çekildiği anlaşılan iki kişinin elinde afiş tuttuğu fotoğrafla birlikte “Dünyanın dört bir tarafından iklim aktivistleri ile #baskabirdunya mümkün ve #direngezegen demek için Kadıköy'deyiz!” açıklaması paylaşılmıştır. Paylaşımın görselinde ellerinde “3. Köprüden önce son çıkış toplu taşıma ve bisiklet” yazılı afiş yer alan, bisikletli Dernek üyeleri yer almaktadır.

Resim 5.72. Sokak Bizim Derneği, 3 Temmuz 2013

Taksim Yayalaştırma projesi kapsamında Gezi Parkı'nda yapılması düşünülen kışlanın maket görüntülerinin yer aldığı görsel olarak paylaşılmıştır (Resim 5.72.). Açıklamasında ise “*Taksim Yayalaştırma Projesi mahkeme kararı ile iptal edildi #Direngeziparkı*” yer almaktadır. Paylaşım bilgi amaçlı yapılmış ve eylemlerin sonuç verdiğini göstermesi açısından retorik açıdan ikna etmeye yönelik bir paylaşımdır. Radikal gazetesinden alınan haber paylaşılmıştır.

4.5.8. Yeşilist Derneği'nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi

Resmi internet sitesinde kendini “Türkiye'nin ilk ve tek yeşil rehberi ve sürdürülebilir yaşam platformu” olarak tanımlayan Yeşilist, “konuyla ilgili farkındalığı artırmak kurumların ve bireylerin bunu bir yaşam felsefesi olarak hayata geçirmelerini hedeflediğini” <http://www.yesilist.com/>) olarak ifade eden Yeşilist'in, resmi Facebook sayfasında paylaştığı 41 adet paylaşım söylem analizi kullanılarak incelenmiştir.

Resim 5.73. Yeşilist Derneği, 29 Mayıs 2013

29 Mayıs'ta “duymayan kalmasın #geziparkıçıntaksime, #ayagakalk” açıklamasıyla ve Gezi Parkı'nda oldukları anlaşılan ellerinde “*mahalleme, meydanıma, ağacıma, suyuma, toprağıma, evime, tohumuma dokunma*” pankartı taşıyan kalabalığın yer aldığı görsel (Resim 5.73.) paylaşılmıştır. Öte yandan Yeşilist görselin altında “*Yeşilist kendini, çevresini ve doğayı önemseyenlerin rehberi*” olarak kendini tanıtmıştır. Görselin üstünde ise “Gezi Parkı İçin Taksim'deyiz” şeklindedir. Görsel imgeler metinde inandırıcılığı ve iknayı artıran retorik unsurlardır. Görsel unsurlar kurgusaldır. Sosyal medya metinlerinin alımlayıcıları her ne kadar sosyal medyadaki kurgusal dünyanın bilincinde olsalar da, profesyoneller tarafından kurgulanan metinler, kişilerde gerçeklik yanılsaması oluşturmaktadır.

Resim 5.74. Yeşilist Derneği, 30 Mayıs 2013

Paylaşımın (Resim 5.74.) görselinde Gezi Parkı'ndaki ağaçların gölgesinde oturan polislerin fotoğrafları yer almaktadır. Açıklamada ise “*Ağaç gölgesi herkese lazımdır, polise bile...*” yer almaktadır. Böylece Gezi Parkı için verilen mücadelenin önemine değinilmiş, Gezi Parkı'nda tüm insanlar için mücadele edildiği ima edilmiştir.

Resim 5.75. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

31 Mayıs tarihli paylaşımında (Resim 5.75.)polisin göstericilere uyguladığı şiddet içeren bir video paylaşılmış polisin şiddet içeren müdahaleleri için “*onlar da emir kulu*” diyenlere tepki olarak paylaşılmıştır. Böylece polisin yapmış olduklarını meşrulaştırarak “onlar işini yapıyor/ onlar emir kulu” gibi sözlerle gönderme yapılmış, polisinin bilinçli olarak şiddete dönüştüğü ve sıradan vatandaşlara uygulandığı ima edilmiştir. Paylaşılan video ile açıklama tematik açıdan birbiri ile uyumludur. Sosyal medyanın interaktif yapısından dolayı pek çok paylaşımında durum ve ardaalan bilgisi verilmeden paylaşım yapılmıştır.

Resim 5.76. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Dernek, bu paylaşım (Resim 5.76.) ile Gezi Parkı'nda eyleme katılacakların biber gazının etkisinden kurtulabilmeleri için neler yapabileceği konusunda karışım tarifi verilmiştir. Açıklamasında ise *“Bugün Taksim’e maske ve gözlüksüz çıkmayın. #direngeziparkı”* yer almıştır. Tavsiye ve bilgilendirme içeriğindeki paylaşımın görselinde ise biber gazının etkisini azaltacak bir karışımın tarifi verilmiştir. Retorik açıdan harekete katılımı teşvik etme yani mobilizasyon amacı taşıyan bir içeriktir.

Resim 5.77. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Paylaşımında (Resim 5.77.) Gezi Parkı için toplanmış, çimlerin üzerinde oturan gençlerin olduğu bir fotoğraf paylaşılmıştır. Fotoğrafta yere yazılmış *“bu gaz bi harika dostum”* yazısı ise dikkat çekicidir. Paylaşımın açıklamasında Gezi Parkı Eylemlerini desteklemek amacıyla çeşitli şehirlerde yapılacak protestoların yeri ve saati verilmiştir.

Resim 5.78. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Yine bu paylaşım (Resim 5.78.) ile eyleme katılacaklara evlerinde yapabilecekleri ve gazdan korunmalarını sağlayacak “gaz maskesi” yapımı anlatılmıştır. “Ev yapımı gaz maskesi” açıklaması ile adım adım maske yapımı görselde açıklanmıştır. Eylemlere katılacak kişilere bilgi verme niyeti taşıyan bu paylaşımın alt metninde ise eylemlere katılan kişilerin kendilerini polisin uygulayacağı şiddetten dahi koruyamayan sıradan insanlar oldukları, polisin bu insanlara da şiddet uyguladığı mesajı iletilmiştir.

Resim 5.79. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Gezi Parkı Eylemleri, sosyal medya üzerinden örgütlenen ve büyük kitlelere ulaşan kolektif eylemler olması açısından, Türkiye özelinde diğer sosyal hareketler içinde bir ilk olma özelliği taşımıştır. Burada yapılan paylaşım da (Resim 5.79.) eylemciler arasında iletişimin sosyal medya üzerinden daha rahat sağlanabilmesi açısından civarda bulunanların kablosuz internet ağlarının şifrelerini kaldırmaları istenmektedir. Sentaktik açıdan bilgilendirici ve farkındalık oluşturmayı amaçlayan bir metindir. “Eğer Taksim civarında oturuyorsanız lütfen sizde kablosuz internetinizin şifresini kaldırın”.

Resim 5.80. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Mobilizasyon oluşturma amacı taşıyan yukarıdaki paylaşımında (Resim 5.80.) ise “birlikte hareket etme” çağrısı yapılmıştır. Ortak bir platform altında hareket etmeyi vurgulayan ve amaçlayan paylaşımında: “*Mersin Emek ve Demokrasi Platformu bu akşam saat 17.00’da Taksim Gezi Parkı’nda yaşanan polis şiddetini kınamak amacıyla Mersin-Taş Bina önünde basın açıklaması yapacaktır.*” açıklamasına yer verilmiştir. Öte yandan durum “polis şiddeti” olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra metinde vurgulanan ve dikkat çekmek istenen unsurlar büyük harfle verilmesi, lexical açıdan dikkat çekicidir.

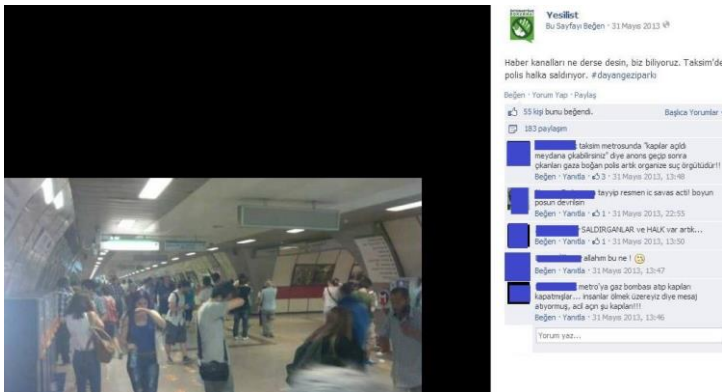
Resim 5.81. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Paylaşımın (Resim 5.81.) görselinde eski bir gazete kupürü paylaşılmıştır. Polisler, üniversite öğrencileri ile karşı karşıya gelmelerine ve yaşananlara tepki gösterilmektedir. Dernek tarafından “*Bir zamanlar Türk polisi*” açıklaması ile olumlanan durumun yapılan yorumlarla da desteklendiği görülmektedir. Öte yandan metinde geçmişte polisin insanlara karşı daha duyarlı davrandığı, şimdi ile karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Resim 5.82. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Gezi Parkı’na destek vermeyeceklerini, “*Gezi Parkı Projesinde yer almayacaklarını*” bildiren markaların isimleri verilmiştir. Böylece markalar projenin dışında yer aldıkları bildirilerek, markalar takipçilerden de tepki görmektedir (Resim 5.82.)

Resim 5.83. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Paylaşımın (Resim 5.83.) görselinde metro istasyonunda biber gazına maruz kalmış insanların fotoğrafı yer almaktadır. Paylaşımın açıklamasında: “*Haber*

kanalları ne derse desin, biz biliyoruz. Taksim’de polis halka saldırıyor.” yer aldığı üzere sıradan insanların polis şiddeti ile karşı karşıya kalmaları ve Televizyon kanallarının olayların gerçeklerini yansıtmadığı, Taksim’de polis halka saldırdığı aktarılmış, fotoğrafla da tematik açıdan anlatım güçlendirilmiştir. Böylece basının vermiş olduğu bilgilerin yanlış olduğu ima edilmiş, bunun yanında Derneğin üyelerinin de Gezi Parkı’nda yer aldığı ve olayları canlı canlı yakından takip ettiği metin içinde ima edilen bir diğer konudur.

Resim 5.84. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Paylaşımın (Resim 5.84.)görselinde biber gazından etkilenmiş biri yer almaktadır. “*Bu manzaranın faturası kime kesilecek? #direngeziparkı*” açıklamasıyla verilen fotoğrafla sıradan insanların da Gezi Parkı’nda zarar gördükleri vurgulanmış. Sıradan insanların olaylardan zarar gördüğü görsellerle desteklenerek sunulmuş böylece takipçilerin olaylara yönelik algısının yönlendirilmesi amaçlanmıştır. Açıklamadaki vurgu takipçilerin olaya yönelik tepkilerini tetiklemeye yöneliktir.

Resim 5.85. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Elindeki silahı sivil insanlara polis aracı içinden yöneltmiş bir emniyet mensubunun fotoğrafının yer aldığı görsel ile polisin masum, sıradan insanlara uygulamış olduğu şiddet vurgulanmıştır. Görselin (Resim 5.85.) açıklama metninde ise Derneğin takipçilerini olaylara tepki göstermeye yönlendirecek biçimde “*Hala susacak mısınız? #direngeziparkı*” yer almıştır.

Resim 5.86. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Paylaşımında, (Resim 5.86.) biber gazı içinde, dumandan zor seçilebilen polislerin fotoğrafı görsel kısmında yer almaktadır. Açıklama olarak ise “*Taksim’de*

bir sıkıntı yok basın açıklaması üzerine Taksim'den canlı canlı bir resim. #diren-geziparki” cümlesi paylaşılmıştır. Paylaşılan görselle çelişkili gözükse de açıklama ile görselin tam tersi söylenerek ironi yapılmıştır. Ayrıca, Taksim'deki eylemler, anlatımda lexical açıdan “sıkıntı” sözcüğü ile nitelendirilmiştir.

Resim 5.87. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Televizyonda gösterilenlerin gerçeği yansıtmadığı, gerçeklerin aslında tam tersi olduğu ve verilen linkte gerçeklerin yer aldığı link paylaşımı (Resim 5.87.) verilmiştir. Böylece kişilerin gerçekleri öğrenebilmeleri için alternatif kanallar/medyalar sunulmuştur. Paylaşımın görselinde gazdan etkilenmiş göstericilerin birbirlerine yardım ettiğini, bir göstericinin kendinden geçmiş bir şekilde iki kişi tarafından sürüklendiğini gösteren fotoğraf yer almaktadır. Medyanın gerçekleri yansıtmadığı görüşü görselle de retorik açıdan desteklenmiştir. Ayrıca geleneksel ve alternatif medya arasında gerçekleri gösterme açısından bir ayrıma gidilmiştir. Lexical açıdan televizyonların Gezi Parkı ile ilgili sundukları “yalan” olarak nitelendirilmiştir. Doğru olanın ise sosyal medya ve alternatif medya yoluyla iletildiği vurgulanmıştır. Burada ayrıca geleneksel medya haber yapış biçimi açısından siyasi iktidara olan bağlılığı dolaylı yoldan eleştirilmiştir.

Resim 5.88. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

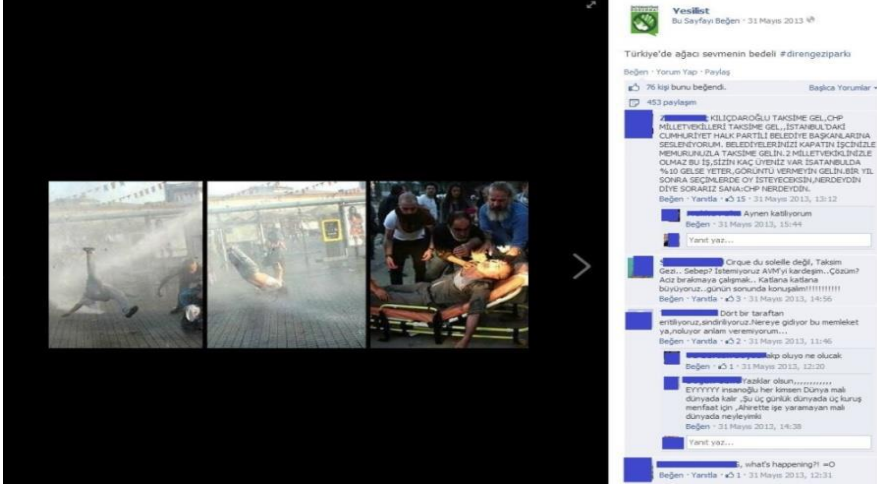
Görselde (Resim 5.88.) Taksim Gezi Parkı’nda gaz bulutu içinde kalmış göstericilerin yer aldığı fotoğraf yer almaktadır. Açıklamasında ise “*kontROLSÜZ GÜÇ saldırmaya tam gaz devam ediyor #direngeziparkı*” yer almaktadır. Paylaşımında polis ve göstericilere uyguladığı müdahaleden bahsedilirken sentaktik olarak “*kontROLSÜZ GÜÇ*” sözcükleri seçilmiştir. Böylece polisin uyguladığı şiddetin kontrolünün olmadığı ve her türlü şiddete başvurabileceği ima edilmiştir. Bu anlatım, seçilen görselle retorik olarak da güçlendirilmiştir.

Resim 5.89. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

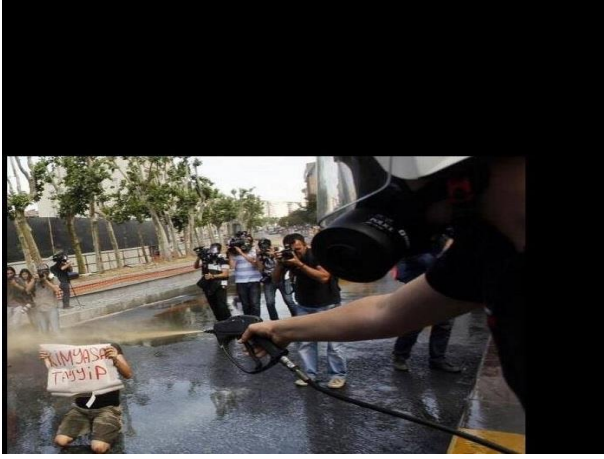
Paylaşımında (Resim 5.89.) polisin atmış olduğu gaz kapsülü ile başından vurulmuş ve kanlar içinde kalmış boynundaki kameradan gazeteci olduğu anlaşılan

bir kişinin fotoğrafı yer almaktadır. “*Burası bizim değil, bizi öldürmek isteyenlerin ülkesi*” açıklaması ile verilen görsel ile metin tematik açıdan fotoğrafla uyumludur. Öte yandan görüntü ikna açısından ilgi çekici görünse de, derneğin ikna açısından kan gibi insanları irrite edebilecek görüntüleri rahatlıkla paylaşması dikkat çekicidir.

Resim 5.90. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Polisin kullanmış olduğu tazyikli su ve biber gazına maruz kalan göstericilerin yaşadıklarını görsel olarak veren dernek, fotoğrafın (Resim 5.90.) açıklamasında ise “*Türkiye’de ağacı sevmenin bedeli*” yazısını paylaşmıştır. Böylece hem yapılan eylemlerin çevreci olduğuna yönelik vurgu, hem de polisin çevreyi korumak isteyen insanlara tutumu eleştirel olarak dile getirilmiştir. Yani paylaşım ile, eylemlerin politik boyuta kaymakta olduğunu, başta hükümet olmak üzere vur-gulayanlara yapılan eylemlerin çevreci bir nitelik taşıdığı ve çevreci hassasiyetlerle yapıldığı ima edilmiştir.

Resim 5.91. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Paylaşımın (Resim 5.91.) görselinde, elinde siyasi iktidarı eleştiren bir afiş bulunduran kişiye polisin göstermiş olduğu aşırı tepki ve eylemcinin çevresindekilerin görüntü almaya çalışmaları dikkat çekmektedir. Taksim Gezi Parkı Eylemleri esnasında çekildiği anlaşılan fotoğraf karesinde bir gösterici, elinde tazyikli su hortumu bulunan yüzü maskeli polis ve yaklaşık altı tane basın mensubu yer almaktadır. Buna rağmen ana akım medya kanallarının olay yeri hakkında asılsız bilgiler sunduğu ve olayları önemsemediği konusu Derneğin daha önceki paylaşımlarında eleştirilmiş, bu fotoğrafla da benzer bir durumun söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Açıklama olarak ise *“Taksim’e metro ulaşımı durdu. Karayolları da bir bir kapatılıyor. Neden, kimden korkuyorsunuz?”* Taksime ulaşım imkanlarının sınırlandırıldığı, metro ve karayollarının kapatıldığı vurgulanmış, cümlelerin perde arkasında yönetime yönelik bir tepki dile getirilmiştir. İnsanların “korktukları yönetimin bu tutumu” eleştirilmiştir.

Yesilist
Bu Sayfayı Beğen · 31 Mayıs 2013

Milletvekili Sırrı Süreyya Önder, omzundan gaz bomba ile vurularak hastaneye kaldırıldı. Durumunun iyi olmadığı söyleniyor #direngeziparkı

Beğen · Yorum Yap · Paylaş

14 kişi bunu beğendi. Başlıca Yorumlar

120 paylaşım

Şahsen firmanız zikiriniz de aynı olmasına rağmen kendinden haz almama rağmen desteğinden dolayı Sırrı Süreyya ÖNDER büyük bir alkış hak etmiştir. Keşke vatani milletini dinini bayrağını seven sevdiğini dile getiren herkes Sırrı Süreyya ÖNDER in yanısırla emni olsun bu toplumun insanları yaşamı daha dostça barış içerisinde geçesin...

Beğen · Yanıtla · 14 · 31 Mayıs 2013, 12:56

Birgün kendisi ile bir konuda hem fikir olacağımı hiç akıma gelmezdi. Geçmiş olsun. Acil şifalar dilerim.

Beğen · Yanıtla · 2 · 31 Mayıs 2013, 13:06

Benim vekilimsin! Acil şifan olsun.. Şimdi neler olacak bakalım, Milletn Vekiline mudahaleden!

Beğen · Yanıtla · 2 · 31 Mayıs 2013, 12:58

Kendi insanına bu kadar zulüm eden bir başbakan a yazıklar olsun .vekkilde çok geçmiş olsun

Beğen · Yanıtla · 1 · 31 Mayıs 2013, 13:20

Geçmiş olsun, Acil şifalar.

Beğen · Yanıtla · 31 Mayıs 2013, 15:20

helal olsun

Beğen · Yanıtla · 31 Mayıs 2013, 12:54

Resim 5.92. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Gezi Parkı Eylemlerinde yaralanan Milletvekili Sırrı Süreyya Önder'in hastanede, sedye üzerinde çekilmiş bir fotoğrafı (Resim 5.92.) verilmiştir. Partisi belirtilmeyen milletvekilinin omzundan biber gazı bombası ile vurulduğu paylaşımının açıklamasında belirtilmiştir. Polisin, dolayısı ile yönetenlerin milletvekillerini bile yaralayabilecek kadar şiddet ve öfke ile dolu olduğu paylaşımın perde arkasında ima edilmiştir.

Yesilist
31 Mayıs 2013

Starbucks polisten kaçan direnişçilere kepenk kapadı. Divan oteli ise herkesi içeri alıp yardımcı oluyor. Unutmayacağız.

Beğen · Yorum Yap · Paylaş

849 kişi bunu beğendi. 90 yorum. 14.494 paylaşım

Başlıca Yorumlar

Yorum yaz...

En Fazla 1 Hafta Gltmemezlik Yaparsınız Sonra Yer Bildirimleri Başlar "Cicişimle Cooffeeeee Keyfi Diye" !!!

Beğen · Yanıtla · 179 · 31 Mayıs 2013, 12:42

ay çok güldüm ya yalçın çetin;)) cicişimle hay cicişlerine.....;)))

Beğen · 4 · 31 Mayıs 2013, 14:22

n ay çok komik. çok güldüm. cmylmz 2

Beğen · 2 · 31 Mayıs 2013, 15:33

Resim 5.93. Yeşilist Derneği, 31 Mayıs 2013

Paylaşımında (Resim 5.93.), polisten kaçan göstericilerin sığınmalarına izin vermeyen Starbucks’a tepki gösterilmiştir. Göstericilerin sığınmalarına yardımcı olan Divan Otel ise yapmış olduğu yardımdan dolayı “*unutmayacağız*” dile getirilmiş, öte yandan Starbucks’ın da bu davranışından dolayı “*unutulmayacağı*” ayrıca ima edilmiştir.

Resim 5.94. Yeşilist Derneği, 1 Haziran 2013

“*Diren Gezi Parkı*” açıklaması ile paylaşılan (Resim 5.94.) fotoğraf albümünde, insanların evlerinden ve sokaklarda eylemcilere verdiği destek gösterilmiştir. Sıradan insanların evlerinin balkonlarından ve sokaklarda fotoğraflanması, her kesimin eylemleri desteklediğini, fotoğraflarda Türk Bayrağı’na vurgu yapılması ise eylemlerin siyasi bir bağlantısının olmadığını imasını içermektedir. Öte yandan tüm bu sembollerin retorik açıdan mobilizasyona yönelik olduğunu söylemek mümkündür.

Resim 5.95. Yeşilist Derneği, 1 Haziran 2013

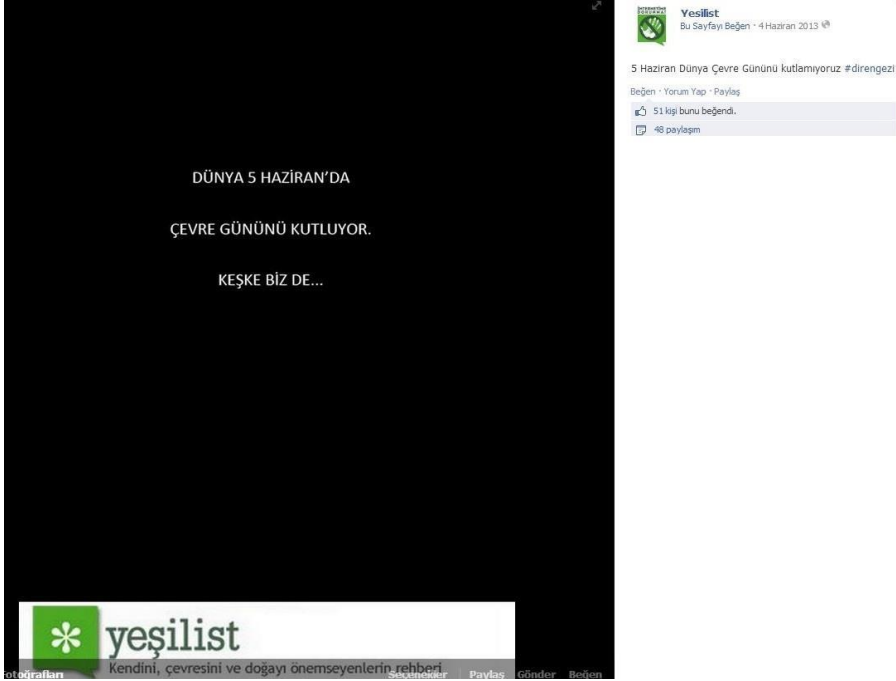
1 Haziran'daki paylaşımın açıklaması “*doymadılar, saat dörde geliyor gaz bombaları atılmaya devam ediyor. Unutmayacağız!*” şeklindedir. Polise tepki içeren bir paylaşım, polisin göstericilere kin ve nefret duyguları ile müdahale ettiği “doymuyorlar” sözcüğü ile suçlayıcı bir üslupla ifade edilmiştir. Ayrıca yapılanları unutulmayacağı da paylaşımında vurgulanan bir diğer konudur. Paylaşım (Resim 5.95.) gaz bombaları ile şiddet içeren müdahalesine karşı oluşan kini ve nefreti yansıtmaktadır.

Resim 5.96. Yeşilist Derneği, 1 Haziran 2013

Paylaşım (Resim 5.96.) ile eylem çağrısı yapılmıştır. Aynı zamanda sosyal medyadan da destek çağrısı yapılmıştır. Sosyal medya, hem kitleleri meydanlara

Paylaşımında (Resim 5.98.), havaalanında polislerin yer aldığı fotoğrafa yer verilmiştir. “Havaalanı oldukça yoğun gibi gözüküyor” şeklindeki muğlak bir ifadeyle sentaktik açıdan anlatımda muğlak sözcükler seçilerek, paylaşımında tam manasıyla neyi amaçlandığı anlaşılamamaktadır. Öte yandan paylaşıma yapılan yorumlarda milleti kışkırtıyorsunuz, meydanı yakıp yıkıyorsunuz şeklindeki yorumlara Dernek, “biz yedi gündür özgürlüğümüz için Gezi’deyiz cevabını vererek” eylemin bir özgürlük mücadelesi olduğu imasında bulunmuştur.

Resim 5.99. Yeşilist Derneği, 4 Haziran 2013

Dünya Çevre Günü’nün kutlanmama sebebi açıklanmıştır. Tematik açıdan paylaşımında (Resim 5.99.) dikkat çeken ise görsel olarak siyah zemin üzerine yazan “Dünya 5 Haziran’da Çevre Günü’nü Kutluyor. Keşke Biz de” yazısıdır. Siyah genel olarak matem ve yas gibi olumsuz durumların yanında, aynı zamanda ciddiyeti vurgulayan bir renktir. Yeşilist, siyah renk üzerine yazılı açıklama ile yaşananlardan ötürü 5 Haziran Çevre Günü’nün kutlanamayacağı algısını oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu konunun ciddiyetine dikkat çekilmiştir. Ayrıca retorik açıdan içerik ve görselin birbiri ile uyumlu olduğu görülmektedir. Görselin açıklamasında ise “5 Haziran Dünya Çevre Günü’nü kutlamıyoruz.” şeklindeki açıklama ile durum tekrarlanmış ve olaydan duyulan rahatsızlık yinelenmiştir.

Aynı zamanda “diren Gezi” etiketi ile de olayın Gezi Parkı ile ilişkisi vurgulanmıştır. Böylece Dünya Çevre Günü’nün neden kutlanmadığı da dolaylı yoldan takipçilere aktarılmıştır.

Resim 5.100. Yeşilist Derneği, 5 Haziran 2013

Paylaşımla (Resim 5.100.) Meclis’te görüşülen Tabiat Kanunu’na yönelik tepki oluşturulmak amaçlanmıştır. Paylaşımda Kanuna ilişkin arda lan bilgisi ve- rilmemiş olmakla birlikte, bir imza kampanyasına çağrı yapılmıştır. Paylaşımda görsel olarak doğa manzarası kullanılmıştır. Paylaşımda açıklama olarak ise “*Tabiat ve Biyoçeşitliliği Koruma Kanunu Mecliste. İmzanızı esirgemeyin*” cümle- sine yer verilmiştir. Tabiat Kanunu’nun kabul edilmesi durumunda tabiatın çeşitli yıkımlarla açık hale getirileceği düşüncesinden hareketle, paylaşımın görselinin açıklaması ile tematik açıdan uyumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Resim 5.101. Yeşilist Derneği, 11 Haziran 2013

Polisin saatlerdir Gezi Park'ını ses ve gaz bombası yağmuruna tutmasından bahsedilen paylaşım (Resim 5.101.), eylemcilerin direnmeye devam etmesi ve vazgeçmemesi istenmektedir. Eylemlerin sona ermeye başladığı ve eylemci temsilcilerinin hükmet yetkilileri ile müzakerelere başladığı bir dönemde, polis ile eylemciler arasındaki çatışmanın tekrar başlaması (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23478548.asp>), olay yerinde çevreci duyarlılıklar için bulunan insanların uzaklaşmalarına neden olmuştur. Paylaşım, tam da bu süreçte, marjinal gruplar ile göstericilerin ayrılması gerektiği, olayın gerçek amacından saptırılmaya başlandığı bir süreçte, desteğin artırılmasına yönelik olduğunu söylemek mümkündür.

Resim 5.102. Yeşilist Derneği, 11 Haziran 2013

Paylaşım (Resim 5.102.) eylemlere katılacaklar için yer ve zaman bilgilendirmesi yapılmıştır. Böylece birlikte hareket etmeye çağrı yapılmıştır: “*Saat 19:00'da eylem var.*” Durum “*diren Gezi Parkı seninleyiz*” hashtagı ile de sosyal medyada etiketlenmiştir. Böylece daha geniş kitlelere ulaşması amaçlanmıştır.

Resim 5.103. Yeşilist Derneği, 12 Haziran 2013

Gezi Parkı'nda bulunan eylemcilere erzak ve yardım gönderilmesi için çağrı yapılmıştır. Yardım toplama amaçlı bir bilgi paylaşımın (Resim 5.103.) açıklanmasında da durum vurgulanmıştır. “Gezi Parkı'na yardım yollayabilirsiniz”. Bu yürütülen kampanya ve etkinlikle eyleme doğrudan katılamayanların dolaylı olarak yardım gönderebilmeleri amaçlanmaktadır. Öte yandan Dernek bu yardımların “Gezi Parkı Koordinasyon Masası” adında bir birime yönlendirmektedir. Paylaşımında birim ile ilgili adres dışında bir bilgi yer almamaktadır. Ayrıca gönderilen yardımların ne için kullanılacağı konusuna da paylaşımında yer verilmemiştir. Bu paylaşım ile Dernek, kişilere yanlış ve eksik bilgilendirilmede bulunduğu için, yapılan paylaşımın söylem çözümlemesi açısından yanıltıcı olduğunu söylemek mümkündür.

Resim 5.104. Yeşilist Derneği, 19 Haziran 2013

Dernek, bu paylaşımında (Resim 5.104.) Gezi Parkı'na destek olmak amacıyla yapılan eylemlere katılmak isteyenler için, eylemlerin yapılacağı yer ve saat bilgisini içeren açıklama metnine yer vermiştir. Bu nedenle yapılan paylaşımın enformasyon içerikli bir paylaşım olduğunu söylemek mümkündür. İnsanların belli saatlerde bir araya gelerek Gezi Parkı için protestolar yapmaları amaçlanmıştır. Bu paylaşım ile Gezi Parkı'nı destekleyenlerin birlikte hareket etmeye yönelik mobilize edilmesi amaçlanmıştır. Dernek takipçi yorumlarına da cevap vererek, eylemlere katılmak isteyen kişilerin yanlış bilgilendirilmesinin önüne geçmeye çalışmıştır. Ayrıca içerikle uyumlu olarak paylaşımın açıklamasında “direnış” vurgulanmıştır.

Resim 5.105. Yeşilist Derneği, 25 Haziran 2013

“*Eninde sonunda diktatörler, ağaçlara boyun eğecek*” açıklaması ile eylemlerin direnişçiler lehine sonuçlanacağı, insana ve ağaca yapılanın ise cezalandırılacağı dile getirilmiştir. Gezi Parkı’nda yapılanları “diktatörlüğe” benzetmiştir. Böylece retorik açıdan ikna ediciliğin artırılması amaçlanmıştır (Resim 5.105.).

Resim 5.106. Yeşilist Derneği, 5 Temmuz 2013

Paylaşımda (Resim 5.106.) Ot Dergisi’nin Gezi Parkı’na vurgu yapan kapağına yer verilmiştir. “*Bu ayki Otdergi Gezi Parkı olaylarını yazmış...*” şeklindeki açıklama yazısı, eylemler ile ilgili ima içermektedir. Ayrıca diğer paylaşımlarının

birçoğunda da olduğu gibi Dernek, farklı bir olayı/etkinliği Gezi Parkı ile bağlanılarak vermekte, böylece kamuoyunda Gezi Parkı'na yönelik oluşan hassasiyetten dolayı olarak faydalanmaktadır. Burada da Ot Dergisi'nin Gezi Parkı eylemlerine ayırmış olduğu sayısının tanıtımı yapılmıştır.

Resim 5.107. Yeşilist Derneği, 8 Temmuz 2013

Paylaşımında (Resim 5.107.) Gezi Parkı Eylemlerinin en yoğun yaşandığı 3 Haziran ve takip eden tarihlerde polisin yoğun bir şekilde tazyikli su ve biber gazı kullandığı saatlerde kanalların olaylar hakkında hiçbir görüntüye ya da bilgiye yer vermemesi aksine haber kanallarından birinin penguen belgeseli yayınlaması eylemciler tarafından oldukça tepki görmüştür (<http://blog.milliyet.com.tr/taksim-olaylarini-es-gecip--penguen--belgeseli-yayinlayan-kanala-halk-tepki-gosteriyor/Blog/?BlogNo=417594>). Olay Facebook ve Twitter'dan da büyük tepki görmüş birçok kullanıcı olayı protesto etmek amacıyla profil fotoğraflarını penguen fotoğrafıyla değiştirmiştir. Paylaşımın görselinde penguen kostümlü iki kişi Gezi Parkı'nda olaylara tepki göstermek ve ana akım medyanın ilgisini olaylara çekebilmeyi amaçlamaktadır. Paylaşımın açıklama metninde ise *“imdat! Parkta'yız ve burayı penguenler bastı”* söylemi yer almaktadır. İma içeren cümle ile ana akım medyanın olay ilgisizliğine tepki gösterilmiştir.

Resim 5.108. Yeşilist Derneği, 10 Temmuz 2013

Paylaşımında (Resim 5.108.), Kadıköy’de yapılacak AVM’ye esnafın göstermiş olduğu tepki Gezi Parkı ile bağlantılı olarak verilmiştir. Paylaşımın açıklamasında ise “Kadıköy esnafı AVM’ye direndi, kazanma yoluna girdi. Sıra Beyoğlu’nda #direngeziparkı” yer almaktadır. Böylece farklı bir olay Gezi Parkı ve oluşan duyarlılıkla bağlantılandırılarak verilmiştir. Böylece Kadıköy’de AVM yapılmasını engellemek amacıyla insanları eylem yapmaya ve yapılan eylemleri desteklemeye yönletmek amaçlanmıştır.

Resim 5.109. Yeşilist Derneği, 1 Ağustos 2013

Paylaşımın (Resim 5.109.) görselinde karikatür yer almaktadır. Ege ve Akdeniz’de devam eden orman yangınlarına tepki niteliğindeki paylaşımda yangın içinde kalmış hayvanların ormanda “*Diren Gezi*” yazan bir afiş açmıştır. Hayvanlar “*başka türlü su sıkamazlar buraya...*” şeklinde bir açıklama ile verilmiştir. Böylece Gezi Parkı ve göstericilere tazyikli su sıkılması eleştirilirken, yetkililerin orman yangınlarına olan duyarsızlıkları eleştirilmiştir. İki olay arasında paralellik kurularak yetkililerin Gezi Parkı’nda çevreyi, doğayı korumaya çalışanlara göstermiş olduğu duyarsızlığı, Ege ve Akdeniz’de yanan ormanlara konusunda da sürdürdüğü eleştirilmiştir. Paylaşımın açıklamasında ise “*Bu yaz orman yangınları durmuyor, orman sakinleri çare arıyor.*” şeklindedir.

Resim 5.110. Yeşilist Derneği, 13 Eylül 2013

Bu paylaşım (Resim 5.110.) ile Dernek Babylon Dergisi’nin tanıtımın yapmaktadır. Dergide Yeşilist Derneği’nin de bir tanıtımı yer almaktadır. Paylaşımın açıklamasında ise “*Babylon Dergisi’nin, odağına Gezi’yi alan arşivlik sayısı çıkmış. Müthiş sayı*” yer almaktadır. Dernek, Gezi Parkı ile bağlantı kurarak tanıtımını yapmaktadır.

“Hey gidi” açıklamasıyla paylaşılan içeriğin görselinde (Resim 5.111.) “Taksim Meydanı... Nereden, Nereye...” yazısı yer almaktadır. Taksim Meydanı’nın eski bir görüntüsünün yer aldığı fotoğrafa yapılan yorumlarda ise eskinin güzelliğine yapılan vurgu, paylaşımın niyeti ve tematik açıdan dikkat çekicidir. Önce ve sonrası, eski ve yeni verilerek, kimi zaman eskinin kötü ve geri kalmışlığı vurgulanırken kimi zamanda eskinin güzelliği, doğallığı gibi unsurlarda gösterilebilir. Bu fotoğrafta yeni olana yer verilmemiştir. Çünkü son zamanlarda yeniye dair fotoğrafları izleyici fazlasıyla görmekte, toz-duman, biber gazı, karmaşa, iş makineleri, tomalar vb. unsurlarla kaos ve huzursuzluğun hakim olduğu Meydan’da geçmişte huzur, sükunet, düzen ve yeşilin burgusu yapılmıştır. Bu düşüncelerde paylaşımda bir özlem ifadesi ile verilmiştir.

4.5.9. Greenpeace Akdeniz-Türkiye Derneği’nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi

Greenpeace, resmi Web sayfasında kendilerini, “çevreyi korumak ve barışı desteklemek için faaliyet gösteren bağımsız küresel bir örgüt” (<http://www.greenpeace.org/turkey/tr/>) olarak tanımlamaktadır.

Resim 5.112. Greenpeace Akdeniz-Türkiye Derneği, 30 Mayıs 201

“Geleceğimizde şiddet değil, ormanlar olsun” açıklaması ile paylaşılan fotoğrafta (Resim 5.112.), Gezi Parkı’nda olduğu anlaşılan gençler, cimlerin üzerinde, polis kalkanlarını ağaç gölgesi gibi değerlendirerek, kimi çimlere uzanmış, kimi kitap okumaktadır. Greenpeace, bu fotoğrafla birlikte kendi Twitter adresinin tanıtımını yapmış, bu adresi ise gelişmelerin takip edebileceği mecra olarak

sunmuştur. Aynı zamanda bu fotoğrafı Dernek bir süre profilinin kapak fotoğrafı olarak kullanmıştır.

Resim 5.113. Greenpeace Akdeniz-Türkiye Derneği, 9 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.113.) çınar ağacı metaforu dikkat çekicidir. Çınar ağacı köklü tarihi, kalıcılığı ve çok kültürlülüğü temsil etmektedir. Ayrıca çınar ağacı tarih boyunca hoşgörünün ve adaletin simgesi olmuştur. Çınar ağacı kalın ve güçlü gövdesiyle uzun yıllar yaşayabilen ve dalları sayesinde geniş alana yayılan bir ağaçtır. Çınar ağacı metaforu şiirsel bir anlatımla tamamlanmıştır. “*Başım köpük köpük bulut, içim dışım deniz, ben bir çınar ağacıym Gezi Parkı'nda, budak budak, şerham şerham ihtiyar bir çınar! Hemen Şimdi Gezi Parkı'na!*” şeklinde ki açıklama ile insanlara dayanışma içinde olma ve Gezi Parkı'nda eylemlere katılma çağrısı yapılmaktadır. Öte yandan Dernek Gezi Parkı Eylemlerine çevreci duyarlılıkla yaklaşmakta, bu duyarlılığı ortaya çıkarmaya yönelik paylaşımlar yapmaktadır.

Resim 5.114. Greenpeace Akdeniz-Türkiye Derneği, 13 Haziran 2013

Greenpeace Akdeniz-Türkiye farklı ülkelerden kişilerin Gezi Parkı Eylemlerine destek olmak amacıyla afişlerden oluşan fotoğraf albümü paylaşılmıştır. Paylaşım (Resim 5.114.) ile bir anlamda sanal protesto yürüten dernek, albümün açıklamasında “... isteğimiz aynı: barışçıl protesto hakkı. İşte, dünyayı saran Gezi dayanışması.” cümlesine yer verilmiştir. Fotoğraf albümü için “Gezi Parkı, koca bir dünya” başlığı kullanılmıştır. Böylece hem albüm içindeki çeşitliliğe vurgu yapılırken hem de Gezi Parkı Eylemlerinin çok sesliliğine vurgu yapılmıştır. Öte yandan yorumlara göz atıldığında bazı takipçiler tarafından paylaşımlar siyasi bulunurken, bazıları olayı çevreci duyarlılık olarak görmekte ve bu duyarlılığı Türk insanının göstermemiş olması eleştirilmektedir.

Greenpeace Akdeniz - Türkiye bir bağlantı paylaştı.

18 Haziran 2013, İstanbul yakınlarında

Eğer Gezi Parkı'nda başlayan dayanışma yoktan var oldu sanırsanız, yanılırsınız. İşte aylar önce Gerze'de çektiğimiz bir video. Onlar gaz bombasıyla çok uzun zaman önce tanıştılar. Gerzelilerin söylediği "termik türküsü"nün sözleri pek çok şeyi anlatıyor. Sadece Gerze'de değil, pek çok yerde, yerel halklar uzun zamandır direniyor. Kaz Dağları, AOÇ, Erciş, Mersin, Bandırma... Gezi, tüm bu yerel halkların sesinin duyulur kılındığı yerdir... http://kimkorkar.org/TERMIK_TURKUSU_Yaykil'a_giremedin Termiği dikemedin. Yalan, talan rüşvetle Halkı kandıramadın. Termik, hesler, nükleerler Doğayı kirletiyor, doğayı katlediyor. Rüzgar, güneş enerjisi En temiz enerjidir. Sermayenin para hırsı Emek vicdan dinlemiyor, geleceği görmüyor. En son saltanatınız. Beş metre kefen değil mi? Beyaz kefen değil mi? Biber gazı, gaz bombası İşte size demokrasi! Nerde medyanın sesi? Erzurum'dan Kaz Dağı'na Akkuyu'dan Gerze'ye, hortumcular her yerde.

TERMIK TÜRKÜSÜ-Yaykıl'a Giremedin

vimeo.com

Efes'in sahibi Anadolu Grubu, Gerze'de termik santral yapmak istiyor. Gerze korkmuyor. Sen de bu cesur direnişe destek ver, "Efes'ten kim korkar?" diyenlere katıl....

Resim 5.115. Greenpeace Akdeniz-Türkiye Derneği, 18 Haziran 2013

Metne (Resim 5.115.) göre Gezi Parkı Eylemlerinin kendi kendine ortaya çıkan, temelsiz, geçmişsiz kısacası “yoktan var olan” eylemler değildir. Gezi Parkı eylemleri ile Gerze’de yapılmak istenen termik santrale karşı olanların eylemleri bağlantılı olarak verilmiş, Gerze termik santralini protesto eden eylemcilerin söyledikleri türkünün sözleri verilmiştir. Polisin Gerze’deki eylemcileri de dağıtmak için biber gazı kullanmış olduğu “Onlar gaz bombasıyla çok uzun zaman önce tanıştılar.” cümlesi ile ironik olarak kullanılmıştır. Bu benzetme ile anlatım retorik açıdan daha dikkat çekici hale getirilmiştir. Gezi Parkı’ndaki eylemler metinde çevreci bir duyarlılık olarak verilmiş, benzer çevreci duyarlılık hareketleri ile retorik açıdan ikna amaçlanmıştır. “Sadece Gerze’de değil, pek çok yerde, yerel halklar uzun zamandır direniyor. Kaz Dağları, AOÇ, Erciş, Mersin, Bandırma...” cümlesi tematik niyet açısından paylaşımın amacını anlatmaktadır. Öte yandan “Gezi, tüm bu yerel halkların sesinin duyulur kılındığı yerdir...” Gezi’de ortaya çıkan duyarlılığın sadece Gezi Parkı’ndaki ağaçlara değil, tüm halkın sesini duyurabilecek bir platform olduğu vurgulanmıştır. Eylemcilerin Gerze için yazdıkları türküde ise Nükleer santralin sermayenin ve para hırsının çevreye duyarsızlığın sonucu olduğu anlatılmaktadır.

4.5.10. WWF -Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı)'nın sosyal medya metinlerinin söylem analizi

WWF Türkiye, resmi internet sayfasında vakfın amacını şu şekilde tanımlamıştır: “dünyada 100’den fazla ülkede çalışmalar yürüten uluslararası bir doğa koruma kuruluşudur. WWF, küresel ölçekte bir değişim yaratmaya, yeryüzünün en değerli yaşam alanlarını ve canlı türlerini korumayı hedeflemektedir. Doğa korumanın ülke sınırlarını aşan boyutu nedeniyle WWF, biyolojik çeşitliliğin korunmasına yönelik mücadelesinde ülkeler arasında işbirliklerinin gerçekleşmesine öncülük eder” (<http://www.wwf.org.tr/>).

Resim 5.116. WWF –Türkiye, 31 Mayıs 2013

Gezi Parkı’ndaki eylemlere destek olmak amacıyla yapılan paylaşımda (Resim 5.116.) görsel olarak çıkar ağacının yaprakları kullanılmıştır. Açıklama olarak ise: “Ben bir çınar ağacıyım Gezi Parkı’nda, Diren Gezi Parkı” yer almaktadır. Aynı zamanda çınar ağacı metoforuyla ait olma, dayanıklılık ve süreklilik vurgulanmıştır. Eylemlerin ve eylemcilerin yanında bulunduğu imasını içeren paylaşım, Vakıf’ın takipçileri tarafından da beğenilmiş ve desteklenmiştir.

Ben Bir Çınar Ağacıym Gezi Parkı'nda

Like 464 Tweet 111 Email 0 Share This 602

Güncelleme Tarihi 31 Mayıs 2013 | 0 Comments

İstanbul'un doğal mirasına sahip çıkmak için Gezi Parkı'ndaki eylemi destekleyen WWF-Türkiye, kentin plansız büyümesinin ve kısa vadeli ekonomik çıkarlar güdülerek alınan kararların İstanbul'u kemirdiğini ve bir karış toprak bırakmayacağını belirtiyor.

Doğaya yönelik tahribat bugün artık Cumhuriyet tarihinde görülmemiş boyutlara ulaşmış durumda. WWF-Türkiye, çevresel boyut ve toplumsal mutabakat dikkate alınmaksızın kalkınma ve büyüme adına başta İstanbul olmak üzere ülke genelinde alınan çeşitli kararları ve uygulamaları endişeyle izliyor.

WWF-Türkiye Genel Müdürü Tolga Başta, "Bugün Gezi Parkı'nda olanlara hayır demek, doğayla uyumlu yarınlara evet demektir. İstanbul'da nefes alacak bir karış toprak kalmayacak. AVM'ye değil, doğa parkına ihtiyacımız var. Gezi Parkı'na yönelik saldırıları hemen şimdi durduralım," dedi.

Başta, "Mesele, yeniden ağaç dikmekle çözülemez. İstanbul'u İstanbul yapan değerleri yok ediyoruz. Doğayla uyumlu, sürdürülebilir bir yaşamı savunuyoruz. Gezi Parkı'na AVM ve rezidans yapmak için asırlık çınarları yerinden etmek, yarın bütün İstanbulluları yerinden edecektir," dedi.

© WWF-Türkiye

Enlarge

Resim 5.117. WWF –Türkiye, 31 Mayıs 2013

Metnin (Resim 5.117.) başlığı “Ben bir çınar ağacıym Gezi Parkı'nda” şeklindedir. Başlıklar metnin ana temasını yansıtır. Başlıktan da anlaşılacağı gibi metin, Gezi Parkı'ndaki ağaçlar özelinde, Türkiye’de kalkınma ve kapitalist politikalar uğruna ağaçların ve doğanın yok edilmesi ve duyarlılığa sahip insanların susturulmak istenmesi üzerinedir. Öte yandan metnin girişi olayı özetleyen, olay/problem ile ilgili özet niteliğindeki bilgileri okuyucuya ileten bölümlerdir. Paylaşımın girişinde uygulanan politikalar ve plansız büyüme ile ülkenin doğasının yok edilmesi ve kısa vadeli çıkarlar uğruna, kentin geleceğinin tehlikeye atılması özetlenmiştir. Metnin girişinde bu konu şu şekilde açıklanmıştır: “Kentin plansız büyümesinin ve kısa vadeli ekonomik çıkarlar güdülerek alınan kararların İstanbul'u kemirdiğini ve bir karış toprak bırakmayacağını belirtiyor”. Öte yandan Vakıf Gezi Parkı'nda yaşananları bir çevrecilik olayı olarak değerlendirdiğini şu sözlerle dile getirmiştir: “İstanbul'un doğal mirasına sahip çıkmak için Gezi Parkı'ndaki eylemleri destekleyen WWF-Türkiye”. Ayrıca, doğaya tüm zamanlardan daha fazla zarar verildiği “Doğaya yönelik tahribat bugün artık Cumhuriyet tarihinde görülmemiş boyutlara ulaşmış durumda.” cümlesiyle anlatılmıştır. Öte yandan, doğaya yönelik alınan kararlarda tepeden inmece ve yaptım oldu tarzının endişe verici olduğu vurgulanmıştır: “çevresel boyut ve toplumsal mutabakat dikkate alınmaksızın kalkınma ve büyüme adına başta İstanbul olmak üzere ülke genelinde alınan çeşitli kararları ve uygulamaları endişeyle izliyor”. Metinde retorik açıdan inandırıcılığı artırmak için olayın taraflarından olan WWF'den bir uzmanın görüşü tırnak içinde aktarılmıştır: “WWF Türkiye Genel Müdürü Tolga Başta, bugün Gezi Parkı'nda olanlara hayır demek, doğayla

uyumlu yarınlara evet demektir. İstanbul'da nefes alacak bir karış toprak kalmayacak, AVM'ye değil doğa parkına ihtiyacımız var. Gezi Parkı'na yönelik saldırıları hemen şimdi durduralım". Tematik açıdan fotoğraf ile metin uyumu sağlanmıştır. Metnin görselinde üzerine renkli ipler bağlı çınar ağacı yer almaktadır. Ayrıca retorik açıdan inandırıcılığının sağlanması için metinde sıkça benzetmelere başvurulmuştur. Metinde öne çıkan temalardan biri AVM gibi ticari yapılar için doğanın yok edilmesi ve bu yapılırken kimsenin fikrine başvurulmamasıdır. Metnin geneli bu ana tema etrafında kurulmuştur. Metnin ideolojisini özetleyen cümle ise "doğayla uyumlu sürdürülebilir bir yaşamı savunuyoruz" şeklindedir. Bu cümleden de anlaşılacağı üzere metin genel olarak çevreci duyarlılık ve yapısal sorunlar temelinde oluşturulmuştur. Ayrıca metinde, lexical açıdan "kemirdiği", "endişeyle izliyor", "bir karış toprak bırakmayacağı", "İstanbul'u İstanbul yapan değerleri yok ediyoruz", "yarın bütün İstanbulluları yerinden edecektir" gibi endişe, belirsizlik ve korku veren deyimler ve sözcükler sıkça kullanmıştır.

Resim 5.118. WWF –Türkiye, 4 Haziran 2013

Diğer çevreci sivil toplum kuruluşları gibi 5 Haziran'da Çevre Günü'nü kutlanamaması ile Gezi Parkı ile bağlantılı bir şekilde sunulmuştur: "Dünya 5 Haziran'da Çevre Günü'nü kutluyor. Keşke bizde" Paylaşımın (Resim 5.118.) görselinde siyah zemin üzerinde Vakfı'nın amblemi ile verilen açıklamada kullanılan siyah renk, olaya dikkat çekmek açısından önemlidir. Öte yandan siyah ciddiyeti ve yası temsil etmektedir. Bu paylaşımda ise olaya Vakfın vermiş olduğu önemi ve durumun çevre açısından vahametini göstermek açısından önemlidir.

Resim 5.119. WWF –Türkiye, 5 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.119.), Gezi Parkı’nda başlayan eylemler, çevreci bir duyarlılık sonucu ortaya çıkan toplumsal hareketler olarak değerlendirilmiştir: *“Gezi Parkı’nda ağaçların korunması amacıyla başlayan eylemlerin toplumsal bir harekete dönüşmesi Türkiye’deki insanların doğa konusuna duyarlılığını da gösterdi.”* Öte yandan daha önce yapılan paylaşım ile paralellik şeklide neden *“Çevre Günü”* kutlanılmaması ile Gezi Parkı eylemleri arasında bağlantı kurulmuştur. Bağlam söylemi şekillendirir. Metin, şematik açıdan incelendiğinde, konu ile ilgili bağlam bilgisi Gezi Parkı etrafında iletildiğini görmek mümkündür. Bunun yanı sıra çevreye karşı yapılanların sorumlusu olarak *“ekonomik kalkınmaya dair alınan yatırım kararlar”*ı gösterilmiştir. Bu plan ve projelerin doğayı dolayısıyla insanı yok saydığı, sadece bir takım ekonomik amaçların ürünü olduğu *“plan ve projelerin çoğu doğayı korumayı ve toplumun gerçek ihtiyaçlarını dikkate almıyor, karar vericiler bunu lüks olarak görüyor”* sözünü anlatılmıştır. Ayrıca bu cümle ile konunun siyasi boyutuna gönderme yapılmış, Gezi Parkı eylemleri salt çevreci bir olay değil aynı zamanda yapısal bir takım uygulamaların sonucu olduğu vurgulanmıştır.

Resim 5.120. WWF –Türkiye, 5 Haziran 2013

Tabiat Kanun'un kabul edilmesi dolaylı olarak Gezi Parkı'nı da etkilemektedir. Vakıf, bu paylaşım (Resim 5.120.) insanları Kanun'a yönelik farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Genel olarak metnin retorikinde, Kanun'un amacı ve kabul edilmesi durumunda doğayı nelerin beklediği *“meclis gündemindeki Tabiatı Koruma Kanunu'nun ülkemizin doğal hayatını nasıl tehdit ettiğini anlatıyor”* cümlesi ile aktarılmıştır. Ayrıca insanları bu kanun kabul edilmesini engellemek için bir imza kampanyasına katılmaya çağırılmaktadır.

Resim 5.121. WWF –Türkiye, 6 Haziran 2013

Metinde (Resim 5.121.) Gezi Parkı eylemleri ile istenilen sonuca ulaşıldığı ve Mecliste görüşülmesi beklenen “Tabiat Kanunu”nun bir süreliğine ertelendiği anlatılmaktadır. Metnin niyeti Gezi Parkı'ndaki eylemlerin sonuç verdiğinin ve insanların örgütlenerak daha fazla sonuç elde edebileceğini göstermektir: *“Gezi Parkı eylemleriyle, 5 Haziran'da mecliste görüşülmesi beklenen Tabiat Kanunu bir süreliğine ertelendi, ancak ülkemizin doğal alanları üzerinde tehdit yaratan bu kanun değişmeli”*.

4.5.11. TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma) Vakfı'nın sosyal medya metinlerinin söylem analizi

TEMA Vakfı Hayrettin Karaca ve A. Nihat Gökyiğit tarafından 1992'de kurulmuştur. Vakfın amacı "Anadolu'da yaşanmakta olan erozyon ve çölleşme tehlikesine kamuoyunun dikkatini çekmektir. Hedefleri ise bu mücadelenin devlet politikası haline gelmesine katkı sağlamaktır" (<http://www.tema.org.tr/>).

Resim 5.122. TEMA, 28 Mayıs 2013

Paylaşımında (Resim 5.122.) TEMA Vakfı ile ilgili olarak Genç TEMA'cılarının söylediklerinden oluşan bir video yer almaktadır. Paylaşımında dikkat çeken ve Gezi Parkı ile ilgili olan konu ise yorumdur. Bir takipçinin, Vakfın Gezi Parkı ile ilgili duyarsızlığına dikkat çekmek için sormuş olduğu soru üzerine, TEMA Vakfı cevap olarak *“TEMA Vakfı, Taksim Dayanışması'nın bir üyesidir. Ayrıca şu an Gezi Parkı'nda nöbetteyiz. Sizi de bekleriz”* açıklamasını yapmıştır. Böylece Vakıf, Gezi Parkı gibi siyasi pek çok göndermeleri bulunan konuya çevreci bir duyarlılıkla yaklaştıklarını ve her zaman parkta bulundukları konusu anlamak mümkündür. Öte yandan Vakıf, olaylar yoluyla gönüllü kazanma amacıyla olduğunu paylaşımından anlamak mümkündür.

Resim 5.123. TEMA, 28 Mayıs 2013

Paylaşımın (Resim 5.123.) yorumunda Gezi Parkı Eylemleri'nin sembollerinden biri haline gelmiş "kırmızı kadın" yer almaktadır. Eylemlerin ilk başladığı günlere ait bu paylaşımın açıklamasında ise, "Gezi Parkı'na sahip çıkmak" olarak tanımladığı eylemlere destek verilmesi için çağrı yapılmaktadır. Tematik açıdan resim ile açıklama ile uyumludur. Görselde polis şiddetinin yansıması olarak eylemlerin simgesi olan "kırmızı kadın" yer alırken, açıklamada eyleme çağrı yapılmaktadır. Öte yandan "TMMOB sekretaryasının yürüttüğü Taksim Dayanışması" sözüyle de eylemleri örgütlü bir yapı altında değerlendirdiğini görmek mümkündür. Aynı zamanda "gelin hep beraber İstanbul'umuza, Gezi Parkımıza sahip çıkalım" sözü ile olaya yönelik sahiplenme ve aidiyet vurgusu yapılmıştır.

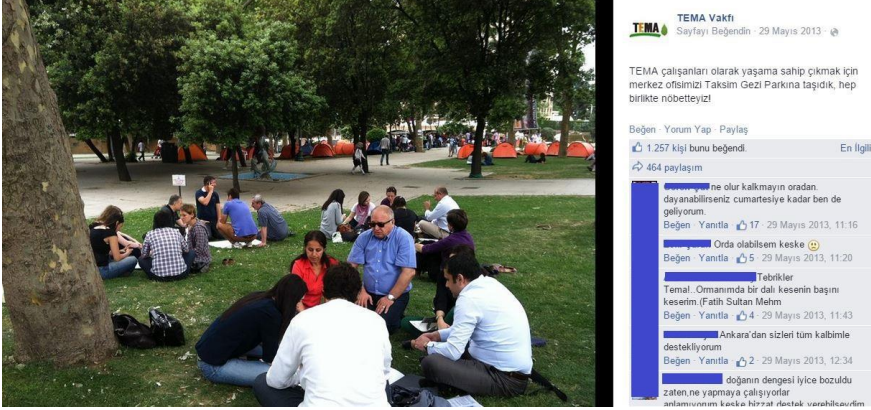
Resim 5.124. TEMA, 29 Mayıs 2013

Paylaşımında (Resim 5.124.) Gezi Parkı'nda sökülen ağaçları yerine dikmek için çalışan insanlar yer almaktadır. Açıklama olarak ise “*Gezi Parkı'nda sökülen ağaçları yerine dikmek için herkes elbirliği ile çalıştı*” yer almaktadır. Paylaşımın görseli ile içeriğinin uyumlu olarak verilmiş, böylece retorik açıdan inandırıcılık desteklenmiştir. Öte yandan yapılan eylemde “elbirliği” vurgulanarak, birlikte hareket etme ve kolektiviteye dikkat çekilmiştir.

Resim 5.125. TEMA, 29 Mayıs 2013

Vakfın her eylemlerin yaşandığı ilk günden bu yana Park'ta yer aldığını ima eden paylaşımın (Resim 5.125.) açıklaması, “*Toplantı ve çalışmalarımızı Taksim Gezi Parkı'nda nöbette yapıyoruz. Bir yandan da 3. Köprü pankartlarımızı hazırlıyoruz.*” şeklindedir. Paylaşım, yorumlarda sıkça vurgulanan TEMA Vakfı'nın çevre eylemine sahip çıkmıyor yönündeki eleştirilere cevap niteliği taşımaktadır.

Resim 5.126. TEMA, 29 Mayıs 2013

Daha önceki paylaşımlarla (Resim 5.126.) paralel olarak TEMA Vakfının her an Park'ta bulunduğu “*TEMA çalışanları olarak yaşama sahip çıkmak için merkez ofisimizi Taksim Gezi Parkı'na taşındık. Hep birlikte nöbetteyiz.*” şeklindeki açıklama ile vurgulanmıştır. Şematik çözümlemeye ardalan bilgisi düzgün verilmesi ve haber metninde anlatılan olayın daha önceki haberlerle uyumlu olması beklenir. Bu metin daha önceki paylaşımın bir devamı niteliğinde ele alınırsa şematik açıdan uyumlu olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda metin görsel ile de desteklenmiştir. Öte yandan Vakıf, olayı “*yaşama sahip çıkmak*” olarak tanımlamaktadır. Böylece paylaşım ile TEMA Vakfı, kendine bir misyon belirlemekle birlikte, destekçilerine ve gönüllülerine bu misyonu yerine getirmeye yönelik işlerin içinde yer aldığı imasını vermeyi amaçladığını söylemek mümkündür.

Resim 5.127. TEMA, 29 Mayıs 2013

Paylaşımında (Resim 5.127.) Gezi Parkı Eylemleri, bağlamsal olarak, diğer çevre olaylar ile bağlantısı kurularak, çevreci hassasiyetle değerlendirilmiştir. Metinde bu “*ne Gezi Parkı’nda ne de 3. Köprü istikametinde ağaçlarımızı vermeyeceğiz! Bugün 12:30’da basın açıklaması için parktayız!*” şeklinde aktarılmıştır. Bu metin, aynı zamanda daha önceki paylaşımlarla şematik açıdan bağlamsal olarak uyumlu bir içeriğe sahiptir.

Resim 5.128. TEMA, 29 Mayıs 2013

Paylaşımın (Resim 5.128.) görselinde Gezi Parkı’nda kesilmek üzere işaretlenmiş ağaçlar yer almaktadır. Görsel ile uyumlu olarak açıklamada “Üzerlerine çizilmiş işaretlerle canlarına kıymaya kimsenin hakkı yok! Gezi Parkı'ndaki ağaçların dili olsa da...” yer almaktadır. Paylaşım, sentaktik açıdan aktaranın düşün-

celerini ile karşıdakileri etkilemeye yöneliktir. Ayrıca, paylaşımda savunulan düşünceyi geçerli kılabak enformasyon görsel ile sağlanmıştır. Bunun yanı sıra metinde üzeri işaretli ağaclar argüman olarak sunuşmuş ve savunulan düşüncenin inandırıcılığı böylece sağlanmıştır.

Resim 5.129. TEMA, 30 Mayıs 2013

Paylaşımda (Resim 5.129.) Gezi Parkı daha önce yaşanan çevre sorunları için bir simge olarak nitelendirilmiştir. Eylemlerde bugün geline süreçte yaşananlar diğer olaylarla bağlantılı olarak değerlendirilmiştir. “*Gezi Parkı direnişisi ile bize gaz sıkanların da nefes alma haklarını savunuyoruz*” açıklaması ile göstericilerin, kendilerine şiddet uygulayan polisin dahi haklarını savunduklarını dile getirmektedir. Ayrıca bu hak savunusunu “*nefes alma*” ifadesi ile nitelendirerek, hareketin önemine dikkat çekmiştir. Metnin tematik açıdan savunusunu özetleyen cümle ise “*doğanın bir parçasıyız, o yoksa biz de yokuz*” şeklindedir.

Resim 5.130. TEMA, 31 Mayıs 2013

“İnadımızla ve umudumuzla Gezi Parkı'nı savunuyoruz. 4. günde; Gezi Parkı nezdinde tüm yok olan derelerimiz, köprülere, havaalanlarına kurban giden ormanlarımız ve yok edilen ekosistemlerimizi geri istiyoruz! # DirenGeziParkı ” söylemi ile Gezi Parkı’nın çevreci duyarlılık için simge haline geldiği kullanılan görseller ve argümanlarla desteklenmiş böylece retorik açıdan ikna edicilik amaçlanmıştır. Aynı zamanda Gezi Parkı eylemleri çevreci duyarlılık olayları olarak değerlendirilmiştir. Kolaj olarak hazırlanan görselde ise, bir fotoğrafta göstericiler, Meydan’da bir araya gelmiş kalabalık olarak verilmişken, diğer fotoğrafta polisin uyguladığı biber gazından dolayı toz-duman içinde kalmış bir şeklidir. Bu paylaşımda sentaktik açıdan aktif cümleler “kışkırtıcı” anlatımı destekleyecek biçimde kullanılmıştır. Her ne kadar paylaşımda Gezi Parkı çevreci duyarlılık olayı olarak verilse de, paylaşımın görselinde polisin göstericilere uyguladığı şiddet verilmiştir (Resim 5.130.).

Resim 5.131. TEMA, 31 Mayıs 2013

Paylaşım (Resim 5.131.) ile eylemlere insanlara eylemlere katılmaları için çağrı yapılmıştır. İkna edici söylem *“birçok şehirde yaşam savunucuları, yaşam haklarını savunmak ve Gezi Parkı’na destek olmak için sokağa çıkıyor. Yurtdışında da destek eylemleri artıyor”* cümlesi ile desteklenmiştir. Ayrıca eylemlerin yurtdışından da desteklendiği görüşü görselde İngilizce olarak eyleme davet edilerek tematik açıdan desteklenmiştir. Böylece uluslararasılığı söylem ile desteklenmiş, konunun yurtdışına kadar uzanan bağlantıları bulunduğu, yabancı dilde eylem çağrısı yapılarak vurgulanmıştır. Böylece Gezi Parkı’nda yaşayanlar duyarlılık eylemleri olarak dolaylı yoldan nitelendirilmiş ve tüm insanlığın bu duyarlılık olayında bir arada bulunduğu ve bu eylemlerin ortak bir amaca (doğanın yok edilmesini engellemek) hizmet ettiği vurgulanmıştır. Bir metnin tematik yapısının, söylemi üretenin ideolojisi ile bağlantılı olduğu varsayımından hareketle, bu paylaşımda tematik olarak dolayısıyla ideolojik olarak *“çevreci duyarlılığın”*, Tema Vakfı’nın Gezi Parkı eylemlerine ilişkin bakış açısı olarak ön plana çıkarıldığı söylenebilir.

Resim 5.132. TEMA, 1 Haziran 2013

Gezi Parkı eylemlerini farklı çevre sorunlarıyla birlikte değerlendirdiklerini ve direnişteki tek amacın Gezi Parkı'ndaki ağaçların sökülmesi olmadığı, diğer pek çok çevre konusunun da TEMA Vakfı'nın gündeminde yer aldığı paylaşımda tematik açıdan vurgulanmıştır. Öte yandan Gezi Parkı'ndan bahsederken diğer çevreci olaylara da vurgu yapılması Gezi Parkı eylemlerinin önemsizleştirdiğini, konuyu farklı olaylara çekerek gündem değiştirmeye yönelik algı oluşturulduğu *“Bu mücadele yalnızca Gezi Parkı'ndaki ağaçların korunması mücadelesi değildir. Taş ocaklarıyla, kimyasal madencilikle, HES'lerle, termik santrallerle, 2B'lere ülkemizin doğal varlıklarına ve ekosistemlerine saldırılarla yok olan, tüm topraklarımız, derelerimiz, ormanlarımız, tarım alanlarımız için sürdürülen tüm mücadelelerin bir bileşimidir.”* cümlesiyle anlamak mümkündür. Öte yandan tüm yapılan eylemlerin çevreci duyarlılığın bir ürünü olduğunu da *“doğa varlıklarımız için yürüyüşe katılan tüm gönüllülerimize ve destek veren...”* açıklamasıyla dile getirilmiştir (Resim 5.132.).

Resim 5.133. TEMA, 5 Haziran 2013

Paylaşımın (Resim 5.133.) açıklamasında yer alan “*Pırıl pırıl gençler doğalarına sahip çıkıyorlar*” görsel ile tematik açıdan bağlantılıdır. Görselde toprağa barış işareti çizen gençler yer almaktadır. Paylaşımın Gezi Parkı ile ilişkisi ise fotoğrafın alt köşesinde yer alan “Gezi Parkı’ndan görüntüler” açıklaması ile verilmiştir. Paylaşım ile Gezi Parkı’nda yaşanan olaylara Tema Vakfı’nın bakış açısı yansıtılmış, barış isteği paylaşımında sentaktik açıdan desteklenmiştir. Bunun ise gençler vaitasıyla elde edileceği ve gençlerin bu süreçteki rolü paylaşımın açıklamasında ima edilmiştir. Böylece söylem retorik açıdan ikna ediciliği artırıcı görselle desteklenmiştir.

Resim 5.134. TEMA, 5 Haziran 2013

Bu paylaşımda da (Resim 5.134.) daha öncekilerle benzer şekilde Gezi Parkı Eylemleri çevreci duyarlılık ekseninde değerlendirilmiş, “Dünya Çevre Günü”nün kutlanmama nedenleri açıklanmıştır: *“Bu yıl kutlanacak bir şeyimiz yok diye Dünya Çevre Günü’nü kutlamıyoruz. Tabiat Kanunu yeniden, katılımcı ve doğayı merkezine alan şekilde yeniden yazılsın diye Gezi Parkı’nda imza topluyoruz. Koşun, gelin!.* Ayrıca cümle mikro yapı açısından analiz edildiğinde “harekete geçirici” söyleme sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca, üzerine “5 Haziran Çevre Günü’nü kutlamıyoruz” yazan pankartın yanında toplanmış kalabalığın fotoğrafının yer aldığı paylaşım, görsel ve içerik tematik açıdan birbiri ile uyumludur.

Gezi Parkı Savunucularına Açık Mektup

Sevgili Doğa Dostu Arkadaşlarım, Yoldaşlarım, Kıymetli Gençler, Çocuklar,
Biliniz ki, bu anlamlı günde tüm kalbimle ve ruhumla yanınızda ve sizlerle
kol kolayım; Taksim Gezi Parkı’ndan nihayet yepermiş olan bu çevre bilincini
yaymak için çok çalıştık, çok mücadele ettik. İnancımızı hiç yitirmedik;
bu güzel halkımız ve gençliğe hep güvendik. Artık kendi sahasında görevini
yapabilmiş olmanın hakkı huzurunu yaşıyorum.

Herkesin Dünya Çevre Günü’nü kutlarken, toplumsal barışın topraktan geleceğine
dair olan inancımı bir kez daha yinlemek isterim. Toprağın her gücünü,
yarımın zer görür, hep hatırlayalım. Ancak, içinden geçtiğimiz şu heyecanlı ve
hareketli günlerde, sükûnete, kardeşliğe ve birliğe olan ihtiyaç her zamankinden
fazladır, bunu da unutmayalım.

Bu vesileyle Miraç Kandilinizi kutlar, hayırlara vesile olmasını dilerim.

Sevgiyle, sağlıklıca kalın.
Hayrettin KARACA

Resim 5.135. TEMA, 5 Haziran 2013

Paylaşımda (Resim 5.135.) retorik açıdan anlamı güçlendirmek ve ikna ediciliği sağlama açısından, yetkili ve sevilen bir kişinin eylemlere ilişkin görüşüne

yer verilmiştir. Uzman/yetkili kişinin görüşlerine dayalı olarak haber retoriği oluşturulmuştur. Uzman/yetkili kişinin olaylar konusundaki düşüncelerine yer verilen paylaşımda söylem aracılığıyla temsil edilen çevrecilik, barış, kardeşlik gibi olguların desteklendiği dolaylı yoldan ima etmiştir. Aynı zamandan: *“İçinden geçtiğimiz şu heyecanlı ve hareketli günlerde, sükûnete, kardeşliğe ve birliğe olan ihtiyaç her zamankinden fazladır...”* cümlesiyle birlik-beraberlik ve kardeşlik vurgulanmıştır. Söylem analizinde, metnin başlığı en fazla dikkat çeken bölümdür. Bu paylaşımın başlığı *“Gezi Parkı savunucularına açık mektup”* şeklindedir. Bu başlıkta görüleceği üzere Gezi Parkı’nda eylemlere katılanlar “savunucular” olarak nitelendirilmiştir. Metnin başlığı, Gezi Parkı olaylarının amacını da özetlemektedir. Metnin teması çevre savunuculuğudur. Eylemler açıklanırken çevrecilik ve çevreci bilince vurgu yapılmış, yaşanan olaylar çevreci bilincin yükselişi olarak değerlendirilmiştir. Metnin temasını açıklayan cümle: *“Taksim Gezi Parkı’ndan nihayet yeşermiş olan bu çevre bilincini yaymak için çok çalıştık, çok mücadele ettik İnancımızı hiç yitirmedik.”* şeklindedir. Van Dijk (2002)’ın da belirttiği gibi söylem, bireysel ve toplumsal göstergeleri barındıran dilsel temsil sistemleridir (Akt. Büyükkantarcıoğlu, 2012:164). Sosyal medya, bireysel ve toplumsal göstergelerin iç içe geçtiği, söylem her ne kadar bireysel olarak üretilse de dolaşıma sokulduğunda toplumsallaştığının en önemli göstergesidir. Paylaşımından da görüleceği üzere bir görüş ya da düşünce tüm kurumun görüşü gibi sunulur, fikrin söylem yoluyla toplumsallaşması ve böylece olumlu algının oluşturulması amaçlanmıştır.

TEMA Vakfı Taksim Gezi Parkı'nda
Beğen · Yorum Yap · Paylaş · 5 Haziran 2013 · 0
2 kişi bunu beğendi.

Albüm: 5 Haziran Dünya Çevre
Günü | Gezi Parkı
Paylaşılanlar: Herkese Açık

Resim 5.136. TEMA, 5 Haziran 2013

Metnin (Resim 5.136.) retorik açıdan inandırıcılığını sağlamak için rakamlar ve sayısal bilgiler verilir. Bu paylaşımda da TEMA Vakfı, Gezi Parkı'nı diğer 121 STK ile desteklediğinin ve Tabiat Kanunu izlemek için, diğer STK'larla ortak bir oluşum içinde yer aldıklarını belirtmiştir. Böylece Gezi Parkı ve tabiatı koruma adına gönüllü kuruluşlar ile birliktelik içinde bulunduğu ima edilmiş, ayrıca sayısal olarak da birlikteliğin gücü vurgulanmıştır. Bu eylemdeki temel motivasyonun “*ülkemizdeki orman alanlarını, sulak alanları, kıyılar ve bütün diğer doğal alanları*”nı korumak olduğu da metinde ifade etmiştir. Ayrıca paylaşımın görseli olarak Gezi Parkı'nda bulunan “gençler”e yer verilmiştir. Görselde dikkat çeken unsur olarak ise ağacın gövdesine yapııştırılmış ve “Tabiat Koruma Kanunu” hakkında bilgiler içeren afiştir. Afişte “Tabiati Bu Kanundan Kim Korumayacak” söylemi ile Kanunu’na imalı bir gönderme yapılmakla birlikte, aynı kare içinde gençlere vurgu yapılarak, gençlerin tabiatı koruma ve toplumsal olaylar karşısındaki duyarlılığına üstü kapalı imada bulunulmuştur. Öte yandan tematik inceleme açısından metin içeriği ile görselin uyumlu olduğunu, görselin alt metninde yer alan unsurlar ile de retorik açıdan inandırıcılığın sağlanmaya çalışıldığını söylemek mümkündür. Ayrıca paylaşımda, derneğin sosyal medya takipçilerinden Tabiat Kanunu’na karşı yürütülen imza kampanyasına katılmaları konusundaki isteği de yer almaktadır. Böylece sosyal medyanın eleştirilen pasif tepki ve klavye delikanlılığı özelliği de bir anlamda aşılma istenmiş, insanlara imza kampanyasına katılma çağrısı yapılarak olayla ilgili, aktif bir oluşumun içinde yer almaları amaçlanmıştır.

Resim 5.137. TEMA, 6 Haziran 2013

TEMA Vakfı'ı bu paylaşımda (Resim 5.137.) toplum ve siyasal otorite tarafından tanınmış bir yapılanma olarak “*Taksim Platformu*” içinde yer aldığını:

“Taksim Platformu bir bileşeni olarak ilk günden beri devam ettiğimiz Gezi Parkı nöbetimizi” cümlesiyle vurgulamıştır. Öte yandan Gezi Parkı Eylemleri’ni Vakıf olarak çevreci bir hareket olarak değerlendirdiklerini ve diğer çevre olayları ile bağlantılı olarak ele alınacağını da “artık tabiat Kanunu Mücadelemizle ve diğer ekoloji mücadeleleri ile birleştiriyoruz.” cümlesiyle açıklamıştır. Ayrıca sorunların çözümü için çaba harcadıkları da paylaşımda vurgulanan bir diğer konudur: “Tabiat Kanunu İzleme Girişimi üyesi diğer STK’lar ile birlikte Gezi Parkı’nda stand açıyoruz.

Resim 5.138. TEMA, 7 Haziran 2013

“Doğa Birleştiricidir! Gezi Parkı’nda fidan dikiyoruz” açıklamasıyla paylaşılan görselde (Resim 5.138.), ellerinde kazma ve kürekle ağaç diken insanlar yer almaktadır. Gezi Parkı’nda çevreci duyarlılıkla yer aldıklarına yönelik retoriksel açıdan ikna amaçlı yapılmış bir paylaşımdır. Öte yandan paylaşımda doğaya “birleştiricilik” işlevi yüklenmiş ve Gezi Parkı ile bu duyarlılığın artmış olduğu vurgulanmıştır. Böylece Gezi Parkı eylemleri ile ilişkilendirilen “doğa”nın kişiler üzerindeki birleştiriciliği ve birlikte hareket etmeye yönlmesine tematik açıdan vurgu yapılmıştır. Öte yanda paylaşımda kullanılan, “birlikte hareket etmeyi” ön plana çıkaran görselle de bu anlatım retorik açıdan desteklenmiştir.

TEMA Vakfı
Sayfayı Beğendin - 7 Haziran 2013 - 541 kişi beğendi

Tabiatı Bu Kanundan Birlikte Korumaya Başlıyoruz | Seyirci Kalma Sen de İmzala!
Tüm korunan alanları savunmasız bırakacak 'yasa' düzenlemeleri içeren Tabiat Kanunu'nun TBMM'den geçmemesi için change.org/tabiatkanunu adresinde ve 2 gündür Taksim Gezi Parkı'ndaki standımızda imza topluyoruz. Bu hafta sonu da Gezi Parkı, ne mutlu ki ağaçlara sahip çıkmak üzere gelen yüzbinlere yine kucak açacak. Bu yoğunluk nedeniyle Tabiat Kanunu İzleme Girişimi olarak Gezi Parkı'ndaki standımızı aralıklarla da olsa açık tutmaya gayret edeceğiz.

Eğer Tabiat Kanunu bu haliyle yasalarsa, orman alanları, sulak alanlar, kıyılar ve bütün diğer doğal alanlar geri dönüşü olmayacak tahribatlara maruz kalacak. Seyirci kalmayın, destek vermek için siz de imza atın. Kampanyamıza Taksim Gezi Parkı'ndaki standımızdan ve sosyal medyada change.org/tabiatkanunu adresinden katılabilirsiniz. Tabiatı bu kanundan hep birlikte koruyacağız!

Beğen Yorum Yap Paylaş

541 kişi bunu beğendi. En ilgili -

964 paylaşım

Resim 5.139. TEMA, 7 Haziran 2013

Paylaşımın (Resim 5.139.) ana teması doğanın korunması için Tabiat Kanunu'nun mecliste kabul edilmesini engellemek ve bu yönde bilinç oluşmasını sağlamaktır. Paylaşımında birliktelik ve birlikte hareket etme vurgulanmıştır. Bu, paylaşımın başlığında da ön çıkan konudur: *"Tabiatı bu kanundan birlikte koruyacağız, Seyirci kalma sen de imzala". "Tüm korunan alanları savunmasız bırakacağı"* vurgulanan bu konunun durdurulmasına yönelik kampanyalar yürütüldüğü ve TEMA Vakfı'nın da Gezi Parkı'nda bu amaçla açılmış bir imza toplama standının bulunduğu açıklanmıştır: *"Taksim Gezi Parkı'ndaki standımızda imza topluyoruz."* *"Bu hafta sonu da Gezi Parkı, ne mutlu ki ağaçlara sahip çıkmak üzere gelen yüzbinlere yine kucak açacak."* Gezi Parkı, burada da görülebileceği üzere çevrecilik ve çevreci duyarlılık için sembol bir alan durumuna gelmiştir. Paylaşımın görselinde Tabiat Kanunu'nun çevre için neyi ifade ettiği ve kabul edilmesi durumunda çevreyi nelerin beklediği, belirsizlik ve korku ifadeleri ile açıklanmıştır. Tematik açıdan paylaşımın açıklaması ve görseli birbiri ile uyumludur. Paylaşımında *"yüzbinler"* ifadesiyle de yine retorik açıdan rasyonel ikna amaçlanmıştır. Sonuç olarak Tabiat Kanunu'nun mecliste yasalaşması durumunda çevreyi ve dolayısıyla insanlığı ne olayların beklediği metinde vurgulanan bir diğer noktadır. Korku çekiciliği kullanılarak retorik açıdan ikna etmeyi amaçlayan cümlede bu duruma karşı koymak için insanları *"harekete geçirmek"* amaçlanmıştır: *"Eğer tabiat kanunu bu haliyle yasalarsa, orman alanları, sulak alanlar,*

kıyılar ve bütün diğer doğal alanlar geri dönüşümü olmayacak tahribatlara maruz kalacak. Seyirci kalmayın destek vermek için siz de imza atın". "Tabiatı bu kanundan hep birlikte koruyacağız" cümlesi ile de insanların yapacağı girişimlerin işe yaradığı vurgulanan bir diğer konudur.

Resim 5.140. TEMA, 11 Haziran 2013

Paylaşımında (Resim 5.140.) genel olarak olaylar konusunda TEMA Vakfı'nın tutumu özetlenmiş durumdadır. Barış ve diyalogdan yana oldukları da metinde ima edilen bir diğer konudur. Vakıf "gönüllüler" olarak söz ettiği takipçilerine, diyalogdan yana olduğunu: "Gezi Parkı'ndaki olaylar ile ilgili olarak yarın 16.00'da Başbakan ile görüşecek kişilerin arasında Çevre Politikaları Koordinatörümüz Gökşen Şahin'in de ismi geçmektedir. Bu konuda henüz bizlere ulaşan resmi bir davet bulunmamaktadır. TEMA Vakfı olarak, barışçıl bir ortamda, Taksim Dayanışması ile başlatılan görüşme sürecini desteklemekteyiz. Gerekirse, Taksim Dayanışması'nın katıldığı bir toplantıya Gezi Parkı sürecindeki gözlemlerimizi paylaşmak ve sürece olumlu katkı sunmak üzere katılıma sıcak bakmaktayız." cümlesiyle anlatmaktadır. Ayrıca "bu sabahtan beri Taksim ve Gezi Parkı'nda yaşananların, barışçıl ve çözüm odaklı görüşme ortamına zarar verdiğini düşünmekteyiz. Sürecin barışçıl ve çözüm odaklı bir şekilde sürdürülmesi için çabalarımızın süreceğini duyururuz." cümlesiyle de yine polisin göstericilere karşı tutumunun barışı engellediğinden bahsedilmekte ve Vakıf'ın barış ve çözüm ortamını sağlamak için çalışacağı dile getirilmiştir. Tematik açıdan anlamda ön plana çıkan en önemli konu "barış ve çözüm"dür. Genel olarak haberde

olması istenen ve beklenen nesnelliğin sosyal medya metinlerinde çok fazla işlevsel olmadığını söylemek mümkündür. Özellikle vakıf, dernek, kuruluş gibi kar amaçsız kuruluşlar gönüllüler elde etmek ve mevcut gönüllülerin desteklerini sürdürmelerini sağlamada halkla ilişkiler çalışmalarına fazlasıyla ihtiyaç duymaktadır. Son dönemde STK'lar için sosyal medya en ucuz ve hızlı halkla ilişkiler araçlarından biri haline gelmiştir. Bu nedenle, STK'lar sosyal medyadaki söylemlerini, yorumlar fazlasıyla yönlendirmektedir. Kullanılan kelimeler sentaktik açıdan analiz edildiğinde ise “suçlayıcı” kelimeleri görmek mümkündür. Sosyal medyada içerikler çoğunlukla belli bir akış içinde, kısa ve anlık olarak iletildiği için ardalan ve bağlam bilgisi çoğunlukla atlanmaktadır. Bu paylaşımda da “Gezi Parkı'ndaki olaylar” olarak bahsedilen konu örtük kalmıştır.

4.5.12. ODTÜ BİYOGEN'in sosyal medya metnlerinin söylem analizi

2004 yılında bugünkü örgütlü yapısına kavuşan ODTÜ BİYOGEN (Ortadoğu Teknik Üniversitesi Biyoloji ve Genetik Topluluğu), resmi internet sayfasında topluluk olarak amacını “bilimin ve bilimsel metodun fethettiği sınırları mümkün olabildiğince genişletmek ve bilimsel gelişmeleri ulaşabildiğinin daha ötesine yaymak” (<http://biyogen.metu.edu.tr/>) şeklinde açıklamıştır. Çalışmada, topluluğun Facebook sayfasında 31 Mayıs ve 1 Haziran 2013 tarihleri arasında paylaştığı 4 adet içerik söylem analizi kullanılarak incelenmiştir.

Resim 5.141. ODTÜ BİYOGEN, 31 Mayıs 2013

Paylaşımında (Resim 5.141.), “*Polisin sert müdahalesi ve çabalarına rağmen halk Taksim Meydanı’nda yeniden bir araya gelmekte*” cümlesi ile polisin göstericileri dağıtmak için kullanmış olduğu yöntem ve uyguladığı müdahalenin dozu “*sert müdahale*” ve göstericilerin direncinin kırmaya yönelik uyguladığı müdahale ise “*çaba*” olarak nitelendirilmiştir. Öte yandan tüm bunların göstericileri engellemediği ve insanların Meydan’a gelmeye devam ettiği de ikna amaçlı retorikte kullanılan cümlelerdendir. Lexical analiz açısından polisin göstericilere uygulamış olduğu şiddete yönelik olarak “*acımasız müdahale*” sözcüğü ile güvenlik güçlerinin uyguladığı şiddetin dozuna dikkat çekilmiştir. Ayrıca metnin teması ve eylemlerin genel amacı da “*başlangıçta Gezi Parkı için olan direniş, doğa koruma mücadelesinin sembolü haline gelmişti, şimdi bu mücadeleye hak ve özgürlük mücadelesi de ekleniyor, tepki büyüyor!*” cümlesiyle özetlenmektedir. Metinde anlatılan ile görselin tematik açıdan uyumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Resim 5.142. ODTÜ BİYOGEN, 31 Mayıs 2013

“*Polis, grubun basın açıklaması yapmasına dahi tahammül edemedi.*” Cümlesi ile polisin göstericilere uyguladığı şiddetin dozunun ne denli fazla olduğu ve polisin göstericilerin basın açıklaması dahi yapmalarına tahammül edemediğini dile getirmiştir. “*Divan Otel önünde basın açıklaması yapmaktayken gruba yeniden saldırdı, gazdan etkilenenler, yaralananlar Divan Otelı'ne sığındı. Grup dağılmadı.*” cümlesinde de görüldüğü üzere polisin göstericilere uyguladığı şiddete rağmen göstericilerin pes etmediği Park’tan ayrılmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca polisin göstericilere uyguladığı şiddetin derecesini anlatmak için yaralananların olduğu ve bunların Divan Otele sığındığından bahsedilmiştir. Diğer paylaşımlarda görüleceği üzere ana akım medya kanallarının ve ajansların olaylara ilgisizliği ve yanlış haber vermesine ilişkin eleştirilere rağmen, bu paylaşımında bunun

tersine Doğan Haber ajansının olayları takip ettiği ve bilgileri canlı canlı olay yerinden ilettiği açıklanmıştır (Resim 5.142.).

Resim 5.143. ODTÜ BİYÖGEN, 31 Mayıs 2013

"Bu gün Taksim'de yaşanan olaylarla ilgili protesto çağrısı var Taksim Dayanışması'ndan" cümlesi ile insanları eylem için mobilize etmek amaçlanmıştır. Öte yandan, eylemler konusunda tam bir bilgi verilmeyerek "yaşanan olaylar" şeklinde tanımlanmıştır. Olay tam olarak verilmemekle birlikte, Topluluğun olayları hangi bakış açısına göre ele aldığı konusu muğlak bırakılmıştır. "Bugün saat 10:00'da Gezi Parkı'nda yaşananları protesto etmek için Divan Otel önünde bir basın açıklaması yapacak" açıklamasıyla da insanların mobilizasyon için ikna edilmesi amaçlanmıştır (Resim 5.143.).

Resim 5.144. ODTÜ BİYÖGEN, 1 Haziran 2013

Metnin (Resim 5.144.) girişinde Gezi Parkı eylemleri ile ilgili uzun süredir paylaşım yapılmamasının nedenleri açıklanmaktadır. Gerekçe olarak öğrenci olmaktan kaynaklı durum (sınav yükü) gösterilmiştir. Girişten de anlaşılaacağı gibi gelinen noktada artık olay göstericiler ve onlara müdahale eden polisler arasında bir mücadeleye dönüşmüştür. Öte yandan olayın bu duruma gelmesinde de polisin müdahalesinin etkili olduğu; *“Bu sabaha karşı yapılan polis saldırısıyla birlikte Taksim Gezi Parkı Direnişi sadece Türkiye’de çevre koruma hareketinin sembolü olmaktan çıktı, yaşam tarzına ve haklarına hükümet saldırısı olan bir halkın mücadelesine dönüştü.”* cümlesi ile tematik olarak vurgulanmıştır. Ayrıca metinde olayların sebebi olarak hükümetin *“yaşam tarzına ve haklarına”* karşı tutumu gösterilmiştir. Retorik açıdan bakıldığında hükümetin bu tutumu *“saldırı”* olarak nitelenmiştir. Bunun yanında Gezi Parkı artık çevre için bir sembol olmaktan çıktığı ve temel haklara yönelik saldırının yansıması olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca medyanın olaylara karşı ilgisizliği de *“maalesef ana akım medya bu konuda sessiz kalıyor”* şeklinde eleştirilmiştir. Anlatımda benzetme kullanılmış, İstanbul olayların *“lokomotifi”* olarak nitelendirilmiştir. *“Topluluğumuzun bilimi ve doğayı savunma görevini yerine getirmek için müdahil olmaktayız”* ifadesi ile doğayı korumayı kendi misyonu olarak göstermiş ve bunun için olayda taraf olduklarını söylemektedir. Ayrıca, bu cümle ile tematik olarak metnin ideolojisi aktarılmıştır. Aynı zamanda verilen link ile insanların olaylarla ilgili haberdar olabilecekleri ve mobilize olabilecekleri kanalları sunmaktadır.

4.5.13. Yeryüzü Derneği’nin sosyal medya metinlerinin söylem analizi

2009 yılında kurulan dernek, internet sayfasında dernek olarak amaçlarını: *“Ekolojik yaşamı öğrenmek, deneyimlemek ve desteklemek. Bu amaçla şenlikli topluluklar oluşturmak”* olarak açıklamaktadır. Derneğin 4 Haziran- 10 Haziran 2013 tarihleri arasında, resmi Facebook sayfasında paylaşmış olduğu, Gezi Parkı ile ilişkili 3 adet içerik söylem analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Resim 5.145. Yeryüzü Derneği, 4 Haziran 2013

Derneğin genel olarak diğer paylaşımlarına da hâkim olan ılımlı ve olaylara karşı mesafeli yaklaşımını bu paylaşımında da (Resim 5.145.) görmek mümkündür. Paylaşım ile Gezi Parkı'nda yapılacak takas şenliğinin duyurumu yapılmıştır. Paylaşım genel olarak bir etkinliğin duyurusunu yapma amacını taşımakla birlikte, tamamen sosyal amaçla gerçekleştirilen etkinliğin “Taksim Gezi Parkı”nda yapılıyor olması ise derneğin eylemlere karşı ilgisiz olmadığı imasını içermektedir. Paylaşımın içeriğiyle tematik açıdan uyumlu olan başlığı “*Takas Şenliği’ni Taksim Gezi’de yapıyoruz*” şeklindedir.

Resim 5.146. Yeryüzü Derneği, 5 Haziran 2013

Derneğin söylemi daha çok ılımlı ve mesafeli söyleminin bu paylaşımında da (Resim 5.146.) görmek mümkündür. Dernek, paylaşımlarında Gezi Parkı'nda yapılan eylemleri daha çok çevre duyarlılığı olarak göstermektedir. Genel olarak paylaşımlarda Gezi Parkı bir etkinlik yeri olarak vurgulanmış ve bu paylaşım-

larda etkinliklerin duyurumu yapılmıştır. Bu paylaşımda da geleneksel olarak yapılan “Takas Şenliği” hakkında bilgi verilmiştir. Tematik açıdan içerik ile gösterilen birbiri ile uyumludur. Paylaşımın içeriği, derneğin takipçilerine etkinliğe katılmaları konusunda bilgilendirme amacı taşımaktadır. “Gezi Takas Şenliği” başlığı ile duyurulan etkinliğin görseli ise başlıkla uyumlu olarak “Takas Şenliği”nin afişinden oluşmaktadır.

Resim 5.147. Yeryüzü Derneği, 10 Haziran 2013

Derneğin yaptığı paylaşımda (Resim 5.147.) tohum topu yapan insanlardan oluşan albüme yer verilmiştir. Dernek üyeler olduğu tahmin edilen kişilerin çocuklarla yaptıkları tohum aktiviteden çeşitli fotoğraflar paylaşılmıştır. Böylece Derneğin Gezi Parkı’nda yapılan eylemlere daha masum ve ılımlı bir yaklaşım içinde olduğu söylenebilir. Müzik eşliğinde tohum topu yapan üyelerin görselin açıklamasında “taş atma tohum topu at...” yer almaktadır. Bu söylem derneğin Gezi Parkı eylemlerine bakış açısını ve ideolojisini göstermektedir. Öte yandan retorik açıdan söylem, amaçlanan anlama uygun fotoğraflarla desteklenmiştir.

4.6. Çevreci STK'ların Gezi Parkı eylemleriyle ilgili sosyal medya söylemlerine uygulanan çerçeveleme analizi bulguları

Çalışmanın bu bölümünde STK'ların Gezi Parkı eylemlerini çerçevelemede kullandıkları “Teşhis, Tedavi ve Motivasyonel Söylem Çerçeveleri” Çerçeveleme Analizi kullanılarak incelenmiştir.

4.6.1. Direniş çerçevesi

Problemin, yapısal sorun, hükümet kaynaklı sorunlar, hükümetin tepeden inmece politikaları ve yaptırımlarına tepki olarak tanımlandığı, “Direniş Çerçevesi”ne göre olayı, “çağ dışı” (Bknz. Resim 5.7.) olarak değerlendirmiştir. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Gezi Parkı’nda yaşanan eylemleri “Çağ dışı” olarak tanımlamıştır. “Direniş Çerçevesi”ne vurgu yapan bir başka söylemde ise ÇEKÜL, “Diren Gezi! Diren Anadolu!” (Bknz. Resim 5.28.) açıklamasıyla eylemleri aktarmıştır. Doğa Araştırmaları Derneği ise “Taksim Gezi Parkı Direnişimiz, bu yatırım kararlarından dolayı doğayla bir bütün yaşam süren insanları, yaban hayvanlarını yerlerinden etmesine, çözüm arayanların suçlanmasına ve çözüm yollarının tıkanmasına karşı” (Bknz. Resim 5.35.) cümlesi ile “direniş” olarak tanımladığı eylemlerin sebebini, doğayı tahrip edecek bir takım yaptırımlara tepki olarak değerlendirmiştir. “Diren Gezi Parkı” söylemi ise Sinek Sekiz Yayınevi (Bknz. Resim 5.55. ve 5.56.) ve ÇEKÜL (Bknz. Resim 5.25., 5.28. ve 5.30.) kullanmıştır. “Her Yer Taksim Her Yer Direniş” (Bknz. Resim 5.54.) ise Sinek Sekiz Yayınevi’nin Gezi Parkı’na ilişkin direniş söylemidir. Direniş çerçevesi altında yer alan bir diğer söylem Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneğine aittir: “Gezi sadece Gezi değil, uğruna direnilen ağaçlar sadece ağaç değil” (Bknz. Resim 5.10.) ve aynı zamanda Sinek Sekiz Yayınevi “Occupy Taksim” (Bknz. Resim 5.45.) görseli ile olayları direniş çerçevesinde tanımlamıştır. Yayınevi “O ağaçlar, belki de beklediğimizin ötesinde bir isyanın sembolü şimdi” (Bknz. Resim 5.58.) cümlesi ile Gezi Parkı’ndaki ağaçları, isyan olarak tanımladığı Gezi Parkı’ndaki eylemlerin sembolü olarak tanımlamıştır. Doğa Araştırmaları Derneği ise “Tek yürek olduk, hepimiz için direniyoruz direnmeye de devam edeceğiz.” (Bknz. Resim 5.35.) cümlesi ile direnişin önemine dikkat çekmiştir. Bir diğer paylaşımda ise, Gezi Parkı’nda başlayan eylemleri yıkımlara karşı gelişen direniş olarak nitelendirmiştir: “Dün gece saatlerinde Taksim Gezi Parkı’nda başlayan ve direnişle karşılaşarak ara verilen yıkım çalışmaları, bugün öğle saatlerinde yeniden başladı” (Bknz. Resim 5.35.). Paylaşımda derneğin Gezi Parkı’nda gerçekleştirdiği etkinliklerden biri yer almakta, etkinlikle bağlantılı olarak Gezi Parkı’ndaki direnişe vurgu yapılmıştır: “Sokak Bizim Derneği de

Gezi Parkı'nda. Diren Gezi Parkı" (Bknz. Resim 5.65.). ODTÜ Biyogen ise "Polisin sert müdahalesi ve çabalarına rağmen halk Taksim Meydanı'nda yeniden bir araya gelmekte" (Bknz. Resim 5.145.) cümlesi ile polisin sert müdahalesine rağmen vazgeçmeme vurgulanmıştır.

4.6.2. Ekoloji çerçevesi

Problemin tanımlandığı, nedenini ortaya koyulduğu ve problemin/konunun teşhisini yapıldığı bir diğer "Teşhis Çerçevesi" olaya ekolojik yıkım, ekolojik şiddet ve çevre sorunu boyutunda yaklaşan "Ekoloji Çerçevesi"dir. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği "Ekoloji hareketi romantizm değildir, bilesin!" (Bknz. Resim 5.6.) açıklaması ile diğer olaylarla bağlantı kurarak Gezi Parkı'nı daha önce yaşanan ekoloji hareket hareketleri ile bağlantılı, ekolojik bir konu olarak tanımlamıştır. Öte yandan ekoloji hareketinin gelip geçici olmadığı vurgulanmıştır. Derneğin diğer konularla bağlantılı olarak ele aldığı ve "yıkıcı bir doğa olayı" olarak değerlendirdiği konuyu paylaşımında "gündemdeki en yakıcı iki konu Gezi Parkı ve 3. Köprü" (Bknz. Resim 5.5.) şeklinde ifade etmektedir. Yine bir başka paylaşımında konuyu "gündemdeki iki tatsız konuyu, 3.köprü ve Gezi Parkı'nı konuşacağız" (Bknz. Resim 5.1.) şeklinde ifade etmektedir. Paylaşılan bir diğer söylemde ise "Bir şehrin, her şehrin hayat damarları tek tek kopartılıyor. Gözlerimizin önünde" (Bknz. Resim 5.2.) şeklindeki söylemi, ekolojik şiddeti ifade etmekte olup, metaforla desteklenmiş ve retorik açıdan inandırıcılığı artırılmıştır. Bir başka paylaşımında ise olayları "Türkiye ve dünyadaki doğa katliamı" ve "binlerce insan ağaçları ve İstanbul'un canlılarını korumaya çalışıyor" (Bknz. Resim 5.7.) olarak tanımlamıştır. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği yine bir başka paylaşımında, ekolojik konulara dikkat çekerek, konudan "Burada yabanıl kurallar işliyor. Baktığım, gördüğüm her sahne doğanın bir simülasyonu. Olması gereken oldu, herkes özüne döndü" (Bknz. Resim 5.16.) şeklinde bahsetmektedir.

Doğa Araştırmaları Derneği'nin Gezi Parkı Eylemleri'nin anlattığı basın bildirisinde, metnin genelinde ekolojik yıkım olarak tanımlandığını görülmektedir. "Ekoloji temelli bir sivil toplum hareketi" (Bknz. Resim 5.35.) olarak bahsedilen paylaşımın genelinde çevre olgusuna vurgu dikkat çekicidir. Derneğin bir başka paylaşımındaki söylem ise "Doğa İçin Ses Ver" (Bknz. Resim 5.34.) şeklindedir. "Türkiye'nin Doğası Yalnız Değildir!" (Bknz. Resim 5.34.), Doğa Araştırmaları Derneği'nin paylaşmış olduğu bu içerik genelinde hükümet/kanun kaynaklı ekolojik bir problem olarak yer verilmiştir. "Doğu ve Batı'nın ortasında bulunan İstanbul doğanın ekolojik devrimini başlatmıştır." (Bknz. Resim 5.27.) ÇEKÜL'ün Gezi Parkı'na ilişkin tanımlamasıdır.

“Doğa; toprağı suya, ağaçları göğe ve insanları birbirine bağlayan dayanışma ağı”, “Her şey Gezi Parkında birkaç ağaçla, o ağaçların tüm Anadolu’ya uzanan kökleriyle başladı.”, “doğayı sadece fiyat biçilebilecek bir meta olarak algılayan aklın, topluma ve insana ilişkin tavrı” (Bknz. Resim 5.36.) Doğa Derneği’nin bu söylemlerinin yer aldığı metin de genel olarak çevre sorunundan bahsetmektedir. Doğa Derneği, “Gezi eylemleri, kaybedilen ekolojik haktan doğmuş, doğayı odağına alan geniş çaplı bir halk hareketi olması açısından öncü ve önemlidir”, “Yıllardır doğaya uygulanan şiddet içerikli ve “yaptım oldu”cu anlayış, şimdi Gezi Parkı’nda önce ağaçlara, ardından insanlara ve diğer canlılara karşı vücut buluyor. Bunu üzülerken gözlüyoruz” ve “bir elimiz doğayla savaşıırken, öteki insanla barışamaz. Bir elimiz insanla savaşıırken, öteki doğayı yaşatamaz” (Bknz. Resim 5.38. ve 5.36.) şeklideki söylemleriyle de yine olay, bir ekolojik sorun olarak ele alınmıştır.

Yeşilist derneğin paylaştığı görselde “mahalleme, meydanıma, ağacıma, suyuma, toprağıma, evime, tohumuma dokunma” ve “Gezi Parkı İçin Taksim’deyiz” (Bknz. Resim 5.73. ve 5.74.) söylemi yer almaktadır. Yeşilist görselin altında yapmış olduğu açıklama ile kendini de “doğanın ve yeşilin savunucusu” olarak konumlandırmıştır. Sekiz Yayınevi ise “Hiçbir şey sonsuz değildir. Son sözü doğa söyler” (Bknz. Resim 5.49.) şeklindedir. Yazı 4 Haziran 2013’de paylaşılmıştır. Ayrıca “ilk ağacın sökülmesinden beri” (Bknz. Resim 5.59.) söylemi ile de olayı çevrecilik çerçevesinde değerlendirmiştir. Greenpeace Akdeniz-Türkiye’nin “Geleceğimizde şiddet değil, ormanlar olsun. Gelişmeleri izlemek için...” (Bknz. Resim 5.114.) sözleri ile olayı ekolojik/çevre sorunu olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra olay yerinden bilgilerin aktarıldığı Twitter sayfasının tanıtımını yapmaktadır. Aynı zamanda bu paylaşım, olayla birebir ilgili olduğunu göstermektedir. Sokak Bizim Derneği, “Dünyanın dört bir tarafından iklim aktivistleri ile #baskabirdunya mümkün” (Bknz. Resim 5.71.) cümlesi ile eylemleri tüm Dünya ile birlikte ekolojik bir çerçevede değerlendirdiğini belirtmiştir.

WWF-Türkiye Gezi Parkı Eylemleri’ni Ekolojik bir bakış açısıyla tanımlamıştır. “İstanbul’un doğal mirasına sahip çıkmak için” ve “AVM’ye değil doğa parkına ihtiyacımız var. Gezi Parkı’na yönelik saldırıları hemen şimdi durduralım” (Bknz. Resim 5.120.). Ayrıca bir başka paylaşımda Eylem’lerin ekolojik boyutunu şu şekilde vurgulamıştır: “Gezi Parkı’nda ağaçların korunması amacıyla başlayan eylemlerin toplumsal bir harekete dönüşmesi Türkiye’deki insanların doğa konusuna duyarlılığını da gösterdi” (Bknz. Resim 5.122.). TEMA Vakfı’nın eylemleri çevreci duyarlılık boyutunda çerçevelediğini gösteren söylem “Üzerlerine çizilmiş işaretlerle canlarına kıymaya kimsenin hakkı yok! Gezi

Parkı'ndaki ağaçların dili olsa da..." (Bknz. Resim 5.132.) şeklindedir. Başka bir paylaşımda ise çevrecilik ve Gezi Parkı Eylemleri arasındaki ilişkiyi "İnadımızla ve umudumuzla Gezi Parkı'nı savunuyoruz. 4. günde; Gezi Parkı nezdinde tüm yok olan derelerimiz, köprülere, havaalanlarına kurban giden ormanlarımız ve yok edilen ekosistemlerimizi geri istiyoruz" (Bknz. Resim 5.134.) cümlesi ile açıklamıştır. Çevre duyarlılığı konusunu "doğa varlıklarımız için yürüyüşe katılan tüm gönüllülerimiz" (Bknz. Resim 5.136.) ile dile getirmiştir.

4.6.3. Temel haklar çerçevesi

Yeşilist Derneği'nin paylaştığı içerikteki "bu olay ne dini, ne siyasi sadece temel hak ve özgürlükler mücadelesi", "Gezi eylemlerinin temel meselesi ağaçlardır. Ama eylemin büyüüp yayılmasındaki sivil ve duygusal alt yapının tercümesi şudur: "eeah yetti beea" (Bknz. Resim 5.98.) söylemleri ile olayı temel hak problemi olarak tanımlanmaktadır. "Kent tüm canlılara ait olduğu" ve "haklı mücadeleler" Doğa derneği ve ÇEKÜL, Buğday Ekoloji Derneği (Bknz. Resim 5.7. ve 5.30.) tarafından belirtilmiştir. ÇEKÜL, paylaşımında "sağlıklı, çevre" temel hakkı ile bağlantı kurarak, olayı "betonlaştırmayı, imkânsızlaştırmayı ve kimlik-sizleştirmeyi" (Bknz. Resim 5.33.) amaçlayan, temel hakların ihlal edildiği bir problem olarak, temel haklar çerçevesinde değerlendirmiştir. Benzer şekilde, Buğday Derneği de "sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı" (Bknz. Resim 5.19.) söylemiyle olayları "haklar" çerçevesinde değerlendirmektedir. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, "Gezi Parkı için, yeşil bir Türkiye için, yenilenebilir enerji için, inanç ayrımcılığının olmadığı bir gelecek için bir araya geliyorlar" (Bknz. Resim 5.19.) şeklindeki cümlede her ne kadar yeşil doğa, yenilenebilir enerji gibi çevre kaynaklı kaygılarla desteklenmiş olsa da metnin genelinde temel vurgu "inanç ayrımcılığı" yani temel hak olarak "din ve vicdan hürriyeti" üzerinedir. "Birkaç ağacın korunmasına indirgenerek tartışılan Gezi Parkı'nda olanlarla ilgili olarak doğru okunması gereken mesajlardan biri de yıllardır süregelen ve hayatımızı derinden ekleyen bu tür dayatmalardır" (Bknz. Resim 5.35.), bu açıklama ile Doğa Araştırmaları Derneği Gezi Parkı'nda yaşananların ağaçların yıkımına indirgenenin yanlışlığını ve yapısal problemlerle olan bağlantılarını anlatmaktadır.

Greenpeace Akdeniz-Türkiye'nin paylaşmış olduğu "Eğer Gezi Parkı'nda başlayan dayanışma yoktan var oldu sanırsanız, yanılırsınız" (Bknz. Resim 5.118.) şeklindeki cümle ile başlayan paylaşımı Gezi Parkı'ndaki eylemlere nasıl baktığını göstermektedir. Doğa Derneği, "insanların demokratik hakları" (Bknz. Resim 5.37.) cümlesi ile olayı demokratik haklar bakımından çerçevelemiştir. Buğday Ekoloji Derneği "Gezi İçin, Çevre İçin, Demokrasi İçin" (Bknz. Resim

5.19.) cümlesinden de anlaşılacağı üzere olayları çevrecilik üzerinden demokratik haklar bağlamında değerlendirmektedir. Sinek Sekiz, “28 Mayıs’tan itibaren parkı ve sivil hakları için elinden geleni yapmaya çalışan bir vatandaş” (Bknz. Resim 5.59.) metnin yazarı kendi üzerinden yaşanan olayları temel haklar çerçevesinde değerlendirmiştir. TEMA Vakfı ise “Gezi Parkı direnişi ile bize gaz sıkkanların da nefes alma haklarını savunuyoruz” (Bknz. Resim 5.133.) söylemi ile olayları hak savunusu üzerinden değerlendirmiştir. TEMA Vakfı bir başka paylaşımda eylemler ile temel haklar arasındaki bağlantıya “birçok şehirde yaşam savunucuları, yaşam haklarını savunmak ve Gezi Parkı’na destek olmak için sokağa çıkıyor” (Bknz. Resim 5.135.) sözleri ile vurgu yapmıştır. ODTÜ Biyogen, “başlangıçta Gezi Parkı için olan direniş, doğa koruma mücadelesinin sembolü haline gelmişti, şimdi bu mücadeleye hak ve özgürlük mücadelesi de ekleniyor, tepki büyüyor!” (Bknz. Resim 5.145.) cümlesi ile her ne kadar eylemler başlangıçta çevreci duyarlılıkla başlamış olsa da polisin ve hükümet yetkililerinin tutumu olayları farklı boyutlara taşımasından bahsedilmektedir. Bir başka paylaşım da ise bu durum “yaşam tarzına ve haklarına hükümet saldırısı olan bir halkın mücadelesine dönüştü” (Bknz. Resim 5.148.) cümlesi ile aktarılmaktadır.

4.6.4. Sivil dayanışma çerçevesi

Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği’nin “paylaşımın hakim olduğu bir sivil dayanışma hareketi”, “çok temel, yaşamsal bir neden olduğuna da inanıyoruz” (Bknz. Resim 5.17.) olarak tanımladığı olayı, aynı zamanda neo-liberal ve kapitalist ekonomi anlayışının en önemli kalelerinden olan AVM’lere gösterilen bir tepki olarak ele almıştır. Başka bir söylemde “kalabalığın şefkat dolu ve şiddetsiz dayanışması” (Bknz. Resim 5.14.) olarak bahsettiği Gezi Parkı Eylemleri’ni sivillerin dayanışması olarak görmektedir. Greenpeace Akdeniz-Türkiye Gezi Parkı Eylemleri’ni bir sivil dayanışma hareketi olarak çerçevelemiş, eylemlerin yapıldığı Gezi Parkı’ndan “Gezi, tüm bu yerel halkların sesinin duyulur kılındığı yerdir...” (Bknz. Resim 5.118.) olarak bahsedilmiştir. Benzer biçimde ÇEKÜL, “Gezi Parkı Direnişi bir sivil harekettir” (Bknz. Resim 5.28.) açıklamasıyla Gezi Parkı Eylemleri’ni sivil dayanışma olarak çerçevelemiştir. Aynı derneğin dünyanın çeşitli yerlerinden aktivistlerin Gezi Parkı’na desteklerini gösteren fotoğraflarla desteklenen paylaşımının ana teması “isteğimiz aynı: barışçıl protesto hakkı. İşte, dünyayı saran Gezi dayanışması” (Bknz. Resim 5.117.) şeklindedir. ÇEKÜL, “Ortak talepler yerine getirilene kadar dayanışmayı sürdürüyor, Gezi Parkı’nı boş bırakmıyoruz!” (Bknz. Resim 5.28.) açıklaması ile de hareketin ortak taleplerin bir sonucu olduğu ve bir dayanışma hareketi olduğunu dile getirmiştir. Aynı zamanda olayları sivil dayanışma olarak tanımlarken “İstanbul’da

başlayıp tüm Türkiye’ye yayılan dayanışma ortamı” (Bknz. Resim 5.28.) cümlesini kullanmıştır. Sokak Bizim Derneği de benzer biçimde Gezi Parkı Eylemleri’ni sivil dayanışma hareketi olarak tanımlamış, olaydan “Kimse parkına ve yaşamına sahip çıkanları ayırıştırmaktan medet ummasın. Biz bir arada durmaya ve haklı, meşru taleplerimizi dayanışma ile örmeye devam edeceğiz” ve “yurttaşlarımızın ortak dileği haline gelen talepleri” (Bknz. Resim 5.67.) şeklinde çerçevelemiştir.

4.6.5. İyi olan çerçevesi

Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Gezi Parkını “barışçı direniş”, “barışçı direniş, sivil dayanışma, Gezi Parkı Dayanışması” (Bknz. Resim 5.17.) olarak çerçevelemiştir. Gezi Parkı’nda yaşanan olayları dolayısıyla “iyi niyet”, “güven” (Bknz. Resim 5.14.) ve Doğa Derneği’nin “dayanışma ağı” ile çerçevelemektedir. Ayrıca, hareketin “iyi” olan yönünden bahsederken “direniş”e (Bknz. Resim 5.36.) vurgu yapmıştır. Sokak Bizim Derneği, Gezi Parkı’ndan bahsederken “Diyalog” (Bknz. Resim 5.67.) kavramına dikkat çekmiştir. Hareket için diyalogun öneminden bahsedilmiştir. Sinek Sekiz Yayınevi Gezi Parkı Eylemcilerini “iyiler” olarak nitelendirmiş ve “iyilerin yanında” (Bknz. Resim 5.56.) söylemi ile bunu desteklemiştir.

4.6.6. Kötü olan çerçevesi

Yeşilist Derneği ve Greenpeace Akdeniz - Türkiye Park’ta yaşananların kötü yönlerini ortaya çıkartmak için polisin uyguladığı şiddete dikkat çekmektedir. “Gezi Parkı’nı saatlerdir ses ve gaz bombası yağmuruna tutan polis” (Bknz. Resim 5.7., 5.96., 5.102. ve 5.118.) şeklindeki paylaşım da bunu açıklamaktadır. Yeşilist Derneği’nin polis şiddeti görseli desteklediği durumu “Türkiye’de ağacı sevmenin bedeli” (Bknz. Resim 5.91.) cümlesi ile anlatmıştır. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Gezi Parkında yaşanan eylemleri “acımasız müdahaleler”, “Doğanın ve onun haklarını savunan insanlara yapılan acımasız müdahaleler”, “Bu çağdışı bertaraf etme eylemini yetkililer terk etmeli”, “Sadece gaz bombaları değil, bu tahribat yaşam damarlarımızı, nefesimizi kesiyor” (Bknz. Resim 5.7. ve Resim 5.18.) şeklinde çerçevelemiştir. Şiddet, hareket konusunda en fazla üzerinde durulan konulardan biridir. Yine aynı dernek Gezi Parkı’nda yaşananları “nerede şiddet görürsen oradan uzaklaş. Şiddet her ne sebeple veya gerekçeyle olursa olsun parçası olunacak bir şey değildir.” (Bknz. Resim 5.15.), ayrıca dernek “baskı ve yasakların etkisi ve insanların bu yasaklara birikmiş tepkisi” (Bknz. Resim 5.17.) olarak tanımladığı olayların geçmişten gelen bir takım sorunların birikimi olduğunu vurgulamıştır. Doğa Derneği’nin “polis şiddeti” ve “ölümcül şiddet” (Bknz. Resim 5.37.) ve ÇEKÜL, “polisin biber gazı ve tazyikli

su ile uygulamış olduğu şiddet” (Bknz. Resim 5.30.) ile açıklamıştır. Paylaşımın genelinde şiddetin kötü bir şey olduğu ve harekete katılanların uzak durması gereken bir konu olarak bahsedilmiştir. ÇEKÜL, Gezi Parkı’nda “kötü olanı” çerçevelerken, polisin Gezi Parkı’nda yapmış olduğu müdahaleye vurgu yaparak “Gezi Hala Toz Duman!” (Bknz. Resim 5.29.) sözünü kullanmıştır. “Biber gazı”, “gaz bombası” ve “zorbalıkla, acımasızlıkla” (Bknz. Resim 5.3. ve 5.7.) Gezi Parkı’nda polisin eylemcileri püskürtmek için kullanmış olduğu, şiddet unsurlarından biri, dolayısıyla eylemcilerin dışında yer alan bir unsur yani “kötü” olarak çerçevelenmiştir. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği’de Kötü Olan Çerçevesi”ni kurarken “biber gazı”na vurgu yapmıştır. “Taksim’i yine ful gazlamaya başladılar...” (Bknz. Resim 5.11.), cümlesiyle Gezi Parkı’nda olan bitenin ve şiddetin sebebine vurgu yapılmaktadır. Yine “kötü olan”dan bahsederken “kaba kuvvet” (Bknz. Resim 5.14.) üzerinden olayı çerçevelemektedir. Sokak Bizim Derneği, diyalogu iyi olarak çerçevelerken, “eylemcilerin hak arayışlarına olan duyarsızlığı” ve “Polis ablukası”nı (Bknz. Resim 5.67.) ise “kötü” olarak çerçevelemiştir.

4.6.7. Biz çerçevesi

Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, “biz çerçevesi”ni “Gezi Parkı’nda toplanan sıradan insanların aşırı uç ve şiddet yanlısı kişiler olarak gösterilmesine karşı jonglörler, parktaki insanların çeşitliliğini, renkliliğini, dayanışmalarını göstermek adına sizleri eğlenceli kortejlere davet ediyorlar!” (Bknz. Resim 5.19.) cümlesi ile ifade etmektedir. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Gezi Parkı’nda eylemlere katılanları yani “bizi” “doğanın hakkını savunanlar” (Bknz. Resim 5.18.) ve “kentine ve doğasına sahip çıkanlar” (Bknz. Resim 5.7.) olarak nitelemiştir. Dernek, eylemlere katılanlardan “şuurlu kalabalık”, “oradaki halk geri çekilirken bile çok onurlu” ve “kaçmadık, taşkınlık yapmadan uzaklaştık” (Bknz. Resim 5.14.) şeklinde bahsetmektedir. Yine benzer biçimde Gezi Parkı’nda doğanın hakkı savunularının ne siyasi bir bağlantısı ne de örgütsel bir bağlantısının olmadığını vurgulamakta, eylemlere katılanları “sıradan vatandaş”, “akıllı, şuurlu, onurlu bir halk” ve “haksızlığa uğrayan ama susmayan herkes” olarak aktarmaktadır. Aynı dernek Gezi Parkı’nda eylemlere katılan kişilerin amacını “derdimiz yakıp yıkmak değil Özgürce dimdik ayakta durmak! Diren Gezi, diren Taksim diren Türkiye” (Bknz. Resim 5.12.) olarak belirtmektedir. Ayrıca eylemciler arasında duygudaşlığı vurgulamak için “kardeş” (Bknz. Resim 5.16.) sözcüğü kullanılmıştır. “Toprağın, suyun, ağacın, hayvanların... doğanın haklarını geri verilmesini talep eden” (Bknz. Resim 5.7.) söylemini eylemcileri tanımlamak için kullanmıştır. Ayrıca, “gençler”in (Bknz. Resim 5.16.) hareket

için önemine değinmekte, “gençler” hareketin kimlik çerçevesini oluşturmaktadır. Dernek, aynı zamanda Gezi Parkı Eylemcilerini, ekolojik duyarlılığa sahip kişiler olarak tanımlamış ve onlardan bahsederken “yaşamını ekolojik yaşamla bütünleştirmiş kişiler” (Bknz. Resim 5.20.) cümlesini kullanmıştır. Doğa Araştırmaları Derneği “Biz ülkemizin doğasına, tüm canlıların yaşam hakkına sahip çıkan her yaştan, her düşünceden sivil toplum gönüllüleriyiz” (Bknz. Resim 5.35.) cümlesi ile harekete katılanların kimler olduğu, doğa, yaşam hakkı gibi olumlu unsurlar etrafında çerçevelenmiştir. Sinek Sekiz Yayınevi Gezi Parkı’nda eylemlere katılanları “binlerce umutlu insan” (Bknz. Resim 5.44.) olarak nitelemiştir. TEMA Vakfı ise “Pırıl pırıl gençler doğalarına sahip çıkıyorlar..” (Bknz. Resim 5.137.) cümlesi ile Eyleme katılanları tanımlamıştır. Doğa Derneği, diğer STK’larla ortak basın bildirisinde, “ortak biz”i “Biz aşağıda imzası bulunan kuruluşlar, doğanın haklarını savunan ve insanın doğa üzerindeki hakimiyeti yerine "doğa ile uyumu" için hizmet edenler olarak, öncelikle Türkiye’de doğaya ve insana karşı uygulanan şiddetin, ivedilikle son bulmasını arzu ediyoruz” (Bknz. Resim 5.38.) şeklinde tanımlamıştır. Öte yandan, direnişte önemli bir etkiye sahip olduğu savunulan gençler ve onların “masumca ve barışçıl” olarak nitelendirilen eylemleri ise “bu direnişi canlarını ortaya koyarak, hiçbir tektipleştirmeyi kabul etmeden, masumca ve barışçıl bir şekilde çoğaltan insanlarla gurur duyuyoruz. Gezi Direnişi’ni var eden tüm gençlerin önünde saygıyla eğiliyoruz” (Bknz. Resim 5.36.) sözleriyle ele alınmıştır.

4.6.8. Öteki çerçevesi

Yeşilist, Doğanın, yeşilin ve çevrenin bilincinde olmayan ve bu bilince sahip olanları şiddet kullanarak yıldırmaya çalışan polisin de yeşile ihtiyacı olduğunu ve bunu da yine çevrecilerin düşündüğünü “Ağaç gölgesi herkese lazımdır, polise bile...” (Bknz. Resim 5.74.) cümlesi ile anlatmaktadır. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, “ötekini” “provokatörler, durumdan faydalanacak kötü niyetler, gafiller, durumu değerlendirecek kadar akli yetmeyenler” (Bknz. Resim 5.15.) olarak açıklamıştır. Dernek, asli görevinden uzaklaşa polisi “güvensizliğin kaynağı bana huzur ortamı yaratması için var olan kolluk güçleri” (Bknz. Resim 5.14.) şeklindeki cümle ile “öteki” olarak tanımlamıştır. Benzer biçimde “Ey kolluk güçleri! Soruyorum sıradan bir vatandaş olarak, sen beni kimden koruyorsun? Sen kimi koruyorsun?” ve “kaba kuvvet dün Taksim Meydanı’na halkı almamış” cümleleriyle de aynı durum tekrarlanmıştır. Benzer biçimde “toplumun güvenliğini sağlamakla yükümlü olanlar” (Bknz. Resim 5.7.) şeklindeki cümle ile de polis, asli görevi ile çelişen uygulamaları ile ötekileştirilmiştir. Böylece polisin asli işlevi olan vatandaşları korumak yerine onlara zarar veren müdahalelere başvurduğu dile getirilmiştir.

Yeşilist, polisin eylemcilere uyguladığı şiddeti gösteren video ile polisin işini yaptığını söyleyenlere imalı bir göndermede bulunmuştur: “onlar da emir kulu diyenlere selam olsun” (Bknz. Resim 5.75.). “Bir zamanlar Türk polisi” (Bknz. Resim 5.82.) söylemi ile polisin geçmişteki ve şu andaki tutumu imalı bir anlamıyla karşılaştırılması yapılmıştır. Yeşilist, “AKP Milletvekili Şirin Ünal’ın gazla imtihanı” (Bknz. Resim 5.76.) önceki paylaşımlarından farklı olarak burada ötekini bir Milletvekili üzerinden tanımlamıştır. Aynı zamanda Gezi Parkı’na destek vermeyeceklerini açıklayan markalar öteki olarak verilmiştir: “Gezi Parkı Projesinde yer almayacaklarını açıkladılar” (Bknz. Resim 5.83.).

Sokak Bizim Derneği “ötekini” çerçevelerken “...milyonların günlerdir ülkenin dört bir yanında haykırdığı meşru ve demokratik taleplerin altını boşaltmaya yöneliktir. Bu gün yapılan polis çıkarması ise iktidarın niyetini ve halka karşı tutumunun en açık ifadesidir” (Bknz. Resim 5.67.) sözcüklerini kullanmıştır. Dernek, “Taksim Gezi Parkı’na 14. gününde, Gezi Parkı için direnenlere yanıt yine polis panzeri ve gazla geldi!” (Bknz. Resim 5.67.) cümlesi ile “öteki” yani polisin eylemlerin 14. Gününde bile eylemcilere şiddet uygulamaya devam ettiğinden bahsetmektedir.

Sinek Sekiz Yayınevi, “Polisler kasklar, tazyikli sular ve göz yaşartıcı gazlarla silahlanmış, İstanbul’un çeşitli mahallelerinden buraya gelmiş olan binlerce genç ise yalnızca toz maskeleri ve inşaat baretleriyle korunuyor” (Bknz. Resim 5.58.) cümlesiyle şiddet eylemleri ile özdeş tuttuğu polisi ötekileştirmiştir. Sinek Sekiz Yayınevi başka bir paylaşımında ötekini, şiddet boyutunda ele almış ve polisin göstericilere uyguladığı şiddeti yaşamın kendisine yönelik düşmanlık olarak değerlendirmiştir: “gazları, copları, silahları değil de yaşamın bizatihi kendisine böyle bir düşmanlık halinde olmaları çok dokundu. Çok karardık” (Bknz. Resim 5.60.).

4.6.9. Yapısal çözümler çerçevesi

Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, sorun olan konunun/problemin çözümü için sunmuş olduğu yol “yapısal değişim”dir. Bunu şu şekilde açıklamıştır: “Baya bir daralmıştık... her şey değişecek, çok şey değişiyor!”, “herkes özüne döndü” ve “Ey ahalî, Gezi Parkı’na kadar birbirimize bayağı hoyratça davranıyorduk. Şimdi özen ve zarafetin şifasını tadıyoruz” (Bknz. Resim 5.16.). Bunun yanı sıra, “Tehlikenin farklılıkların birlikteliğinde değil, bilakis tektipleşmekte olduğunu gösteriyor” (Bknz. Resim 5.16.) tektipleşmeye yönelik politikaların hareket ve Ülke için olumuz sonuçlarından bahsedmiştir. Çözüm odaklı bir başka paylaşımında ise genel olarak, yılların birikimi olan birçok olayın yaşandığı,

ama artık her şeyin düzelmeye başladığı ve insanların birbirine daha hassas davranmaya başladığından bahsedilmektedir. Bunu “Cerahat aktı, yara tozu gerek!” (Bknz. Resim 5.15.) cümlesi özetlemektedir. Dernek, “yaşananları yumuşatmak, havayı temizlemek, zedelenen ruhları arındırmak, göz ve kulak hafızalarımızdan yaşananları silmek istercesine” (Bknz. Resim 5.15.) şeklindeki cümle ile bundan sonra yeni bir sürece girildiği, değişime ve yenilenmeye vurgu yapmaktadır. Artık şiddet eylemlerinin ve provokasyonların değil, çözüm ve iyileşmeye yönelik adımların hakim olduğu bir süreçten bahsedilmektedir. Ayrıca “Kent kültürünün tüketime yaslanması ve bunun ürettiği her türlü zihniyetin insan ve gezegenin doğasının sınırlarını zorlamasının yaşattığı dönüşüm ihtiyacı” (Bknz. Resim 5.17.) tüketim kültürü, kapitalist Pazar yapısı ve onun sonuçlarının olayların bu boyuta gelmesinde etkili olduğu, bu yaşananlar ise yapısal sorunlar karşısında bir dönüşüm ihtiyacı olarak dile getirilmiştir. Bir başka paylaşımında ise olayın çözümü için yapılması gerekenleri “doğanın haklarını savunanlarla diyaloga girmelerini, katılımcı demokrasiyi yürürlüğe sokmalarını talep ediyoruz” (Bknz. Resim 5.18.) şeklinde belirtmiştir. Metnin genelinde, olaylar, doğanın hakkını savunan insanlara yapılan bir “şiddet” olarak değerlendirmiş ve tüm bu yaşananlar ekolojik duyarlılık olarak çerçevelenmiş olmasına rağmen, çözüm olarak ise yapısal öneriler sunulmuştur. Doğa Derneği’nin genel olarak, Gezi Parkı eylemler ile başlayan sürecin ne anlama geldiği ve bu süreçte Gezi Parkı eylemleri ile nelerin yapıldığının anlatıldığı basın bildirisinde, sorunun çözümünü; “doğanın, toplumun ve bireyin özgürleşmesi, birbirine sınırsız bağlı” (Bknz. Resim 5.36.) cümlesi ile aktarmaktadır. Aynı zamanda “Gezi’nin gençleri sadece Taksim’in çevresindeki barikatları yıkmakla kalmadı, yaşamlarımızın önündeki çok daha büyük barajları ortadan kaldırdı. Bu direniş, Anadolu’nun dört bir yanındaki canlılara, derelere, ormanlara, göllere, ağaçlara şifa oldu. Gelecek zaman, bunu çok daha somut olarak gösterecek” cümlesiyle de Gezi Parkı’nın yapısal çözümleri vurgulanmıştır. Gezi Parkı ile ilgili yapmış olduğu bir diğer paylaşım ise 27 çevreci Sivil Toplum Kuruluşu ile ortaklaşa yapmış oldukları basın bildirisidir. Basın Bildirisinde Gezi Parkı bağlamında insanın doğaya zarar vermeden uyum içerisinde olması gerekliliği, sadece birkaç ağacı değil tüm doğaya yönelik bir farkındalık oluşturmak için yola çıkan insanların şiddet ile engellenmesi, doğanın ve ekolojik yaşamın yok edilmesinin önüne geçilmesi için adımlar atılması gerekliliği yer almaktadır. Bu noktada konu ile ilgili yapılması gerekenler ise “tüm insanların, kendi yaşam alanlarını etkileyecek kararlarda katılımcı olmalarının sağlanması” ve “Öncelikle bu şiddet ortamı dindirilmeli ve barışçıl bir ortam sağlanmalıdır. İnsanların, doğal yaşam alanları ve ekolojik yaşam haklarını savunan yasalar ve bu yasaların uygulanmasını sağlayacak mevzuat ortaya konmalıdır” (Bknz. Resim 5.38.) cümlesi ile özetlenmektedir. Buğday derneği, paylaşımında

hareketin içeriğinden ve öneminde bahseden paylaşımında “direniş, tüm Anadolu’yu, tüm Dünya’yı etkileyecekse, bir kere bizim kendimizi değiştirmemiz, dönüştürmemiz lazım” (Bknz. Resim 5.20.) diyerek, hareket çevreci bir olay olarak tanımlanmış ve bundan sonra çözüme yönelik neler yapılması gerektiği, konusunda bilgiler vermektedir. Kısacası sorunun yönelik yapısal çözüm yolları sunulmuştur. ÇEKÜL yaşananları sivil toplum hareketi olarak tanımlamanın yanında çözüm olarak ise sorumluların istifa etmesi gerekliliğini öne sürmüştür: “Bu sivil sese şimdiye dek kulaklarını tıkayan; biberli gazla, tazyikli suyla halkına şiddet uygulayan polisi kınıyor; provokatif açıklamalara bir an önce son vermesini istiyor, sorumluları istifaya davet ediyoruz!” (Bknz. Resim 5.30.). Sokak Bizim Derneği, yeşil alanların ranta dönüştürülmesi ve bir takım kişilerin ticari çıkarları için yeşil alanların yok edilmesine karşı olduklarından bahsetmektedir: “Taksim Gezi Parkı’nın yok edilip yerine AVM ve ticari işletmelerin açılmasına karşıyız. Gezi Parkı rant alanı değil kentlilerin yaşam alanıdır. AVM değil yeşil alan istiyoruz. AVM değil özgürce yürüyebileceğimiz sokaklar istiyoruz. Taksim Gezi Parkı herkesindir. “Güzellik Sokaktır!” (Bknz. Resim 5.61.). Özetle tüm problemlerin kaynağı olarak yapısal problemler gösterilmiştir. WWF Türkiye “doğayla uyumlu sürdürülebilir bir yaşamı savunuyoruz” (Bknz. Resim 5.120.) cümlesiyle Gezi Parkı Eylemleri’nin çözümünün yapısal çözümlerde olduğunu savunmaktadır. TEMA Vakfı, sorunların çözümü için yapılması gerekenleri “Taksim Gezi Parkı’ndaki standımızda imza topluyoruz” (Bknz. Resim 5.143.) cümlesi ile aktarmaktadır.

4.6.10. Örgütlenme çerçevesi

Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, insanların belirli hassasiyet ve duyarlılıklarının ürünü olan sorunun çözümü için “örgütlenme”yi çözüm olarak sunmakta, bilinçlenme ve birlikte hareket etme ile tüm bu sorunların üstesinden gelinebileceği, “çözümlerin hayata geçirilmesi için halkın ve sivil inisiyatiflerin kullanımına bırakılması” (Bknz. Resim 5.17.) gerektiğinden bahsedilmektedir. Başka bir yerde ise kendi etkinliğinin duyurusunu yapmış ve Gezi Parkı için yapılması gerekenlerden bahsetmiştir. “Hep birlikte Buğday için şarkılar söyledikten sonra hep birlikte Gezi Parkı’na gittik” (Bknz. Resim 5.8. ve Resim 5.4.). Başka bir paylaşımda, basın açıklaması yapmak için bu örgütlerle birleşmeye çalıştığını vurgulamış, çözüm alabilmek için örgütlenmenin gerekliliği ve önemine vurgu yapmıştır: “Basın açıklaması yapmak üzere diğer örgütlerle birleşmeye çalışıyoruz” (Bknz. Resim 5.11.). Yeşilist, sorunların çözümü için bir örgüt altında birleşmeyi çözüm olarak sunmuş, bu arada kendi örgütlenme yapısını örgütlenme için bir yol olarak vermiştir. “Yeşilist kendini, çevresini ve doğayı önemseyenle-

rin rehberi” (Bknz. Resim 5.73.) sözü ile de paylaşımında bu görüşü desteklemiştir. ÇEKÜL, “Bugün saat 19:00’da Gezi Parkı’nda yıkımlara engel olmak için herkes orada toplanacak. ÇEKÜL olarak bizde orada olacağız” (Bknz. Resim 5.2.1) diyerek insanların Gezi Parkı’ndaki eylemlere katkı yapmaya çağırmıştır. Böylece sorunların çözümü olarak “örgütlenme” gösterilmiştir. Sokak Bizim Derneği ve WWF Türkiye, diğer STK’larla birlikte oluşturdukları örgütlenme ile Gezi Parkı için mücadele ettiklerinin “121 yerel ve ulusal STK’dan oluşan Tabiat Kanunu izleme girişimi diren Gezi Parkı” (Bknz. Resim 5.63. ve 5.140.) cümlesiyle aktarmaktadır. Ayrıca, “şu anda 18 gün öncesine oranla çok daha güçlü, örgütlü ve umutluyuz” (Bknz. Resim 5.69.) cümlesi ile örgütlülük bir başarı ve güç olarak değerlendirilmiştir. TEMA Vakfı ise eylemlerde aidiyeti “Taksim Platformu bir bileşeni olarak ilk günden beri devam ettiğimiz Gezi Parkı nöbetimizi” (Bknz. Resim 5.141.) cümlesi ile vurgulamıştır.

4.6.11. Birlikte hareket etme/ kolektivite çerçevesi

Doğa Araştırmaları Derneği, birlikte hareket etmenin öneminden bahsederken paylaşımında “Ülkemizin doğasına ardı ardına ve acımasızca indirilen darbelere karşı tek yürek olduk” (Bknz. Resim 5.35.) cümlesi ve “Lütfen desteklerinizi esirgemeyin, en azından bir kez uğrayıp desteğinizi bildirin” (Bknz. Resim 5.34.) diyerek birlikte olmaya dikkat çekmiştir. Doğa derneği ise “Tüm farklılıklarıyla ve bir arada” (Bknz. Resim 5.36.) cümlesi ile Gezi Parkı’ndaki farklı seslerin birlikteliğine dikkat çekmiştir. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, “bekle bizi Gezi, yalnız değilsin!” ve “Gezi Parkı’na el vermek” (Bknz. Resim 5.4.) cümleleri ile Gezi Parkı için birlikte hareket etmenin öneminden bahsetmektedir. Ayrıca, “Taksim’de bütün gece direnen arkadaşlarımızdan nöbet devralmak için yola çıkıyoruz” ve “İstanbul Direniyor! 40 Bin Kişi Köprüden Taksim’e Yürüyor!” (Bknz. Resim 5.13.) ve “El ele, omuz omuza” (Bknz. Resim 5.10.) cümleleri ile paylaşımında, sorunun çözümü için birlikteliğin öneminden söz etmektedir. Sokak Bizim Derneği, “Gezi Parkı “Bir” olmaya, direnişin en güzel örneklerini sergilemeye devam ediyor!” (Bknz. Resim 5.64.) cümlesi ile birlikteliğin öneminden bahsetmekte, sorunun çözümü için yol sunmaktadır. Sokak Bizim Derneği, Gezi Parkı için bir arada bulunan insanların fotoğraflarını paylaşarak “Gezi Parkı direnişleri işte bu kadar güzel...” (Bknz. Resim 5.64.) fikrini açıklamış, böylece birlikteliğin önemine dikkat çekmiştir. “Buradayız ve hiçbir yere gitmiyoruz” (Bknz. Resim 5.67.) şeklindeki cümle ile Gezi Parkı dayanışmasında birlikte olmanın önemine dikkati çekmiştir. Ayrıca, “Bu direnişi yayalar gösterdi, arabalar değil! Sokak Bizim Derneği’nin Yayaba’sı tüm direnişçilerle birlikte Gezi Parkı’ndaydı! #direngeziparkı” (Bknz. Resim 5.66.) cümlesinde çeşitli etkinliklerle Gezi Parkı’nda hep birlikte bulunmanın ve direnişi önemine dikkat

çekmiştir. ÇEKÜL, “Bütün ÇEKÜLlülere bulundukları kentlerdeki eylemlere katılmaya davet ediyoruz!” (Bknz. Resim 5.25.) sözü ile birlikteliğin önemine dikkat çekmiştir. Benzer biçimde “Akşam saat 19:00’da meydanda toplanıyoruz! Divan Otel’in önü kapatılıyor!” (Bknz. Resim 5.23.) çağrısı da aynı amacı taşımaktadır. Yeşilist, birlikteliğe “Din, dil, ırk, yaş gözetmeksizin tüm Türkiye...” (Bknz. Resim 5.97.) cümlesi ile dikkat çekmiştir. Başka bir paylaşımında Gezi Parkı için toplanmış, çimlerin üzerinde oturan gençlerin olduğu bir fotoğrafa yer vermiştir. Fotoğrafta yere yazılmış “bu gaz bi harika dostum” (Bknz. Resim 5.78.) yazısı ise dikkat çekmektedir. Paylaşımın açıklamasında Gezi Parkı Eylemlerini desteklemek amacıyla çeşitli şehirlerde yapılacak protestoların yeri ve saati verilmiştir. Sinek Sekiz Yayınevi, “Ey ahali dün sabah 10’dan bugün sabaha karşı 4’e kadar Gezi Parkı’ndaydık” (Bknz. Resim 5.46.) cümlesi ile eylemleri birlikte hareket etme boyutunda değerlendirdikleri imasında bulunmuştur. TEMA Vakfı içinde yaşanan dönemde Ülke olarak en fazla ihtiyaç duyulan konular olarak, “sükûnete, kardeşliğe ve birliğe” (Bknz. Resim 5.139.) vurgu yapmıştır. Yine benzer biçimde “Doğa Birleştiricidir! Gezi Parkı’nda fidan dikiyoruz” (Bknz. Resim 5.142.) cümlesi ile el birliği ile doğanın korunacağı vurgulanmıştır.

4.6.12. Bilişsel ikna çerçevesi

ÇEKÜL, insanları eylemlere katılmaya ikna etme ve dolayısıyla mobilize etmek için “yıkım” kavramından faydalanmaktadır. Bunu ise “yıkımlara engel olmak için herkes orada toplanacak” ve “Gezi Parkı Sahipsiz Değil” (Bknz. Resim 5.21.) cümleleriyle anlatmaktadır. Yeşilist biber gazı içinde gösterileri verdiği görselle desteklediği paylaşımında bilişsel ikna için “kontROLSÜZ güç saldırmaya tam gaz devam ediyor” (Bknz. Resim 5.89.) cümlesini kullanmıştır. Yeşilist, Gezi Parkı’na dikkat çekebilmek için imalı görseli yine imalı bir cümleyle desteklemiştir: “İmdat! Parktayız ve burayı penguenler bastı” (Bknz. Resim 5.108.). Paylaşımında, eylemler sırasında Park’ta yaşananlara kayıtsız kalan, yaşanan şiddet olayları yerine penguen belgeseli yayınlayan medyaya tepki amaçlı yapılmış eylem yer almaktadır. Yeşilist Derneği tarafından paylaşılan başka bir yazıda “eninde sonunda diktatörler ağaçlara boyun eğecek” (Bknz. Resim 5.106.) yazısı ile doğaya ve insana yapılanlar diktatörlük olarak nitelenmiş ve bu kişilerin cezasını bulacağı vurgulanmıştır. Ayrıca, “internetinizin şifresini kaldırın” (Bknz. Resim 5.80.) ve “Kadıköy esnafı AVM’ye direndi, kazanma yoluna girdi. Sıra Beyoğlu’nda #direngeziparkı” (Bknz. Resim 5.110.) söylemleri ile eylemcilerin daha kolay iletişim kurabilmeleri için internet imkânlarını sağlamalarını istenmektedir. Greenpeace Akdeniz-Türkiye, insanları ikna etmek için “Onlar gaz

bombasıyla çok uzun zaman önce tanıştılar” (Bknz. Resim 5.118.) sözünü kullanmıştır. Doğa Derneği, paylaşımında “Direnişin öncü sarsıntıları, daha küçük gruplar ve etkisizleştirilen eylemlerde yaşanmıştı” (Bknz. Resim 5.38.) diyerek eylemin geçmişteki yansımalarının etkisi olduğundan bahsedilmiştir. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği’de bilişsel ikna için biber gazı imgesinden faydalanmıştır. Paylaşımında kullanılan cümle ise “bizim gazımız yerinde” (Bknz. Resim 5.11.) cümlesini kullanmıştır. Bunun yanında “Polisin gazının azaldığı haberleri var” açıklaması ile eylemlerin sonuç verdiği, yan anlamında ise “gazı azaltmak” deyimini gücü tükenmesi, çabasının tükenmesi gibi anlamlara gelebilmektedir. Derneğin yönetim kurulu başkanının açıklaması olarak verilen paylaşımın açıklamasında “Gezi Parkı’ndaki direnişin şimdiye ve geleceğe dair umutlarını pekiştirdiğini söylüyor” (Bknz. Resim 5.9.) yer almaktadır. Buna göre Gezi Parkı’nda yaşanan direnişin moda ve gelip geçici bir heves olmadığı, geleceğe dair insanlara unut aşıladığı fikri öne sürülmüştür. Paylaşımın görselinde de, açıklamayla paralel biçimde, Gezi Parkı’ndaki bariyerlerin üzerine yazılmış “Gezi Parkı nöbetine gider” yazısına yer verilmiştir. Dernek, “kaynaklarını ne için kullanıyorsun?”, “olanlardan halkımızı bilgilendirmekle görevli (medya)” ve “Ey medya! Soruyorum, ben doğru ve hızlı bilgi için buradayım da. Sen ne için oradasın? Elindeki kaynakları ne için kullanıyorsun? Sen neden beni doğru şekilde bilgilendirmiyorsun?” (Bknz. Resim 5.14.) diye medya seslenerek, medyanın asli görevi olan bilgilendirme işlevini yerine getirmediğini vurgulamıştır. Aynı zamanda harekete katılanları ve potansiyel katılımcıları motive etmek için hareketin önemine vurgu yapmaktadır. Ayrıca, “buna emeği geçen her şeye ve herkese sonsuz teşekkürler. Kurtuluş savaşına, olan bütün darbelere, o darbelere neden olan halk hareketlerine, Susurluk’taki kamyonu, ışık açıp kapatma eylemlerine, Marmara Depremine, o depremdeki dayanışmaya, Karetta kareta kaplumbağalarına, kelaynak kuşlarına, Büyük Anadolu Yürüyüşüne, haksızlığa uğrayan ama susmayan herkese...” (Bknz. Resim 5.14.) cümlesi ile geçmişte yapılan eylemlerin ve sivil hassasiyetlerin Gezi Parkı’nın da sonuç verdiği, bugün gelinen bu aşamanın da tüm bu yaşananların bir sonucu olduğu ve eylemlerin sonucunun alındığı vurgusunu yapmıştır.

Sinek Sekiz Yayınevi “bir çapulcunun güncesi” (Bknz. Resim 5.54.) açıklaması ile paylaştığı, Gezi Parkı’nın simgelerinden biri haline gelen maskeli penguen görselinde ile çevreye karşı işlenen suçlara yönelik “direniş” vurgusu yapmıştır. Benzer biçimde, “Gezi’deki ağaçlar bizi birleştirdi, iyileştirdi, özgürleştirdi, eğitti. Ne kadar güzel, ne kadar cesur ve ne kadar çok olduğumuzu gördük, görmediğimizi duyar, bilmediğimizi bilir olduk” (Bknz. Resim 5.57.) anlatımı ile Gezi Parkı’nın geleceğe yönelik umutları beslediğinden ve aktivistlerin çevre ile

ilgili başka konularda da umutlarını artırdığından söz edilmiştir. Yani iki olay arsında bilişsel bir ilişki kurularak ikna amaçlanmıştır. Sinek Sekiz Yayınevi, “Ofisi süresiz kapatıyor ve bütün okurlarımızı desteğe davet ediyoruz” (Bknz, Resim 5.42.) cümlesi ile takipçilerine eylemlere katılma çağrısında bulunmaktadır.

4.6.13. Duygusal ikna çerçevesi

Yeşilist, bir başka duygusal ikna içeren anlatıda ise diğerlerinde olduğu gibi çarpıcı bir görsel kullanılmıştır. Paylaşımında kafasına polisin attığı gaz fişegi isabet ettiği anlaşılan kişi kolundaki fotoğraf makinesinden anlaşılabileceği üzere bir gazetecidir. Paylaşımın açıklama kısmında ise, bu görüntüyü destekleyecek biçimde “Burası bizim değil, bizi öldürmek isteyenlerin ülkesi” (Bknz. Resim 5.90.) açıklamasına yer verilmiştir. Sinek Sekiz Yayınevi de polisin eylemcilere karşı şiddet içeren müdahalesine eleştirmek ve insanları Gezi Parkı’nda polisin göstericilere şiddet uyguladığı konusunda ikna etme amacına yönelik olarak “polis insanların canına kastetti, darmadağın olduk. Sonraki gün miting düzenlediler. Tüm ara sokaklara daldı polis ve dahi eli sopalılar” (Bknz. Resim 5.60.) cümlesini kullanmıştır. Yeşilist, bir görselle desteklenerek geçmişe dair özlem dile getirilmiştir: “Hey gidi Taksim Meydanı... Nereden, Nereye...” (Bknz. Resim 5.113.). Paylaşımın görselinde ise Taksime Meydanı’nın eski hali yer almaktadır. Ayrıca, elindeki silahı sivil insanlara polis aracı içinden insanlara yönelttiği fotoğrafa yer vererek, insanları olaylara tepki göstermeye yönlendirecek biçimde “Hala susacak mısınız?” (Bknz. Resim 5.86.) açıklamasını yapmıştır. Yeşilist, Gezi Parkı eylemlerini desteklemek amacıyla katıldığı yürüyüşte polis ve karşıt görüşlü kişiler tarafından darp edilip beyin kanaması geçiren ve hayatını kaybeden 19 yaşındaki üniversite öğrencisi Ali İsmail’in fotoğrafı “Ali İsmail’in ailesine kim hesap verecek?” (Bknz. Resim 5.109.) açıklaması ile paylaşılmıştır. İnsanları harekete katılma konusunda ikna edebilmek amacıyla, olayda yaralanan, hatta ölen insanların fotoğraflarının paylaşıldığı görülmektedir. ÇEKÜL’ün paylaştığı illüstrasyon, Zümrüdü Anka kuşunun kanatları altında resmettiği İstanbul’un tıpkı Zümrüdü Anka kuşu efsanesinde olduğu gibi küllerinden doğduğu imasını içermektedir. Açıklama olarak ise insanları duygusal olarak olayla ilgili ikna etmeyi amaçlayan “İstanbul’u Koruyalım!” (Bknz. Resim 5.24.) cümlesi yer almaktadır. ÇEKÜL, “Diriliş Senfonisi” (Bknz. Resim 5.25.) adını verdiği illüstrasyonda vücudu insana saçları ve kolları ağaca benzeyen, sanayi makineleriyle sarmalanmış durumda bir kadın görselini paylaşmıştır. Kadın, doğurganlığı, doyuruculuğu, yaşam vericiliği ve çoğalmayı simgelediğinden dilde pek çok kelimeye toprak ana, doğa ana, yer ana gibi analık vasfı yüklenmiştir. Paylaşımın açıklamasında ise bir

coğrafi uyanıştan bahsedilmektedir. Yani çevre duyarlılıkları olan insanlar, çevreyi kendi bedeni ile özdeşleştirmekte ve onun haklarını kendi kişisel hakkı ile bir tutmaktadır. Böylece doğa ile insan arasında fark ortadan kalkmaktadır.

Sinek Sekiz Yayınevi, “İyiyiz, yaralanma yok, merak etmeyin” (Bknz. Resim 5.46.) cümlesi ile duygusal ikna sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı şekilde “bir parktaki ağaçlar gibi basit ama önemli şeylere değer veren yeni bir Türkiye’yi görmek” ve “Taksim Meydanı’nın göstericiler tarafından “kurtarıldığını” görmek, devamında Gezi Parkı’nın içindeki ağaçların arasından göze çarpan çadır ve tentelerin görüntüsü insanda farklı bir etki yaratıyor.” (Bknz. Resim 5.58.) yine duygusal ikna amacını taşımaktadır. Sinek Sekiz Yayınevi insanların harekete katılmalarını sağlamak için duygusal iknaya başvurmuş, “en azından bunu yapabileceğiniz için gelin...” (Bknz. Resim 5.44.) cümlesi ile de insanların Gezi Parkı için küçük de olsa yapmaları gereken bir şey olduğunu belirtmiştir. Burada Gezi Parkı’nda eylemlere katılmak insanlar için önemsiz, ellerinden gelecek en küçük şey olarak ifade edilmiştir. Bunun yanında çevre vurgusu yapılarak, eylemler ile siyasi bir oyunun bozulacağı “Bu ülkedeki tüm canlıların hayatı, nefesi, besini, emeği üzerinden çıkar sağlamak isteyen bir adamın oyununu bozmak için. Gelin” sözü ile açıklanmıştır (Bknz. Resim 5.44.). Sinek Sekiz Yayınevi, “yaşam hakkını savunabilecek kadar insan olan herkes haydi direnişe” (Bknz. Resim 5.42.) cümlesi ile hareket katılma gerekliliği “insan olmak” ile bir tutulmuş, böylece duyarlılığın sağlanması amaçlanmıştır. Sinek Sekiz Yayınevi, “Bu ortamda durmanın anlam kazandığı yegâne yer Taksim Gezi Parkı’dır” (Bknz. Resim 5.42.) söylemiyle Gezi Parkı eylemlerinin önemini vurgulamakta, aynı zamanda Yayınevi olarak eylemcilerin yanında bulundukları vurgulanmaktadır. Doğa Araştırmaları Derneği, ülkemizin doğasını yok edeceğini savunduğu Tabiat Kanununun yasalaşmasını engellemek için insanları harekete geçmeye çağırmaktadır. Paylaşımında söz konusu yasanın Gezi Parkı için de önemli bir dönüm noktası olduğundan bahsedilmiş ve insanların harekete katılmaları konusunda ricada bulunulmuştur: “lütfen desteğinizi esirgemeyin” (Bknz. Resim 5.34.). Sokak Bizim Derneği de benzer biçimde insanları harekete ikna etmek amacıyla, endişe, belirsizlik ve “yaralıları” vurgu yapılmıştır: “onlarca yaralı” (Bknz. Resim 5.67.). Buna benzer biçimde Doğa Derneği “Çok sayıda yaralı var. Çocukların kayboldukları haberleri geliyor” (Bknz. Resim 5.37.) açıklaması ile olay yerinde polisin tutumu, uyguladığı şiddet ve belirsizliğe dikkati çekerek ikna etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, “On binler tek yürek oldu, bu tarih, bu fotoğraf unutulmayacak!” (Bknz. Resim 5.62.) açıklaması ile kalabalık bir grubun Boğaz Köprüsü’nden geçişinin yer aldığı görseli paylaşmıştır. Doğa Araştırmaları Derneği,

WWF Türkiye, TEMA ve Yeşilist'in "Dünya 5 Haziran'da Çevre Gününü Kutluyor, Keşke Biz de..." (Bknz. Resim 5.35., 5.100., 5.121. ve 5.138.) şeklindeki dileğini dile getirilmiş, böylece insanları duygusal açıdan ikna etmeyi amaçlamıştır. Ayrıca "Yasalar ve hukuk artık sadece yatırımları ve dolayısı ile tahakkümü düşünce, kolaylaştıran ve her istendiğinde değiştirilen bir yapboz gibi" cümlesi ile de desteklenmiştir. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği "bu park aslında bizim yuvamızın bir parçası" (Bknz. Resim 5.17.) diyerek eylemlerin içselleştirildiği ve bir bağ kurulduğunu ifade etmektedir. Benzer biçimde olay yerindeki belirsizliklere vurgu yaparak: "İletişim kopuk, ortam gergin. Gün içinde sizi haberdar etmeye çalışacağız" (Bknz. Resim 5.13.) açıklamasında bulunmuştur. Ayrıca, "Şu hale gelebilmemiz için neler geldi geçti" (Bknz. Resim 5.14.) cümlesinde ise eylemler sürecin birikimi olarak değerlendirilmiş, yaşananların anlık bir tepki ya da duygu patlaması olmadığı, bu sürece gelene kadar önemli aşamalar kaydedildiği vurgulanmıştır. Böylece, eylemlere dair inancın pekiştirilmesi ve insanların hareketten kopmaması amaçlanmaktadır.

Yeşilist, "Taksim'e metro ulaşımı durdu. Karayolları da bir bir kapatılıyor. Neden, kimden korkuyorsunuz" (Bknz. Resim 5.92.) açıklaması ile Taksim'e ulaşım imkanlarının sınırlandırıldığı, metro ve karayollarının kapatıldığını vurgulamış, insanların "korktukları yönetimin tutumu" eleştirilmiş, duygusal açıdan ikna etmeyi amaçlamıştır. Yeşilist, biber gazından etkilenmiş, sıradan bir vatandaş olduğu anlaşılan kişinin yer aldığı görsele "bu manzaranın faturası kime kesilecek?" (Bknz. Resim 5.85.) şeklinde bir açıklama yapmıştır. Yeşilist, "Gezi Parkı'na yardım yollayabilirsiniz" (Bknz. Resim 5.104.) söylemi ile insanları Gezi Parkı'na destek olmaya yönelik duygusal iknayı amaçlamaktadır. Buğday Ekoloji Derneği'de benzer biçimde olayı duygusa argümanlar kullanarak aktarmaktadır: "Gel sevgili Türkiye, korkma acımayacak! Korkma, çünkü bu hamleyi kaybedersen bundan sonrası yangın yeri" (Bknz. Resim 5.14.), ÇEKÜL, Gezi Parkı'nda bulunanların çadırlarının zabıta ekiplerince yakılmasından sonra, yanmış yer görüntüsü ile paylaştığı içeriğe "Gezi Parkı'nda şafak vakti yaşananlardan sonra az önce parkın yıkılmadan önceki sınırları belirlendi. Nöbete ve eyleme devam..." (Bknz. Resim 5.22.) açıklaması ile yer vermiştir. Görselle desteklenen paylaşım ile duygusal ikna ile harekete geçirme amaçlanmıştır. TEMA Vakfı takipçilerini ve gönüllüleri eyleme yönelik harekete geçirmek için "şu an Gezi Parkı'nda nöbetteyiz. Sizi de bekleriz" (Bknz. Resim 5.125., 5.128., 5.129. ve 5.131.) ve "gelin hep beraber İstanbul'umuza, Gezi Parkımıza sahip çıkalım" (Bknz. Resim 5.126.) söylemlerini kullanmıştır. Benzer biçimde "Gezi Parkı'nda sökülen ağaçları yerine dikmek için herkes elbirliği ile çalıştı" (Bknz. Resim

5.127.) ve “Toplantı ve çalışmalarımızı Taksim Gezi Parkı’nda nöbette yapıyoruz” (Bknz. Resim 5.128.) söylemleri ile de Gezi Parkı konusundaki hassasiyetlerini dile getirmişlerdir.

4.6.14. Rasyonel ikna çerçevesi

Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği “Taksim Gezi Parkı bir yandan, 3. Köprü için kesilecek 650.000 ağaç öte yandan...” (Bknz. Resim 5.2.) açıklamasıyla Gezi Parkı ve 3. Köprü ile çevreye nasıl zarar verileceğini rakamlarla açıklamıştır. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Gezi Parkı’nda eylemlere katılacaklar için yapılması gerekenleri limon görseli ile açıklamıştır: “Biber gazına karşı bir fular iki limon!” (Bknz. Resim 5.3.). Yeşilist, “Taksim’de bir sıkıntı yok basın açıklaması üzerine Taksim’den canlı canlı bir resim” (Bknz. Resim 5.87.) açıklamasıyla paylaştığı görselde biber gazı altında kalmış görüntüsüne yer verilmiştir. Paylaşılan görsel ile açıklama ile görselin tam tersi söylenerek ironi yapılmıştır. Ayrıca “Taksim Gezi Parkı’nda yaşanan polis şiddetini kınamak amacıyla... basın açıklaması yapacak” (Bknz. Resim 5.81.) cümlesi ile de rasyonel ikna amaçlanmıştır. Yeşilist de benzer biçimde Gezi Parkı’nda eyleme katılacakların biber gazının etkisinden kurtulabilmeleri için neler yapabileceği konusunda karışım tarifi verilmiştir: “Bugün Taksim’e maske ve gözlüksüz çıkmayın” (Bknz. Resim 5.77.). Benzer biçimde bir başka görselde adım adım “ev yapımı gaz maskesi” (Bknz. Resim 5.79.) yapımı anlatılmış, eylemlere katılacak kişilere daha önce katılanların ya da eylem yerinde bulunanların pratikleri sunulmuştur. Yeşilist, eylemcilerin biber gazından etkilenmemeleri için yapılması gerekenleri anlatmıştır. Bunun için “karbonatlı su” (Bknz. Resim 5.77.) karışımı tarifini veren dernek, bunun yanında eyleme katılacakların önlem almaları için tavsiye vermektedir. Yeşilist “televizyon yalan söylüyor” (Bknz. Resim 5.88.) söylemi ile rasyonel ikna amaçlanmıştır. “Unutulmayacağız” (Bknz. Resim 5.94.) söylemi ile eylemlere destek olmayan markalar verilmiştir. “Doymadılar, saat dörde geliyor gaz bombaları atılmaya devam ediyor. Unutmayacağız!” (Bknz. Resim 5.96.) söylemi ile de polisin göstericilere yönelik tutumu rasyonel argümanlarla sunulmuştur. Ayrıca, “Saat 19:00’da eylem var” (Bknz. Resim 5.103.) söylemi ile eyleme katılma konusunda mobilizasyonu amaçlamaktadır. Yeşilist, polisi ve Taksim’de yaşananları ise “Haber kanalları ne derse desin, biz biliyoruz. Taksim’de polis halka saldırıyor” (Bknz. Resim 5.84.) şeklinde anlatmıştır.

ÇEKÜL, “Gezi Parkı’nda yediğimiz biber gazı gözlerimizi yaşarttı, ama hala görüyor, duyuyoruz!” (Bknz. Resim 5.29.) açıklaması ile tepkinin neye karşı olduğu ve eylemcilerin aslında ne için orada olduğunu açıklamaktadır. “Gezi’yi

unutmadan şimdi meclisi izleme, tepki gösterme zamanı. Herkesi tasarıya karşı başlatılan imza kampanyasına destek vermeye, bir kez daha dayanışmaya çağırıyoruz” cümlesiyle de bunu desteklemiştir. Yine aynı paylaşımda “zaten yüzde 4 gibi çok az olan korunan alanlar yapılaşmayla talan edilecek” ve “Tabiat Kanunu Pusuda Bekliyor!” cümleleri ile çevre konusunda rasyonel deliller sunularak insanların eylem için mobilizasyonu amaçlanmıştır. ÇEKÜL, canlı olarak çekilmiş, gaz-toz bulutu içindeki Taksim Meydanının görselini kullanmıştır. Görselin açıklamasında ise “An itibariyle Taksim Meydanı!” (Bknz. Resim 5.24.) yer almaktadır. Böylece dernek, meydandan canlı canlı olayı aktararak insanları harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. “Gezi Parkı için on binlerce insan ayaktaiken TBMM boş durmuyor! Meclisin gündeminde çok daha büyük, kapsamlı bir doğa katliamına yol açacak kanun tasarısı var” (Bknz. Resim 5.29.) açıklaması ile ÇEKÜL, Gezi Parkı’nda insanların aslında neye karşı olduğunu rasyonel argümanlarını sunmuştur. ÇEKÜL paylaştığı “Taksim Projesi hakkında İstanbul 1. İdare Mahkemesi tarafından idari işlemin iptaline karar verilmiştir” (Bknz. Resim 5.33.) şeklindeki açıklama ile Taksim Gezi Parkı’nda yapılması planlanan projenin durdurulmasına yönelik açılan davanın mahkemece alınan kararı yayınlarak girişimlerin sonuç verdiğine dair inancın güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Dernek, Gezi Parkı Eylemleri’ni diğer çevre problemleri (HES’ler, oteller, nükleer santaller vb.) ile birlikte değerlendirmiş, “100’den fazla Sivil Toplum Kuruluşunun karşı durduğu Tabiatı ve Biyoçeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı” (Bknz. Resim 5.29.) açıklamasından da anlaşılacağı üzere bu çevre problemlerinin çözümü için sivil toplum kuruluşlarının birlikte hareket ettiğini belirtmiştir.

Doğa Araştırmaları Derneği, Gezi Parkı gibi, HES’ler ve 3. Köprü’nün yapılması durumunda çevreyi ve dolayısıyla insanlığın geleceğini nelerin beklediğini “İstanbul’un geriye kalan son ormanlarını yok edecek, su havzasını kirletecek” (Bknz. Resim 5.35.) cümlesi ile anlatmaktadır. Yine aynı metinde “Yaşamın esas kaynağı doğamızı yok eden ve kalkınma mitiyle doğa ve insanın haklarını hiçe sayan politikalar yüzünden bir çığ gibi büyüdü” cümlesi ile de yasaların çevre üzerindeki yok ediciliğine dikkat çekilmiştir. Sokak Bizim Derneği’nin Gezi Parkı’nda ağaçları yıkan iş makinesi görseli ile desteklenen paylaşımın açıklamasında “Taksim Gezi Parkı Bizimdir. Taksim Gezi Parkı Ağaçlarının Yok Edilmesini Durdurun” (Bknz. Resim 5.61.) yer almaktadır. Böylece insanlara Park’ta neler yaşandığına dair rasyonel kanıtlar sunulmuş ve mobilizasyon için ikna edilmeleri amaçlanmıştır. Greenpeace Akdeniz-Türkiye Derneği, “Gezi Parkı, koca bir dünya” (Bknz. Resim 5.117.) açıklaması ile paylaştığı albüm ile dünyanın çeşitli yerlerinde çekilmiş Gezi Parkı’na destek fotoğraflarıyla, tüm dünyanın eylemlerin ve eylemcilerin yanında olduğu fikrini iletmiştir. Doğa Derneği, çevreye

yapılanın eninde sonunda insana döneceği düşüncesini “Oysa hepimiz biliyoruz ki ağaçlar, ormanlar, nehirler, göller, kıyılar, iklimler, toprak ve üzerindeki canlılar bir bütündür ve onlara yönelen tehdit bir bumerang gibi insana döner” (Bknz. Resim 5.38.) cümlesi ile açıklamıştır.

Sinek Sekiz Yayınevi, “Gezi Parkı’ndan bildiriyoruz an be an: Twitter hesabımızdan” (Bknz. Resim 5.43.) anlatımıyla, canlı canlı olay yerinde bulundukları ve olayları yakından takip ettikleri imasında bulunmaktadır. Sinek Sekiz Yayınevi, “Çadırlarımızın olduğu alan pankartların yapıldığı, boyaların stoklandığı merkezdi. Hepsi gitti. Ama zerre kadar umurumuzda değil. İnanılmaz bir direnişe tanıklık ettik, parçası olduk” ve “Gaz maskesi gönderiyor uzaktan arkadaşlar, burada kartonumuz, boyamız, spreyimiz var. Gelirseniz yeniden pankartları yapar, birlikte karşıya geçeriz.” (Bknz. Resim 5.46.) cümleleri ile rasyonel iknayı sağlamaya yönelik bir paylaşımdır. “Neyle beslenecek bu şehirler, hangi tarlada üretilecek gıdamı? Hangi oksijeni soluyacak, hangi ağacın gölgesinde oyun oynayacak çocuklarımız?” (Bknz. Resim 5.2.) Sokak Bizim Derneği, paylaşımda öncelikli olarak Gezi Parkı’nın kamuoyu için gerekliliğinden bahsetmiş, ardından ise Park’ın önemine yönelik argümanlar sunmuştur. “Taksim Gezi Parkı tüm İstanbul için önemli bir kamusal alandır. Tüm kentlilerin kullanabildiği bu park aynı zamanda kent merkezinde kalan yeşil alanlar açısından son örneklerdendir” (Bknz. Resim 5.61.). Bir diğer rasyonel iknaya dayalı cümlede ise yıkımın gerçekleşmesi durumunda insanları nelerin beklediğinden söz edilmektedir. “Gezi Parkı’ndaki ağaçların yıkılması hem kent merkezinde yeşil alan payını azaltacak hem de eşit, herkesin ulaşabildiği ve filtresiz kamusal alanları tüketim odaklı, ekonomik ilişkilerle sınırlanmış ve filtrelenmiş mekanlara dönüştürecektir” (Bknz. Resim 5.61.). Sokak Bizim Derneği, “Taksim Yayalaştırma Projesi mahkeme kararı ile iptal edildi” (Bknz. Resim 5.72.) söylemi ile direnişin sonuç verdiği mahkeme kararı ile sunulmuştur.

4.6.14. Yumuşatılmış güç çerçevesi

Yeryüzü Derneği, Park’a tohum eken görseliyle desteklenen paylaşımın açıklamasında da “çevreci duyarlılığa vurgu yapılarak” ve “taş atma tohum topu at...” (Bknz. Resim 5.151.) cümlesi paylaşılmıştır. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği bu paylaşımında olayın insani boyutuna vurgu yaparak “Unutma sen bir iyilik çağrısı üzerine buradasın! Sen sesi duyulmayanın sesi olmak için buradasın” (Bknz. Resim 5.15.) açıklamasında bulunmuştur. Greenpeace Akdeniz-Türkiye şiiresel bir anlatımla ağacın ve yeşilin önemine dikkati çekmiştir: “Başım köpük köpük bulut, içim dışım deniz, ben bir çınar ağacıyım Gezi Parkı’nda, budak budak, şerham şerham ihtiyar bir çınar! Hemen Şimdi Gezi Parkı’na!”

(Bknz. Resim 5.116.). WWF-Türkiye ise “ben bir çınar ağacıym Gezi Parkı’nda” sözü ile benzer biçimde, anlatımında yumuşatılmış gücü kullanmıştır (Bknz. Resim 5.119.).

ÇEKÜL, Gezi Parkı Eylemleri’nde çevreciliği yumuşatılmış güç olarak kullanmış ve paylaşımında bu duyarlılığını dile getirmiştir: “Arkadaşlarımız Gezi Parkı, Meydan ve İstiklal’de çöplerin toplanması için çalışmaya devam ediyor ve onlar gibi yüzlercesi...” (Bknz. Resim 5.31.). Bu açıklama aynı zamanda Dernek olayı bir çevre duyarlılığı konusu olarak gördüklerinin imasını da içermektedir. “Gezi Kütüphanesi’ne ÇEKÜL Bilgi-Belge Merkezi’nden kitap ve dergi götürdük” (Bknz. Resim 5.32.) açıklamasından da anlaşılacağı üzere ÇEKÜL, Gezi Parkı Eylemleri’ni kültürel etkinlik boyutunda değerlendirmiş, yumuşatılmış güç olarak kitabı kullanmıştır. Böylece Gezi Parkı’nda sadece yakıp-yıkanların değil, okuyan, duyarlı insanların bulunduğunu da vurgulamıştır. Benzer biçimde Sinek Sekiz Yayınevi de Gezi Parkı’na iletilmek için kitap toplama kampanyası düzenlemiştir. Bunu kendi yayınevinin haritası ile “Bugün Gezi Kütüphanesi’ne Sinek Sekiz kitaplarından götürmek için gönüllüler istediği zaman gelebilir, kitaplardan taşıyabildiği kadar alabilir. Şuan sabah saat 7:47 ve biz şimdiden ofisteyiz. Yerimiz Kadıköy Merkez’de, REXX Sinemasına çıkan sokak üzerinde. Umutların çoğaldığı bir gün olsun...” (Bknz. Resim 5.50.) açıklaması altında paylaşmıştır. Dernek, bu paylaşımı “Gezi Parkı’nda kitap okuma etkinliğini” desteklemiştir. Benzer biçimde Sinek Sekiz Yayınevi de “Yaşamı çoğaltmak için varız. Sinek Sekiz Yayınevi olarak yayın listemizdeki tüm kitaplarla Gezi Kütüphanesi’ne desteğimiz” (Bknz. Resim 5.47.) sözü ile olayı kültürel bir boyuta çekmekte, yumuşatılmış güç olarak kitap ve Gezi Kütüphanesi’ni kullanmaktadır. Yine “Gezi Kütüphanesi ne yarın Kadıköy’den Sinek Sekiz kitaplarından getireceğiz, bir sürü. Taşımak için size ihtiyacımız var. Herkes 10ar tane alsa tamam oluruz. Kim yardım edebilir?” (Bknz. Resim 5.48.) şeklindeki paylaşımı da Gezi Kütüphanesi’ne destek vurgulanmaktadır. Sinek Sekiz Yayınevi, “Gezi Parkı’nda herkese açık defter atölyesi düzenliyoruz” (Bknz. Resim 5.53.) etkinliği ile atık kâğıtların değerlendirileceği defter atölyesine etkinliğinin duyurusunu yapmıştır. Burada eylemler “direniş”ten farklı bir boyuta taşınmış ve farkındalık oluşturma boyutunda çalışmalarla desteklenmiştir. Burada yumuşatılmış güç olarak “çevre duyarlılığı” kullanılmıştır. Dernek bir başka paylaşımında: “Defter atölyemiz bugün Gezi Parkı Bostanı yakınında” (Bknz. Resim 5.54.) her ne kadar görselde direniş vurgulansa da açıklamada defter yapma etkinliğine vurgu yapılmış, Gezi Parkı için “çevreci duyarlılığa” vurgu yapılmıştır. Sinek Sekiz Yayınevi “Dil de canlıdır, candır: ÇAPULING LEHÇELERİ” (Bknz. Resim 5.52.) cümlesi ile her ne kadar yönetimin eylemcilere yönelik tutumunu içeren bir ima içerse de “Çapulcu”

sözcüğü burada yumuşatılmış güç anlatımı olarak kullanılmıştır. Sinek Sekiz Yayınevi “Gezi Parkı İhtiyaç listesi” (Bknz. Resim 5.55.) cümlesi ile direnişi ve yapılan eylemleri “yardımlaşma” boyutunda çerçevelemiştir. Ayrıca, derneğin etkinlikleri, Gezi Parkı eylemleri aktarılırken yumuşatıcı güç olarak kullanılmıştır: “Sokak Bizim’in Yayaba’sı Gezi Parkı’ndaydı” (Bknz. Resim 5.70.). Sokak Bizim Derneği “Traji Trafikten beşeri trafiğe programında Gezi Parkını konuşuyoruz! #diregezparki” (Bknz. Resim 5.68.) cümlesi ile trafik programı Gezi Parkı eylemleri aktarılırken yumuşatılmış güç olarak kullanmıştır.

Yeşilist, Gezi ile bağlantılı kendi tanıtımları/ürünlerin/ tasarımların/ içeriklerin tanıtımı: “Babylon Dergisi’nin, odağına Gezi’yi alan arşivlik sayısı çıkmış. Müthiş sayı” (Bknz. Resim 5.112.). “Bu yaz orman yangınları durmuyor, orman sakinleri çare arıyor” (orman yangınları karikatür) (Bknz. Resim 5.111.). Dernek bu paylaşımda mizahı yumuşatıcı güç çerçevesi olarak kullanmıştır. Yeşilist ayrıca, “Bu ayki Otdergi Gezi Parkı olaylarını yazmış...” (Bknz. Resim 5.107.) İma içeren kapağı ile mizahı yumuşatıcı güç olarak kullanmıştır. “Gezi Bostanı” (Bknz. Resim 5.41.) paylaşımı ile Slow Food Derneği Gezi Parkı Eylemleri’ne yönelik olarak çevre duyarlılığını yumuşatılmış güç olarak kullanmıştır. Bir başka paylaşımda ise Slow Food “Gezi Bostanı’nda fasulyelerini diken çocuklar var” (Bknz. Resim 5.39.) açıklamasıyla Gezi’ye tohum diken çocukların fotoğraflarını paylaşmıştır. Gezi’de çevreci duyarlılığa dikkat çeken Dernek bu paylaşımı ile “çocukları” Gezi Parkı ile ilgili söyleminde yumuşatıcı güç olarak kullanmıştır. Slow Food, mizah dilini kullanarak Gezi Parkı’ndaki Bostan’ın tanıtımını yapmıştır. Görselde mizah yumuşatılmış güç olarak kullanılmıştır: “Dandini dandini dastana tomalar girmiş bostana, kov bostancı tomayı yemesin lahanayı” (Bknz. Resim 5.40.). Ayrıca çevreci duyarlılığın yumuşatılmış güç olarak kullanıldığı paylaşımın açıklamasında “civarda oturanlar sabah geçerken bırakmak üzere bırakmak üzere keşke meyve, sebze, kahve ve çay atıklarını çöpe değil komposta taşısalar” (Bknz. Resim 5.41.) yer almaktadır. Yeryüzü Derneği, Gezi Parkı eylemleri ile ilişkilendirerek duyurumunu yaptığı etkinlik paylaşımlarında yumuşatılmış güç çerçevesini kullanmıştır. “Gezi Takas Şenliği” ve “Takas Şenliği’ni Taksim Gezi’de yapıyoruz” (Bknz. Resim 5.149. ve 5.150.), derken Takas Şenliğini, “taş atma tohum topu at...” ve “Taksim Gezi Parkı’nda tohum topu yapmaca” (Bknz. Resim 5.151.) söylemlerinde ise “tohum topu” etkinliğini yumuşatılmış güç çerçevesi içinde kullanmıştır.

4.7. STK'lara göre bölünmüş söylem çerçeveleri ve stratejileri

Çalışmanın bu bölümünde STK'ların Gezi Parkı eylemlerini çerçevelemede kullanmış oldukları söylem ve söylem stratejileri analiz edilmiştir.

4.7.1. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 5.5. Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği'nin Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Master Çer-
<i>Teşhis Söylemi Çerçevesi</i>	Direniş Çerçevesi	“çağ dışı” “Gezi sadece Gezi değil, uğruna direnilen ağaçlar sadece ağaç değil”	Değerler	“Göstericiye biber gazı sıkkan polis”	<i>Şifreli Çerçevesi</i>
	Ekoloji Çerçevesi	“Ekoloji hareketi romantizm değildir, bilesin!” “gündemdeki en yakıcı iki konu” “gündemdeki iki tatsız konu” “Bir şehrin, her şehrin hayat damarları tek tek kopartılıyor. Gözlerimizin önünde” “Türkiye ve dünyadaki doğa katliamı” “binlerce insan ağaçları ve İstanbul'un canlılarını korumaya çalışıyor” “Burada yabanıl kurallar işliyor. Baktığım, gördüğüm her sahne doğanın bir simülasyonu. Olması gereken oldu, herkes özüne döndü” “Sadece gaz bombaları değil, bu tahribat yaşam damarlarımızı, nefesimizi kesiyor”	“Realizm” “3. Köprü” “Ağaç” “Polis şiddeti” “Yardımlaşma”	“Nostaljik radyo” “İllüstrasyon ağaç” “Göstericinin yüzüne biber gazı sıkkan polis” “Elden ele yardımlaşma”	
	Temel Haklar Çerçevesi	“sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı” “Gezi Parkı için, yeşil bir Türkiye için, yenilenebilir enerji için, inanç ayrımcılığının olmadığı bir gelecek için bir araya geliyorlar”	“Karnavalesk gösteriler”	“Jonglörler”	
	Sivil Dayanışma Çerçevesi	“paylaşımın hakim olduğu bir sivil dayanışma hareketi” “çok temel, yaşamsal bir neden olduğuna da inanıyoruz.” “kalabalığın şefkat dolu ve şiddetsiz dayanışması”	“Dayanışma” “Eylemler”	“Parkta çöp toplayanlara yardım eden köpek” “Eylem yapan topluluk”	
	İyi Olan Çerçevesi	“barışçı direniş”, “iyi niyet”, “güven”, “direniş”	“Dayanışma” “Birliktelik” “Özgürlükler”	“Parkta çöp toplayanlara yardım eden köpek”	<i>Kimlik</i>

				"Eylem için toplanmış kalabalık"	
	Kötü Olan Çerçevesi	"baskı ve yasakların etkisi ve insanların bu yasaklara birikmiş tepkisi" "acımasız müdahale" "Bu çağdışı bertaraf etme eylemini yetkililer terk etmeli" "nerede şiddet görürsen oradan uzaklaş. Şiddet her ne sebeple veya gerekçeyle olursa olsun parçası olunacak bir şey değildir" "Biber gazı" "gaz bombası" "Taksim'i yine ful gazlamaya başladılar" "kaba kuvvet" "zorbalıkla, acımasızca"	"yapıdan kaynaklı baskı ve yasaklamalar" "Doğa ve onun haklarını savunan insanlar" "susturulma" "iyileşme" "korunma" "güç" "şiddet" "doğaya uygulanan şiddet"	"Göstericinin yüzüne birer gazı sıkın polis" "tazyikli suya direnen kadın" "limon" "gaz altında Taksim Meydanı" "Eylem için toplanmış kalabalık" "İllüstrasyon ağaç"	
	Biz Çerçevesi	"Gezi Parkı'nda toplanan sıradan insanların aşırı uç ve şiddet yanlısı kişiler olarak gösterilmesine karşı jonglörler, parktaki insanların çeşitliliğini, renkliliğini, dayanışmalarını göstermek adına" "doğanın hakkını savunanlar" "kentine ve doğasına sahip çıkanlar" "şuurlu kalabalık" "oradaki halk geri çekilirken bile çok onurlu" "kaçmadık, taşkınlık yapmadan uzaklaştık" "sıradan vatandaş" "akıllı, şuurlu, onurlu bir halk" "haksızlığa uğrayan ama susmayan herkes" "derdimiz yakıp yıkmak değil özgürce dimdik ayakta durmak!" "kardeş" "Toprağın, suyun, ağacın, hayvanların, doğanın haklarını geri verilmesini talep eden" "gençler" "yaşamını ekolojik yaşamla bütünleştirmiş kişiler"	"dayanışma" "doğanın korunması" "polis şiddeti" "akıllı, onurlu" "aklı başında" "geçmiş sivil dayanışma örnekleri" "özgürlükler" "yardımlaşma" "çevrenin hakkını koruma" "umut vadeden gençlik" "Gezi bostanı"	"Jonglörler" "Göstericinin yüzüne birer gazı sıkın polis" "gece eylem için toplanmış kalabalık" "TOMA'ya karşı gitar çalan adam" "Gezi Parkı'nda elden ele çöp toplayan insanlar"	

<i>Teshis Söylemi Çerçevesi</i>	Öteki Çerçevesi	“provokatörler, durumdan faydalanacak kötü niyetler, gafiller, durumu değerlendirecek kadar akli yetmeyenler” “güvensizliğin kaynağı bana huzur ortamı yaratması için var olan kolluk güçleri” “Ey kolluk güçleri! Soruyorum sıradan bir vatandaş olarak... Sen beni kimden koruyorsun? Sen kimi koruyorsun?” “kaba kuvvet dün Taksim Meydanı'na halkı almamış” “toplumun güvenliğini sağlamakla yükümlü olanlar”	“eylemleri farklı amaçlarla kullanılar” “kolluk güçleri” “polis şiddeti”	“tazyikli suya direnen kadın” “gece eylem için toplanmış kalabalık” “Göstericinin yüzüne birer gaz sıkılan polis”	<i>Kimlik Çerçevesi</i>
<i>Tedavi Söylemi Çerçevesi</i>	Yapısal Çözüm Çerçevesi	“Baya bir daralmıştık... her şey değişecek, çok şey değişiyor!” “Olması gereken oldu, herkes özüne döndü” “Ey ahali, Gezi Parkı'na kadar birbirimize bayağı hoyratça davranıyorduk. Şimdi özen ve zarafetin şifasını tadıyoruz” “Tehlikenin farklılıkların birlikteliğinde değil, bilakis tektipleşmekte olduğunu gösteriyor” “Cerahat aktı, yara tozu gerek!” “yaşananları yumuşatmak, havayı temizlemek, zedelenen ruhları arındırmak, göz ve kulak hafızalarımızdan yaşananları silmek istercesine” “Kent kültürünün tüketime yaslanması ve bunun ürettiği her türlü zihniyetin insan ve gezegenin doğasının sınırlarını zorlamasının yaşattığı dönüşüm ihtiyacı” “doğanın haklarını savunanlarla diyaloga girmelerini, katılımcı demokrasiyi yürürlüğe sokmalarını talep ediyoruz” “direniş, tüm Anadolu'yu, tüm Dünya'yı etkileyecekse, bir kere bizim kendimizi değiştirmemiz, dönüştürmemiz lazım”	“değişim” “öze dönüş” “Tektipleşme” “çözüm ve iyileşme” “Barış, diyalog, dayanışma” “dönüşüm” “diyalog”	“Gezi Parkı'nda elden ele çöp toplayan insanlar” “tazyikli suya direnen kadın” “Parkta çöp toplayanlara yardım eden köpek” “gazete kupürü”	<i>Kolektif Çerçevesi</i>
	Örgütlenme Çerçevesi	“çözümlerin hayata geçirilmesi için halkın ve sivil inisiyatiflerin kullanımına bırakılması” “Hep birlikte Buğday için şarkılar söyledikten sonra hep birlikte Gezi Parkı'na gittik” “Basın açıklaması yapmak üzere diğer örgütlerle birleşmeye çalışıyoruz”	“sivil inisiyatif” “konser, eğlence” “polis şiddeti”	“Parkta çöp toplayanlara yardım eden köpek” “konser görüntüleri” “gaz altında	

				Taksim Meydanı”	
	Birlikte Hareket Etme/ Kolektivite Çerçevesi	“bekle bizi Gezi, yalnız değil-sin!” “Gezi Parkı’na el vermek” “Taksim’de bütün gece direnen arkadaşlarımızdan nöbet devralmak için yola çıkıyoruz” “İstanbul Direniyor! 40 Bin Kişi Köprüden Taksim’e Yürüyor!” “El ele, omuz omuza”	“konser” “yardımlaşma” “direniş”	“konser afişi” “Boğaz Köp-rüsü’nden yürüten eylemci-ler”	
Motivasyonel Söylem Çerçevesi	Bilişsel İkna Çerçevesi	“Polisin gazının azaldığı haberleri var, “bizim gazımız yerinde” “Gezi Parkı’ndaki direnişin şimdiye ve geleceğe dair umutlarını pekiştirdiğini söylüyor” “kaynaklarını ne için kullanıyorsunuz?” “olanlardan halkımızı bilgilendirmekle görevli (medya)” “Ey medya! Soruyorum, ben doğru ve hızlı bilgi için buradayım da. Sen ne için oradasın? Elindeki kaynakları ne için kullanıyorsun? Sen neden beni doğru şekilde bilgilendirmiyorsun?” “buna emeği geçen her şeye ve herkese sonsuz teşekkürler. Kurtuluş savaşına, olan bütün darbeler, o darbeler neden olan halk hareketlerine, Susurluk’taki kam-yona, ışık açıp kapatma eylemlerine, Marmara Depremine, o depremdaki dayanışmaya, Karetta karettaki kaplumbağalarına, kelaynak kuşlarına, Büyük Anadolu Yürüyüşüne, haksızlığa uğrayan ama susmayan herkese...”	“güç” “umut” “medyanın ilgisizliği” “savaşlar, darbeler, depremler gibi sivil duyarlılıklar”	“gaz altında Taksim Meydanı” “gece eylem için toplanmış kalabalık”	Korku Çerçevesi
	Duygusal İkna Çerçevesi	“bu park aslında bizim yuvamızın bir parçası” “İletişim kopuk, ortam gergin. Gün içinde sizi haberdar etmeye çalışacağız” “Şu hale gelebilmemiz için neler geldi geçti” “gel sevgili Türkiye, korkma acı-mayacak! Korkma, çünkü bu hamleyi kaybedersen bundan sonrası yangın yeri”	“aidiyet, bize ait bir yer” “iletişimsizlik” “harekete geçme”	“Parkta çöp toplayanlara yardım eden köpek” “Boğaz Köp-rüsü’nden yürüten eylemci-ler” “gece eylem için toplanmış kalabalık”	

	Rasyonel İkna Çerçevesi	“Taksim Gezi Parkı bir yandan, 3. Köprü için kesilecek 650.000 ağaç öte yandan...” “Biber gazına karşı bir fular iki limon!” “Neyle beslenecek bu şehirler, hangi tarlada üretilecek gıdama? Hangi oksijeni soluyacak, hangi ağacın gölgesinde oyun oynayacak çocuklarımız?”	“kesilen ağaçlar” “polis şiddetinden korunmak için yapılacaklar”	“İllüstrasyon ağaç” “limon”	Yumuşatılmış
		“Unutma sen bir iyilik çağrısı üzerine buradasın! Sen sesi duyulmayanın sesi olmak için buradasın”	“iyilik”	“tazyikli suya direnen kadın”	

4.7.2. ÇEKÜL’ün söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.1. ÇEKÜL’ün Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Master Çer-
Tesis Söylemi Çerçevesi	Direnış Çerçevesi	“Diren Gezi! Diren Anadolu!” “Diren Gezi Parkı” “Dün gece saatlerinde Taksim Gezi Parkı’nda başlayan ve direnişle karşılaşp ara verilen yıkım çalışmaları, bugün öğle saatlerinde yeniden başladı”	“ağaç” “eylem çağrısı” “yıkımlar”	“ağaca sarılmış insan” “eylem yapılacak yerlerin listesi” “Gezi Parkı’nda toplanmış kalabalık”	Şiddet Çerçevesi
	Ekoloji Çerçevesi	“Doğu ve Batı’nın ortasında bulunan İstanbul doğanın ekolojik devrimini başlatmıştır”	“doğa için mücadele”	“ağaç-kadın illüstrasyonu”	
	Temel Haklar Çerçevesi	“betonlaştırmayı, imkânsızlaştırmayı ve kimliksizleştirmeyi”	“birlikte hareket etme”	“basın açıklaması metni”	
	Sivil Dayanışma Çerçevesi	“Ortak talepler yerine getirilene kadar dayanışmayı sürdürüyor, Gezi Parkı’nı boş bırakmıyoruz!”	“belirsizlik, tedirginlik”	“Taksim Meydanı’nın da toplanmış kalabalık”	
	İyi Olan Çerçevesi				Kimlik Çerçevesi
	Kötü Olan Çerçevesi	“polisin biber gazı ve tazyikli su ile uygulamış olduğu şiddet” “Gezi Hala Toz Duman!”	“polis şiddeti” “Tabiat Kanunu”	“Taksim Meydanı’nın da toplanmış kalabalık” “açıklama metni”	
	Biz Çerçevesi				
	Öteki Çerçevesi				
Tedavi Söylemi	Yapısal Çözümler Çerçevesi	“Bu sivil sese şimdiye dek kullaklarını tıkayan; biberli gazla, tazyikli suyla halkına şiddet uygulayan polisi kınıyor; provokatif açıklamalara bir an	“hükümetin ilgisizliği”	“Taksim Meydanı’nın da toplanmış kalabalık”	Kolekt-

Motivasyonel Söylem Çerçevesi		önce son vermesini istiyor, sorumluları istifaya davet ediyoruz!”			
	Örgütlenme Çerçevesi	“Bugün saat 19:00’da Gezi Parkı’nda yıkımlara engel olmak için herkes orada toplanacak. ÇEKÜL olarak bizde orada olacağız”	“Gezi Parkı’na sahip çıkmak”	“Gezi Parkı’nda eyleme hazırlık yapan kalabalık”	
	Birlikte Hareket Etme/ Kolektivite Çerçevesi	“Bütün ÇEKÜLlülere bulundukları kentlerdeki eylemlere katılmaya davet ediyoruz!” “Akşam saat 19:00’da meydana toplanıyoruz! Divan Otel’in önü kapatılıyor!”	“eyleme çağrı”	“eylem yapılacak yerlerin listesi”	
	Bilişsel İkna Çerçevesi	“yıkımlara engel olmak için herkes orada toplanacak” “Gezi Parkı Sahipsiz Değil”	“yıkımlara engel olmak” “sahip çıkmak”	“Gezi Parkı’nda eyleme hazırlık yapan kalabalık”	
	Duygusal İkna Çerçevesi	“İstanbul’u Koruyalım!” “Diriliş Senfonisi” “Gezi Parkı’nda şafak vakti yaşananlardan sonra az önce parkın yıkılmadan önceki sınırları belirlendi. Nöbete ve eyleme devam...”	“korumak” “ekolojik devrim” “şiddet”	“Anka Kuşu” “ağaç-kadın illüstrasyonu” “göstericilerin yakılan çadırları”	
	Rasyonel İkna Çerçevesi	“Gezi Parkı’nda yediğimiz biber gazı gözlerimizi yaşarttı, ama hala görüyor, duyuyoruz!” “zaten yüzde 4 gibi çok az olan korunan alanlar yapılaşmayla talan edilecek” “Tabiat Kanunu Pusuda Bekliyor!” “An itibarıyla Taksim Meydanı!” “Gezi Parkı için on binlerce insan ayaktayken TBMM boş durmuyor! Meclisin gündeminde çok daha büyük, kapsamlı bir doğa katliamına yol açacak kanun tasarısı var” “Taksim Projesi hakkında İstanbul 1. İdare Mahkemesi tarafından idari işlemin iptaline karar verilmiştir.” “100’den fazla Sivil Toplum Kuruluşunun karşı durduğu Tabiatı ve Biyoçeşitliliği Korumaya Kanunu Tasarısı”	“perde arkasında yapılanlardan habermiz var” “Tabiat Kanunu ile yok edilecek alanlar” “Tabiat Kanunu’nun oluşturduğu tehdit” “polis şiddeti” “Mecliste yapılması planlananlardan habermiz var” “eylemler sonuç alıyor” “STK’lar da Tabiat Kanununa karşı”	“Tabiat Kanunu açıklama metni” “biber gazına maruz kamış göstericiler” “basın açıklaması için Gezi Parkı’nda toplanmış kalabalık”	
		“Arkadaşlarımız Gezi Parkı, Meydan ve İstiklal’de çöplerini toplamaya çalışmaya devam ediyor ve onlar gibi yüzlerce...” “Gezi Kütüphanesi’ne ÇEKÜL Bilgi-Belge Merkezi’nden kitap ve dergi götürdük”	“eylemciler parkta çöpleri topluyor” “Gezi Kütüphanesi”	“Gezi Parkı’nda kurulan kütüphane”	

Korku Çerçevesi

Yumuşatılmış güç çerçevesi

4.7.3. Doğa Araştırmaları Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.2. Doğa Araştırmaları Derneği'nin Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Master Çer-
Teşhis Söylemi Çerçevesi	Direnış Çerçevesi	“Taksim Gezi Parkı Direnişimiz, bu yatırım kararlarından dolayı doğayla bir bütün yaşam süren insanları, yabancı hayvanlarını yerlerinden etmesine, çözüm arayışlarının suçlanmasına ve çözüm yollarının tıkanmasına karşı”	“doğayı tahrip eden yatırımlar”	“basın bildirisi metni”	Şiddet Çerçevesi
	Ekoloji Çerçevesi	“Ekoloji temelli bir sivil toplum hareketi” “Türkiye'nin Doğası Yalnız Değildir!”	“sivil hareket” “doğaya sahip çıkma”	“basın bildirisi metni” “siyah zemin üstünde Dünya Çevre günü”	
	Temel Haklar Çerçevesi	“birkaç ağacın korunmasına indirgenerek tartışılan Gezi Parkı'nda olanlarla ilgili olarak doğru okunması gereken mesajlardan biri de yıllardır süregelen ve hayatımızı derinden etkileyen bu tür dayatmalardır”	“baskılar, dayatmalar”	“basın bildirisi metni”	
	Sivil Dayanışma Çerçevesi				
	İyi Olan Çerçevesi				Kimlik Çerçevesi
	Kötü Olan Çerçevesi	“bu yıl 5 Haziran Dünya Çevre Günü'nü ‘kutlanacak’ bir şey olmadığı için kutlamıyoruz”	“Dünya Çevre Günü”	“basın bildirisi metni”	
	Biz Çerçevesi	“Biz ülkemizin doğasına, tüm canlıların yaşam hakkına sahip çıkan her yaştan, her düşünceden sivil toplum gönüllüleriyiz”	“doğa ve tüm canlıların hakları”	“basın bildirisi metni”	
	Öteki Çerçevesi				
Tedavi Söylemi Çerçevesi	Yapısal Çözümler Çerçevesi				Kolektifite Çerçevesi
	Örgütlenme Çerçevesi				
	Birlikte Hareket Etme/ Kolektifite Çerçevesi	“Lütfen desteklerinizi esirgemeyin, en azından bir kez uğrayıp desteğinizi bildirin” Ülkemizin doğasına ardı ardına ve acımasızca indirilen darbelerle karşı tek yürek olduk	“doğanın kurtulması için destek” “doğa için birlikte hareket”	“siyah zemin üstünde Dünya Çevre günü” “basın bildirisi metni”	
Modi-	Bilişsel İkna Çerçevesi				Kork

	Duygusal İkna Çerçevesi	“lütfen desteğinizi esirgemenin” “Dünya 5 Haziran’da Çevre Gününü Kutluyor, Keşke Biz de...” “hiç olmadığı kadar başımız dik ve umutluyuz” “Duyarlı herkes, ağaçları korumak için kendiliğinden Taksim Gezi Parkı’nda toplandı, ağaçların başında çadırları yakılmasına, biber gazı ve tazyikli suya maruz kalmasına rağmen gece gündüz nöbet tuttu. Gelemeyenler sosyal medya aracılığı ile mesajlarımızı, yaşananları dünyaya yaydı.”	“özlem” “gelecekten umutlu olma” “duyarlılık”	“basın bildirisi metni”	
	Rasyonel İkna Çerçevesi	“İstanbul’un geriye kalan son ormanlarını yok edecek, su havzasını kirliletecek” “Yaşamın esas kaynağı doğamızı yok eden ve kalkınma mitiyle doğa ve insanın haklarını hiçe sayan politikalar yüzünden bir çığ gibi büyüdü” “Taksim Gezi Parkı Direnişimiz, sadece ağaçların korunması için değil suyumuzu esaret altına alan HES’ler, güneşimiz ve rüzgârımız varken dünyanın vazgeçtiği nükleer santrallerin inşasındaki ısrar, İstanbul’un geriye kalan son ormanlarını yok edecek, su havzasını kirliletecek 3. Köprü, ülkemizin en verimli tarım toprakları Trakya’yı ne hale getireceğini düşünmek bile istemediğimiz Kanal İstanbul Projesi, maden ve taşocaklarından sonra ormanlarda petrol aranmasına izin verilmesi, Tabiat Kanunu ile tüm korunan alanları savunmasız bırakacak ‘yasal’ düzenlemeler, özetle ve maalesef saymakla bitmeyecek çoklukta insanın yarattığı ‘doğal olmayan’ felaketlere karşı”	“Kanunun kabul edilmesi halinde olası durum” “doğayı hiçe sayan politikalar” “HES’ler, 3. Köprü gibi çevreye zarar verecek diğer projeler”	“basın bildirisi metni”	

4.7.4. Doğa Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.3. Doğa Derneği'nin Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Mas ter Çer-
Teşhis Söylemi Çerçevesi	Direnış Çerçevesi				Şiddet Çerçevesi
	Ekoloji Çerçevesi	“Doğa; toprağı suya, ağaçları göğe ve insanları birbirine bağlayan dayanışma ağı” “Her şey Gezi Parkında birkaç ağaçla, o ağaçların tüm Anadolu’ya uzanan kökleriyle başladı.” “doğayı sadece fiyat biçilebilecek bir meta olarak algılayan aklın, topluma ve insana ilişkin tavrı” “Gezi eylemleri, kaybedilen ekolojik haktan doğmuş, doğayı odağına alan geniş çaplı bir halk hareketi olması açısından öncü ve önemlidir.” “Yıllardır doğaya uygulanan şiddet içerikli ve “yap-tım oldu”cu anlayış, şimdi Gezi Parkı’nda önce ağaçlara, ardından insanlara ve diğer canlılara karşı vücut buluyor. Bunu üzülerken gözlüyoruz.” “Bir elimiz doğayla savaşırken, öteki insanla barışamaz. Bir elimiz insanla savaşırken, öteki doğayı yasa-tamaz”	“doğa için dayanışma” “ekolojik direniş” “doğayı tahrip edecek kanunun engellenmesi” “ekolojik hak arayışı” “geçmişten bugüne doğaya yapılanların sonucu” “doğayla uyum”	“açıklama metni” “ortak basın bildiri metni”	
	Temel Haklar Çerçevesi	“insanların demokratik hakları”	“engel olan polis”	“açıklama metni”	
	Sivil Dayanışma Çerçevesi				
	İyi Olan Çerçevesi	“barışçıl ortam” “dayanışma ağı”	“çözüm için” “doğa”	“ortak basın bildiri” “açıklama”	Kimlik Çerçevesi
	Kötü Olan Çerçevesi	“polis şiddeti” “ölümcül şiddet” “Bu olumsuz gidişat karşısında gelişen demokratik tepkiler ise inanılmaz boyutlarda şiddet ile karşılaşılıyor.”			
	Biz Çerçevesi	“Biz aşağıda imzası bulunan kuruluşlar, doğanın haklarını savunun ve insanın doğa üzerindeki haki-miyeti yerine "doğa ile uyumu" için hizmet edenler olarak, öncelikle Türkiye’de doğaya ve insana karşı uygulanan şiddetin, ivedilikle son bulmasını arzu ediyoruz” “Bu direniş canlarını ortaya koyarak, hiçbir tektip-leştirmeyi kabul etmeden, masumca ve barışçıl bir şekilde çoğaltan insanlarla gurur duyuyoruz. Gezi Direniş’i’ni var eden tüm gençlerin önünde saygıyla eğiliyoruz”	“doğa için mücadele edenler” “gençler”	“ortak basın bildiri metni” “açıklama metni”	
	Öteki Çerçevesi				
Tedavi Söylemi Çerçevesi		“doğanın, toplumun ve bireyin özgürleşmesi, birbirine sınıksı bağlı” “Gezi’nin gençleri sadece Taksim’in çevresindeki barikatları yıkmakla kalmadı, yaşamlarımızın önündeki çok daha büyük barajları ortadan kaldırdı. Bu direniş, Anadolu’nun dört bir yanındaki canlılara,	“bireyin ve toplumun özgürleşmesi birbirine bağlı”	“açıklama metni” “ortak basın bildiri metni”	Kolektif Çerçevesi

	Yapısal Çözümler Çerçevesi	derelere, ormanlara, göllere, ağaçlara şifa oldu. Gelecek zaman, bunu çok daha somut olarak gösterecek” “tüm insanların, kendi yaşam alanlarını etkileyecek kararlarda katılımcı olmalarının sağlanması” “Öncelikle bu şiddet ortamı dindirilmeli ve barışçıl bir ortam sağlanmalıdır. İnsanların, doğal yaşam alanları ve ekolojik yaşam haklarını savunan yasalar ve bu yasaların uygulanmasını sağlayacak mevzuat ortaya konmalıdır.”	“gelecek için umut” “katılımcı demokrasi” “çözüm için yasalar”		
	Örgütlenme Çerçevesi				
	Birlikte Hareket Etme/ Kolektive Çerçevesi	“Tüm farklılıklarıyla ve bir arada”	“farklılıkların birlikteliği”	“açıklama metni”	
Motivasyonel Söylem Çerçevesi	Bilişsel İkna Çerçevesi	“Direnişin öncü sarsıntıları, daha küçük gruplar ve etkisizleştirilen eylemlerde yaşanmıştı”	“eylemlerin geçmiş bağlantıları”	“ortak bildiri metni”	Korku Çerçevesi
	Duygusal İkna Çerçevesi	“Çok sayıda yaralı var. Çocukların kayboldukları haberleri geliyor.”	“yaralıları ve kaybolan çocukları”	“açıklama metni”	
	Rasyonel İkna Çerçevesi	“Oysa hepimiz biliyoruz ki ağaçlar, ormanlar, nehirler, göller, kıyılar, iklimler, toprak ve üzerindeki canlılar bir bütündür ve onlara yönelen tehdit bir bumerang gibi insana döner.”	“doğaya yapılan tahribatların sonunda tekrar insana döner”	“ortak başının bildirisini metni”	
					Yumuşatılmış Güç Çerçevesi

4.7.5. Slow Food Türkiye Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.4. Slow Food Türkiye Derneği'nin Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Master
Teshis Söylemi Çerçevesi	Direnış Çerçevesi				Şiddet Çerçevesi
	Ekoloji Çerçevesi				
	Temel Haklar Çerçevesi				
	Sivil Dayanışma Çerçevesi				
	İyi Olan Çerçevesi				Kıymık Çerçevesi
	Kötü Olan Çerçevesi				
	Biz Çerçevesi				
	Öteki Çerçevesi				
Tedavi Söylemi Çerçevesi	Yapısal Çözümler Çerçevesi				Kolektifite Çerçevesi
	Örgütlenme Çerçevesi				
	Birlikte Hareket Etme/ Kolektivite Çerçevesi				
Motivasyonel Söylem Çerçevesi	Bilişsel İkna Çerçevesi				Korku Çerçevesi
	Duygusal İkna Çerçevesi				
	Rasyonel İkna Çerçevesi				
		“Gezi Bostanı” “Gezi Bostanı’nda fasulyelerini diken çocuklar var” “Dandini dandini dastana tomalar girmiş bostana, kov bostancı tomayı yemesin lahanayı” “civarda oturanlar sabah geçerken bırakmak üzere bırakmak üzere keşke meyve, sebze, kahve ve çay atıklarını çöpe değil kompostta taşısalar”	“çocuklar” “fıdan ve tohum ekme” “Polis şiddeti” “çevreci duyarlılık”	“Park’ta tohum eken çocuklar” “Park’ta oluşturulan bostanlar”	Yumuşatılmış güç çerçevesi

4.7.6. Sinek Sekiz Yayınevi'nin söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.5. Sinek Sekiz Yayınevi'nin Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Master Çerçeve
<i>Teşhis Söylemi Çerçevesi</i>	Direnış Çerçevesi	“Diren Gezi Parkı” “Her Yer Taksim Her Yer Direniş” “Occupy Taksim” “O ağaclar, belki de beklediğimizi ötesinde bir isyanın sembolü şimdi”	“direnış” “iyilik” “gezi parkı eylemcileri ihtiyaç listesi” “agaclar”	“Dal tutan yumruk” “yayınevi yazarı” “gaz maskeli penguen” “ihtiyaç listesi” “Yayınevi adına açıklama yapan Carlo Petrine'nin açıklama metni”	<i>Şiddet Çerçevesi</i>
	Ekoloji Çerçevesi				
	Temel Haklar Çerçevesi	“28 Mayıs'tan itibaren parkı ve sivil hakları için elinden geleni yapmaya çalışan bir vatandaş olarak”	“sivil haklar”	“metin”	
	Sivil Dayanışma Çerçevesi				
	İyi Olan Çerçevesi	“iyilerin yanında”	“iyiler”	“yayınevi yazarı”	<i>Kimlik Çerçevesi</i>
	Kötü Olan Çerçevesi				
	Biz Çerçevesi				
	Öteki Çerçevesi	“Polisler kasklar, tazyikli sular ve göz yaşartıcı gazlarla silahlanmış, İstanbul'un çeşitli mahallelerinden buraya gelmiş olan binlerce genç ise yalnızca toz maskeleri ve inşaat baretleriyle korunuyor” “gazları, copları, silahları değil de yaşamın bizi kendisine böyle bir düşmanlık halinde olmaları çok dokundu. Çok karardık”	“polis şiddeti” “yaşama kastetme”	“Yayınevi adına açıklama yapan Carlo Petrine'nin açıklama metni” “İrem Çağır'ın Gezi Parkı ile ilgili açıklama metni”	
<i>Tedavi Söylemi Çerçevesi</i>	Yapısal Çözümler Çerçevesi				<i>Kolektif Çerçevesi</i>
	Örgütlenme Çerçevesi				
	Birlikte Hareket Etme/ Kolektif Çerçevesi	“Ey ahali dün sabah 10'dan bugün sabaha karşı 4'e kadar Gezi Parkı'ndaydık”	“Park'ta bulunma”	“Gezi Parkı'nda Yayınevi”	

<i>Motivasyonel Söylem Çerçevesi</i>	Bilişsel İkna Çerçevesi	“bir çapulcunun güncesi” “Gezi’deki ağaçlar bizi birleştirdi, iyileştirdi, özgürleştirdi, eğitti. Ne kadar güzel, ne kadar cesur ve ne kadar çok olduğumuzu gördük, görmediğimizi duyar, bilmediğimizi bilir olduk” “Ofisi süresiz kapatıyor ve bütün okurlarımızı desteğe davet ediyoruz”	“Çapulcu” “bilinçlenme” “herkes Gezi Parkı’nda”	“gaz maskeli penguen” “Yeşil alan” “açıklama metni”	<i>Korku Çerçevesi</i>
	Duygusal İkna Çerçevesi	“İyiyiz, yaralanma yok, merak etmeyin” “bir parktaki ağaçlar gibi basit ama önemli şeylere değer veren yeni bir Türkiye’yi görmek” “Taksim Meydanı’nın göstericiler tarafından “kurtarıldığını” görmek, devamında Gezi Parkı’nın içindeki ağaçların arasından göze çarpan çadır ve tentelerin görüntüsü insanda farklı bir etki yaratıyor” “en azından bunu yapabileceğiniz için gelin” “Bu ülkedeki tüm canlıların hayatı, nefesi, besini, emeği üzerinden çıkar sağlamak isteyen bir adamın oyununu bozmak için. Gelin” “yaşam hakkını savunabilecek kadar insan olan herkes haydi direnişe” “Bu ortamda durmanın anlam kazandığı yegâne yer Taksim Gezi Parkı’dır” “polis insanların canına kastetti, darmadağın olduk. Sonraki gün miting düzenlediler. Tüm ara sokaklara daldı polis ve dahi eli sopalılar”	“yaralılar” “çevreci duyarlılık” “kurtarılmış bölge olarak Gezi Parkı” “sizin için önemsiz ama Gezi Parkı için önemli bir adım” “Hükümet’in oyunlarını engellemek” “yaşam hakkını savunan insan olan” “anamlı ortam” “eylemcilere şiddet uygulayanlar”	“Gezi Parkı’nda Yayınevi” “Yayınevi adına açıklama yapan Carlo Petrini’nin açıklama metni” “açıklama metni” “başından yaralanmış basın mensubu”	

<i>Motivasyonel Söylem Çerçevesi</i>	Rasyonel İkna Çerçevesi	“Gezi Parkı’ndan bildiriyoruz an be an: Twitter hesabımızdan” “Çadırlarımızın olduğu alan pankartların yapıldığı, boyaların stoklandığı merkezdi. Hepsi gitti. Ama zerre kadar umurumuzda değil. İnandırılmaz bir direnişe tanıklık ettik, parçası olduk” “Gaz maskesi gönderiyor uzaktan arkadaşlar, burada kartonumuz, boyamız, spreymiz var. Gelirseniz yeniden pankartları yapar, birlikte karşıya geçeriz”	“yaşananları takip ediyoruz” “polis şiddetine rağmen direnişe devam ediyoruz” “birlikte direniş”	“açıklama metni” “Gezi Parkı’nda Yayınevi”	<i>Korku Çerçevesi</i>
		“Yaşamı çoğaltmak için varız. Sinek Sekiz Yayınevi olarak yayın listemizdeki tüm kitaplarla Gezi Kütüphanesi’ne desteğiz” “Gezi Kütüphanesi ne yarın Kadıköy’den Sinek Sekiz kitaplarından getireceğiz, bir sürü. Taşımak için size ihtiyacımız var. Herkes 10ar tane alsın tamam oluruz. Kim yardım edebilir?” “Gezi Parkı’nda herkese açık defter atölyesi düzenliyoruz” “Defter atölyemiz bugün Gezi Parkı Bostanı yakınında” “Dil de canlıdır, candır: ÇA-PULING LEHÇELERİ” “Gezi Parkı İhtiyaç listesi”	“kitap” “Gezi Kütüphanesi” “defter atölyesi” “defter yapımı” “çapulcu” “Gezi Parkı’nda la-zım olanlar”	“açıklama metni” “defterler” “gaz maskeli penguen” “açıklama metni” “ihtiyaç listesi”	<i>Yumuşatılmış güç çerçevesi</i>

4.7.7. Sokak Bizim Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.6. Sokak Bizim Derneği'nin Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Mas- ter
Teşhis Söylemi Çerçevesi	Direnış Çerçevesi	"Sokak Bizim Derneği de Gezi Parkı'nda. Diren Gezi Parkı"	"biz de Gezi Parkı'ndayız"	"derneğin Gezi Parkı'nda gerçekleştirdiği "yaya-basa" etkinliği"	Şiddet Çerçevesi
	Ekoloji Çerçevesi	"Dünyanın dört bir tara- fından iklim aktivistleri ile başka bir dünya mümkün"	"küresel ekoloji"	"Gezi Parkı'nda '3. Köprüden önce son çıkış, toplu taşıma ve bisiklet' pan- kartı açmış gösteri- ciler"	
	Temel Haklar Çer- çevesi				
	Sivil Dayanışma Çerçevesi	"Kimse parkına ve yaşa- mına sahip çıkarları ay- rıştırmaktan medet um- masın. Biz bir arada dur- maya ve haklı, meşru ta- leplerimizi dayanışma ile örmeye devam edece- ğiz" "yurttaşlarımızın ortak dileği haline gelen talep- leri"	"hep birlikte haklı direniş" "yurttaşların ortak talebi"	"11 Haziran basın açıklaması metni"	
	İyi Olan Çerçevesi	"Diyalog"	"polis ablukası"	"11 Haziran basın açıklaması metni"	Kimlik Çerçevesi
	Kötü Olan Çerçevesi	"eylemcilerin hak ara- yışlarına olan duyarsız- lığı" "Polis ablukası"nı	"polis şiddeti" "demokrasi ve diyalöğe en- gel"	"11 Haziran basın açıklaması metni"	
	Biz Çerçevesi				
	Öteki Çerçevesi	"milyonların günlerdir ülkenin dört bir yanında haykırdığı meşru ve de- mokratik taleplerin altını boşaltmaya yöneliktir. Bu gün yapılan polis çı- karması ise iktidarın ni- yetini ve halka karşı tu- tumunun en açık ifadesi- dir" "Taksim Gezi Parkı'na 14. gününde, Gezi Parkı için direnenlere yanıt yine polis panzeri ve gazla geldi!"	"polisin müdahalesi iktida- rın halka olan tutumunun ifadesi" "hak arayanlara polis şid- deti"	"11 Haziran basın açıklaması metni"	
Tedavi Söylemi	Yapısal Çözüm- ler Çerçevesi	"Taksim Gezi Parkı'nın yok edilip yerine AVM ve ticari işletmelerin açılmasına karşıyız.	"kapitalist yapı"	"Park'ta ağaçları söken iş makinesi"	Kolekti-

		Gezi Parkı rant alanı değil kentlilerin yaşam alanıdır. AVM değil yeşil alan istiyoruz. AVM değil özgürce yürüyebileceğimiz sokaklar istiyoruz. Taksim Gezi Parkı herkesindir. Güzellik Sokaktadır!”			
	Örgütlenme Çerçevesi	“121 yerel ve ulusal STK’dan oluşan Tabiat Kanunu izleme girişimi diren Gezi Parkı” “şu anda 18 gün öncesine oranla çok daha güçlü, örgütlü ve umutluyuz”	“Tabiat Kanununu izleme girişimi” “dayanışma”	“açıklama metni” “yazı”	

<i>Tedavi Söylemi Çerçevesi</i>	Birlikte Hareket Etme/ Kolektivite Çerçevesi	“Gezi Parkı “Bir” olmaya, direnişin en güzel örneklerini sergilemeye devam ediyor!” “Gezi Parkı direnişleri işte bu kadar güzel...” “Buradayız ve hiçbir yere gitmiyoruz” “Bu direnişi yayalar gösterdi, arabalar değil! Sokak Bizim Derneği’nin Yayabasa’sı tüm direnişçilerle birlikte Gezi Parkı’ndaydı! #direngeziparkı”	“birlik olmak” “uyum” “hep birlikte direnmek” “Dernek etkinliği”	“Gezi Parkı’nda toplamış, çimlerde oturan kalabalık” “11 Haziran basın açıklaması metni” “derneğin Gezi Parkı’nda gerçekleştirdiği “yayabasa” etkinliği”	<i>Kolektivite Çerçevesi</i>
<i>Motivasyonel Söylem Çerçevesi</i>	Bilişsel İkna Çerçevesi				<i>Korku Çerçevesi</i>
	Duygusal İkna Çerçevesi	“onlarca yaralı” “On binler tek yürek oldu, bu tarih, bu fotoğraf unutulmayacak!”	“halkı endişeye sevk eden polis” “unutulmayacak olay”	“11 Haziran basın açıklaması metni” “köprüden yürüyen eylemciler”	
	Rasyonel İkna Çerçevesi	“Taksim Gezi Parkı Bizimdir. Taksim Gezi Parkı Ağaçlarının Yok Edilmesini Durdurun” “Taksim Gezi Parkı tüm İstanbul için önemli bir kamusal alandır. Tüm kentlilerin kullandığı bu park aynı zamanda kent merkezinde kalan yeşil alanlar açısından son örneklerdendir” “Gezi Parkı’ndaki ağaçların yıkılması hem kent merkezinde yeşil alan payını azaltacak hem de eşit, herkesin ulaşabildiği ve filtersiz kamusal alanları tüketim odaklı,	“ağaçların yok edilmesi” “Gezi Parkı şehir merkezinde kalan son yeşil alanlardan” “herkesin kullanımındaki kamusal alanların yok edilmesi” “direnişler sonuç veriyor”	“Park’ta ağaçları söken iş makinesi” “Taksim’de yapılması planlanan topçu kışlasının maketi”	

		ekonomik ilişkilerle sınırlanmış ve filtrelenmiş mekanlara dönüştürecekler.” “Taksim Yayalaştırma Projesi mahkeme kararı ile iptal edildi”			
		“Traji Trafikten beşeri trafiğe programında Gezi Parkını konuşuyoruz! #diregezparki” “Sokak Bizim’in Yayaba’sı Gezi Parkı’ndaydı”	“program tanıtımı” “Gezi Parkı’ndaki etkinlikler”	“yazılı metin” “Derneğin etkinliğinin Gezi Parkı’nda çekilmiş videosu”	Yunusatılmış güç çerçevesi

4.7.8. Yeşilist Derneği’nin söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.7. Yeşilist Derneği’nin Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Mas-ter
Tehsis Söylemi Çerçevesi	Direnış Çerçevesi				Şiddet Çerçevesi
	Ekoloji Çerçevesi				
	Temel Haklar Çerçevesi	“bu olay ne dini, ne siyasi sadece temel hak ve özgürlükler mücadelesi” “Gezi eylemlerinin temel meselesi ağaçlardır. Ama eylemin büyüyüp yayılmasındaki sivil ve duygusal alt yapının tercümesi şudur: ‘eeah yetti beca’”	“temel hak ve özgürlük mücadelesi” “hükümet dayatmalarına tepki”	“üç büyük takım taraftarının birlikte yer aldığı fotoğraf”	
	Sivil Dayanışma Çerçevesi				
	İyi Olan Çerçevesi				Kimlik Çerçevesi
	Kötü Olan Çerçevesi	“Gezi Parkı’nı saatlerdir ses ve gaz bombası yağmuruna tutan polis” “Türkiye’de ağacı sevmenin bedeli”	“polis” “ağaç sevenlere uygulanan polis şiddeti”	“dağ görseli” “biber gazından etkilenmiş eylemciler”	
	Biz Çerçevesi				

<i>Teşhis Söylemi Çerçevesi</i>	Öteki Çerçevesi	“onlar da emir kulu diyenlere selam olsun” “Bir zamanlar Türk polisi” “AKP Milletvekili Şirin Ünal’ın gazla imtihanı” “Gezi Parkı Projesinde yer almayacaklarını açıkladılar” “Ağaç gölgesi herkese lazımdır, polise bile...”	“tazyikli su ile müdahale” “şu anda ve geçmişte polisin karşılaştırması” “eylemcilerin Twitter’da milletvekiline sözleri ile alt etmeleri” “Gezi Parkı’ndaki eylemleri desteklemeyen markalar” “duyarsız olsa da ağaç herkese lazım”	“metroda biber gazından etkilenenler” “polislin eylemcilere tazyikli su ile müdahalesinin yer aldığı video” “eski gazete kupürü” “eylemcilerin Twitter’da milletvekili ile yazışması” “açıklama metni” “Park’ta ağaç gölgesinde oturan polisler”	<i>Kimlik Çerçevesi</i>
<i>Tedavi Söylemi</i>	Yapısal Çözümler Çerçevesi				<i>Kollektifite Çerçevesi</i>
	Örgütlenme Çerçevesi	“Yeşilist kendini, çevresini ve doğayı önemseyenlerin rehberi”	“çevresini ve doğayı önemseyenler”	“karanlıkta protesto yapan eylemciler”	
	Birlikte Hareket Etme/ Kolektivite Çerçevesi	“Din, dil, ırk, yaş gözetmeksizin tüm Türkiye...” “Komünden Gezi’ye” “bu gaz bi harika dostum”	“birleştiricilik” “Gezi Komünü” “biber gazı ile dalga geçen gençler”	“açıklama metni” “etkinlik rehberi kapak fotoğrafı” “Gezi Parkı’nı protesto etmek için toplanmış kalabalık”	
<i>Motivasyonel Söylem Çerçevesi</i>	Bilişsel İkna Çerçevesi	“kontROLSÜZ güç saldırmaya tam gaz devam ediyor” “imdat! Parktayız ve burayı penguenler bastı” “eninde sonunda diktatörler ağaçlara boyun eğecek” “internetinizin şifresini kaldırın” “Kadıköy esnafı AVM’ye direndi, kazanma yoluna girdi. Sıra Beyoğlu’nda #direngeziparkı”	“biber gazı ile müdahale” “penguenler” “diktatörlük” “eylemcilerini iletişimine yardımcı olmak” “Gezi’de direniş sonuç verdi diğer direnişler de aynı başarıyı elde edebilir”	“polislin biber gazı ortasında kamış kalabalık” “penguen kostümlü göstericiler” “Yeşilist’in Gezi Parkı ile ilgili açıklaması” “duyuru metni” “Kadıköy’de asılı bir afiş”	<i>Korku Çerçevesi</i>
	Duygusal İkna Çerçevesi	“Hey gidi Taksim Meydanı... Nereden, Nereye” “Burası bizim değil, bizi öldürmek isteyenlerin ülkesi”	“geçmişe özlem” “basına şiddet uygulanması” “polis şiddet”	“Taksim Gezi Parkı’nın eski ve yeni hali” “eylemcilere silah uzatan polis” “polis şiddeti ile ölen Ali İsmail”	

		“Hala susacak mısınız?” “Ali İsmail’in ailesine kim hesap verecek?” “Taksim’e metro ulaşımı durdu. Karayolları da bir bir kapatılıyor. Neden, kimden korkuyorsunuz” “bu manzaranın faturası kime kesilecek?” “Gezi Parkı’na yardım yollayabilirsiniz”	“polisin şiddeti hayatını kaybedenler var” “şiddet” “polis şiddeti” “Park’taki göstericilere yardım gönderme”	“tazyikli su ile poster açan göstericiye müdahale eden polis” “biber gazından zarar görmüş sıradan vatandaşlar” “duyuru metni”	
	Rasyonel İkna Çerçevesi	“Taksim’de bir sıkıntı yok basın açıklaması üzerine Taksim’den canlı canlı bir resim” “Taksim Gezi Parkı’nda yaşanan polis şiddetini kınamak amacıyla... basın açıklaması yapacak” “Bugün Taksim’e maske ve gözlüksüz çıkmayın” “ev yapımı gaz maskesi” “karbonatlı su” “televizyon yalan söylüyor” “Unutulmayacağı” “Doymadılar, saat dörde geliyor gaz bombaları atılmaya devam ediyor. Unutmayacağız!” “Saat 19:00’de eylem var” “Haber kanalları ne derse desin, biz biliyoruz. Taksim’de polis halka saldırıyor”	“basın gerçekleri açıklamıyor” “polis şiddetini kınıyoruz” “şiddetten korunmak için önlem” “gaz maskesi yapımı” “basın gerçekleri açıklamıyor” “Eylemcilere yardım etmeyen Starbucks’a tepki” “hala devam eden gaz bombası ile müdahale” “eyleme çağrı” “kanallar doğruyu göstermiyor”	“biber gazı altında Taksim sokakları” “açıklama metni” “biber gazının etkisinden koruyan karışım” “adım adım gaz maskesi yapma” “yaralanmış göstericiler” “Taksim’deki Starbucks” “dağ görseli” “eylem yeri ve saatleri”	
		“Babylon Dergisi’nin, odağına Gezi’yi alan arşivlik sayısı çıkmış. Müthiş sayı” “Bu yaz orman yangınları durmuyor, orman sakinleri çare arıyor” “Bu ayki Otdergi Gezi Parkı olaylarını yazmış”	“Babylon Dergisi Gezi Parkı’nı ele almış” “orman yangınlarına çare” “mizah”	“Babylon Dergisi” “karikatür” “Ot Dergisi kapağı”	Yumuşatılmış güc çerçesi

4.7.9. Greenpeace Akdeniz-Türkiye Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.8. Greenpeace Akdeniz-Türkiye Derneği'nin Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Master Çerçeve
<i>Teshis Söylemi Çerçevesi</i>	Direnış Çerçevesi				<i>Şiddet Çerçevesi</i>
	Ekoloji Çerçevesi	"Geleceğimizde şiddet değil, ormanlar olsun. Gelişmeleri izlemek için..."	"gelecek için ormanlar"	"polislerin gölgesinde kitap okuyan gençler"	
	Temel Haklar Çerçevesi	"Eğer Gezi Parkı'nda başlayan dayanışma yoktan var oldu sanırsanız, yanılırsınız"	"geçmişten gelen bir dayanışma"	"termik santraller için eylem yapan göstericiler"	
	Sivil Dayanışma Çerçevesi	"Gezi, tüm bu yerel halkların sesinin duyulur kılındığı yerdir" "İsteğimiz aynı: barışçıl protesto hakkı. İşte, dünyayı saran Gezi dayanışması"	"termik santralleri protesto" "protesto hakkı"	"termik santraller için eylem yapan göstericiler" "dünyadan Gezi Parkı'na destek"	
	İyi Olan Çerçevesi				<i>Kimlik Çerçevesi</i>
	Kötü Olan Çerçevesi				
	Biz Çerçevesi				
	Öteki Çerçevesi				
<i>Tedavi Söylemi Çerçevesi</i>	Yapısal Çözümler Çerçevesi				<i>Kolektivitte Çerçevesi</i>
	Örgütlenme Çerçevesi				
	Birlikte Hareket Etme/ Kolektivitte Çerçevesi				
<i>Motivasyonel Söylem Çerçevesi</i>	Bilişsel İkna Çerçevesi	"Onlar gaz bombasıyla çok uzun zaman önce tanıştılar"	"gaz bombası, polis şiddeti"	"termik santraller için eylem yapan göstericiler"	<i>Korku Çerçevesi</i>
	Duygusal İkna Çerçevesi				
	Rasyonel İkna Çerçevesi	"Gezi Parkı, koca bir dünya" 'Çevreciliği iyi bilirim' dedi"	"dünya Gezi Parkı'nı destekliyor" "Başbakan'ın çevrecilerle diyalogu"	"dünyadan Gezi Parkı'na destek" "Başbakanın sözünü değerlendiren eylemciler"	
		"Başım köpük köpük bulut, içim dışım deniz, ben bir çınar ağacıyım Gezi Parkı'nda, budak budak, şerham şerham ihtiyar bir çınar! Hemen Şimdi Gezi Parkı'na!"	"ağaç, yeşil"	"çınar ağacı"	<i>Yumuşatılmış</i>

4.7.10. WWF -Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı) söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.9. WWF -Türkiye (Doğal Hayatı Koruma Vakfı) Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Master Çerçeve
Teşhis Söylemi Çerçevesi	Direnış Çerçevesi				Şiddet Çerçevesi
	Ekoloji Çerçevesi	“İstanbul’un doğal mirasına sahip çıkmak için” “AVM’ye değıl doğa parkına ihtiyacımız var. Gezi Parkı’na yönelik saldırıları hemen şimdi durduralım” “Gezi Parkı’nda ağaçların korunması amacıyla başlayan eylemlerin toplumsal bir harekete dönüşmesi Türkiye’deki insanların doğa konusuna duyarlılığını da gösterdi.”	“ekolojik duyarlılık” “kapitalizmin doğa üzerindeki yıkıcılığı” “duyarlılık”	“ağaç” “kirlenilmiş doğa”	
	Temel Haklar Çerçevesi				
	Sivil Dayanışma Çerçevesi				
	İyi Olan Çerçevesi				Kimlik Çerçevesi
	Kötü Olan Çerçevesi				
	Biz Çerçevesi				
	Öteki Çerçevesi				
Tedavi Söylemi Çerçevesi	Yapısal Çözümler Çerçevesi	“doğayla uyumlu sürdürülebilir bir yaşamı savunuyoruz”	“doğayla uyum”	“ağaç”	Kolektifite Çerçevesi
	Örgütlenme Çerçevesi				
	Birlikte Hareket Etme/ Kolektifite Çerçevesi				
Motivasyonel Söylem Çerçevesi	Bilişsel İkna Çerçevesi				Korku Çerçevesi
	Duygusal İkna Çerçevesi				
	Rasyonel İkna Çerçevesi				
		“ben bir çınar ağacıym Gezi Parkı’nda”	“doğa”	“çınar yaprakları”	Yunusatılmış güç çerçevesi

4.7.11. TEMA Vakfı'nın söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.10. TEMA Vakfı'nın Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Master Çerçeve
Tehlis Söylemi Çerçevesi	Direnış Çerçevesi				Şiddet Çerçevesi
	Ekoloji Çerçevesi	“Üzerlerine çizilmiş işaretlerle canlarına kıymaya kimsenin hakkı yok! Gezi Parkı'ndaki ağaçların dili olsa da...” “İnadımızla ve umudumuzla Gezi Parkı'nı savunuyoruz. 4. günde; Gezi Parkı nezdinde tüm yok olan derelerimiz, köprülere, havaalanlarına kurban giden ormanlarımız ve yok edilen ekosistemlerimizi geri istiyoruz” “doğa varlıklarımız için yürüyüşe katılan tüm gönüllülerimiz”	“ağaçların kesilmesi” “doğanın savunulması” “doğa için”	“kesilmek için işaretlenmiş ağaçlar” “Taksim’de toplanmış kalabalık ikinci fotoğrafta aynı kalabalık birer gazı içinde kalmış” “TEMA Vakfı'nın düzenlemiş olduğu yürüyüşten bir kare”	
	Temel Haklar Çerçevesi	“Gezi Parkı direnişı ile bize gaz sıkınlarn da nefes alma haklarını savunuyoruz” “birçok şehirde yaşam savunucuları, yaşam haklarını savunmak ve Gezi Parkı'na destek olmak için sokaka çıkıyor”	“polisin de haklarını savunuyoruz” “yaşam hakkını savunmak”	“Gezi Parkı'nda toplanmış, ağaçların altında oturan kalabalık” “İngilizce İstanbul'u, Gezi Parkı'nı, oradaki ağaçları koruyan afiş”	
	Sivil Dayanışma Çerçevesi				
	İyi Olan Çerçevesi				Kimlik Çerçevesi
	Kötü Olan Çerçevesi				
	Biz Çerçevesi				
	Öteki Çerçevesi				
Tedavi Söylemi	Yapısal Çözümler Çerçevesi	“Taksim Gezi Parkı'ndaki standımızda imza topluyoruz”	“imza ile Tabiat Kanunu'nun kabulü engellenebilir”	“Tabiat Kanunu ile ilgili afiş”	Kolektif Çerçevesi
	Örgütlenme Çerçevesi	“Taksim Platformu bir bileşeni olarak ilk günden beri devam ettiğimiz Gezi Parkı nöbetimizi”	“Vakıf olarak biz de Gezi Parkı'nı destekliyoruz”	“Twitter'dan yapılan açıklama”	

	Birlikte Hareket Etme/ Kolektivite Çerçevesi	“sükûnete, kardeşliğe ve birliğe” “Doğa Birleştiricidir! Gezi Parkı’nda fidan dikiyoruz”	“birlik, beraberlik” “doğanın birleştiriciliği”	“Hayrettin Karaca’nın Gezi Parkı ile ilgili açık mektubu” “Gezi Parkı’na ağaç diken insanlar”	
Motivasyonel Söylem Çerçevesi	Bilişsel İkna Çerçevesi				Korku Çerçevesi
	Duyusal İkna Çerçevesi	“şu an Gezi Parkı’nda nöbeteyiz. Sizi de bekleriz” “gelin hep beraber İstanbul’umuza, Gezi Parkımıza sahip çıkalım” “Gezi Parkı’nda sökülün ağaçları yerine dikmek için herkes elbirliği ile çalıştı” “Toplantı ve çalışmalarımızı Taksim Gezi Parkı’nda nöbete yapıyoruz”	“Gezi Parkı’na davet” “Gezi Parkı’na sahip çıkmak” “yerine yenden dikile ağaçlar” “Gezi Parkı’nda nöbeteyiz”	“Genç TEMA’cılarının açıklamaları” “Açıklama metni” “Gezi Parkı’nda hep beraber ağaç diken gençler” “üzerinde ‘kaçak köprü hayır’ yazan pankart”	
	Rasyonel İkna Çerçevesi				
					Yumuşatılmış güç çerçevesi

4.7.12. ODTÜ BİYOGEN'in söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.11. ODTÜ BİYOGEN'in Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Master Çerçeve
Tehsis Söylemi Çerçevesi	Direnış Çerçevesi	"Polisin sert müdahalesi ve çabalarına rağmen halk Taksim Meydanı'nda yeniden bir araya gelmekte"	"polisin sert müdahalesine rağmen halk direnmeye devam ediyor"	"Taksim anıtının önünde toplanmış kalabalık"	Şiddet Çerçevesi
	Ekoloji Çerçevesi				
	Temel Haklar Çerçevesi	"başlangıçta Gezi Parkı için olan direniş, doğa koruma mücadelesinin sembolü haline gelmişti, şimdi bu mücadeleye hak ve özgürlük mücadelesi de ekleniyor, tepki büyüyor!" "yaşam tarzına ve haklarına hükümet saldırısı olan bir halkın mücadelesine dönüştü"	"başlangıçta çevre duyarlılığından doğan hareket, şimdi temel hakların korunmasına yönelik bir mücadeleye dönüştü" "Yaşam haklarına saldırıya karşı mücadele"	"Taksim anıtının önünde toplanmış kalabalık" "açıklama yazısı"	
	Sivil Dayanışma Çerçevesi				
	İyi Olan Çerçevesi				Kimlik Çerçevesi
	Kötü Olan Çerçevesi				
	Biz Çerçevesi				
	Öteki Çerçevesi				
Tedavi Söylemi Çerçevesi	Yapısal Çözümler Çerçevesi				Kolektifite Çerçevesi
	Örgütlenme Çerçevesi				
	Birlikte Hareket Etme/ Kolektifite Çerçevesi				
Motivasyonel Söylem Çerçevesi	Bilişsel İkna Çerçevesi				Korku Çerçevesi
	Duygusal İkna Çerçevesi				
	Rasyonel İkna Çerçevesi				

					Yunusatınış gđđ çerçevesi

4.7.13. Yeryüzü Derneği'nin söylem çerçevesi ve stratejileri

Çizelge 4.12. Yeryüzü Derneği'nin Söylem Çerçevesi ve Stratejileri Çizelgesi

	Çerçeveler	Söylem	İlişkilendirme	Görsel İmgeler	Master Çerçeve
Teşhis Söylemi Çerçevesi	Direnış Çerçevesi				Şiddet Çerçevesi
	Ekoloji Çerçevesi				
	Temel Haklar Çerçevesi				
	Sivil Dayanışma Çerçevesi				
	İyi Olan Çerçevesi				Kimlik Çerç-
	Kötü Olan Çerçevesi				
	Biz Çerçevesi				
	Öteki Çerçevesi				
Tedavi Söy- lemi Çerç- vesi	Yapısal Çözümler Çerçevesi				Kolektivite
	Örgütlenme Çerçevesi				
	Birlikte Hareket Etme/ Kolektivite Çerçevesi				
Motivasyonel Söylem Çerçevesi	Bilişsel İkna Çerçevesi				Korku Çerç-
	Duygusal İkna Çerç- vesi				
	Rasyonel İkna Çerç- vesi				
		"Gezi Takas Şenliği" "Takas Şenliği'ni Taksim Gezi'de yapıyoruz" "taş atma tohum topu at..." "Taksim Gezi Parkı'nda tohum topu yapmaca"	"duyarlılık" "tohum topu"	"Takas Şenliği afişi" "tohum topu yapan çocuklar"	Yumusatılmış

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Toplumsal hareketleri anlayabilmek, hareketin taraflarının olayı/problemi tanımlama biçimlerini, olaya yükledikleri anlamı, bulunan çözümleri ve hareketi yönlendiren motivasyonları anlamak ile mümkündür. Böylece sorunun/problemin ortaya çıkmasında kimin/neyin sorumlu olduğu, çözüm yolları ve alternatif yollar açıklanır ve insanlar değişime teşvik edilerek, toplu harekete geçme söylemleri hareketi inşa etmiş olur. Benford ve Snow (2000), kolektif hareketleri analiz etmek ve anlamak için “frame” kavramını kullanmıştır. Kolektif harekete geçirme sürecini ise üç temel çerçevede tanımlamışlardır. Bunlar (Snow ve Benford 1988): teşhis (diagnostic framing), tedavi geliştirici (prognostic framing) ve motivasyonel (motivational framing). Çalışmada bu üç temel çerçeve ve onların tanımladığı temel (master) ve alt çerçeveler belirlenmiştir. Bu çalışmada toplumsal hareket olarak Gezi Parkı eylemlerinin teşhis, tedavi geliştirici ve motivasyonel çerçeveleri belirlenirken veri olarak sosyal medyada (Facebook) üretilen ve dağıtılan söylemler kullanılmıştır.

Sosyal medya, toplumsal hareketleri için önemli bir aktördür. Dünya üzerinde otokratik rejimlerde yaşanan gelişmelerle birlikte, sosyal medyanın sivil toplumu organize edebilme ve yönlendirmedeki rolü dikkat çekmeye başlamış, sosyal medya günümüzde, geleneksel medyaya atfedilen, toplumsal alanda “egemen ilişkileri üretme, yerleştirilme ve meşrulaştırma” işlevini üstlenen yeni iletişim ortamı haline gelmiştir. Egemen söylemi hâkim olmak, aynı zamanda toplumun diğer kurumları üzerinde etkili olabilmeyi beraberinde getirmektedir. Sosyal medya bu gücü toplumun genelinin ilgisini çeken içerik ve söylemler vasıtasıyla sağlamaktadır. Sosyal medyada gücün belirleyicisi daha fazla kişi tarafından beğenilmek ve ilgi görmektir. Böylece sosyal medya söylemi, iktidar sahiplerini yeniden üreterek, bu günün seçkinleri, “sanal elitler” ortaya çıkarmıştır. Sosyal medya, eylem fikrini yayan, kitleleri organize eden, harekete geçiren, etkileşimi artıran ve koalisyonu güçlendiren yapısı bu çalışmada “sosyal medya söylemleri”nin analizde tercih edilmesinin en önemli nedeni olmuştur.

Teknoloji çağının en önemli araçlarından biri olan yeni iletişim teknolojilerinin, postmodern çağda iktidarın en önemli tahakküm araçlarından biri haline geldiğini söylemek mümkündür. Gerek gözetleme, gerekse toplumsal normların yeniden üretilmesi konusunda, iktidar tarafından önemli işlevler yüklenen sosyal medya, ideoloji, hegemonya, güç ve iktidar ilişkilerinin şekillendiği bir alandır. Günümüzde geleneksel medyanın birçok işlevi, yeni medya olarak da adlandırılan sosyal medyaya atfedilmektedir. Toplumsal yapının, iktidar ve güç mücadelelerinin ne şekilde kurulduğu, rasyonelleştirme ve meşrulaştırmanın kaynağının

neler olduğu, anlamın nasıl üretildiği gibi sorular sosyal medya yöneltilmektedir. Sosyal medyanın ne olduğunu ya da tam olarak ne olmadığını görebilmek için bu yeni iletişim medyumunda hangi tür söylemlerin ne amaçla kullanıldığına daha yakından bakmak gerekmektedir.

Dünya üzerinde ortaya çıkan pek çok şey gibi kolektif eylemler ve isyanlar da birbirine benzemeye başlamıştır. Küreselleşme, ekonominin, ticaretin, kültürün ve eşyanın yanında, bugün toplumsal hareketleri de etkilemiş, üretim süreçleri, yeni hareket biçimlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Böylece bilginin dolaşıma girdiği ve dağıtıldığı alanlar değişmiş, yeni kullanım pratikleri ve alanları ortaya çıkmıştır. Küresel ağların ortaya çıkardığı yeni iletişim formları, meydan kültürünü eylem ve söylemleri ile dönüştüren toplumsal hareketlerin kamuoyuna duyurulmasında sosyal medya araçları (özellikle Twitter, Facebook ve YouTube) ön plana çıkmıştır. Sosyal ağlar vasıtasıyla sahneye çıkan yeni kolektif eylemler, egemen söylem ve iktidar yapıları tarafından marjinalize edilen, görmezden gelinen ve dışlanan kesimleri bir arada tutan araçlar haline gelmiştir. Demokratik, katılımcı, etkileşimli bir iletişim ortamları sunan sosyal medya, bu yeni hareket biçiminin taşıyıcısı görevini üstlenmiştir.

STK'ların Gezi Parkı eylemlerine ilişkin söylemlerini üç döneme ayırarak incelemek mümkündür. Bunlar; olayların yeni başladığı ve sosyal medyada henüz birkaç paylaşımın yapıldığı, geleneksel medyada ise olayların, Park'daki ağaçların sökülmesi olarak yer aldığı dönem, göstericilerle polis arasındaki mücadelenin iyiden iyiye arttığı ve eylemlerin artık zirveye ulaştığı, geleneksel medyanın olaylara duyarsız kalmasına artan tepkiler ve sosyal medyada eylemlere katılımı sağlamaya yönelik çağrılarının yapıldığı dönem ve son olarak kamuoyunun ve siyasilerin ilgisinin olaylara tamamen yöneldiği, eylemcilerin siyasiler tarafından dikkate alındığı, dinlendiği ve artık eylemlerin sona ermeye başladığı dönemdir.

Eylemlerin başladığı tarihlerde, Gezi Parkı eylemlerinin farklı çevre olayları ile ilişkilendirilerek verildiğini, konuya ilişkin duyarlılığı gösteren etkinliklerin tanıtımının yapıldığını görmek mümkündür. Bu ilk dönemdeki paylaşımlarda çevrecilik, tematik açıdan söylemlerde vurgulanan en önemli unsur olmuştur.

Eylemlerin zirveye çıktığı tarihlerde direnişe ilişkin vurgu artmış, olayın siyasi bağlantılarına dikkat çekilmiştir. Olayların çevre duyarlılığı ve demokratik hak arayışı olarak başladığı, fakat sonrasında politikacıların tutumu ve polisin şiddet içerikli müdahalelerinin eylemlerin dozunu artırdığı ve bu nedenle olayların büyüdüğü sıkça tekrarlanan konudur. Paylaşımlarda eylemlerin siyasi bağlantıları vurgulanırken lexical açıdan omuz omuza mücadele, direniş ve gelecek gibi

unsurlar ön plana çıkarılmıştır. Böylece “direniş” vurgusunu destekleyici söylemler kullanılmıştır. Bunun yanı sıra direniş “yaşam hakkını savunmak” ile bağlantılı olarak öne çıkartılmıştır. Ayrıca polisin eylemcilere uygulamış olduğu şiddet ve eylemcilerin Gezi Parkı’nda ne için bulundukları konusu da tematik açıdan öne çıkarmıştır. Söylemlerde tematik açıdan kalabalıkların direnişi vurgulanırken, direniş ile özgürlük, polis ile şiddet özdeş olarak verilmiştir. Bir çevre olayı olarak görülen Gezi Parkı eylemleri, bu tarihten sonraki paylaşımlarda siyasetçilerin duyarsızlığı boyutunda eleştirilmiştir. Düzen eleştirisine dönüşmüştür. Ayrıca paylaşımlarda direnişin hükümetin politikalarının bir yansıması olduğu da tematik açıdan öne çıkartılmış, her fırsatta “sivilliği” vurgulanan eylemlerde hükümet, “sivil sese kulağını tıkamakla” suçlanmıştır. Yine olayların zirveye çıktığı dönemlerde yapılan paylaşımlarda bir arada olmak, ele ele omuz omuza hareket etmek ve direniş söylemleriyle vurgulanmış, Gezi Parkı “gelecek” ile ilişkilendirilmiştir.

Çalışmada geliştirilen analiz ile kolektif eylemlere ilişkin bazı boyutlar geliştirilmiş ve bu hareketlerin nasıl okunması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Günümüzde sosyal medyanın etkilerini belirlemeye yönelik pek çok nicel araştırma olmasına rağmen, sosyal medyada bir konunun çerçevelenmesi ve bu çerçevelerin sunulduğu biçimi hakkında nitel araştırmalar yetersizdir. Bu çalışma ile gelecekte medyanın etkili olduğu kolektif hareketlerin dilini anlamada ve gelecekte ortaya çıkan toplumsal hareketleri analiz etmede bir çerçeve sağlamaktadır. Ayrıca çalışma, Türkiye’de ortaya çıkan bir kolektif harekette, sosyal medyada yer alan söylemlerin çerçevelenme biçiminin analiz etmesi açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- AB Uyum Süreci ve STK'lar. (2004). *Türkiye'de sivil toplum kuruluşları sempozyumu XIV*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 35, 36.
- Acı, Yüksel, E. (2005). Küreselleşme Olgusu ve STK'lar. *Üniversite ve Toplum*, 5(1), 25-35.
- Akal, C. B. (1990). *Sivil Toplum Tanrısı*. İstanbul: Afa Yayınları, 29, 32.
- Akbıyık, N. ve Öztürk, M. (2012). Sivil toplum ve sosyal medya perspektifinde “arap baharı” ve “wall street'i işgal et” eylemleri. *Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II*, 1003-1027.
- Akdemir, S. (1997). Sivil toplum ve İslamiyet, Yeni Türkiye. *Sivil Toplum*, 3(18), 267-274.
- Akca, E. B. (2009). İdeoloji-dil-söylem ve anlam ilişkisi: Medyada anlamın toplumsal inşası., İ. Parlak. (Editör). *Medyada gerçekliğin inşası: Türk medya söylemine eleştirel bir bakış*. 1. Baskı. Konya. Çizgi Kitabevi, s. 98.
- Akçay, H. (2011). Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı bağlamında sosyal medyanın kullanımı: Gümüşhane üniversitesi üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 33, 137-162.
- Akşit, B. (2003). Türkiye ve Orta Doğu'da sivil toplum tartışmaları: sivil, “mivil” ya da “tivil” toplum. *Sivil Toplum*, 3, 33-59.
- Alan, S. (1990). Ideology and the new social movements, London: Unwin Hyman, 30.
- Alemdaroğlu, A. ve Demirtaş, N. (2004). Mynet'te erkeklik halleri. *Toplum ve Bilim*, 101, 206-225.
- Alpay, Ş. (1991). Türkiye'de devlet-sivil toplum dengesi yeniden kurulmalı., Y. Fincancı (Editör). *Sivil Toplum*. İstanbul: TÜSES Yayınları, s. 17-26.
- Althusser, L. (2006). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları: yeniden üretim üzerine*, (Çev. A. I. Ergüden ve Alp Tümertekin). İkinci Baskı. İstanbul: İthaki Yayınları. (Eserin orijinali 1970'de yayımlandı), 128.
- Anderson, B. (1995). *Hayali cemaatler*. (Çev. İ. Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1983'de yayımlandı), 6.
- Arrighi, G., Hopkins, T. K. ve Wallerstein, I. (2004). *Sistem karşıtı hareketler*. (Çev. C. Kanat, B. Somay ve S. Sökmen). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1989'de yayımlandı), 28, 78, 96, 97.

- Arslan, O. (2001). *Kurumsal ve Tarihsel Aşamalarıyla Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Bayrak Yayınları, 14, 57, 127.
- Arslan, T. N. (2004). Kâr amaçsız örgütler ve stratejik yönetim. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(2), 155-172.
- Arslanel, M. N. (2001). *Türkiye' de demokratikleşme sürecinde sivil toplumun gelişimi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 12.
- Arslan, Z. (2005). Demokrasinin demokratikleştirilmesi sivil toplum örgütlerine bağlıdır. *Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi*, 3, 9.
- Aslan, Ş. (2004). Toplumsal mücadeleler ve kent bir yerel deneyim: Ümraniye Mustafa Kemal mahallesinin kuruluşu ve yasallaşma süreci. *Sosyoloji Dergisi*, 3(9), 107-120.
- Aslan, M. ve Kaya, G. (2004). 1980 sonrası Türkiye' de siyasal katılımı sivil toplum kuruluşları. *Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 4(1), 213-223.
- Aslan, S. ve Alkış, M. (2013). Küresel sivil topluma kavramsal bir bakış. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(1), 299-310.
- Atabek, N. ve Uztuğ, F. (1998). Haberlerde çerçeveleme ve öne çıkarma. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi Kurgu*, 15, 96-105.
- Atauz, A. (1994). Çevreci hareketlerin Türkiye'yi sarsmayan on yılı. *Birikim*, 57-58, 17-22.
- Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği. (2001). *Sivil toplum işbaşında*. Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, 5.
- Azaklı, S. (1997). Devlet-sivil toplum ve Türkiye. *Yeni Türkiye*, 3, 18.
- Bakardjieva, M. (2003). Virtual togetherness: an everyday-life perspective. *Media, Culture and Society*, 25, 291-313.
- Balcı, Ş. (2007). Negatif siyasal reklamlarda ikna edici siyasal mesaj stratejisi olarak korku çekiciliği kullanımı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 73-106.
- Barker, C. and Galasinski, D. (2001). *Cultural studies and discourse analysis: a dialogue on language and identity*. (1. Edition). London: Sage, 63-66.
- Başaran, F. (2005). İnternetin ekonomi politiği., M. Binark ve B. Kılıçbay (Editör). *İnternet toplum kültür*. 1. Baskı. Ankara. Epos Yayınları, s. 32-52.

- Başaran, F. (2010). Yeni iletişim teknolojileri, alternatif iletişim olanakları. *Mülkiye*, 24, 269, 255-270.
- Başlar, G. (2013, 23-25 Ocak). *Yeni medyanın gelişimi ve dijitalleşen kapitalizm*. Akademik Bilişim Konferansları, İstanbul.
- Başoğlu, M. (1997). Demokrasi ve sivil toplum kuruluşları. *Yeni Türkiye*, 3, 18.
- Bayraktutan, G. Binark, M. Çomu, T., İslamoğlu, G. Doğu B., ve Aydemir, A. T. (2013). Web 1.0'dan web 2.0'a barış ve demokrasi partisi: 2011 genel seçimlerinde facebook kullanımından bir kesit. *İletişim ve Diplomasi*, 1, 1, 31-54.
- Beckman, B.(1998), Demokratikleşmeyi Açıklamak: Sivil Toplum Kavramı Üzerine Notlar, *Sivil Toplum Demokrasi ve İslam Dünyası*, E. Özdalga, S. Persson, (Editörler). (çev. A. Fethi). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları. ss.1-11
- Belge, M. (1998). Sivil toplum örgütleri., T. Ulaş (Editör). *Merhaba sivil toplum....* Baskı. İstanbul. Helsinki Yurttaşlar Derneği Yayını, s. 23-37.
- Belge, M. (2003). Sivil toplum nedir?, N. Yentürk ve A. Karamani (Yayına hazırlayanlar). Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No:1.
- Benford, R.D. ve Snow, A.D. (2000). Framing processes and social movements: An overview and assessment, *Annual Review of Sociology*, 26, 611-639.
- İnternet: Bennett, S. (May, 2014). Facebook, Twitter, Apple – How Much Money Do Tech Firms Make (Or Lose) Every Second?, Web: <http://www.adweek.com/socialtimes/tech-firms-revenue-profit/498217?red=at>, adresinden 20 Mart 2015'de alındı.
- İnternet: Bennett, S. (May, 2014). We're Using Twitter, Facebook Less, Instagram, Tumblr More, Says Data. Web: <http://www.adweek.com/socialtimes/social-media-usage-q2-2014/498610?red=at>, adresinden 20 Temmuz 2014'de alındı.
- Bezen B. C. (2013). Arap baharı ve sonrası: Ortadoğu'daki toplumsal hareketler bize ne anlatıyor?. *Orta Doğu Analiz*, 5(58), 65-72.
- Biber, A. (2002a). *Halkla ilişkilerde sosyal sorumluluğun oluşumu ve Türkiye 'de sivil toplum örgütlerinin rolü*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 126.
- Biber. A. (2002b). Sivil toplum örgütlerinin işlerlik kazanması açısından halkla ilişkiler (Türkiye örneği). *Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi*, 16, 155-176.
- Biber, A. (2006). *Sivil toplum örgütlerinde halkla ilişkiler*. Ankara: Nobel, 11, 15, 20-21.

- Biber, A. (2009). Türkiye’de sivil alanın darlığının tarihsel nedenleri üzerine bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11, 3, 27 – 42.
- Binark, M. (2007). Dijital oyunlar: sektör, içerik ve oyuncular. *Folklor ve Edebiyat*, Yaz, 12-23.
- Binark, M. ve Bayraktutan, Sütçü G. (2008). Türkiye’de internet kafeler: internet kafeler üzerine üretilen söylemler ve mekan-kullanıcı ilişkisi, *Amme İdaresi Dergisi*, 41(1), 113-148.
- İnternet: Binark, M. ve Löker, K. Sivil Toplum Örgütleri için Bilişim Rehberi. STGM. Web: <http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/siviltoplum-orgutleri-icin-bilim-rehberi-2>, adresinden 05 Ocak 2015’de alındı.
- İnternet: Binay, M. (Şubat, 1997). Sivil Toplum Örgütü mü, Gizli İstihbarat Teşkilatı mı?. *Büyüteç*, Web: <http://turkiye.net/mbinay/news/analiz24.htm>. Adresinden 06 Temmuz 2013’de alındı.
- Bobbio, N. (1993). *Gramsci ve sivil toplum kavramı*. J. Kean (Editör). (çev. M. Küçük). Sivil Toplum ve Devlet, Ayrıntı Yayınları (Eserin orijinali 1988’de yayımlandı.), 91-119.
- Bora, T. (1990). Yeni toplumsal hareketlere dair notlar, *Birikim*, (13), 49-53.
- Bostancı, N. (1997). Sivil toplum, devlet ve Türkiye. *Yeni Türkiye*, 3(18), 184.
- Bozkurt, A. (2013). Sosyal medyanın “Gezi”deki rolü. *Bilişim Dergisi*, 41(156), 50-63.
- Brecher, J.; Costello, T. ve Smith, B. (2002). *Aşağıdan Küreselleşme Dayanışmanın Gücü*, İstanbul: Aram Yayıncılık. 42- 43- 44.
- Breuer, A., Landman, T., Farquhar, D. (2014). Social media and protest mobilization: evidence from the Tunisian Revolution. *Democratization*, 22(4), 764-792.
- Buechler, S.M. (2004). The strange career of strain and breakdown theories of collective action, Snow, D.A.; Soule, S.A.; Kriesi, H. (Editör). *The Blackwell Companion to Social Movements*. Malden: Blackwell Publishing, s. 48-51.
- İnternet: Bullas, J. (January, 2014) 22 Social Media Facts and Statistics You Should Know in 2014, Web: <http://www.jeffbullas.com/2014/01/17/20-social-media-facts-and-statistics-you-should-know-in-2014/>, adresinden 17 Mayıs 2015’de alındı.
- Bumin, K. (1982). *Sivil Toplum ve Devlet*, İstanbul: Yazko Yayınları. 35.

- Büyükkantarcıoğlu, S. N. (2012). Söylem incelemelerinde eleştirel dilbilimsel boyut: eleştirel söylem çözümlemesi ve ötesi., Ö. Özer. (Editör). Haberi eleştirmek. Konya: Literatürk Yayınları. s. 161-197.
- Çaha, Ö. (1996). *Sivil kadın: Türkiye’de sivil toplum ve kadın*. İstanbul: Vadi Yayınevi, 199.
- Çaha, Ö. (1997). 1980 sonrası Türkiye’inde sivil toplum arayışları. *Yeni Türkiye*, 3(18), 28-64.
- Çaha, Ö. (2000). *Aşkın devletten sivil topluma*. Birinci Baskı. İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları, 9, 74, 76.
- Çaha, Ö. (2001). *Türkiye’de sivil toplumun oluşumu ve gelişimi*. V. Bıçak (Yayına Hazırlayan). Liberalizmin incelenmesi, Birinci Baskı. Ankara. Friedrich Naumann Vakfı Yayını. 45.
- Çaha, Ö. (2003). *Askın devletten sivil topluma*. Birinci Baskı. İstanbul: Gendaş A.S. Yayınları, 262-275-293.
- Çaha, Ö. (2005). Sivil toplum üstüne., L. Sunar (Editör). *Sivil toplum ve demokrasi*. Birinci Baskı. İstanbul. Kaknüs Yayınları, s. 9-22.
- Çaha, Ö. (2008). *Sivil toplum, aydınlar ve demokrasi*. Birinci Baskı. İstanbul: Plato Film Yayınevi, 140-146,148.
- Çakmak, C. (2007). Müslüman kardeşler bir sivil toplum örgütü mü?. *Akademik Orta Doğu*, 2(1), 69-98.
- Carragee, M. K., Roefs, W. (2004). The neglect of power in recent framing research. *Journal of Communication*, 54(2), 214-233.
- Castells, M. (2001). *The Internet Galaxy* (1. Edition). New York: Oxford University Press, 157.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon Çağı I.Cilt Ağ Toplumunun Yükselişi*. (çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Eserin orijinali 1996’de yayımlandı.), 25.
- Castells, M. (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum, Kültür. II.Cilt Kimliğin Gücü*. (Eserin orijinali 1996’de yayımlandı.), İstanbul: İ. Bilgi Üniversitesi Yayınları, 221-223.
- Castells, M. (2012). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age* (1. Edition). Cambridge: Polity, 228.
- Castells, M. (2013). *İsyen ve Umut Ağlar*. (çev. E. Kılıç). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Eserin orijinali 2012’de yayımlandı), 228.

- Cengiz, G. (1992). *Türkiye’de kültürel kimlik krizi*. Ankara: V Yayınevi, 11.
- Cevizci, A. (1997). *Felsefe Sözlüğü* (2. Baskı). Ankara: Ekin Yayınları, 617.
- Ciğerdelen, T. (2005, 15-16 Ekim). *Sivil toplum kuruluşlarının yönetsel başarısında halkla ilişkiler medya etkileşiminin rolü*. II. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Çanakkale.
- Cohen, J. (1999). Strateji ya da kimlik: yeni teorik paradigmlar ve sosyal hareketler, K. Çayır (Editör). *Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar* (1. Baskı). İstanbul. Kaknüs Yayınları, s.109-127.
- Coşkun, M. K. (2006). Süreklilik ve kopuş teorileri bağlamında Türkiye’de toplumsal hareketler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61-1, 67-102.
- Crossley, N. (2002). *Making Sense of Social Movements* (1. Edition). Philadelphia: Open University Press, 10-11, 34, 151.
- Çayır, K. (1999). Toplumsal sahnenin yeni aktörleri: yeni sosyal hareketler., K. Çayır. (Editör). *Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar*. 1. Baskı. İstanbul. Kaknüs Yayınları, s.13-33.
- Çebi, M. S. (2003). Kitle iletişimi araçlarının gerçekliğin yansıtılması ya da kurulması süreçlerindeki rolü. *Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi*, 1(17), 111-142.
- Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 27, 99-117.
- Çetinkaya, Y. D. (2014). Tarih ve kuram arasında toplumsal hareketler., Y. D. Çetinkaya (Editör). *Toplumsal hareketler tarih, kuram ve deneyim*. İkinci Baskı. İstanbul. İletişim Yayınları, s. 25-71.
- Çımrın Kökalan, F. (2009). *Küreselleşme sürecinde sosyal bir hareket olarak karşı küreselleşme hareketleri Türkiye Sosyal Forumu örneği*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, İzmir, 14, 17,18, 47, 49-51,
- Çımrın Kökalan, F. (2010a). Yeni toplumsal hareketler ve kentsel yaşam. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 2, 45-58.
- Çımrın Kökalan, F. (2010b). Sistem karşıtı hareketler ve toplumsal muhalefet., İ. Serin (Editör). *Birinci uluslararası felsefe kongresi, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik*, 1. Baskı. Bursa. Asa Kitapevi Yayınları, s. 926-936.
- Çoban, B. (2009a).Yeni toplumsal hareketler, sınıf mücadelesi ve ütopya., B. Çoban (Editör). *Küreselleşme, direniş, ütopya yeni toplumsal hareketler küreselleşme çağında toplumsal muhalefet*. 1. Baskı. İstanbul. Kalkedon Yayınları, s.9-41.

- Çoban, B. (2009b). Toplumsal hareketler ve radikal medya., B. Çoban (Editör). *Küreselleşme, direniş, ütopya yeni toplumsal hareketler küreselleşme çağında toplumsal muhalefet*. 1. Baskı. İstanbul. Kalkedon Yayınları, s.43-62.
- Çoban, S. (2009). Yeni toplumsal hareketler ve iktidar sorunu., B. Çoban (Editör). *Küreselleşme, direniş, ütopya yeni toplumsal hareketler küreselleşme çağında toplumsal muhalefet*. 1. Baskı. İstanbul. Kalkedon Yayınları, s.175-189.
- Çobaner, Ardiç, A. (2013). Hak temelli sağlık yaklaşımı bağlamında tütün kontrolü haberlerinin basında çerçevelenmesi, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara, 125.
- Dağtaş, B. (1999). İngiliz kültürel çalışmalarında ideoloji. *Kurgu*, 16, 335-357.
- Dal, M. (2005). *Avrupa birliği ve sivil toplum kuruluşları*. İzmit: *Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği*, Martı Grubu, 3.
- Dalton, R. J. (2005). The greening of the globe? crossnational levels of environmental group membership. *Environmental Politics*, 14(4), 441- 459.
- Dawson, L. (2004). Religion and the quest for virtual community. E. Douglas and C. L. Dawson (Eds.), *Religion online: finding faith on the internet*. London: Routledge, pp. 85.
- Dearing, J. W. and Rogers, E. M. (1996). *Communication concepts: 6 agenda-setting* (1. Edition), Sage: Thousand Oaks, 71.
- Dedeoğlu, A.Ö. ve Üstündağlı, E. (2011). Sanal topluluklar bağlamında tüketicilerin tüketim, yaşam tarzı ve kimlik yönünden değerlendirilmesi. *Business and Economics Research Journal*, 2(2), 23-40.
- Demirtaş, A. H. (2003). Sosyal kimlik kuramı, temel kavram ve varsayımlar. *İletişim Kuram ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 123-144.
- Dilek, C. (2010). Çevre bilinci., O. Bozkurt (Editör). *Çevre eğitimi*. (3. Baskı). Ankara. Pegem Akademi Yayınları, 180.
- Doğan, İ. (2000). *Sivil toplum ondan bizde de var*. İstanbul: Sistem Yayınları, 28.
- Doğan, İ (2002). *Özgürlükçü ve totaliter düşünce geleneğinde sivil toplum*. İstanbul: Alfa Yayınları, 10-104-20.
- Dolgun, U. (2011). İnternet ve demokrasi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 44, 221-236.
- İnternet: Dorsey, J. (March, 2015). Twitter Company Statistics. Web: <http://www.statisticbrain.com/twitter-statistics/> adresinden 10 Nisan 2015 tarihinde alındı.

- Internet: Duman, A. (Ağustos, 2008). İnternet, Öğrenme ve Eğitim Üzerine Bir Deneme. Web: <http://www.dergimiz.biz/internet-ogrenme-ve-egitim-uzerine-bir-deneme.htm> adresinden 02 Kasım 2010'da alınmıştır.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. S., Ulusu, Y. ve Kılıç, B. (2010). 'Facebook'tayız' sosyal paylaşım ağlarının bireylere ve işletmelere yönelik incelenmesi: facebook üzerine bir araştırma. İkinci Baskı. İstanbul: Beta Yayınları, 21.
- Durur, Küçük, E. (2011). İnşacı yaklaşım içinde çerçeveleme kuramı ve haberin çerçevesi, *Atatürk İletişim Dergisi*, 2, 21-32.
- Dursun, D. (1996, 22-23 Haziran). İkibinli yıllara doğru Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin rolü ve gücü. Türkiye'yi Yeniden Düşünmek Sempozyumunda sunuldu, Ankara.
- Dursun, Ç. (1998). Türkiye'de işçi sınıfı kimliğinin medyada temsili: 1970-1997. *Toplum Bilim*, 2(78), 210-243.
- Dursun, Ç. (2001). Tv haberlerinde ideoloji. 2. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi, 132-172.
- Dursun, Ç. (2004). Televizyon haberlerinde siyasal islamcı partinin temsili: 1999 seçimlerinde Fazilet Partisi. *Selçuk İletişim Dergisi*, 3(3), 5-20.
- Dursun, Ç. ve Becerikli S. (2008). Kadın odaklı sivil toplum kuruluşları ve medya: olanaklar, sorunlar ve çözümler. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 7.
- Edwards, B. J. and McCarthy D. (2004). Resources and social movement mobilization. In D. A. Snow, S. A. Soule, and H. Kriesi (Eds.), *The blackwell companion to social movements*. Oxford: Blackwell, pp. 116-52.
- Efeler, K. (2005). God-father devlet anlayışı ve küresel sivil toplum., L. Sunar (Editör). *Sivil toplum: farklı bakışlar*. 1. Baskı. İstanbul. Kaknüs Yayınları, s.101-129.
- Eltantawy, N. and Wiest J. B. (2011). Social media in the Egyptian revolution: reconsidering resource mobilization theory. *International Journal of Communication*, 5, 1207-1224.
- Ensink, T. and Sauer, C. (2003). Socialfunctional and cognitive approaches to discourse interpretation: the role of frame and perspective. In T. Ensink and C. Sauer (Eds.), *Framing and perspectivising in discourse*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp.1-23.
- Entman, R. M. (1991). Framing U.S. coverage of international news: contrasts in narratives of the KAL and Iran air incidents. *Journal of Communication*, 41(4), 6-27.

- Entman, R. M. (1993). Framing: toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.
- Entman, R. and Rojecki, A. (1993). Freezing out the public: elite and media framing of the U.S. anti-nuclear movement. *Political Communication*, 10, 155-173.
- Erdoğan, M. (1998). *Liberal toplum, liberal siyaset*. İkinci Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi, 205-221.
- Erdoğan, İ. (2008). Haber çerçeveleme: kuram ve tipoloji. *Marmara Üniversitesi İletişim Dergisi*, 13, 35-52.
- Ergil, D. (2001). *Türkiye’de sivil toplum kuruluşları ve aktiviteleri*. V. Bıçak (Yayına Hazırlayan). Liberalizmin incelenmesi, Birinci Baskı. Ankara. Friedrich Naumann Vakfı Yayını, 50.
- Erkan, H. (1993). *Bilgi toplumu ve ekonomik gelişme*. İkinci Baskı. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 80-98.
- Ertan, C. (2008). Yeni sosyal hareketler bağlamında Türkiye’de eşcinsel hareket. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar* 2-4, 1-17.
- Ertan Keskin, Z. (2004). Türkiye’de haber incelemelerinde van Dijk yöntemi. Ç. Durun (Editör). *Haber-hakikat ve iktidar ilişkisi*. Birinci Baskı. Ankara. Elips Yayınları, s. 391-407.
- Ertürk, H. (1996). *Çevre bilimlerine giriş*. Birinci Baskı. Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, 173, 200-203.
- Fincancı, Y. (1993). Sivil toplum ve asgari devlet., Y. Fincancı (Editör). *Sivil toplum*. Birinci Baskı. İstanbul: TÜSES Yayınları, 2-4.
- Finger M. (1992). Yeni sosyal hareketlerin yetişkin eğitimi açısından doğurguları (çev. R. Günlü). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25 (1). (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1991).
- Foucault, M. (2007). *İktidarın gözü*. (Çev. I. Ergüden). İstanbul: İmge Kitabevi. (Eserin orijinali 1988’de yayımlandı).
- Gamson, W. A. and Wolfseld, G. (1993). Movements and media as interacting systems. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 528(1), 114-125.
- Gamson, W. A. (1995). Constructing social protest., In H. Johnson, and B. Klandermans (Eds.), *Social Movements and Culture*, Minneapolis: University of Minnesota Press, pp: 85-106.

- Garrido, M. and Halavais, A. (2003). Mapping networks of support for the Zapatista movement: applying social network analysis to study contemporary social movements. In M. McCaughey, and M. Ayers, (Eds.), *Cyberactivism: On-line Activism in Theory and Practice*. London: Routledge, pp.165-184.
- Geray, H. (2003). *İletişim ve teknoloji, uluslararası birikim düzeninde yeni medya politikaları*. (Birinci Baskı). Ankara: Ütopya Yayınevi, 18.
- Gerhards, J. and Rucht, D. (1992). Mesomobilization: organizing and framing in two protest campaigns in west Germany. *The American Journal of Sociology*, 98(3), 555-596.
- Giddens, A. (2000). *Üçüncü yol: sosyal demokrasinin yeniden dirilişi*. (Çev. M. Özay). İstanbul: Birey Yayıncılık. (Eserin orijinali 1998’de yayımlandı). 93-618.
- Giddens, A. (2009). *Sociology*. (Seventh edition). Cambridge: Polity Press, 1011.
- Gitlin, T. (1980). *The whole world is watching: mass media in the making and unmaking of the new left*. (First Edition). Berkeley: University of California Press, 7.
- İnternet: Göker, G. (Aralık, 2009). İnternet’in yeni toplumsal hareketlere etkisi. *inet-tr ’09- XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri*. Web: http://inet-tr.org.tr/inetconf14/kitap/goker_inet09.pdf, adresinden 13 Ağustos 2015’de alınmıştır.
- Göle, N. (1992). Modern mahrem. İkinci Baskı. İstanbul: Metis Yayınları, 70.
- Göle, N. (2000). Modernist kamusal alan ve islami ahlak., N. Göle (Editör). *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*. Birinci Baskı. İstanbul. Metis Yayınları, s. 19-40.
- İnternet: Gönenç, A. A. (Nisan, 2001). Sivil toplum. *Alt Kitap*. Web: <http://www.alt-kitap.net/sivil-toplum/#> adresinden 13 Ağustos 2015’de alınmıştır.
- Görmez, K. (1989). Çevre, çevre sorunları ve çevre politikaları üzerine bazı mülahazalar. *Türkiye Günlüğü*, 3, 6.
- İnternet: Göymen, K. (Haziran, 2004). Küresel sivil toplum: gereksinme, fırsatlar ve engeller. *I. Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi*. Web: <http://research.sabanciuniv.edu/1425/> adresinden 13 Ağustos 2015’de alınmıştır.
- Grosbeck, G. (2009). To use or not to use web 2.0 in higher education?, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 478–482.
- Gümüş, K. (2004). *Yakın tarihimizde STK hareketinin gelişimi ve kamu sivil toplum kuruluşları ilişkisi, savunuculuk ve politikaları etkileme konferans yazıları*,

No:3. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi, 13-14.

Güneş, M. ve Güneş, H. (2003). *Türkiye’de eğitim politikaları ve sivil toplum*. Birinci Baskı. Ankara: Anı Yayınları, 121.

Gürel, D. (2002). Sivil toplum açısından özel ve genel sorun alanı olarak gençlik., A. Çakmak (Editör). *STK’larda gönüllülük ve gençlik*. Birinci Baskı. İstanbul. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s. 113-133.

İnternet: Gürhani, N. (2004). On-line (Çevrimiçi) Toplumun Doğuşu. Web: <http://sinemafanatik.com> adresinden 20 Eylül 2014’de alınmıştır.

Güz, H. ve Zafarmand, N. (2009). Sosyal medya bağlamında alternatif bir alan: web2.0 ve PR2.0. *Birinci Halkla İlişkiler 2.0 Uluslararası Konferansı*. Tahriran: Kargozare Ravabet Umumi Yayınevi, 107- 119.

İnternet: Hackett, R. A. and Carroll, W. K. (Ocak, 2004). Critical Social Movements and Media Reform. Web: <http://www.sfu.ca/~hackett/CriticalSocialMovements.htm> adresinden 13 Ocak 2015’de alınmıştır.

Hall, S. (1999a). Kültür, medya, ideolojik etki., M. Küçük (Editör). *Medya İktidar İdeoloji*. İkinci Baskı. Ankara. Ark Yayınları, s.199-245.

Hall, S. (1999b). İdeolojinin yeniden keşfi: medya çalışmalarında baskı altında tutulanın geri dönüşü., M. Küçük (Editör). *Medya İktidar İdeoloji*. İkinci Baskı. Ankara. Ark Yayınları, s.77- 127.

Hallahan, K. (1999). Seven models of framing: implications for public relations. *Journal Of Public Relations Research*, 11(3), 205-242.

Hannigan, J. A. (2012). Toplumsal hareketler teorisi ve din sosyolojisi: yeni bir senteze doğru. (çev. C. Z. Köroğlu). *Toplum Bilimleri Dergisi*, 6 (11). (Orijinal makalenin yayım tarihi, 1991).

Hasdemir, T. A. ve Coşkun, M. K. (2008). Kamusal alan ve toplumsal hareketler. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(1), 121-149.

Hatemi, K. (1997). Sivil toplum örgütlenmesi içinde kadının eşit yeri. *Yeni Türkiye*, 3(18), 18-21.

Hazar, M. (2011). Sosyal medya bağımlılığı - bir alan çalışması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 1(32), 151-175.

Hoffer, E. (2011). *Kesin inançlar*. (Çev. E. Günur ve N. Mckenna). İstanbul: Palto Film Yayınları, (Eserin orijinali 1951’de yayımlandı).

- İnternet: Horuş, M. (Nisan, 2009). Türkiye çevre hareketi halklaşırken. *Metalürji Mühendisleri Odası Metalürji Dergisi*. Web: <http://politeknik.org.tr>, adresinden 14 şubat 2015’de alınmıştır.
- İlgaz, P. (2006). Gönüllü kuruluşların yönetimi., Y. Argüden ve P. İlgaz (Editör). *Gönüllü kuruluşların yönetimi*. Birinci Baskı. İstanbul. ARGE Danışmanlık Yayınları, s. 13-20.
- İşık, G. (2011). Toplumsal hareketler: tarih, kuram ve kapsam., G. İşık (Editör). Toplumsal hareketler. Birinci Baskı. Ankara: Nobel Kitap, s. 1-41.
- İşık, G. (2013). *Sanaldan sokağa toplumsal hareketler*. Birinci Baskı. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2, 3, 14, 27.
- Iyengar, S. (2002). Siyasette erişim yanlılığı: televizyon haberleri ve kamuoyu., S. İrvan (Editör). *Medya, kültür, siyaset*. Birinci Baskı. Ankara. Alp Yayınevi, s.393-419.
- İçduygu, A, Meydanoğlu, Z., ve Sert Z. ř. (Mart 2011). *Türkiye’de sivil toplum: bir dönüm noktası*. Birinci Baskı. İstanbul: CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu II, TÜSEV Yayınları, 51.
- İnal, M. A. (1996). *Haberi okumak*. Birinci Baskı. İstanbul: Temuçin Yayınları, 73, 99.
- İnceoğlu, G. Y. ve Çomak, A. N. (2009). Teun A. Van Dijk ve Eleştirel söylem çözümlemesi., Y.G. İnceoğlu ve N. A. Çomak (Editörler). *Metin çözümlemeleri*. Birinci Baskı. İstanbul. Ayrıntı Yayınları, s. 17-79.
- İrvan, S. (2000). Metin çözümlemelerinde yöntem sorunu. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Medya ve Kültür (3-5 Mayıs 2000, 1. Ulusal İletişim Sempozyumu Bildirileri), 73-86.
- Jasper, J. M. (2002). *Ahlaki protesto sanatı toplumsal hareketlerde kültür, biyografi ve yaratıcılık*. (Çev. S. Öner). Beşinci Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1997’de yayımlandı), 28, 29, 32, 52, 53, 55, 65, 67, 71, 142-149, 154, 171, 183, 412.
- Johnston, H., Larana, E. ve Gusfield, J. R. (1999). Kimlikler, şikayetler ve yeni sosyal hareketler., K. Çayır (Editör). *Yeni sosyal hareketler teorik açılımlar*. Birinci Baskı. İstanbul. Kaknüs Yayınları, s. 131-161.
- Kadırbeyoğlu, Z. (Mart, 2010). Türkiye’de Çevre Sivil Toplum Kuruluşları. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, Web: http://www.obar-siv.com/pdf/ZeynepKadırbeyoglu_NB_TEMIZ.pdf. adresinden 10.08.2013’de alınmıştır.

- Kalaycıoğlu, E. (1998). Sivil toplum ve neopatrimonyal siyaset., E. F. Keyman ve A. Y. Sarıbay (Editörler). *Küreselleşme-sivil toplum ve islâm*. Birinci Baskı. Ankara. Vadi Yayınları, s. 111-135.
- Karadağ, A. (2005). Demokratikleşme ve sivil toplum, liberal düşünce topluluğu örneği., L. Sunar (Editör). *Sivil toplum ve demokrasi*. Birinci Baskı. İstanbul. Kaknüs Yayınları, s. 61-87.
- Karaman, L. (1997). *Sivil toplum-siyasal toplum ikilemi ekseninde cumhuriyet Türkiye'sine bir bakış, cumhuriyet, demokrasi ve kimlik*. Birinci Baskı. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 266.
- Kaya, Y. (2003). İşbirliği ve çatışma., Y. Kata (Editör). *Toplumsal yapı*. Birinci Baskı. İstanbul. Turan Yayıncılık, s. 193-208.
- Keane, J. (1988). *Sivil toplum ve devlet*. (Çev. L. Köker, A. Bora, M. Küçük, E. Akın, A. Çiğdem ve A. Nur). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1980'de yayımlandı), 61.
- Keane, J. (1993). Sivil toplum ile devlet arasındaki ayrımın kökenleri ve gelişimi 1750- 1850., J. Keane (Editör). *Sivil toplum ve devlet-Avrupa'da yeni yaklaşımlar*. (çev. E. Akın). Birinci Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, (Eserin Orijinali 1988'de yayımlandı), 48.
- Keane, J. (1994). *Demokrasi ve sivil toplum*. (Çev. N. Erdoğan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1988'de yayımlandı), 37, 48, 76, 101.
- Kendall, D. (2008). *Sociology in our times: the Essentials*. Seventh Edition. USA: Wadsworth Publishing, 540, 550, 568.
- Keyman, F. ve İçduygu, A. (2003). Globalization, civil society and citizenship in Turkey: actors, boundaries and discourses, *Citizenship Studies*, 7(2), 219-234.
- Keyman F. (2004). *Türkiye'de ve Avrupa'da sivil toplum*. Birinci Baskı. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, 3, 2, 3, 6, 7, 11, 15, 23.
- İnternet: Keyman, F. (2005). Avrupa'da ve Türkiye'de sivil toplum, Web: <http://www.stgp.org.docs/Avrupadaveturkiyedesiviltoplum.doc>, adresinden 23 Haziran 2013'de alınmıştır.
- Keyman, F. (2006). *Türkiye'de sivil toplumun serüveni*. Birinci Baskı, Ankara: STGM Yayınları, 9-17.
- Khamis, S. and Vaughn, K. (2011). Cyberactivism in the Egyptian revolution: how civic engagement and citizen journalism tilted the balance, *Arab Media and Society*, 14(3), 1-25.

- Kılıç, D. (2008). Medya haber öykülerini nasıl yapılandırmaktadır? Örnek olay: Irak Savaşı haberlerinin çerçevesi., İ. Cangöz. (Editör). *Uygun adım medya*. Birinci Baskı. Ankara. Ayraç Kitabevi Yayınları, s.47-78.
- Kılıç, S. (2001). *Çevre korumada yerel girişimler (inisiyatifler) ve Bergama olayı*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 31.
- Kılıç, S. (2002). Çevreci Sosyal Hareketlerin Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Sona Ermesi Üzerine Bir inceleme *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 57-2, 93-108.
- Kılıç, S. (2009). Kamuoyu oluşturma sürecinde sosyal hareketler ve medya, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 150-167.
- Kılıç, S. (2011). Tekel eylemi haberlerinde çerçeveleme: Türk yazılı basını örneği, *İletişim ve Kuram Dergisi*, 32(36), 1-36.
- İnternet: Konda (Ocak, 2011). Tema raporları: İnternet ve sosyal medya kullanımı, Konda Araştırma ve Danışmanlık. Web: http://bianet.org/files/doc_files/000/000/383/original/2011_01_KONDA_Internet_Sosyal_Medya_Kullanimi.pdf, adresinden 20 Haziran 2015'de alınmıştır.
- Kongar, E. (1991). Sivil toplum ve kültür., Y. Fincancı (Editör). *Sivil toplum*. Birinci Baskı. İstanbul. TÜSES Yayınları, s.109-114.
- Korkmaz, A. (2012). Arap Baharı sürecinde internet ve sosyal medyanın rolü, Web: *International Symposium on Language and Communication Research Trends and Challenges (ISLC)*, İzmir, 2147-2153.
- Köker, E. ve Doğanay, Ü. (2010). *İrkçi değilim ama... yazılı basında ırkçı-ayrımçı söylemler*. (Birinci Baskı). Ankara: İHOP Yayını, 15.
- Köse, H. (2002). Bourdieu'cu açıdan medyatik hegemonya. *Gazi İletişim Dergisi*, 14, 35-46.
- Kuçuradi, I. (1998). Sivil toplum kuruluşları: kavramlar oturum konuşması., O. Köker (Editör). *Üç sempozyum sivil toplum kuruluşları*. Birinci Baskı. İstanbul. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, s. 24-31.
- İnternet: Kumar, L. (July, 2000). Do we have a theoretical framework to explain social movement? Third system, third sector, third way- no way. Web: <http://www.jhu.edu/~istr/conferences/dublin/workingpapers/kumar.pdf>. adresinden 20 Haziran 2015'de alınmıştır.
- Kutlu, Ö. ve Usta, S. (2005, Ekim). *AB yolundaki Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının devlete güven tesisindeki rolü*. Küresel Eşitlik, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Biga İİBF, II. Ulusal STK Kongresi'de sunuldu, 198-208.

- Laclau, E. ve Mouffe, C. (2001). *Hegemonya ve sosyalist strateji*. (Çev. A. Kardan ve D. Şahiner). İstanbul: Birikim Yayınları. (Eserin orijinali 1985’de yayımlandı).
- Le Bon, G. (2005). Kitlelerin psikolojisi. (çev. Selahattin Demirkan). İstanbul: Yağmur Yayınevi. (Eserin orijinali 1898’de yayımlandı), 26-28.
- Lee, C.W. (2008). Collective identity, individual identity and social movements: the right-of-abode seekers in Hong Kong, *Asian and Pacific Migration Journal*, 17(1), 33-60.
- Lelandais, Erdi, G. (2009). Sosyal hareketler teorileri ve küreselleşme., B. Çoban (Yayına Hazırlayan). Küreselleşme, direniş, ütopya yeni toplumsal hareketler, Birinci Baskı. İstanbul. Kalkedon Yayınlar, s.63-90.
- Levi, M. ve Olson, D. (2000). The battles in Seattle, *Politics and Society*, 28 (3), 309-329.
- Levin, D. (2005). Framing peace policies: the competition for resonant themes. *Political Communication*, 22 (1), 83-108.
- Lievrouw, L. A. (2011). *Alternative and activist new media*. First Edition, Cambridge: Polity Press, 2.
- Liska, A. and Grune, I. (1999). Bir post-modern kültür olarak internet 2.6 versiyonu, *Bilgi Toplum Dergisi*, 2, 23-38.
- Mamay, S. (March, 1991). Theories Of Social Movements And Their Current Development In Soviet Society, Web: <http://lucy.ukc.ac.uk/csacpub/russian/mamay.html> adresinden 08 Mart 2015’de alınmıştır.
- Manovich, L. (2002) *The language of new media*, First Edition, Cambridge: The MIT Press, 43.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev. O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. (Eserin orijinali 1998’de yayımlandı), 278.
- McAdam, D. (1996). Conceptual origins current problems future directions., In D. McAdam, D.J. McCarty and M.N. Zald (Eds.), *Comparative Perspectives on Social Movements: Political Opportunities, Mobilizing Structure and Cultural Framing*, Cambridge: Cambridge University Pres, pp. 23-39.
- McCarthy, J. D., and Zald, M.N. (1977). Recourse mobilization and social movements: a partial theory, *Journal of American Sociology* 82, 1212-1241.
- Melucci, A. (1980). The new social movements: a theoretical approach. *Social Science Information*, 19(2), 199-226.

- Melucci, A. (1991). Toplumsal hareketler ve gündelik yaşamın demokratikleşmesi. *Birikim*, 24, 55-62.
- Melucci, A. (1994). A strange kind of newness: what's new in new social movements?. In E. Larana, H. Johnston and J.R. Gusfield (Eds.), *New social movements: from ideology to identity*. Philadelphia: Temple University, pp. 101-130.
- Melucci, A. (1995). The process of collective identity, In H. Johnston and B. Klandermans. (Eds.), *Social movements and culture*, Minneapolis: University of Minnesota Press, pp. 41-63.
- Melucci, A. (1996). *Challenging codes: collective action in the informaton age*. First Edition, Cambridge University Press, Cambridge, 22.
- Melucci, A. (1999). Çağdaş hareketlerin sembolik meydan okuması, K. Çayır (Editör). *Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar* (1. Baskı). İstanbul. Kaknüs Yayınları, s.81-107.
- Melucci A (2004) Toplumsal Hareketler ve Günlük Hayatın Demokratikleşmesi, Sivil Toplum ve Devlet Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar, John Keane (Der.), L. Köker, A. Çiğdem, M. Akın Küçük, Bora ve A. Nur (çev), Yedikıta Yayınları, Ankara, 271, 272.
- Meriç, Ö. (2011). Yeni medya, görsel metinler ve aktivizm. *İstanbul Kültür University*, 1, 221-230.
- Merton, R. K.(1971). Social problems and sociological theory. In Robert K. Merton and R. Nisbet (Eds.), *Contemporary social problems*, Jovanavich: Harcourt Brace, pp. 697-738.
- Meşe, G. (1999). *Sosyal Kimlik ve Yaşam Stilleri*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2.
- Meyer, D. S and Minkoff, D. C. (2004). Conceptualizing political opportunity. *Social Forces*, 82(4), 1457-1492.
- Mills, S. (2003) Discourse and ideology. B. Çoban ve Z. Özarslan (Derleyen), *Söylem ve İdeoloji -Mitoloji, Din, İdeoloji*, Birinci Baskı, İstanbul. Su Yayınları, s. 119-129.
- Murugesan, S. (2007). Understanding web 2.0, *IT Professional*, 9(4), 34-41.
- Mutlu, E. (2008). *İletişim sözlüğü*, Dördüncü Baskı, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 62.

- Neuman, W. R., Just, M. R. and Crigler, A. N. (1992). Common knowledge. News and the construction of political meaning, (First edition). Chicago: The University of Chicago Press, 63-67.
- Nohl, A. M. (1996). Türkiye’de hükümet dışı örgütlerde ekoloji sorunsalı, Birikim, 57-58.
- Offe, C. (1999). Yeni sosyal hareketler: kurumsal politikanın sınırlarının zorlanması, K. Çayır (Editör). *Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar* (1. Baskı). İstanbul. Kaknüs Yayınları, s. 53-80.
- Oktay, M. (1996). İletişimciler İçin: Davranış Bilimlerine Giriş, Birinci Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 60.
- Onat, F. ve Alikılıç Ö. A. (2008). Sosyal ağ sitelerinin reklam ve halkla ilişkiler ortamları olarak değerlendirilmesi, *Journal of Yasar University*, 3(9), 1111-1143.
- Onat, F. (2010). Bir halkla ilişkiler uygulama alanı olarak sosyal medya kullanımı: sivil toplum örgütleri üzerine bir inceleme. *İletişim* 31, 103-121.
- İnternet: O’Reilly, T. (September, 2005). What is web 2.0, Web: <http://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html> adresinden 05 Ocak 2015’de alınmıştır.
- Öncü, A. (1991), Sivil toplum ve katılım., Y. Fincancı (Editör). *Sivil toplum*. İstanbul. TÜSES Yayınları, s.41-48.
- Önder, T. (2003). Ekoloji, toplum ve siyaset, Birinci Baskı, Ankara: Odak Yayınevi, 34, 35, 61.
- Özbudun, E. (1999). Türkiye’de sivil toplum ve demokratik konsolidasyon., E. Öz-dalga ve S. Persson (Editörler), *Sivil toplum, demokrasi ve İslam dünyası*, Birinci Baskı. A. Fethi (Çeviren), İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 76, s. 112-121.
- Özen, H. (2007). *Located Locally, Disseminated Nationally: A Discursive Analysis of the Case of Bergama Movement in Turkey*. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 21-24.
- Özer, Ö. (1999). Türk-Yunan ilişkilerine yönelik haberlerin Türk basınında sunumu, *Gazi İletişim Dergisi*, 99(1), 121-155.
- Özer, Ö. (2001). Haber söylem ideoloji: eleştirel haber çözümlemeleri, Birinci Baskı, Konya: Literatürk Yayınevi, 54-115.

- Paker, H. ve Baykan, B. G. (2008). Türkiye’de çevre ve sivil toplum: örgütlenme ve son eğilimler. *Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırma Merkezi Yayınları*, 8(8), 1-6.
- Pan, Z. and Kosicki, G. M. (1993). Framing analysis: an approach to news discourse. *Political Communication*, 10(1), 55-75.
- Papic, M. and Noonan, S. (2011). Sosyal medya: bir protesto aracı. Ece Dünder (Çev.), *Türk Kütüphaneciliği* 25(1), 165-172.
- Pelczynski, Z.A. (1993). *Dayanışma ve Polonya’da sivil toplumun yeniden doğuşu: 1976-81.*, J. Kean (Derleyen), Sivil toplum ve devlet, Avrupa’da yeni yaklaşımlar, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, s. 385-405.
- İnternet: Pesen, M.M. (Eylül, 2011). Sosyal Medyanın Arap Baharı’ndaki Rolü Bilimsel Olarak Kanıtlandı, Web: <http://www.e-siber.com/sosyal-medya/sosyal-medyanin-arap-baharindaki-rolu-bilimsel-olarak-kanitlandi>, adresinden 10 Ocak 2013’de alınmıştır.
- Petra, J. (2012). İnternet çağında toplumsal muhalefet: masaüstü militanları ve Kamusal aydınlar., A. Şentek (Derleyen), Kamusalılık Yeniden Çalıştay, *Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülten*, 21-24.
- Pickle, K., Quinn, S. C. and Brown, J. D. (2002, Oct-Dec). HIV/AIDS coverage in black newspapers, 1991-1996: implications for health communication and health education, *Journal of Health Communication*, 7(5), 427-444.
- Poletta, F. and Jasper, J.M. (2001). Collective identity and social movements. *Annual Review Social*, 27, 283-305.
- Porta, D. D. and Diani, M. (2006). *Social movements: an introduction*, 2. Baskı. Oxford: Blackwell Publishing, 1, 11, 12, 178.
- Poster, M. (1997). Cyberdemocracy: the internet and the public sphere., In Holmes, D. (Eds.), *Virtual politics: identity and community in cyberspace*, First Edition, London: Sage Publications, pp. 212-225.
- Rheingold, H. (1994). The virtual community: homesteading the electronic frontier, (Second Edition), New York: Harpel Perennial, 5-6.
- İnternet: Romeri, J. M. (February, 2014). New Social Media Statistics You Need to Know, Web: <http://www.socialmediatoday.com/content/new-social-media-statistics-you-need-know>. Adresinden 20 Eylül 2014’de alınmıştır.
- Ryfman, P. (2006). *Sivil toplum kuruluşları*, (Çev. İ. Yerguz), İstanbul: İletişim Yayınları, 61-62.

- Salvatore, A. (2013). New media, the “Arab Spring,” and the metamorphosis of the public sphere: beyond Western assumptions on collective agency and democratic politics, *Constellations*, 20(2), 217-228.
- Sanlı, L. (2003). Türkiye’de toplumsal hareketler., L. Sanlı (Hazırlayan). *Toplumsal hareketler konuşuyor*, Birinci Baskı. İstanbul: Alan Yayınları. s. 9-32.
- Sanlı, L. (2005). Politik kültür ve toplumsal hareketler, (1. Baskı), İstanbul: Alan Yayıncılık, 64, 65, 71.
- İnternet: Sarıbay, A. Y. (Temmuz, 1992). Türk Siyasal Kültürünün Yeni Bir Sembolü: Sivil Toplum, sayı 38-39 - Haziran/Temmuz, Web: <http://www.birikimdergisi.com/birikim/dergi-yazi.aspx?did=1&dsid=38&dyid=1324&yazi=T%FCrk%20Siya-sal%20K%FClt%FCr%FCn%FCn%20Yeni%20Bir%20Sembol%FC.%20Sivil%20Toplum>, adresinden 20 Nisan 2015’de alınmıştır.
- Sarıbay, A. Y. (1998). Türkiye’de demokrasi ve sivil toplum., F. Keyman ve A. Y. Sarıbay. (Editörler). *Küreselleşme, sivil toplum ve İslam*. Birinci Baskı. İstanbul: Vadi Yayınları, (sayfalar).
- İnternet: Savaş, A. (Ocak, 2013). Klavye Delikanlılığı Mı, Devrimin Anahtarı Mı?, Web: <http://www.sabah.com.tr/Pazar/2013/01/06/klavye-delikanliligi-mi-devrimin-anahtari-mi>, adresinden 05 Mayıs 2014’de alınmıştır.
- Savran, G. (1987). *Sivil toplum ve ötesi*, (2. Baskı), İstanbul: Alan Yayıncılık, 197-198.
- Scheufele, D. A. (1999, March). Framing as a theory of media effects, *Journal of Communication*, Winter, 103-122.
- İnternet: Seçkin, M. (Ağustos, 2012). Suskunluk sarmalı devri kapanıyor mu?, Web: http://www.medyaloji.net/haber/suskunluk_sarmali_devri_kapaniyor_mu_.htm. adresinden 20 Nisan 2014’de alınmıştır.
- Semetko, H. A. and Valkenburg, P. M. (2000, June). Framing european politics: A content analysis of press and television news, *Journal of Communication*, Spring, 93-109.
- İnternet: Shah, A. (February, 2001). WTO Protests in Seattle, 1999, Web: <http://www.globalissues.org/article/46/wto-protests-in-seattle-1999> adresinden 10.08.2015’de alınmıştır.
- Shao, G. (2009). Understanding the appeal of user-generated media: a uses and gratification perspective. *Internet Research*, 19, 7- 25.
- Shaw, R. (2001). *Aktivistin elkitabı*. (Çev. B. Yıldırım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1956’de yayımlandı), 11.

- Shirky, C. (2011). The political power of social media, *Foreign Affairs*, 90(1), 28-41.
- Shoemaker, P. J. and Reese, S. D. (1996). *Mediating the message theories of influences of mass media content*, Second Edition, USA: Longman, 105.
- Silier, O. (2000). *Sivil toplum kuruluşları ve yasalar, etik, deprem sempozyum Kitapçıkları*. İstanbul: Türkiye Tarih Vakfı Yayınları, 199.
- Smelser, N. (1962). *Theory of collective behavior*, (First Edition). New York: The Free Pres, 10-12.
- Smith, A. (1996). *Toplumsal değişme anlayışı*. (Çev. Ü. Oskay). Ankara: Gündoğan Yayınları. (Eserin orijinali 1976'de yayımlandı), 36-37-135.
- Snow, D. and Benford, R. (1988). Ideology, frame resonance and participant mobilization, *International Social Movement Research*, 1, 197-212.
- Snow, D. (2001). Collective identity and expressive forms., in N. J. Smelser, and P. B. Baltes (Eds.), *International encyclopedia of the social and behavioral sciences*, London: Elsevier Science, pp. 2212-2219.
- Snow, D. A., Rochford, E. Burke J., Worden, S. K. and Benford, R. D. (1986). Frame alignment processes, micromobilization, and movement participation, *American Sociological Review*, 51(4), 464-481.
- Snow, A., Soule, A.S. and Kriesi, H. (2004). Mapping the terrain, In Snow, A., Soule, A. S. and Hanspeter Kriesi (Eds.), *The blackwell companion to social movements*. USA: Blackwell Publishing, pp. 3-16.
- İnternet: Solis, B. (2007) The Future Of Communications-A Manifesto For Integrating Social Media Into Marketing, Web: <http://www.briansolis.com/2007/06/future-of-communications-manifesto>for, adresinden 20 Nisan 2014'de alınmıştır.
- Soydan, M. K. (2012). Küreselleşme Sürecinde Medyanın Rolü, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi, Ankara, 52.
- Sözen, E. (2014). *Söylem*, Ankara: Birleşik Yayınevi, 79, 82, 83, 118, 120-122, 124, 125, 128, 132.
- Stalder, F. (2006). *Key Contemporary Thinkers: Manuel Castells*. (First Edition). Cambridge: Polity Press, 77-78.
- İnternet: Storm, K. A. (1996), Is the Internet Addictive, or Are Addicts Using the Internet?, Web: <http://giovanni-2000.tripod.com/mesh/selfaddict.html>. adresinden 2 Ocak 2015'de alınmıştır.

- Sunar, İ. (1999). Sivil toplum ve İslamiyet, E. Özdalga ve S. Persson (Editörler), *Sivil toplum, demokrasi ve İslam dünyası*, Birinci Baskı. A. Fethi (Çeviren), İstanbul. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 76, s.11-21.
- Szajkowski, B. (2011). Social media tools and the Arab Revolts, *Alternative Politics*, 3(3), 420-432.
- Şahin, L. ve Öztürk, M. (2008). Küreselleşme sürecinde sivil toplum kuruluşları ve Türkiye'deki durumu, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 54, 3-29.
- Şeker, M. (2003). Haber söylemi içinde yapılandırılmış örtülü nesnellik halleri, *Selçuk İletişim Dergisi*, 2(4), 100-113.
- Şen, A. F. (2012). Toplumsal hareketler ve medya: 'Wall Street İşgali'nin medyada temsili, *Yeditepe University Global Media Journal TR*, 2(4), 126-154.
- Şenatalar, B. (2001). Sivil toplum kavramı üzerine tartışmalar., A. Anadol (Editör). *Avrupa Birliği, devlet ve STK'lar*. Birinci Baskı. İstanbul. Tarih Vakfı Yayını, s. 9-16.
- Şener, G. (2006). *Küresel Kapitalizmin Yeni Kamusal Alanı Olarak İnternet: Yeni Toplumsal Hareketlerin İnterneti Kullanımı*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı İletişim Bilimleri Bilim Dalı, İstanbul, 60, 61, 82, 90, 97.
- İnternet: Şener, G. (Nisan, 2010). Sosyal ağlarda kimlik ve cemaat, *Mostar Dergisi*, Web: <http://www.mostar.com.tr/koseDetaylar.aspx?id=492>, adresinden 10 Nisan 2014'de alınmıştır.
- Şentürk, Ü. (2006). Küresel yeni sosyal hareketler ve savaş karşıtlığı, *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 31-46.
- Şimşek, S. (2004). New social movements in Turkey since 1980, *Turkish Studies*, 5(2), 111-139.
- Talas, M. ve Koç, M. (2007, February). *Neo liberalism, state and civil society*. Poster paper presented at the International Conference on Environment: Survival and Sustainability, Northern Cyprus, East University.
- Tamer, Gözübüyük, M. (2010). Tarihsel süreçte sivil toplum, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27(1), 89-105.
- Tankard, J. W. (2008). The empirical approach to the study of media framing., In. Reese, Stephen D. vd. (Eds.), *Framing Public Life Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*, London: Lawrence Erlbaum Associaes, pp. 95-105.

- Tarrow, S. (1994). *Power in Movement: Collective Action, Social Movements and Politics*. Cambridge: University Press, 2, 3, 23, 24.
- Tarrow, S. (1998). *Power in movement: social movements and contentious politics*, (2. Edition). Cambridge: University Press, 3, 4, 7, 18, 24, 25, 175.
- Tatar, T. (2013). Yeni toplumsal hareketler ve küresel projeler, *Ortadoğu Analiz*, 5(57), 10-19.
- Tekeli, İ. (1999). *Modernite aşılırken siyaset*. (1. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 4-6.
- İnternet: Thompson, J., Is Education 1.0 Ready for Web 2.0 Students?, Web: http://innovateonline.info/pdf/vol3_issue4/Is_Education_1.0_Ready_for_Web_2.0_Students_.pdf, adresinden 02 Kasım 2010'da alınmıştır.
- Thomsen, S. R. (1995). Using online databases for corporate issues management. *Public Relations Review*, 21(2), 103-122.
- Thorn, H. (2007). Social movements, the media and the emergence of a global public sphere: from anti-apartheid to global justice. *Current Sociology*, 55(6), 896-918.
- Tıǧlı, İ. (2011). *Mısırdaki sosyal hareketler Kifaye hareketi ve Müslüman Kardeşler*. (1. Baskı). İstanbul: Dünya Bülteni Araştırma Masası (DÜBAM) Yayınları, 18.
- Tilly, C. (2008). *Toplumsal hareketler 1768-2004*. (Çev. O. Düz), İstanbul: Babil Yayınları, (Eserin orijinali 2004'de yayımlandı), 16, 95, 107, 117, 231, 234, 236, 243.
- Tilly, C. (2014). Toplumsal hareketler 21. yüzyıla gidiyor, Y. D. Çetinkaya (Editör). *Toplumsal hareketler tarih, kuram ve deneyim*. İkinci Baskı. İstanbul. İletişim Yayınları, s.153-197.
- Timisi, N. (2003). *Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi*. (1. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 25, 26, 133, 148, 166, 167, 207.
- Toprak. A., Yıldırım, A., Aygöl, E., Binark, M., Börekçi, S. ve Çomu, T. (2009). *Toplumsal paylaşım ağı facebook: "görülüyorum öyleyse varım"*. (1. Baskı). İstanbul: Kalkedon Yayınları, 30, 37, 46-, 83.
- Tosun, Erdoğan, G. (2001). *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi*. (1. Baskı). İstanbul: Alfa Yayınları, 152, 231, 232, 234, 263.
- Tosun Erdoğan, G. (2005). Türkiye'de devlet-sivil toplum ilişkisi ve demokrasinin pekişmesinin önündeki engeller., L. Sunar (Editör). *Sivil Toplum ve Demokrasi*. Birinci Baskı. İstanbul. Kaknüs Yayınları, s.123-143.

- Touranie, A. (1999). Toplumdan toplumsal harekete, K. Çayır (Editör). *Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar* (1. Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları, s.35-52.
- Touraine, A. (2002a). *Demokrasi nedir*. (Çev. O. Kunal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, (Eserin orijinali 1994’de yayımlandı), 274-88.
- Touraine, A. (2002). The importance of social movements. *Social Movement Studies*, 1(1), 89-95.
- Touraine, A. (2014). *Modernliğin eleştirisi*. H. Tufan (Çev. H. Tufan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, (Eserin orijinali 1992’de yayımlandı), 305.
- Tuna, G. (2003). Uluslararası örgütler ve çevre. *Doğu Batı*, 24, 257-272.
- Tunçay, M. (1998). Sivil toplum kuruluşları ile ilgili kavramlar., A. N. Yücekök, İ. Turan ve M. Ö. Alkan. (Editörler). *Tanzimat’tan günümüze İstanbul’da STK’lar*. Birinci Baskı. İstanbul. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, s. IX-XV.
- Tunçay, M. (2003). Sivil toplum kuruluşlarıyla ilgili kavramlar. *Sivil Toplum*, 1(1), 9-13.
- Turan, İ. (1991). Sivil toplum kuruluşları ve özerklik., Y. Fincancı (Editör). *Sivil toplum*. İstanbul. TÜSES Yayınları, s. 27-34.
- Türkdoğan, O. (2013). *Sosyal hareketlerin sosyolojisi*. (1. Basım). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 13, 27, 29, 30, 33, 35-37, 51, 52.
- Türkoğlu, N. (2004). *Toplumsal iletişim*. (1. Baskı). İstanbul: Babil Yayınları, 74.
- Türköne, M. (2005). *Siyaset*. (2. Baskı). Ankara: Lotus Yayınları, 358.
- Uçkan, Ö. (2011). Gençlik, bilgi toplumu, yönetim, sansür ve Türkiye., A. Telli Aydemir. (Derleyen). *Katılımın “e-hali” gençlerin sanal âlemi*. Birinci Baskı. İstanbul, Alternatif Bilişim Derneği Yayınları, s.105-140.
- Uğur, A. (1998). Batıda ve Türkiye’de sivil toplum: kavram ve olgunun gelişimi, A. Ünsal, *75 Yılda Tebaadan Yurttaş*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 69.
- Usta, S. (2006). *Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil Toplum, Demokrasi ve Güven*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Konya, 92.
- Uysal, A. (2007). İlk dönem kolektif davranış ve toplumsal hareket kuramları. *Tez-kire*, Sayı: 40-47, 30-47.
- Uysal, A. (2009). Toplumsal hareketler için kaynak yaratma ve kullanma stratejileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 217-238.

- Valkenburg, P. M., Semetko, H. A., ve de Vreese, C. H. (1999). The effects of news frames on readers' thoughts and recall. *Communication Research*, 26, 550–569.
- Van de Donk, W., B. Loader, P. G. Nixon, and D. Rucht (2004). Introduction: social movements and ICTS, in W. van de Donk, B. Loader, P. G. Nixon, and D. Rucht., *Cyberprotest. New Media, Citizens and Social Movements*, (Eds.), London and New York: Routledge, 1-25.
- Van Dijk. T. (1977). Text and context, explorations in the semantics and pragmatics of discourse, (First Edition). London: Longman.
- Van Dijk, A. Teun (1983) Discourse analysis its development and application to the structure of news. *Journal of Communication*, 33(2), pp. 20-43.
- Van Dijk, A. T. (1988). *News as discourse*, (First Edition). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 8, 9, 13, 21, 30, 34, 50, 77, 81, 82, 85, 143.
- Van Dijk, A. T. (1991). The interdisciplinary study of news as discourse, K.B. Jensen ve N.W. Jankowski (Eds.), *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research*. London: Routledge, 108-119.
- Van Dijk, A. T. (1993). Principles of discourse analysis. *Discourse and Society*, 4(2), 249-283.
- Van Dijk, T. A. (2003). *Söylem ve İdeoloji: Çokalanlı Bir Yaklaşım*. B. Çoban ve Z. Özarslan (Derleyen), *Söylem ve İdeoloji -Mitoloji, Din, İdeoloji*, Birinci Baskı, İstanbul: Su Yayınları, 14-109.
- Van Dijk, J. (2006). The network society: social aspects of new media, First Edition. London: Sage Publications, 25.
- Van Dijk, T. (2007). Bir söylem olarak haberin disiplinler arası çözümlemesi, Gülseren Şendur Atabek ve Ümit Atabek, (Derleyen). *Medya Metinlerini Çözümlemek*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Walther, Joseph B.; Brandon, Van Der Helde, Lauren M. Hamel ve Shulman, Hillary C. (2009). Self-Generated Versus Other-Generated Statements and Impressions in Computer-Mediated Communication: A Test of Warranting Theory Using Facebook. *Communication research* 36: 229-253.
- Weber, L. (2009). Marketing to the social web: how digital customer communities build your business, Second Edition. New Jersey: John Wiley&Sons Inc, 4.
- Wellman, B. and Gulia, M. (1999). Virtual communities as communities: net surfers don't ride alone. In M. A. Smith and P. Kollock (Eds.), *Communities in Cyberspace*, London. UK: Routledge, pp. 167-194.

- İnternet: Willetts, P. (November, 2001). What is a Non-Governmental Organization? Web: <http://www.staff.city.ac.uk/p.willetts/CS-NTWKS/NGO-ART.HTM>, adresinden 10 Şubat 2014'de alınmıştır.
- Yatkın, A. (2008). Avrupa Birliği üyelik sürecinde sivil toplum kuruluşları: güçlü sivil toplum kuruluşları, Avrupa Birliği Üyesi Türkiye. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 29-38.
- Yaylacı, Göktuna, F. (2012). Toplumsal hareketler ve kuramsal yaklaşımlar., B.Kartal, B. Kümbetoğlu. (Editörler). *Yeni Toplumsal Hareketler*. Birinci Baskı. Eskişehir. AÖF Yayınları, s.32-58.
- Yerasimos, S. (2001). Sivil toplum Avrupa ve Türkiye, Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik, (1. Baskı). İstanbul. İletişim Yayınları, 14.
- Yetiş, M. (2003). Marx ve sivil toplum. *Praksis*, 10, 35-12.
- Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi sivil toplum kuruluşları ve yönetim*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları, 48, 49, 73, 74, 84, 97.
- Yıldırım, Y. (2012). *Yeni Toplumsal Hareketlerin Siyasal Olanı Belirlemedeki Rolü: Avrupa Sosyal Forumu ve Hareketlerin Avrupa'sını Kurmak*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Siyaset Bilimi) Ana Bilim Dalı, Ankara, 58-66.
- Yüksel, E. (2004). *Medya Güvenlik Kurulu: 28 Şubat Sürecinde Medya, MGK ve Siyaset Bağlantısı*. (1. Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 257-258.
- Yüksel, E. (2007). Kamuoyu oluşturma ve gündem belirleme kavramları nerede keşismekte, nerede ayrılmaktadır?. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 571-586.
- İnternet: Top Sites in Turkey, <http://www.alexa.com/topsites/countries/0/TR>, adresinden 10 Ağustos 2015'de alınmıştır.
- İnternet: 29 July 2015, Facebook Reports Second Quarter 2015 Results, <http://www.facebook.com/press/info.php?statistics> adresinden 15 Ağustos 2015'de alınmıştır.
- İnternet: <http://gigatweeter.com/counter> adresinden 20 Nisan 2015'de alınmıştır.
- İnternet: (Haziran, 2015). İnternette 1 Dakikada Neler Oluyor? Web: <http://8liste.com/internette-1-dakikada-neler-oluyor.html> adresinden 14 Ağustos 2015'de alınmıştır.
- İnternet: Gezi'de 5. Can Kaybı: Ali İsmail Kurtarılamadı. (10 Temmuz 2013). Radikal. Web: http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezide_5_can_kaybi_ali_ismail_kurtarilama-di-1141188. adresinden, 12 Eylül 2013'de alınmıştır.

İnternet: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (21 Haziran 2013), Türkiye'nin 27 Çevre Örgütü ve Paydaşından Gezi Parkı Ortak Açıklaması, Web: <http://www.stgm.org.tr/tr/icerik/detay/turkiye-nin-27-cevre-orgutu-ve-pay-dasindan-gezi-parki-ortak-aciklamasi>, adresinden, 12 Eylül 2013'de alınmıştır.